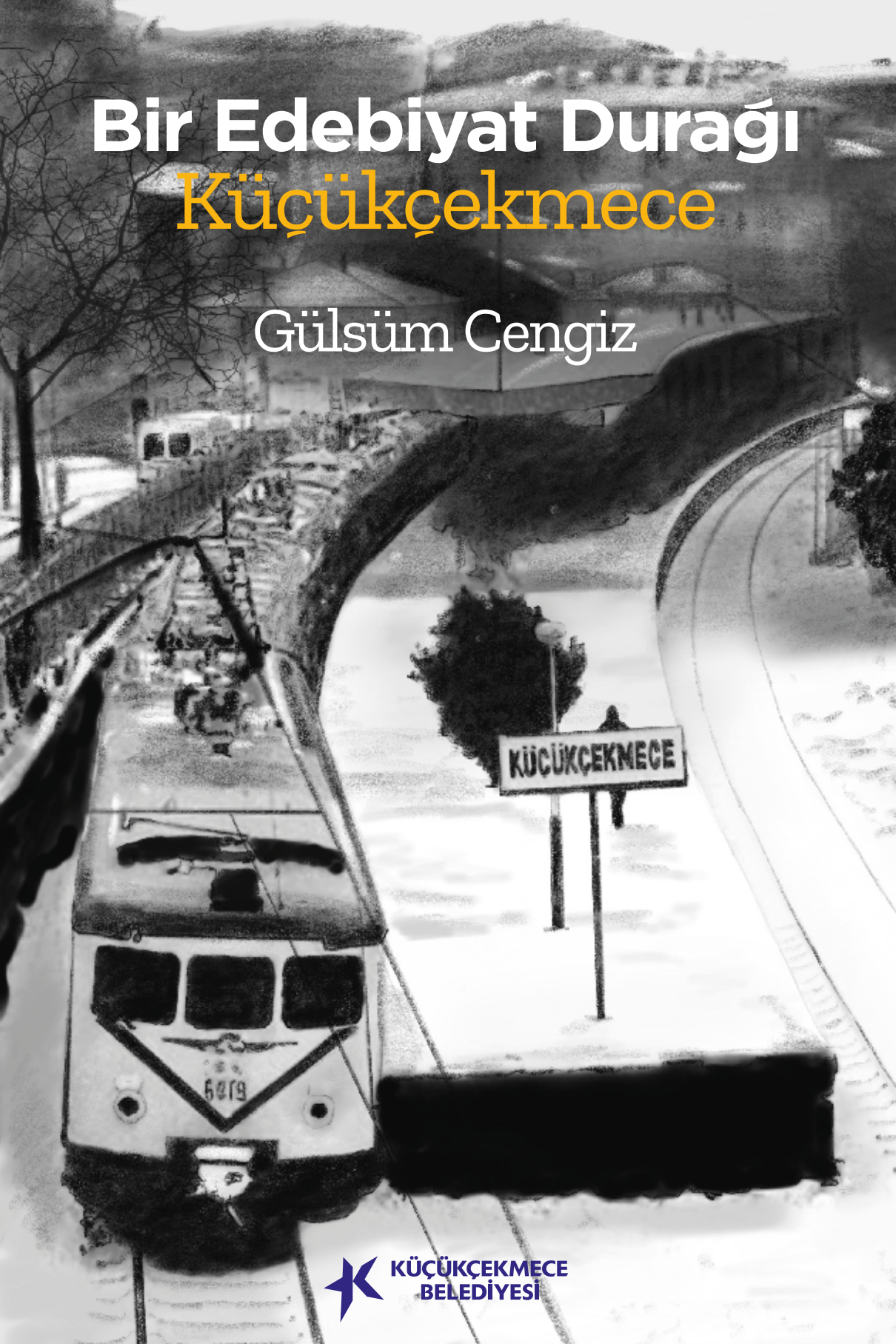

Bir Edebiyat Durağı

Küçükçekmece

Gülsüm Cengiz

KÜÇÜKÇEKMECE
BELEDİYESİ

İmtiyaz Sahibi

Küçükçekmece Belediye Başkanı Kemal ÇEBİ

Yayın Yönetmeni

Güney ÖZKILINÇ

Yayın Danışmanı

Yasemin BEKTAŞ

Yayın Editörü

Suat Hayri KÜÇÜK

Teknik Koordinatör

Halil İbrahim SARP

Basın ve Halkla İlişkiler

İlker ÇETİNKAYA

Grafik Tasarım Koordinatörü

Duygu YENİCİ

Grafik Tasarım

Ahmet Erkin GÜRLER

Kapak ve İç Resimler

Aslı Akyüz

Bütün hakları sınırlıdır.

Yapılacak alıntılar ve görsel kullanımlar
Küçükçekmece Belediyesi ve eser/hak sahiplerinin ancak
yazılı izinlerine tabidir.

1. Baskı

Birinci Baskı Matbaacılık ve Reklamcılık
2021, İstanbul

Küçükçekmece Belediyesi Kültür Yayınları

www.kucukcekmece.istanbul

444 4 360

İçindekiler

9	Gülsüm Cengiz
15	Önsöz
21	Girizgâh - Taş Köprünün Önünde
31	Yolu Küçükçekmece'den Geçen Edebiyatçılar
33	Bir Uzun Yol Yürüyüşçüsü - Mehmet Âkif Ersoy
59	Menekşe Yamaçlarında Bir Edebiyat Sofrası - Yusuf Ahıskalı
109	Trabzon'dan Menekşe'ye Umudun Peşinde - Hasan İzzettin Dinamo
175	Soğuksu'dan Şiire ve Dünyaya Açılan Yol - Afşar Timurçin
191	Zümrütyuva'dan - Basıncıköy'e
203	Yaşadığı Coğrafyaya Sevdalı Edebiyat Ustası - Yaşar Kemal
263	İçindeki Çocuğu Yaşatan Bir Mizah Ustası - "Mıstık"
285	Nâzım Hikmet'le Ortak Kitap Yayımlayan Şair - İlhami Bekir
341	Menekşe'de Bir Solukluk Mutluluk - Enver Gökçe
365	Dersliği Olmayan Okulun Şair Öğretmeni - Eray Canberk
383	Mardin'den Menekşe İstasyonu'na Yaşam Savunmasının Tanığı - Ömer Açık
388	Yapıtlarında Küçükçekmece'nin ya da Küçükçekmecelilerin Adı Geçen Şairler ve Yazarlar
392	Sonsöz Yerine - Kuşlar Gibi Geçtiler Küçükçekmece'nin Üstünden
395	Yararlanılan Kaynaklar

■ ■ ■

SUNUŞ

Bir Edebiyat Durağı Küçükçekmece Kitabı

Küçükçekmece, Anadolu'nun çok kültürlü, çok renkli yapısına cömertçe ev sahipliği yapan ve tüm yaşanmışlıklarıyla İstanbul'un özgün ilçelerinden biridir. Özellikle Menekşe ve Basınköy, edebiyatımızın önemli simalarına ev sahipliği yapmıştır. Edebiyatımızın kıymetli şahsiyetlerinden kimi yaşama ve edebiyata ilk adımlarını burada attı, kimi ise ustalık döneminde en yetkin yapıtlarını Küçükçekmece'de hazırladı.

■ ■ ■

"Menekşe düş ülkemiz, Menekşe gerçeğimiz, Menekşe'deki adamız gerçek yaşamımız, diyebilelim mi?" diyor Yaşar Kemal, *Deniz Küstü* kitabında. Peki ya Tarık Dursun K.? O nasıl yazmış benim güzel Küçükçekmece'mi okudunuz mu? "Kaloriferli sıcak bir ev. Bir yanından deniz, bir yanından göl görünen bir ev... Dünyada öyle bir yer yok... Varmış... Düş değil, İstanbul Küçükçekmece'de, hem göle ve de denize bakan ev varmış..." diye anlatıyor *Kurşun Ata Ata Bitmez* kitabında Küçükçekmece'yi. Kimlerin yolu düşmemiş ki Küçükçekmece'ye, kimlere ne hayaller kurdurmuş, ne eserler yazdırmış ilhamla. İstiklâl Marşı'nın şairi Mehmet Âkif Ersoy, Yusuf Ahıskalı, Hasan İzzettin Dinamo, Afşar Timuçin, İlhami Bekir Tez, Enver Gökçe, Eray Canberk ve yeni kuşaktan Ömer Açık Küçükçekmece'de yaşayıp yazan isimler arasında. Yaşar Kemal, Çetin Altan, yazar ve karikatürist Mustafa Eremektar (Mıstık) ve Orhan Kemal'de bu durakta durmuş, soluklanmış olanlardan. Peki ya sizler, Ece Ayhan'ın "Melahat Geçilmez" şiirindeki Melahat'ın Küçükçekmece'de yaşadığını biliyor muydunuz?

Bazen de bir dost sofrasına konuk olmuşlar, misafirlik yapmışlar edebiyatımızın kıymetlileri. Yusuf Ahıskalı'yı sıkça ziyaret eden ve zaman zaman da yanında kalan şair Yaşar Miraç; Hasan İzzettin Dinamo'nun kadim dostu ve sıkça görüştüğü Zihni Anadol, Dinamo'nun Menekşe'deki gecekondusuna konuk olan Kemal Tahir, Tahir Alangu, Atilla Tokatlı; Afşar Timuçin'in gençlik arkadaşı Eray Canberk, Ömür Candaş; Yaşar Kemal'i evinde ziyaret eden Alpay Kabacalı, Sennur Sezer, Faruk Şüyun; Yaşar Kemal ve Orhan Kemal'in fotoğraflarını çekmek için yola çıkan Ara Güler ve daha pek çok yazar, şair ve sanatçının adımlarının izi vardır Küçükçekmece'de...

Küçükçekmece Belediyesi olarak tüm bu tarihi izleri, işaretleri topladık; Küçükçekmece ve çevresinde ya da yakınında yaşamış edebiyat insanlarını topluca değerlendiren ilk eseri, yani *Bir Edebiyat Durağı Küçükçekmece* kitabını hazırladık. Yazarların yaşamına ilişkin bazı bilgilerin ve fotoğrafların ilk kez burada yer alması, kitabımıza ayrıca bir değer katmaktadır. Emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkür eder, keyifle okumanızı dilerim.

KEMAL ÇEBİ
Belediye Başkanı

...

...

Gülsüm Cengiz

Şair, yazar. 1949'da Sütçüler'de (Isparta) doğdu. 1966'da İstanbul İlk Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Balıkesir ve İstanbul'da öğretmenlik yaptı. 1980'de mesleğinden ayrılarak çeşitli yayın kuruluşlarında çalıştı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde öğretim görevlisi, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde okutman olarak çalıştı; TRT 1 İstanbul Radyosu, Radyo Cumhuriyet, Yaşam Radyo, Özgür Radyo, TRT 2 ve Hayat TV'de program hazırlayıp sundu. Cumhuriyet, Emek ve Evrensel gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. Edebiyata şiirle (1970) girdi. İlk şiirleri 1983'te Varlık dergisinde yayınlandı.

Yayımlanmış Eserleri

Şiir: Eylül Değişleri (1987), Sevdamız Çiçeklenir Zulada (1990), Mayıs'ta Üzgün Gönlüm (1993), Akdeniz'in Rengi Mavi (1997), Silinsin Diye Yeryüzünden Savaş Sözcüğü / İngilizce-Türkçe (2010), Yasak Sevda Sözcükleri (2013)

Oyun: Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz, Hepimiz Çevreciyiz, Yaşamın İzindeki Kadınlar, Kırdı Bir Yaz Sabahı, Suyun Rengi ve Rengârenk Çiçek Bahçesi, Koyunların Masalı

Anı: Boğaz'daki Mutlu Çocuk Kuzguncuk

Deneme: Umut Hep Vardır

Seçki: Selam Yaratana (Eray Canberk'le birlikte), Kadınlar İçin Söylenmiştir

İlk Gençlik Romanı: İlk Adımlar, Bir Bulutun Ardında

Ayrıca, yayınlanmış 200'e yakın çocuk ve gençlik kitabı bulunmaktadır.

Çevrilen Eserleri

Ayşe'nin Günleri adlı romanı Almanca, Rusça, Arapça, Sırpça, Hırvatça ve Arnavutçaya çevrilmiştir. 22 çocuk kitabı ise Almancaya çevrildi. Silinsin Diye Yeryüzünden Savaş Sözcüğü İngilizceye, Boğaz'daki Mutlu Çocuk Kuzguncuk Rusçaya, Kayıp Sözcükler Farsçaya, Suyun Rengi ya da Rengârenk Çiçek Bahçesi İngilizceye, Bir Kedinin Günlüğü ise Azericeye çevrilmiştir. Şiirleri pek çok dile çevrilerek yayımlanmıştır. Akdeniz'in Rengi Almancaya, Yasak Sevda Sözcükleri ise İtalyancaya çevrilmiştir.

Ödülleri

Erikler Çiçek Açıyor (Şiir), İYG 3. ve Politika Gazetesi Özel Ödülü, 1979

Erik Ağacından İsteğimdir, (Şiir), Yeni Türkü Yayınları "İlgiye Değer" Ödülü, 1986

Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz (Oyun), TOBAV ve Çankaya Belediyesi Gençlik Dalı Büyük Ödülü, 1991

Kuşlar Kralı Kim Olacak? (Öykü), Sıtkı Dost Çocuk Edebiyatı Ödülü, 1990

Bir Kedinin Günlüğü (Öykü), Türkiye Yayıncılar Birliği Öykü Yarışması, 1990; Truva Şiir Ödülü, 1995

Ayşe'nin Günleri (Roman), Sıradışılık Ödülü, 1997, Almanya

Yaşamın İzindeki Kadınlar (Oyun), Dil Derneği Kerim Afşar Ödülü, 2005;

Şaire Mahsati Gencavi Şiir Ödülü, 2010, Azerbaycan

Kadınlar İçin Söylenmiştir, Oğuz Tansel Halkbilim Ödülü, 2012

Manisa'da Şiir Günleri 4, Niobe Ödülü, 2017

Vedat Günyol Deneme Ödülü, Seçici Kurul Özel Ödülü, 2017

Uluslararası Nurengiz Gün Şiir Ödülü, 2020, Azerbaycan

Eserlerini ve şair-yazar kimliğini konu alan birçok tez ve dosya çalışması yapıldı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü ile Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri tarafından 28-30 Nisan 2010'da Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Gülsüm Cengiz Sempozyumu düzenlendi. Sempozyum bildirileri Şiirin Rüzgârında Masal Kuşunun Kanadında adıyla kitaplaştırıldı. 2017 yılında Antakya'da ve Ören'de (Milas) adını taşıyan iki kütüphane açıldı.

Üyesi olduğu yazar örgütlerinde görev aldı. 1992'de Aziz Nesin'le Türkiye Yazarlar Sendikası Yayın Komisyonu'nda çalıştı. 1993'te ve 1999-2005 tarihleri arasında TYS Genel Sekreteri görevini üstlendi. 2005-2007'de PEN Türkiye Merkezi'nde Barış İçin Yazarlar Komitesi üyesi olarak çalıştı. Ayrıca Edebiyatçılar Derneği, Dil Derneği ve Tiyatro Yazarları Derneği üyesidir.

■ ■ ■

■ ■ ■

Dönemlerinin karanlık güçleriyle savaşılan ilerici sanatçılara
her ülkede ve çağda rastlanır. İnsanların mutluluğu ve dünyada güzel bir yaşam
için savaşı giren bu ilerici sanatçılar her zaman karanlık güçlerce kuşatılmış,
kovuşturulmuş, baskıya uğratılmış, hapsedilmiş ve öldürülmüşlerdir.
Fakat onlar hiçbir baskı ve tehdidin, hiçbir ölümün,
hiçbir yalanın; tarihin akışını, iyiye, güzele, haklıya ve mutluluğa yönelişini
durduramayacağını bilirler. Ve bu yazarların yapıtları ve yaşamları
gelecek kuşaklara örnek olur.

-Nâzım Hikmet

Önsöz

Edebiyat yapıtları yazarın yaşadığı coğrafyaya, döneme, toplumsal yaşama ve tek tek insanlara ilişkin bilgiler edinmemizi sağlar. Yazarlar roman, öykü, şiir ya da tiyatro yapıtlarında anlattıklarıyla kurgu da olsa döneminde yaşanan olaylara tanıklık ederler. Öykü ya da roman kişileri olayların yaşandığı dönemdeki toplumsal yapı ve insan ilişkileri üzerine bilgiler sunarlar. Binlerce yıllık geleneği olan halk edebiyatı, sözlü edebiyat ürünlerinden olan destanlar, masallar ve şiirli halk öyküleri bu konudaki özgün ilk örneklerdir. Bu durum yazılı edebiyat ürünleri için de geçerlidir. Öte yandan edebiyat yapıtları, onları üreten yazarların ve şairlerin yaşamlarına, yaşadıkları coğrafya ile ve insanlarla kurdukları ilişkilere dair de ipuçları barındırır. Yazarlar eserlerinde yaşadıkları bölgenin coğrafi özelliklerinin yanı sıra yaşanan kent, kasaba ya da köylerini; olayların geçtiği ev, kulübe, konak vb. barınma yerlerini edebî akış içinde anlatırlar.

İçinden deniz geçen, iki kıtayı birbirine bağlayan, binlerce yıldır farklı uygarlıklara başkentlik yapmış olan İstanbul; tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleriyle Türkiye ve dünya edebiyatında adından çokça söz ettiren bir kenttir. İstanbul'un batısındaki Küçükçekmece de kuşların göç yolu üzerindeki Küçükçekmece Gölü'nün ve Marmara Denizi'nin kıyısında oluşunun yanı sıra, tarihi ve kültürel özellikleriyle de ilgi çekici bir yerleşimdir.

Küçükçekmece geçmişten günümüze, ilçede yaşasın yaşamasın edebiyatçıların ilgisini çekmiştir. Küçükçekmece'de, mahallelerinde ya da Bakırköy ilçesine bağlı olmakla birlikte Küçükçekmece'nin Menekşe'ye sınır komşusu olan Baskıncıköy'de de ülkemiz edebiyatının önde gelen şair ve yazarları belirli sürelerde de olsa yaşadılar ya da kiminin yolu buradan geçti.

Yolu Küçükçekmece'den geçen edebiyatçılar arkalarında iz bıraktılar. Kimi doğrudan buradaki kendi yaşamından kaynaklanan romanlar, şiirler yazdı; kendisiyle birlikte semt insanının yaşadıklarına, döneme ve çevreye tanıklık etti. Kiminin yapıtlarına dolaylı olarak yansıdı, kimi de yapıtlarında adından söz etti. Bu kitaptaki ilgili bölümlerde, araştırmalarımız sonucunda ulaşılabildiğimiz bilgi, tanıklık, anı vb. anlatımların yanı sıra şiir, öykü, roman alıntılarına ve fotoğraflara da yer verilmiştir.

Yolu Küçükçekmece'den geçen edebiyatçıların ayak izlerini sürdüğümüzde, ulaşabildiğimiz kadarıyla, karşımıza çıkan ilk isimlerden biri, ulusal marşımıza temel oluşturan İstiklâl Marşı'nın şairi Mehmet Âkif Ersoy'dur. Mehmet Âkif Ersoy, yaşamının iki döneminde burada yaşadı ve yazdı.

1940'lı yıllardan başlayarak çıkardığı dergilerde, o dönemde cezaevinde bulunan Nâzım Hikmet'in şiirlerine yer veren, yazdığı kitaplarla edebiyat birikimimize katkılar sunan Yusuf Ahıskalı, yaşamının sonuna kadar burada yaşadı. Menekşe istasyonunun karşısındaki tek katlı evinde ve evinin bahçesinde kurduğu edebiyat sofrası hiç konuksuz kalmadı.

Hasan İzzettin Dinamo, 1950'de Küçükçekmece'nin bir mahallesi olan Menekşe'den satın aldığı gecekonduunda 1967'ye kadar yaşadı. Oradan Ataköy'e taşındıktan sonra da yaz aylarını hep Menekşe'de geçirdi; bu dönemde yaşadıklarını, duyumsadıklarını yapıtlarına yansıttı. Şair, yazar, çevirmen, felsefeci Afşar Timuçin, 1955 yılında ailesiyle birlikte geldiği Soğuksu'da ilk gençlik ve gençlik dönemlerini geçirdi; yaşama ve şiire varmak için buradan yola çıktı.

Küçükçekmece'deki Menekşe'nin hemen yanı başında kurulan Basıncıköy'de yaşayan edebiyatçılar da yer aldılar kitabımızda. Ülkemizin dünyaca tanınmış edebiyat ustası Yaşar Kemal, 1963'te Basıncıköy'deki dairesine taşındıktan sonra, Küçükçekmece'nin mahalleleriyle, insanlarıyla iç içe yaşadı; yaşadıklarını, gözlemlerini ve duyumsadıklarını eserlerine yansıttı. Ağır Akan Su adlı öyküsü İsveçli yönetmen Barbro Karabuda tarafından Menekşe Koyu adıyla filme çekilerek Menekşe'nin yurt dışında da tanınmasına yol açtı.

1963'te yerleşime açılan Basıncıköy'ün ilk sakinleri arasında gazeteci yazar Çetin Altan, yazar ve karikatürist Mustafa Eremektar (Mıstık) da vardır. Ülkemizin güçlü kalemlerinden ve yapıtları dünya dillerine çevrilen Orhan Kemal, 1967'de Basıncıköy'den bir daire alarak orada yaşadı; yaşamının son yıllarını Menekşe'nin hemen yanı başındaki Basıncıköy'de geçirdi.

Şiire çıktığı ilk yıllardan başlayarak Nâzım Hikmet'le dost olan, onunla ortak bir kitap yayımlayan İlhami Bekir Tez ve şair Enver Gökçe de yolu Küçükçekmece'ye düşen şair ve yazarlardandır. Her ikisi de farklı dönemlerde Menekşe'ye gelip Yusuf Ahıskalı'nın odalarından birini kiralayarak bir süre orada yaşadılar.

Şair yazar Eray Canberk'in yolu da Küçükçekmece'nin adı zaman içinde Sofraköy, Safraköy ve Sefaköy olarak değişen semtine düştü. Eray Canberk, ilk şiir kitabının yayınlandığı 1969 yılında atandığı Safraköy'ün Sultanmurat Mahallesi'ndeki okulda bir yıl öğretmenlik yaptı.

Küçükçekmece'de yaşayan yazarlarımızdan biri de Rıfat Ilgaz'dır. Rıfat Ilgaz, Afet Ilgaz'la evli olduğu dönemde üç yıl yaşadığı Küçükçekmece Gölü'nden etkilenecek Küçükçekmece Okyanusu adlı bir çocuk kitabı yazdı. Daha sonra oradan doğum yeri Cide'ye gitti. Araştırmacı-yazar, kütüphaneci, belgeselci, çevirmen ve emekli derleme müdürü Türker Acaroğlu da yaşamının bir bölümünü Küçükçekmece'de geçirdi. Yeni kuşak yazarlardan Ömer Açık, Menekşe İstasyonu adlı çocuk romanında, Küçükçekmece'deki Menekşe semtini, semt yaşamını ve istasyonun kaldırılmaması için bütünleşerek mücadele eden insanları anlattı.

Kendileri Küçükçekmece'de, mahallelerinde ya da hemen bitişiğindeki Basıncıköy'de yaşayan yazarların şairlerin yanı sıra, bazı şair ve yazarlar da yapıtlarında Küçükçekmece'ye ya da burada yaşayan insanlara değinmişlerdir. Tarık Dursun. K. bu yazarlarımızdan biridir. Tarık Dursun K'nın Kurşun Ata Ata Biter romanında, bir düş olarak adı geçer Küçükçekmece'nin.

Ece Ayhan, bu bölgede genelev işleten ve Çanakkaleli Melahat olarak anılan kadının için "Melahat Geçilmez" adlı bir şiir yazdı. Daha sonra yayımlanan Çanakkaleli Melahat'a İki El Mektup ya da Özel Bir Fuhuş Tarihi adlı şiir kitabında onun adını geçirdi. Bu kadının adı, Yaşar Kemal'in Deniz Küstü romanında da geçmektedir, ancak Yaşar Kemal ondan Gelibolulu Meliha olarak söz etmektedir. Çanakkaleli Melahat'ın adı, Deniz Durukan'ın hazırladığı Fahriye Abla'dan Çanakkaleli Melahat'a adlı araştırma kitabında da geçmektedir.

Küçükçekmece'de yaşayan şair yazarların yanı sıra, kendileri orada yaşamasa da şair yazar dostlarına gelip giden, onların sofrasına konuk olan, sohbetlerine katılan, gece yatısına kalan, belirli süre orada yaşayan edebiyat insanlarının da yolu düştü Küçükçekmece'ye ya da Menekşe'ye. Akrabası da olan Yusuf Ahıskalıyı ziyaret ederek zaman zaman yanında kalan şair Yaşar Miraç; Hasan İzzettin Dinamo'nun kadim dostu, sıkça görüştüğü Zihni Anadol, Dinamo'nun Menekşe'deki gecekonduuna konuk gelen Kemal Tahir, Tahir Alangu, Atilla

Tokatlı; Afşar Timuçin'in gençlik arkadaşı Eray Canberk, Ömür Candaş; Yaşar Kemal'i evinde ziyaret eden Alpay Kabacalı, Sennur Sezer, Faruk Şüyun; Yaşar Kemal ve Orhan Kemal'in fotoğraflarını çekmek için yolunu düşüren Ara Güler ve daha pek çok yazar, şair ve sanatçının yolu düştü Küçükçekmece'ye.

Bu çalışmanın amacı, Küçükçekmece'de yaşayan ya da yakınında olup belirli zamanlarda ilçeyle, semtleriyle iletişim içinde olan ya da yapıtlarında Küçükçekmece ya da semtlerini ve burada yaşayan insanların yaşamlarını konu edinen edebiyat insanlarının yaşadıklarına, yazdıklarına tanıklık etmektir. Bu çalışmada ele aldığımız, adından söz ettiğimiz şair ve yazarların ya da burada yaşamamış olsalar da yapıtlarında Küçükçekmece'den, Küçükçekmece ve çevresinden söz eden şair ve yazarların buradaki yaşamlarına, yaşanmışlıkların ve duyumsamaların çalışmalarına nasıl yansıdığına ışık tutarken onların yazınsal ve yaşamsal serüvenlerine de kısaca değinilmektedir.

Yolu Küçükçekmece'den geçen edebiyat insanlarına doğru yaptığım bu yolculuk, benim için eşsiz bir deneyim oldu. Bazılarını yapıtlarından tanıdığım, bazılarını yakından tanıdığım edebiyat insanlarının yapıtlarına ve yaşamlarına ilişkin yeni bilgiler edinmek heyecan vericiydi. Bu çalışma için yeniden okuduğum yapıtlarından öğrendiklerimin yanı sıra yeni ulaştığım bilgiler, tanıklıklar, anı anlatı ve öz yaşam öyküleriyle kişiliklerini daha yakından tanıma olanağı buldum.

Bağlandıkları dünya görüşü ve yaşamdaki seçimleri nedeniyle birçoğu baskı ve acılarla karşılaşmış; yaşamları yokluk, yoksulluk ve sıkıntılarla geçmişti. Bu durum beni hüznendirse de o koşullar içinde üretip yazdıkları yapıtlarla edebiyat birikimimizi varsıllaştırdıkları için onlara duyduğum sevgi ve saygı çoğaldı. Çalışma sürecinde onlarla özdeşleştirdim kendimi; onlarla üzüldüm, onlarla acı çektim, onlarla direndim baskılara karşı; başardıklarında da mutlu oldum.

Küçükçekmece ve mahallelerinin yanı sıra Basınköy'de yaşayıp yazan edebiyatçılarımızın çalışmalarına ve yaşamlarına topluca bakıp onları bir araya getirmemi sağlayan bu çalışma beni çoğalttı ve umutlandırdı. Bu kitabı bana önererek yazılmasına neden olan Küçükçekmece Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü yazar Güney Özkılınç'a ve öneriyi destekleyen Küçükçekmece Belediye Başkanı Kemal Çebi'ye teşekkür ederim.

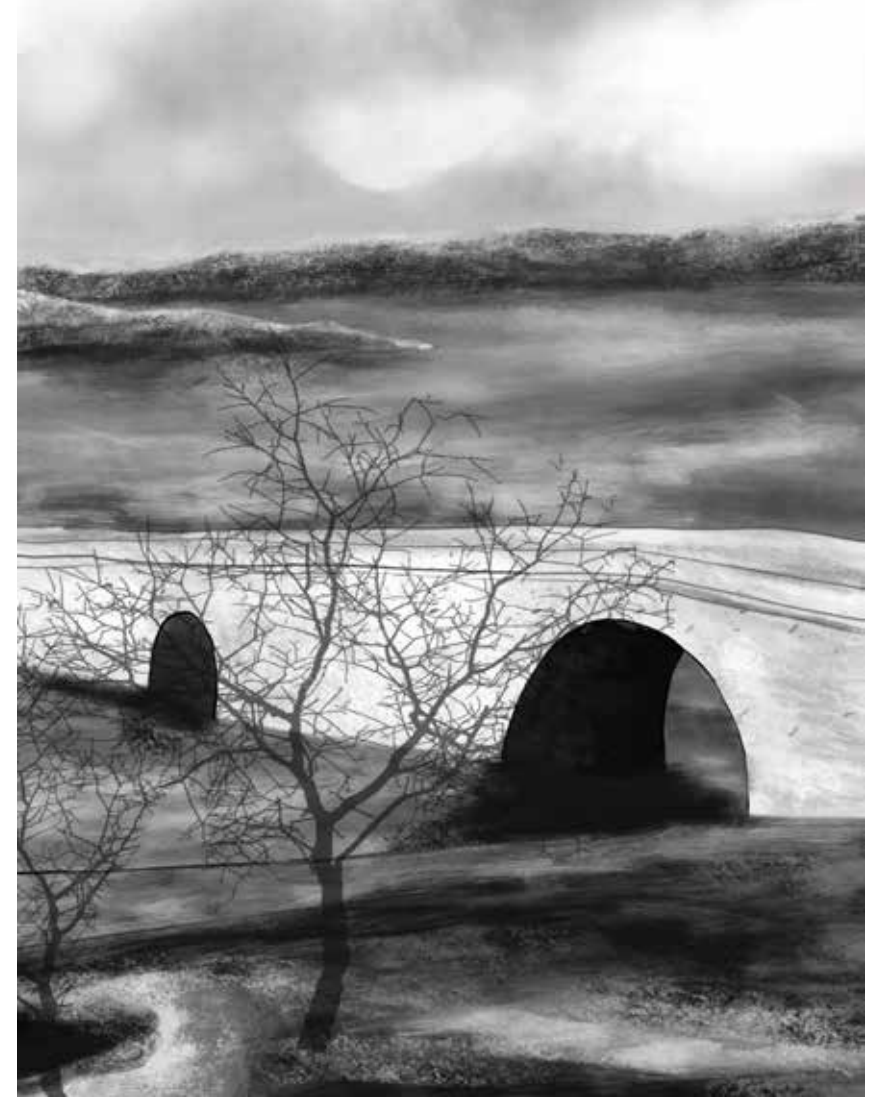
Bu çalışma sürecinde anı ve tanıklıklarının yanı sıra aile fotoğraflarının vd. görsel malzemelerin kullanılmasına izin veren Yusuf Ahıskalı'nın kızı Esi Ahıskalı'ya, Hasan İzzettin Dinamo'nun kızı Işık Dinamo ve damadı Cemil Acar'a, Yaşar Kemal'in oğlu Raşit Gökçeli'ye, Orhan Kemal'in oğulları Kemali Öğütçü ve Işık Öğütçü'ye, Mustafa Eremektar'ın (Mıstık) oğlu Uygur Eremektar'a; yaşanmışlıklarını paylaşan Afşar Timuçin'e, kendi yaşanmışlıklarının yanı sıra diğer yazarlar konusunda da anı ve bilgi paylaşımında bulunan Eray Canberk'e, yazar Ömer Açıık'a, Fatoş Tez'e; Enver Gökçe araştırmalarının sonuçlarını benimle paylaşan şair Ali Ekber Ataş'a, Yusuf Ahıskalı yazısının yanı sıra elindeki bilgi ve belgeyle katkıda bulunan şair Ali Mustafa'ya, şiir ve anılarıyla katkıda bulunan şair Yaşar Miraç'a; araştırmamda yer alan şair ve yazarlara ilişkin anı, bilgi ve belge paylaşımları için Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Vakfı Başkanı Selami Turgut Genç, Hikmet Altınkaynak, Faruk Şüyun, Tahir Şilkan, Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı ve yazar Adnan Özyalçın, şair Ataol Behramoğlu, ressam Cihat Aral; Bilge Durbaş, Işıl Özgentürk, Celal Karaca, Osman Şahin, Tekin Yayınevi yayın koordinatörü Elif Akkaya ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Turgay Olcayto'ya; Mustafa Eremektar (Mıstık) ve Enver Gökçe fotoğraflarının bu kitapta kullanılmasına, çiziminin yapılmasına izin veren Çerkes Karadağ'a; Yaşar Kemal fotoğrafları ve çizim izni için Ara Güler Müzesi'ne; Enver Gökçe fotoğrafları için İbrahim Demirel'e; Yaşar Kemal, Afşar Timuçin ve Eray Canberk fotoğrafları için Kadir İncesu'ya; kitabın kapak ve iç çizimlerini yapan, şair yazar resimleriyle kitaba görsel açıdan katkı sunan ressam Aslı Akyüz'e teşekkür ederim.

Bu kitap, Küçükçekmece ve çevresinde ya da yakınında yaşamış edebiyatçıları topluca değerlendiren ilk çalışmadır. Edebiyat tarihimiz açısından işlevsellik taşımaktadır. Yazarların yaşamına ilişkin bazı bilgilerin ve fotoğrafların ilk kez bu kitapta yer alması da kitaba özgünlük katmaktadır. Kitaptaki yazar ve şairlerden alıntılanan metinlerin ve şiirlerin özgün yazımları değiştirilmemiştir. Elbette ki her çalışma kendi içinde daha mükemmeliyi barındırır ve bu çalışmanın da eksikleri olması doğaldır. Dileğimiz, bu çalışmanın bundan sonra yapılacak olan araştırmalara ışık tutması ve kaynak oluşturmasıdır.

...

Taş Köprü'nün Önünde

■ ■ ■ GİRİZGÂH

Yıl 1963, aylardan Eylül. Babam, ben ve umutlarım o çok eski, burunlu otobüslerden birine binip İstanbul'dan Edirne'ye doğru yola çıktık. Yazılı sınavını kazandığım Edirne Kız Öğretmen Okulu'na gidiyorduk. Ülke çapında yapılan yazılı sınavı kazanmıştım ama okula kaydolabilmek için öğretmenlerin huzurunda yapılacak olan mülakatta da başarılı olmam gerekiyordu.

Eski otobüs sarsılarak ve gürültüyle aksırıp tıksırarak yolda ilerlerken, içimde pek çok duygu vardı. Gezici bir sokak sütçüsü olan babam, beni sınava götürebilmek için işini iki günlüğüne bir akrabamıza bırakmıştı. Beni okutabilmek için çırpınıyordu. Şimdi de bilinmedik bir kente doğru yola çıkmıştık. Öğretmen olma düşümün gerçekleşeceği umudu usul usul boy verse de baskın olan duygu sınav heyecanı ve kazanıp kazanamayacağımın kaygısıydı. Babam komşularla konuşurken, sözlü sınavda torpili olanların öne geçirildiği, kazanamayanların elendiği sözleri çalınmıştı kulaklarıma; kaygım o yüzdendi. Kazanamazsam babam beni okutamayacaktı. Ne yapıp edip mülakatta başarılı olmalıydım. Bir yandan da merak içindeydim. Edirne, okul nasıl bir yerdi? Yol kaç saat sürecekti? İçimde çarpışan duyguların yanı sıra, kafama üşüşen bu sorularla otobüsün penceresinden dışarıyı izlemeye başladım.

O yılların İstanbul'u Topkapı'dan sonra bitiyordu. Kısa süre sonra kentin dışına çıktık. Ara sıra kamyonlar geçiyordu yoldan. İki yanında tek tük binaların, ağaçların olduğu ıssız yollar benim için bilinmeze doğru uzayıp gidiyordu. Bir süre sonra karşımıza bir yokuş çıktı. Otobüs aksıra tıksıra yokuşu tırmanıp inişe geçtiğinde, ansızın, o güne dek hiç görmediğim bir görüntüyle karşılaştım. Yolun sol tarafında uçsuz bucaksız uzanan deniz, sağ tarafında ise bir göl vardı. İkisinin arasındaki kısa dere onları birbirine bağlıyordu. Göl ile deniz daracak bir boğazla birbirinden ayrılıyordu. Boğazın üstünde, iki tarafı birbirine bağlayan bir köprü vardı. Yaklaşınca yakından gördüğüm taş köprünün o güne dek gördüğüm köprülere hiç benzemediğinin ayırımına vardım. Tamen taştan yapılmıştı ve ilginç bir yapısı vardı. İlk kez gördüğüm taş yapıya ilgi ve hayranlıkla baktım. Yukarıya doğru hafif eğimli köprüyü taşıyan kemerli ayaklarının bir bölümü iki taraftan toprağa bağlıydı, bir bölümü ise suyun içinde devam ediyordu. Tam ortasındaki yarım daire biçimli büyük kemerin

iki yanında ondan biraz küçük iki kemer daha vardı. Taş köprü, suyun içindeki kemerli ayaklarıyla bir masal yapısını çağrıştırdı bana; bir an için bir masalın içinde olduğumu duyumsadım. Eski otobüs köprüden geçerken göl kıyısındaki su bitkilerini, sazlıkların arasında yüzen ördekleri, gölün üstünde uçuşan kuşları hayranlıkla izledim.

Otobüs köprüyü geride bırakıp yola indiğinde, karşı yönden sarsılarak ve homurdanarak gelen kamyonu bakarken düşündüm; kim bilir kimler gelip geçmişti bu köprüden? Kim bilir nasıl? Şimdi de eski bir otobüsün içinde babamla birlikte geçtiğimiz taş köprü, düşlerimle benim aramda bir bağ kuruyordu.

Otobüs, iki yanında bir ya da iki katlı bahçeli evlerin olduğu yolda ilerlerken aklım hâlâ geride bıraktığımız köprüdeydi. Otobüs, yolcu indirip yeni yolcu almak üzere kasabanın çarşısında durduğunda merakla çevreme baktım. Kasaba, fazla yüksek olmayan iki katlı ahşap ya da taş evleriyle, tahta ya da metal kepenkli dükkânlarıyla, meydandaki cami ve çeşmesiyle geçmiş yaşamların izini taşıyordu. Kısa bir moladan sonra kasabayı geride bırakıp tekrar yola çıktık. Bir süre gittikten sonra karşımıza çıkan boğazla ayrılan deniz ve göl görüntüsü beni artık şaşırtmadı. Boğazın üstünde yine benzer yapıda bir taş köprü vardı. Ancak göl daha büyük, boğaz daha geniş, taş köprü daha uzundu. Suyun içindeki kemerli ayaklarının sayısı da daha fazlaydı. Köprünün ortasına gelince iki yanındaki taş yükseltileri ilgi ve hayranlıkla izledim. Her iki köprünün de öyküsünü merak etmiştim, ancak bunu daha sonra öğrenecektim.

Bir süre sonra otobüs, göl ve denizi geride bırakıp dümdüz ovada ilerlemeye başladı. Yolun iki yanı tek tük ağaçlarla ve uçsuz bucaksız gibi görünen ayçiçeği tarlalarıyla kaplıydı. Sonrası Trakya kırlarında, küçük kent ve kasabaların içinden geçtiğimiz uzun bir yolculuktu...

Dönüş yolunda, içimde sınavı 11. olarak kazanmanın sevinç ve kıvancı vardı; ancak çok yorgundum. Güneşin son ışıkları gökyüzünü pembeye boyarken uzaktan küçük taş köprü görününce İstanbul'a ulaştığımızı, eve yaklaştığımızı anladım. Yorgunluğum geçivermişti.

Edirne Kız Öğretmen Okulu'nda yatılı okumak için giderken ve birinci dönemin sonunda İstanbul'a dönerken yine geçtim o küçük taş köprüden. Edirne'den dönerken uzaktan köprüyü görünce artık İstanbul'a geldiğimizi anlıyordum. Birinci dönemin sonunda nakil olduğum İstanbul İlk Öğretmen Okulu'nda okurken de yolum düştü o köprüye; 1965 yılında okulun düzenlediği Selimpaşa'daki kampa giderken ve dönerken de geçtim o taş köprüden.

Benim için İstanbul'dan çıkışın ve eve dönüşün simgesi hâline gelen köprünün adını ve öyküsünü daha sonra öğrendim. Küçükçekmece Gölü'nü Marmara Denizi'yle birleştiren derenin en dar yerine kurulmuş olan Küçükçekmece Köprüsü'nün tarihi çok eskilere dayanıyordu. Köprünün yapımıyla ilgili bilgiler bazı kaynaklarda birbirinden farklı. Bazı kaynaklar köprünün 1560'ta Mimar Sinan tarafından yapıldığını yazarken, bazılarında köprünün Mimar Sinan tarafından değil de bir önceki mimar başı Acem Alisi tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Köprünün kitabesi olmadığı için bu konuda net bir bilgiye ulaşma olanağı yok. Yaşar Kemal de yapıtlarında küçük köprüden "Mimar Sinan Köprüsü" olarak söz etmektedir.

Kaynaklarda ortak olan bilgi ise, köprünün yapımının çok daha eskiye dayandığıdır. Bu bilgilere göre tarihi köprü, Bizans İmparatoru I. Justinianus tarafından 558 yılında kâgır olarak yaptırılmıştır. Köprünün 1. Justinianus tarafından yaptırıldığını o dönemin tarihçisi Prokopius (500-565) şöyle anlatmıştır: "Burada o kadar dar bir toprak parçası vardır ki buna karınca anlamında 'myrmeks' denilir. Bu boğazdan ahşap bir köprü vasıtası ile geçilirdi. Ağacın çürümesi ile köprü bozulduğundan, buradan geçiş tehlikeli oluyordu. Fakat İmparator I. Justinianus taşlardan yapılan geniş bir kemer üzerine köprüyü oturtturarak bu tehlikeyi gidermiştir."

Daha sonra İmparator I. Basileos tarafından tamamen taş olarak yaptırılan köprünün, sonraki yıllarda yaşanan deprem ve istila gibi nedenlerle yıkıldığı, çeşitli tarihlerde onarım geçirdiği bilinmektedir. Fatih Sultan Mehmet, stratejik önemi olan köprüyü Büyükçekmece Köprüsü gibi 1455 yılında onartmıştır. Evliya Çelebi, Seyahatname'nin 3. cildinde, köprünün yapımına Kanuni Sultan Süleyman tarafından başlandığını, ancak yapımının oğlu 2. Selim zamanında tamamlandığını belirtmektedir.

Bu bilgiler ışığında, Küçükçekmece Köprüsü'nün çok eski dönemlerden beri, İstanbul'u Rumeli'ye bağlayan ilk geçiş noktası olduğunu anlıyoruz. İlk görüşte hayran olduğum Küçükçekmece Köprüsü, benim için de İstanbul'dan çıkış ve İstanbul'a girişi simgeliyordu. Onu görünce eve döndüğümü duyumsuyordum. Daha sonra karşıma çıkan Mimar Sinan'ın şaheserlerinden olan Büyükçekmece Köprüsü, ondan daha büyük ve görkemli olmasına karşın, belleğimde hep o ilk kez gördüğüm küçük köprü kaldı. Kim bilir, belki de ilk kez onu gördüğüm içindi.

Daha sonra 1970'li yılların başında Küçükçekmece'nin mahallelerinden biri olan Cennet Mahallesi'ne yolum düştü. İstanbul'dan çıkış yolunun sağ tarafında yer alan Cennet Mahallesi'ne ağabeyim Ersan Cengiz'i ziyaret etmek için gittim. 19 Haziran 1973'te Yarımburgaz'daki 3. Kolordu İstihkâm Taburu'na atanınca, eşi ve yeğenim Savaş'la birlikte Cennet Mahallesi'nde 6 katlı apartmanın bir dairesinde yaşamaya başlamışlardı. Yaşadıkları ilk kaloriferli ev olduğunu anımsıyorum. Yeğenim Özlem 1974'te o evde yaşarlarken doğdu. Ablamla birlikte onları görmek için sık sık gidip geldik Cennet Mahallesi'ne. Ağabeyim ve ailesi orada 2 sene yaşadıktan sonra ağabeyim Harp Akademisi'ne girince Levent'teki lojmana taşındılar. Arkadaşlarımı ziyaret etmek için gittiğimde Basınköy'e de düştü yolum, ölümünün 1. yılında anmak için Dinamo'nun mezarına gittiğimizde Şenlikköy'e de. 10 Temmuz 1996'da Küçükçekmece Belediyesi'nin düzenlediği bir söyleşi için gittiğimde göl kıyısındaki bir tesiste buluşmuştuk çocuklarla. O gün için benimle bir program yapmak isteyen TRT 2 televizyonu Stüdyo İstanbul Ekibi'nin çocuklarla buluştuğum göl kıyısındaki tesislere gelmesi ve söyleşiden sonra programın göl kıyısında çekilmesi de unutulacak gibi değildi. İstanbul TÜYAP binası Beylikdüzü'ne taşınınca kitap fuarlarındaki etkinliklere, imza ve söyleşilere gidip gelirken hep geçtim Küçükçekmece'den, yol artık o taş köprünün üstünden geçmese de.

Yarımburgaz Mağaraları, Kayıp Antik Kent ve Kuşların Evi

Küçükçekmece Köprüsü, gördüğüm ilk taş köprüydü; Küçükçekmece Gölü ise bir denizin kıyısında yer alan, denizden, küçük dere ve dar bir boğazla ayrıldığını gör-

■ ■ ■

düğüm ilk göl. Gölün kıyısı, dere ve çevresi sazlarla, yeşilliklerle kaplıydı. O zamanlar henüz İstanbul'un her karış toprağı beton istilasına uğramamıştı. Küçükçekmece Gölü'nün ve derenin çevresi ağaçlarla, yeşil bitkilerle, sazlarla kaplıydı.

Coğrafi oluşumların, yeryüzündeki canlıların ve geçmiş yaşamların izini süren jeoloji, antropoloji ve arkeoloji bilimleri beni hep büyülemiştir. Yaşadığımız coğrafyada ya da yeryüzünün herhangi bir yerinde,

bizden önce yaşananlara ve yaşayanlara doğru bir yolculuk yapmamızı sağlayan buluntular, bilginin yanı sıra heyecan da verir bana. Bu bağlamda Küçükçekmece ve çevresiyle ilgili ulaştığımız bilgiler de oldukça heyecanlandırdı beni.

İstanbul'un 22 kilometre batısında, Küçükçekmece Gölü'nün 1,5 kilometre kadar kuzeyinde yer alan Yarımburgaz Mağaraları, coğrafi oluşum ve antropolojik açıdan büyük bir değer taşımaktadır. Karstik kireçtaşı oluşumların içine açılan, Yukarı ve Aşağı Mağara olmak üzere iki bölümden oluşan Yarımburgaz Mağaraları'nın girişi Sazlıdere Vadisi'ne bakmaktadır. Yapılan kazı ve araştırmalar sonucunda Yarımburgaz Mağaraları'nda tarih öncesi dönemde ve ilkçağlarda bölgede insanların yaşadığına ilişkin izler bulunmuş, İstanbul'daki ilk yaşam izlerine burada rastlanmıştır.

Küçükçekmece lagününden bir görünüm

1989'da gerçekleştirilen TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, XI. Kazı Sonuçları Toplantısı'nda; Yarımburgaz Mağaraları'nda kazı çalışmalarını yürüten Prof. Dr. Güven Arsebuk, F. Clark Howell, Mihriban Özbaşaran "Yarımburgaz 1988" başlıklı raporda yapılan kazı, araştırma ve incelemeler sonucunda, Yarımburgaz'da paleolitik döneme ait önemli bulgulara rastlandığını ifade etmişlerdir.

■ ■ ■

Küçükçekmece Kaymakamlığı'nın ve Küçükçekmece Belediyesi'nin sitelerindeki şu bilgiler de oldukça heyecan vericidir: "Küçükçekmece Gölü'nün kuzeyindeki kayalık bir yamaçta bulunan Yarımburgaz Mağaraları'nda rastlanan buluntular, İstanbul'da tarih öncesi çağda, buraya ilk yerleşen insanların balıkçılık ve avcılıkla geçinmekte olduklarını ortaya koymaktadır."

Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, bütün insanlık tarihi boyunca bölgedeki insanlar göl ve denizden sağladılar geçimlerini. Göl ve deniz kıyısındaki Küçükçekmece'de balıkçılık yakın zamanlara kadar bölge halkının en önemli geçim ve gelir kaynağıydı. Ki bunu, Yaşar Kemal'in Basınköy'de yaşarken yazdığı pek çok yapıtında görebiliriz.

Bölgedeki bir diğer önemli buluntu ise, Helenistik döneme ait bir yerleşim yeri olan Bathonea Antik Kenti'dir. Küçükçekmece ve çevresinde yapılan kazı ve araştırmalar sonucunda, gölün kuzeyindeki yarımadanın üzerinde birkaç kilometrelik surla çevrili "liman yapısı, mendirek ile kıyılarda Geç Helenistik, Roma-Bizans dönemlerine ait olduğu düşünülen" çok sayıda yapı kalıntısı bulundu. Bu kalıntıların, uzun süredir kayıp Antik Yunan ve Bizans yerleşimi olan Bathonea'ya ait olduğu saptandı. "Görünür durumda olan bu yerleşim, İsviçreli Arkeolog Ernest Mamboury tarafından 1930 yılında Rhegion kasabası olarak tanımlanmış ve kapsamlı bir şekilde incelenmiştir."

2 Mart 2020 tarihinde Sözcü gazetesinde yayımlanan "İstanbul'un Antik Kenti Bathonea" başlıklı yazıda da Bathonea'ya ilişkin şu bilgiler verilmektedir: "2007 yılında keşfedilen 2700 yıllık antik kent Bathonea Küçükçekmece Gölü'nün Avcılar ve Küçükçekmece kıyılarında İstanbul'un en eski ve en büyük antik limanlarından olabilecek liman ve kent kalıntılarına sahip. Bathonea kazıları ile bugüne kadar antik liman yapıları, İmparator Büyük Konstantin tarafından yaptırıldığı düşünülen dev bir açık sarnıç, bir kale kalıntısı ve tabanları mozaik kaplı büyük bir saray-manastır kompleksi, yer altı su kanalları ile antik yollar gün yüzüne çıkarıldı. Kazı alanında 2014 yılında bulunan ve MÖ 1800'lü yıllara tarihlenen Erken Hitit veya Huri dönemine ait iki figürün, kelay kalıntılarının ve seramik parçaların bulunması da arkeologlar arasında

geniş yankı bulmuştu. İstanbul Küçükçekmece’de devam eden Bathonea Antik Kenti’nin kazıları tamamlandığında, tarihi kentin ören yeri olarak hizmete açılması planlanıyor. Kazı başkanı Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Şengül Aydıngün yaptığı açıklamada, Bathonea’daki kazı sonuçlarının şimdiye kadar tarih ve arkeoloji biliminin yanı sıra tıp tarihi ile farmakoloji ve yer bilimlerine dair pek çok yeni bilgi sunduğunu vurguladı.”

Yarımburgaz Mağaraları ve Bathonea Antik Kenti, coğrafi açıdan ilginç bir yapıya sahip olan Küçükçekmece’ye kültürel açıdan değer katan mekânlar. Küçükçekmece’nin bir özelliği de kıyısına yerleştiği gölün ve çevresinin kuşların yerleşim yeri ve bazı türlerin de göç dönemlerinde konaklama alanı olmaları. Kim bilir kaç bin yıldır Küçükçekmece Gölü, gölün ve derenin çevresindeki sazlık, ağaçlık alanlar, Menekşe kumsalı kuşların evidir. Küçükçekmece, Avcılar ve Başakşehir ilçelerinin kıyısı bulunan Küçükçekmece Gölü ve çevresi kuşların önemli bir yaşama ve konaklama alanıdır. Küçükçekmece kıyıları bu bölgede kuşların en yaygın bulunduğu alandır ve özellikle kış aylarında çok sayıda su kuşunu barındırmaktadır.

Kimler yok ki burada?

Kartal, atmaca, bıyıklı baştankara, dikkuyruk, su tavuğu, saz delicesi, suna, ötücü kuğu, çıkırkçın –küçük bir ördek cinsi–, kaşık gaga, yeşilbaş, çamurcun, elmabaş patka, sütlabi, çamurcun, leylek, karaleylek, çeltikçi, balaban, suçulluğu, düdükçünler, balıkçılar, kum kuşları, martılar, sumrular, kumrular, güvercinler, ebailler, papağanlar, kargalar, baştankaralar, kırlangıçlar, bülbüller, serçeler, sığırcık, sinekkapan, yalıçapkını, karabatak, yelkovan, şahin, sakarmeke, kızkuşu, ibibik, ağaçkakan, örümcekkuşu, saksağan, bahri ve daha kimler kimler...

Küçükçekmece Belediyesi’nin Magma işbirliğiyle hazırladığı Küçükçekmece: Kuşların Evi kitabında, Küçükçekmece Gölü’nün çevresinde yaşayan kuşlar konusunda ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Gölün çevresinde gözlemlenen 248 kuş türü olduğu, bunlardan 166 kuş türünün Küçükçekmece Belediyesi’nin sınırları içinde gözlemlendiği belirtilmektedir. Kitaptaki “Küçükçekmece Gölü: Kuşların Evi” başlıklı yazı, bölgenin özelliklerini ve bu özelliklerin kuşların ya-

şamları konusundaki önemini ortaya koymaktadır: “Küçükçekmece Gölü’nü; Sazlıdere, Nakkaşdere ve Hadımköy dereleri besliyor. En derin noktası 20 metre olan göl coğrafi olarak hafif tuzlu bir dalyandır. Etrafı yoğun insan yerleşimleri, meralar, kuru fundalıklar ve tarım arazileriyle çevrili. Gölün kuzeybatısındaki sazlık alanda uzun bacak, bıyıklı baştankara gibi kuşlar yaşar. Bu türlerin İstanbul’da ürediği başka alan bilinmiyor. Gölün güney kısmı Marmara Denizi’ne paralel ince bir sahil şeridiyle çevrili. Kış aylarında yüksek sayılarda su kuşu barındıran Küçükçekmece Gölü, nesli küresel ölçekte tehlike altında olan elmabaş patka için önemli bir kışlama alanıdır. Türkiye’deki kışlayan popülasyonun %11’inin bu alanda kışladığı kaydedildi. Alanın batı kıyılarındaki nesli küresel ölçekte tehlike altındaki dikkuyruklar da düzenli olarak geçit yapar.”

Türlerine göre, yılın dört mevsiminde ya da göç zamanları kuşların evi olan, onlara kucak açan Küçük-

çekmece şairlerin, yazarların da evi olmuş. Kimi yazar ve şair yaşamak için seçmiş, kimi yaşamasa da ondan etkilenmiş ve yapıtlarında yer vermiştir. Benim ilk görüşte etkilendiğim Küçükçekmece Köprüsü’nden yüzyıllar içinde kimler gelip geçmiş, hangi yazarların ayakları değmiş, kesin olarak bilmek çok kolay değil. Ulaşabildiğimiz kadarıyla yakın tarihimize baktığımızda karşımıza çıkan ilk isim, İstiklâl Marşı’nın şairi Mehmet Âkif Ersoy’dur.

Küçükçekmece Gölü’ndeki kuş türlerinden biri olan Bahri

...

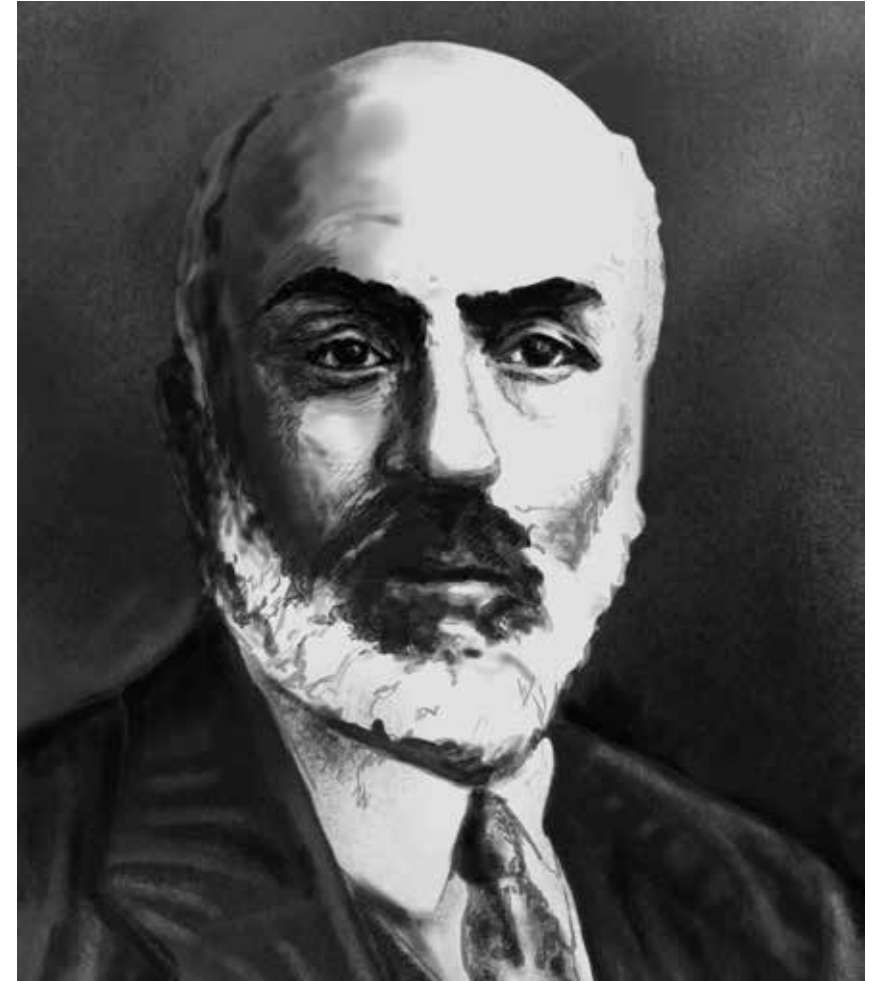
Yolu Küçükçekmece'den Geçen
Edebiyatçılar

■ ■ ■

Bir Uzun Yol Yürüyüşçüsü

Mehmet Âkif Ersoy

(20 Aralık 1873-27 Aralık 1936)

■ ■ ■ BİRİNCİ BÖLÜM

■ ■ ■

1893 yılının bahar aylarıydı. Genç Mehmet Âkif, Fatih'in Karagümrük semtindeki Sarıgözel'den Halkalı'daki Ziraat ve Baytar Mekteb-i Âlisi'ne gelmek üzere çıktığı uzun yolun sonuna yaklaşmıştı. İlerde görkemli okul binası görününce kalbi heyecanla çarptı. Soluklanmak için bir ağacın altına oturdu. Uzaktan okulunu izlerken, daha önce okuduğu okulları ve bu okula gelmesine neden olan olayları anımsadı.

Okulla ilk tanıştığında henüz 4 yaşındaydı; "o zamanların âdeti gereği 4 yıl, 4 ay, 4 günlükken" Fatih'teki Emir Buhari mahalle mektebine gönderilmiş. 3 yıl sonra da okulun iptidai (ilkokul) bölümüne geçmişti. Babası, Mehmet Tahir Efendi, bilgili ve çalışkan biriydi. Çocuk yaşta Arnavutluk'tan İstanbul'a gelerek öğrenim görmüş ve Fatih Medresesi'nde ders veren hocalardan biri olmuştu. Mehmet Tahir Efendi, oğlu Mehmet Ragîf'in (ona ebceci hesabıyla hicri 1290 olan doğum tarihini belirten "Ragîf" adını vermişti) iyi bir eğitim almasını istiyordu. Onun ilk hocası olmuş ve okul eğitiminin yanı sıra oğluna Arapça dersleri vermeye başlamıştı.

Mehmet Ragîf'in dil derslerine büyük bir ilgisi ve yeteneği vardı; 1882'de başladığı ortaokul eğitimi sırasında, Fatih Camisi Medresesi'nde Farsça dersleri almış; Esad Dede'nin Gülistan ve Mesnevi derslerine girmişti. Fatih Merkez Rüştiyesi'ndeki orta öğrenimi süresince Fransızca derslerine de büyük bir ilgiyle katılmış ve kısa sürede dili öğrenmişti. Ancak okuldaki en sevdiği ders Türkçe ve en sevdiği kişi de dönemin önemli aydınlarından olan Türkçe Öğretmeni Hersekli Hoca Kadri Efendi idi. Edebiyata ve şiire ilgi duymasında Kadri Efendi'nin büyük bir etkisi olmuştu. Bu dönemde, "çocukluk ve öğrencilik arkadaşı İbnülemin Mahmut Kemal Bey ile birlikte manzumeler" yazmışlardı.

Üç yıl süren ortaöğrenimini bitirince, annesi onun medrese öğrenimi görmesini istemiş; ancak eğitime büyük önem veren ve oğlunun iyi bir eğitim almasını isteyen babasının desteğiyle 1885'te dönemin gözde okullarından olan Mülkiye İdadisi'ne başlamıştı. Mülkiye İdadisi'ndeki lise yıllarında da okulun başarılı öğrencilerinden biri olmuştu. Okulda birbirinden değerli öğretmenler vardı. Genç Mehmet Âkif, bunlardan biri olan edebiyat öğretmeni Muallim Naci'den oldukça etkilenmişti. Bu dönemde, daha önce öğrenmeye başladığı Arapça,

■ ■ ■

Farsça ve Fransızcasını geliştirerek bu dilleri edebiyatlarını okuyacak ve çeviri yapacak kadar iyi öğrenmişti. Ortaokul döneminde ilgilenmeye başladığı şiire de lise yıllarında ilgisi artmıştı.

Mülkiye İdadisi'ni bitirdikten sonra, 1888'de okulun yüksek bölümü olan Mülkiye Mekteb-i Âlisi'ne kaydolmuştu. Çok şanslı olduğunu düşünüyordu, geleceğe ilişkin düşümleri ve umutları vardı. Ne var ki, ansızın baş gösteren talih-sizlikler birbirini izlemişti. Okula başladığı hafta babasını yitirince Mülkiye Mekteb-i Âlisi'ni bırakmak zorunda kalmıştı. Mehmet Tahir Efendi'nin ölümü aileyi derinden sarsmıştı.

Buhara'dan Anadolu'ya göç etmiş bir ailenin kızı olan annesi Emine Şerif Hanım çocuklarına kol kanat germiş, babalarının yokluğunu onlara hissettirmemeye çalışmıştı. Ne var ki talih-sizlikler ailenin peşini bırakmamıştı. 1889'daki büyük Fatih yangınında evleri yanınca aile büyük bir yoksulluğa ve zor duruma düşmüştü. Mehmet Âkif, çocukluğunun büyük bölümünün geçtiği evlerinin yanmasına çok üzölmüşü. Annesi ve kız kardeşi Nuriye ile ortalıkta kalakalmışlardı. Ancak evsizlikleri çok uzun sürmemiş, aile Mehmet Tahir Efendi'nin öğrencisi olan Mustafa Sıtkı'nın yanan evin arsasına yaptırdığı küçük eve yerleşmişti.

Mehmet Âkif Ersoy'un öğrencilik yıllarından bir kare

Art arda gelen bu olaylar, bütün ailenin yaşamını derinden etkilemiş ve genç Mehmet Âkif, geçim kaygısı nedeniyle bir an önce meslek sahibi olması gerektiğine karar vermişti. Arayış içindeyken, o dönemde yeni açılan Baytar Mekteb-i Âlisi'nde öğrenim masraflarını devletin karşıladığını, okulu bitirince memur olarak atanacağını ve iş garantisi olduğunu öğrenmişti. Bunun üzerine, hemen Baytar Mekteb-i Âlisi'ne başvurmuş ve 1889 yılında alınan ilk 25 öğrencinin arasına girmişti. Öğrenimine Ahırkapı'daki Tıbbiye-i Mülkiye Mektebi'nde, bu okulun öğrencileriyle birlikte başlamış ve burada iki yıl gündüzlü olarak okumuştı. 1891 ders yılı başında 19 öğrenci Halkalı'daki okula nakledilmişti. 19 öğrenciden biri de Mehmet Âkif'ti. Böylece Mehmet Âkif, yapımı yeni tamamlanmış olan okulda yatılı okumaya başlamıştı.

Okuldaki dördüncü öğrenim yılının başında, 13 Ekim 1892 Perşembe günü okulun resmî açılışı yapılmıştı. O günün genç Mehmet Âkif için büyük bir önemi vardı; açılış töreninde, bir önceki yıl sınıflarını birincilikle geçtikleri için kendisine ve Agadon Efendi'ye armağanlar verilmişti. O günü anımsayınca genç Mehmet Âkif'in içi kıvançla doldu; çalışmış ve başarmıştı. Babası bu günleri görseydi, kim bilir nasıl sevinirdi... Babası aklına gelince bir an için hüznü lendi. Babasının ölümünden sonra, onun kendisine verdiği Ragif adını kullanmadığı için üzüldü ama annesi aklına gelince üzüntüsü geçti. Bu isim yaygın olmadığı için annesi başta olmak üzere herkes ona Âkif diyordu ve artık o da bu adı benimsemişti.

İki yıla yakın bir zamandır, hemen hemen her hafta, yatılı okuduğu Halkalı'daki Baytar Mekteb-i Âlisi'nden annesi ve kardeşiyle birlikte yaşadığı eve gitmek ve izin sonrası okuluna dönmek üzere bu uzun yolu yürüyordu. Bundan yakınması yoktu. Yürümeyi seviyor, uzun yolları yorulmadan aşıyordu. Çünkü sporu çok seviyordu. Öğrenim yaşamı boyunca derslerinde başarılı olmasının yanı sıra çeşitli spor dallarıyla ilgilenmişti. Yüzme, ata binme ve gülle atma ilgilendiği sportlardan bazılarıydı. On dört yaşında mahalle arkadaşı Kıyıcı Osman Pehlivan'dan güreş öğrenmiş ve yağlı güreşe başlamış, kendisini bu alanda geliştirmeye çalışmıştı. Köy düğünlerindeki güreşlere katılmak için Halkalı'dan Çatalca'nın köylerine yürüyerek gidip döndüğü olurdu. Güreş, yüzücülük, gülle atma, koşma ve uzun yürüyüş dallarında yapılan yarışlara da katılmıştı. O yüzden okuldan eve, evden okula uzanan uzun yolu yürümek ona zor gelmiyordu. Genç Mehmet Âkif, yeterince dinlendiğini düşünüp yerinden kalktı. Görkemli okul binasına doğru yürürken okulunun ona ikinci bir yuva olduğunu düşünüyordu.

Mehmet Âkif Ersoy, Halkalı'daki Baytar Mekteb-i Âlisi'nde (Veterinerlik Fakültesi) iki yıl yatılı olarak eğitim gördü. Bina yeni olmasına karşın, okulun tarihi oldukça eskiye dayanıyordu. Osmanlı Devleti döneminde tarımsal eğitim konusundaki ilk girişim 1848 yılında, Yeşilköy'de Mekteb-i Ziraat-i Şahane'nin kuruluşu ile gerçekleşmiştir. Ancak bu mektep çeşitli sebeplerle ikinci eğitim yılında kapatılmıştır. 1867 yılında yayınlanan bir kararname ile vilayet merkezlerinde birer ziraat mektebi ve numune çiftliği kurulması öngörül-

müştür. Fakat uzun süre bu konuda herhangi bir gelişme olmadı. Tarımsal eğitim alanında okul açılması konusu, ilk kez 1878-1879 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa'nın Ticaret ve Ziraat Nazırlığı zamanında gündeme gelmiştir. Okulun kuruluş çalışmaları 1884 yılında başlatıldı. Öncelikle, bakanlığın bünyesinde Ziraat Genel Müdürlüğü kurularak müdürlüğün başına Fransa'da bu alanda eğitim almış olan Agop Amasyan Efendi getirildi. Agop Amasyan Efendi, öncelikle okul binası ve uygulamalı dersler için geniş bir arazi arayışına girdi ve sonunda Küçükçekmece Gölü'ne yakın olan Halkalı'daki arazi uygun bulundu. Mısırlı Hurşid Paşa'nın eşi Rukiye hanıma ait 5984 dönümlük Halkalı'daki arazi 2000 altına satın alınarak binanın yapımına başlandı. Bu arada zirai öğrenim görmek üzere Fransa'ya 8 öğrenci gönderildi. Ne var ki ödenek yetersizliği vb. nedenlerle binanın yapımına iki yıl ara verildi. Daha sonra Zihni Paşa'nın Ticaret Nazırlığı döneminde Ziraat Müdür-i Umumisi

Halkalı Ziraat Mektebi binası, 1891'de öğretime açıldı

Nuri Bey, Fenn-i Baytari Müşaviri Mehmed Ali Bey ve Ziraat Müfettişi Agadon Efendi'den oluşan komisyon kurularak binanın yapımına devam edildi. 1891 yılında yapımı tamamlanan okula Halkalı Ziraat ve Baytar Mekteb-i Âlisi adı verildi.

Mehmed Ali Bey okula ilk müdür olarak tayin edilir. İstirati Efendi ikinci müdürlük, Zagaryan Efendi de çiftlik müdürlüğü görevine getirilir. Ayrıca beş şubeden bir Ziraat Teknik Kurulu oluşturulur. Bu kurulun riyasetine Aran Efendi getirilir. Şube başkanlıklarına Agadon Efendi, Mashar Bey, Vahan Bey ve ek görev olarak Mehmed Ali Bey getirilirler.

Bina tamamlanıp okul eğitime hazırlanınca, hazırlık sınıflarını Ahırkapı'daki Tıbbiye-i Mülkiye'de okuyan 19 öğrenci Halkalı'daki binaya nakledildi. İçlerinde genç Mehmet Âkif'in de bulunduğu okulun ilk öğrencileri, 1891-1892 öğrenim yılında yeni binada yatılı olarak öğrenime başladılar.

Halkalı Ziraat ve Baytar Mekteb-i Âlisi'ndeki dersler ağırlıklı olarak pozitif bilimler ve mesleki konular üzerineydi; tıp, kimya, hayvan bilimi, bitki bilimi,

sağlık bilgisi, toprak ve maden bilimi. Kuramsal bilgilerin yanı sıra, dersler uygulamalı olarak da işleniyordu. Okul binasının çevresindeki arazi, tarım uygulamaları yapılacak biçimde düzenlenmişti.

Birbirinden değerli öğretmenlerin verdiği bu derslerin Mehmet Âkif'in üzerinde olumlu bir etkisi oldu. Bakteriyoloji öğretmeni Doktor Rifat Hüsamettin Paşa, onun pozitif bilim sevgisi

kazanmasında en çok etkisi olan kişidir. Ki onun adı, etkilendiği sayılı insanların arasında geçmektedir. En çok etkilendiği bilim insanı da, bakteriyolog olarak çalıştığı sürede tıbbın ilerlemesine katkılar sunan, kuduz aşısını bulup 1885'te uygulayarak başarılı olan Fransız mikrobiyolog ve kimyager Louis Pasteur'dü.

Pozitif bilimlere ilgisinin yanı sıra edebiyat sevgisi de yaşamında önemli bir yer tutmaya başlamıştı. Şiire ilgisi artmış, kendisi de şiirler yazmaya başlamıştı. Lise yıllarında başladığı şiirlerini burada bulunduğu dönemde daha da geliştirdi. Özellikle, okulun son iki yılında şiir çalışmaları üzerinde yoğunlaştı. Bunda kuşkusuz ailesinden uzakta yatılı okurken geçirdiği günlerin, gecelerin etkisi olmuştur; ancak en büyük etkilenme alanı yaşamın kendisidir. Dönemindeki yaşama tanıklık eden, çevresinde gördüğü insanları ve yaşamları ustalıkla yansıtan şiirlerinde bu belirgin olarak görülmektedir. Halkalı Ziraat ve Baytar Mekteb-i Âlisi'nde görüp yaşadıklarının, Fatih Sarıgözel'den Halkalı'ya, Halkalı'dan Fatih'e ve başka yerlere

Halkalı Ziraat Mektebi'nde ders

yürüyerek gidip gelirken görüp gözlemlediklerinin kuşkusuz ki şiirinde önemli bir yeri vardır. Pek çok şiirinde halkın yaşamı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Şiire yeni başladığı dönemde, en sevdiği şairlerden biri olan Namık Kemal'in etkisinde şiirler yazıyordu. Lisede edebiyat öğretmeni olan Muallim Naci ve Ziya Paşa da etkilendiği öteki edebiyatçılardı. (Ki etkilenecek yazdığı bu şiirlerini yayımlamamış ve daha sonra yok etmiştir. Bu şiirlerden geriye, şiirlerini paylaştığı dostlarının defterlerinde bulunan çok azı kalabilmiştir.) Yoğun çalışmalarının sonucunda şiirde kendi özgün söyleyişini ve biçimini bulmuştu. Bir insanın, olayın ya da halkın günlük yaşamına tanıklık eden şiirlerde ayrıntılı betimlemeler, karşılıklı konuşmalar, kendi duygu ve düşünceleri, yer yer yer sitem ve eleştiri yer alıyordu. Fatih'te geçtiğini ilk dizesinden anladığımız "Bayram" adlı şiirinde insanlar, olaylar ve diğer ayrıntılar belirgin olarak kendisini göstermektedir.

Bayram

Gelin de bayramı Fatih `te seyredin, zira
Hayale, hatıra sığmaz o herc-ü merc-i safa,
Kucakta gezdirilen bir karış çocuklardan
Tutun da, ta dedemiz demlerinden arta kalan,
Asırlar ölçüsü boy boy asali nesle kadar,
Büyük küçük bütün efrad-i belde, hepsi de var!
Adım başında kurulmuş beşik salıncaklar,
İçinde darbuka, teplerle zilli şakşaklar,
Biraz gidin; Kocaman bir çadır... Önünde bütün,
Çoluk çocuk birer onluk verip de girmek için
Nöbetle bekliyorlar; acep içinde ne var?
"Caponya `dan gelen insan suratlı bir canavar!"
Geçin: Sıraıyla çadırlar, önünde her birinin.
Diyor: "Kuzum, girecek varsa durmasın girsin."
Bağırmadan sesi bitmiş ayaklı bir ilan,
"Alın gözüm buna derler..." sedası her yandan.
Alettirikçilerin keyfi pek yolunda hele:
Gelen yapışmada bir, mutlaka o saplı tele,
Terazilerden adam eksik olmuyor; birisi
İnince binmede artık onun da hemşerisi:
"Hak okka çünkü bu kantar... Frenk icadı gıram
Değil! Diremleri dört yüz, hesapta şaşmaz adam."
"Muhallebim ne de kaymak!"

"Şifalıdır macun!"

"Simit mi istedin ağa!" "Yokmuş onluğun, dursun.

" O başta: Kuşkunu kopmuş eğerli düldüller

Bu başta: Paldimi düşmüş semerli bülbüller

Baloncular, hacıyatmazlar, fırladıklar,

Horoz şekerleri, civ civ öten oyuncaklar;

Sağında atlıkarınca, solunda tahtirevan

Önünde bir sürü çekçek, tepende çifte kolan

Öbek öbek yere çökmüş kömür çeken develer...

Ferag-ı bal ile birden geviş getirmedeler,

Koşan, gezen, oturan, maniler düzüp çağıran.

Davullu zurnalı "dans" eyleyen, coşup bağıran,

Bu kainat-i sürurun içinde gezdikçe,

Çocukların tarafındaydı en çok eğlence,

Güzelce süslenerek dest-i naz-ı maderle,

Birer çiçek gibi nevvar olan bebeklerle

Gelirdi safha-i mevvac-i iyde başka hayat...

Bütün sürur u şetaretti gördüğüm harekât,

Onar parayla biraz sallandırdılar... derken,

Dururdu "Yandı!" sadasıyle türküler birden,

-Ayol, demin daha yanmıştı a! Herif sen de,

-Peki kızım, azıcık fazla sallarım ben de.

"Deniz dalgasız olmaz

Gönül sevdasız olmaz

Yâri güzel olanın

Başı belasız olmaz!

Haydindi mini mini maşallah

Kavuşuruz inşallah..."

Fakat bu levha-i handana karşı, pek yaşlı,

Bir ihtiyar kadının koltuğunda gür kaşlı,

Uzunca saçlı güzel bir kız ağlayıp duruyor.

Gelen geçen "Bu niçin ağlıyor?" deyip soruyor.

-Yetim ayol... Bana evlat belasıdır bu acı

Çocuk değil mi, 'salıncak' diyor...

-Salıncakçı!

Kuzum, biraz da bu binsin... Ne var sevabına say...

Yetim sevindirenin ömrü çok olur...

- Hay hay!

Hemen o kız da salıncakçının mürüvvetine

Katıldı ağlamıyan kızların şetaretine.

Mehmet Âkif'in "Hasta" adlı şiiri de dönemi, okul yaşamı ve genç bir insanın yaşadıkları açısından önemli ipuçları sunmaktadır bize.

"Vak'a Halkalı Ziraat Mektebi'nde geçmiştir" sunusuyla yayımladığı, altında tarih olmadığı için, öğrenciliği döneminde mi yoksa daha sonra bu okuldaki öğretmenliği döneminde mi yazıldığını saptayamadığımız "Hasta" adlı şiirinde, bu okulda okurken vereme yakalanan, tedavi edilemediğinden hastalık bulaşıcı olduğu için "Hava değişikliği için gönderiyoruz" denilerek okuldan uzaklaştırılan bir öğrencinin yaşadıklarına tanıklık etmektedir. Okul doktorunun ve müdürün konuşmaları, bir hafta ömrü kaldığı söylenen genç öğrencinin acı ve sitemi şiirde başarılı olarak yansıtılmıştır.

Hasta

"Vak'a Halkalı Ziraat Mektebi'nde geçmiştir."

Bence, doktor, onu siz bir soyarak dinleyiniz;

Hastalık çünkü değil öyle ehemmiyetsiz,

Sade bir nezle-i sadriyye mi illet? Nerde!

Çocuğun hâli fenalaştı şu son günlerde.

Ameliyyâta çıkarken sınıf on gün evvel,

Bu da gelmez mi, dedim: "Kim dedi, oğlum, sana, gel?"

Nöbet üstünde adam kaçmalı yorgunluktan,

Hadi yavrum, hadi söz dinle de bir parça uzan."

O zamandan beridir za'fı terakki ediyor;

Görünen: Bir daha kalkınması artık pek zor.

Uyku yokmuş; gece hep öksürüyormuş; ateşin

Olmuyormuş azıcık dindiği...

Ben zaten işin,

Bir ay evvel biliyordum ne vahim olduğunu...

Bana ihtara ne hacet, a beyim, şimdi bunu?

Ma'amâfih yeniden bir bakalım dikkatle:

Hükm-i kat'î verelim, etmeye gelmez acele.

-Çağırın hastayı gelsin.

Kapının perdesini

Açarak girdi o esnada düzeltip fesini,

Bir uzun boylu çocuk... Lâkin o bir levha idi!

Öyle bir levha-i rikkat ki unutmam ebedî:

Rengi uçmuş yüzünün, gözleri çökmüş içeri;

Elmacıklar iki baştan çıkıvermiş ileri.

O şakaklar göçerek cepheyi yandan sıkılmış;

Fırlamış alnı, damarlar da beraber çıkmış!
 Bet beniz kül gibi olmuş uçarak nûr-i şebâb
 O yanaklar iki solgun güle dönmüş, bitap!
 O dudaklar morarıp kavlamış artık derisi;
 Uzamış saç gibi kirpiklerinin her birisi!
 Kafa bir yük kesilip boynuna, çökmüş bağı;
 İki değnek gibi yükselmiş omuzlar yukarı.
 - Otur oğlum, seni dikkatlice bir dinleyelim...
 Soyun evvelce fakat...
 – Siz soyunuz, yok hâlim!
 Soydu biçareyi üç beş kişi birden, o zaman
 Aldı bir heykel-i üryân-ı sefalet meydan!
 Bu kemik külçesinin dinlenecek bir ciheti
 Yoktu. Zannımca tabibin coşarak merhameti,
 “Bakmasak hastayı nevmîd ederiz belki” diye;
 Çocuğun göğsüne yaklaştı biraz dinlemeye:
 – Öksür oğlum... Nefes al... Alma nefes... Oldu, giyin;
 Bakayım nabzına... A'lâ ... Sana yavrum, kodein
 Yazayım, öksürüyorsun, o keser, pek iyidir...
 Arsenik hapları al, söylerim eczacı verir.
 Hadi git kendine iyi bak...
 –Nasıl ettin doktor?
 –Edecek yok, çocuk artık yola girmiş, gidiyor!
 Sol taraftan rienin zirvesi tek mil çürümüş;
 Hastalık seyr-i tabî'isini almış yürümüş.
 Devr-i sâlisteki âsârı o mel'ûn marazın
 Var tamamiyle, değil hiçbirisi eksik arazın.
 Bütün a'râz, şehîkiyle, zefîriyle.
 – Yeter!
 Hastanın çehresi meydanda ya! İnsanda meğer
 Olmasın his denilen şey... O değil, lâkin biz
 Bunu “tebdîl-i havâ” der de nasıl göndeririz?
 Şurada üç beş günü var... Gönderelim: Yolda ölür...

“Git!” demek, hem, düşünürsek ne büyük bir züldür!
 Hadi göndermeyelim... Var mı fakat imkânı?
 Kime dert anlatırız? Bulsana dert anlayanı!
 – Sözüünüz doğru Müdür Bey; ne yapıp yapmalı; tek
 Bu çocuk gitmelidir. Çünkü, eminim, pek pek,
 Daha bir hafta yaşar, sonra sirayet de olur;
 Böyle bir hastayı gönderse de mektep mazur .
 –Bir mubassır çağırın.
 –Buyrun efendim.
 –Bana bak:
 Hastanın gitmesi her hâlde muvafık olacak.
 “Sana tebdîl-i hava tavsiye etmiş doktor.

Gezmiş olsan açılırsın...” diye bir fikrini sor.
 ‘İstemem!’ der o, fakat dinleme, iknâ'a çalış:
 Kim bilir, belki de biçare çocuk anlamamış?

–Şimdi tebdîl-i hava var mı benim istediğim?
 Bırakın hâlîme artık beni rahat öleyim!
 Üç buçuk yıl bana katlandı bu mektep, üç gün
 Daha katlansa kıyamet mi kopar? Hem ne için
 Beni yıllarca barındırmış olan bir yerden,
 “Öleceksin!” diye koğmak? Bu koğulmaktır. Ben
 Kimsesiz bir çocuğum, nerde gider yer bulurum?
 Etmeyin, sonra sokaklarda perişan olurum!
 Anam ölmüş, babamın bilmiyorum hiç yüzünü;
 Kardeşim var, o da lâkin bana dikmiş gözünü:
 Sanki âtîdeki mevhum refahım giderek,
 Onu çalkandığı hüsrânlar içinden çekecek!
 Kardeşim! Kurduğum âmâli devirmekte ölüm;
 Beni göm hufre-i nisyanâ, ben artık öldüm!
 Hangi bir derdim için ağlayayım, bilmiyorum.
 Döktüğüm yaşları çok görmeyiniz: Mağdurum!
 O kadar sa'y-i belîğin bu sefalet mi sonu?
 Biri evvelce eğer söylemiş olsaydı bunu,
 Çalışıp ömrümü çılgınca heba etmezdim,
 Ben bu müstakbele mazimi feda etmezdim!
 Merhamet bilmeyen insanlara bak, ya Rabbi,
 Koğuyorlar beni bir sâil-i avare gibi!
 –Seni bir kerre koğan yok, bu sözün pek haksız.
 “İstemem, yollamayın” dersin eğer, kal, yalnız...
 Hastasın...
 –Hem veremim! Söyle, ne var saklayacak?
 –Yok canım, öyle değil...
 –Öyle ya herkes ahmak!
 Bırakırlar mı eğer gitmemiş olsam acaba!
 Doğrudur, gitmeliyim...Koşturunuz bir araba.
 Son sınıftan iki vicdanlı refikin koluna
 Dayanıp çıktı o biçare sefalet yoluna,
 Atarak arkaya bir lemha-i lebrîz-i elem ,
 Onu teb'îd edecek paytona yaklaştı “verem!”
 Tuttu bindirdi çocuklar sararak her yerini,
 Öptüler girye-i matem dökerek gözlerini:
 –Çekiver doğruca istasyona...
 –Yok, yok, beni ta,
 Götür İstanbul'a bir yerde bırak ki: Gureba,
 –Kimsenin onlara aldırmadığı bir sırada–
 Uzanıp ölmeye bir şilte bulurlar orada!

Şairin gerçekçi biçimde kaleme aldığı şiirdeki “Üç buçuk yıl bana katlandı bu mektep, üç gün/ Daha katlansa kıyamet mi kopar?/ Hem ne için?” dizelerinden anladığımız kadarıyla bir son sınıf öğrencisi olan çocuğun isyanı ve “son sınıftan iki vicdanlı refikin” koluna girip faytona bindirdiği hasta çocuğun durumuna şairin duyduğu üzüntüyü şiirin her dizesinde duyumsamak olanaklıdır.

Ulusal marşımızın şairi olan Mehmet Âkif’in vatan, millet, bayrak, özgürlük sevgisi temalı şiirleri onun şair kimliğini ifade etmektedir kuşkusuz; ancak yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi yaşadığı çevreye, çevresindeki insanlara karşı sorumluluk duyan ve duyarlı olan bir şairdir aynı zamanda. Tam mezun olup eli ekmek tutacağı dönemde hastalığa yakalanarak okuldan uzaklaştırılan o kimsesiz, kız kardeşinin kendisinden umut beklediği hasta çocuğun yaşadıkları onu son derece etkilemiştir. Bu etkilenmenin temelinde belki de yüksek eğitime başladığı hafta babasını yitirmesi, evlerinin yanıp annesinin ve kız kardeşinin güvencesiz kalması gerçeği de vardır. Kim bilir?

İki yıl yatılı okuduğu okuldaki pek çok arkadaşının durumu da kendisinininkine benzemektedir. Okulda aynı sıralarda okumanın yanı sıra birlikte yemek yediği, yatılı okul yatakhanelerinin hüznünü paylaştığı arkadaşları, arkadaşlık olgusu onun için değerlidir. Bu olgu, “Hasta” adlı şiirde sözü geçen “iki vicdanlı” arkadaşın onu arabaya bindirmekle kalmayıp sarılarak öperek ve gözyaşları dökerek onunla vedalaşmalarında kendisini göstermektedir.

Halkalı Ziraat Mektebi'nin yemekhanesi

Arkadaşlığa verdiği değeri ve önemi duyumsatan bir başka olay da kendisinin gerçek yaşamında yer almaktadır. Baytar Mektebi'nde birlikte okurken tanışıp sevdiği İslimiyeli Hasan Tahsin Bey ile kısa sürede yakın arkadaş olmuşlar; okul sıralarındaki arkadaşlıkları dostluğa dönüşmüştür. Öylesine dost olmuş ve güvenmişlerdir ki birbirlerine, Halkalı'da okudukları dönemde, iki arkadaş birbirlerine karşılıklı söz vermiş, ant içmişlerdir: Eğer içlerinden biri ölürse, hayatta kalan, daha önce ölenin ailesine sahip çıkacak ve bakacaktır. İki arkadaş birbirine böylesine güvenmiş ve değer vermiştir. Belki bu sözün temelinde de Mehmet Âkif'in genç yaşta babasını yitirmesi gerçeği vardır. Kim bilir? Nedeni ne olursa olsun, bir akşamüstü Halkalı'daki okulun bahçesinde birbirlerine sevgi ve güvenle bakarak bu kadar önemli bir konuda birbirine söz veren, ant içen iki arkadaşın davranışı eşsizdir. Ölümün kendilerinden çok uzak olduğunu düşünerek yaşama umutla bakan Mehmet Âkif, gün gelip bu sözü yerine getirmesi gerekeceğini henüz bilmemektedir.

1892-1893 ders yılının sonunda Halkalı Baytar Mekteb-i Âlisi ilk mezunlarını verdi. Okulun ilk öğrencilerinden olan Mehmet Âkif, okulu birincilikle bitirdi. Halkalı'dan Fatih Sarıgözel'deki annesinin evine dönmek üzere diplomasıyla birlikte yola çıkarken, içinde, aynı yazgıyı paylaştığı ve kardeş gibi sevdiği arkadaşlarından ve öğretmenlerinden ayrılmanın hüznünün yanı sıra büyük bir sevinç vardı. Bir meslek sahibi olmuştu ve işi hazır; annesiyle kız kardeşi artık geçim kaygısı çekmeyeceklerdi.

Genç Mehmet Âkif umutludur ve umutlanmakta haksız değildir. Okulu bitirir bitirmez Ziraat Bakanlığı'nda (Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti) baytarlık şubesinde veteriner müfettiş yardımcısı olarak göreve başladı. O yaz, çocukken başladığı hafızlık çalışmalarına ağırlık verdi ve kısa süre içinde Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. Bunun yanı sıra, ortaokul ve lise döneminde öğrenmeye başladığı Fransızcasını geliştirmek için de çalışmaya başladı.

Geçimini sağladığı memuriyet yaşamı nedeniyle sık sık yolculuğa çıkıyordu. Görev yeri İstanbul'da olmasına karşın, memuriyetinin ilk yıllarında teftiş için Rumeli, Anadolu, Arnavutluk ve Arap bölgelerine gitti. Balkanlara yaptığı bir görev

■ ■ ■

gezisi sırasında, babasının doğum yeri olan İpek kasabasına da yolunu düşürerek akrabalarıyla tanışıp görüştü. Bu geziler ona, Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yaşayan halkın durumunu gözleme, insanları yakından tanıma olanağı sundu. Mehmet Âkif, bir yandan çalışıyor bir yandan da şiir çalışmalarını sürdürüyordu. Artık dili ve aruz veznini ustalıkla kullanıyordu. Halkalı'daki okulun son iki yılında yoğun şiir çalışmalarının sonucunda, etkilendiği şairlerden uzaklaşarak kendi biçimini ve söyleyişini bulmuştu. Şiirlerini artık yayımlayabilirdi. Okuldan mezun olduğu yılın sonunda, 28 Aralık 1893'te Hazine-i Fünun dergisinde bir gazeli yayımlandı. Sonra onu diğerleri izledi; 18 Ekim 1894'te bir başka gazeli Hazine-i Fünun'da, 14 Mart 1895 yılında Mektep Mecmuası'nda "Kur'an'a Hitap" şiiri yayımlandı. 10 Şubat 1898'de Resimli Gazete'de yayımlanan şiirlerinin yanı sıra Maarif Dergisi'nde de şiirleri, yazıları, Arapça, Farsça ve Fransızcadan yaptığı çeviriler yayımlanmaya başladı. Aynı yıl Servet-i Fünun dergisinin Kasım ve Aralık sayılarında yazıları yayınlandı. Şiir onun yaşamında daha çok yer kaplamaya, şiir ve yazıları yayımlandıkça adı daha çok duyulmaya ve edebiyatçı kişiliği öne çıkmaya başladı. Artık baytarlık mesleğinden daha çok şairliğiyle ve edebiyatçı kişiliğiyle tanınır olmuştu. Bu durum ona yeni olanaklar sağladı, edebiyatla olan ilişkisi yaşamının farklı bir yöne doğru ilerlemesine neden oldu. Edebiyatçı kimliği ona yeni kapılar açtı.

Mehmet Âkif Ersoy, öğretmenliğinin ilk yıllarında

4 Ekim 1906'da, güzel bir sonbahar günü, Mehmet Âkif'in yolu yine Halkalı'ya düştü. Okulun kapısından içeri girerken heyecan içindeydi; öğrenci olarak çıktığı kapıdan şimdi bir öğretmen olarak giriyordu. Çünkü Ziraat Bakanlığı'nın (Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti) baytarlık şubesindeki görevinin yanı sıra, mezun olduğu okula öğretmen olarak atanmıştı. Halkalı Baytar Mekteb-i Âlisi'nde Kitabet-i Resmîye (resmî yazışma usulü) dersleri verecekti.

Okulun yüksek tavanlı girişine, merdivenlere heyecanla baktı; sanki hiçbir şey değişmemişti. Merdivenleri çıkarken

bir an için öğrenci olduğu günleri anımsadı; sanki eski sınıf arkadaşları merdivende karşısına çıkıverecekmiş gibiydi. Sonra duvardaki aynadan kendisine

■ ■ ■

bakan sakallı adama bakıp gülümsedi. 1901'den beri sakal bırakıyordu. Bu görüntü, onun öğrencilik duygusundan çıkıp öğretmen olduğunu anımsamasına yetti. Mehmet Âkif, öğrenciliği döneminde önünden çekinerek geçtikleri öğretmenler odasının kapısını açıp içeri girdi. Böylece öğretmenlik yaşamı Kitabet-i Resmîye muallimliği ile başlamış oldu.

Ertesi yıl, 25 Ağustos 1907'de Çiftçilik Makinist Mektebi'ne Türkçe öğretmeni olarak atandı. Bu gelişmeleri, 24 Kasım 1908'de Darülfunun'daki Edebiyat Fakültesi'nde Edebiyat-ı Osmaniye müderrisi (Osmanlı Edebiyatı öğretmeni) olarak atanması izledi. Öte yandan önce öğrenci olarak eğitim gördüğü daha sonra öğretmenlik yaptığı okulla ve arkadaşlarıyla ilişkisi farklı düzeylerde sürüyor, mezunlar toplantılarına katılıyordu. 1910'da, Halkalı Baytar Mekteb-i Âlisi Mezunları Cemiyeti başkanlığına seçildi. Mehmet Âkif Halkalı'daki okulda eğitimci olarak uzun yıllar çalıştı; 1917 yılı kayıtlarında adı geçmesi, onun okuldaki görevinin o döneme dek sürdüğünü göstermektedir. 1917'de okulun yayımladığı Halkalı Ziraat Mektebi Âlisi Mecmuası'nda "Mektebin Mevkii, Ebniyesi, Tarihçesi" başlıklı bir yazısı da yer aldı.

Mehmet Âkif Ersoy, okul bahçesinde

Mehmet Âkif Ersoy, okuldaki öğretmen arkadaşlarıyla

■ ■ ■

Mehmet Âkif, yaşamında önemli bir yeri olan Halkalı'ya ikinci gelişinde artık bir aile babasıydı. 1898 yılında, 25 yaşındayken, Tophane-i Âmire Veznedarı Mehmet Emin Bey'in kızı İsmet Hanım'la evlenerek bir yuva kurmuştu; Cemile ve Feride adlı kızları dünyaya gelmişti.

Çocuk dünyasını yakından tanıyıp gözlemlemek ona farklı ilhamlar vermiş, bu doğrultuda şiirler yazmıştı. "Bebek Yâhud Hakk-ı Karâr " bu şiirlerden biridir. Şiirde iki kızının arasında geçen bir olaya ilişkin gözlemlerini ve kendi duyguları ve düşüncelerini ifade etmiştir.

Mehmet Âkif'in kızları Cemile ve Feride

■ ■ ■

Bebek Yâhud Hakk-ı Karâr

Bizim Cemile Feride'yle bir sabah gelerek,
"Unutma beybaba, akşam birer hotozlu bebek,
Getir, kuzum" dediler. Ben de kızların keyfi,
Kırılmasın diye reddetmedim şu teklifi.
Kiraz dudaklı, üzüm gözlü, inci dişli, iki
Edalı yosma getirdim. Aman o akşamki,
Sevinme hâlini bir görmeliydi yavruların!
Durup oturmadılar hiç dedim: "Yatın da yarın,
bütün gün oynayınız." Nerde! Kim yatar?
O gece, -yemekte sızmaya me'lûf olan- Feride'mce,
Kabul olunmayacak söz olursa, yatmaktı.
Yatar mı hiç? O nasıl hisli bir yumurcaktı.
Feride'nin yaşı beş yok; Cemile'ninki yedi;
Şu var ki, abla hanım pek hanım tavırlı idi.
Büyük kız oynadı bir parça, sonradan yattı;
Küçük sabaha kadar hep bebeğini hoplattı.
Ne ninniden alıyormuş, ne öyle hoppaladan...
"Işıl ışıl bakıyor â! Bebek değil, afacan."
Sabaha karşı tükenmiş mecali yavrucuğun:
Mışıl mışıl uyuyor... Değmeyin aman uyusun.
Benim bulunmadığım bir zamanda kız uyanır;
Bebeği uyutmak için evde üç saat kapanır.
-Aman da pek yaramaz, uyku sıçramış başına.
Bakın beşik de getirdim, bakın yatar mı şuna?
Yatar mısın seni maymun? Kapar mısın gözünü;
Acık da dinlesen olmaz mı annenin sözünü?
Kapandı işte gözün... Oh, şimdi artık, yat!
Bebek ne yaptı bilinmez ki, sonradan, pat pat,
Dayak sadâları akseylemiş öbür odaya.
Güzel güzel uyumuş olsa kız da dövmez ya.

Gelince akşama, baktım, Feride pek düşkün.
Durur mu ablası? Ben sormadan atıldı:
-Bugün
Ne yaptı, beybaba, bilsen... Zavalıcık bebeğe?
-Ne yaptı?
-Dövdü bir a'lâ, sonunda kırdı.
-Niye?
-Bilir miyim, ona sor...
Kız, getir bebeğini hadi!
Feride kaçtı yanımdan, getirmek istemedi.
Çiçek çıkarmışa dönmüş, getirdiler ki; yüzü;
Birer kafes gibi kalmış o kuş bakışlı gözü.
Başında saçtan eser yok, ayak topal, kollar
Omuzdan oynamıyor, kim bilir ne illeti var?
O kanlı canlı bebek şimdi işte bir kötürüm...
-Bu ölmüş artık ayol, göm, götür de, hem ne ölüm!

Feride kaldı bebensiz, Cemile'ninki fakat
Güzel güzel duruyor; olmuyor ne kör, ne sakat.
Günün birinde beraberce oynuyorlarken,
Alıp Feride hazin bir niyaz tavrı hemen,
"Bebeğni ver, acıcık oynayım, kuzum abla" demez mi?
Kız ne diyor? Galiba: "İnayet ola!"
—Verir miyim sana ben hiç bebeğmi, yağma mı var?
—Hasislik etme kızım, ver...
—Alırsa sonra kırar.
—Nasıl kırar a canım? Etme oynasın, veriver.
—Olur mu beybaba?
—Elbet olur.
—Kıarsa eğer?
—Yarın sabah sana ben başka bir bebek alırım.
Bizim müdahaleden sonra, "Oyna al bakalım!"
Deyip Feride'ye kerhen uzattı kız bebeği.
Feride'nin yüzü gülmüştü, baktım, iyiden iyi.
Sevindi, oynadı, lâkin bu müstear sürür,
Süreksiz oldu...
—Ver artık!
—Acık daha, ne olur!
—Bakındı beybaba?
—Kız, ver de sonradan yine al,
Mal olmaz insana, âdet değil, emanet mal.
Tekerrür etti birazdan şu yolda aynı niyaz:
—Bebeğni ver yine olmaz mı? Oynayım.
—Olmaz! Ben iltiması diriğ etmedim ikinci sefer.
—Çok oldu beybaba, ya! Sonra her zaman ister!
—Demin de aldı, hemen verdi, içlenir, yapma!
Sen ablasın ne kadar olsa...
—Başka vermem ama
Çabuk verirsen eğer al da oyna kız, haydi...
Feride'nin bu sefer keyfi pek yolundaydı.
Epeyce dandiniler yaptı, hayli hoplattı;
Bebek kolunda, hasırlarda bir zaman yattı.
Fakat ne çare! Gelip çattı vakt-i istirdâd,
Kızın nazarları beyhude etti istimdâd.
Cemile istedi ısrar edip emanetini,
Çocuk da verdi, fakat görmeliydi hiddetini!
Büyük kızın eziyordu gurur-i ma'sûmu,
Bebek elinde gezerken, şu tıfl-ı mahrûmu.
Ağır gelir ona elbette karşıdan bakmak.
Sokuldu bak yine, hiç şüphe yok ki: Yalvaracak,
"Bebeğni ver" diye, lâkin ben eylemem ibram.
Hayır, değil bu edâ, bir edâ-yı istirhâm:
"Bebeğmi ver!" demesin mi üçüncüsünde kıza?

Meğer hukuk da bilirmiş bakın şu saygısız!

■ ■ ■

Mehmet Akif'in daha sonra Suadi, Emin ve Tahir adlı çocukları dünyaya gelince ailesi iyice genişledi. Çocukların bakım ve geçimleri üzerindeki yükü artırmıştı. Bundan yakınması yoktu; çalışıyor, ailesini geçindiriyordu. Ne var ki bir süre sonra yeni sorumluluklar üstlenmesi gerekti. 1910 yılında, Halkalı Baytar Mekteb-i Âlisi'nde okurken yakın arkadaş ve dost olduğu İslimiyeli Hasan Tahsin Bey'in acı haberi geldi. Arkadaşı, Baytar Müfettişi olarak Edirne'de bulunduğu sırada yaşamını yitirmişti. Arkadaşının ölümü yaktı içini, sonra geride kalan ailesinin durumunu düşündü. Hangi birine üzülmeliydi? Sonra Mehmet Âkif, Baytar Mektebi'nde birlikte okudukları sırada birbirlerine verdikleri sözü anımsadı. Öğrenciliklerinin son döneminde yaşamla mücadelede hazırlanırken

Mehmet Âkif Ersoy, oğullarıyla

yaşama umutla bakan iki gencin, ölüm kendilerinden çok uzak olmasına karşın, gelecekteki ailelerini korumak için birbirlerine verdikleri sözü anımsadı; hayatta kalan, daha önce ölenin ailesine bakacaktı...

İnsanlar yaşamlarının farklı dönemlerinde aile bireylerine, yakınlarına, arkadaşlarına ya da dostlarına çeşitli sözler verirler... Bu sözlerin tutulup tutulmadığı ya da ne kadar yerine getirildiğini yaşam gösterir. Mehmet Âkif'in ne kadar dürüst, onurlu ve sözünde duran biri olduğunu da yaşamı göstermiştir. Fazla düşünmedi ve ölen arkadaşının üç çocuğuna sahip çıkıp bakım ve eğitimlerini üstlendi. Hasan Bey'in büyük oğlu Cevdet'i Baytar Mektebi'nde okuttu. Kızı Süheyla'yı evlat edindi ve kendi çocuklarından ayırmadı. Bunu Mehmet Âkif'in büyük oğlu Emin Ersoy'un anılarındaki şu cümlelerden öğreniyoruz: "Süheyla Hanım isminde bir evlad-ı manevîsi de ablalarım ile birlikte (Ankara'ya) gelmişti. Bu kızcağızı küçüklüğümde öz hemşirem sanırdım. Hasan Tahsin Bey namında babamın pek samimi arkadaşlarından bir zatın kızı olan Süheyla Hanım'ın pederi ölmüş, babam da bu çocuğu evimize almış, onun tahsil ve terbiyesi ile bizzat alakadar olmuş, netice Süheyla ablam Darülmuaallimât'ı ikmal ettikten sonra Darülfünun'u dahi bitirmişti. Ben alfabeyi ve ilk tahsilimi ondan öğrendim."

■ ■ ■

Mehmet Âkif'in, annesiyle ve evlenip ayrı bir yaşam kuran kızkardeşiyle de yakından ilgilendiğini yine yaşamından ve şiirlerin tanıklığından öğreniyoruz. 1910 yılında annesini Hacca gönderdi. Yazılış tarihini bilmediğimiz "Hemşî-rezâdemdir. Dört yaşında öldü" sunusuyla yayınladığı "Selma" adlı şiirindeyse, art arda çocuklarını yitiren kız kardeşinin acısına ve annesinin ona sahip çıkışına tanıklık etmektedir. Aşağıda birkaç bölümünü alıntılarladığımız şiirin girişinde, yorgun bir iş gününün ardından evde dinlenirken, eski bir komşu aracılığıyla annesinin kendisini çağırması üzerine kardeşinin evine gidişini anlatır. Diyaloglar ve betimlemelerle annesinin, kız kardeşinin durumunu dile getirir:

"Sarıldı boynuma annem, girince ben içeri.
Diyordu ağlayarak: Görme, Âkif'im çocuğu!
Senin değil yedi kat ellerin yanar ciğeri,
Ölüm döşekleri üstünde görse yavrucuğu.
Şükür, bugün azıcık farklıdır diyorduk dün...
O pembe pembe yanaklar kireç kesildi bugün!
Filan hekim, dediler. Geldi, baktı, anlamadı.
Hayır, filan daha bir anlayışlıdır, dediler;
Meğer yalan yere çıkmış o sersemin de adı!
Bırak ki anlasalar var mı çare hiç? Ne gezer!
Hekim ilaçları, oğlum, bütün tesellidir,
İlaç yiyip iyi olmak, o bir tecellidir.
Kesildi kardeşin artık yemekten, içmekten;
Lakırdı dinlemiyor, kendini helâk ediyor.
O hastadan daha şâyân-ı merhamet... Görsen...
Dedikçe "Anne, çocuktan ümidi kes... Gidiyor!"
Telâş içinde kalıp büsbütün şaşırmadayım.
Eğer yetişmese imdada yok mu komşu hanım...
-Görünmüyor, hani hemşîre nerededir? Gelsin.
Benim sözüm ne kadar olsa başkadır, belki
Biraz bulurdu teselli...
-Nasıl da söylersin!
Lâkırdı kâr edecek kim? Duyar mı hiç beriki?
Kolay bir iş mi? Senin anne olduğun var mı?
Çocuk o halde iken anne sözden anlar mı?
Bu hem kaçınıcı felâket? Beşinci! Yâ Rabbi,
Tamam beşinci seferdir ki kız ölüm görecek!
Bu son ümidi de şâyet giderse dördü gibi,
Zavallı kendini vaktinden evvel öldürecek.
Çıkıp da gör hele bir kerre şimdi Selmâ'yı...

Ne hâle koydu felek, git de bak, o sîmâyı!"

■ ■ ■

Mehmet Âkif edebiyatla ilişkisini şiirleriyle ve edebiyat öğretmenliği yaparak sürdürdü. 27 Ağustos 1908'de yayımlanmaya başlayan Sırâtımüstakim adlı haftalık derginin başyazarlığını yapıyor ve şiirlerini burada yayınlıyordu. Din, felsefe, edebiyat, hukuk ve bilim yazıları yayınlayan derginin ilk sayısında "Fatih Camii" adlı şiiri yayınlandı. Sırâtımüstakim'de yayınlanan şiirleri, halkın yaşamına dair gözlemlerini, düşüncelerini, duygularını dile getiren şiirlerdi. Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, Mehmet Âkif, daha sonra yazdığı "Çanakkale Şehitlerine", "İstiklâl Marşı" ve diğer millî şiirlerinin yanı sıra, halkın yaşamına dair gözlemlediklerini duyumsayıp düşün- düklerini anlatan şiirler yazdı; "Seyfi Baba", "Küfe", "Mahalle Kahvesi" vd.

uzun, birkaç sayıda tefrika edilen, dini duygu ve düşüncelerinin ağır bastığı şiirleri de onun şair kimliğini tanımlıyordu; "Süleymaniye Kürsüsü'nde" şiiri bunlardan en bilinenidir. Daha sonra Sırâtımüstakim'in sıkıyönetimce kapatılması üzerine Sebîlürreşad adını alan dergide şiirlerini yayınlamayı sürdürdü. 1911'de ilk şiir kitabı Safahat yayınlandı ve onu diğerleri izledi.

1873 yılının Aralık ayında Fatih'in Karagümrük (İstanbul) semtindeki Sarıgül Mahallesi'nde bulunan ve annesine ilk eşinden kalan ahşap konakta dünyaya gelen Mehmet Âkif'in şiir yolculuğu, yaşamında yaptığı yolculuklarla koşut olarak sürdü. Yolculukların onun yaşamında

önemli yeri vardır. İstanbul doğumlu olmasına karşın, ilk çocukluk yıllarını babasının imamlık yaptığı Bayramiç'te (Çanakkale) geçirdi. Nüfus kaydı burada yapıldığı için doğum yeri Bayramiç olarak görünmektedir. Doğar doğmaz yolculuğa çıkan şairin yollara çıkışı ve yolculukları yaşamı boyunca sürdü. Baytar Mekteb-i Âlisi'ndeki öğrencilik yıllarında Fatih'ten Halkalı'ya, Halkalı'dan Fatih'e ve çevre ilçelerdeki köylere yaptığı yayan yolculukların yerini daha sonra baytar müfettişi olarak yaptığı yolculuklar aldı. Dinî ve millî şiirlerin şairi olarak tanındıktan sonra, edebiyatçı kimliği nedeniyle pek çok yolculuğa çıktı.

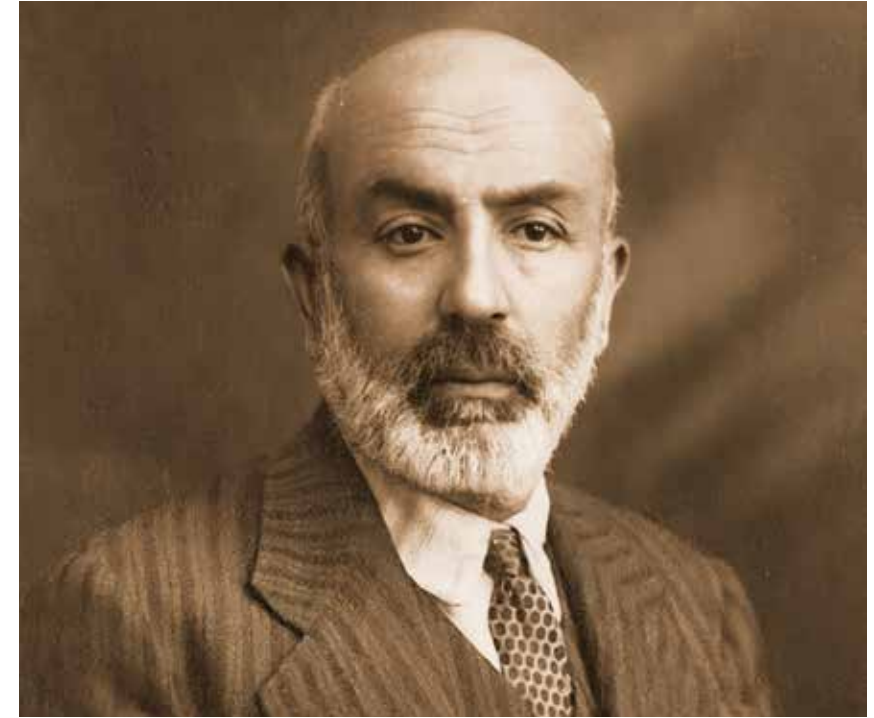
1. Dünya Savaşı'nın ardından ülke işgal edilince halkı direnişe çağırarak için konuşma yapmak üzere çıktığı Balıkesir yolculuğu, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katılmak amacıyla Ankara'ya gitmesi yaptığı yolculuklardan bazılarıdır. 10 Nisan 1920'de oğlu Emin'i de yanına alarak Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'le birlikte Ankara'ya gitmek için Adapazarı-Eskişehir üzerinden araba, at, dekol ve Eskişehir'den sonra trenle uzun bir yolculuk yaptılar. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) açılışından bir gün sonra, 24 Nisan cumartesi günü Ankara'ya ulaştılar. TBMM önünde karşılaştıkları Mustafa Kemal Paşa, Mehmet Âkif'i şu sözlerle karşıladı: "Sizi bekliyordum efendim; tam zamanında geldiniz; şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim."

Mustafa Kemal Paşa, Mehmet Âkif'in Ankara'ya gelişini heyecanla karşılayarak onunla yakından ilgilendi. 29 Nisan 1920'de, Konya vali vekili ve kolordu kumandanı Miralay (Albay) Fahreddin'e (Altay) bir telgraf çekerek Mehmed Âkif'in Burdur'dan milletvekili seçilmesi için gerekenlerin yapılmasını istedi. Bu arada, izin almadan ayrıldığı gerekçesiyle İstanbul Hükümeti tarafından Darülhikmetilislâmiye'deki işine son verildi. Mehmet Âkif, 1920 yılı haziran başında yapılan seçimlerde hem Burdur'dan hem de Çanakkale Biga'dan milletvekili seçildi. 18 Temmuz 1920'de Burdur milletvekilliğini tercih ettiğini açıkladı. Bir süre sonra, Sebülürreşad dergisinin sahibi Eşref Edip'in derginin İstanbul'daki yayınına son vererek Kastamonu'ya gittiğini, derginin orada çıkarılacağını öğrendi. Bunun üzerine 19 Ekim'de Kastamonu'ya gitti ve Ankara'da ev buluncaya kadar bir süre ailesiyle birlikte Kastamonu'da yaşadı.

Kasım 1920'de Kurtuluş Savaşı'nda cephelerde çarpışan askerlere güç ve cesaret vermek amacıyla Erkan-ı Harb'in önerisiyle Maarif Vekaleti tarafından İstiklâl Marşı için yarışma açıldı. Yarışma, Mehmet Âkif'in yaşamındaki dönüm noktalarından biridir. Para ödülü olduğu gerekçesiyle yarışmaya katılmadı; ancak gelen şiirleri yeterince güçlü bulmayan Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, 5 Şubat 1921'de bir mektup yazarak ondan şiir göndermesini istedi. Ödülü isterse bir vakfa bağışlayabileceğini de bildirdi. Bunun üzerine Mehmet Âkif, Ankara'daki Taceddin Dergahı'ndaki odasına kapanarak "İstiklâl Marşı" şiirini yazdı. Şiiri bakanlığa teslim edince, Hamdullah Suphi Bey, şiirin önce

cephedeki askerlere okunmasını istedi. Askerler tarafından büyük bir ilgi ve beğeniyle karşılanan "İstiklâl Marşı" şiiri 17 Şubat 1920'de Sebülürreşad dergisi ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinde, daha sonra da Konya'daki Öğüt gazetesinde yayınlandı. Yarışma sona erince seçilen yedi şiirin mecliste okunmasına karar verildi.

12 Mart 1921'de, TBMM'de, başkanlığını Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı meclis oturumunda Hamdullah Suphi (Tanrıöver), kürsüye gelerek yarışma ve seçilen şiirler hakkında bilgi verdikten sonra Mehmet Âkif'in şiirini okudu. Şiir büyük bir beğeni ve heyecanla karşılandı ve yapılan oylamadan sonra Mehmet Âkif'in "İstiklâl Marşı" şiiri büyük bir çoğunlukla "millî marş" olarak kabul edildi. Mehmet Âkif, kendisi de sıkıntı içinde olmasına karşın 500 liralık ödülü, yoksul kadın ve çocuklara iş öğretmek yardım etme amacıyla kurulan Dar-ül Mesai'ye bağışladı. Ayrıca "İstiklâl Marşı"nın Türk milletine ait olduğunu söyleyerek onu Safahat'a almadı.

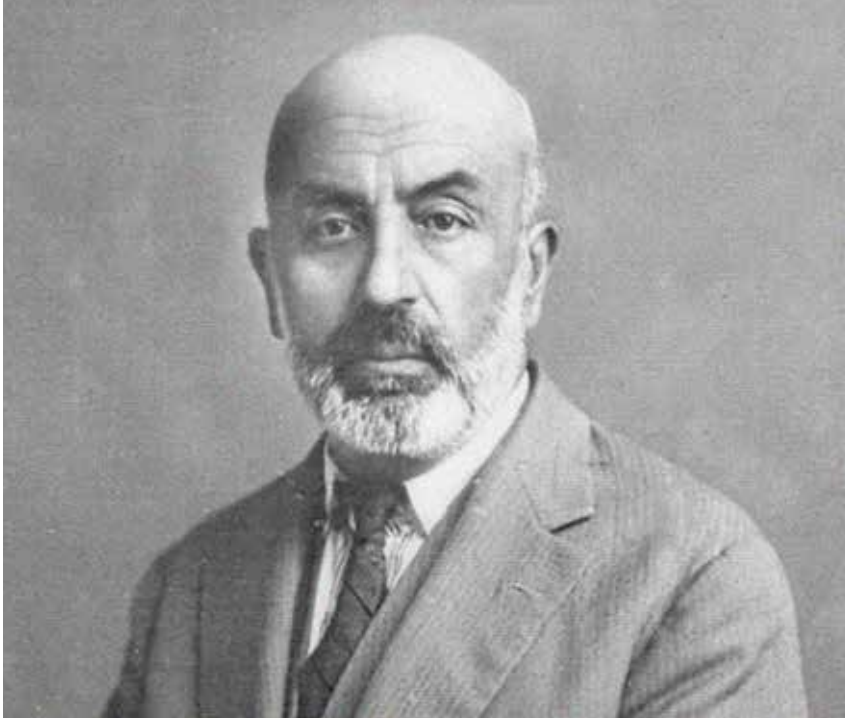
Mehmet Âkif Ersoy, İstiklâl Marşı'nın yazarı

■ ■ ■

Şiir kitaplarında yer almamakla birlikte "İstiklâl Marşı", bestelendiği zamandan bugüne milli marş olarak milyonlarca kişi tarafından söylendi ve söylenmekte, Mehmet Âkif'in dizeleri dilden dile dolaşmaktadır. 4 Mayıs 2007'de, TBMM'de, 12 Mart'ın "'İstiklâl Marşı'nın kabul edildiği gün ve Mehmet Âkif Ersoy'u anma günü" olarak kutlanması ile ilgili kanun kabul edildi.

Ersoy soyadını ne zaman kullanmaya başladığına dair bir kayda rastlayamadım. Bununla birlikte, 1934'te kabul edilip 2 Ocak 1935'te yürürlüğe giren Soyadı Kanunu'ndan sonra, yurt dışında yaşadığı zamana denk gelen bu dönemde aldığını düşünüyorum.

Mehmet Âkif, çeşitli nedenlerle gittiği Berlin, Lübnan, Kudüs, Hayfa, Beyrut'un yanı sıra pek çok kez Mısır'a gitti. İlk kez 1914'te, yaşamı boyunca dostu ve hamisi olan Abbas Halim Paşa'nın davetiyle gittiği Mısır, pek çok kez gittiği ve yurt dışında en uzun yaşadığı yerdir.

Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır yılları

■ ■ ■

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kurulan hükümetle anlaşmazlığa düşünce 1925'te Mısır'a giderek on yılı aşkın bir süre ailesiyle birlikte orada yaşadı; 1929 yılından 1936 yılında hastalanıp İstanbul'a dönünceye kadar Kahire Üniversitesi'nde Türkçe hocalığı yaparak yaşamını sürdürdü. Hastalığı ilerleyince 17 Haziran 1936'da vapurla İstanbul'a döndü. Bir süre Abbas Halim Paşa'nın kızı ve yakınları tarafından konuk edildikten sonra yine Abbas Halim Paşa ailesine ait Mısır apartmanında bir daireye yerleştirildi. 1936 yılının soğuk bir kış gününde, 27 Aralık'ta yaşamını kaybetti.

Genç yaşta babasını kaybetmesi henüz okul çağında yoksullukla karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Hem öğrenciliğinde hem de daha sonra maddi sıkıntılar nedeniyle yerleştiği annesinin Sarıgözel'deki evinin iki kez yanması sıkıntılarını daha da artırmıştır. Yaşamı boyunca çektiği maddi ve manevi sıkıntıların neden olduğu hüznü ve düş kırıklığını "İ'tirâf" adlı şiirindeki dizelere yansıtmıştır:

İ'tirâf

Safahât'ımda, evet, şi'r arayan hiç bulamaz;
Yalnız, bir yeri hakkında: "Hazîn işte bu!" der.
Küfe? Yok. Kahve? Hayır. Hasta? Değil. Hangisi ya?
Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder!

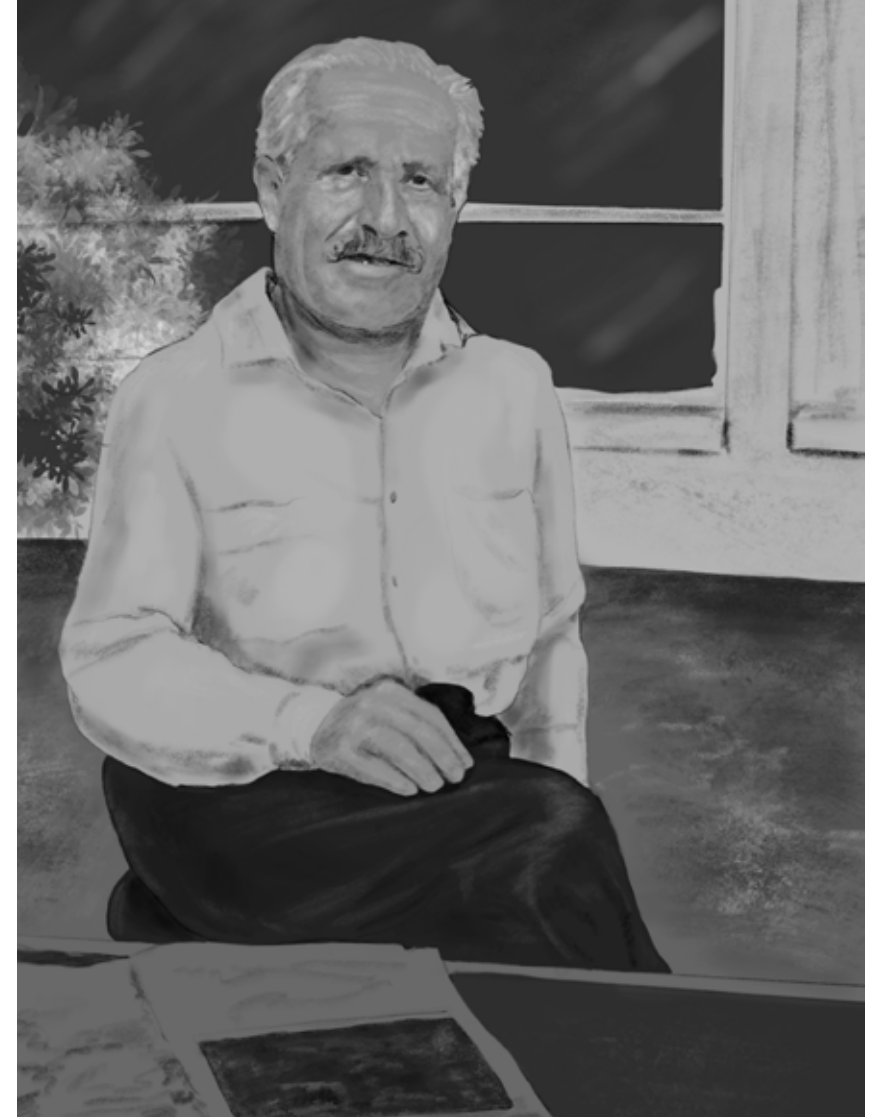
Kendi yaşamını sitemle, "üç buçuk nazma gömülmüş" diye nitelese de Mehmet Âkif Ersoy'un şiirimizde çok önemli bir yeri vardır. Öğrenciliğini geçirdiği, öğretmen olarak çalıştığı Halkalı'nın, dolayısıyla Küçükçekmece'nin de elbette ki onun yaşamında önemli bir yeri olmuştur. (Yatılı olarak okuduğu Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi, 120 yıl sonra bir özel üniversiteye devredilmiştir.)

İstanbul Boğazı'nı yüzerek geçtiği söylenen Mehmet Âkif'in, Küçükçekmece Gölü'nde ya da Menekşe Koyu'ndan girerek Marmara Denizi'nde yüzmediği düşünülemez. Öğrenciliği sürecinde hayata hazırlanırken, ikinci gelişinde gençleri hayata hazırlarken Halkalı'da bulunmuş; bulunduğu çevreye bir şeyler katmış, oradan bir şeyler almıştır. Kısaca söylemek gerekirse; Mehmet Âkif'in yaşamdaki ve şiirdeki yolculuğu, Küçükçekmece'de, gölün kıyısında bir süre konakladıktan sonra uzak iklimlere kanat açan kuşlar gibi başladı...

■ ■ ■
Menekşe Yamaçlarında Bir Edebiyat Sofrası

Yusuf Ahıskalı

(10 Mart 1909-26 Haziran 1983)

■ ■ ■ İKİNCİ BÖLÜM

Mehmet Akif'in yıllar önce, öğrenci ve genç bir öğretmen olarak Küçükçekmece yakınlarındaki Halkalı Ziraat Mektebi Alisi'nde yaşama ve şiire adım atıp oradan uzun yolculuklara kanat açtığı Küçükçekmece'ye yıllar sonra başka bir şair yazar çıkageldi. Ama onun yolu Halkalı yerine Menekşe'ye düştü. Kendisini özgürlük arayan küçük bir kuş olarak niteleyen şair, bin yıllardır kuşlara ev sahipliği yapan Küçükçekmece'nin Menekşe Koyu'ndaki yamaçlarına kondu.

1947 yılının güzel bir bahar günüydü. Hapisten yeni çıkmıştı. Kapalı, boğucu yerler onu sıkıyor, bunaltıyordu. Yine bunaldığı günlerden birinde Sirkeci'den bindiği tren onu bir süre sonra sur dışına çıkardı. Sirkeci ve Halkalı arasında çalışan banliyö treni çok kalabalık değildi. Pencereden çevresini izlemeye başladı. Tren yolunun bir yanı deniz, bir yanı yeşillikti. Ansızın pencereden gördüğü yeşilliklerle kaplı ıssız tepeler ilgisini çekti ve onları yakından görmek istedi. Hemen yerinden kalkıp trenin durduğu ilk istasyonda indi. Tabelada "Menekşe" yazıyordu. Menekşe sevdiği bir çiçektir ve istasyonun adının Menekşe olması ona ilginç geldi. Tren yoluna devam etmek üzere oradan ayrılırken merakla çevresine bakındı. Kara tren istasyonu bakımsız, gösterişsiz bir yerdi. İstasyonun bir yanı deniz, bir yanı yamaçtı. Çevrede kimsecikler görünmüyordu. Oldukça ıssız, sakin bir yere geldiğini anlayınca derin bir soluk aldı. Çıkıp yamaca doğru yürümeye başladı. Bir süre tırmandıktan sonra karşısına bir düzlük çıktı. Soluklanmak için durup çevresine baktı; karşısında masmavi deniz uçsuz bucaksız uzanıp gidiyordu. Düzlüğün yan tarafında da ıssız yamaçlar vardı. Yamaçlardaki çalıların, ağaçların üstüne kuşlar konup kalkıyordu. Çevresindeki otların arasında tek tük kır çiçekleri vardı. Sonra duyduğu seslerle başını kaldırıp gökyüzüne bakınca onları gördü. Uzak iklimlere doğru çıktıkları göçten dönen kuş sürüleri geçiyordu.

Oraya birden ısınır. Denize ve masmavi gökyüzünden geçen kuşlara bakarken, "Burası ne güzel bir yer" diye düşündü. Hem yüksekti hem de denize çok yakındı, 50 metre kadar uzaktaydı. Hapislik döneminde kapalı yerde kalmak onu çok bunaltmıştı. Çıktığından beri kapalı yerlerde göğsü yüreğine dar geliyordu. Menekşe Koyu'na bakan o yamaçta doğayla iç içe olmak, sonsuz gibi görünen denize ve gökyüzüne bakmak onu çok mutlu etmiş, özgürleştiğini hissetmişti. O gün orada oturup uzun uzun denizi izledi, sonra kalkıp dolaşma-

ya başladı. Kayalıklara tırmanıp kır çiçeklerinin arasında dolanırken ansızın aklına Yunan mitolojisindeki keçi ayaklı tanrı Pan geldi. Mitolojide kırların, çobanların ve küçükbaş hayvanların tanrısı olarak tanımlanan Pan, Hermes'in oğluydu. Doğada, kırlarda özgürce dolaşır flüt çalar, kayalara tırmanırdı. Pan flütün adının ondan geldiğini öğreneli çok olmuştu. Çocukluğunda annesinden ve ailesinden edindiği doğu kültürünün yanı sıra batı kültürüne ve mitolojiye oldukça ilgi duyuyordu. Doğrudan doğayla ilişkili olduğu için, keçi ayaklı tanrı Pan en çok ilgisini çeken mitolojik figürdü. Doğanın dinginliğinde özgürce yaşamak en büyük özlemlerinden biriydi. Güneş gökyüzünde ağır ağır alçalırken, oradan hiç ayrılmak istemese de trene binip Sirkeci'ye döndü.

Menekşe Koyu'na, yamaçlarına görür görmez âşık olan bu kişi, uğruna 4 ay hapis yattığı Yeni SES dergisinin sahibi yazar, çevirmen, şair, matbaacı Yusuf Ahıskalı'dan başkası değildi. Yusuf Ahıskalı Menekşe'den o kadar etkilendi, orayı o kadar çok sevdi ki o günden sonra, ne zaman bunalsa Sirkeci'den trene binip Menekşe istasyonunda indi. Deniz kıyısında dolaştı, yamaçlara tırmandı. Bu geziler, onun doğada özgürleşmek özlemini gideriyordu.

Her gezinin sonunda adımları onu ilk gün görüp beğendiği yere getirdi. Bir süre sonra orada bir ev yapıp yaşamayı düşlemeye başladı. Aradığını bulmuştu. Kızı Esi Ahıskalı, o günlere dair şunları anlatıyor: "Oraya geldiği zaman hiç kimse yokmuş. Orada babamın ilgisini çeken şey kayalar, doğal ortam... Doğanın içinde olmak istediği için Pan gibi kayalara tırmanmak, doğada özgürleşme düşüncesi ve isteğine girmiş. Kendini böyle bir yaşantıya atmış. Yine Menekşe'ye gezmeye geldiği bir gün, bir de bakmış ki ev yapmak için benimsediği yere bir gecekondu kurulmuş. Büyük bir üzüntüye kapılmış, 'Gitti bizim yer' demiş kendi kendine. Sonra orada kimin oturduğunu sormuş ve gecekondu sahibinin bir subay olduğunu öğrenmiş. Subay, emrindeki askerlere yaptırmış gecekonduyu. Kerpiç tuğladan duvarlarıyla ve çinko çatısıyla oldukça sağlam bir yapıymış. Babam üzülmüş tabii ama sonra gidip subayla dost olmuş. Babam üç dil biliyordu ve çok kültürlüydü. Her gidişinde uzun uzun sohbet etmişler. Bir süre sonra, orayı askerlere yaptırdığı için subay hakkında soruşturma açılmış. Bunun üzerine subay babama, 'Yusuf, burayı sana vereyim, sen de bana İngilizce ders ver' demiş."

Yusuf Ahıskalı Menekşe kumsalında

İngilizce ders karşılığında bir gecekonduya sahip olan Yusuf Ahıskalı çok mutluydu. Bir evi vardı, hem de tam düşlediği yerde. Artık özlemini çektiği, doğanın içinde özgürce yaşama düşü gerçekleşmişti.

Yusuf Ahıskalı Menekşe'ye böyle yerleşti. Menekşe'deki gecekonduşundan, yaşa-
mından hoşnuttu. İşı için trenle Cağaloğlu'na gidip geliyor, serbest zamanlarında
Menekşe kumsalından denize giriyor, Menekşe yamaçlarında ve kayalıklarında
Pan gibi özgürce dolaşıyor, giderek kendisini onunla özdeşleştiriyordu."

Onun doğada özgürce dolaşıma ve kayalıklara tırmanma isteği, belki de ailesinin
Kafkasya'dan, dağlık bir bölgeden gelmesinden kaynaklanmaktadır. Yusuf Ahı-
skalı'nın soyu, Kafkas Dağları'nın yamaçlarında kurulan bir kent olan Ahıska'dan
gelmektedir. 1828'deki Osmanlı-Rus Savaşı yenilgiyle sonuçlanınca, ailesi, günü-
müzde Gürcistan topraklarında bulunan Ahıska kentinden Trabzon'a göç etmek
zorunda kaldı. Babası Beşikçi Mehmet, annesi hafız Mahbube Hanım'dır. 10 Mart
1909 tarihinde Trabzon'da doğan Yusuf Ahıskalı'nın yaşamının ilk yılları, savaşlar
nedeniyle göçler ve gittikleri yerlerde yaşama tutunma çabalarıyla geçti.

Gökhan Demir, "Yusuf Ahıskalı'nın Hayatı, Sanatı ve Eserleri" başlıklı yüksek
lisans tezinde onun çocukluğunu şöyle anlatmaktadır: "I. Dünya Savaşı sıra-
sında Trabzon'un Rus kuvvetleri tarafından işgal edilmesi sonucu Yusuf Ahıs-
kalı, annesi ve iki kardeşiyle birlikte Sinop'a göç etmek zorunda kalmıştır. 'Alt-
mıış yıldan beri fazla oluyor ki Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Ben o zaman altı
yaşındaydım. Bu yazdıklarım savaşı yaşayan bir çocuğun anı ve gözlemleridir'
(Savaş Çocukları, s. 15)" sözleriyle başladığı "Savaş Çocukları" adlı yazıda Trab-
zon'daki yeni evlerinden ayrılmanın üzüntüsüyle birlikte yeni yerlere alışma
çabası, geçim sıkıntısı, yakalandığı hastalıklar dile getirilmiştir.

Takalarla verilen savaştan kaçış mücadelesinin ilk durağı yeni bir liman kenti
olan Sinop'tur. Aile bu liman kentine kenar semtlerin birinden bir ev kirala-
yarak yerleşir. Altı yaşında bir çocuk olan Ahıskalı, kenti tanımak adına çarşı
ve pazarları gezmektedir. Çarşı pazar gezerken satıcılara özenir ve buralar-
da olmayan bir şeyler satmak arzusuna kapılır. Zira paraları artık tükenmek
üzere. Bu kentin çarşılarında Ahıskalı'nın Trabzon'da çokça gördüğü fındık
yoktur. Eve geldiğinde durumu annesine söyler ve ellerindeki fındığı kavurup
satmaya başlarlar. Yusuf Ahıskalı, kazandığı parayla artık her istediğini almak-
tadır. Fakat pislik ve yokluktan salgın hâline gelen uyuz hastalığına yakalan-
mıştır. Kardeşinin evin geçimine katkı sağladığını gören 12 yaşındaki ağabey
bu durumdan etkilenmiş ve ailenin geçimini üzerine almıştır.

Aile, bir yıla yakın bir süre kaldıkları Sinop'tan yine düşman gelecek korkusu-
yla daha batıya, yeni bir liman kasabasına göç etmiş. Burada da kenar semtler-
den birinde kiraladıkları bir eve yerleşmişler. Evvelki şehirde yakalandığı uyuz
hastalığından kurtulan Yusuf Ahıskalı, burada sarılık hastalığına yakalanmış.
"Kocakarı ilaçları" ile bu hastalıktan da kurtulur ancak ardından bir diğer
amansız hastalık olan sıtmaya yakalanır. Sıtma hastalığına "kocakarı ilaçları"
fayda etmemektedir. Bu hastalığın ilacı Amazon'da yetişen Cinchona ağacının
kabuğundan elde edilen bir madde olan kinindir. Epey uğraştan sonra bulu-
nan kininle sıtmadan kurtulan Ahıskalı, hemen ardından kolerayla yüzleşmek
zorunda kalır. Savaşın acılarını iliklerinde hisseden küçük Yusuf koleradan da
kurtulmuştur. Gelecek ve yaşam adına umutlandığı hastalıkları bir bir atlattığı

için sevinirken, bu kez de göçmenlerin onulmaz hastalığı bitlenmeyle karşı karşıyadır. 6-7 yaşlarında bir çocuk olarak bu hastalıklarla boğuşurken evin geçimini ağabey üzerine almıştır. Ağabey, ailesini geçindirmek için bir fırının önünde köfte yapıp satmaktadır.

Bir müddet sonra bu liman kasabasından da ayrılan aile biraz daha batıdaki bir kasabaya göç eder. Bu kasabada da eski bir ahşap ev kiralarlar. Artık evin geçimi iyice ağabeyin omuzlarına binmiştir. Köylere tuz götürüp, tuzun yerine mısır unu getirmektedir.

1919'da Çar orduları geri çekildikten sonra Trabzon'a geri dönerler. Yusuf Ahıskalı, bu dönemde Trabzon'a kavuşmanın sevincine ek olarak, Rusların çekilişiyle Batum'a giren çeteciler arasında bulunan babasına kavuşmanın sevincini de yaşamaktadır. İşgal sırasında oturdukları ev yıkılmıştır. Baba Beşikçi Mehmet, buna karşılık Ermenilerden kalan Kasım Sokak'ta Kostaki evi karşısında, köşe başında bir ev satın alır. Bu sırada Yusuf Ahıskalı da evlerinin altındaki bakkalda ağabeyine yardım etmektedir.

O günlerde babası Kurtuluş Savaşı'na takalarla silah taşımaktadır. Rumlar Yunanistan'a gidince Trabzon Uzun Sokak'ta Bakioğlu Kahvesi'nin karşısındaki Araklı'nın bakkalını ağabeyi satın alır. Ahıskalı, müşteri gelmediği zamanlarda Bakioğlu Kahvesi'nde bulunan zamanın gazetelerini okumakla meşguldür. Bunlar, Vatan, Tanin, Tevhid-i Efkâr gibi gazetelerdir. Mizah alanında ise Kelebek ve Karagöz'ü takip etmektedir.

Çocukluk yıllarında hoca olan annesinden dinlediği ilahiler ve Süleyman Çelebi'nin "Mevlid"i ile doldurduğu hafızasına dergilerde rastladığı manzumeler de eklenmiştir. Bir Varmış Yine Var adlı eserinde şair olmasına bunların etki ettiğini ifade etmektedir.

"Hoca olan annemin yanında küçüklüğümde ilahilerle ve Çelebinin 'Mevlûd'ıyla doldurduğum kafamı şimdi de dergilerde çıkan bir yığın manzumeye dolduruyordum. Sonraki şairliğimin başlangıcı da bunlardan ötürü olsa gerek" (s. 112, 113)"

Yusuf Ahıskalı, göçler nedeniyle eğitimini farklı okullarda sürdürdü. 1926 yılında Trabzon Ticaret Lisesi orta bölümünü, 1929 yılında İstanbul Sultanahmet Ticaret Lisesi'ni, 1934'te İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nun Konso-losluk bölümünü bitirdi. Gümrük Teftiş Heyeti'ne girerek çalışmaya başladı. Yazma isteği bu dönemde uyandı; yazdığı ilk yazılar Trabzon'da yayımlanan Halk gazetesinde yayımlanmaya başladı. Bir süre sonra kendisini tamamen yazma uğraşına vermek için işinden ayrılarak İstanbul'a döndü. Yıl 1938'di. O günden sonra da yazma uğraşının yanı sıra gazete, dergi ve yayıncılık onun tek uğraşı oldu. Sait Faik, Orhan Veli, Salah Birsal, Abidin Dino, Sabahattin Ali, Bedri Rahmi Eyüboğlu gençlik arkadaşlarıydı. Cezaevinde olan Nâzım Hikmet, şiirlerini bazen Nurettin Eşfak adıyla bazen de kendi imzasıyla onun çıkardığı SES dergilerinde yayımlıyordu.

Nâzım Hikmet'in şiirleri, Nurettin Eşfak adıyla SES dergisinde yayımlandı.

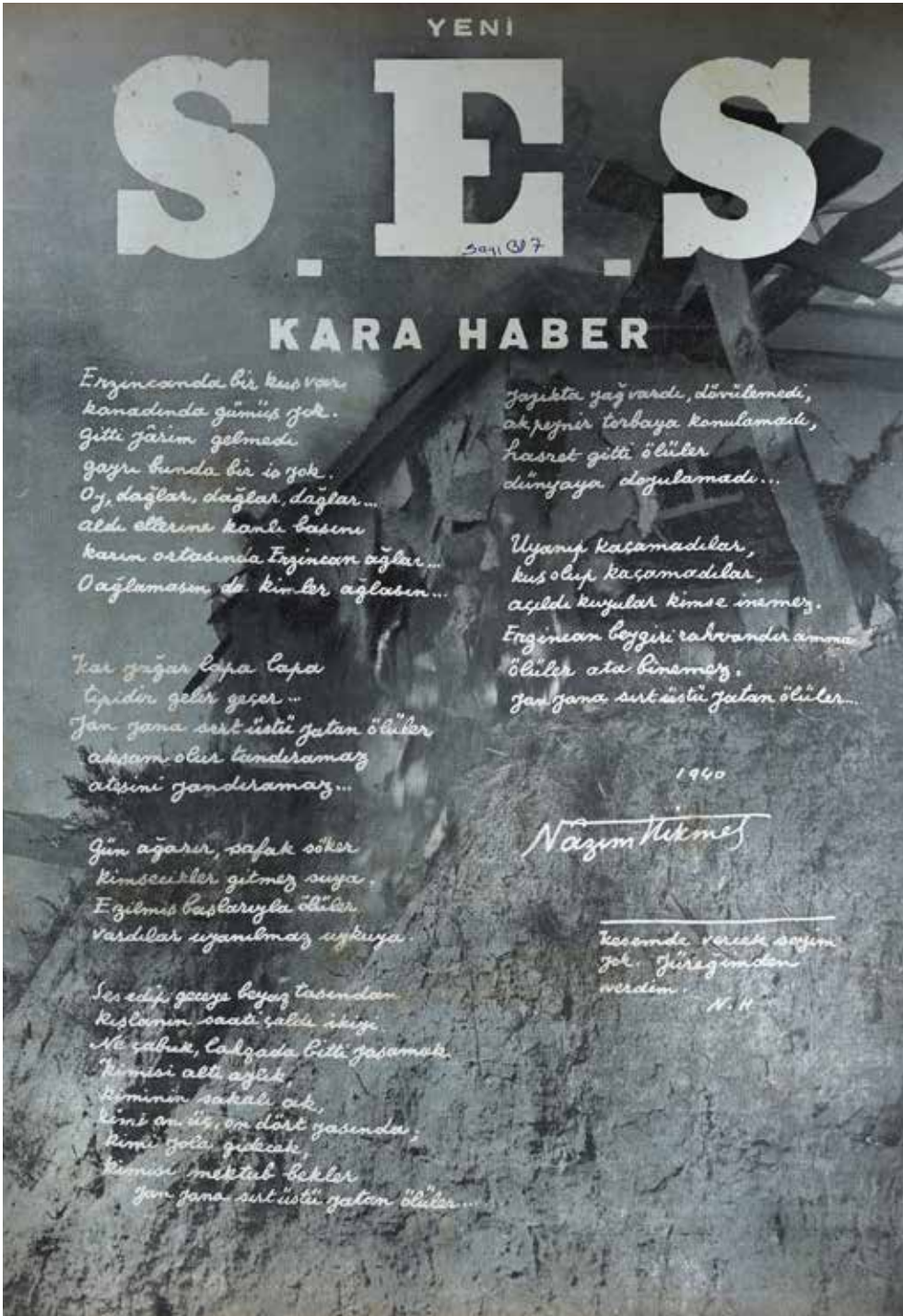

Onun edebiyat dünyasına girişini, dergiciliğini ve SES dergisinin serüvenini Ali Mustafa şöyle anlatıyor: "Yusuf Ahıskalı, Yüksek Ticaret Okulu'nda okurken, hocası Prof. Suphi Nuri İleri'yle yakın dostluk kurmuştu. İçindeki gazete çıkarmak tutkusunu ona açar. Suphi Nuri İleri de Yusuf Ahıskalı'ya bir edebiyat gazetesi çıkarmasını önerir. Onu yeğeni Abidin Dino ile tanıştırır. Böylece 1940'lı yıllarda Türk düşünce ve edebiyat dünyasına yeni bir soluk katan SES'in serüveni başlamış olur. Yusuf Ahıskalı bu sıralarda henüz gümrük müfettişi olduğundan gazetenin resmî sorumluluğunu Yaşar Çöl adlı bir arkadaşı üstlenir. 1938'de ilk sayısı çıkan SES haftalık bir edebiyat gazetesidir. Yönetiminde Fikret Adil ve Nail V., Yusuf Ahıskalı'yla birlikte olurlar. İlk sayısında Sadri Ertem, Suphi Nuri İleri, Asaf Halet Çelebi, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Abidin Dino, Hüsametdin Bozok, Fikret Mualla, Sait Faik gibi dönemin birçok önemli edebiyat-sanat insanı ürünleriyle yer aldılar.

SES, 1939 yılında 5. sayısında kapanır. Ses, ikinci kez aylık büyük boy dergi biçimiyle Yusuf Ahıskalı'nın sahibi ve yazı işleri sorumluluğunda Haziran 1939'da yine SES adıyla yayın yaşamına başlar. İlk sayısının kapağında Atatürk mozolesi önerisi olan bir çizim vardır. Derginin yazı kadrosunda Fikret Adil, Necip Fazıl Kısakürek, Abidin Dino, Sabiha Zekeriya Sertel, Faik Bercmen, Naci Sadullah, Naci Devrim, İhsan Altay, Suphi Nuri İleri, Yusuf Ahıskalı yazı ve öyküleriyle yer alırlar. Bu ilk sayının şairleri bir sayfada toplanmıştır. Bedri Rahmi, Arif Dino, Nail V., M. İlhan Berk ve Asaf Halet Çelebi.

"Sanat-Edebiyat-Sosyoloji" alt başlığıyla yayımlanan SES'in 2. sayısı, kapağında Abidin Dino'nun sıkılmış bir yumruk deseniyle çıkar. Bu desenin Ankara'ya değin uzanan bir serüveni olur. Yumruğun siyasal bir anlamı olduğunu düşünmektedir Ankara'daki yöneticiler. Yusuf Ahıskalı Ankara'ya çağırılır. Derginin adına "yeni" sözcüğünün eklenmesi koşuluyla yayımına izin verilir.

Yusuf Ahıskalı, 100-200 sözcüklük, Salah Birsal'in deyişiyle "dakikalık öyküler" biçiminde kısa öykülerini SES'in her sayısında yayımlar. 1. sayıda "Rıhtımın Delisi", 2. sayıda "Mahmut Ağabey" büyük kentin sıradan insanların öykülerinden örneklerdir.

Nâzım Hikmet'in el yazısıyla
"Kara Haber" şiiri

SES'in Yeni SES adını alarak yayımlanan Ekim 1939 sayısı Suphi Nuri İleri, Mecdi Devrim, Hilmi Ziya Ülken, Hüsametdin Bozok, İlhan Berk, Abidin Dino, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun yazılar; Yusuf Ahıskalı'nın "Bizden İyileri", Cavit Yamaç'ın "Dalkavuk" adlı hikâyeleri ve Hamamizade İhsan'ın "Trabzon Halk Sanatı" incelemeleriyle kapsamlı bir sayı olur.

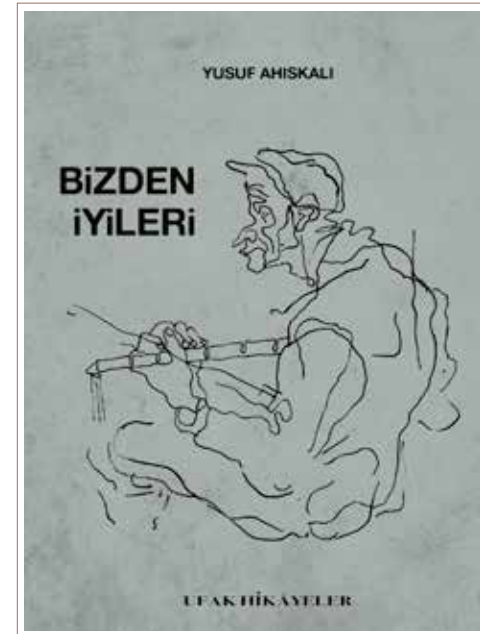
Yeni SES'in Kasım 1939, 6. sayısında Yusuf Ahıskalı, Necip Fazıl Kısakürek'le bir konuşma yapar.

Yeni SES, yalnızca edebiyatçıların toplandığı bir dergi değildi. Gerek Yusuf Ahıskalı'nın akademiden ressam arkadaşı Leopold Levy ve gerekse ressam Abidin Dino'nun çevresiyle aynı zamanda 1940'lı yılların ressamlarının da toplandığı bir dergiydi. Nuri İyem, Avni Arbaş, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Fikret Mualla, A. Arad'ın yer aldığı Yeni SES bir kültür merkeziydi aynı zamanda.

Yeni SES'in Ocak 1940, 7. sayısı ilginç bir kapak düzeniyle çıkar. Nâzım Hikmet'in 1939 Erzincan depremi üzerine yazdığı "Kara Haber" adlı şiiri şairin kendi el yazısıyla ve imzasıyla Yeni SES'in kapağında yer alır:

"Uyanıp kaçamadılar
kuş olup uçamadılar
açıldı kuşular kimse inemez
Erzincan beygiri rahvandır amma
ölüler ata binemez
yan yana sırtüstü yatan ölüler...
1940
kesemden verecek şeyim
yok, yüreğimden verdim."

2. Dünya Savaşı bütün dehşetiyle sürmektedir. Bu atmosfer Türkiye'ye de yansır. Ülkedeki sıkıyönetim koşullarında Yeni SES de payına düşen baskılardan dolayı yayımını düzenli sürdüremez. Ocak 1940'tan Mayıs 1941'e kadar yayımlanamaz. Baskılar toplumcu yazarları dergiden uzaklaştırmıştır. Haziran 1941'de Yusuf Ahıskalı, derginin yönetimini Salah Birsal'e bırakır. Dergi giderek kendi içine kapanır. Yeni SES'in son sayısı 8 sayfa olarak Temmuz 1941'de çıkar. Bu, derginin son sayısıdır.

1939-1941 yılları arasında yayımlanan SES dergisi, Yusuf Ahıskalı için bir edebiyat okulu olmuştur. Bir yandan derginin yönetimiyle, baskı ve dağıtım işleriyle uğraşırken bir yandan da dergide yayımladığı öyküleriyle yazar kimliğini ortaya koymaktadır. 1940'ta "ufak hikâyeler" diye nitelendirdiği bu öykülerini Bizden İyileri adıyla yayımlar. 20 öyküyü kapsayan bu kitap, ilk yapıtıdır Yusuf Ahıskalı'nın. 1940'ların İstanbul'undan, sıradan insanların yaşamından kesitler sunan bu öykücükler Yusuf Ahıskalı'yı 1940 Kuşağı'yla anımsatacak toplumcu bir öz taşır.

Yeni SES kapanmıştır ama Yusuf Ahıskalı edebiyat dünyasından kopamamıştır. O dönemin Nisuz Pastanesi edebiyatçıların uğrak yeridir. Salah Bırsel, Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu'nda; '1940'larda Yusuf Ahıskalı da Nisuz'a her gün damlar. Elinde de Bernard Shaw'un bir kitabı olur. Ama öteki kitap taşıyıcılarından bir ayrılığı vardır Yusuf'un. Kitap elinde hep açık durur, dahası onu sokakta yürür ya da Nisuz'a girerken bile okur.' Gerçekten de o dönemin çoğu edebiyatçısının uğrak yeri Nisuz'a sürekli gider Ahıskalı.

Yusuf Ahıskalı, 1942'de Arkadaş Basımevi'ni kurar. Vatan gazetesinde 1942-1943 yıllarında tiyatro eleştirileri yazar. Yine Servetifünun dergisinde Shakespeare üzerine inceleme yazıları çıkar.

Yeni SES'le başlayan edebiyat tutkusu, Yusuf Ahıskalı'nın bütün yaşamını kuşatmıştı. Kitaplarını da kendi diziyor, yine kendi basımevinde bastırıyordu. Yeni Ses Neşriyatı adını verdiği kendi yayını kurarak ikinci öykü kitabı olan Kocakarının İki Oğlu'nu 1944'te yayımlar. Bu kitapta 10 öyküsü var. Yine İstanbul'u anlattığı bu öykülerinde kısa öykü anlayışını sürdürür. Denilebilir ki bu öyküleriyle Yusuf Ahıskalı, Sait Faik ile Sabahattin Ali arasında bir çizgide öyküler yazan bir yazardır o yıllarda.

SES dergisinin yayımlanmadığı 1941-1946 yılları arasında Yusuf Ahıskalı yazı çalışmalarına hız verir. 1944 yılında Yedeksubayın Aşkı adlı üçüncü öykü kitabını yazar. Bu kitap "Yedeksubayın Aşkı", "Acemi Er" adlı iki uzun öyküden ve bir kısa öyküden oluşan 96 sayfalık bir kitaptır. Bu kez uzun öyküleri denemiştir Ahıskalı. Bir bakıma yaşam öyküsel bir yapıttır bu.

Yusuf Ahıskalı, 1940 toplumcu kuşağını izleyerek sanatını oluşturan bir şair, yazardır. İlk şiir kitabı bu kuşağın izlerini taşır. 1945'te ilk şiir kitabı Hita-be'yi yayımlar.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru ikinci kez askere alınır. Bir süre sonra terhis olur.

Türkiye, savaşın bitimiyle az da olsa soluk almıştır. Görece bir demokrasiye geçme çalışmalarının yapıldığı 1946 yılıdır. Yusuf Ahıskalı, bu arada daha önce kayıtlı olduğu CHP'den istifa eder. Ülke demokratik bir atmosfere kavuşmuştur. Birbiri ardına partiler kurulur. Sosyalist partiler de siyasal yelpazede yerlerini alırlar kısa bir süreçte.

Yusuf Ahıskalı da Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun başkanı olduğu Türkiye Sosyalist Partisi'ne üye olur. SES'i yeniden çıkarmak düşüncesindedir. Bu kez derginin sosyalist bir çizgide, sendikalarla yakın bağı olan bir yayın çizgisinin olmasını düşünmektedir.

Salah Bırsel de SES'i yeniden birlikte çıkarmayı önerir. Yusuf Ahıskalı'nın gönlü ilk yol arkadaşlarındadır. Suphi Taşhan, eski kadroyla çıkarılmasını önerir. Ahıskalı, Suphi Taşhan'ın teklifini kabul eder. SES'in daha etkili olması için bir partinin organı olması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca 1940 toplumcu kuşağına yakın bir çizgi izlemeyi de ilke edinir.

SES, yeniden siyasi-edebî gazete alt başlığıyla 9 Ekim 1946 tarihinde 4 büyük boy sayfa olarak yeniden yayın yaşamına döner. Bu, üçüncü dönem SES'tir. Bütünüyle Yusuf Ahıskalı'nın yönetimindedir artık.

3. SES'in ilk sayısının başyazısını Ahıskalı yazar; "Harp Olmayacak". SES'in ilk sayfasında Rifat Ilgaz'ın "Hapisane Penceresinden" adlı şiiri ve Tuğrul Tuna'nın "Milletlerarası Kapitalizm" adlı yazısı yer alır. 4. sayfada Ahıskalı'nın İrade adlı kısa öyküsü, yine Ahıskalı'nın M. Şırlı takma adıyla yazdığı "Her Sayı Bir Şiir Kitabı" başlığıyla Ömer Faruk Toprak'ın "Hürriyet" adlı şiir kitabını tanıtan bir yazısı yer alır.

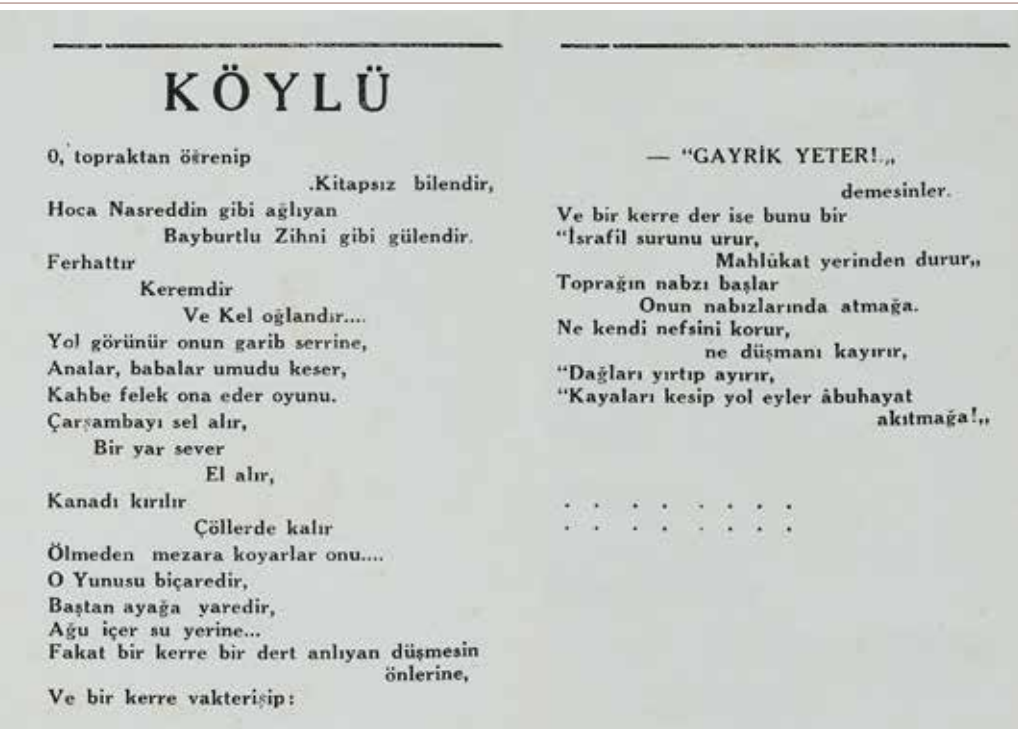
1946 SES'i, Yeni SES'ten birçok yönden farklı bir yayın çizgisi izler bu dönemde. Başyazılarını Yusuf Ahıskalı'nın yazdığı SES, sosyalist bir çizgide demokrasi mücadelesinde yerini alır. 6. sayının ilk sayfasında Nâzım Hikmet'in "Kuvayı Milliye" destanından "Onlar" adlı şiire yer verilmiş. Nâzım Hikmet'in bu ünlü şiiri, Nurettin Eşfak takma adıyla yayımlanır SES'te. Yıllardır hapiste yatan Nâzım Hikmet'in bu dönemde yazdığı şiirlerin birçoğu ilk kez SES'te yayımlanır. Yine SES'in 13 Kasım 1946 tarihli 6. sayısında Atatürk'ü anlatan bölüm, "Onun İçin", "Kurtuluştan Sonrakiler" adlı antolojiden baş sayfaya taşınmıştır.

SES'in 7. sayısının 1. sayfasında iki yazı göze çarpıyor: Yusuf Ahıskalı'nın "Sosyalist Bir Hükümet Lazım" ve Aziz Nesin'in "Sosyalist Partiler".

Her sayının arka sayfasında Yusuf Ahıskalı'nın bir öyküsüne yer verilir.

8. sayının 1. sayfasında Nâzım Hikmet'in Nurettin Eşfak adıyla yayımlanan "Türk Köylüsü" adlı şiir yer alır.

Yusuf Ahıskalı, SES'te gerek kendi adıyla gerekse M. Şırıl ve Y. Kenan takma adlarıyla yazı ve şiirler yazmaktadır. 8. sayıda Y. Kenan imzalı üç kısa şiiriyle yer alır.

SES dergisi'nin 8. sayısının 1. sayfasında Nâzım Hikmet'in Nurettin Eşfak adıyla yayımlanan "Türk Köylüsü" adlı şiiri

Attila İlhan, "Balkan" şiiriyle 8. sayıya konuk olur.

SES'in 9. ve 10. sayılarında Aziz Nesin'in yazıları göze çarpıyor."

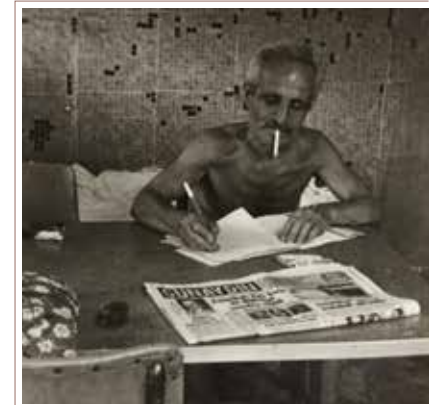
2.Dünya Savaşı sona ermiş, çok partili hayata geçişle birlikte ülkede görece bir demokratik ortam oluşmuştu. Ne var ki bu durum çok uzun sürmedi. Sosyalist partiler kapatıldı ve üyeleri hapse atıldı. Yusuf Ahıskalı da Esat Adil'in başkanı olduğu Türkiye Sosyalist Partisi'ne üye olduğu için tutuklanıp hapsedildi. Onun hapse girişi nedeniyle SES dergisinin yayını da kesintiye uğradı. Üçüncü

dönem SES dergisinin son sayısı 11 Aralık 1946'da yayınlandı. Yusuf Ahıskalı'nın bu ilk tutukluluğu dört ay sürdü. Daha sonra yazdığı Bir Varmış Yine Var adlı kitabında hapishane yaşamına ilişkin şunları yazdı:

"Hücrelerin önünde sivil polisler bekler, dışarıya ancak ihtiyaç için ve birbirini görmemek üzere çıkarılırdık. Kapılar kontraplaktan, üzerinde ufak bir lamba ve bir hava deliği var. Yapacak iş yok, gazete yok; cepte para varsa lokantadan yemek gelir yoksa Kızılay'ın ölmeyecek kadar getirdiği yemek. Kalem de yasaktı ama bu kış ortasında ben gömleğin kolunu kıvrarak küçük bir kurşun kalem sokabilmişim içeriye. Bununla kese kâğıdına şiirler yazıyordum."

Yusuf Ahıskalı doğayı çok seviyordu ve özgürlüğüne düşkündü. Hapiste olduğu süre uzun olmasa da onu çok bunaltmıştı. Duvarların ardına kapatıldığı günlerde uçsuz bucaksız gökyüzünü, denizi, kırları, ağaçları, kayaları, doğayla iç içe olduğunu düşünüyordu. O yüzden belki de hapisten çıktığı ilk günlerden birinde Sirkeci'den trene binip İstanbul'un sakin bir yerine gitme isteği duydu. Doğayla iç içe olma isteği ve özgürlük arayışıyla çıktığı yolculuk onu Küçükçekmece'nin Menekşe Koyu'na getirdi; Yusuf Ahıskalı'nın içinde görür görmez orada yaşama isteği uyandı. Kısa süre sonra da düşü gerçekleşti ve bir subaya verdiği İngilizce ders karşılığında aldığı gecekonduunda yaşamaya başladı.

Yusuf Ahıskalı matbaadaki masasında çalışırken

SES'in yayınına ara verilmişti ama Çağaloğlu'ndaki basım evi duruyordu. 1942'de kurduğu Arkadaş Basımevi onun için, tıpkı Menekşe gibi kendisini iyi hissettiği bir yerdi. Orayı yalnızca ekmek parası için basım işleri yapan bir iş yeri olarak görmüyordu; orada yazılarını yazıyor, sık sık uğrayan arkadaşlarıyla görüşüp sohbet ediyordu.

Yusuf Ahıskalı'nın hapse girişi nedeniyle SES'in yayınına ara verilmişti. Bu ara iki yıl sürdü. Ama dergiyi çıkarmayı çok istiyordu. Bundan sonrasını Ali Mustafa'nın yazısından okuyoruz: "Yusuf Ahıskalı iki yıl suskunluktan sonra vazgeçilmez sevdası SES'i kaldığı yerden sürdürür. 14 Ocak 1948'de SES'in 11. sayısı çıkar. Yine bu sayıda 'Hayalciler' adlı başyazıyı yazar, son sayfada 'Küçük Çocuk' adlı kısa hikâyesini ve Y. Kenan adıyla bir şiirini yayımlar. Üçüncü SES'in son sayısı 21 Ocak 1948'de çıkar. Dergi yeniden kapatılır."

Yusuf Ahıskalı, yazmaya başladığı ilk yıllardan beri toplumcu gerçekçi akımı benimsemiştir. SES dergisinde Nurettin Eşfak adıyla şiirlerini yayınladığı Nâzım Hikmet en çok etkilendiği şairlerin başında gelmektedir. Öte yandan Garip akımı şairlerinden de etkilenmiştir. Yazdığı şiirleri kendisi dizip 1942'de kurduğu Arkadaş Matbaası'nda basmaktadır. 1945'te ilk şiir kitabını, 1946'da ise Kazın Ayağı adlı ikinci şiir kitabını yayınladı. Şiirlerinde özgürlük, doğa sevgisi, insanlar için daha güzel bir dünya istemi kendisini göstermektedir.

Yusuf Ahıskalı'nın özgürlük özlemi ve isteği yalnız kendisi için değildir. Kendi şiirlerinin ve öykülerinin yanı sıra, SES'te değişik dönemlerde aralarında Orhan Kemal, Zihni Anadol'un da olduğu pek çok toplumcu şair ve yazarın yapıtlarını yayınladı. Şiirlerini yayınladığı şairlerden biri de o dönemde cezaevinde olan Nâzım Hikmet'ti. 28 Aralık 1938'de Askeri Yargıtay'ın onaylamasıyla hiçbir suçu olmadan toplam 28 yıl 4 ay ağır hapis cezasına çarptırılan ve yıllardır hapiste olan Nâzım Hikmet'in durumu da onu yakından ilgilendiriyordu. 8 Nisan 1950'de açlık grevine başlayan Nâzım Hikmet, avukatının isteği üzerine açlık grevini bir süre ertelemiş, 1 Mayıs 1950'de tekrar açlık grevine başlamıştı. Yusuf Ahıskalı, bunun üzerine yazdığı "Nâzım Hikmet" adlı şiirde ona seslenirken, onun mücadelesine ve gücüne, cesaretine duyduğu saygıyı da dışa vurmuştur.

*"Tıkıldın hapsilere
Korkaklar çok kardeşim
Korkaklar
Açlığınla korkuttun
Sen ki sade bir insan."*

1950 yılında Arkadaş Matbaası'nın kapısından içeri girenlerin arasına, hemşehrisi ve çocukluk arkadaşı olan Hasan İzzettin Dinamo da katıldı. Düşünceleri, eylemleri ve yazdıkları nedeniyle hapis, sürgün ve yedi yıl süren askerlik döneminden sonra 1949'da terhis olan Hasan İzzettin Dinamo, çeşitli sıkıntılar içindeydi. Öğretmenliği elinden alınmıştı, yasaklı olması nedeniyle kitapları yayınlanamıyordu; en büyük sorunuysa barınacak bir yerinin olmamasıydı. Hasan İzzettin Dinamo, TKP yöneticilerinden Halil Yalçınkaya'nın kızı Şerife'yle evliydi; hapislik, sürgün, uzun askerlik nedeniyle ailevi sorunlar yaşıyordu. O askerdeyken doğan kızına ve eşine, eşinin ailesi bakmıştı. Terhis olduktan sonra geldiği kayın pederinin evinde kalıyorlardı, ama rahat değillerdi. En kısa zamanda barınacak bir yer bulmaları gerekiyordu.

Yusuf Ahıskalı, arkadaşının anlattıklarını dikkatle dinledi; onun sorununu kendi sorunu saydı. 50'li yılların başıydı. Menekşe ilk geldiği günlerdeki gibi ıssız sakin bir yer değildi. Kırıldan kente göçün yoğunlaşmaya başladığı dönemde ve gecekonduculuk İstanbul'un kenar semtlerine, sakin yerlerine hızla yayılmıştı. Menekşe'de de pek çok gecekondu yapılmıştı. Bir gün komşularından birinin tek gözlü gecekonduğunu satışa çıkardığı çalındı kulağına. Hemen gidip fiyatını öğrendi. O gün matbaaya giderken sevincinden içi içine sığmıyordu. Eğer gecekonduyu alabilirlerse hem arkadaşının barınma sorunu çözülecek hem de yakın bir arkadaşıyla komşu olacaklardı. Sonrası çok hızlı gelişti. Hasan İzzettin Dinamo, 200 liraya satışa çıkarılan odayı 400 liraya satın aldı ve soğuk bir kış günü gelip gecekonduya yerleştiler. Hasan İzzettin Dinamo, öz yaşam öyküsüne yakın bir gerçeklikte anlattığı Musa'nın Gecekondu adlı romanında, basımevci Hüsrev olarak söz ettiği Yusuf Ahıskalı'nın, Menekşe'ye yerleşmeleri konusundaki katkısını şöyle anlatmıştır:

"Büyük fırtına gecesinde yerinden kayıp Ahmet Ustaların gecekonduşuna dayanan Hacıların gecekonduşunu yine tepedeki yerine oturtmak epeyce güç olmuşsa da bu başarılabilmişti. Ne var ki kış bastırınca hiç kimse çalışmadığından ev halkı açlıkla karşı karşıya kalmış ne yapacağını şaşırılmıştı. Eve yaptıkları 'ilave'ye geçerek eski odayı satmayı düşünmüşler, çevreye de bunu bildirmişlerdi. Bunun üzerine çağın ilginç serüvenlerinden birini yaşayan Musalar, yine bu yörede oturan yazar, matbaa, dergi sahibi Hüsrev'in aracılığıyla bu tek odalık gecekonduyu satın almışlardı."

Birbirine komşu olan iki çocukluk arkadaşı, düşünce dostu artık sık sık görüşüyorlardı; hem Menekşe'deki Ahıskalı'nın ya da Dinamo'nun evinde, bahçesinde hem de Cağaloğlu'ndaki Arkadaş Matbaasında. Hem kendi sorunlarını hem de ülkede olup bitenleri konuşuyorlardı. SES dergisinin kapatılması Yusuf Ahıskalı'yı çok üzüyordu, ancak dergiyi çıkarma tutkusundan vazgeçmemiştir. Menekşe'deki gecekondusundan trenle Cağaloğlu'ndaki matbaasına giderken sürekli bunu düşünüyor, dergiyi yeniden çıkarmanın yolunu arıyordu. Tam da bu günlerde, eski arkadaşlarından biri matbaanın kapısını çaldı.

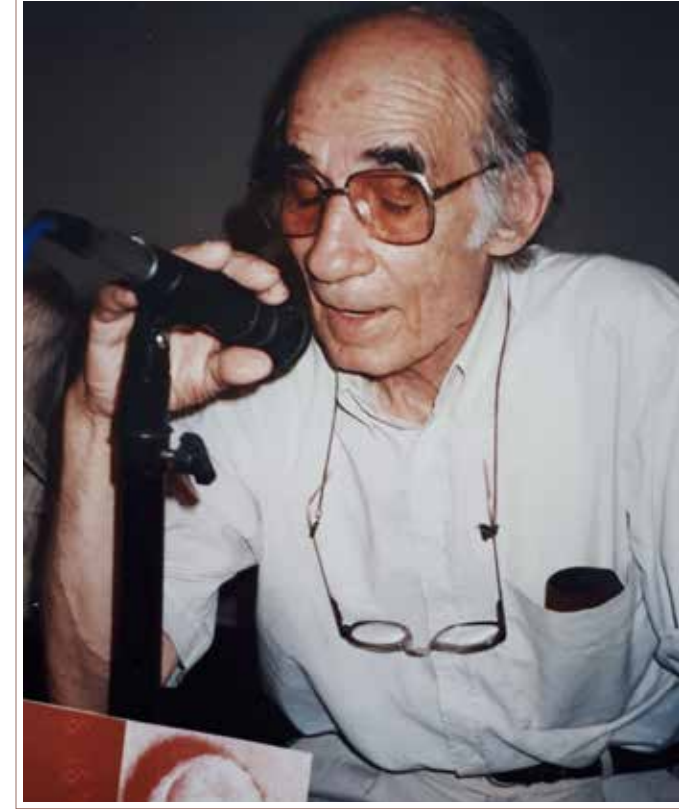
Bu kişi, 1940'lı yıllarda tanıştığı yakın arkadaşı Zihni Anadol'du. Zihni Anadol, 3,5 yıl hapisliğinin ardından 3,5 yıl da askerliğini yapmıştı; Hasan İzzettin Dinamo ve Mehmet Başaran gibi "sakıncalı" görülen kişilerle birlikte, Muğla- Milas'taki 2. Dağ Alayı'nda, sonra Çanakkale'de... Askerlik bitince İstanbul'a gelmişti. Ancak ne yapacağını bilemiyordu. O günleri anlattığı Kırmızı Gül ve Kasket adlı kitabından okuyoruz:

"Koca şehri öğrencilik yıllarımdan ancak tanıyabiliyordum. Kendimi ummanda kaybolmuş pusulasız bir gemiye benzetiyordum. Nerelere gidecektim? Kimlerden ve nasıl bir iş isteyebilecektim? Birdenbire aklıma hapisteyken verdikleri gerekçeli karar geldi. Sevinçle umduğunu bulmuş bir adam gibi heyecanla karıştırmaya başladım. Nihat Balyoz'un adresini görünce yüreğim ışıyiverdi... Erkenden kalkıp Nihat Balyoz'u Kumkapı'daki eski harap, sefertası gibi upuzun, sıvaları dökülmüş bir Rum evinde buldum. Durumumu anlattım. Baktım onun da durumu iyi değil. Beş nüfusa bakıyor. Onların ağzına her gün bir lokma, sırtlarına giyecek sağlamak zorunda. Sakıncalı olduğundan, resmi yerlerde ona iş vermiyorlar. Kendisi Makine ressamı olduğundan, özel atölyelerin işlerine bakıyordu. Arada bir parmaklarını düşünceli alına götürüyor, bir çaresizliğin sıkıntılarını yaşıyordu... Birden heyecanla ayağa kalktı... Beni alıp Yusuf Ahıskalı'nın Arkadaş Matbaası'na götürdü."

Yakın arkadaşı Zihni Anadol'u karşısında gören Yusuf Ahıskalı çok sevinmişti. Önce onun sorununa çözüm buldular daha sonra da SES'in yeniden

yayımlanması konusunu konuşmaya başladılar. Yusuf Ahıskalı SES'i tekrar çıkarmak istiyordu. Bu düşüncesini iş çıkışı matbaaya gelen arkadaşı yazar şair Zihni Anadol'a söyledi. Zihni Anadol ile birbirlerine çok güveniyorlardı. Zihni Anadol onun düşüncesini destekledi ve iki arkadaş dergiyi çıkarmak için kolları sıvadılar. Zihni Anadol'un Kırmızı Gül ve Kasket adlı kitabından okuyoruz:

"Yusuf Ahıskalı SES dergisini yeniden çıkarmak için acele ediyor, politik ortamın karmaşıklığı onu pek endişelendirmiyordu... Yazmak onun için yaşamaktı. Nedir ki o politik eylemin sadece yazma-çizme yanında kalmış, herhangi bir örgütle bağ kurma gereğini duymamıştı... Nihayet kolları sıvadık... 27 Ocak 1951'de dergiyi okuyucuya sunduk... Birinci sayı Türkiye Sosyalist Partisi çevresinde, aydınlar arasında yankılar yaptı. İkinci sayı da aynı tempoyla yayınlandı... Bizi tanıyanlar artmış, yazılarını şiirlerini getirenler haddinden fazla çoğalmıştı. Ne var ki Yusuf Ahıskalı eleştiri yönünden aşırı gidiyor, hükümete çatıyor, dozu arttırdıkça artırıyor. Zaman zaman onu uyarıyor. 'Bu yazılar bu kadar şiddetle yayımlanmaz, sonra dergimizi kapatırlar' dediğimde, 'Bunun sorumlusu benim, ne olursa bana olur' deyip gene bildiğini okuyordu. Nihayet dediğim oldu. Bir akşamüstü iş dönüşü matbaaya geldiğimde, han kapısından içeriye girer girmez iki sivil polis kollarımdan sınıksız yakaladı, doğrudan şimdiki büyük postanenin üstündeki adliye binasına götürdü."

Zihni Anadol

İki arkadaşın tutuklanıp yargılanmasını Güngör Gençay, "Sınıf Mücadelesinde Zihni Anadol Maddesi" başlıklı yazısında şöyle anlatmış: "Yaşama kavgası yaparken bir yanda da dergiyi yeniden çıkarma uğraşısına soyunan Ahıskalı'yla birlikte çalışmaya başlarlar. 1951 yılında tekrar yayın yaşamına giren Ses dergisi Türkiye Sosyalist Partisi'nden (TSP) yana bir tutum takınarak siyasi kimliğini belirtir. Ocak ve Şubat 1951 tarihli iki sayısının çıkmasından sonra, yazarlarından Zihni Anadol'un 'Şafakta' adlı şiirinde geçen 'Kırmızı gül' ve 'kasket' sözcükleri gerekçe gösterilerek yine üstlerinde devletin demir eli görünür. Yusuf Ahıskalı ile birlikte tutuklanarak Ceza Kanunu'nun 142. maddesi gereğince Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanırlar."

Yargılama sonucunda Yusuf Ahıskalı, SES'teki "İşçiler Birleşiniz" adlı yazısı nedeniyle tutuklandı. Dört buçuk ay hapis yattı. Bu durum SES dergisini de olumsuz etkiledi. Son sayısı 3 Şubat 1951'de yayınlanan SES'in, bir daha yayımlanmamak üzere yayımına son verildi.

Özgürlüğünden yoksun edilmek ağırına gitmişti. Kendisini özgürlük arayan küçük bir kuş, özgürlüğünü elinden alanları yırtıcı kuşlara ve elindeki sapanla kuş avlayan çocuklara benzetiyor; onları "hürriyet hırsızı" olarak nitelendiriyordu.

Yusuf Ahıskalı üzerine tez yazan Gökhan Demir, şiir kitaplarını irdelerken özgürlük tutkusunu, özgürlüğünü elinden alanlara karşı duyumsadıklarını ve tepkisini dizelerinden örnekler vererek şöyle vurgulamış: "Yusuf Ahıskalı, özgürlüğünü elinden alanları hırsızlıkla suçlamaktadır. Tıkıldığı dört duvar arasında kendisi gibi hapsedilmiş insanlarla yaşamaya –adına yaşamak denirse– çalışmaktadır: 'Sanki bir rüyada gibi/ Çalışıyorlar, çalışıyorlar/ Özgürlüğümü/ Hırsız var, hırsız var!'

Buradaki insanlar için özgürlüğün sadece adı kalmıştır. Şair, 'Adı Kalan Hürriyetler' adlı şiirinde bunu şöyle dile getirmektedir: 'Gölgeler, umutlar/ Yalnız adı olan/ Hürriyetler!..'

Şair, sanatçıları özgürlüğü simgeleyen kuşa; gücü elinde bulunduran ideolojik üst yapıyı ise elindeki sapanla bu kuşları avlamak için bekleyen bir çocuğa veya yırtıcı bir kuşa benzetmektedir: 'Bir yırtıcı kuş kovalıyor/ Hapisane güvercinlerini.'

'Yıkık bir bahçe duvarı üzerine/ Konmuş kuşlar/ Çipi çipi ötüyorlar/ Bir çocuk elinde sapan taşı/ Gözlüyor onları!'"

Yusuf Ahıskalı dört buçuk aylık haptiden çıktıktan sonra, dört duvar arasındayken özlemini çektiği Menekşe'deki yaşamına daha bir tutkuyla sarıldı. İlk gençlik yıllarından beri spor yapmayı çok seviyordu. 1940'lı yıllarda jimnastik hocalığı yapmıştı. Hapisteyken en çok yüzmeyi özlemişti. Yürümeyi, yüzmeyi çok seviyordu. Taşındığından beri Menekşe Koyu'nda yaz demeden kış demeden denize girip yüzüyordu.

Yusuf Ahıskalı Menekşe Koyu'nda

Yürümeyi de çok seviyordu. Özgürlüğüne kavuştuktan sonra, sabahları erkenden kalkıp uzun yürüyüşlere çıktı. Küçükçekmece Gölü'ndeki sazlıkları, sazlıkların arasında yüzen, gölün üstünde uçan kuşları mutlulukla izledi. Deniz kıyısında, gölün çevresindeki doğal alanlarda, kayalıklarda, Menekşe'nin yamaçlarında daha çok zaman geçirmeye ve giderek kendisini Pan'la özdeşleştirmeye başladı.

Hasan İzzettin Dinamo, Musa'nın Gecekondu romanında, Hüsrev adını verdiği Yusuf Ahıskalı'nın bu yönelimine de yer vermiştir.

"Basımevci, yazar Hüsrev, kafasının dikine, kendi özel düşüncelerine göre yaşayan bir adamdı. Bütün yaz, Tarzan gibi yarı çıplak gezip dolaşıyor, iş saatlerinin dışındaki bütün saatlerini böyle geçiriyordu. Kafasında özel tanrısı olarak yaşat-

Yusuf Ahıskalı spor yaparken

tığı, canlandırdığı kendisinden özge bir kişi daha vardı ki, o da keçi ayaklı Tanrı Pan'dı. Kendi yaşamı, duyuşları ile Pan'ın kişiliğinde gezdirdiği dünya arasında sıcak, sıkı bir ilişki kurduktan sonra Pan üstüne bir yığın şey okudu, düşündü. En sonra da Pan'ın, kendisinden başka biri olmadığı kesin kanısına vardı. Savaşı ortadan kaldıracak en son savaş düşüncesine karşı değilse de savaşa, tedirginliğe karşıydı. Soyu sopy, Prometheus'un zincire vurulup kartallara ya da akbabalara yemlik olarak bırakıldığı efsaneler ülkesi Kafkasya

kayalıkları üzerinde kurulmuş bir kasabadan gelmişti. Bir iki yabancı dil öğrendiği, üniversite bitirdiği halde, halkın içinde, halkı kurtarmayı erek tutan en modern düşüncelerin ortasında yer almıştı.

İkinci Dünya Savaşı içinde yayımladığı bir edebiyat, siyaset dergisi çok gürültü koparmış, yazarlarının başına büyük belalar açmıştı. Hüsrev'in başına gelen belalar da Musa'nınkinden az değildi. En korkunç kovuşturmalara uğramış, İngilizce dersleri vererek bir subaydan karşılığında aldığı gecekondu, eşyasıyla birlikte yakılmış, kendisi, beceriksiz ajanlar eliyle birkaç kez öldürülmek istenmişti. Her sol düşüncelinin casus olarak kovalandığı bu dönemde Sabahattin Ali ile birlikte öldürülmesi düşünülen yazarlardan biri de oydu. Bu ölümden de düşüncesinin çevikliği yüzünden kurtulabilmişti. Ne yazık ki, arkasında şimdi bile boş yere polisler dolaşıyor, devletin kesesinden boş yere para almaya çalışıyorlardı."

Yusuf Ahıskalı'nın içine girdiği bu duygu ve düşünce durumu yazdığı şiirlerle de yansıdı. Bu dönemde yazdığı şiirlerde doğa sevgisi, doğada özgürleşme duygusu, barış isteği ve insanlık için güzel bir dünya yaratma düşüncesi göze çarpmaktadır. Bu şiirlerde eskiden beri onu etkileyen keçi ayaklı tanrı Pan'ın etkisi kendisini giderek daha yoğun olarak göstermektedir; şiirlerin bazı bölümlerinde kendisini Pan'la özdeşleştirdiği dizeler de yer almaktadır. Yusuf Ahıskalı üzerine yüksek lisans tezi hazırlayan Gökhan Demir, tezinde, şairin o dönemde yazdığı bu şiirler konusunda şu değerlendirmeyi yaptı: "... mitolojik bir tanrı olan Pan'ı tanrılık katından insanların arasına indirmiş ve insanlarla birlikte yaşamaya mecbur etmiştir. Daha sonra Pan'ın önderliğinde insanlar örgütlenmiş ve tanrılara savaş açmışlardır. Tanrıları öldüren insanlar kendilerini tanrı olarak ilan etmişler ve tanrıların baskısından uzak bir yeni dünya kurmuşlardır. İnsanlara önderlik ederek yeni dünyayı kuran Pan'ın yaşantı hikâyesinin şairin hayatıyla örtüştüğü düşünülebilir. Zira 'Keçi Ayaklı Tanrının Yaşantı Hikâyesi' adlı bölümde şair Pan'a, 'Kafkas dağlarından gelme soyun/ Dağların rüzgârlarını ciğerlerine doldurmuşlar/ Deniz kıyılarına göçle derilerini kızartmışlar' diye seslenmektedir. Bu ifadeler Ahıskalı'nın hayatı ile paralellik göstermektedir. 10 Mart 1909'da doğan Ahıskalı, köken olarak Tiflis-Batum yolu üzerinde, bugün Gürcistan sınırları içinde bulunan Ahıska kentindendir."

Çocukluğundan başlayarak savaşlarla ve göçlerle yüz yüze kalan Yusuf Ahıskalı, savaş karşıtı ve barış yanlısı bir şairdir. Pek çok şiirinde barış ve özgürlük istemini dile getirir, insanları savaşların yıkımından koruması için Pan'a çağrıda bulunur. Keçi Ayaklı İlah Pan, bu şiirlerinden biridir:

"Keçi ayaklı ilah
Kayalara tırman
Tırnaklarınla
Şehvet sarar vücudunu
Suların öpüştüğü gibi kayalarla...
İnsanlar var
İnsanlar
Ayakları insan ayağı
Vücutları tıpkı insan
Ve sen keçi ayaklı tanrı
Kalbin bir Zenit

■ ■ ■

Onları teneke marka
Vücutları faşist
Beyinleri hilekârlık
Sulara girerler
Balık değildirler.
Kayalara tırmansalar senin gibi
Kayalar onları teperler.
Ve insanlar da kaya gibidirler.

Yüreğin genişliyor
Taarruzun gelişiyor.
Demirin düşmanlığı müthiş
Obüsler, füzeler
Hayata kıyan bir sürü aletler
Karşıdan gelirlerken
Bir yaralı, "Of anam!" diyebildi.
Gerildi bir yay gibi
Ölüme giderken...
Nerdesin sen, Pan
Bir siperde süngü harbinde
Fışır, fışır işleyen süngüler
Ara sıra birbirine çarpan demirler.
Hürriyet ekmek kokusu gibi geliyor kırlardan."

Yusuf Ahıskalı, Pan'dan etkilenecek, onunla özdeşim yaparak yazdığı şiirleri 1952 yılında kitaplaştırdı. "Bu bir yaşantı ve görüş hikâyesidir" sunusuyla başladığı kitapta on uzun şiiri yer alıyordu. Gökhan Demir, tezinde şiirler hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Eserde on adet şiir olduğunu belirtmiştik. Bunların isimleri sırasıyla 'Keçi Ayaklı Tanrı I', 'Düşüş II', 'İnsan Oluş III', 'Savaş IV', 'Tutsaklık', 'Kurtuluş V', 'Saldırı VI', 'Yeni Bir Dünya', 'Yeni Bir Dünya Hatime I' ve 'Keçi Ayaklı Tanrının Yaşantı Hikâyesi'dir.

■ ■ ■

Numaralandırılmış şiirlerde Pan'ın şair tarafından kurgulanan hayatı dile getirilmektedir. 'Yeni Bir Dünya' adlı şiir 38 ayrı bölümden oluşmaktadır. Bu şiirde Ahıskalı'nın kurmak için uğrunda mücadeleler verdiği yeni bir dünya tasavvuru okuyucuya yansıtılmaya çalışılmıştır. 'Yeni Bir Dünya Hatime I' adlı şiirde Pan'ın tanrılarla girdiği savaşlardan galibiyetle çıktığı ve yeni bir dünya kurma amacına ulaştığı görülmektedir. Artık insanların üzerinde bulunan bir Tanrı kavramı yoktur. İnsanlık kendi kendisini tanrı ilan etmiştir.

'Keçi Ayaklı Tanrının Yaşantı Hikâyesi' adlı bölümde de Pan'ın yaşlandığına dikkat çekilir. Ölüm vakti yaklaşmıştır. Ancak Pan, kurduğu yeni dünyada, insanların kalplerinde ölümsüzlüğe ulaşmıştır. İnsanlar arasında ölümsüz oluktan sonra dünyada ölmenin hiçbir mahsuru yoktur."

Yusuf Ahıskalı, Menekşe'deki gecekonduunda doğayla iç içe bir yaşam sürdürürken bir yandan da şiirlerini, öykülerini yazıyordu; ancak dergi çıkarma tutkusundan da vazgeçmemiştir. Adnan Menderes'in sürekli gülen yüzünden esinlenerek ironik olarak adını Güleriyüz koyduğu yeni bir dergi çıkarmaya karar verdi. Onun yeni dergicilik dönemini Ali Mustafa'nın "SES'li Yıllardan Bir İnsan: Yusuf Ahıskalı" başlıklı yazısından okuyoruz: "Onca zorluklara, tutuklanmalara karşın Yusuf Ahıskalı'nın dergicilik tutkusu dinmemiştir. SES'in serüveni sona erince iki yıl aradan sonra yeni bir gazete çıkarır. Tek yapraklı bu gazete 'Siyasi, Mizahi, Edebi Halk Gazetesi' alt başlığıyla yayımlanır. Adı Güleriyüz'dür. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Yusuf Ahıskalı'dır. Bu dinmek bilmeyen dergi-gazete tutkusu bir bakıma o yılların Don Kişotluğu sayılabilir. Bütün yazılarını Yusuf Ahıskalı yazar bu gazetenin. Güleriyüz'ün ilk sayısı 4 Temmuz 1953 tarihini taşıyor. Güleriyüz'ün ikinci sayısı 11 Temmuz 1953'te çıkar. Birinci sayfada 'İstanbul Valisine Açık Mektup' başlığıyla gecekondu sorunlarını işler. Bu konular o yılların en sıcak konularıdır. Güleriyüz'ün 3. sayısı 18 Temmuz 1953'te yayımlanır. Güleriyüz'ün ömrü uzun olmaz, 4. sayısında yayımına ara verir."

Güleriyüz kapanınca, Yusuf Ahıskalı yeni şiir kitabına yoğunlaştı. 1953'te dördüncü şiir kitabı olan İstanbul'un Destanı'nı yayınladı. Ne var ki sıkıntılar

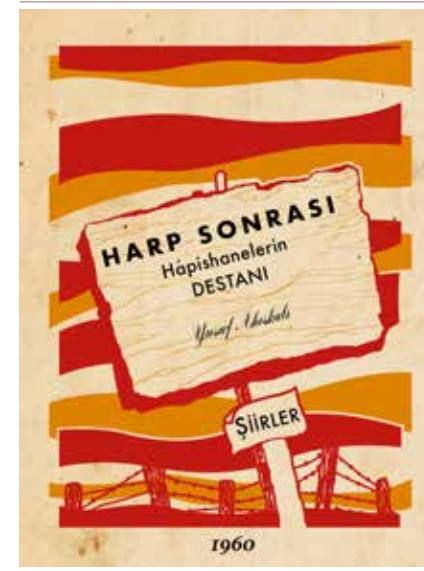
yakasını bırakmamıştı. Dönemin siyasi ortamı ve süregelen baskılar, Güler-
yüz'ün kapanmasına ve Yusuf Ahıskalı'nın bir kez daha tutuklanmasına neden
oldu. Güler yüz'de yayımlanan "Vatandaş Paranı Bankaya Yatırma" başlıklı yazı
nedeniyle tutuklandı ve hakkında 7 yıl hapis cezası istendi.

Yusuf Ahıskalı, herhangi bir örgüte üye olmasa da düşünceleri, yazdığı yazı-
lar ve yayınladığı dergiler nedeniyle polis tarafından izlenmekten, kovuştur-
malardan ve özgürlüğünün elinden alınmasından kurtulamadı. Kendisi dünya

görüşünü şöyle ifade etmişti: "İngiliz sosyalistlerinin kültürle halka indirmek
prensibini güden Fabian sosyalizmini memleketimizde yaymayı ve B. Shaw bir
kitabında bu sosyalizmin esaslarını yazdığı gibi, devletçilik, belediyeçilik yol-
ları ile bu sosyalizme erişileceğini kabul edenlerdeniz."

Hasan İzzettin Dinamo'nun Musa'nın Gecekondu romanında, herhangi bir örgü-
te üye olmadığını, kendine özgü bir anlayışı olduğunu belirttiği Yusuf Ahıskalı,
tutukluluğu sona erince yine Menekşe'ye dönüp şiirlerini ve yazılarını yazma-
ya başladı. Bu kez seçtiği tema, özgürlüğünün elinden alınışydı. Yazdığı şiirleri

Harp Sonrası Hapishanelerin Destanı adındaki 5. şiir kitabında topladı; kitap 1960'da yayımlandı. Kitaptaki şiirlerde, hapishaneye düştüğü yılları ve o dönemlerde yaşadıklarını ve duyumsadıklarını Sene 1946, Sene 1952, Sene 1954 başlıklı bölümlerdeki şiirlerinde anlattı.

1950'de yapılan genel seçimlerden sonra tek başına iktidar olan Demokrat Parti hükümeti, aydınların ve sosyalistlerin üzerindeki baskılarını artırmıştı. Hapislerle sürgün-

lerle sindiremediği aydınların, sosyalistlerin üzerinde yoğun bir polis baskısı vardı. Öte yandan, yerel DP örgütleri de muhalif kesimlerin sindirilmesi için pek çok baskı uyguluyorlardı. Yusuf Ahıskalı, herhangi bir örgüte üye olmadığı için izlenmediğini ya da hedef olmadığını düşünerek rahat davranıyordu. Ancak durumun pek de öyle olmadığını Hasan İzzettin Dinamo'nun Musa'nın Gecekondu romanından okuyoruz:

"Hele, Hüsrev'in DP düşmanı olduğu anlaşıldıktan sonra, izlenmesini gerektiren gerekçeler de önem kazanmış demektir. Kendisini halkın kopmaz bir parçası bilen, ruhuyla gövdesini dinlendirmek için denizin kimi zaman serin,

kimi zaman sıcak kayalıklarında yarı çıplak güneşin, özgürlüğün kollarına atılan Hüsrev, gerçekte modern bir Pan'dan başka bir şey değildi. (...) İkinci Dünya Savaşı'nın bu ruh kasırgası içine attığı aydınlardan biri de oydu. Yedek subaylığını çeşitli, tehlikeli koşullar altında bitirip yazı yaşamına döndükten sonra sert çıkışlarıyla esmayı adamakıllı üstüne sıçratmıştı. İşsiz, aç kalınca bir gecekonduya sığınmıştı. (...) İşte bu dönemde kavgacı bir aydın olmanın niteliklerinden habersiz gibi görünmeye çalışarak denizin, ıssız kayalıkların ufacık özgürlüklerin koynuna atılıp bir Pan olma hevesine kapıldı. Yıllardır, onca para verdiği İngilizce, Fransızca bir yığın dünya edebiyat şaheserini küçük saç sobasında yakarak ısındı. Doğanın, çocukluğundan beri kendisine el sallayan güzellikleri içinde salt bir Pan olarak yaşamaya özendi. Ama Türk trencillerinin babalarından İrfan Hoca bir gün onu, 'Oğlum, kendini koru, seni vuracaklar' diye uyarınca büyük bir şaşkınlığa kapıldı. Gecekonduasına bir köpek, kendine de bir tabanca satın aldı. Dirimini pahalıya ödetmeye kararlıydı. Komşuları da ona Milli Emniyet'in baktığı gözle bakıyorlardı. Bir gün, kentten, geç vakit döndüğünde gecekonduunun penceresinden alevlerin, dumanların çıktığını gördü. Yatakları, yorganları, sobadan arta kalan bütün kitapları yanmıştı. Duvarlar kerpiç, tavan da çinko olduğundan yanmamış, geri kalan her şey yanmış, kül olmuştu. Mahallenin havasında ağır, yağlı bir yün, pamuk yanığı kokusu yüzüyordu. Köpeği inleyerek yanmakta olan evin çevresinde dönüp duruyordu.

Ondan sonra, iyice 'terörize' olan Hüsrev, artık tabancasını yastığının altına değil de hemen yüzünün degeceği bir yere koyuyor, öylece bir tavşan uykusu uyuyordu. Pencereden atılacak kurşunlara erek olmamak için de yatağının yerini her gece değiştiriyordu.

Korkunun ölümüne yararı yoksa da arkadaş edinmekte işe yarar.

Bu yüzden Hüsrev, İstanbul'dan her gece yeni bir arkadaşla dönüyor, polis de işin bu derin yanlarına akıl erdiremeyecek kerte yüzeyde çalıştığından, bunları da kurulmakta olan gizli örgütün birer üyesi olarak düşünüyor, yararsız, boş çalışmalar yapıyordu."

1950'li yılların sonuna doğru Yusuf Ahıskalı, düşünce arkadaşlarının yanı sıra bir yaşam arkadaşı edinmeye karar verdi. Matbaada çalışan işçilerinden biri, onu ablasıyla tanıştırdı. Genç kızın annesi ölmüştü ve üvey annesiyle yaşadığı için mutsuzdu. Evliliği kurtuluş yolu olarak düşünüyordu. Kızı Esi Ahıskalı anlatıyor: "Annemin kardeşi babamın işyerinde çalışıyormuş. Öyle tanışmışlar. Ancak annem, babam gibi kültürlü değil, üstelik aralarındaki yaş farkı çok. Annem çok genç ve güzel. Annesi ölmüş, üvey anne elinde. Kurtulmak için babamla evlenmiş. Ama aralarındaki yaş ve kültür farkı nedeniyle evlilikleri uzun sürmemiş."

Yusuf Ahıskalı'nın evliliği uzun sürmedi ama bu evlilik ona bir kız evlat armağan etti. 1959'da doğan kızına Esi adını verdi. Aynı yıl bir de yeni şiir kitabının sevincini yaşadı. Altıncı şiir kitabı olan Mevsimler'i yeni doğan kızının adını verdiği Esi Yayınları'nda yayımladı. Kitapta "İlkbahar", "Yaz", "Sonbahar" ve "Kış" adlı dört uzun şiirin yanı sıra "Senebaşı", "Bir Yaz Sonu" ve kendisini anlattığı "Bir Kış Ortasında Yusuf Ahıskalı Destanı" adlı iki uzun şiir yer alıyordu.

Menekşe'deki gecekondu mahallesindeki komşusu, arkadaşı Hasan İzzettin Dinamo ve diğer muhaliflerle birlikte düştükleri yaşam kaygısı, 27 Mayıs 1960'tan sonra ortadan kalktı. Bir kez daha duydu kırlarda, yamaçlarda sere serpe dolaşma özgürlüğünün sevincini. DP iktidarının baskı dönemi sona ermiş, hak ve özgürlükler konusunda birtakım ilerlemeler ortaya çıkmıştı. Yusuf Ahıskalı ortamın uygun olduğu düşüncesiyle bir kez daha dergi yayınlamaya karar verdi. Ali Mustafa anlatıyor: "Yusuf Ahıskalı '27 Mayıs Devrimi'nin getirdiği özgürlük rüzgârıyla Güler yüz'ü yeniden yazın yaşamına sokar. Güler yüz, yine edebî, siyasî, mizahî gazete kimliğiyle 4 sayfa ve haftalık olarak yayımlanır. Birinci sayının beş sayfası ilginç bir yazıya ayrılmıştır. Güler yüz imzalı bu yazının başlığı 'Sanat Manifestosu' adını taşıyor. 25 madde sıralanmış art arda. Bir bakıma o günlerin sanat anlayışı eleştirel bir süzgeçten geçirilmiş. Bu sayıda Yusuf Ahıskalı'nın 'Hürriyet' adlı uzun bir şiiri var. 3. sayfada 'Edebiyat Komisyoncuları' adlı yazıda Güler yüz'ün çıkış amacı ortaya konur: 'Güler yüz, gençliğe imkân veren, haftalık bir edebiyat ve sanat dergisi olarak, Türk sanatına yararlı olacaktır. Amacımız yeniye, güzele ve toplumsal gerçekliklere bağlanarak, tutulan köşe başları yüzünden yayın olanağı bulamayan gençliğe ve dolayısıyla ileri ve batılı anlamdaki

bir sanata elden geldiğince hizmettir. (...) Güler yüz, devrimcidir. Devrimci gençliğin destekleyeceği bir sanat ve edebiyat yapacaktır.'

Güler yüz'ün 2. sayısı 20 Ağustos 1960'te yayımlanır. 1. sayfada Osman Turgut Pamirli'nin 'Gerçek Yahya Kemal' başlıklı ilginç bir tartışma yazısı yer alır. Başyazıyı Yusuf Ahıskalı yazar: 'Gelir Vergisi Üzerine'. Bu sayının şairleri Cemal Akın, Ümit Ölmez, Süleyman Şahin Tar, Hasan Basri'dir. 3. sayının başyazısını yine Ahıskalı yazar: 'Aydınlar ve Gericiler'. 1960'ta yayımlanan bu 2. Güler yüz daha çok politik bir gazete kimliğinde görünür. Yusuf Ahıskalı başyazılarını yazdığı bu gazetede ilginç bir mizahi piyes yayımlar. 'Mürşit' adını taşıyan bu kısa tiyatro oyunu 4 sayı üst üste gazetede yer alır. Necip Fazıl Kısakürek'in ilginç sanat yaşamı ve politik düşünceleri bu oyunla mizahın ince süzgecinden geçirilerek okuyucuya sunulur. Bu tiyatro oyunu ne yazık ki gazetenin sayfalarında kalır, kitap olarak yayımlanamaz. Güler yüz'ün son sayısı, 10. sayısı 19 Ekim 1960'ta çıkar. Bu, gazetenin son sayısıdır. Yusuf Ahıskalı böylece 22 yıl süren dergicilik serüvenine son noktayı koyar. Yusuf Ahıskalı, edebiyatımızda ilginç bir kişiliktir. Ondaki bu dergicilik tutkusu bir bakıma Cumhuriyet kuşağının kültürle yoğrulmuş kimliğine güzel örnek oluşturuyor."

Yusuf Ahıskalı farklı türlerde yapıtlar üreten bir yazardır. Şiir ve öykülerinin dışında tiyatro oyunları da yazmıştır. Oyunlarında da dünya görüşü ve eleştirel bakışı kendisini göstermektedir. Necip Fazıl Kısakürek'in siyasi görüşüyle yazar kişiliğini eleştirel açıdan ele aldığı "Mürşit" adlı oyunu, kapanmadan önce Güler yüz gazetesinde tefrika olarak yayınlandı. Ancak kitaplaşmadı.

Güler yüz'ün kapanması sonucunda, Yusuf Ahıskalı dergicilik serüvenine son vermiş oldu. Ancak onun yapacak pek çok işi vardı. Matbaa ve baskı işleri de oldukça zamanını alıyordu. Matbaacılık ve yayıncılığın onun yaşamında önemli bir yeri vardı. SES dergisi döneminde ayrıca Yeni Ses Neşriyatı, Arkadaş Basımevi, kurup çalıştığı iş yerleriydi. Bütün kitaplarını kendisi dizmiş, kendi kurduğu yayın evlerinde yayınlamış, matbaalarda basmıştı. 1959'da Esi Yayıncılığı, 1960'ta Mete Matbaası'nı kurdu. Aynı yıl Turgut Pamir'le ortak imzayla çıkardıkları Hürriyet adlı yedinci şiir kitabı yayınlandı.

Yusuf Ahıskalı'nın matbaaları onun yazılarını yazdığı mekânlar olmanın ötesinde, kapısı bütün düşün ve edebiyat dostlarına, yazar arkadaşlarına açık olan bir buluşma merkezleri gibiydi. Zihni Anadol, Kırmızı Gül ve Kasket kitabında, Ahıskalı'nın 1942'de kurduğu Arkadaş Basımevi'nin bu yönünü şu sözlerle anlatmış:

"Yusuf Ahıskalı'nın matbaası bir sanat söyleşi yeri, bir politika arenasıydı sanki. Dönemin iri kıyım şairleri, ressamı, yazarları gelir, sanattan, toplumun gidişatından konuşulup tartışılırdı. Ben de bu yeni gördüğüm insanlarla tanışıyor, ilgi alanımı gitgide genişletiyordum. Bundan başka devrimci kesimlerin başka yerlerde yayınlatma olanağı bulamadığı dergileri, bildirileri, sendika, dernek tüzüklerini bastırmak için işçiler, genç üniversite öğrencileri geliyor, onlarla tanışmak benim için bir kazanç oluyordu."

Ondan sonraki kuşaktan olan şair yazar Güngör Gençay da "Yaşamın Terkisinde Yusuf Ahıskalı" başlıklı yazısında Mete Matbaası'nı anlatmıştır: "Cağaloğlu, Ankara Caddesi'nde, Ankara adlı hanın bodrum katında Mete adlı bir matbaası vardı Yusuf Ahıskalı'nın. Küçük baskı makinesiyle bir yandan ekmeğini kazananak işler yapar, diğer yandan da kendi kitaplarını dizip basardı. Birçok sanatçıyla ilk kez tanıştığım bu mekânda Ahıskalı, sözcüğün tam anlamıyla bir karınca gibi çalışıp dururdu."

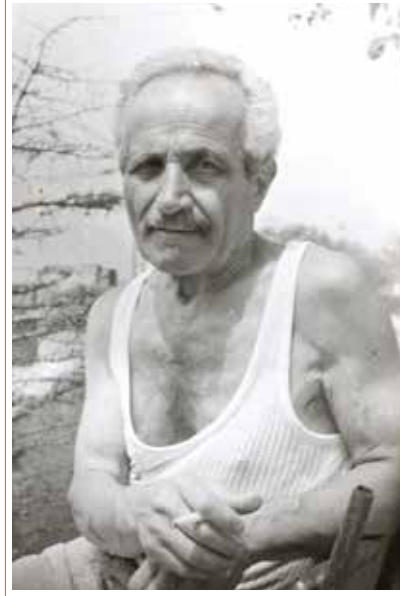
Yusuf Ahıskalı ile birlikte bazı çalışmalara imza atan Yüksel Yazıcı da "Zamanın Fotoğrafları" başlıklı yazısında, Mete Matbaası'ndan söz etmiştir: "Ahıskalı, Babiali yokuşuna varmadan, vilayete kıvrılan noktadaki Ankara İşhanı zemininde Mete Basımevi'nin sahibiydi. Orası sanki matbaa değil de dostlar dergâhıydı. Zihni Anadol, Hasan İzzettin Dinamo hemen hemen her gün oradaydılar. Bazıları onları da matbaaya ortak sanırlardı. Özetle bir uğrak yeri, sözün üst üste konulduğu küçük bir edebi platformdu."

Yusuf Ahıskalı, her gün Cağaloğlu'na giderek matbaasında Güngör Gençay'ın deyimiyle karınca gibi çalışırken bir yandan da yaşadığı mahallenin sorunu olan gecekondu sorunuyla uğraşıyordu. Gecekonducularının kurulduğu arsanın sahipleri çıkmıştı ve gecekonducuları yıkım tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Yusuf

Ahıskalı da yakın arkadaşı Hazan İzzettin Dinamo'yla ve Menekşe'deki öteki gecekondu sahipleriyle birlikte, gecekonduğunu kurtarma mücadelesine katıldı. Umutlarının tükenmeye yüz tuttuğu bir dönemde çözüm olasılığı ortaya çıktı. "27 Mayıs"tan sonra ülkede toprak reformu konuşulmaya başlamış, reformun sözü bile büyük toprak sahiplerini korkutmuştu. Arsa sahipleri, gecekonducularla anlaşarak üzerine gecekondu yaptıkları arsayı onlara uygun fiyatlara sattılar ve Menekşe sakinleri tapularına kavuştular.

Bu önemli sorunun çözülmesiyle Yusuf Ahıskalı da rahat bir soluk aldı. Ne var ki bu durum uzun sürmedi. Genç eşiyle arasındaki anlaşmazlıklar artmıştı; eşi 1962'de evden ayrıldı. Ahıskalı 3 yaşındaki küçük kızıyla bir başına kalmıştı. Bu durum onu üzmüştü, ama üzerine büyük bir sorumluluk yüklemişti. Artık günlerini dolduran, büyük yük ve anlamlı bir uğraşı vardı. Kızını büyütmek... Yusuf Ahıskalı, evde yalnız bırakamayacağı için gittiği her yere kızını da götürdü. Matbaada çalışırken, arkadaşlarıyla toplantılar yaparken kızı hep yanındaydı. Esi Ahıskalı anlatıyor: "Ben 3 yaşındayken annem gitti. Beni babam büyüttü, gittiği her yere yanında taşıdı. Beni o yetiştirdi. Babam çok yönlü, mütevazı, bonkör, verici, sofraları boş kalmayan bir insandı. Beni çanta gibi hep yanında taşırdı, işi olduğu zaman eşe dosta emanet ederdi, ama daha çok beni gittiği her yere götürürdü."

Yusuf Ahıskalı, kızını yaşamının merkezine koydu. Ona olan ilgisi ve sevgisi şiirlerine de yansdı. Esi dört yaşındayken, 1963'te Mete Matbaası'nda yayımladığı Portrem adlı şiir kitabında "Esin Uyurken", "Kızım Esi'ye" ve "Mutluyuz" adlı şiirleri de yer aldı. Kiminde doğa ve şiir sevgisini duyumsattı: "Doğayı duyarak gör/ Şiir yaz emi Esin." - Esin Uyurken; kiminde ona seslendi, "Anılar benden kalacak sana/ Anılar ki söylettiğin bana." - Kızım Esi'ye; kimindeyse birlikte yaşamaktan duyduğu mutluluğu dışa vuran dizeler yazdı, "Ve evdeki tek kızım/ Ve beraber söylediklerimiz/ Şu bizim bu bizim/ Böylece mutluyuz gözüm." - Mutluyuz.

Yusuf Ahıskalı evinin bahçesinde

Okul çağına gelince onu Cağaloğlu'ndaki iş yerine yakın olan Mahmut Paşa İlkokulu'na kaydettirdi. Sabahları onu erkenden kaldırıp karnını doyurdu, giydirdi, saçlarını taradı. Birlikte trene binip Sirkeci'ye geldiler. Kızını okula bıraktıktan sonra Ankara Hanı'ndaki Mete Matbaası'na gitti. Ders bitince kızını okuldan alıp matbaaya getirdi. Birlikte yemek yediler, birlikte çalıştılar. Babası yazılarını yazarken Esi ödevlerini yaptı, dersini çalıştı. Akşamları yine birlikte trene binip Menekşe'ye, evlerine döndüler. Esi Ahıskalı daha sonra İbrahim Müteferrika İlk Okulu'nda okudu.

Yusuf Ahıskalı kızı Esi'yle

Hafta sonlarında Yusuf Ahıskalı'nın Menekşe'deki dostları sık sık kapılarını çalarak yalnızlıklarına ortak oldular. En sık, çocukluk ve düşün arkadaşı,

Yusuf Ahıskalı evinin bahçesinde arkadaşıyla

1950'den sonra da komşusu olan ve benzer ailevi sorunlar yaşayan Hasan İzzettin Dinamo geliyor-du. Gecekonduğunun denize bakan bahçesindeki sandalyelere oturup sohbet ediyorlar, birlikte yemek yiyorlardı. Esi Ahıskalı anlatıyor: "Babam ve Hasan amca çok iyi arkadaşlardı. Bir gün oturdular. Sohbet ediyorlar. Babam bana 'Makarna yap' dedi. Ben de yaptım ama çocuğum, ne kadar olabilir ki? Makarna tam pişmemişti, çiğ idi. Yine de yediler. Gülerek, 'Makarnalar pişmemiş, karnımızda makarnalar yüzüyorlar' dediler. Beni sevdiklerinden, kırmamak için öyle söylemişlerdi. Arkadaşlıklarının içindeydin, çok güzel sohbetleri vardı. Hasan amca'yı çok severdim."

1960'lı yıllarda, "27 Mayıs" sonrası yapılan yeni anayasanın ışığında ülkede görece de olsa demokratikleşme yaşanıyordu. 1960'lı yılların ortasına doğru, Menekşe'deki gecekondu bahçesine gelen konuklar çoğaldı. Bunlar, eski adı Zümrütyuva olan Basıncıköy'e taşınan yakın komşulardı... Esi Ahıskalı anlatıyor: "Basıncıköy yapıldı; oraya taşınan karikatüristler, öykücüler, bizim bahçede toplanmaya başladılar. Bahçemiz tam denizin karşısındaydı, bizim ev dergâh gibiydi. Kemal Bayram Çukurkavaklı, Yaşar Kemal, Rifat Ilgaz, Hasan İzzettin Dinamo, İsmet Pamir en sık gelenlerdi. Orhan Kemal, Ararat Yayınları'nın sahibi ve Yaşar Kemal'in akrabası Kör Ramazan bizim evin bahçesinde sık sık toplanırlardı. Duyan gelirdi. Sağcısı solcusu polisi işçisi çalardı kapımızı. Her yaş grubundan ve görüşten kişileri ağırlayabilirdi kişiliği, birikimi ve kültürüyle. Sohbetler gerçek anlamda çok güzeldi. Babam âlim kişiliğe sahip; babaannem hafızmış, o yüzden Kuran'ı hatmetmiş, ama bir yandan da namı diğer komünist Yusuf... Batı kültürünü de özümsemiş. Babamın yurt içi yurt dışı entelektüellerle ilişkileri vardı. 7-8 yaşlarında vardım yoktum, Taksim'deki Park Otel'e gittik babamla. Bonard'ın Tablocuğu kitabına esin oluşturan Leopold Levi ile görüştü orada. Çok geniş bir çevresi vardı; ressamlar, tiyatrocular, sinemacılar, entelektüel bir çevre..."

Esi Ahıskalı, Menekşe'deki evde babasının yanında büyürken onun arkadaşları olan Türkiye'nin en önemli yazarlarını, şairlerini ve sanatçılarını tanıdı; onların sohbetlerine kulak kabarttı. Eğitim sürecinde de babasının matbaasına yakın okullarda okudu hep. Ders çıkışlarında matbaaya gittiğinde orada da babasının şair yazar ressam konuklarının sohbetlerinden yararlandı. Kimse olmadığı zamanlarda kendisi ders çalışırken, babası

yazılarını yazardı. Onun çalışmasına ilişkin şunları anlatıyor: "Bazı yazarlar kapanıp yazar kitaplarını, oysa babam matbaada çalışıyordu. Akli hep şiirlerinde, yazılarındaydı; makinede baskı yaparken biraz sonra makineyi kapatıp

yazılarını yazmaya başlardı. Matbaası onun için sahip olduğu en güzel şeydi; yazılarını yazacağı, kitaplarını çıkaracağı bir yerdi." Bu çalışmalarının sonucunda Yusuf Ahıskalı'nın 1963'te Estek Köstek adlı 8. şiir kitabıyla Portrem adlı 9. şiir kitabı yayımlandı.

Yusuf Ahıskalı, Menekşe'deki her gecekondu gibi zaman içinde aldığı ilk eve ilaveler yaptı. Menekşe İstasyonu'nun karşısına gelen yamaçtaki tek katlı bahçeli ev zaman içinde oldukça genişledi. Üç ayrı kapısıyla birbirinden bağımsız üç evden oluşan 150 metrekaarelik bir yapı hâline geldi. Bu durum, paylaşımcı bir kişiliğe sahip olan Yusuf Ahıskalı'ya ve çevresine yeni olanaklar sağladı. Bu evlerde pek çok yazar şair arkadaşı konuk oldu. Kendi yaşadıkları mekândan bağımsız olan odaları, barınma sorunu olan yazar şair dostlarına kiraladı. Bunlardan biri de İstanbul'a gelip dergi, gazete vb. basın yayın organlarında çalışarak yaşamını sürdürmeye çalışan şair Enver Gökçe'ydi.

Esi Ahıskalı anlatıyor: "Enver Gökçe, bir yılı aşkın bir süre bizim evde kiracı olarak yaşadı. İlhami Bekir Tez de babamın arkadaşıydı. O da aynı yerde kaldı. Ama onun daha uzun kaldığını hatırlıyorum. Babamla bahçede resimleri var. Zihni Anadol babamın çok yakın arkadaşıydı. Sık görüşürdük. 10-11 yaşlarındayken, Zihni Anadol'un Şehremini'ndeki evlerine gittiğimizi hatırlıyorum."

Yusuf Ahıskalı, bahçesine kurduğu edebiyat sofrasında bir yandan konuklarını ağırlarken bir yandan da şiirlerini yazıyordu. 1968'de Rubailer adlı onuncu şiir kitabı, 1969'da Ufak Ufak adlı 11. şiir kitabı yayınlandı. O yıl ayrıca Yüksel Yazıcı ile birlikte İki Kuşak adlı şiir kitabını çıkardılar.

"12 Mart Darbesi", baskı ve acılarla geldi; 1961 Anayasası'nın getirdiği görece özgürlük ve demokrasiyi ortadan kaldırdı. O süreçte Yusuf Ahıskalı, tek başına bir kız evlat büyütmenin sorumluluğunu duyarak geçirdi yaşamını. Kızının çok iyi bir eğitim almasını istiyordu. Dönemin en iyi okullarından Cağaloğlu'nda bulunan İstanbul Erkek Lisesi'ne kaydettirdi kızını. Esi Ahıskalı İstanbul Erkek Lisesi'nde ilk kız öğrenci olarak okudu. İki ay öğrenim gördüğü İstanbul Erkek Lisesi'nden daha sonra yine Cağaloğlu'n-

■ ■ ■
daki İstanbul Kız Lisesi'ne geçiş yaptı. O dönemde Piyer Loti Caddesi'nde bulunan Konservatuarın bale bölümünde okudu, bale yaptı. İstanbul Kız Lisesi'nden mezun oldu.

Yusuf Ahıskalı'nın matbaalarının kapısı, yazdıkları bildiri, afiş, broşür, kitap vb. mücadele gereçlerini bastıramayan devrimci gençlere ve sosyalistlere hep açıktı. Bu nedenle başının derde girdiği de oluyordu. Kızı Esi Ahıskalı anlatıyor: "Sosyalist kesimden gençlerin basılmak üzere getirdiği kitaplardan biri nedeniyle soruşturmaya uğradı. Bu nedenle, Gayrettepe 1. Şube'de hücrede tutuldu. Bu süreçte kendisine götürdüğüm temiz çamaşırları, hücrede kaldıkları için bitlenmiş olan devrimci gençlere verdiğini, parasını onlarla bölüştüğünü daha sonra öğrendim."

Yusuf Ahıskalı bu dönemde, belki de baba oluşundan da kaynaklanan bir duyguyla ilgisini ve duyarlılığını çocuklara yöneltti; çocukları konu alan yapıtlarının yanı sıra çocuk dünyasına seslenen kitaplar da yazdı. Savaşların çocuklara olan olumsuz etkilerini anlattığı Kakabu adlı oyun kitabı 1972'de yayımlandı. Şiirlerle anlattığı Nasrettin Hoca fıkralarını 1976 yılında Şiirle Nasrettin Hoca adıyla kitaplaştırdı.

1976 yılında bir gün, genç bir adam Menekşe'ye gelip Yusuf Ahıskalı'nın istasyonun karşısındaki tek katlı evinin kapısını çaldı. Gelen hemşehrisi ve akrabasıydı. Kapıyı çalan kişi, Yusuf Ahıskalı'nın yaşamına ve ülkemiz şiirine Trabzonlu Delikanlı adlı kitabıyla gelen şair Yaşar Miraç'tan başkası değildi. Gençti, coşkulu, sosyalist, devrimciydi; şiire attığı ilk adımlarında kendi özgün söyleyişini bulmuştu. Yusuf Ahıskalı'nın yaşamına da coşku ve yenilik getirdi. Yaşar Miraç, o günden sonra sık sık Yusuf Ahıskalı'nın kapısını çaldı. Yaşar Miraç anlatıyor: "Yusuf Ahıskalı halamın kocasının yeğeni.

Yusuf Ahıskalı kızı Esi ile, 1976

■ ■ ■
1976'da tanıştık. O günden sonra onu Menekşe'deki evde sık sık ziyaret ettim. İstanbul'a geldiğimde en fazla uğradığım iki üç yerden birisiydi Menekşe'deki evi. 1978'den sonra İstanbul'da ev tutuncaya kadar İstanbul'a geldiğimde onun evinde de çok kaldım."

Yusuf Ahıskalı, şair ve insan yönüyle Yaşar Miraç'ı çok etkilemişti. Yusuf Ahıskalı'nın yaşamını ve onunla Menekşe'deki yaşamışlıklarını anlatan bir şiir yazdı; Yusuf Ahıskalı'ya başlıklı şiir, Yaşar Miraç'ın O Güzel İnsanlar adlı kitabında yer aldı.

Yusuf Ahıskalı'ya

yusuf abi halamın
kocasının yeğeni
hemşerim olur kendi
ve akrabam uzaktan

oysa yetmişaltı'da
tanışınca istanbul
yusuf abi demekti
benim için yarıya

menekşe'de istasyon
üstü tek katlı evcik
bahçesinde incir nar
teneke saksılarda

çeşit çeşit çiçecik

yusuf abiyle kızı
esi bir de köpecik
o küçük bahçeli ev
sevimli salaş şenlik

ne güneşli ne güzel
geçerdi günlerimiz
dama çıkar yanardık
sonra cumburlop deniz

yusuf abi bir garip
yaz kış demez yüzerdi
evde don atlet gezer
ne üşür ne terlerdi

öyle yalın ve doğal
hem şairdi hem bilge
daha otuzdokuz'da
"ses" dergisi çıkardı

nazım abidin dino
bedri rahmi dinamo
o zamanın devrimci
kalemleri "ses"teydi

menekşe'deki evde
edebiyat sofrası
kurulanda seyreyle
ne coşku yaşanırdı

kiminde yaşar kemal
kiminde orhan kemal
zamanın önde gelen
dostları hep uğrardı

cahit sıtkı tarancı
orhan veli nicesi
yusuf abi'nin dostu
o zaman kırklı yıllar

tanıştırmıştı beni
yaşayan kimler varsa
"osman işçi" "anadol"
o eski tüfeklerle

babamla yaşıt mıydı
muhammedlik yaşamış
babam gibi çocukken
rus işgalinden kaçmış

trabzon'a dönüşte
ticaret lisesinde
okudu yusuf abi
futbol oynadı hem de

idmanocağı'nın ilk
takımlarından biri
poz verenler içinde
sol açık yusuf abi

sonra okumak için
gelince istanbul'a
"artık dönüş yok" dedi
âşıktı istanbul'a

ticaret lisesinden
geldiğinden olacak
dediler edebiyat
okumak sana yasak

yusuf abi ticari
ilimleri bitirdi
yine de edebiyat
onun asıl işiydi

müfettişlik yaparken
bir rüşvet olayını
ortaya çıkarmışken
torpil devreye girdi

suçlular genel müdür
bakan sokup araya
suçu örtbas etmeye
çalıştılar parayla

gerçek trabzonlular
haksızlığa gelemes
yusuf abi de öyle
baskılara eğilmez

hemen istifa edip
yusuf abi devletten
seçti sivil yaşamı
kurtuldu esaretten

küçük bir matbaacık
kurup kendi patronu
kendi işçisi oldu
geliri hep azıcık

kimi kartvizit baskı
kimi de davetiye
hesap cetvellerini
çeşitli daireye

yazdığı kitapları
dergileri çıkardı
ara sıra da polis
matbaayı basardı

yusuf abi birkaç kez
hapisleri boyladı
"eski tüfek" olmanın
mapusluk şanıındandı

ses'ten sonra güler yüz
dergisi yayınladı
öyküler oyun roman
anı deneme yazdı

"duvarların ötesi"
birçok da şiiri var
insanlık felsefesi
onun aklını yorar

karga bucak dağınık
hem de eski yazıyla
yazdığı o kağıtlar
her köşeden çıkardı

onun için yazmak bir
yaşamdı su içmekti
ve hiçbir şey beklemeden
yalnızca bir sevmekti

sekseniki'de gittim
almanya'ya yeniden
yusuf abi ölmüştü
ben döndüğümde çoktan

şimdi cennet mahlesi
mezarlığında yatar
"öteki dünyadaki
cennetten bana ne" der

fıçıdaki diyojen
galiba arkadaşı
yusuf abi yaşayan
diyojen olmayası

ey gidi yusuf abi
sen ne güzel adamdın
trabzonca yaşayan
ahıskalı'lardandın

selam cennetliğine
insan yüceliğine
selam bilgeliğine
şiiirli bilincine

Yaşar Miraç Almanya'ya gittiği için uzun süre görüşemediler. Onunla tekrar TYS tarafından Hasan İzzettin Dinamo'nun 50 sanat yılı için düzenlenen etkinlikte karşılaştı. Yaşar Miraç 1982'de tekrar Almanya'ya gittiği için bir daha görüşemediler. Döndükten sonra onu Cennet Mahallesi'ndeki mezarlığında ziyaret etti.

1979, UNESCO tarafından "Dünya Çocuk Yılı" olarak ilan edilmişti. Yusuf Ahıskalı, bu dönemde çocuklara yönelik duyarlılığını sürdürüyordu. Çocuk Yılı olması nedeniyle çocuklar için yazdığı şiirlerden ve öykülerden oluşan Savaş Çocukları adlı kitabını 1979'da yayımladı.

Kitapla aynı adı taşıyan "Savaş Çocukları" adlı öyküsü, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşananlardan ve kendi yaşamından izler taşımaktadır. Bu olguyu, öykünün girişindeki "Altmış yıldan beri fazla oluyor ki Birinci Dünya Savaşı olmuştu. Ben o zaman altı yaşındaydım. Bu yazdıklarım savaşı yaşayan bir çocuğun anı ve gözlemleridir" sözleriyle ifade etmiştir.

Bu kitapla ilgili Esi Ahıskalı şunları anlatıyor: "Çocuklar için yazdığı Savaş Çocukları'nın yeni baskısında eklenen hikâyeleri benimle beraber çalışmıştı; çocuk gözünden nasıl olacağını görmek için ben küçükken tashih ve düzenlemesini birlikte yaptık."

Yusuf Ahıskalı 1979'da büyük bir mutluluk yaşadı. Biricik kızı Esi evlenerek yeni bir yaşama adım attı. Kızının bir yuva kurması onu mutlu etmiş, ondan ayrılacağı için hüzünlenmişti. Ancak, yıllarca birbirlerinden güç alarak sürdürdükleri yaşamlarında çok da büyük bir değişim olmadı.

Kızı ve eşi, evliliklerinin ilk yıllarını Menekşe'ye 15 dakikalık uzaklıkta bulunan Cennet Mahallesi'ndeki bir evde geçirdiler. Esi Ahıskalı, sık sık babasını ziyaret ederek ona yardımcı oldu. 1981'de bir çocukları dünyaya gelince, tekrar Menekşe'ye, Yusuf Ahıskalı'nın yanına taşındılar. "Onu hiç yalnız bırakmadım. Bizimle birlikte yaşarken torun sevincini ve sevgisini de tattı. 'Torunun nasıl?' diye soranlara 'Üç noktacık' diye yanıt verirdi. 'İki göz, minik bir ağız.'"

Yusuf Ahıskalı kızını evlendiriyor

Yusuf Ahıskalı'nın yaşamı boyunca, yanından ayrılmayan sadık dostları oldu; bunlar çeşitli dönemlerde bakıp beslediği köpekleriydi. Ki bunlardan birinden Hasan İzzettin Dinamo, Musa'nın Gecekondusu romanında söz ederken bir başkası Yaşar Miraç'ın şiirinin bir dizesine konuk oldu.

1980 sonbaharı Menekşe'ye ve ülkeye hüzün ve acılarla geldi. Yusuf Ahıskalı, çocuklar ve bütün insanlar için daha güzel bir ülke ve yaşam düşlerken, 12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbe, tam tersine ülkeyi ve yaşamı karanlığa ve acılara boğdu. Bu durum, yaşamı hep mücadelelerle geçen, hapisler ve acılar yaşayan Yusuf Ahıskalı'yı da olumsuz etkiledi. Sağlığı bozuldu. Kızı Esi Ahıskalı anlatıyor: "1980 yılında babam Parkinson hastalığına yakalandı. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın onur kurulu üyesiydi; TYS, Bulgaristan'da tedavi olması için Bulgar Yazarlar Birliği'yle ilişki kurdu. Bulgar Yazarlar Birliği'nden davet geldi. Babama 'Seni uçakla gönderelim' dedim ama kabul etmedi. Uçak korkusu vardı. 'Ayağım yerden kesilmesin' dedi. Bunun üzerine Bulgaristan'a trenle gitti. Onu Sirkeci'den uğurladım. Sofya'da birkaç hafta kaldı, ancak hastalığına çare bulunamadı. Türkiye'ye tekrar trenle döndü. Onu Sirkeci'de karşıladım. Elleri titriyordu. Ona bakmaya çalışıyordum. Aramızda büyük bir yaş farkı vardı, yine de yardımcı olmaya çalışıyordum."

Yusuf Ahıskalı kızıyla

Yusuf Ahıskalı'nın böyle yaşamak ağırına gidiyordu, ancak dostlarının ilgisi onu mutlu ediyordu. 1940'lı yıllardan tanıdığı ve Sofya'da kendisiyle ilgilenen arkadaşı Fahri Erdiç, ona sık sık mektup yazıyor, Parkinson hastalığı için gereken ilaçlarını gönderiyordu. İlhan Demiraslan, bu süreci anlatan bir yazısında Fahri Erdiç'in şiirine de yer verdi. Bu bölümü, "Yaşamın Terkisinde Yusuf Ahıskalı" adlı yazısına alıntılایan Güngör Gençay'dan okuyoruz: "1980 yılında Bulgar Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak tedavi olmak için Bulgaristan'a gider. Sofya'da birkaç hafta kalır. Hastalığına bir çare bulu-

namaz. Döner gelir Türkiye'ye. Parkinson ilaçlarını kırk yıldır Bulgaristan'da yaşayan Fahri Erdinç düzenli olarak gönderir ona. 9 Haziran 1981'de Sofya'dan yazdığı mektup, 1940 kuşağından iki şairin vedalaşmasıdır bir bakıma:

Yusuf Ahıskalı'ya Mektup

Kimimizin başı titrer Yusuf

kimimizin eli

kimimizin de içi

Bu titreme

soğuktan değil elbet

alkolden de gelmiyor.

En amansız zemheride kafalarımızda cemre

esrimez bilinci en sarhoşumuzun bile

yüreklerimiz kor.

(...)

İlaç istemişsin benden

"parkinson" gönderiyorum

böyle bir mektup bitirmek güç

günde üç öğün küfretmeye bak halktan korkmazlara

ve üstüne bu haplardan bir tane iç.

Yusuf Ahıskalı, yaşamının son günlerini Menekşe'deki evinin bahçesinde geçirdi. Yaşam onu çok yormuştu. Son şiir kitabı olan Portrem'deki şiirlerinde yaşlanmanın ve yorgunluğun dışavurumunu ifade eden dizeler vardır "Yaş Kırk" adlı şiirindeki "Yaş kırka gelince/ Başlar saçlar ağarmağa/ Ve ölüm görünür insana" ve "Mola" adlı şiirindeki "Neredesin Yusuf Ahıskalı/ Yazmaktan okumağa vakit bulamazken/ Eski şiirlerini mi karıştırıyorsun/ Kireç mi tuttu damarların/ Uyku mu bastırır erken/ Göz kapaklarına."

Yusuf Ahıskalı, eskisi gibi yamaçlara tırmanamıyor, kırlarda dolaşamıyor, denizin ve gölün kıyısında uzun yürüyüşlere çıkamıyordu. Bununla birlikte yine trene binip Cağaloğlu'na gidiyor, dergilere yayınevlerine uğrayarak yazar dostlarıyla sohbet ediyordu. Sık uğradığı yerlerden biri de May Yayınları'dı.

1980-1981 yılları arasında May Yayınları'nda çalışan şair Eray Canberk anlatıyor: "Yusuf Ahıskalı'yı May Yayınlarında ikinci kez çalıştığım dönemde tanıdım (1980-1981). Şair, yazar ve dergici olan Ahıskalı da 'eski tüfekler'den biriydi. May Yayınları'na sık sık uğrardı. Konuşkan, dost canlısıydı, her karşılaşmamızda söyleşirdik. Yine ne yazık ki diyeceğim, anlattıklarımı kayda geçirmeyi o zaman akıl edememişim! Parkinson hastası olmasına karşılık çalışkan, etkinliğini sürdüren biriydi. Bu tanışıklıktan bir süre sonra Ahıskalı'yı yitirdik (1983)."

Yusuf Ahıskalı, 26 Haziran 1983 Pazar günü Menekşe'deki evinde kalp krizi geçirerek yaşamdan ayrıldı. Öldüğünde 74 yaşındaydı. Darbe döneminin etkisinden mi bilinmez, Küçükçekmece'deki Fatih Camisi'nde yapılan cenaze törenine gelen fazla kimse olmadı. Onu uğurlamaya gelen az sayıdaki kişinin arasında Küçükçekmece'de yaşayan eski arkadaşlarından Türker Acaroğlu da vardı.

Araştırmacı yazar, kütüphaneci, belgeselci, çevirmen ve emekli derleme müdürü Türker Acaroğlu da yaşamının bir dönemini Küçükçekmece'de geçirdi. 21 Eylül 1915'te Bulgaristan'ın Razgrad kentinde doğan Türker Acaroğlu, ilk ve orta öğrenimini doğduğu şehirde aldı. Sofya'da Deliorman gazetesinde çalışırken Türkiye'nin Sofya elçisinin

yardımla okumak için Türkiye'ye geldi. Balıkesir Necati-bey Erkek Öğretmen Okulu'nda ve Adana Erkek Öğretmen Okulu'nda okudu. 1937'de öğretmenlik yaşamı başladı. Ankara'daki öğretmen-

Türker Acaroğlu

liği sırasında Kütüphanecilik Kursu'nu bitirerek Uzman Kütüphaneci oldu ve bu alanda çalışmaya başladı. 1950'de eğitim amacıyla Paris'e gönderildi. Türkiye'ye döndüğü 1952 yılında İstanbul'daki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Basma Yazı ve Resimler Derleme Müdürlüğü'ne atandı. 22 yıl Basma Yazı ve Resimleri Derle-

me Müdürlüğü'nde görev yaptıktan sonra 1974'te emekli oldu. Küçükçekmece'ye emekli olduktan sonra mı, yoksa daha önce mi geldiği konusunda kesin bilgi bulunmamaktadır. Zaman zaman eski arkadaşı Yusuf Ahıskalı ile buluşup sohbet ederlerdi. 3 Ekim 2016'da yaşamını yitirdiğinde cenaze töreni Avcılar Merkez Camisi'nde yapılan Türker Acaroğlu, 1983'te yaşamını yitiren Yusuf Ahıskalı'nın ardından "Bir Yitişin Hikâyesi" başlıklı bir yazı yazdı.

"Ölümünden üç hafta kadar önce enfarktüs krizi geçirmiş. Ne yazık ki hiçbir hastane kabul etmemiş! Daha doğrusu, peşin büyükçe bir para istenilmiş, o anda bu para bulunamadığı için evine dönmüş. Özel hekimlerle evde ne denli bakılabilmişse, işte o denli bakım altına alınabilmiştir. Öldüğü gün Küçükçekmece'nin Fatih Camisi'nde kılınan öğle ve cenaze namazından sonra, Yeşilova semt mezarlığına mütevazi bir törenle gömüldü. Bu törende Suavi Koçer'den başka yakın dostlarından, yazar-çizer arkadaşlarından hiç kimse bulunmadı, herhâlde bulunamadı. Damadından başka, hısım-akrabasını da göremedim. Ne acı bir son!"

Oysa bundan daha acısı vardı. Esi Ahıskalı anlatıyor: "Babamın ölümünden hemen sonra, o zamanın siyasi polis teşkilatı, babamın gerçekten öldüğünü teyit etmek için gömüldükten sonra mezarını tekrar açtırmış. O dönemin mahalle muhtarı bunu bana üzüntüyle aktarmıştı."

Yusuf Ahıskalı'nın cenazesine ve daha sonra taziye ziyaretine gelmeyenler arasında, çocukluk arkadaşı, hemşerisi, düşün ve yaşam dostu olan Hasan İzzettin Dinamo da vardı. Dinamo o dönemde Ataköy'deki evine taşınmıştı; ancak sık sık Menekşe'ye geliyordu. Menekşe'ye geldiği günlerde istasyonun karşısındaki eve bakmadan sessiz sessiz yürüyerek geçip gidiyordu. Esi Ahıskalı anlatıyor: "Babam ölünce, Hasan Amca cenazeye ve taziyeye gelmedi. Ama sık sık Menekşe'ye geliyordu. Evimiz istasyonun karşısında, olduğu için geldiğinde onu görüyordum. Menekşe'ye geldiği günlerde bizim eve bakmadan, başı eğik biçimde Küçükçekmece istikametinde yürüyor, geçip gidiyordu. Sonunda bir gün, geldiğini görünce dışarı çıkarak onu istasyonda yakaladım. 'Anlıyorum, cenazeye de taziyeye de gelmedin. Niye gelmedin? Şimdi de bakıp selam bile vermiyorsun; neden?' Dedi ki 'Esi, oraya bakamıyorum. Onun gidişi beni çok üzdü. Kabullenemiyorum.'"

Aynı topraklarda doğup yetişen, çocukluk, düşün ve edebiyat dostu, zor günlerde yan yana komşu olan iki arkadaşın birbirinden ayrılması çok kolay olmasa gerek...

Yusuf Ahıskalı'nın ölümünden sonra, hastalık döneminde yazdığı şiiri Yazko Edebiyat dergisinin 35. sayısında yayımlandı.

*Bir Şiir Yazmak İstiyorum
Bir şiir yazmak istiyorum
Yanaşılan aşk isteği ile
İmgeler pırl pırl
Gökyüzünce geniş
Gerçekler dolu.
Budanmış bir ağaçtan
Fıskıran dallar gibi...
Direnci yoğunlaşan
Bir devrimi andıran...
Batmış imparatorlukların
haritalarda yayılışı gibi
Durgun bağırsaklarımla
Ölüme desem de merhaba...
Hırsızlık yapıyorum doğadan böylece.
Yaş yetmiş geçince.
/.../*

III

*Ölüm için de olsa
Ve bileğinde güç varsa
Yoksa şiir yazmak yerine
Ölümün kendisi gelir insana.*

IV

*Sahibi mi var evrenin
Ya da bu yurt ve yörenin?
Şiire özlemligim sahiplikse
O zaman yaşama boyun eğirim.*

V

İşte böylece romantik bir yaşantı
 Ve sıcak yaz akşamında
 Yaprak kıpırdamazken
 Ay ışığı serinlik verir insana
 Anılar canlanır
 Serilir insan şiirin içine.

VI

Yiter görünüm
 Hasta bakıcı giyimli melekler
 çevrende dört döner
 İnsanlardan uzak
 Verdikleri için keder.
 Tek şarkılarıdır insanın
 Tüm geçmişiyse koro olmuş
 Kulaklarımda öter.

Yusuf Ahıskalı, Trabzon'dan çıktığı, hapislerle bas-kılarla geçen yaşam yolculuğunun en önemli yıllarını Menekşe yamaçlarındaki evinde geçirdi. Oraya kurduğu edebiyat sofrasında ülkemizin önde gelen şair, yazar ve öteki sanat dallarından sanatçıları ağırladı. Kızının söylemiyle, kapısı herkese açıktı. Ancak, ne yazık ki yaşamdan ayrılışıyla birlikte kısa sürede unutulmuş şair ve yazarlardan biri oldu. Onun hakkında bir tez yazan Gökhan Demir, bu durumu şöyle özetlemiştir: "Ahıskalı, oldukça verimli geçen sanat yaşamına on beş şiir, altı hikâye, iki piyes ve siyasal yazılardan oluşan iki eser sığdırmıştır. Kendisini toplumun gerçeklerini dile getirmeye adanmış bir sözcü olarak adlandıran sanatçının bütün eser-

leri doğa ve insan çerçevesinde oluşturulmuştur. Ahıskalı, eserlerinde insanların barış, kardeşlik, eşitlik, demokrasi ve adaletin hâkim olduğu yeni ve daha güzel bir dünyaya, doğa ile bütünleşmeye davet etmektedir.

Yusuf Ahıskalı (1909-1983), 1940 toplumcu kuşağının izlerini taşıyan sanatçılarımızdandır. Yaşadığı dönemde toplumcu gerçekçi çizgide eserler veren Nâzım Hikmet, Hasan İzzettin Dinamo, Abidin Dino, Zihni Anadol, Aziz Nesin gibi daha birçok sanatçıyla yakın dostluğu ve verimli geçen bir sanat yaşamı olmasına rağmen maalesef edebiyat tarihinde hak ettiği yerde bulunmamaktadır."

Güngör Gençay bu durumu, "Yaşamın Terkisinde Bir Ömür Yusuf Ahıskalı" adlı yazısında ifade ettiği gibi, onun yapıtlarını kendi dergi ve basım evlerinde yayınlamasına bağlamıştır. Bu saptamada, belki bir yere kadar gerçeklik payı olabilir; ancak belki de asıl nedeni, 1980'li yılların baskı ortamında kimi hapsedilen, kimi sürgünlere gönderilen, kimi sindirilip yalnızlaştırılan aydınların birbirine sahip çıkmaması ya da insanların vefasızlığıdır. Kim bilir... Bildiğimiz şey, Yusuf Ahıskalı'nın Mevsimler kitabında yer alan Kış şiirindeki dizelerinde ifade ettiği gibi anlamlı, onurlu, üretken, paylaşımcı bir yaşam sürdüğü ve yazdığı yapıtları insanlığa armağan ettiğiidir.

Kış
 Her şeyin içinde olmak
 Karla kar
 Denizle deniz
 İnsanla insan
 Sevmek sevmek
 Ve ölümlük
 Mesut ölmek.

■ ■ ■

Trabzon'dan Menekşe'ye Umudun Peşinde

Hasan İzzettin Dinamo

(1 Ocak 1909-20 Haziran 1989)

■ ■ ■

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yusuf Ahıskalı'nın Küçükçekmece'nin bir semti olan Menekşe'ye taşınıp orayı yurt edinmesi, ardından başka yazarların şairlerin de oraya gelip yerleşmesine ya da belirli bir süre de olsa yaşamasına yol açtı.

"Aralık 1950 ortalarıydı. Buz gibi bir kış yağmuru durmadan yağıyordu. San-ki alçak tepelere sürünürcesine geçen kül rengi bulutlar, yere karanlık umut-suzluk yağdırıyordu. (...) Bu sırada yanı başında ufak bir kamyon durdu. Şoför yerinden orta yaşlı, orta boylu, aydın yüzlü, yeşil gözlü bir erkekle kısa boylu, esmer, yirmi yirmi beş yaşlarında bir kadın indi. İkisi de temiz giyimliydi. Gecekondu bölgesinde oturmak zorunda kalanlardan başka bir havaları vardı."

Satın aldığı gecekonduya yaşamak üzere, soğuk bir kış günü eşiyle birlikte Me-nekşe'ye gelip sığınan bu kişi, ülkemiz edebiyatının tanınmış adlarından biri olan, şiire başladığı yıllarda Nâzım Hikmet'in, şiirlerini beğeniyle karşıladığı Hasan İzzettin Dinamo'ydu. O da tıpkı Yusuf Ahıskalı gibi düşünceleri ve siyasi duruşu nedeniyle uğradığı baskılardan, hapislerden, zorunlu göçlerden, sürgünlerden, ko-valamalardan yorgun düşmüş bir kuş gibi gelip kondu Menekşe'nin yamaçlarına...

Hasan İzzettin Dinamo'ya gecekondu odasını bulan kişi, çocukluk arkadaşı ya-zar şair matbaacı Yusuf Ahıskalı'ydı. Ondan önce Menekşe'ye gelip bir gece-konduda yaşamaya başlamıştı. Dinamo, Menekşe'de tek odalı bir gecekondu alıp oraya yerleşme serüvenini ve orada yaşadıklarını Musa'nın Gecekondu-su adlı romanında öz yaşam öyküsüne yakın bir gerçeklikte anlatmıştır. Romanda "basımevi sahibi Hüsrev" olarak geçen kişi Yusuf Ahıskalı'dan başkası değildir. Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Kentte çok aradılarsa da kendilerine elverişli bir barınak bulamamışlardı. Ken-di eline geçen tercüme parasıyla karısının Ethem Bey Laboratuvarı'nda kazandığı beş-on kuruş onları iyi bir yerde oturtmaya yetmiyordu. Babiâli'de başlayan aydın, yazar avı oranın kapılarını hemen hemen kendisine kapamış gibiydi. Ya eşin dostun imzalarıyla, ya da takma adlarla romanlar, şiirler, çocuk romanları, masallar çevire-rek Babiâli madrabazlarınca sömürölüp duruyordu. On beş yaşından beri yazmayı tasarladığı bir yığın romanın konularını kafasında evirip çeviriyor, vakit buldukça

kimisini yazıp bir kenara koyuyor, bunları canı gibi her şeyden esirgiyordu. Çünkü, bugüne dek binlerce şiiri, birçok romanı, tiyatro oyunu şerre uğramış, bu ona pek çok gizli gözyaşına mal olmuştu. Türkiye'de bu gerici Hükümetler sürüp gittikçe canından kopan romanlarıyla şiirlerini yayımlayamayacağını bildiğinden ekmek parasını çıkarmak için bayağı halk çocukları gibi bir iş tutmaya karar vermişti. İlkın, bir iki inek besleyerek babasının bir vakitler yaptığı gibi sütçülük yapmayı düşünmüşse de sonra tavukçuluk yapmakta karar kılmıştı. Bu yüzdendi kentte bir oda tutup küçük insanların arasında bozulmaktansa en ucuz en olanaklı ev tipi olan gecekonduyu benimsemişti. İstanbul'un havası güzel kimi yerlerinde kurul-muş bir gecekondu bulmaya çalıştılar. En sonra, basımevi sahibi yazar arkadaşı Hüsrev, ona Hacıların satılık odasını buldu. Musa, Babiâli'den umudunu büsbütün kesince gecekonduyunun oldukça geniş bahçesinde legorn tavukları besleyecek, bun-ların yumurtalarını satarak üç-beş kuruş kazanmayı deneyecekti.

Dinamo eşiyle Menekşe'deki evde

Hasan İzzettin Dinamo ve eşi böyle gelip yerleştiler Menekşe'ye. Dört yüz lira-ya satın aldıkları gecekondu odasının bir duvarı yoktu, yalnızca çadır beziyle kapatılmıştı. Mutfak, tuvalet yoktu. Bir demir karyola, bir gardrop, birkaç is-kemle, bir iki yatak, bir sandıktan başka birkaç da kapacak iki metre eninde üç buçuk metre boyundaki odayı tamamen doldurmuştu. Elektrik, su ve ısıtma aracı yoktu. Yemek pişirmek için gaz ocağı, aydınlanmak için idare lambası kullanacaklardı. Karanlık ve soğuk iyimser düşünmelerini engelliyordu. Bu-nunla birlikte, böyle bir yerde yaşamının bütün güçlüğüne karşın ikisi de mut-luydu, kendilerine ait bir evcikleri olduğu için.

Hasan İzzettin Dinamo, kentin kuşkulu ortamından, kendisine yönelik düşmanca tutumlardan, baskılardan uzaklaşmak için sığındığı Menekşe'deki gecekonduğunu benimseyip burada yeni bir yaşam kurmak istiyordu. İyimserdi her şeye karşın. Şunları söyledi eşine:

"Şimdi, ilk işimiz bu kulübeden bir ev yaratmak. Burada masamızı bile koyacak yer yok. Böyle ufacık, daracık bir yerde şimdiye dek ne sen oturdun, ne de ben. Zararı yok, biz buradan başlayarak evimizi, yaşamımızı, dünyamızı genişleteceğiz. Katırtırnakları gibi burada tutunup ilk çiçeklerimizi açacağız. Bu güçlükleri yenerek kendimize özgü dünyamızı kuracağız. Şu sırada Taş Çağı insanından biraz daha iyice durumdayız. Dışarıda kapkaranlık geceden başka dinozor yok. Ekmeğimiz, çayımız, zeytinimiz var. Yarın başımızın üzerinde daha elverişli bir dam yükselecek. Çocuğumuzu da anneannesinin yanından alıp buradan okula göndereceğiz. O zaman, daha mutlu bir aile yuvasına sahip olacağız."

Eşi sabah erken kalkıp işe gideceği için hemen uyudu. Dinamo, uzun süre uyu-yamadı. Muşambayla kaplı dama vuran yağmur tıptırtılarını dinlerken derin düşüncelere daldı. Buraya gelinceye dek sıkıntılarla ve acılarla geçen yaşamını bir kez daha anımsadı...

* * *

1909 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinin Ahanda köyünde doğan Hasan İzzettin, henüz bebekken ailesi İstanbul'a göç etmişti. Babası Ahmet Çavuş, Sarıyer'de bir süre sütçülük yaptı, ancak işleri bozulunca Samsun'a göç ettiler. Artık beş yaşındaydı. Kısa süre sonra, Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'na katıldığı için babası ve ağabeyi askere alındı. Her ikisi de Sarıkamış cephesinde yaşamlarını kaybetti. 1917'de anneleri de ölünce üç kardeş Darüleytam denilen yetimler yurtlarına yerleştirildiler. Hasan İzzettin, İstanbul'daki yetim yurtlarında kalırken kendi kendine okumayı öğrenince ilkokula başladığında sınavla ikinci sınıfa alındı. İlkokulu İstanbul'da, ortaokulu Amasya Darüleytamı'nda okudu. Okumaya öğrenmeye çok meraklıydı. Tam da bu dönemde, içinde yazma isteği uyandı. 1923'te, Vur Demirci adını taşıyan ilk şiirini yazdığında henüz on dört yaşındaydı.

Vur demirci çekicini boş durma sen bugün de,
Ocağından dört bir yana kıvılcımlar saçılın.
Şimdiye dek o pas tutan altın örsün önünde
Sana bolluk ve mutluluk kapıları açılsın."

Bu şiiri başka şiirleri izledi. 1926 yılında Giresun'da yayımlanan İzler dergisinde "Kırlarda" adlı bir aşk şiirinden iki dördlük yayımlandı. Ortaokulu bitirip yetimler yurdu yaşamı sona erdiğinde, Amasya'da bir yıl vekil öğretmenlik yaptı. Ertesi yıl sınavı kazanarak Sivas Öğretmen Okulu'na girdi. O yıllarda şiir yazmayı sürdürüyordu. Asım Bezirci, önce On Şair On Şiir kitabına daha sonra Temele Gül Dikenler adlı kitabına aldığı yazısında şunları yazdı onun şiiri için: "1928'de Serveti Fünun dergisinde birkaç şiiri yayımlanır. Bunlar, 7+7=14 hece ölçüsüyle yazılmış örneklerdir. Çoğunlukla Faruk Nafiz'in etkilerini taşırlar. Dinamo 1929'da bir ara aruz ölçüsünü denerse de ardından yine heceye döner. O sıralar Nâzım Hikmet Türkiye'ye gelir ve 835 Satır'ı çıkarır. Edebiyatımızda bomba gibi patlayan bu kitabı okuyunca Dinamo çarpılır. Faruk Nafiz'e olan hayranlığı söner, bu kez Nâzım Hikmet'in etki alanına girer. Heceyi bırakarak özgür koşukla şiirler yazmağa girişir. Bunlardan birkaçını Nâzım Hikmet'e gönderir. Usta'sı mektubunda, şiirleri pek beğendiğini, yine yollamasını

yazar. Dinamo artık eski aşk şiirleri yerine toplumsal konulara değinen şiirler kaleme almaktadır. Bunlardan bazıları Sivas'ta çıkan Adım ve Merzifon'da çıkan Taşan dergilerinde yayınlanır."

1930 yılında Sivas Öğretmen Okulu'nu bitirdi. 1931'de okul arkadaşlarından Mehmet Cevdet ve Vehbi Cem'le birlikte Atsız Kitap'ı çıkardılar. Asım Bezirci'nin yazısından okuyoruz: "Kitapta Dinamo'nun birkaç şiiri bulunur. Bunlar ilk gençlik günlerinin ürünleridir. Çoğu zayıftır ya, acemiliklerin altında umut verici tohumlar da saklıdır. Bunları gören Ataç, 'Hasan İzzettin... Bu adı unutmayın, pek yakında size güzel şeyler verirse hiç şaşmayın!' diye yazar.

■ ■ ■

Atsız Kitap'ta, Dinamo'nun ilerde yazacağı şiirlerin tohumları bulunur. Savaş-
tan tiksınme, insan ve tabiat sevgisi, imge zenginliği, içtenlik... Daha da önem-
lisi şairin sınıf edebiyatını seçmesi, emekçilerden yana çıkmasıdır."

Adıyaman'da iki yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra Gazi Eğitim Enstitü-
sü Resim-İş Bölümü'nün sınavlarına girdi. Sınavı kazanınca görevinden ayrı-
larak enstitüye başladı. 1934 yılında Dinamo soyadını aldı. Ancak, yayınladığı
toplumcu şiirleri nedeniyle polisin dikkatini çekmekte gecikmedi. Ankara Gazi
Eğitim Enstitüsü'nden mezun olmasına az bir süre kala, siyasal bir bildiri yaz-
makla suçlandı. Dolabı arandı; defterlerine, yazılarına el kondu. Defterlerinden
birinde bulunan "Tren" şiiri nedeniyle suçlu bulundu. 1930'da yazılmış ve ya-
yınlanmamış olan şiirde Sivas-Erzurum demiryolunun yapılışında çalışan as-
kerleri anlatıyordu. Bu şiir ve "Ey Türk İşçisi ve Köylüsü, Teşkilatlan" bildirisi
nedeniyle, bitirme sınavları öncesinde, 24 Nisan 1935'te tutuklanıp dört yıla
hüküm giydi. Yüksek öğrenimi yarıda kalmıştı. 1935-1939 yılları arasında An-
kara Cezaevi'nde dört yıl hapis yattı. Öğretmenlik ve kamu hizmetlerinden de
yasaklanmıştı. Gazete ve dergilerde yazdığı yazı ve şiirleriyle birlikte kendisi
de ömrü boyunca sürekli gözetim altında yaşadı.

1937'de Deniz Feneri adlı şiir kitabı yayımlandı. Savaş kar-
şıtı, toplumcu şiir ve yazılarıyla 1940 kuşağının en önemli
kalemlerinden biri olmuştu. 1941'de TKP'nin tanınmış adla-
rından Halil Yalçınkaya'nın kızı Şerife Yalçınkaya ile evlendi.
Evliliği yakın çevresindeki ar-
kadaşlarının aracılığıyla ger-
çekleşti. Düşünü ise o dönemde
dağınık halde bulunan parti yö-
neticilerinin bir araya gelmesi-
ne olanak sağlamıştı.

Dinamo gençlik yılları

■ ■ ■

Dinamo, o günleri anımsayınca, gülümsemekten kendini
alamadı. Daha sonra yazdığı TKP Aydınlar ve Anılar adlı
kitabından okuyoruz:

"Başlarında Reşat Fuat Baraner, karısı Suat Derviş, fırıncı
denen Dede Ahmet, Halil Yalçınkaya ve daha birkaç arka-
daş Aksaray'da Mehmet adlı arkadaşın evinde toplandık.
Çay içtikten sonra Dede Ahmet, Hasan şu öbür odaya gi-
delim, sana bir şey diyeceğim' dedi. Kalktık, odaya gittik.
'Hasan' dedi, 'seni en yakın arkadaşım Halil'in kızıyla ev-
lendirmek istiyorum.' Şaşırdım. 'Aman ne yapıyorsun, ben
işsiz güçsüz bir adamım, bir genç kızın başını nasıl yakarım. Kıza nişan yüzüğü
alacak param bile yok' dedim.

Uzatmayayım, evlendik.

Kiralık evimizin her yanına masa kurduk. Kadın-erkek herkes cıvıl cıvıldı. Bu
arada Abidin Dino, incecik vücuduyla ve iki yakın kız arkadaşıyla, Güzin Dino
ve Mina Urgan ile çıkageldi. Bir elinde yeni yapılmış yağlıboya bir tablo tutu-
yordu. Bedri Rahmi Eyüboğlu lirik şiirlerinden birini, 'Karadut'u okudu. Epey
zamandan bu yana dağılmış, korkunç baskı altında kımıldayamaz duruma gel-
miş TKP benimle Şerife'nin evlendirilmesi bahanesiyle yeniden kuruldu. Ata-
türk'ün teyzesinin oğlu Reşat Fuat Baraner partinin liderliğine geldi. Bizim
evlenme işimiz o kadar gürültülü geçti ki, polisin bu işi nasıl atladığına şaşıtım.
Polis kodamanları, 'Biz nasıl kaçırdık bu düşünü, Dinamo?' demişlerdir."

Bu evlilikten bir kızı dünyaya geldi. O dönemin aydınlarının pek çoğunun yaptı-
ğı gibi kızına Işık adını verdi. Ne var ki mutlu günler fazla uzun sürmedi. Önce
Işık bebek öldü, ardından Yeni Ses ve Yeni Edebiyat dergilerinde yayımlanan
sekiz şiiri nedeniyle bir yıl ağır cezaya çarptırıldı ve 1942'de askere alınıp sür-
gün edildi. 1944 yılındaki ünlü tutuklama furyası sırasında, yayımlanmamış bir
şiiri olan "Sosyalist Türkiye Cumhuriyeti" nedeniyle bir yıl daha ağır cezaya
çarptırılınca yaptığı askerlik yandı ve yeniden askere alındı. Yapılanları haksız

bulduğu için sık sık askerlikten kaçtı, kaçaklık günlerinde Karacaahmet Mezarlığı'nda gizlendi. O dönemde polisten gizli olarak eşiyle buluşuyordu. Yakalanıp tekrar askere alınarak sürgün edildi. Bunun üzerine, kızının üç aylık hamile olduğunu bilmeyen kayıinvalidesi mahkemeye başvurarak gıyabında boşanmalarını sağladı. Eşinin hamile olduğunu kendisi de bilmiyordu. Şerife, hemşire olan küçük görümcyesinden yardım isteyince haberi olmuştu. O dönemde postanede çalışan Şerife, babasının siyasi durumundan dolayı çalıştığı işten de atılmıştı. 1945'te doğan kızına nüfus cüzdanı çıkaramadığı için ölen kızının nüfus cüzdanıyla idare etmiş, onun nüfus cüzdanıyla ekmek ve basma alabilmişti.

Dinamo, dönüp derin bir uykunun kollarında olan eşine baktı. O da kendisi gibi büyük sıkıntılar çekmişti. Ama artık bir aradaydılar. Yakında kızlarını da yanlarına alacaklardı. Derin bir soluk aldı, sonra yeniden anılarına daldı.

Askerliğini Gaziantep İslâhiye, Muğla, Tunceli Pülümür gibi farklı yerlerde yedi yıl da ancak tamamlayabilmişti. Muğla'da askerlik yaptığı sırada, kendileri de sakıncalı kişiler olarak görülen ve topluca askere alınan Yüksek Köy Enstitülü öğretmenler de oraya getirilmişlerdi. Bunlardan biri şair yazar eğitimci Mehmet Başaran'dı.

Mehmet Başaran onunla karşılaşmasını daha sonra yazdığı "Hasan İzzettin Dinamo'yla Tanışma" başlıklı yazısındaki şu sözlerle anlattı:

"O yıllarda Nâzım'la beraber anılıyordu adı; Nâzım gibi arada çağılıtları duyulan, serinliğiyle ufkumuzu genişleten umutlar göverten bir yeraltı ırmağıydı o da. Şiirlerinden korkulduğuna göre yaman bir ozandı demek.

Nâzım'ın Bursa Hapishanesi'nde olduğunu duyuyorduk. O nerelerdeydi acaba? Dönemin göz açtırmayan sıkıları, baskıları ne yanlara savurmuştu ki onu? Bir tek şiir okumak, yaşam söndürmeğe yetecek suç sayılırken kime, nasıl sorulabilirdi bu...

'Kesin bilgi yok' diyordu Sefer Aytekin. "Söylentiler çeşitli. Hapisten çıktıktan sonra İstanbul'a gitmiş. Bir süre sonra da sıkıyönetimce sürülmüş. Ensesinde ölümün soluğu, bir yerlerde kaçakmış galiba.

Sonra gizlice, elden ele dolaşan şiirlerinden birkaçını vermişti bana. Onları koy-numda Hasanoğlan'a götürürken, korkulu bir coşkuyu yaşamıştım. (...) Hayır, başka şiirlerine ulaşamıyorduk; bir karanlığa gömülmüştü Dinamo. Savaş sona ermişti ama dünyada yenilen faşizm Türkiye'de daha da koyulaştırıyordu karanlığını. Kırk altı seçimlerinde Cumhuriyet'in kazanımlarına karşı olanlar, savaş vurguncuları, ağalar iktidar olmuştu. Köy Enstitüleri de topun ağzındaydı. Sonunda olan oldu. Öğretmenliğimizin ilk yılında Tüm Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlılar toptan askere alındık. Sonu başından belli bir oyundu. Dönem bitiminde Yedek Subay Okulu'ndan kırk beş kişi tabya dersinden başarısız sayılarak bir gece üzerlerine doğrultulmuş tabancalar önünde, cezaevi arabalarına dolduruldu. Aklımızda Nâzım'ın, Dinamo'nun şiirleri, kitapların yazmadığı bir yolculuğa çıkarıldık. (...) Çok başka koşullarda evlerinden alınıp hapislere atılmış, işlerinden olmuşlardı. Savaş yıllarının olağanüstü baskı silindiri geçmişti üzerlerinden. Ayrı bir öyküsü vardı her birinin. Çok jandarma, çok karakol, çok hapis, çok dayak, çok işkence görmüşlerdi. Karakoldan karakola teslim edilerek getirilmişlerdi. Muğla'ya... Mustafa Muğlalı Kışlası'ydı burası. Biliyor muyduk kim olduğunu Mustafa Muğlalı'nın. Doğu'da otuz üç kişiyi sorgusuz sualsiz kurşuna dizdiren paşaydı. Her çalının ardında bir düşman, her kıpırtının ardında bir isyan gören göz, izleyecekti gayrı bizi...

'Yıkılmayın. Köylünün, işçinin uyanmasından çok korkar faşistler. Siz enstitülerde okumuş kişilersiniz. Uykularınızda bile izleneceksiniz. Toplumsal tarihimizin yazılmamış sayfalarındaki yerinize hoş geldiniz.'

Orta boylu şişmanca, kırarmış saçlı biriydi bunları söyleyen. Bambaşka bir saygı gösteriyordu sürgünler ona. Bilgisi, ağırbaşlılığı, ışıklı gözleriyle güven dağıtıyordu çevresine. Askerliğinin beşinci yılındaydı. Beş yıl bu koşullarda askerlik. Gerçekten inanılmaz bir yiğitlikti bu.

'Usta' diyordu çevresindekiler, 'şu, kadın kılığında kaçak dolaştığın yılları anlatır mısın biraz.'

'Nâzım'la nasıl tanışmıştınız? Bir şiirini okur musun arkadaşlara. İyi gider bu ortamda.'

'Usta' dedikleri Hasan İzzettin Dinamo'ymuş meğer!.. Bir türlü izini bulamadığımız ozan, nerede karşımıza çıkıyordu! Tüm acılarımızı dindirecek, susuzluğumuzu giderecek yaman bir karşılaşmaydı. Kaçmalar, kovalamalarla geçmişti yaşamının en güzel yılları. Kurtuluş Savaşı'nın bir eri sayıyordu kendisini. Günün birinde yazacaktı bu savaşı. Kilo alıyordu son günlerde. 'Haksızlıklara, kötülöklere karşı duyduğum kin şişiriyor beni' diyordu. Yaşamına benzemişti yazdıkları, yarattıkları da; çoğu yitmiş, yitmeyenler de elinden alınmıştı. Pek az ürününü kurtarabilmişti 'demir ökçe'den.

'Ben o günlerin çocuğuyum işte/ Ben yaralı Hasan/ Geçtim semender gibi/ Ateş ormanları arasından' diyecekti bir şiirinde, çok sonra.

Yaşamı süresince yeri gözyaşının yanı; açlığın, savaşın düşmanı, bağı evrensel barışın vatanı ozan Hasan İzzettin Dinamo'yla böyle tanışmıştı işte."

Dinamo, 1949'da askerliğini bitirip İstanbul'a döndüğünde artık 40 yaşındaydı. Öğretmenlik hakları elinden alınmış, kitaplarına yayın yasağı getirilmişti. Şair ve yazar olarak adından çekinildiğinden kitaplarını yayınlatabıyordu. Fransızca, İngilizce, Almanca çevirmenlik ya da özel dil öğretmenliği yapma olanakları da ortadan kalkmıştı. Bunun üzerine 1949 yılından başlayarak İstanbul'da takma adlar altında ya da başkalarının adına çeviriler yapıp özel yabancı dil dersleri vererek ailesinin geçimini sağlamaya, onuruyla yaşamaya çalıştı. Eşiyle yeniden evlendiler.

Dinamo'nun
eşi ve kızı

Bir süre kayınpederi Halil Yalçinkaya'nın evinde, bir süre Cağaloğlu'nda yaşadılar. Huzurlu değillerdi. Tam o günlerde çocukluk arkadaşı, düşün ve yazar dostu Yusuf Ahıskalı'nın yardımıyla sonunda kentin karmaşasından uzakta, Küçükçekmece'nin kıyıcığındaki Menekşe'de kendilerine ait bir evcik, başlarını sokacak bir dam bulmuşlardı. Bugün gelip yerleşmişlerdi işte. Eşi yanında uyuyordu. Bir süre sonra kendisi de yorgun düşerek huzurlu bir uykuya daldı.

Hasan İzzettin Dinamo, Menekşe'deki gecekonduya geçirdikleri ilk günün sabahı erkenden kalktı. Eşiyle birlikte evden çıkıp onu yamacın altındaki Menekşe istasyonuna götürdü. Geniş bir çevreyi kapsayan gecekondu mahallesinin kente doğrudan ulaşım aracı banliyöde çalışan kara trenlerdi. Eşini Sirkeci istikametine giden trene bindirdi. Bundan böyle eşi Kumkapı'da trenden inip Piyer Loti Yokuşu'nu tırmanarak İbrahim Ethem Kimya Laboratuvarı'ndaki işine gidecek ve akşamları yine aynı yolla dönecekti. Döndüğünde istasyonda kendisini bekleyen eşiyle birlikte gecekondularına gideceklerdi.

Hasan İzzettin Dinamo, eve dönünce hemen çalışmaya başladı. Bilal Aziz Yanıkoğlu'nun adı altında yayımlanmak üzere Macar Masalları adlı kalın bir Fransızca kitabın çevirisini yapıyordu. Çalışmaktan yorulunca başını kaldırıp dışarı baktı. Duvarların dışında kendisini neler bekliyordu? Korkuları vardı ve korkularında haksız değildi.

Siyasi düşünceleri nedeniyle çok acı çekmişti. Gerçi şimdi hiçbir eylemi, etkinliği yoktu. Ancak yayınlanmamış şiirleri nedeniyle onu yıllarca hapseden, yine yayınlanmamış bir şiiri yüzünden askerliğini yakıp yıllarca askerlik yaptıran devletin kendisini rahat bırakacağını sanmıyordu. Gerçekten de onu izleyen siyasi polis burada da arkasını bırakmadı. Menekşe'deki küçük gecekonduya gelişinden birkaç gün sonra, bir sivil polis mahalleye gelip ona evi satan kişiyle, bütün komşularıyla ve gecekondu bölgesindeki Demokrat Parti Ocağı'nın sorumlularıyla konuştu. Yeni komşularının bir "vatan haini" olduğunu söyleyerek onunla görüşmemelerini, onu izleyip her hareketini kendisine bildirmelerini, onu ve ailesini aşağılamalarını istedi. Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"- Yanılıyorsun, vatandaş. Evini sattığın adam bir komünist, bir vatan hainidir. Hiç insan böyle adamlara ev satar, onlarla kapı komşusu olur mu? İleride sizi olmasa bile çoluk çocuğunuzu da aşılar, onlar da Allah etmesin, birer namuslu yurttaş olacağına birer vatan haini olarak yetişirler. Yazık günah değil mi?

- Beyefendiciğim, adam kavun değil ki götünü koklayayım da anlayayım. Bana beyefendiden, tatlı tatlı konuşan bir adam geldi. Alçakgönüllü, hoş bir adam.

Evimin bir gözünü dara geldiğimden ona sattım. Ben, evimi iki yüz liraya satılığa çıkarmıştım. Onlar, dört yüz verince verdim. Burada şimdi benim ne suçum var? Mademki bu adam bir vatan hainidir, neden serbestçe ortada dolaşıyor, neden hemen tutup hapishaneye tıkmıyorsunuz? Bir vatan haini, bu vatanda nasıl olur da kollarını sallayarak dolaşıp durur?

(.), güldü.

- Vatan haini dediysem, henüz vatan haini olduğunu gösteren casusluk suçunu işlememiştir. Ancak, bize göre o yol üzerindedir. Her an işleyebilir. Gözünüzü dört açın. Bunlara Moskova'dan oluk oluk para akar. Bunlar, gerekirse sizi de bu parayla satın alır, sizi de vatan hıyanetine sürükleyebilir. Bunlara burada soluk aldırmaayın. Aşağılayın, dövün, gerekirse evlerini başlarına yıkın. Şehir- lere kaçırın. Biz, orada onların hakkından geliriz. Bu hainlerin buralara kaçıp gelmekte bir düşündükleri vardır. Uzakta, polisin, Hükümet'in gözünden me- lun işlerini gizlice, daha iyi yürütmek hevesi peşindedirler. Ama bizim elimiz buraya da uzanıyor, görüyorsunuz. Şimdi, sizden dileğim: Bu herifi, elinizden geldiğince göz altında bulunduracak, kimlerle görüşüp konuştuğunu öğrenip bize bildireceksiniz. Bu, sizin için en büyük vatan borcudur. Onlara hiçbir vakit yüz vermeyin, onları aşağılayın, onlara göz açtırmayın."

Sivil polisin geldiği gün hemen bir dedikodu ve karalama kampanyası başladı. Yalan yanlış bilgilendirilen ve korkutulan insanlar Hasan İzzettin Dinamo ve ailesi hakkında ileri geri konuşmaya başladılar. Kimi Rus casusu dedi, kimi evinde makineler bombalar saklayan tehlikeli adam; kimi evini yakmaktan söz etti. Hasan İzzettin Dinamo çevresinde kaynatılan cadı kazanını, komşuların kuşkulu, düşmanca bakış ve davranışlarından anladı; bunu söz atmalar, taciz etmeler izledi. Hasan İzzettin Dinamo, öyle büyük düş kırıklığına uğramış, öyle üzülmüş- tü ki yaşadıklarını ve duyumsadıklarını bir şiirle dışa vurarak anlattı. Sonra o şiirini ötekiler izledi. O dönemde yazdığı şiirleri, Gecekondundan Şiirler adlı kitabında topladı daha sonra. Kitaptaki ilk şiirde, Menekşe'ye gelişleri ve siya- si polisin onları burada da rahat bırakmadığı, polisin uyarılarından etkilenen komşuların onları dışlaması nedeniyle içine düştükleri yalnızlık anlatılmaktadır:

Birinci Sonnet

*Vardık karımla gecekonduмуza yağmur yağıyordu,
Bir kış yağmuru iğimserliği ve umudu ıslatarak.
Baktık, içerde soğuktan karanlık mosmordu,
Meydan okuduk gecenin zulmüne sarılıp yatarak.*

*Artık uzaktık şehirdeki insanın kahpeliğinden
Yalnız, bir duvarı çadır bezinden evimiz soğuktu.*

*Bir dağbaşı ıssızlığı, şefkat ıssızlığı, dost ıssızlığı
Çevremizi kuduz bir kurt sürüsü gibi kaplamaktaydı.
Felek, dağdaki felaketimizi de hesaplarmaktaydı.*

*Yetiştirdi arkamızdan "vatan hainliği" kurşun hızıyla
Her komşu bir polis kesildi ve başladı çile.
Örtündük bir duman perdesi gibi yalnızlığı.*

Hasan İzzettin Dinamo'nun hapislerle sürgünlerle ve izlenmelerle geçen yaşa- mını eşini, kızını, eşinin ailesiyle olan ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. Aile bi- reyleri de büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Kızı Işık Dinamo anlatıyor: "Annemle babam 1941'de evlenmişler. Bir çocukları olmuş adını Işık koymuşlar. Bir süre sonra çocukları ölmüş. 1942'de askere gitmiş, ama askerliği yanınca tekrar as- kere almışlar. O dönemde babam sık sık askerden kaçmış. Kaçak olduğu dö- nemde annemle gizlice buluşmuşlar ve annem hamile kalmış. Babam benden haberdar değilmiş. Tekrar yakalandığı zaman anneannem mahkemede gıyaben boşatmış, o zaman annem 3 aylık hamileymiş ama kimse hamile olduğunu bil- miyormuş. Annem hemşire olan Lütfiye halama gidip durumunu anlatmış. O dönemde postanede çalışırken dedemin durumundan dolayı postaneden at- mışlar. Annem o süreçte pek çok sıkıntı yaşamış. Ben 1945 yılında doğdum. Doğunca adımla Işık koymuşlar yine, ölen kardeşimin nüfusunu kullanmışlar. Ölen ablamın karnesiyle ekmek ve basma almışlar. Ben babamı 7 yaşında tanı- dım. Bir gün annem anneannemden gizli olarak beni Taksim Parkı'na götürdü. Bir süre sonra, karşıdan gelen bir beyi gösterip 'Bu gelen senin baban' dedi. Babamı ilk kez orada görüp tanıdım. Başında bir fötr şapka vardı. Okul önce- sinde Çağaloğlu'nda oturuyorduk. Sonraki yıllarda Haseki ve Aksaray'da otur-

■ ■ ■

duk. Okul çağım geldiği hâlde hâlâ nüfus cüzdanım olmadığı için gazeteci olan dayım Mehmet Ali Yalçın'ın girişimiyle okula gidebildim. Dayım Mehmet Ali Yalçın, benim için okul aile birliği başkanı olmuştu. Beni 12 yaşına kadar dayım büyüttü, anneannem baktı. Ortaokula gidene kadar babam ve annemden ayrı olarak anneannem, dedem ve dayımlarla yaşadım. İlkokulu bitirince dayım Avusturya Lisesine yazdırdı komşumuzun tavsiyesiyle. Komşumuz kendi çocuğunu yazdırmış, 'Işık da iyi öğrenci, onu da yazdırın' demiş. Gazeteci olan dayımın vaziyeti iyiydi. 10 yaşında telefonla konuşuyordum arkadaşlarımla. Ama babam o okula gitmeme razı olmadı, 'Bizim çocuğumuz, bizimle kalacak' diye. Böylece ilkokulu bitirince Menekşe'ye gittim ve birlikte yaşamaya başladık."

Dinamo kızıyla

Hasan İzzettin Dinamo ile eşi Menekşe'deki gecekonduya taşındıktan bir süre sonra, Işık hafta sonları anneannesiyile birlikte yanlarına gelmeye başladı. 1951'deki toplu TKP tevkifatları sırasında, merkez komitesi üyesi Halil Yalçinkaya da tutuklanıp 7,5 yıla mahkûm edilmişti. Kocasının siyasi kimliği nedeniyle çeşitli çileler çekmiş olan eşi, cezaevindeki Halil Yalçinkaya için kaygılanıyordu. Hafta sonu torunuyla birlikte Menekşe'ye geldiğinde kaygı ve üzüntüsünü kızıyla paylaştı. Musa'nın Gecekondu'su'ndan okuyoruz:

"-Kızım, babanla arkadaşlarının hâli perişan. Zavallılar hâlâ hücrelerde işkence görüyor. Babana birçok suç yüklüyorlarmış. Yemeklerini götürüp polislere veriyorum. Götürüp kendisine veriyorlar mı vermiyorlar mı orasını Allah bilir.

-Vermez olurlar mı? Elbette verirler. Yoksa şimdiye dek açlıktan ölürdü.

-İyi ki bizim evden ayrılıp bu dağ başına geldiniz. İlk önce, herif kızımı kurtlara yedirmek için dağ başına aldı götürdü diyordum ama şimdi de seviniyorum.

■ ■ ■

Bizde kalaydınız şimdi senin adamı da alıp deliğe tıkarlardı. İyi ki şimdi adamın başında. Senin kocanı da içeri atmak için çok çabaladılar ama hiçbir şeyini bulamadılar. Kocan için her yana, herkese sormuşlar. Hiçbir suçu olmayınca da bir adamı rastgele tutup dama tıkamazlar ya."

Hasan İzzettin Dinamo 1951 tutuklamalarında dama tıkılmadı, ancak polis gözetiminden ve kovalamasından kurtulamadı. Polisin doldurduğu komşularının küfür, tehdit vb. pek çok kötü davranışıyla karşı karşıya kaldı. Özellikle komşu kadınlar kendisini ve eşini incitecek pek çok sözlü saldırıda bulundular. Bu düşmanca tutum ve saldırılar, yaşamı boyunca halka inanan, bağlandığı dünya görüşü gereği halkın özgürlük ve esenliğini isteyen Dinamo'yu derinden yaraladı. Duyumsadığı düş kırıklıklarını ve acıyı dışa vurmak için şiire sığındı yine:

İkinci Sonnet

*Gecekonduya düştük burada da yok bize rahat
Yine yetiştirdi arkamızdan eli sopalı felek.
Diktiğim fidanları gözetler her saat
Girer içeri vakitli vakitsiz kapımızı iterek.*

*Kullanır komşularımızın balıkgözlerini
Koyun başlarını kullanır o zavallıların.
Görürüm onların duvar gibi dümdüz yüzlerini
Okurum düşman yazılar üstünde her duvarın.*

*"Vatan haini" denmiştir ötesi can sağlığı
Düşüncenin en güzeli, duygunun en ılığı
Kalır bizde kilitli varmadan sahiplerine.*

*En yakın komşudan esrarkeş berduşlar
Her gece dua eder gibi sövmeğe başlar
Ve sığmaz eder bizi bu ufacak ine.*

Üçüncü Sonnet

*Buraya da damladı bizi şehirden kovan polis,
Balıkçıya: Niçin sattınız, dedi, bunlara bu kulübeyi?
Gerçek yurt sevgisini ihanet sayan iblis
Bindi burada da dalımıza iyiden iyi.*

■ ■ ■
Kışkırttı cahil komşuları dikti tepelere
Bize bakan halkın büyürdü gözleri korkudan.
Sanki biz korkunç gezegenlerden inmiştik yere
Korkarlardı bir kuduz köpek korkar gibi sudan.

Berduşlar taktılar arkamıza esrarkeş berduşlar
Elle ve ağızla atılan sayısız taşlar
Komadı yarılmadık yer gönümüzde ve başımızda.

Kışkırtılmış güzel ve sevimli halk kadınları
Ellerinde edepsizlik sopasının en kalınları
Dikildi durdu birer amazon gibi hep karşımızda.

Bununla birlikte, insandan umudunu kesmedi. Birbirlerini tanıdıkça komşularıyla dostça ilişkiler kuracaklarını umuyordu. Menekşe'de umudunu besleyen dostlukları da oldu. Kendisine gecekonduyu bulan yakın arkadaşı Yusuf Ahıskalı, polisin kara propagandasından etkilenmeyen eğitimli komşular, Menekşeli balıkçılar ve kişiler... Kızı Işık Dinamo anlatıyor: "Kıyıya teknelerden balık almaya indiğinde balıkçılar onu sohbet için balıkçı kahvesine çağırıyorlardı. Ona karşı büyük saygı ve sevgi duyarlardı. Balıkçılarla ve Trabzonlu hemşehrisi balıkçı Hasan'la sıklıkla sohbet ederdi. Mahalledeki komşuları Doktor Suzan Beylerle, Başkomiser Cemil ve Fahri Bey'le, Orman mühendisi Mazlum Bey, Muhtar Halise Hanım ve eşi Belediye yöneticisi Cemal Bey'le, yazar Yusuf Ahıskalı, öğretmenler Turgut Bey ve Hadiye Hanım'la, matbaacı Muammer Bey'le ve birçok komşuyla gidiş gelişli gece ve gündüzlü görüşmeleri olurdu."

Hasan İzzettin Dinamo'nun Menekşeli balıkçılarla dostluğuna, Yaşar Kemal'in, Deniz Küstü romanında da rastlıyoruz. Onu ve onunla konuşan balıkçıları izleyen sivil polislere de... Dinamo'nun özellikle yakın komşularıyla görüşmelerinin ana konusu gecekondularının geleceği üzerineydi. Menekşe'de kök salmak, yerleşmek isterken diğer gecekonducular gibi pek çok sorun ve sıkıntıyla karşılaştı. Kontrplaktan yapılmış tek odanın çadır bezinden yapılmış duvarını sağlamlamak istediğinde komşuları ihbar edince askerler yıkmaya geldiler. Binbir güçlükle kazandığı paralarla satın aldığı tuğlalara el koymak istediler. İş bilen komşular araya girip yıkımı önlediler, ancak süre verdi yıkım ekibinin

■ ■ ■
başındaki onbaşı. Bunun üzerine, geç vakitlere kadar çalışarak gecekonduyu bitirmeye çalıştılar. Hasan İzzettin Dinamo da eline keseri alıp çalışanların arasına katıldı. Musa'nın Gecekondusu'ndan okuyoruz:

"Onbaşı, çıkıp gittikten sonra, bütün gün ahşap bölümün hızla bitirilmesine çalışıldı. Harun da bağdadî duvarın çatısını kurduktan sonra, işinin bittiğini söyleyerek parasını alıp gitti. Musa, keseri eline alarak Harun'un gösterdiği gibi dikilen kadronların aralarına yatay çitalar çakarak kafes gibi örmeye, aralarını küçük taş kırıklarıyla doldurmaya başladı. Çatı bitirilip muşambası örtüldükten sonra bile Musa, günlerce bu bağdadî duvarla uğraştı. Onun sıvasını yapmak bile ona düştü. O zaman anladı ki her gecekonducu, kim olursa olsun,

gerçek bir gecekonducu olmadan bir bölgede barınamazdı. Her dakika keseri, kazması teteresi elinde olmalıydı."

Gerçekten de her zaman kazması, keseri elinde oldu. Onca şiir, roman yazmış elleri şimdi keser, kazma, kürek tutuyordu. Gecekondunun yapımı bitince, toprağı kazıp kürekle atarak evinin çevresini ve bahçesini düzenledi. Gecekondunun bahçesine

meyve fidanları dikti, sebze tohumları ekti. Bahçeyi çiçeklendirerek küçük kulübeyi ve yaşamını güzelleştirmek istedi. Bunları yaparken kan ter içinde kaldı, elleri nasır tuttu; ama Musa'nın Gecekondusu'nda yazdığı gibi mutluydu.

"Eh, serde gecekonduculuk var. Bütün boş vakitlerimde elimde ya kazma, ya kürek ya da keser. Bugünlerde ne bir kitap okuyabiliyorum, ne de bir satır yazı yazabiliyorum. Almanların 'Hundemühde' dedikleri biçimde, yani bir köpek gibi dilim dışarı çıkıncaya dek, yoruluyorum. Ama yine de mutluyum. Yararlı bir iş yapmak bilinci, beni mutlu kılıyor."

Menekşe'de evinin bahçesinde dinlenirken

Menekşe'deki küçük gecekondusunu büyütme, bahçesini güzelleştirmek için çalışmak onu mutlu ediyordu. Ancak başkalarının imzasıyla yayınlanmak üzere, kitapları çevirmek zorunda kalmaktan hoşlanmıyordu. Kendi seçmediği kötü kitapları çevirmek için harcadığı değerli zamana mı yoksa bunların bir başkasının adıyla yayınlanacağına mı üzüleceğini bilemiyordu. Bu işlerden aldığı küçük paralar da ekonomik sıkıntılarından gidermekten uzaktı. Kira parası vermeseler de ekonomik açıdan sıkıntı içindeydiler. Eşinin kazandığı para, kendisinin başkalarının adına yaptığı çevirilerden aldığı küçük ödemelerle idare etmeye çalışıyorlardı. Gecekondularını yenilemek için malzemeye ve ustalara verilen para onları oldukça sarsmıştı. Öte yandan gecekondulu yaşamı çok da kolay değildi.

Işık Dinamo anlatıyor: “O yıllarda Menekşe'deki yaşam çok zorluklar içeriyordu. Annem, İbrahim Ethem ilaç laboratuvarında çalıştığı için tüm gün işte olurdu. Ancak izin günlerinde ev işlerine bakabilirdi. Babam evde olduğu günlerde yazılarıyla ve evin diğer ihtiyaçlarıyla ilgilenirdi. Ben de okula gidip geldiğimden ancak akşamları bir arada olabiliyorduk. Hafta sonlarında bazı komşularla toplanılır bir arada yemekli sohbetler olurdu. Komşular birbiriyle yardımlaşma ve dayanışma içinde bir yaşam sürerlerdi.”

Hasan İzzettin Dinamo, Menekşe'deki gecekondulu mahallesinde, başlarını sokacakları küçük bir gecekondulu yapmayı başarmıştı. Buna seviniyordu; ancak, kitaplardan, edebiyattan uzak böylesi bir yaşam onu mutsuz ediyordu. Çevresinde kitaptan, sanattan, edebiyattan, ülke sorunlarından konuşabileceği çok fazla insan yoktu. Musa'nın Gecekondusu romanında Ahmet Usta olarak geçen kaçak felsefe öğretmeniyle paylaşabiliyordu zaman zaman düşüncelerini. Ne var ki, yalnızlığı, arkadaşsızlığı gecekondulu bölgesiyle sınırlı değildi. Musa'nın Gecekondusu'ndan okuyoruz:

“Musa, gerçi kente gidip geliyorsa da bütün tanıdıklar, bildikler, eş dost ondan köşe bucak kaçıyor, daha karşıdan görünce yol değiştiriyorlardı. Bu yüzden koskoca kentte bütün gün yalnızlık çekiyor, yalnız, imzasıyla çeviri kitaplarını hazırladığı tembel kafalı patronuyla birkaç laf ediyor, Emirgan'da Yahya Kemal'le oturup ucuz, sudan konuşmalar dinliyor, orada durmadan gecekondusu-

nu düşünüyordu. (...) Kendisine sırtını çevirmiş koskoca bir kentte yalnızlığın, arkadaşsızlığın verdiği korkunç bunalımdan kurtulmak için her akşam sonsuz bir özlemle karıcığın, kulübeciğine doğru atılıyordu. Gerçek bir aydınla başa verip Türkiye'nin, yeryüzünün birey ya da ulus mutluluğunun derin sorunları üstüne söyleşebilmenin özlemi bağrını cayır cayır yaktığı halde bunun bu ülkede gerçekleşmez bir ideal olduğunu acı acı düşünüyordu.”

Hasan İzzettin Dinamo'yu bu yaşam içinde mutlu eden şeylerden biri kısıtlı zamanlarda da olsa şair, yazar olarak çalışabilmesiydi. Takma adlarla çevirdiği çocuk masallarıyla romanların dışında bir roman üzerinde çalışmaya başlamıştı ulusal kurtuluş savaşımızın sekiz-on cilt tutacak bir romanını yazmak üzere hazırlık yapıyordu. Belgesel bir roman olacağı için araştırmalar yapıyor, malzeme topluyor, not tutuyordu. Bu çalışma onu çok heyecanlandırıyordu. Olanak bulur bulmaz yazmaya başlamak istiyordu. Daha sonra Kutsal İsyan adıyla basılacak sekiz ciltlik dev romanı, işte burada, Menekşe'deki gecekonduda filizlenmeye başlamıştı.

Işık Dinamo o günlere ilişkin şunları anımsıyor: “Cağaloğlu'na haftada bir ya da iki gün yayınevlerine, gazetelere yazılarını götürmek ve diğer işleri için mutlaka gidip gelirdi. Sahaflar Çarşısı'na gider yabancı yayınlar alır ve çevirilerini yapardı. Bazen ben de yanında giderdim. Bana da öykü kitapları alırdı. Babiâli'ye gittiği günlerde Meserret Kahvesi'nde yazar ve şair arkadaşlarıyla buluşurdu. Eve dönerken de Mısır Çarşısı'ndan alışveriş yapar öyle gelirdi. Benim orada olduğum süreçte hafta sonlarında sıklıkla birçok yazar ve şair, gazeteci arkadaşı onu ziyarete gelirler ve saatlerce yemekli sohbetleri olurdu.”

Onu mutlu eden şeylerden biri de sayıları çok olmasa da zaman zaman görüştüğü yazar dostlarıydı. Hasan İzzettin Dinamo'yu ziyaret etmek için Menekşe'ye yolu düşen yazarlardan biri de Kemal Tahir'dir. Kemal Tahir, bir pazar günü, iki ortak dostlarıyla birlikte Menekşe'ye çıkageldi. Musa'nın Gecekondusu'ndan okuyoruz:

“Yine pazardı. Kulübenin önünde yan yana oturmuş, gecekondulu komşuların günlük yaşamlarına bakıyor, bir yandan da evi nasıl yapacakları, nasıl para biriktirecekleri üstüne tatlı tatlı konuşuyorlardı. Ötede bir özel otomobil durdu. İçinden

bir kadınla üç erkek indi. Musa ile Zarife'nin meraklı bakışları önünde dost yüzler belirdi. Kendilerine doğru geliyorlardı Yine de kendilerine gelip gelmediklerinin kuşkusu içindeydiler. Musa, romancı Kemal Tahir'i tanıdı. Zarife de Suadiye Plajı sahibi Reşit'le karısı Safiye'yi tanımakta gecikmedi. Hemen kalkıp onları karşıladılar. Zarife'nin ailesi, eskiden beri onların tanıştıydı. Musa da meslek gereği Kemal Tahir'le tanışlıyordu. Dünyanın kendilerini unuttuğu bu yerde varlıklı bir ailenin kalkıp kendilerini araması, Musa'nın pek tuhafına gitti. Musa ile Zarife'nin bir gecekondu satın aldığı Babiâli'deki, İstanbul'daki bütün arkadaşlarınca işitilmişse de ancak birkaç gözü pek arkadaşı, onun 'hali pür melâlini' görmeye gelmişti."

Birlikte yemek yiyip çay içtiler. Çay içerken Kemal Tahir konuşmaya başladı.

"- Musa, birader, dedi, şehirden bunca uzağa kaçmanın ne anlamı vardı? Pendik dolaylarına gel, ben sana böyle on tane gecekondu yapayım. Orada bir yerde biraz toprağım da var, gel orada gecekondu kur. Sen böyle dağ başında yaşamaya razı olduktan sonra orada sana istediğin gibi bir gecekondu yaparız. Her arkadaş bir tuğlasını koysa yirmi dört saatte sana güzel, şirin bir evceğiz çıkar. Musa, arkadaşının epey gerçeğin dışında konuştuğunu görüyordu.

- Kemal, dedi, söylerken kolay söylenir de yapmaya gelince meydanda hiç kimseyi bulamazsın. Eğer ben, gecekondu arkadaşların birer taş koyarak yapmasını bekleseydim şimdi çoktan Kılıçalı Hamamı'nın berduşları arasına düşerdim. Buraya başımızı sokmuş olmamız bile çok önemli bir işti. Şimdi, burayı güzelleştirmek, büyütme kalıyor. Zamanla onu da yapacağız inşallah."

Böylesi zamanlar, Hasan İzzettin Dinamo için çok değerliydi. "Dünyanın kendilerini unuttuğu bu yerde" yazar, şair ve düşünce dostlarının onu ziyaret etmesi, kitapları yayınlanamayan bir yazar şair olarak kendisini iyi hissetmesini sağlıyordu. Zaman buldukça yeniden düşünüyordu büyük romanını yazmak için araştırmalar yapıyor, notlar alıyordu.

Hasan İzzettin Dinamo, çocukluğundan beri doğayı, hayvanları ve bitkileri çok severdi. Küçükçekmece Gölü'nün çevresi, Menekşe'nin kırları ve önlerinde

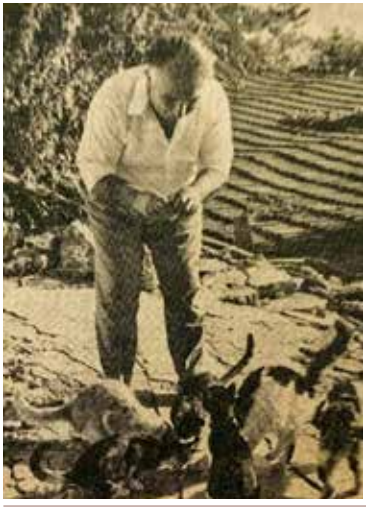
boyu boyunca uzanan deniz görüntüsü onu çok mutlu ediyordu. Gecekondu bahçesine fidanlar, çiçekler dikmişti, hayvanları da olmuştı. Menekşe'ye geldikleri ilk gece evlerine gelen kedi ve köpek onlarla birlikte yaşıyordu. Bir de başka yere taşınan komşularından kalan köpekler vardı. Köpeklerin sadık dostluğu, gece karanlığında havlamaları ona iyi geliyordu.

Zaman zaman gecekondu bahçesine oturup aşağıda uzanan Menekşe Köyü'nu ve uzanıp giden denizi izliyor, derin düşüncelere dalıyordu. Menekşe'deki doğayla iç içe yaşam, ısınan havalarla ve ilkyazla birlikte gelen doğanın canlanışı onun da umutlarını canlandırıp yenilemişti. Doğa tutkusunu ve doğayla iç içe yaşamasının sevincini Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Kır glayolleri, kır laleleri, ak papatyalar, altın renkli kır nergisleri, insan ayağının pek az çiğnediği köşelerde düş gibi gizli açarken, gecekondu bahçelerine bin bir zorlukla elde edilerek dikilmiş, vişne, erik, elma, leylâk, erguvan fidanları da süslerini, güzelliğini bütün dünyaya göstermek ister gibi donanmıştı. Güzel bir ilkyaz, yılanlara gömlek değiştiriyor, insan ruhlarının bütün kış giydiği kapkara umutsuzluk, karamsarlık gömleklerini de kendi sıcak eliyle sıyrıp atıyor, başlarına çiçek fırtınasının savurduğu ağaç çiçeklerine benzer bir yaşam sevinci sağnağı yağdırıyordu. Gecekonduların, pireleri, kedileri, köpekleri hep güneşe dökülmüştü. Herkes elinde keser, hırçın, acımasız kış fırtınalarının, söküp attığı kontrplak, tahta parçalarını yine bir iki çiviyle yerine mıhlıyor, elindeki kazmayla, kürekle, çapayla bahçesini onarıyor, tımar ediyor, güzelleştiriyordu. Kadınlar, kışın hışmından koruyabildikleri sardunyalı güneşe çıkarmış, sarı yapraklarını yoluyordu. Kışın, nereye saklandıkları pek belli olmayan yüzlerce çocuk, şeytan uçurtması, büyük uçurtma uçuruyor, tozların, toprakların üzerinde, çayırılık, çimenlik yerlerde alt alta üst üste boğuşuyor, kırlangıçlarla birlikte ortalığı cıvı cıvı bir yaşam türküsüyle dolduruyorlardı."

Kızı Işık Dinamo anlatıyor: "Babam doğayla çok küçük yaşlarında haşır neşir olmaya başlamış. Tüm bitki ve hayvan türlerine karşı özel bir ilgisi vardı. Çiçek, böcek, kuş, zararlı zararsız ayrımı yapmaz doğada hepsinin bir görevi var derdi ve hiçbirini incitmezdi. Çocuktum, bir gün evin önündeki bahçede oynar-

ken farkında olmadan karınca yuvasına basmıştım. Babam beni karıncaların bir kısmına zarar vermemden ötürü epey azarlamıştı. Sonra da bana karıncaların dünyasını anlatmıştı. O günden beri tüm hayvanlara karşı sevgi duyar ve onların yaşamına katkıda bulunmaya çalışırım. Evimizde köpeğimiz ve kedilerimiz ben bildim bileli vardı. Babam onlarla konuşur, komut verirdi. Onun ses tonundan ve bakışından ne söylediğini anlarlar ve isteğini yerine getirirlerdi.”

Dinamo ve kedileri

Hayvan sevgisi güzel çirkin, yararlı ya da zararlı olmalarına göre değişmiyordu. Bazen bir kedi, bazen bir tavuk bazen de bir yılan olabiliyordu sevip yardımcı olduğu hayvanlar. Musa'nın Gecekondu-su'ndan okuyoruz:

“Martın birinci günü, havayı ilkyaz sanarak kovuğundan çıkan iri bir yılan, birdenbire bastıran soğuk yüzünden evin arkasında, açıkta kıvrılıp kalmış, kül renkli kedinin korkunç dişlerinden kurtulup kaçmak için boşuna kımıldanıp duruyordu. Musa bu yarı donmuş hayvanı, kül rengi avcı dişi kedinin tırnaklarından kurtararak aldı, kıra götürdü. Kazmayla eştiği bir çukura bırakarak üzerini azıcık toprakla örttü. Orada hiç olmazsa ölümden kurtulabilirdi.”

Çiçek, böcek ya da hayvanları incitmeyen, başkaları tarafından da incitilmesini istemeyen şair, yerinden sökülen bir yaban lalesi için şu şiiri yazdı:

Doksan Beşinci Sonnet

*Gecekonduyum bahçesinde bir yaban lalesi var,
Bir mücevher gibi kem gözlerden saklarım onu.
Her bahar o kuytuda mor bir güzellik açar,
Öyküsünden hoşlanırım, bilmem kokusunu.*

*Örterim onu çalılarla görmesinler diye
Evcil lale halkının bu dedesini.
Döndürür içimi laleler açan bir bahçeye
Şiir serer sonsuzluğa dek laleden seccadesini.*

*Görünmez bir kaza gibi ufak bir kız çocuğu birden,
Bir çakıl taşı alır gibi alır onu yerden,
Bu büyümlü lale bahçesini yolar götürür.*

*Bağırıp çağırırsan bakarlar sana deli gözüyle,
Ne yabani herif derler, esirgiyor bir yabani çiçeği bile.
Bilmezler ki şair gözü çakılları bile pırlanta görür.*

İlk yaz, Menekşe'deki gecekondu mahallesine, doğa güzelliklerinin verdiği küçük sevinçlerle geldi. Ne var ki tam da o günlerde sevinçleri silip süpürecek yaşımsal bir sorun baş gösterdi. Üzerine gecekondu yaptıkları arsaların sahipleri çıkagelmişti. Dinamo da diğer gecekondu sahipleriyle birlikte postadan mahkeme çağırısı aldı. Arsanın sahipleri gecekonducuların yıktırılmasını, gecekonducularda yaşayanların binlerce lira tutarında “ecri misil” ödeyerek arsalarını boşaltıp gitmesini istiyorlardı. Durumları oldukça kritikti. Bunun üzerine, gecekonducularının yıkılmaması için mücadele etmeye başladılar. Ancak bunu yaparken insanları birleştirmekte güçlük çekiyorlardı. Gecekondu mahallesinde DP, CHP çekişmesi vardı. Her ikisinden de baskı gören Dinamo, partilere mesafeli yaklaştığı için ona kuşkuyla bakıyorlardı. Oysa onun isteği kendi durumundaki insanlarla birleşerek gecekonduculusunu kurtarmaktı.

O dönemde Bakırköy ilçesinin sınırları içinde olan Küçükçekmece ve Menekşe, kentin sınırlarının genişlemesi nedeniyle değer kazanmıştı ve bu durum gecekonducularda yaşayanları tehdit ediyordu. Gecekonducularını kurtarmak için arayış içine girdiler. Durumu değerlendirmek ve haklarını elbirliğiyle aramak için toplantılar yaptılar...

Gecekonducularını kurtarma mücadelesi sürerken, Hasan İzzettin Dinamo başka bir uğraşa girdi. Kentin dışındaki bu mahalleye gelmesinin en önemli nedenlerinden biri, yazar şair olarak geçinme olanakları elinden alındığı için tavuk-

çuluk yapmaktı. Bunu bilimsel olarak yapabilmek için kitaplar okudu, araştırmalar yaptı. Bu işe beş tane legorn tavukla başladı. Tavuklarını çoğaltarak milyonlarca lira kazanacağına ve ekonomik sorunlarının ortadan kalkacağına, bu yolla kitaplarını bastırabileceğine inanıyordu. İşe, 5 tavuğun yanı sıra 2 tane kuluçkalık hindi alarak başladı. Onları Halkalı Ziraat Okulu'ndan alacağı legorn yumurtalarının üzerine yatırmayı düşünüyordu. Aynı dönemde, edebiyat çalışmalarını da sürdürüyordu. Musa'nın Gecekondusu'ndan okuyoruz:

"Bir yandan Ateş Yılları adlı bir romana çalışıyordu. 'Siyasal havalar, günün birinde hiç akılda yokken birden bire düzelir de yayın olanağı belirirse yayımlarım' diye düşünüyordu. Uzun kış geceleri, tuğla odanın henüz döşemesi yapılamayan toprak tabanında, bir gaz lambasının önünde oturup bu romana çalışıyordu. Konusu Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda geçen bu savaş, aşk romanını bir kez yirmi yaşında yazmış, Ankara'daki Hâkimiyeti Milliye gazetesine göndermiş, Başyazar Hikmet Şevki'nin vurulması yüzünden kitap yitiklere karışmış, on yıl sonra da İzmit'te o gazetenin muhabirlerinden birinin imzasıyla yayımlanmıştı. 'Çıkmayan canda umut vardır' diyor, doksan yaşında da olsa şiirleriyle romanlarını yayımlayacağını düşünüyordu. Tavuklarıyla hindilerine de gözü gibi bakıyordu."

Bir süre sonra, yıllar önce Mehmet Âkif'in öğrenci ve öğretmen olarak bulunduğu Halkalı'daki Ziraat Okulu'na Hasan İzzettin Dinamo'nun da yolu düştü. Ancak onun amacı ve oraya gidiş nedeni bambaşkaydı. Kuluçka için yumurta alacaktı. Musa'nın Gecekondusu'ndan okuyoruz: "

Musa kırçıl hindinin altına koyacağı yumurtaları almak üzere yayan olarak Halkalı Ziraat Okulu'na yollandı. (...) Musa, yanı başındaki ağaçlıkların altında gürül gürül bir su kaynayan okul bahçesinin alt kapısından içeri girdi. (...) Kafesli demir tellerle çevrilmiş bahçeler içinde yüzer başlık ak legorn sürüleri gezip dolaşiyor, beton tabanı temiz samanla örtülü kümeslerin seyyar tüneleri bomboş duruyor, folluklarda ak giynekler giymiş gencecik lohusalar gibi kocaman ibikli legornlar yumurtluyor, yumurtlayıp sırasını savanlar keklik ötüşüne benzeyen ötüşleriyle bir süre gıdaklayıp dışarı çıkarken bahçedeki

öbür tavukların mutluluk türküleri söylediği işitiliyordu. Öbür yanda Avrupa'nın, Amerika'nın türlü renkli tavuklarını barındıran kümeslere de şöyle bir göz attıysa da, o, daha çok legornlara gönül vermişti. İp iri Rot Aylantlar, Plymoutlar, Langşirler, ufak gövdeli Legornlara sanki çalımla bakıyor gibiydiler. (...) Musa, ayrı ayrı bahçelerde salınıp gezinen bu mutlu tavuk türlerini doya doya imrenerek seyrettikten sonra yukarıdaki yapılara gitti. Cıvcivle yumurta satılan yeri buldu. Sobalı, kâgir yapılar içinde şubatın başında çıkmış, piliçleşmiş cıvcivler koşuşuyor, yem yiyor, su içiyordu. Kuluçka makinesiyle piliçlere, cıvcivlere, cıvciv ve yumurta satışına bakan eski emektar usta, ona kuluçka makinesini gösterdi. Henüz yeni çıkmış kanarya sarısı tonton cıvcivlerin cama dayanarak dışarı bakışını sevgiyle seyretti. Henüz çıkmaya çalışanlar da görülüyordu. Bakıcı, 'Geçen yıla dek burada hep Macar legornları kullanıyorduk' dedi. 'Sonra, Londra'dan uçakla yirmi bin İngiliz legornu getirttik. Bunlar, Macar legornlarından bir gömlek daha üstün, daha çok yumurtluyorlar. Şimdi, size Londra'dan gelen legornların yumurtalarından vereceğiz, hayırlı olsun.'

O günkü yumurtalardan otuz tane seçerek bir tahta kutunun içinde ambalajladı. Öteki bölmedeki memura makbuzu götüren Musa, parayı yatırarak paketi alıp çıktı."

Ondan sonraki günlerde umut, yoğun emek, umutsuzluk, düş kırıklığı ve yine yoğun emekle geçen bir mücadele süreci başladı. Önce, beş tavuğu tavuk vebasına yakalandı. Üzüntü ve kaygılarla geçen günlerden sonra ilaçlanıp bakılan tavuklar iyileştiler. Ancak bu kez de havalar soğuduğundan ve hindilerin altına gereğinden çok yumurta koyduğundan yumurtalar cılk çıktı. Ancak Dinamo, umudunu kaybetmedi. Bir kez daha Halkalı Ziraat Okulu'na gidip otuz yumurta daha aldı. Yumurtaları yine hindilerin altına yerleştirdi. İkinci denemesi başarılı olmuştu. Bu ona umut verdi, bu doğrultudaki çabalarını sürdürdü. Hindi-leri yeniden kuluçkaya yatırdı. Musa'nın Gecekondusu'ndan okuyoruz:

"Musa, yirmi bir gün sonra, mayısın güzel bir gününde kırçıl, esmer hindilerin altından otuz cıvciv daha alıp kendi hazırladığı iğreti cıvciv büyütme ya da ana makinasına koydu. Evin içinde cıvciv türkülerinden geçilmiyordu.

Onları mayıs güneşine de çıkarıp birkaç saat güneşlendiriyor, pembe çiçekler açmış taze yoncalardan demet demet yolup önlerine atıyor, böylece vitamin gereksinimlerini de sağlıyordu. (...) Musa, balıkçılardan bedava aldığı ezik, işe yaramaz balıkları, türlü deniz hayvanlarını taşla ezip hamur yaparak civcivlere, piliçlere veriyor, böylece onlara en gerekli yemi sağlıyordu. (...) Bahçenin çevresini kazıklamış, bunların arasını da kılıç balığı telleriyle kafesli tellere benzer biçimde örmüştü. Tavuklar bahçeyi çepeçevre dolaşıyorlarsa da en çok bir metre yüksekliğindeki bu tel sınırdan dışarı çıkmayı düşünemiyor, bunun içinde dönüp duruyorlardı. Bütün civcivler, artık pilice döndüğünden bahçede sanki irili ufaklı yüz elli kartopu yuvarlanıyor, ya da iri ak çiçekler açmış gibi oluyordu.”

Bütün zamanı piliçleri beslemek, bakıp gözetmekle geçtiği için kitap yazmaya da okumaya da zaman bulamıyordu. Bahçede dolanan piliçlere bakıp düşler kuruyordu. Ne var ki bir süre sonra kötü olaylar birbirini izledi; piliçlere önce çiçek bulaştı, daha sonra da tavuk vebasına yakalandı hayvanlar. Onları kurtarmak için onca mücadelesine karşın kısa sürede öbek öbek ölmeye başladılar. Bütün sürüden kala kala bir tek piliç kalmıştı. Yine de umudunu yitirmedi ve tavukçuluğu bir kez daha denemeye karar verdi. Ne var ki, hayvanların ölümü başka sıkıntıları beraberinde getirdi. Tavukçuluk yapmaması konusunda onu uyaran eşinin annesiyle ve eşiyle araları açıldı. Olumsuz her durumda ona destek olan ve yardım eden kardeşi Lütfiye ise, kendince haklı bulduğu nedenlerle, onun bu çabasını destekliyordu. Musa’nın Gecekondu’sundan okuyoruz:

“Tavukçuluk yapacaktı. Yazı yazma olanağı nasıl olsa elinden alınmıştı. Hiç olmazsa akıllı bir köylü olacak, şiir, roman gibi tehlikeli şeylerle de uğraşmayacağından hapse girmeyecek, başına yeni belalar açılmayacaktı. Adviye, ağabeyinin tavukçulukla geçimini sağlayamayacağını, bu işin bir hayalden ileri geçmeyeceğini bildiği halde onun bu yeni hevesine hiç sesini çıkarmadı. Hiç olmazsa bu yeni iş, onu siyasetten uzak tutacaktı. Ağabeyinin siyasal tutumundan dolayı o da büyük acılar çekmiş, Birinci Şube’de dayak bile yemişti. Elinden gelse ağabeyinin bütün şiirlerini, romanlarını sobaya doldurup yakar, ona da, kendisine de geniş bir soluk aldırırdı.”

Ailede baş gösteren anlaşmazlığa karşın, Dinamo, tekrar tavuk yetiştirmeye başladı. İçinde yine iyimser düşünceler belirdi. Kış henüz sona ermediği, bahar gelmediği halde havalar çok güzeldi. Pek çok kuş türünün yaşadığı Küçükçekmece Gölü’nde yaşam canlanmış, göçmen kuşlar gelmeye başlamıştı. Leylek, turna sürülerini görünce büyük bir mutluluğa kapıldı. Ne var ki bir süre sonra hava ansızın soğudu. Musa’nın Gecekondu’sundan okuyoruz:

“Mart, bütün küstahlığıyla çocuk gibi her şeye çabucak heveslenen doğanın üzerine abanmıştı. Kül rengi bulutların arkasında bütün gün mahpus kalan güneş, hapse atılarak şiir yazmaktan yoksun bırakılan bir şair gibi güzel şeyler yaratmaktan büsbütün uzak düşmüştü. Musa’nın, çıkmasına umut bağladığı otuz mavi civciv de tehlikeye giren bu güzel şeyler arasındaydı. (...) Bütün gecekonducuların yakacakları tükenmiş, saç sobalarında, çalı çırpı, hayvan kemikleri, eski kösele ayakkabılarla, lastik ayakkabılar yakıyorlardı. Korkunç boğucu bir duman, soğuk yıldız poyrazın üflemesiyle kapalı kapıların, pencerelerin aralıklarından sokuluyor, soğuktan kaçmak için buralara sığınmış olan yoksulları buradan dışarı çıkarıyordu.”

Birdenbire soğuyan hava kuluçkadaki yumurtaları olumsuz etkiledi, ardından öteki hayvanların hastalığa yakalanması da bütün düşlerini yıktı. Bu kez de başarılı olamamıştı. Soğuyan hava nedeniyle güçleşen gecekondu yaşamı, kirli hava da onu mutsuz ediyordu.

Bir gün yine Menekşe koyundan ufka doğru uzanan denize bakıp derin düşüncelere daldı. Kendi yaşamını düşündü, erken uyanan doğa nedeniyle aldanan ve hava soğuyunca güç durumda kalan bitkileri ve hayvanları düşündü. Sonra içini yine şiire döktü.

Altmış Üçüncü Sonnet

*Menekşe’nin kışı gelmiş bütün pisliğiyle
Her yanda ağulu dumanlar, sisler, puslar.
Kesmiş o acar türküsünü Narbülbulü bile
Ancak bencileyin sıkılır damda mahpuslar.*

*Sanki tonlarca kurşun yutmuş eski şen deniz
Üşeniyor ellerini, ayaklarını kımıldatmağa.
Gün sanki mapusane koğu, kapısız penceresiz
Tavana çarpacak başı insanın kalksa ayağa.*

*Oysa tavan nice ışık yılları uzakta
Oysa, insan düşünün mapusanesinde bunalmakta
Oysa, insan sonu gelmez bir ışık yolculuğu.*

*N'olur yine çerden çöpten şarkılarınla yetin.
Bu ışık içinde altındır ekmekle zeytin
Çok da güzel olsa sakın son türkünü söyleme, kuğu.*

İlk yazla birlikte umutları yeniden canlandı ve tavukçuluğu bir kez daha denemeye karar verdi. Önce birkaç hindi satın aldı. Sonra da yeniden Halkalı Ziraat Okulu'na gitmek üzere yola koyuldu. Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Halkalı'ya varınca yine Londralı legornların yumurtalarından elli tane aldı. Hindilerin çoğu henüz yumurtlamalarını bitirmediğinden kuluçkaya yatmayabilirdi. Yumurtaları geçen yılın hindileriyle bir-iki tavuğun altına yerleştirdi. Geriye bir yığın yumurta kalmıştı. Bunlar bayatlayınca beş para etmezdi. Bu sırada kuluçkaya yatabilecek bir de dişi kazı olduğunu düşünerek kışın ortasında kocaman kocaman yumurtalar yapıp duran güzel hayvanın altına on tane yumurta koyup kuluçkaya yatırdı. Kaz, yumurtalarını kimi zaman yanaşma dişi köpek Karabaş, kimi zaman da Musalar yediğinden durmadan yumurtluyor, bunlar elden gittikçe, yavru çıkarmak aşkıyla otların arasında kendisine yaptığı yuvalarda saatlerce oturup bekliyordu. Kaz, tavuk yumurtalarını sevinçle benimsediyse de gövdesi bunların dayanamayacağı ağırlıkta olduğundan her gün bir-ikisi kırılıyor, o da bunları afiyetle yemekte kusur etmiyordu. Ana kaz, bir haftada yumurtaların yarısını kırıp yemiştir de ağırlığına dayananların üzerinde de büyük umutlarla yatıyor, her an onları evirip çeviriyor, kanatlarıyla sarıp duruyordu."

Bu dönemde, aralarındaki anlaşmazlık nedeniyle eşi annesinin evine gitti. Gecekondu'sunda yalnız kalan Dinamo, büyük bir üzüntü içindeydi. Komşuları ve

Babî'li'deki yazar, yayıncı çevresi tarafından dışlanmıştı, eşinin gidişi yalnızlığını artırmıştı. Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Tavuklarla, hindileri kümeden çıkardı. Yemledi, sularını değiştirdi. Sonra, geceki kara düşü kafasından büsbütün kovabilmek için trene binerek kente yollandı. Babî'li yokuşunda (Ankara Cad.) kitaplara bakarak yukarı çıktı. Sonra, yine aşağı inerek Meserret Kahvesi'nde oturdu. Onun orada oturduğunu gören eski kulağı kesiklerden bir iki arkadaşı ona uzaktan birer selam vererek içeri girmekten çekinip uzaklaştı. Kazara içeri girenler de onu korkulu bir baş eğişiyle selamlayıp bir yana ilişıyorlardı. Ondan herkes kaçıyor. Karısı da kaçmıştı. Onun kaçışında bile bunları kaçırın nedenlerin çekirdeği vardı. Kendisinden kaçılan bu insanlar, siyasetçe, iktisatça, gelecekçe çökmüş kişilerdi. Ortaçağ karanlığı, Türkiye üzerinde kol geziyordu. Emniyet Müdürlüğü'nün Siyasal Masa memurları da altın çağlarını yaşıyorlardı. Her yerden, kahvelerden, okullardan, sokaklardan solcu topluyor, ikramiyelerini hak ediyorlardı. Meserret'te eskiden beri olduğu gibi yine bir iki solcu avcısı sivil vardı. Musa bunları, Beyoğlu'nun sel gibi kalabalıkları içinde bile seçmeye alışmıştı. Bu yüzden burada onları seçmek bir bardak su içmek gibi kolaydı. İç büsbütün karardı. Kalktı, aşağı doğru yürümeye başladı. (...) Musa, çevresindeki yalnızlığı, ıssızlığı bir ilkçağ sahnesine benzeterek milyonlarca yıl öncelerde yaşayan yarı hayvan bir insanın kapkara bir tortuya benzeyen ürküntüsüyle doldu. (...) Akşamın alacakaranlığı, her yanı doldururken, Musa, çevresindeki yalnızlığın sonsuzluğa doğru genişlediğini duymaya başladı. Demek ki bir kadın, şiiirden daha üstün bir yer tutuyordu. Kadın gidince, çevresi, baştan başa boşalmıştı. Oysa daha önceleri, şiiirin, bütün yalnızlıkları, bütün boşlukları doldurduğunu, güzel insan figürlerinin bunun içinde önemsiz figüranlar olarak kımıldadığını sanıyordu. Kadın gidince yalnızlık, bir dev şamarı gibi yüzünde şaklayıvermişti."

Onca uğraşmasına, emek vermesine karşın Hasan İzzettin Dinamo'nun tavukçuluk yapma düşleri gerçekleşmedi. Tavukçuluktaki son denemesi de başarısızlıkla sonuçlanmış, hayvanlar tavuk vebasına yakalanarak topluca ölmüşlerdi. Oysa Menekşe'deki insanların birçoğu geçimini başka bir hayvandan sağlıyordu; kılıç balığından. O yıllarda Marmara Denizi'nde bol bulunan kılıç balığı Menekşe'deki pek çok ailenin geçim kaynağıydı. Bu olgu özellikle Yaşar

Kemal'in romanlarında ve öykülerinde ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Kılıç balığı avcılığına kısıtlı da olsa Dinamo'nun Musa'nın Gecekondu romanında da rastlıyoruz:

"Küçük bir pedal makinesiyle ufacak bir basımevi işleten Muharrem, Nergis'le evlenmek için bir çıkış yapmış, ilkin küçümsenmiş, isteğinde demir gibi davranınca annesiyle kızının direncini kırmak kolay olmuş, Nergis'le evlenince de bütün gün genç, güzel karısının yanında bulunabilmek kaygısıyla küçük basım evini satmış, bir motorlu balıkçı kayığı alarak kılıç balıkçılığına başlamıştı. Kayınbiraderi Hacı'yı da kılıç balıkçılığına heves ettirmiş, o da kısmetini denizde aramaya başlamıştı. Akşamdan takımlarını vapurların gelip geçtiği çizgiye pek yakın noktalarda denize atıyor, sabahleyin denize açıldıklarında çoğu zaman kocaman kılıç balıklarıyla dönüyorlardı. Marmara, sanki o yıllar bu iki aile için kılıç balığı cenneti haline gelmişti. Her dalganın ardında sanki korkunç kılıcını bir düşmana saplamaya hazır kocaman bir kılıç balığı yatıyordu."

Komşuları kılıç balığı avcılığı nedeniyle ekonomik sorunlarını bir ölçüde de olsa çözerken, tavukçuluk konusundaki son denemesinin başarısız olması Dinamo'yu üzmüştü. Çünkü tavukçuluktan kazandığı parayla kitaplarını yayınlamak, basında çalışmak ve kendi kültür birikimine uygun bir iş yapmak istiyordu. Üstelik yüz elli tavuğun yanı sıra eşi de onu bırakıp gitmişti. Kendisini çok yalnız duyumsuyordu. Duyumsadıklarını yine şiire döktü.

*"Menekşe akşamları ne yalnız ve tatsız,
Oturuyorum gecekondu penceresinde.
Şimdi, bütün güzellikler yorgun ve kanatsız,
Tek tük acı çığlıklar kuşların sesinde."*

Aldığı eğitimin, çok iyi bildiği yabancı dillerin işe yaramaması, yazar ve şair olarak kendisini ifade edememesi onu çok mutsuz ediyordu. Düşünüyor, çözüm yolları arıyordu. Musa'nın Gecekondu'ndan okuyoruz:

"Umutsuzluk, acı bir yanık kokusu gibi dört yanında dalgalanıyor, genzini yapıp duruyordu. Geceleri, yarı uyanık, çıkış yolları araştıran üzgün düşüncele-

rin kervanına katılıp gidiyordu. Şiir diliyle La Fontaine'in masallarını çevirerek direncini yararlı bir noktada toplamaya çalışıyorsa da biraz sonra çevresindeki ıssızlıkla yalnızlık onu alıp kül rengi boşluklara sürüklüyordu. Tek başına oluşu, onu en çok yıldırان etkendi."

Bir süre sonra, eşi eve döndü ve yeniden birlikte yaşamaya başladılar. Eşi ve kızıyla birlikte geçirdikleri güzel günler umutlarını çoğaltmıştı. Bununla birlikte, bir yazar şair olarak engellenmesinin ve basın, edebiyat çevresinde unutulmuş olmanın burukluğu mutluluğunu gölgeliyordu. Sonunda, bir kez daha Babî'ye gidip yayıncıları dolaşmaya karar verdi. Sonrasını Musa'nın Gecekondu'ndan okuyoruz:

"Takma adlarla roman çevirileri vermek için gazetelere yerleşmiş kimi eski arkadaşlarına başvurdu. Vatan Gazetesi'nde İhsan Ada, onun büyük telif romanını bir süre idarehanedeki masasında alıkoyduktan sonra çok uzun olduğundan dolayı tefrika edemeyeceklerini söyleyerek geri verdi. İktidarın gazetesinden birine takma adla verdiği çeviri hortlak hikâyelerinden birkaç kuruş aldıysa da, hikâyeler gazetede çıkmadığı gibi bir daha da istemediler. Birkaç mevki sahibi eski arkadaşına birer ziyaret yaparak İngilizce, Fransızca, Almanca dersleri verebileceğini, kendisine öğrenci bulmalarını yalvarmaksızın söylediye de, hiçbirinden ses çıkmadı. Yalvaracak tonda söyleseydi, ikinci kez onu dinlemezlerdi bile. Düşkün bir eski dost, hiçbir vakit iyi gözle görülüyordu. Siyasal yumruğun altında ekmek parasından yoksun edilerek bir kenara atılan en yetenekli insan bile, en iyi niyetli kişilerce zamanla yeteneksizliği yüzünden 'tasfiye'ye uğramış sayılıyordu. Musa'yı çileden çıkaran en korkunç davranış da buydu. Birçok cüce eski arkadaşı, ona acır gibi görünerek, büyük bir doyunluk sevinci içinde yüzüyordu. Feleğin, kendilerine bu çok yetenekli arkadaşlarından daha çok 'lütufkâr' davrandığını görmek onlarda yeni mutluluk duyguları uyandırıyor. Musa, rastlaştıkça bunu, onların yüzlerinden okuyordu. (...) Musa, bu cüce arkadaş, dostlar çerçevesinden bir lokma bile çıkmayacağını anlayarak kafa işçiliğini bir kez daha bir yana bırakmak gerektiğini anladı. Kırk yıl çalışıp Türkiye'nin en işlek kafalarından biri olarak yetiştirdiği kafasının hiçbir işe yaramayacağı bir çağın dişlileri arasına düştüğünü gör-

mek, onu sonsuz üzdü, öfkелendirdi, yaratıcı hınçlarla doldurdu. Her başarısızlık, onun için en yeni, en tehlikeli patlayıcı maddelerle dolduruyordu. Şundan ki başarısızlıkların nedeni kendi yeteneksizliği değildi. (...) Toplum içinde yetenekleriyle zekâsının kendisine sağladığı yeri elinin bir davranışıyla bir kenara iten, toplumcu idealizmin çakır dikenliklerinde dolaşmayı isteyen kendisi değildi miydi? Bunun için de pişman değildi. Bunca zengin duyuş, düşünüş olanaklarını, dümdüz yaşam koşulları içinde nerede bulacaktı?"

Cağaloğlu'ndaki arayışlarının, yayınevlerine başvurularının yanıtsız kalması onu üzmüştü. Ancak kendisini çabuk topladı. Bir süre durumunu sorguladıktan sonra tekrar kitaplarına ve umutlarına sarıldı. Bu durum ona az da olsa bazı olanaklar sağladı. Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Birkaç cılız, zavallı tavukla, hindiyle mutluluk ülkesini fethetmek budalalığını eski iş giynekleriyle birlikte çıkarıp bir kenara attı. Bir kenarda çürüyen yığınla kitabını havalandırıp raflara dizmeye, yazmayı tasarladığı kitapları hazırlamaya başladı. O, bir kafa adamı, bir yazar olarak yetişmişti. Buna değme pehlivanın bileğini bükemeyeceğini biliyordu. (...) Evet, dosta düşmana karşı gereçlenmeye çalışarak yine düşünce sahnesine atılmalıydı. (...) Bu durumda bile hâlâ onu sömürmek isteyen dost kırpıntısı kişiler vardı. Mavi gözlü, orta yetenekli bir yazar arkadaşı, belki de bilgili olarak polisin barajını aşip yanına sokuldu, ondan film senaryosu için hikâyeler istedi. Türkiye'nin güzel toprakları, bağıryanık insanları arasında sürgünden sürgüne dolaşıp dururken dinlediği elli ilginç olayı hikâye olarak yazmış, bir yana bırakmıştı. Bunlardan, bugünkü filmciliğe gidecek birkaç hikâye seçerek mavi gözlü, orta yetenekli arkadaşına okudu. Arkadaşı bunlardan bir ikisini alıp giderken, 'Hikâyelerin senaryosunu birlikte yazar, parasını da paylaşıyoruz' dedi.

Birkaç yıl önce Orhon Arıburnu da ondan senaryoluk hikâye istediye de araya giren siyasal engeller, onu bu alandan süpürüp attığından o tasarılar olduğu yerde kalmıştı. Mavi gözlü, az yetenekli arkadaş da senaryoluk hikâyeleri alıp gittikten sonra bir daha da görünmedi. Musa, 'Satılık Adam' adlı hikâyesini bundan birkaç yıl sonra Göksel Arsoy'un oynadığı Satın Alınan Adam filminde

Hasan İzzettin Dinamo, 50'li yaşlar

seyrederek şaşırıp kalacaktı. Oysa Musa, o mavi gözlü arkadaşına bu hikâyeleri verdiğini bile çoktan unutup gitmişti."

Bir yandan yazar olarak çalışmalarını sürdürürken bir yandan da binbir umut ve emekle yaptığı gecekondu'sunu korumaya çalışıyordu. Mahalledeki komşuları ne yazık ki ikiye bölünmüşlerdi ve farklı düşüncede olanlarla birlikte iş yapmak istemiyorlardı. Birbirlerinin gecekondu'sunu, minik evceğizlerine yaptıkları ilaveleri şikâyet edip duruyorlardı. Particilik bir süre sonra mahallede

bir yıkıma neden oldu. Ne var ki yıkılanlar CHP'li oldukları bilinenlerle Demokrat Parti'ye karşı olanların evleriydi. Gecekondu'sunu kurdukları arsaların sahipleriyle olan mahkemeden döndüklerinde mahalledeki CHP'li oldukları bilinenler ve DP'ye karşı olanlar, evlerinin yıkıntılarıyla karşılaştılar. Hasan İzzettin Dinamo'nun gecekondu'su da yıkılacaklar arasındaydı. Onun dikkatli davranması sonucunda gecekondu'su yıkımdan kurtuldu.

1954 yılının ilk aylarından başlayarak ülke seçim ortamına girdi. Bu gelişme, farklı düşüncelerdeki insanlar arasında büyük bir gerginliğe yol açtı. Bu gergin ortam kent merkezlerindeki insanları etkilediği gibi, küçük kasabalarda, köylerde ve mahallelerde yaşayan insanları da etkiliyordu. Parti ocaklarındaki militanlar, bazı üyeler Demokrat Parti'ye karşı olduklarını bildikleri kişilere karşı amansız bir savaş açmışlardı. Bu durum, Menekşe'de yaşayan CHP'lileri ve DP'ye oy vermeyecekleri bilinen Hasan İzzettin Dinamo, yazar şair ve matbaacı arkadaşı Yusuf Ahıskalı ve mahalledeki öteki aydınları da olumsuz etkiledi. Özellikle kadınlar Dinamo ve ailesine büyük düşmanlık besliyorlardı. Düşmanlıklarını hayvanlarına ya da evlerine zarar verecek kadar ileri götürmüşlerdi. Biri DDT ile köpeklerini zehirledi, bir başkası gecekondu'sunun damına çıkıp kiremitlerini kırdı. Eşi ve kızı da düşmanlıklardan paylarına düşeni

almışlardı. Kadınlar karşılarına çıkıp hakaret ettiler, kızına taş attılar. Tuzak kurup Dinamo'yu tutuklatmak istediler. Yalnız hayvanlarına ya da evlerine de değil canlarına da kast edilen durumlarla karşılaştılar. Hasan Hüseyin Yalvaç, kendisinden dinlediğini söyleyerek, trende parti militanlarının Dinamo'nun boğazına sarılarak onu boğmak istediklerini anlattı.

Böylesi bir ortamda günler oldukça gergin geçiyordu. Evlerinin yakılma tehlikesi, öldürülme korkusu sarmıştı içlerini.

“Muhafiflerin evlerinin yakılacağı, kendilerinin öldürüleceği söylentileri öyle ‘diretişle’ dolaşıyordu ki, bu kurban adaylarının hemen hepsi, akşamın karanlığıyla evlerine çekilip kapılarını kapıyor, evlerde çıkarılacak yangınlara, atılacak bomba ya da silahlara, camlara savrulacak taşlara, kapıları kırarak baskıncılara karşı hazır bulunuyorlardı.”

Bütün bu baskılara ve düşmanca tutumlara karşın komşularına kin beslemedi. Onların, ülkede yürütülen politikanın ve politikacıların, siyasi polisin yürüttüğü propagandanın etkisiyle böyle davrandıklarını biliyordu. Olumsuz düşüncelerin zararlı, zehirli etkisinden kurtulmak için kendisini yine edebiyat çalışmalarına verdi.

“Musa, son günlerde yine kendini düşün yaşamına verdiği ilerde bastırmak üzere çeviriler, telif romanlar hazırlıyor, kapana kısılmış, iri, akıllı bir hayvanın üzüntülerini yansıtan yığınla şiir yazıp duruyordu. İlerici bir aydınının iktisatçı da çöküntü içinde olarak gericiliğin, daha çok siyasal çabalamasının bütün öldürücü üzüntüleri, bu şiirlerde yankılanıyordu. Bu şiirleri, salt şair olduğundan yazıyor, içini boşaltıyordu. Yoksa bunların bir gün gelip yayımlanacağını usuna bile getirmiyordu.

O günlere dek dört bin şiiri polisin, sürgünlerin, hapisanelerin şerrine uğrayıp yok olmuş olması, yeni şiirlerini kıskançlıkla saklamasına yardım ediyordu. Her gün, bir yeni ihanete uğrayıp tutuklanabileceğini karakuşi yargılarla yaşamdan, çoluk çocuğundan uzaklaştırılıp bu kahırlı günlerde

dahi, özlem çekeceği, kahpece durumlara düşürüleceğini hesaplayarak, yeni şiirlerini, çevirilerini, telif romanlarını, polisin değil, şeytanın bile bulamayacağı yerlere saklıyordu.”

Demokrat Parti, 1954 seçimlerini kazanarak tekrar iktidarı eline aldı. Menekşe'deki DP ocağı görevlileri seçim ortamından çıkınca, bölgeye yenilik getirmeye ve halkın yararına çalışmalar yapmaya başladılar. Köylere yol, okul vb. yapılmasına ön ayak olmanın yanı sıra gecekondu bölgesinin gereksinimlerinin karşılanması için de bazı girişimlerde bulundular. İlk girişimlerinden biri Menekşe'ye istasyon yapılmasıydı. Gecekondu mahallesinde, eski kara tren istasyonunun bile kaldırılacağı söylentileri dolaşırken, Ankara'ya ulaşarak, parti kanalıyla istasyon konusunda olumlu kararın çıkmasını sağladılar. Proje onaylanır onaylanmaz gecekondu bölgesinin istasyonu köprüsünün temeli atıldı. İstasyon gecekondu bölgesinde yaşayanlar için çok önemliydi. Menekşe'yi Küçükçekmece ve Halkalı'ya bağlamasının yanı sıra, Sirkeci'ye kadar olan yerlere ulaşım sağlıyordu. Hasan İzzettin Dinamo ve eşi de trenle yolculuk yapıyorlardı.

Bütün bu süreçte siyasi polis, Hasan İzzettin Dinamo'yu izlemekten vaz geçmemişti. Peşinde gezen, gecekondu bölgesine gelip komşularını kışkırtan (.), gerçekten de Victor Hugo'nun ünlü kahramanı Jean Valjan'ı at sineği gibi kovalayıp duran polis hafiyesine benziyordu. Ona fena tebelleş olmuştu. Onun yaptığı konuşmaların etkisiyle komşular tarafından dışlanma, baskı ve hakaret görme olayları sürüyordu. Ancak onu en çok dost bildiği insanlar tarafından sömürülmek ve aldatılmak üzüyordu. Musa'nın Gecekondu'sunda adı Enver olarak geçen ve polisin yönlendirmesiyle sendikada görevlendirilen eski öğretmen arkadaşı, bir süre sonra Dinamo'ya yaklaştı. Onun evinde kaldı yardımını gördü. Sendika için dergi çıkarmaya başlayınca ondan yardım istedi. Dinamo, Anadolu öyküleriyle birlikte işçilerin ilgiyle okuyacağını düşündüğü yazıları çevirerek ona verdi. Arkadaşı Dinamo'nun yazılarını kendi imzasıyla yayımlıyor, karşılığında zaman zaman küçük telif paraları getiriyordu. Bir süre sonra Hasan İzzettin Dinamo, Enver adlı arkadaşının ve Kemal Tahir'in aracılığıyla başka işler de buldu. Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Bir gün, Enver, kentten sevinçle döndü; 'Musa Ağabey' dedi, 'müjde, sizin çocuk kitapları çevirileriniz için bir yayınevi buldum.'

'Kim?'

'Refet Zaimler Yayınevi.'

'Peki, senden hazır işler istedi mi? Sen ne dedin?'

'Bir eski öğretmen arkadaş yapıyor bu çevirileri dedim. Örnekleri görmek istedi. Siz, herhâlde kendi imzanızla yayımlayamazsınız.'

'Ben, bu işlerde H.D. takma adını kullanıyorum.'

Ertesi sabah, Enver, iki çeviri çocuk kitabını aldı götürdü, incelenmek üzere yayınevi sahibine bıraktı.

Musa, hızla Perrault'nun ünlü Peri Masalları'nı çeviriyordu. Kemal Tahir'den bir haber geldi. Ölçüsüz, yığınla kitap basan bir milyon liranın desteğindeki Çağlayan Yayınevi'ne vardığında, Kemal Tahir, her ay iki serüven romanı çevirip çeviremeyeceğini sordu. Bu işi şimdiye dek kendisinin yaptığını, şimdi başka işleri de olduğundan bu işi ona bırakmak istediğini söyleyince, Musa çok sevindi.

Yayınevinde eski arkadaşlarından Asaf'ı da görünce yabancı bir yerde olmadığını anladı. Eşref Şefik, orada oturmuş, güldürücü bir şeyler anlatıyordu. Musa, birkaç yüz lira alabileceğini düşündüğü bu yeni iş olanağı için Kemal Tahir'e çok teşekkür ederek ayrıldı."

Hasan İzzettin Dinamo, önüne çıkan bu olanaklar nedeniyle iyimserliğe kapıldı. Sonunda, bildiği yabancı dillerden ekmeğini kazanabilmek için yararlanacak, birikimlerine daha uygun işler yapabilecekti. Çevirilerine büyük bir hevesle sarıldı. Ancak, o günlerde gelişen bazı olaylar nedeniyle bu düşlerini

gerçekleştiremedi. Tam tersine, karanlık günler yine kapısını çaldı. 6-7 Eylül 1955'te, hem ülkeyi hem de kendi yaşamlarını sarsan olaylar gerçekleşti. Atatürk'ün Selanik'teki evinin Yunanlılar tarafından bombalandığı yalan haberleri yayılarak, İstanbul'da yaşayan Rum vatandaşların evlerine ve işyerlerine örgütlü toplu saldırılar yapıldı. (Ki sonradan bombalama olayının ve saldırıların Gladio'nun Türk kolu olan Seferberlik Tetkik Kurulu'nun yanı sıra kontrgerilla ve günümüz Milli İstihbarat Teşkilatı'nın selefi olan Milli Emniyet Hizmeti tarafından planlanıp gerçekleştirildiği anlaşıldı.)

Dinamo, kızıyla

Hasan İzzettin Dinamo her şeyden habersiz kızıyla birlikte Küçükçekmece'ye alışverişe gittiğinde öğrendi olanları ve büyük bir kaygıya kapıldı.

Kızı Işık Dinamo anlatıyor: "Ben yaz tatilinin son zamanlarında Menekşe'deydim. Okulların açılmasına az gün kalmış, Haseki'ye anneannemin yanına dönmem yaklaşmıştı. O günlerin birinde Menekşe'deki evdeydik. Babam, evin bazı ihtiyaçları için Küçükçekmece'ye alışverişe gideceğini söylediğinde, 'Ben de gelebilir miyim?' diye sordum. 'Tamam, gel' demişti. Beraber çarşıya gittiğimiz zamanlarda ona çocuk kitabı ve dergi aldırırdım. Onları bir çırpıda okur yenilerinin alınmasını beklerdim. Yaya olarak birkaç komşuyla birlikte Küçükçekmece'ye vardık. Tüm alışverişimizi yaptıktan sonra babam istasyondaki büfeden bir gazete aldı ve baş sayfasına baktığında yüzündeki ifade birden değişti. Sonra belli belirsiz 'Eyvah, eyvah!' diye söylendi. 'Baba ne oldu?' diye sorduğumda, 'Kızım bazı şeyleri almayı unuttuk, gidelim onları da alalım' dedi. Babam daha birçok yiyecek ve tavuklarımıza da buğday aldı. 'Haydi gel, bir faytona binelim de eve gidelim' dedi. Faytona bindikten sonra babam gazetenin bütün sayfalarına baktı ve yüzünü endişeli bir hal aldı. 'Baba ne var?' dedim. 'Haberlere baktım kızım, İstanbul'u yakıp yıkmışlar' dedi ve sustu. Söylediğinden bir şey anlamamıştım. Beş dakika kadar sonra eve vardık. Annem, 'Niye bu kadar çok eşya aldın eve?' diye sordu.

‘Şerife, İstanbul’u yakıp yıkmışlar. Bunlar bu olayları bizim üstümüze atıp bizi alırlar. Hazırlıklı olmalıyız onun için alışverişi fazla yaptım’ dedi. Annem ağlamaya başladı. ‘Sen buradaydın, hiçbir şeyden haberin yok. Seni niye al-sınlar?’ diyordu. Ben de ağlamaya başlamıştım. Annem, ‘Öyleyse anneme Ha-seki’ye gidelim’ dedi. Babam, ‘Olmaz Şerife, burada daha güvende olursunuz’ diyerek aldıklarımızı içeri taşıdı.”

Yaşamı boyunca kovalama, hapis, soruşturma ve baskı görmüş Hasan İzzettin Dinamo, 8 Eylül gecesi, Menekşe’deki gecekondunun kapısı çalınınca kaygılan-makta haksız olmadığını anladı. Dinamo, daha sonra yazdığı 6-7 Eylül Kasır-gası adlı kitabında o geceyi şöyle anlatmaktadır:

“1955 Eylül’ünün 8. gününün son dakikaları sonuna değmek üzereydi. Perra-ult’nun Peri Masalları’nın son masalını Türkçeye çevirmiş, lambayı söndür-müş, yatağa girmek üzereydim ki bahçede tanımadığım insan sesleri işittim. Bunlar, birbirleriyle konuşan iki erkek sesiydi.

Bu sırada adımın çağrıldığını da işitir gibi oldum. Pencereye giderek zifir gibi karanlık bahçeye baktım. Karanlıkta iki insan gölgesi dikiliyordu. Yumuşak, tatlı bir erkek sesi: ‘Tanımadı bizi, tanımadı. Hasan bey, biziz. Senin yakın ar-kadaşların. Senden bir iki tavuk almağa geldik.’

Arkadaşım olduğunu söyleyen adamın sesini tanıyamadım: ‘Kimsiniz? Kapıya gelin’ dedim. Kapıyı açınca karşıma biri orta yaşlı, biri gençten iki adam dikil-di. Yaşlısı, ‘Hasan Bey’ dedi, ‘biz birinci şubeden geliyoruz. Müdür beyin çok selamı var. Size beş dakika için bir şey soracak. Şimdi gelmek üzere olan trene binecek olursak en çok bir saat sonra eve dönebilirsiniz.’

Onları içeri buyur ettim. Hemen sorumsuz bir tutuklama kampanyasının baş-lamış olduğunu anladım. Uzun yıllardır her türlü yaşayışın, geçim endeksle-rinin dışında yaşadığımdan polisle, tutuklamayla hiçbir alışverişim yoktu. Polislere hiçbir şey sormadım. Evlerden rasgele adam toplayıp götürüldüğü döneme bir kez daha girmiştik.

Polisler, içeri girip divana oturunca korkuyla karyoladan atlayan karımla yer yata-ğının içinde doğrulup oturan kızım, bu yabancılara şaşkın şaşkın bir şey anlamak-sızın bakıyorlardı. Bunların beni götürmek üzere birinci şubeden geldiklerini, işin içinde mutlaka bir yanlışlık olduğunu, bir saat sonra döneceğimi, üzülmemelerini, beni beklemelerini söyleyerek onları avutmağa çalıştım. Kendim, öte yandan, poli-sin eline geçen kişiden hayır gelmeyeceğini pek de iyi biliyordum.”

Hasan İzzettin Dinamo, sivil polislerle birlikte trende giderken, büyük bir oyun döndüğünü ve kendisi gibi sosyalist aydınların bu oyun için kurban edileceğini düşünüyordu. Eşine ve kızına, “Bir saat sonra döneceğim” diyerek çıktığı evine yakın zamanda dönemeyeceğini biliyordu.

Sirkeci Garı’nda trenden inip de Polis Müdürlüğü’ne doğru yürürken gördükleri onu büyük bir şaşkınlığa düşürdü. Aynı zamanda ürkmüştü. Bir süre sonra ken-disinin yalnız olmadığını anlayacaktı. 6-7 Eylül Kasırgası kitabından okuyoruz:

“Suçlu, suçsuz vaktiyle birkaç kez ziyaret etmiş olduğum Sansaryan Hanı’nın ta-van arası katına çıktığımda uzun, daracık koridorda birçok tanıdık yüzle karşı-laştım. Benden önce ifadelerine ancak beşer dakika başvurulmak üzere otuz kırk kişi getirilmiş, bir saattir sorgularını bekliyorlardı. Oturacak bir yer olmadığından hepsi sırtlarını duvarlara dayamış, sık sık ayaklarını değiştirerek son kerte büyük bir merak içinde dikiliyorlardı. Yüzlerine dikkatle bakınca hepsinin de benim gibi karakuşi yargılarla buraya getirilmiş olduğunu anladım. Doktor Hulusi Dosdoğru, Doktor Müeyyet Boratav, kardeşi Doktor Can Boratav, yüksek kimya mühendisi İsmet Selimoğlu, Kemal Tahir, Emin Sekun, Örfi, Tabelacı Ziya Tüzmen ilk bakışta gözüme çarpanlar arasındaydı. (...) Yarım saat ayakta dikilip beşer dakikalık soruş-turmayı boşuna bekledik. Sık sık kapı açılıyor, yurdumun çile çekmiş çocukların-dan tanıdık biri daha eski bir çuval gibi içeri atılıyordu. Hepsinin de en az benim gibi suçsuz olduğunu anlıyordum. Kaşla gözle bu tutuklamanın nemene şey oldu-ğunu soruyorlardı. En sonra polislerde hareket arttı.

‘Yürüyün’ diyerek hepimizi çatı katından aşağı indirdiler. Müdüriyetin önün-de bekleyen büyük bir belediye otobüsüne doldurularak bilinmeyen bir yere

doğru yola çıkarıldık. Galata Köprüsü'nü geçtik. Karaköy, Bankalar Caddesi, Tepebaşı derken kendimizi İstiklal Caddesi'nde bulduk. Otobüsün camlarından dışarı bakınca az kalsın şaşkınlıktan küçük dilimi yutuyordum. Milyarlarca lira tutarında bir zenginlik saklayan o güzelim cadde gerçekten İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkmış bir kent yıkıntısına benziyordu. (...) Kenti bu duruma getirmiş caniler eğer bizsek vay başımıza geleceklere diye düşündüm. Demek, tanrılar bir kez daha susamışlardı; bir kez daha kan içmek istiyorlardı. Elbette, bu kan da ancak, suçsuz insanların kanı olacaktı."

Bu suçsuz insanların arasında kimler yoktu ki? Küçük Hasan, Hadi Malkoç, Tornacı Emin, İsmet Selimoğlu, Recep Yelkenkaya, Arslan Kaynardağ, Faik Muzaffer Amaç, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Asım Bezirci olmak üzere toplam 52 kişi...

"Harbiye'deki daracık hücrelere teker teker ya da çiftler çiftler kapatılan elli iki kişinin suçlu olduğu pek çok nutukla Türkiye'ye, dünyaya ilan edildiyse de dünya kamuoyu bunu yutmadı." Çünkü onları suçlayacak kanıt yoktu. Bunun üzerine geceyarısı evleri basılıp tekrar arandı. Ama yine herhangi bir kanıt bulunamadı. Buna karşın salıverilmediler.

Hasan İzzettin Dinamo, suçsuz yere hapis yattığına mı geride kalan eşiyle çocuğuna mı yoksa küçük işlerle de olsa yeni adım attığı edebiyat çalışmalarının elinden gitmesine mi üzüleceğini bilemiyordu. Özellikle eşi ve çocuğu için çok kaygılanıyordu.

Gerçekten Hasan İzzettin Dinamo'nun bir suçlu gibi tutuklanıp götürülmesinden sonra eşi ve kızı büyük baskı ve acılarla karşılaştılar. Sözlü saldırılar, gece eve birilerinin gireceği korkusu ve daha pek çok kaygıyla geçirdiler günlerini. Kızı Işık Dinamo, o günlere ilişkin şunları anımsıyor: "O günün gecesinde iki polis geldi ve babamı ifadesi alınmak üzere götürdüler. Babam, giderken bize dönüp 'Korkmayın, ifade verip döneceğim' dedi. Ama babam, 8 Eylül'ün o gecesinde gitti ve aylarca dönmedi. 6-7 Eylül 1955'te İstanbul'u yakıp yıkanların suçunu suçsuz insanların üzerine yıkıp onları tutukladılar. Annem, işinden izin alarak günlerce emniyette babamı aradı. Ancak üç ay aradıktan sonra Harbiye

Cezaevi'nde olduğunu öğrendik. Babam altı ay tutuklu kaldıktan sonra suçsuz bulunup bırakıldı. Bu olay ailemize çok zor günler, aylar yaşatmış ve benim çocuk kalbimde derin izler bırakmıştır."

6-7 Eylül Olayları nedeniyle suçsuz yere tutuklanan ve aylarca hapsedilen aydın ve yazarlar, daha sonra beşer dakikalık bir sorgudan sonra serbest bırakıldılar. Bir süre sonra sıra Hasan İzzettin Dinamo'ya da geldi ve o da salıverildi. Yaşadıklarını anlattığı 6-7 Eylül Kasırgası adlı kitabı, 28 Ağustos 1970'te Menekşe'de yazdığı şu cümlelerle sona ermektedir:

"Bir ikindiüstü bu komedyada ben de ufak bir rol aldım. İnce uzun boylu sarışın mavi gözlü sevimli bir asker sorgu yargı beni beş dakika bile sürmeyen bir sorguya çekti. Sonra, zindana döndüm... Yatsı vakti benimle birkaç arkadaşın adı okundu. Geri kalan arkadaşlarla helallaştık. Yataklarımızı

ertesi gün almak üzere arkadaşlara emanet ederek caddeye çıktık. Alışkanlık dolayısıyla çevremde zararlı insan gölgeleri aradım. Kimse yoktu. Bir dolmuşa atlayarak Sirkeci'ye indim. Baktım, o yörede kırılıp dökülen bütün evlerin, mağazaların camları takılmış, içleri yine mobilya ile malla dolmuştu. Yalnız Altı-Yedi Eylül kasırgasının benim insan yüreğimde açtığı korkunç yaralar yaşadıkça işleyecekti. Onları hiçbir güç onaramazdı."

Yitirdiği yalnızca hapiste geçen altı ay değildi; o süreçte pek çok yapıtı da yok edildi; bazıları polis tarafından bazıları da küçük kardeşi tarafından... Işık Dinamo anlatıyor: "6-7 Eylül 1955 olayları olduğunda birçok romanı ve yüzlerce şiiri yok olmuştur. Babam tutuklanınca küçük halam Lütfiye, Menekşe'ye geldi ve bizim karşı çıkmamıza aldırmayıp tüm yazılarını sobaya atıp yaktı. Babamın Harbiye Cezaevi'nde olduğunu öğrendiğimizde onu görmeye gittik ama sadece bana izin verdiler. Aziz Nesin'in hanımıyla birlikte içeri girip babamı görmüştüm. Babamla görüşmemde Lütfiye halamın yaptığını anlatınca, 'Vah vah, bütün emeklerim boşa gitti!' demişti üzülerək."

Hasan İzzettin Dinamo, hapisten çıkıp Menekşe'ye döndüğünde yaşam çevresinde bazı değişikliklerin olduğunu gördü. Hapiste bulunduğu dönemde kara tren kalkmış ve banliyöde elektrikli trenler çalışmaya başlamıştı. Bu olumlu bir gelişmeydi. Çünkü eşi ve kendisi işlerine gidip dönerken hep trene biniyorlardı. Dinamo, çeviri işlerini ve yayıncılarla ilişkisini kaldığı yerden sürdürmek istedi. Bir gün yine trene binip Cağaloğlu'na gitti. Ne var ki, onu orada hiç beklemediği olumsuzluklar ve düş kırıklıkları bekliyordu. Musa'nın Gecekon-dusu'ndan okuyoruz:

“Tutuklanmadan önce çocuk kitapları yapımcısı Refet Zaimler'e ünlü iki kitabın çevirisini götüren Enver, o hapisteyken bunları kendi adı altında yayımlatmış, açlık çeken çoluk çocuğa beş para koklatmamıştı. Oysa Denizbank'ta memurdu, eski öğretmenlik maaşına denk para alıyordu.

Musa, yayınevi sahibiyle görüştükten ve hiçbir şey yapılamayacağını anladıktan sonra gidip sevgili arkadaşını çalıştığı büroda buldu. Musa, yayınevi sahibiyle görüşüp bütün durumu öğrendiğini söyleyince Enver'in başı, türlü duyguların, daha çok utancın etkisiyle büronun üzerine düştü. Musa, alahısmarladık, diyerek ayrılırken onun başı yine masanın üstünde duruyor, gözlerini kaldırıp ona bir kez daha bakmak yürekliliğini gösteremiyordu. İki arkadaşın son mutsuz, çok üzüntülü görüşmesi bu oldu. Ondan sonra, belki de ölünceye dek birbirlerini aramayacak, görüşmeyeceklerdi. Dostlukları, korkunç bir ihanete kurban gitmişti.

Bununla birlikte Musa, Refet Zaimler Yayınevi'ne dünyanın en ünlü çocuk romanlarıyla masallarından bir bölümünü daha aktararak alçakgönüllüce birkaç kuruş aldı. Bir büyük kitabın çıkışı sırasında yayınevi sahibi Musa'ya iki yüz lira avans verip bunu deftere iki kez yazarak hesaplaşmada onun iki yüz lirasını bilerek kesince orayla ilgisini kesmek zorunda kaldı.

Rıfat Ilgaz onu, Turhan Selçuk, İlhan Selçuk kardeşlerin çıkardığı, yönettiği Dolmuş adlı mizah dergisine aldırıldı. Orada Amerikan, İngiliz, Fransız mizahından güldürücü fıkralar, mizah hikâyeleri, romanları çevirerek bir süre

tutundu. Bu, onun çalışma alanı değilse de bildiği yabancı diller, ona burada çalışma olanağı sağlıyordu. 6-7 Eylül kasırgası sırasında Harbiye zindanında tanışıp dost olduğu Aziz Nesin de bu dergide çalışıyordu. Sonra, derginin sahipleri arasına da girdi. Çetin Altan da o sırada askerdi. Dergiye Ankara'dan ateş gibi baş yazılar gönderiyordu.”

Hasan İzzettin Dinamo'nun Menekşe'deki günlerinin çoğu, geçim kaygısıyla çeviri ve takma adlarla yazılarını yayınlamak için olanak aramakla geçti. Elektrikli trenlerin banliyöde çalışmaya başlaması çevreyi biraz ışıklandırmıştı. Bir süre sonra, Menekşe'ye elektrik getirme işi gerçekleşti ve gecekondu-lara elektrik verildi. O güne dek çevirilerini lambanın solgun ışığında yapan Dinamo, tavana asılan ampulden yayılan ışıqla artık daha rahat çalışıyordu. Mahalleye suyun getirilmesi de yaşamlarını biraz daha kolaylaştırmıştı. Dinamo, roman ya da şiir notlarını el alışkanlığı nedeniyle daha hızlı yazabildiği için eski Türkçe'yle yazıyor, sonra daktiloya çekiyordu. Geçinmek için çeviriler yapıp romanları üzerinde çalıştığı bu dönemde, günün farklı saatlerinde uzun süre gecekondu-dan çevreye yayılan daktilo tıkırtıları duyuluyordu.

Dinamo'nun daktilosu

Dinamo bir yandan da yıkım tehlikesiyle karşı karşıya olan gecekondu-sunu kurtarma uğraşı içindeydi. Gecekondu-larını kurdukları arsaların sahiplerinin kendilerine açtıkları dava sürerken bir kez daha yıkım tehlikesiyle yüz yüze geldiler. İtiraz dilekçeleri, karşı davalar çok zamanını alıyordu; ama kendisini ve ailesini barındıran gecekondu-yu yıkımdan kurtarmak için bunları yapmak zorundaydı. Öte yandan ülkedeki siyasi ortam oldukça gergindi ve bu gerginlik gecekondu mahallesinde de duyumsanıyordu. DP'lilerin muhalif olanların evini yakma tehditleri, dövme, küfretme, tehdit etme, taşlama vb. olaylardan o da üzerine düşeni aldı. Sürekli mücadele etmesi gerekiyordu.

İktidar, kendisine muhalif olduğunu bildiği aydınlar, düşünürler ve diğer karşıtlar için araştırma komisyonları kurmuştu. Aydınlar, yazarlar, düşünürler komünist oldukları gerekçesiyle kovuşturuluyor, hapsediliyordu. Bu durum Dinamo'ya, 1957 tarihini düştüğü “Umutsuzluk Saatleri” adlı şiirindeki şu dizeleri yazdırdı:

*"Oturmuşum tek başıma gececondumun penceresinde,
Bakıyorum kaygularla dışarı.
Titriyor soğuktan düşlerim,
Rüzgâr koşuyor denizin üzerinde
Katmış önüne en nazlı umutları."*

Hasan İzzettin Dinamo, bu süreçte yine izlenmeye başladı. İzlenme onunla sınırlı değildi. Lise öğrencisi olan kızını da izliyorlar, okulda rahatça okumasını engellemeye çalışıyorlardı. Kızı Işık, ortaokulu Bakırköy'deki Taş Mektep'te okumuş, lise öğrencisi olmuştu. Bir süre Cağaloğlu'ndaki İstanbul Kız Lisesi'nde okuduktan sonra, Bakırköy'e lise açılınca oraya nakledildi. Işık Dinamo anlatıyor: "Bakırköy ile çevresinde oturanları ikinci dönemin başında valilik emriyle Milli Eğitim Müdürlüğü Bakırköy Lisesi'ne gönderdi. Böylece bizler Bakırköy Lisesi'nin ilk öğrencileri olduk. Babamın sosyalist kimliğinden dolayı, Bakırköy Lisesi'nde okuduğum dönemde, onun Gazi Eğitim'den öğretmen arkadaşının karşıt görüşlü eşi olan kadın öğretmenin olumsuz davranışlarıyla karşılaşmıştım."

Bu duruma çok üzülen Dinamo, o süreçte yaşadıklarını, duyumsadığı üzüntüyü ve öfkeyi yine şiirle ifade etti.

Şiir Olmaz

Neler çektik neler biz bu kulübede,
Şiir olmaz diye ne yazık,
Hiçbirini uzun zaman yazamadık.

Nasıl söz edebilirdi o soylu şiir
Böyle çarpuk çurpuk bir gececondudan?
Öbür yanda türlü soylu anlamsızlıkların,
Kadının, doğanın, gökyüzünün,
Lalenin, gülün, bülbülün
Güzellikleri boy verirken şiirin aynasında
ahım şahım?

Koydum külahımı önüme
Benim yerime düşündü külahım:
Şiir olmaz veremediğin kira,
Şiir olmaz hakettiğin hâlde,
alamadığın para.

Şiir olmaz açbiilaç,
Serilmişsin yataklara.

Şiir olmaz Bakırköy Lisesi öğretmenlerinin
Senin siyasal durumundan dolayı
Bir tek çocuğunu çaktırması,
Şiir olmaz feleğin fitlediği Berduş Fikri'nin,
Geceyarısı damını, kapını kırması.
Şiir olmaz gececonduna
bir tuğla daha eklediğinden dolayı
Senden rüşvet istemesi 1. onbaşının.
Şiir olmaz bir damlası
Yoksulluk yüzünden döktüğün gözyaşının.

Ülkede oluşan gergin ortam, iktidarın kendisine muhalif olan kişileri bastırma, ezme çabası pek çok kişide bir yaşam kaygısı yaratmıştı. Bunlardan biri de Hasan İzzettin Dinamo'ydu. İktidar partisinin sorumlularının konuşmaları, mahalledeki DP militanı bazı kişilerin kuşkulu davranışları, ona iktidarın bir kıyım hazırlığı içinde olduğunu düşündürüyordu. Musa'nın Gececondusu'ndan okuyoruz:

"Polis dünyaca çok tanınmış birkaç yazarı, istedikleri sürgün yerlerine sürmek üzere davranmıştı. Onları İstanbul gibi yabancıların pek bol bulunduğu bir kentte öldürtmeyerek Anadolu'daki sürgün yerlerinde, yerel örgütlere öldürtecekler, böylece suçlanmaktan kurtulacaklardı.

Musa, mahalledeki demokratlar arasında bir sinek kanadını vızıldatsa neden kımıldattığını anlayabilecek kerte egzersiz yapmıştı. Ankara'da hazırlanan kıırım planı, gececondu mahallesinde de doludizgin hazırlanıyordu. Ardı ardına geçen beş ayrı olay, Musa'ya her şeyi anlatmıştı.

Birincisi: Mahalledeki bütün köpeklerin öldürülmesi buyruğu gelmişti. Katliam operasyonu, geceleyin yapılacağından öldürme ekipleri, gecenin karanlığında herkes derin uykulardayken gelecek, sessizce evlere girilecek, öldürülmesi gerekenler tereyağından kıl çeker gibi öldürüleceklerdi. Bunu sağlamak için de geceyarısı hiçbir köpek sesi alarm düdüğü gibi çınlayıp kurbanları uyandırma-

malıydı. Bir gün, Musa'nın köpeklerinden işe başlamak üzere sekiz kişilik bir Köpek Öldürme Ekibi geldi."

Mahalledeki başka gelişmeler onun daha çok kaygılanmasına neden oldu. Çevresinde kuşkulu, güvenilmez insanlar dolaşıyordu. Şair yazar ve matbaacı olan yakın arkadaşı Yusuf Ahıskalı ile görüştüğünde onun da tanıdığı bir DP militanı tarafından izlendiğini öğrendi. Ülkede tırmandırılan gergin hava, Menekşe'deki gecekondu mahallesinde de etkisini gösteriyor, bu onun kaygılarını daha da arttırıyordu. Kaygılanmaktan öte ne yapacağını düşünüyor, duruma çözüm bulmaya çalışıyordu. Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Musa, kente gidip bir iki yazar arkadaşıyla görüştü. Bunlar, işin sonuna gelmiş öfkeli faşist rejimle yıllarca yazılarıyla savaşmış kişilerdi. Mizah alanında sert, güzel atışlar yapan Aziz Nesin, Emniyet Müdürlüğü'ne çağırılmış, kendisine doğrudan doğruya: 'Sürgüne gönderileceksin, nereyi istersin?' diye sorulmuştu. O, İnönü rejimi döneminde de sürülenler arasındaydı. O zaman da Bursa'ya sürgün edilmiş, patayla ağulananarak öldürülmek istenmişti. İki yüzü aşkın yazar, düşünür listesi, polisin elinde dolaşıyordu. Yukarıdan verilmişti.

'Onlar herhâlde sürgün yerlerinde harcanacak. Ben de on beş yıl önce tanınmış bir şairdim. On beş yıldır basın yaşamından uzak kalınca bana onlar kertesinde önem vermediklerinden beni sürgüne gönderip de uzaklarda öldürtmek yerine İstanbul'un içinde öldürmeyi kurmuşlar. Geceleyin, bütün muhalifler kesilecek, sabahleyin de gazeteler, gece bastırılan korkunç 'komünist ihtilali'nden söz edecekler. Elbette, salt iktidarın gazeteleri, beslemeleri söz edecek. Eğer sürgüne gönderilen ünlüler de o Sen Bartelmi gecesinde öldürülmemişse hepsi toplanıp asker mahkemelerine gönderilerek komünist ihtilalinin kışkırtıcıları, elebaşları olarak suçlanacak, asılacaklar.'

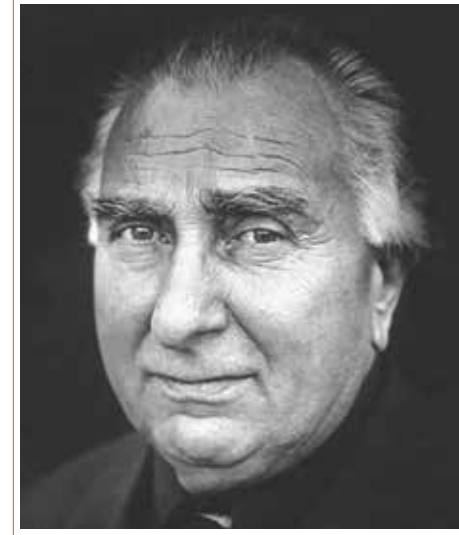
Musa, bu trajik düşüncelerden bir türlü kurtulamıyor, 'Acaba kafam mı bozuldu? Ama hiç de değil, heriflerin tutumu bu yolda. Mantıki olarak bu trajik yoldan geçecekler. Menderes, müflis rejimini kurtarmak üzere Moskova'ya gidip rubleye arzı ubudiyet etme hazırlığında da bulunuyor. Bu, Devletin yöneteceği

ihtilalle kırım arasındaki ilişkileri nasıl düşünüyor?' diye düşünerek karadüş benzeyen ruh yaşamının korkunç cenderesinden kurtulmaya çalışıyordu. (...) O gün, heyecanı biraz daha artmış olarak kente inen Musa, tragedyanın en son sayfasının son tiradını da öğrenmiş oldu. Belki de son kerte gizli söylenmiş, son kerte tehlikeli bir söz, muhalif gazetecilerle kulağı delik devrimci aydınların kulağına varmıştı: 'Başbakan Menderes, Çınar Otelinde Falih Rıfkı Atay'la oturmuş konuşurken aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

Falih Rıfkı: 'Beyefendi, ordu yüksek kademelerinde ve gençlik arasında bir ihtilal havası esiyor. Havayı biraz daha yumuşatarak bu gerginliği azaltamaz mısınız?' Menderes, karşısındaki yaşlı gazeteciye şöyle korkunç bir yanıt vermişti: 'Ben, bir ihtilal yapayım da ordu ve gençlik ihtilalin nasıl yapıldığını görsün.'

Bu söz, gecekondu bölgesinde bir zamandan beri yapılan anlamlı hazırlıkların maskesini büsbütün alaşağı edici nitelikteydi. Evet, şu birkaç gün içinde bir mucize olup da Menderes'in başına bir yıldırım düşmezse Türkiye'de birkaç yüzbin kişinin kanı akıtılacaktı. Yeryüzünde ilk kez bir hükümet törensel ihtilal yapacaktı."

Günler bu kaygı ve çözüm arayışları içinde geçerken 27 Mayıs 1960'ta ordu yönetime el koydu ve Demokrat Parti'nin iktidarına son verildi. Demokrat Parti sırasıyla 1950, 1954 ve 1957 seçimlerini kazanmış ve 10 yıl boyunca tek başına iktidarı elinde tutmuştu. Sonrası, yakın tarihimizin bilinen gerçekleridir.

Hasan İzzettin Dinamo bu süreçte duyumsadıklarını, daha sonra Kavga Şiirleri kitabında yer alan "Katliam Gecesi Düşü", "Katliam Karadüşleri ve 27 Mayıs Üzerine...", "27 Mayıs", "Katliam Karadüşü" şiirlerinde dışa vurdu.

27 Mayıs'tan sonra Hasan İzzettin Dinamo, düzenlendiğini sezdiği toplu kıyım korkusundan kurtuldu. Ülkeye egemen olan demokratik ortamda kendisini biraz

daha güvende duyumsadı. Yine de kuşkuları vardı. Ordunun, askerlerin içinde de farklı düşünen pek çok akım vardı. Tehlikenin henüz geçmediğini düşünüyordu. Düşündüğü gibi de oldu, bu dönemde de izlenmekten kurtulamamıştı. Öte yandan, ekonomik güçlükler nedeniyle edebiyat çalışmalarını istediği gibi

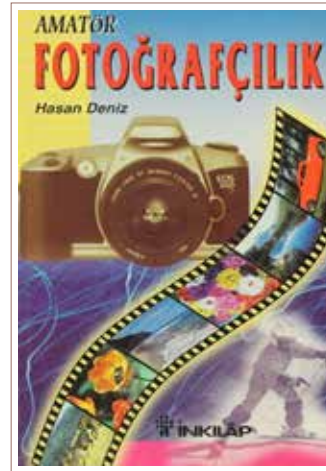

yürütemiyordu. Bu dönemde onu sevindiren tek şey, bir şiir kitabının kendi adıyla yayımlanması oldu. 1960 sonrasında, çocukluk arkadaşı, hemşehrisi, düşün ve edebiyat dostu ve Menekşe'de komşusu olan Yusuf Ahıskalı'nın 1959'da kurduğu Esi Yayınları'nda Karacaahmet Senfonisi adlı şiir kitabı yayınlandı.

Bu dönemde geçim kaygısıyla kendisinden istenilen görgü kitabıyla amatör fotoğrafçılık konulu kitapları yazdı. Bu kitaplar 1961'de yine takma adlarla yayımlandılar. Hasan Deniz

adıyla basılan Adabı Muaşeret (İnkılâp ve Aka, İstanbul: 1961). Kitap 1961'de Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde ilk ve orta öğretimde yardımcı ders kitabı olarak önerilerek okullarda okutulunca yayıncıları büyük bir gelir elde ettiler. Aynı yayınevi için bir de Amatör Fotoğrafçılık kitabı yazdı. Ancak kendisine ödenen ücret bu çalışmalarını karşılamıyordu ve kendi şiir ve romanlarına çalışmak istiyordu. O nedenle aynı yayınevinin bu doğrultudaki yeni bir önerisini, bu tür kitaplar yazmak istemediğini söyleyerek geri çevirdi.

Hasan İzzettin Dinamo'nun hapislerle sürgünlerle geçen yaşamı, gecekondudaki yaşam koşulları, eşinin annesiyle yaşadıkları çatışmalar, eşiyle ve kızıyla olan ilişkilerini de etkilemişti. Kızı Işık Dinamo anlatıyor: "Babam, çocukken uzun yıllar yetiştirme yurtlarında yaşadığından disiplinli yaşamayı öğ-

renmiş ve bizim yaşantımızda da disiplini ön planda tutardı. Bir eğitimci olduğu için evde ve toplum içinde nasıl davranmamız gerektiğini söyleyip uygulatırdı. Konuşmamın düzgün ve güzel olması için bana sıkça sesli kitap okutup yanlışlarımı düzeltirdi. İnsanlarla konuşurken nasıl konuşmam ve davranmam gerektiğini de uygulamalı gösterirdi. Yüksek sesle konuşmanın ayıp olduğunu söylerdi. Karşımızdakinin bizi duyabileceği kadar bir ses tonuyla konuşmamızın gerekliliğini vurgulardı. Ben orada üç yıl ortaokul iki yıl lise olmak üzere

toplam 5 yıl kaldım. Lise 2'de ikmale kaldım, babam çok kızdı. Gidip müdürle konuştum; müdür, 'Sonbaharda sınava gir, 2 dersten veremezsen, velin dilekçe yazarsa kabul ederiz' dedi. Ama babam kabul etmedi; kızdı ve beni sürgün olarak Ankara'daki büyük halamın yanına gönderdi. Sınava giremediğim için haklarımı kaybettim. Döndüğümde, 'Benim okumama engel oldunuz' diye asi olarak cevap verdim. Bunun üzerine kızıp evden kovdu. Torbama eşyayı koydum, anneanneme gittim."

Evden ayrılan kızıyla birlikte eşi de annesinin evine döndü. Gecekondusunda yalnız kalan Dinamo bu anlaşmazlıkların kaynanası Ferhunde hanımdan kaynaklandığını düşünüyordu. O dönemde yazdığı şiirlerde hüznün ağır basmaktadır. Kendisini kitaplarına ve edebiyat çalışmalarına verdi. Yıllardan beri üzerinde çalıştığı Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın belgesel romanı olan Kutsal İsyan üzerinde yoğunlaştı. Musa'nın Gecekondusu'ndan okuyoruz:

"Musa, son umut olarak Ulusal Kurtuluş Savaşı romanı üzerinde çalışıyordu. Çok üzgündü. Kaynanası, bir bardak suda fırtına kopararak tozu dumana katmış, çerden çöpten yuvayı bir kez daha dağıtıvermişti. Musa, yalnızlığın

■ ■ ■

dalga dalga saldırılarına sanat yapıtlarının kaleleriyle karşı koymaya çalışıyordu. Yazıp da beğendiği bir yeni şiir, her yeni roman sayfası, tatlı bir avunuş yemişi yaratıyordu. Ruhunda olgunlaşan bu tatlı, serin yemişler, türlü şeye karşı duyduğu özlemin ateşini oldukça söndürüyor, ona aldatıcı bir tan yeri aydınlığı başlıyordu. Hiç kuşkusuz, bir sanatçının temel yaşamı bu değildi. Yetenekli bir sanatçı, mutlaka dirimini bir mum gibi iki ucundan birden yakarak yaşamak zorunda değildi. (...) Bütün gücüyle Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı bir sanat yapıtı olarak anlatan birkaç ciltlik büyük kitabını yazmaya çalışıyor, bu tatlı, heyecanlı çalışma, ruhunun bütün umutsuz, karanlık boşluklarını pembe bir tan yeri aydınlığıyla dolduruyordu."

Dinamo'nun küçük kız kardeşi Lutfiye Yurdağül, Menekşe'deki evin önünde..

Tekrar edebiyat çalışmalarına dönmek ve romanlarının üzerinde çalışmak, ona kendisini iyi hissettiriyordu. Ancak bir süre sonra Dinamo, kendisini başka bir sıkıntılı durumun içinde buldu. Kaynanası kendi yaptırdığı odayı ve kızının payını da hesaplayarak üçte bir payı olduğunu söylediği Dinamo'dan payını vererek gecekonduyu almak istiyordu.

Bu durumun yarattığı üzüntü sürerken yıllarca kendilerine para yardımı yapmış olan kardeşi Lutfiye de gecekonduyunun üzerinde hak iddia etti. Yine o dönemde, eğitimi yarıda kalan kızı, görücü usulüyle Dinamo'nun eski bir arkadaşının oğluyla evlendirildi. Dinamo, kaynanası istemediği için kızının nişan ve nikâhına gidemedi. Ancak bir süre sonra kızıyla birlikte Menekşe'ye gelen eşiyle barışarak tekrar birlikte yaşamaya başladılar. Ne var ki gecekondualarının yıkım tehlikesi hala sürüyordu.

Musa'nın Gecekondu'sundan okuyoruz:

"Kırkından sonra sahip olduğum iki şey var, biri canlı, biri cansız. Biri karım, biri gecekondu. Birini durmadan kaynanam elimden almaya çalışır, öbürünü de toprak vurguncularıyla elele vermiş olan hükümet. Kaynanamla saldırı, karşı saldırı durumundayız. Bir kez daha onun kalesine zafer bayrağını dikip karımı

■ ■ ■

kurtardım. Ancak, bu kezki saldırım akıllıca bir saldırı olmuştur. Şimdi, kurtuluş sırası gecekondu. Devrim, şimdilik gecekondu üzerindeki spekülasyonu durdurdu. Evlerimizin durumu uykuda şimdi. Ama devrimin, arkadaki silah ormanına dayanan baskısı ortadan kalkar kalkmaz çerden çöpten evceğizlerimizi elimizden almak için belli hırslı güçler, bir kez daha davranacaktır."

Bu karamsar düşünceler içindeyken gecekonduğunu kurtarmak için bir umut ışığı belirdi. 27 Mayıs'tan sonra göreve gelen Geçici Meclis, yeni yapılan Anayasa'yı kabul etmişti. Anayasa'da toprak reformuna da yer verilmişti. Toprak reformunun uygulanması durumunda zarara uğrayacaklarını düşünen arsa sahipleri telaşa kapıldılar. Çözüm yolları aradılar. Buldukları çözüm, yıllardır mahkemelik oldukları gecekondu sahiplerine arsaları uygun bir fiyatla satmaktı. Bu durum, gecekondu sahiplerine de uygun gelmişti. Hasan İzzettin Dinamo ve diğer gecekondu sahipleri uzun tartışmalardan sonra arsa sahipleriyle anlaşarak tapularını aldılar. Artık evlerinde korkmadan oturabileceklerdi. Hasan İzzettin Dinamo, taşınmasından tapuların alındığı döneme kadar geçen zamanda yaşadıklarını Musa'nın Gecekondu'su romanında anlattı. Romanı şu cümlelerle ve Menekşe 1967 notuyla noktaladı:

"Artık, gecekonducular, gecekondularında birer hırsız, birer suçlu insan duygusuyla yaşamayacaklardı. Zabıtanın, polisten, jandarmadan rastgele korkmayacak, sinmeyecek, özgür dolaşacaklardı. Artık, birer dam sahibi idiler. Böylece yirmi-yirmi beş yıl süren bir dam savaşından sonra gecekondu denilen minnacık insanlar, gecekondu zaferini kutlamak mutluluğuna erişmişlerdi."

1960 sonrası, yaşamında bazı iyileşmeler olsa da onu üzen olaylar da yaşadı. Bunlardan biri Nâzım Hikmet'in ölümüydü. 3 Haziran 1963'te aldı acı haberi ve içinde yoğun bir acı duydu. O acıyla oturup aşağıdaki şiiri yazdı:

Nâzım'ı Düşünürken

Demek, Nâzım'ı da alıp götürdün, akşam.

Demek koca Nâzım'ı da götürdün,

O ölümsüz güzelliğe de en sonu,

Ölümün katran gibi kirini sürdün?

■ ■ ■
Çürüttü onu mapusanelerde Türk burjuvaları,
Binlerce şiiriyle çın çın ötüp durmakta hâlâ
Türkiye havaları.

O koca şair de Namık Kemal gibi,
Lorca gibi, Hugo gibi, Ronsard gibi,
Aptallık duvarına çarptı başını.

Ağla, ölümsüzlük, ağla.
Nâzım'dan daha iyisine mi döneceksin
gözyaşını?

1965 genel seçimlerini DP yerine kurulan Adalet Partisi kazanmış, Süleyman Demirel'in başbakanlığında bir hükümet kurulmuştu. Bu durum, 27 Mayıs'ı sevinçle karşılayan Dinamo için umut kırıcı olmuştu. Bu duygularla yazdı, 1965 tarihini düştüğü "Geri Tepen Çark" şiirini:

"Hep böyle mi gelip gideceğiz, güzel yurdum?
Kıraç tepelerinde zar zor
bir gecekondu kurdum,
Onun içinde soğan-ekmekle yaşamaktayım.
Bildiğim üç yabancı dil para etmiyor,
Şairliğim, öğretmenliğim, ressamlığım
etmiyor metelik.
Yüreğim, yıktık pırtık,
Ayakkabımın altı delik.
Yine de polisler dokumakta,
.....kapımda mekik."

Dinamo'nun aynı dönemde yazdığı "Gece Başlıyor" şiiri karanlık, karamsar bir şiirdir. 1 Aralık 1965 tarihini düştüğü "Faşizm Geldi" şiirini ise, herşeye karşın umutlu, dirençli dizelerle bitirmiştir:

"Eski kaşarlanmış cellâdımız bizim
Faşizm geldi, faşizm.
Yalnız şunu söylüyor ki
.....bizim demir düşüncelerimiz.
Uzun sürmeyecek
.....bu zifir gibi gecelerimiz."

■ ■ ■
Öte yandan, 27 Mayıs'tan sonra oluşan görece demokratik ortam ve yeni Anayasa, ülkenin olduğu kadar Hasan İzzettin Dinamo'nun yaşamında da olumlu gelişmelere yol açtı. Bunlardan en önemlisi, yıllardır özlemini çektiği, kitaplarını kendi adıyla yayınlama ve okurla buluşma yolunun açılmasıydı. 1960'lı yılların ikinci yarısında, yıllardır üzerinde çalıştığı kitaplarını yayınlama olanağı buldu. Bu olanağı ona sunan, eşi Şerife'nin kardeşi Mehmet Ali Yalçın'dan başkası değildi.

MAY Yayınları kurucusu Mehmet Ali Yalçın

İstanbul Erkek Lisesi'ndeki öğrenciliği sırasında Babıâli'de gazeteciliğe başlayan Mehmet Ali Yalçın, 1940'lı yıllarda Vakit, Tan, Cumhuriyet, Yeni Sabah, Vatan, Milliyet, Akın, Havadis, Son Havadis gazetelerinde çalışmıştı. Çalıştığı gazetelerde muhabirlik, istihbarat şefliği, köşe yazarlığı yapan Mehmet Ali Yalçın 1964'te Haber gazetesini çıkardı.

Mehmet Ali Yalçın, oluşan demokratik ve görece özgürlük ortamında yeni bir yaklaşımla yayıncılık yapmak istedi. Bu düşünceyle yola çıkarak Kasım 1965'te de May Yayınları'nı kurdu. Yayınevinde o güne dek yasaklı olan sosyalist kültür ürünlerini, sosyalist yazar ve şairlerin kitaplarını yayınlamak istiyordu. Yayınevini kurar kurmaz önce eniştesi Hasan İzzettin Dinamo'nun yıllardır üzerinde çalıştığı sekiz ciltlik Kutsal İsyân Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi adlı nehir romanını yayınladı.

Roman, beklendiği gibi büyük ilgi gördü. 60'lı yıllar sona ermeden ikinci baskıları yapıldı; bunu 1970'li yıllarda 3. ve sonraki baskılar izledi. Bu gelişmeler, yıllardır edebiyat çalışmalarının, yazar olarak yaşamının özlemini çeken Hasan İzzettin Dinamo'ya büyük bir sevinç veriyor, onun çalışma isteğini artırıyordu. Menekşe'deki gecekonduunda büyük bir şevkle çalışıp yarım çalışmalarını tamamladı, şiirlerini kitaplaştırdı ve yeni kitaplar yazdı. O dönemde, kitapları art arda yayınlanarak okurlarıyla buluştu. Ateş Yılları, Savaş ve Açlar adlı romanlarının yanı sıra Menekşe'deki yaşantısını anlattığı Musa'nın Gecekon-

■ ■ ■
dusu, o dönemde yazdığı şiirlerinin toplandığı Gecekondu'dan Şiirler, yine Menekşe'de yaşadığı dönemde karşılaştığı haksız tutuklamanın anlatıldığı 6-7 Eylül Kasırgası bunlardan bazılarıdır.

Dinamo eşiyile... *Kutsal İsyan* yayınlanmış...

Mehmet Ali Yalçın'ın yönettiği May Yayınları, o güne dek yayıncılık alanından uzak tutulan sosyalist yazarların, şairlerin, düşünürlerin, edebiyat tarihçilerinin kitaplarının yanı sıra Sovyetler Birliği'nden, Bulgaristan'dan yazarların çeviri kitaplarını da yayımladı. Suat Derviş, Şükran Kurdakul, Mahmut Makal, Dursun Akçam, Kemal Bilbaşar, Bekir Yıldız, Rasih Nuri İleri ve daha pek çok yazarın kitapları May Yayınları'nın yayınladığı kitapların arasında yer aldı. Atilla Tokatlı ile Şükran

Kurdakul'un hazırladığı sekiz ciltlik Sosyalist Kültür Ansiklopedisi ise bu alanda önemli bir boşluğu doldurdu. Yayınevinin çeviri eserlerinde ise Atilla Tokatlı, Adnan Cemgil, Şiar Yalçın, Asım Bezirci, Nevzat Hatko, Orhan Suda, Galip Üstün, Erdoğan Başar, Tektaş Ağaoğlu, Selahattin Hilav'ın imzaları bulunuyordu.

Hasan İzzettin Dinamo, bu gelişmelerden son derece hoşnuttu. Menekşe'deki yoğun çalışma saatlerinin dışında trene binip Babıâli'ye gidiyor ve yayınevinde yazar, çevirmen ve düşün dostlarıyla buluşuyordu. Sonra yine trene binip Menekşe'ye, gecekondu'na dönüyordu. Belki de yaşamının en mutlu, en güzel günlerini yaşadı bu dönem.

Basıncıköy'deki evler yapıldıktan sonra, Hasan İzzettin Dinamo'nun kapısını çalan yazar arkadaşlarının arasına oradaki evine taşınan Yaşar Kemal de katıldı. Işık Dinamo anlatıyor: "Yaşar Kemal amca trenden inince babama uğramadan Basıncıköy'deki evine geçmezdi. Eşi Thilda Hanım'la da çok sık bize uğrarlar uzun saatler sohbet ederlerdi. Yusuf Ahıskalı da komşumuz ve çok eski arkadaşı olduğu için her zaman bir aradaydılar. Babam, konuksever ve yardımsever biriydi. Çev-

■ ■ ■
resine karşı korumacı bir özelliği de vardı. Zorluklardan yılmazdı. Araştırmacıydı. Birçok yabancı dil bildiğinden çeviriler de yapardı. Evine gelenin önce karnını doyurur sonra sohbet ederdi. Bize de öyle yapmamızı öğütlerdi. Ünlü yazar, şair ve gazeteci arkadaşları sık sık ziyaretine gelirdi. Onlarla gün boyu sohbetleri olurdu. Torunlarını çok severdi. Bıkıp usanmadan onları dinler, oyunlarına katılır, onlara öyküler okur, kâğıt kalem verip resim çizmelerine yardımcı olurdu. Müthiş bir bilgi birikimine sahipti. Saygı kurallarına herkesin özen göstermesini isterdi. Sosyalistti. Toplumcu ve gerçekçi düşünceye değer verirdi. Devrimci düşüncelerini gelecek kuşaklara aktarıp onlara hep başarıya umudu aşılayan bir babaydı. Toplumcu kırk kuşağının birçoğu çocuklarına Işık adını koymuşlar, gelecek aydınlık olsun diye. Onlardan biri de benim."

Hasan İzzettin Dinamo, 1950 yılının soğuk bir kış günü gelip yerleştiği Menekşe'de 17 yıl yaşadı. Komşularıyla ve mahallesindeki arkadaşlarıyla yalnız acıları paylaşmadılar kuşkusuz; pek çok güzellikler de yaşadılar. Gecekondu'sunun bahçesinde eski dostlarını, edebiyata adım atan genç yazar ve şairleri ağırladı. Işık Dinamo, günlük yaşamlarına ilişkin şunları anlatıyor: "Bütün komşular gibi babam

da alışverişini Küçükçekmece'den yapardı. Bir de Şehmuz Bakkalımız vardı tren yolunun alt tarafında; günlük alışverişler oradan yapılırdı. Yaz günleri Menekşe plajına giderdik. Akşamları kumsalda ateşler yakılır gençler müzikli eğlenceler yaparlardı. Bizler de zaman zaman bu eğlencelere arkadaşlarımızla ve ailelerimizle katılırdık. Benim orada olduğum süreçte hafta sonlarında sıklıkla birçok yazar ve şair, gazeteci arkadaşları onu ziyarete gelirler ve saatlerce yemekli sohbetleri olurdu. Yaz aylarında Menekşe'de eğlenceli bir ortam oluşurdu. Yeşilçam'ın birçok ünlü erkek ve kadın sanatçıları, tiyatro oyuncularını yazlıkçı olarak buraya gelirdi. Birçok film çekimi de yapılırdı. Ahmet Tarık Tekçe yaz aylarında bazı akşamlar film makinesini kurar insanlara bedava film izlettirirdi."

Dinamo eşi ve torunlarıyla

Hasan İzzettin Dinamo, 1967 yılında Menekşe'den ayrılarak önce Bakırköy'e, bir yıl sonra da yaşamının sonuna kadar yaşadığı Ataköy'e taşındı. Ancak Menekşe'den hiç kopmadı. 1984'te ev satılınca kadar yaz aylarını orada geçirdi. Ataköy'de yaşadığı dönemde de hayvanlarına yiyecek vermek için her gün Menekşe'ye gidip geldi. Işık Dinamo anlatıyor: "Annemle babam, 1967'de Bakırköy'e taşınana kadar orada oturdular. Bir yıl sonra 1968'de Ataköy'e taşındılar. Ölene kadar Ataköy'de oturdu. Yaz aylarında uzun bir süre Menekşe'deki eve gidip açık havada yazılarını yazdı. Ataköy'e taşındıktan sonra da Menekşe'deki evde bulunan hayvanları aç kalmasın diye her gün, yaz kış demeden trene binerek yemek götürürdü. Yaz aylarını uzun yıllar orada geçirdiğinden hayvanlar bir yere de ayrılmazlardı. Onların hepsine barınma yerleri yapmıştı. Babamın ev hayvanlarını zaman zaman gazeteci arkadaşlarının resimlemeleriyle gazete ve dergilerde de görürdük. Bazen onları beslemeye birlikte gittiğimiz olurdu. Hayvanlar babamın geliş saatini ezberlemiş olduklarından kedileri ve

Dinamo ve kızı Ataköy'de

köpekleri istasyonda yan yana tek sıra dizilmiş bekler bulurduk. Babamın kedi, köpek, kuş ve diğer canlılara karşı olan sevgisi bize miras olarak kaldı. Bize aşıladığı bu sevgiyle sorumluluk, yaşamım boyunca benimle ve çocuklarla devam ediyor."

Hasan İzzettin Dinamo, Ataköy'e taşınsa da yaz aylarını ve pek çok zamanını geçirdiği Menekşe'den son yaz gelince ayrılmanın hüznünü "1970 Güzü"nde olduğu gibi şiirlerine de yansıttı:

1970 Güzü

Oturuyorum tek başıma gecekondu bahçesinde
Yine kulaklarım pembe zakkum çiçekleri gibi açan
Uzak anıların çan sesinde.
Yağmakta eteklerine sessizliğin
Dost mürver ağaçlarımın son yaprakları.
Nar bülbülü söylemekte yine münzevi bir türkü
Hâlâ güzel türküler söylemekten uzak
.....insanın dudakları.
Şimdi bile dumanlar tütmekte
İçimdeki eski yangın yerinden.
Şimdi bile çiçekler yetiştirmek yasak
İnsancıl dehanın alınterinden.

Bu kış da vefalı gecekondu
bırakıp gideceğim
içinde birkaç zavallı kedimle
.....düşlerimi bırakarak.
Marmara yine dövecek kıyıları şırrak şırrak,
Uluyup duracak kurt sürüleri gibi fırtınalar,
Arayacak boşuna eski melankolik bakışlarımı
.....pencerelerde kar.
Arayacak boşuna ışıgımı karanlık gece,
boşuna bekleyecek ayartmak için beni delice
yıldızların buzlu bahçesinde metafizik.

Kimse acımayacak ne yazık
boyunu kınalı nar bülbülüne
hanımelleri arasında açlıktan ölünce.

Donmuş ellerini yüreğimin ateşinde ısıtmayacak
.....üzgün kış şiirleri
.....vakitli vakitsiz kapımı çalarak.

İnsan komşularımızsa arkamızdan,
"Kaloriferli apartıman katında.
Vatan haini Hasan Beyler şimdi rahat" diye
söylenecek atıp tutarak
"Moskova'dan para alsaydık biz de eğer
Bir yaşayış kurardık onların saltanatında."

■ ■ ■

Şiirin son dizelerinde Çetin Altan'a ve yine halka inancın verdiği umuda bir gönderme vardır:

*Tekin değilse ne var ki gece
Çetin Altan'ın dediği gibi
Güzel Türkiye de tekin değildir.*

70'li yıllarda yaşanan acılar, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının asılması, devrimci gençlerin öldürülmesi yoğun bir üzüntüye boğdu onu da. Duyumsadıklarını 1974'te yazdığı uzun bir şiir olan "Özgürlüğe Ağıtlar"da dışa vurdu.

Dinamo, Necati Cumali, Rauf Mutluay, Kemal Bekir Özmanav, Hayati Aslıyazıcı ile birlikte

Hasan İzzettin Dinamo, Ataköy'e taşındıktan sonra da yazar şair ve düşün dostlarıyla buluşmalarını sürdürdü. Ataköy'deki evinde şair yazar dostları onu ziyaret ettiler. Işık Dinamo anlatıyor: "Kemal Tahir, Çetin Altan, Orhan Arıburnu, Rıfat Ilgaz, Afet Ilgaz, Zihni Anadol, Osman İşçi, Sennur Sezer, Yaşar Miraç, Yılmaz Güney, Tanju Korel gibi şu an adını anımsayamadığım çok sayıda yazar, şair, oyuncu, gazeteci, televizyon programcıları ve daha birçok dostu, arkadaşı evinde kendisini ziyaret ederlerdi. Yazar ve şair arka-

daşlarıyla imza günlerine giderlerdi. Yılmaz Güney film galası olduğunda Fatoş Hanım'la birlikte onu evinden alır ya da özel şoförüyle arabayla aldırırdı."

Hasan İzzettin Dinamo, Menekşe'de ve Ataköy'deki evinde yaşadığı süreçte, sağlığı elverdiği sürede Cağaloğlu'na gidip gelmekten vazgeçmedi. Haftanın birkaç günü May Yayınları'na gidiyor, orada dostlarıyla buluşup sohbet ediyordu. Bu alışkanlığıdır ki, bu satırların yazarına da genç bir öğretmen olduğu dönemde onunla tanışma olanağı sundu.

■ ■ ■

Hasan İzzettin Dinamo'yu ilk kez bir okur olarak Savaş ve Açlar romanıyla tanıdım. Öğretmenliğimin beşinci yılıydı; Balıkesir'in Merkez Balıklı Köyü'nde çalışıyordum. Merkezde yaşadığım için düzenli olarak gidip kitap aldığım Kitapçı Turgut'un vitrininde gördüm ilk kez onun kitaplarını. Savaş ve Açlar'ı bir solukta okudum. Gerçekçi anlatımı, bakış açısı beni çok etkilemişti. 1971 yılı son yazında atandığım İstanbul'a gelir gelmez, Kutsal İsyan adlı 8 ciltlik serisini edinmek için Cağaloğlu'na, May Yayınları'na gittim. Yerden tavana dek kitaplarla dizili, yeni basılmış kitap, matbaa mürekkebi kokan yayınevin-den ürkek adımlarla girdim içeri. O zamanlar devrimcilerin büyük bir tutkuyla okuduğu Tütün, Çimento gibi romanların basıldığı bu yayınevi benim için kutsal bir yer gibiydi. Kutsal İsyan'ı almak istediğimi söyleyince, yazarının da orada olduğunu söylediler bana. Çekinerek bulunduğu odaya gittim. Bir masanın başında oturuyordu. Güleryüzlü ve alçak gönüllüydü. Bir süre sohbet ettik. Savaş ve Açlar'ı okuduğumu söyleyince sevindi. Okumak istediği kitabı aramak için yayınevine dek gelen bu okura oldukça sıcak davrandı. Bense yaşadıklarının ipuçlarını yapıtlarında, yüzünde ve boncuk mavisi gözlerindeki hüznünde yansıtan bu ak saçlı yaşlı adama sevgi, saygı ve hayranlık duydum. Yaşamının sonuna dek, seyrek karşılaşmalarla da olsa, bu ölçüde sürüp gitti beni onurlandıran bu dostluk.

1976'da, hem ülkemiz tarihinde hem de Dinamo'nun yaşamında büyük bir gelişme yaşandı. 51 yıllık bir aradan sonra, DİSK'in öncülüğünde ilk büyük kitle-sel 1 Mayıs kutlaması İstanbul, Taksim Meydanı'nda onbinlerce işçinin emek-çinin katılımıyla gerçekleşti. Türkiye Yazarlar Sendikası da DİSK kortejindeki yerini aldı. En önde, yıllardır hapisler, sürgünler, baskılar, acılar yaşamış, yaş almış yazarlar ak saçlarıyla bir onur anıtı gibi yürüyorlardı. İlerici Kadınlar Derneği'ndeki arkadaşımınla birlikte büyük bir heyecan içinde izledik geçişleri-ni. En ön sırada daha önceden yüz yüze tanıştığımız Hasan İzzettin Dinamo ve ailece görüştüğümüz Rasih Nuri İleri yürüyordu. O gün onlarla birlikte Mehmet Başaran, Cevdet Kudret, Müştak Erenus, Zihni Anadol, Şükran Kurdakul, Leyla Erbil, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Ataol Behramoğlu, Nihat Behram, Osman Şahin, Adnan Özyalçın, Sennur Sezer ve bunca yılın özlemiyle gelip katılan daha kimler kimler vardı.

Hasan İzzettin Dinamo, onca yılın baskılarından, sindirilmişliğinden sonra binlinçli işçilerle birlikte olmanın, özgürce yürümenin sevinci ve gururuyla bir onur anıtı gibiydi. Başı dimdikti, gözlerindeki hüznün yerini sevince ve umuda bırakmıştı. O gün duyumsadıklarını ve düşündüklerini "1 Mayıs Yürüyüşü" adlı uzun şiirinde anlattı. Şiirin girişinden ve farklı bölümlerinden alıntılarladığım dizeler o gün neler duyumsadığını belirgin biçimde ortaya koymaktadır:

"Görkemli oldu işçinin 1 mayıs direnişi
Dün, faşizmi çiğnedik
Yollarda üç yüz bin kişi,
Beşiktaş'da Barbaros Hayrettin paşanın,
Şaşkın bakışlarını geride bırakarak,
Geniş caddelerde yaşamı sildik.
Birkaç saat olsun,
Yolların, gürültünün egemeni kesildik.

Faşizmin demir çubukları, zincirleri,
Hançerleri, Çekoslovak markalı tabancaları, kirleri,
Kanlı düşünceleri, bütün çekilmişti ortalıktan.
Sanki bir işçi parkı kesilmişti zaman.
Burjuvazi, gözetlemekteydi işçi sınıfının geçişini
ardından pancurların.
Çeneleri kitlenmişti hepsinin, yüzleri sapsarı.
Yürümekteydi toplumun demirden yasaları.

Faşizmdir deyip her kaldırım taşı
Çiğneyip geçtik yaman, yahşi.
Arkamızdan koca - koca gencecik başlar olarak
Elli özgürlük şehidimiz gelmekteydi.
Öfkemiz ateşlenmekte, kabarmakta, yücelmekteydi.
(...)
Güzel yurdumda elli yıl şair olduğumdan
Yaşamaktan uzak bırakıldım halkımla yanyana.
Demirli pencereler ardından baktım yurda çoğu zaman.
Yollarda özgür yürüyemedim kana kana.
Vaktiyle yürüdük hep ayağımızda zincir, elimizde kelepçe.
(...)
Yürürken yaşayışımın
en büyük coşkunluğunu duydum
Sanki bir okyanusla doluydum.
Koskoca bir okyanus bende çalkanıp durmaktaydı.
Yaşlı kalbim
En genç işçinin kalbi gibi vurmaktaydı."

1976 yılı sona ermeden onunla bir kez daha karşılaştık. DİSK'in öncülüğünde başlatılan DGM'ye karşı direnişi ülkedeki bütün işçiler, emekçiler, eğitimciler, bilim insanları, sanatçılar destekliyorlar; destek ve dayanışmalarını farklı biçimlerde gösteriyorlardı. Ressam Cihat Aral anlatıyor: "Ressamlar da DGM'ye karşı sanatçı birliği olarak bir araya gelmişlerdi. İlk etkinlik olarak bir dayanışma sergisi düzenlendi. Direnişe destek olmak isteyen ressamlar tablolarını verdiler sergi için. Sergi Şişli'deki bir pasajın içinde bulunan galeride açıldı. Sanatçıların birliğini sağlamak adına Görsel Sanatçılar Derneği kuruluş çalışmalarının da yürütüldüğü dernek adına bir galeriydi. 1976'da DGM'ye karşı direnişi desteklemek için açılan sergi derneğin de ilk sergisiydi."

TÖB-DER yönetim kurulu üyesi olduğum için, bu serginin açılışına davetliydim. Sergide pek çok sanat ve düşün dostlarıyla birlikte Hasan İzzettin Dinamo ile de karşılaştım. O günden elimde, okul müdürümün dayanışma için satın alıp bana armağan ettiği Fethi Kayaalp baskı resminin yanı sıra Dinamo'yla ve diğer dostlarla görüntülendiğimiz bir fotoğraf kaldı.

Hasan İzzettin Dinamo, o yıllarda, çektiği onca acıdan sonra, sonunda yazar şair olarak yaşamının sevincini ve erincini yaşadı. Kutsal İsyan'dan sonra yazdığı Kutsal Barış adlı romanıyla "1977 Orhan Kemal Roman Armağanı"nı kazandı.

Hasan İzzettin Dinamo,
DGM direnişine görsel sanatçıların katkısı sergisinde.

Hasan İzzettin Dinamo ile Türkiye Barış Derneği'nin düzenlediği 1 Eylül 1977 Dünya Barış Günü şenliğinde karşılaştık daha sonra. Açık Hava Tiyatrosu'nda 8000 kişinin katılımıyla düzenlenen şenlik pek çok etkinliği içeriyordu. Karikatürcüler Derneği işbirliğiyle Harbiye Şehir Tiyatrosu fuayesinde karikatür sergisi ve destek

■ ■ ■

için karikatür çizimi ve kitap imza etkinlikleri bunlardan bazılarıydı. İşte orada, Harbiye Şehir Tiyatrosu'nun fuayesinde bir kez daha karşılaştık Dinamo ile. Bir masanın başında kitaplarını imzalıyordu. Yeni çıkan Kavga Şiirleri adlı şiir kitabını alıp yanına giderek büyük bir heyecanla imzalattım ona. Mayıs 1977 tarihini taşıyan Kavga Şiirleri adlı kitabında 1950'li yıllarda, yani Menekşe'deki gecekondu yazdığı şiirler de vardı. Ki bu şiirlerde insanın mücadelesi, toplumsal olaylar ve özgürlük özlemi yer almakla birlikte yoğun bir hüznün, yer yer karamsarlık ve umutsuzluk da kendisini gösteriyordu. Bununla birlikte kitaptaki şiirler, faşizme karşı hıncını, öfkesini ifade eden, son dizelerinde de olsa umut ve direnci duyumsatan, güzel günlerin geleceğine olan inancı dile getiren dirençli şiirlerdir.

Hasan İzzettin Dinamo, 1979'da çocukluk arkadaşı, düşün dostu, Menekşe'de komşusu Yusuf Ahıskalı'nın ve kızının mutluluğuna tanıklık etti; Esi evlenirken onun nikâh şahidi oldu.

Yusuf Ahıskalı'nın kızının nikâh şahidi, 1979

Hasan İzzettin Dinamo, 1960'lı ve 1970'li yıllarda sürekli çalışarak yeni yapıtlar üretirken o süreçte, yıllardır yazıp bir kenarda beklettiği kitapları da yayınlandı. Kitapları nedeniyle düzenlenen okur yazar buluşmaları, imza günleri, onuruna düzenlenen etkinlikler nedeniyle şair yazar olmanın sevinç ve erincini de yaşadı. Bunlardan biri de Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından düzenlenen Hasan İzzettin Dinamo'nun 50. Sanat Yılı Kutlaması'dır. Kutlama etkinliği 1980 yılında 12 Eylül'den önce yapıldı. TYS başkanı Aziz Nesin, etkinliği yine Trabzonlu bir şair olan Yaşar Miraç'ın düzenlemesini istemişti. Etkinlikte yapılan konuşmalar da Hasan İzzettin Dinamo'nun yaşamı, sanatı, yapıtları gündeme getirildi. Pek çok yazar arkadaşı gelip katılarak sevincini ve coşkusunu paylaştı. Kadim dostları Zihni Anadol ve Yusuf Ahıskalı da oradaydılar. Çektiği onca acılardan ve sıkıntılardan sonra böylesi bir onurlandırma onu çok mutlu etmişti.

■ ■ ■

Etkinliğin düzenlenmesinde etkin görev alan şair Yaşar Miraç, o dönemde gittiği Almanya'dan Türkiye'ye döndüğü zamanlarda onu sık sık ziyaret etti. Farklı kuşaklardan iki şair şiirden, edebiyattan, politikadan konuştular. Yaşar Miraç, bir gelişinde de yazı yazmakta zorlanan Dinamo'ya konuşmalarını, şiirlerini kaydedebilmesi için bir teyp getirdi.

1970'li yılların sonuna doğru, ülkedeki ekonomik ve toplumsal sorunlar iyice arttı. Yükselen işçi sınıfı mücadelesine karşı baskı ve saldırılar yaşandı. 1977 1 Mayıs'ının kana bulanmasını okul, kahve, işyeri baskınları, toplu öldürümler izledi. 12 Eylül 1980'de askeri darbe yapıldı; demokrasi, haklar ve özgürlükler ayaklar altına alınarak ülke bir kez daha karanlığa gömüldü. Darbeyle gelen

baskıların yanı sıra, yaşamın her alanında ekonomik sorunlar yaşandı. Kâğıt bulunamaması, yüksek baskı maliyetleri vb. nedeniyle yayıncılık alanı darbeden en çok etkilenen alan oldu. Hasan İzzettin Dinamo'nun eşinin kardeşi ve kitaplarının yayıncısı olan Mehmet Ali Yalçın, May Yayınları'nın sahibi olmasının yanı sıra, YAYKO'nun (Yayıncılar Kooperatifi) başkanıydı. Yayıncıların sorunlarını anlatmak ve çözüm bulmak amacıyla dört yayıncı arkadaşıyla birlikte

Hasan İzzettin Dinamo, Yaşar Miraç'la

dönemin Sanayi Bakanıyla görüşmeye gitti. Bakanla görüşmeleri sırasında kalp krizi geçirerek yaşamını yitirdi.

12 Eylül Darbesi ve Mehmet Ali Yalçın'ın ölümü yayınevini olumsuz etkiledi. May Yayınları kapandı. Bu durum, Dinamo'nun kitapları konusunda sorunlar yaşamasına neden oldu. 1984'te Menekşe'deki gecekonduğunu sattı. 1986'da eşinin ölümünden sonra onunla kızı ve kızkardeşi ilgilendi.

Kendisi için düzenlenen bir etkinlikte Kemal Sülker'le, 1988

■ ■ ■

20 Haziran 1989'da yaşamını yitiren Hasan İzzettin Dinamo, büyük bir bölümü acılarla ve yoksunluklarla geçen yaşamının belki de en uzun dönemini ve en güzel günlerini Küçükçekmece, Menekşe'de yaşadı. Daha sonra Ataköy'e taşınınca da oradan kopamadı. Yazılarını yazmak ve hayvanlarını beslemek için gitti; yaz aylarını Menekşe'de geçirdi. Küçükçekmece Gölü'nde yaşayan, göç yollarında konaklayan kuşların son yazlarda gidişlerine hüzünlenirken, ilkyazlarda gelişlerinin sevincini duyumsadı. Menekşe'de yaşadığı sürede de çektiği onca sıkıntıya ve yoksunluğa karşın yaşamının sonuna dek düşüncelerinden, özgürlük ve insanların birleşerek daha güzel bir dünya kuracakları umudundan vazgeçmedi; tıpkı "Özgürlük Türküsü" şiirinde söylediği gibi:

Durun hele:

Bir matara suyumuz daha var içecek

Alın gelincik çelengiyle süslü

Kutsal özgürlük yığitleri,

Sarsarak bir kez daha göğü yeri

Tank-tank, top-top, mermi-mermi

Türkü söylemek günü geldi.

Göğsümüzün altında çarptıkça yüreğimiz

Savunacağız biz

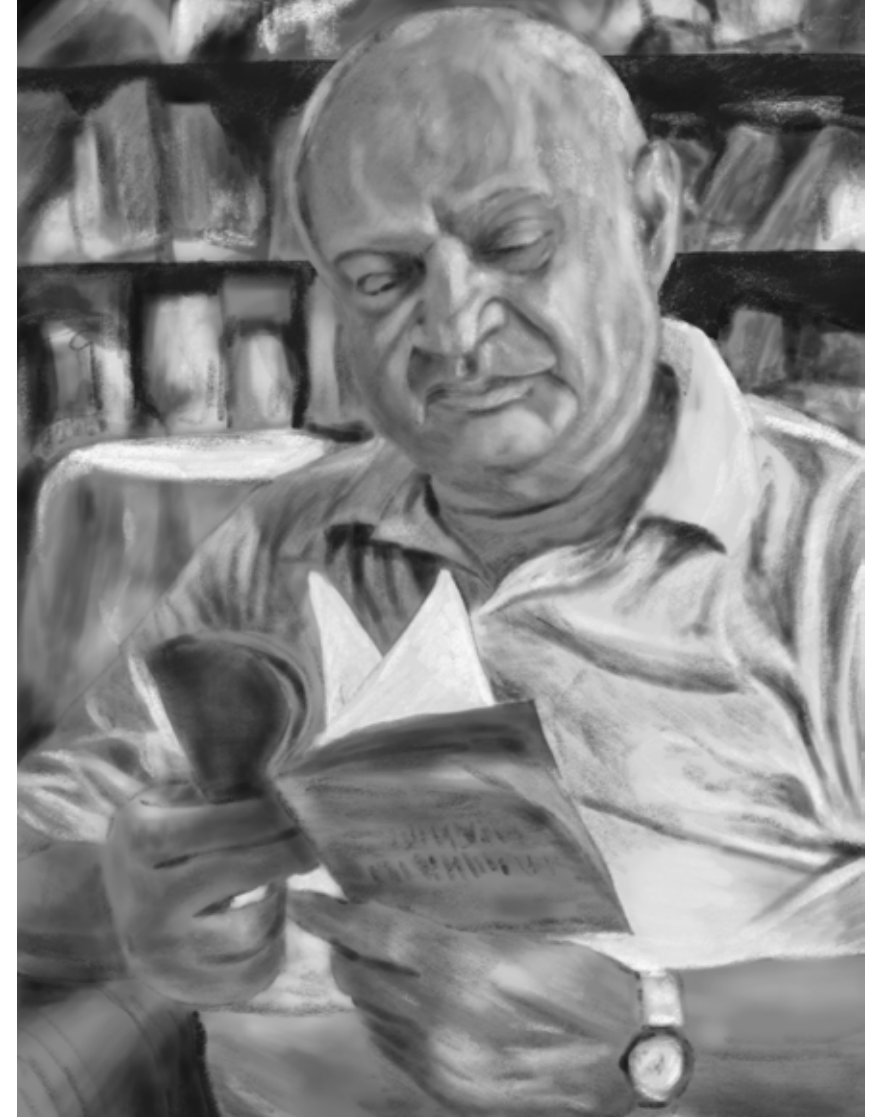
Güneşi, havayı, suyu ve insanı.

■ ■ ■

■ ■ ■
Soğuksu'dan Şiire ve Dünyaya Açılan Yol

Afşar Timuçin

(1939-)

■ ■ ■ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1955 yılının eylül başında, Küçükçekmece'nin Soğuksu semtine bir kamyon geldi... Adana'dan yola çıkan kamyon, geldiği uzun yoldan yorgun, Küçükçekmece'nin arkasından dolaşıp o zamanki adıyla Safraköy'ün oradan Soğuksu'ya geldi. Şoför sinirli bir adamdı. Yokuş aşağı dönerken birden sert dönüş yapınca kamyon yan yattı. Sonra toparlayıp yoluna devam etti.

Ortalık ıssızdı, çevrede hiç ev görünmüyordu. Tepeye yaklaşınca, en yukardaki tek katlı, yalnızca duvarları yapılmış evi gördüler. Kamyon, tepenin üstünde tek başına duran evin önüne yanaştı. Kamyondan yaşlı bir adam ile oğlu indi. Şoför de vakit geçirmeden inip arka taraftaki eşyanın üstüne örtülen brandayı açtı. Baba ve on altı yaşlarındaki oğlu kamyondan eşyayı indirmeye başladılar. Fazla eşya olmadığı için işleri çabucak bitti.

Yükünü boşaltan kamyon, hafiflediği için yokuşu kolaylıkla tırmanarak bir anda gözden kayboldu. Baba ile oğul eşyayı içeri taşıyarak korunaklı bir yer bulup yığıldılar. Sonra üstlerini örttüler. Çünkü evin henüz çatısı yoktu. Eşya taşındıktan sonra baba oğul, bir sepetteki yolluk yiyecekleri çıkarıp basit bir sofraya kurdular. Yemeklerini yer yemez yatıp uyudular.

Ertesi sabah, Küçükçekmece Soğuksu'daki tamamlanmamış evlerinde yeni bir güne ve yeni bir yaşama gözlerini açan Afşar Timuçin, o günlere ilişkin şunları anlatıyor: "Soğuksu'daki evin arsasını babama dayım aldırılmıştı; 'Sizin paranız yok, emekli olunca ortada kalırsınız' diyerek. Babam o zaman Gaziantep Fevzipaşa'da çalışıyordu. Arsanın metrekaresini 25 kuruştan almışlardı. Babam emekli olmadan önce Adana'da yaşadığımız dönemde babam gelip arsanın üzerine evin temelini attı. Duvarları çıktı. Sonra bizi almaya geldi. Babam ve ben kamyonla geldik, eşyayı getirdik. Bitmemiş bir ev olduğu için babamla ikimiz kaldık orada. Yağmur üstümüze yağar, ıslanırdık. Annemle kız kardeşim trenle geldiler. Dayımın Sirkeci'deki lojmanında iki aya yakın bir süre kaldılar. Dayım işletme müdürüydü ve lojmanda yaşıyordu. Annemle kız kardeşim, evin üstü kapatılıp camlar takılınca geldiler ve birlikte yaşamaya başladık."

Anne ve baba, ıssız bir yerde de olsa, kira ödemek zorunda kalmadıkları bir evleri olduğu için durumlarından hoşnuttu.

Genç Afşar Timuçin, sabah kahvaltısını yaptıktan sonra, çevreyi tanımak ve evin gereksinimlerini almak için dışarı çıktı. Tepede tek başına duran evin çok güzel bir manzarası vardı. Ev, aşağıda bütün güzelliğiyle uzanan Küçükçekmece Gölü'ne bakıyordu. Gölün çevresindeki sazlar, ağaçlar; gölü yaşam alanı olarak seçmiş olan kuşlar manzaraya canlılık katıyordu. Ancak tepede tek başına duran evin uzaklığı onu düşündürdü. Buradan kentteki okula gidip gelmek, evin gereksinimlerini karşılamak kolay olmayacaktı.

Tepeden aşağı inen yolda yürürken düşüncelere daldı.

Babası TCDD'de memur olarak çalıştığı için, onun işi nedeniyle yaşamları bir kentten ötekine taşınarak geçmişti. Babası Isparta'da çalışırken henüz okula başlamadan okuma yazmayı öğrenmişti. Bir gün babası, Isparta'da çarşıya götürdüğü oğlunun tabelaları, levhaları okuduğunu görünce şaşırılmış, eve dönünce annesine, ablasına "Siz mi öğrettiniz?" diye sormuştu. İlkokula 1945'te, babasının atandığı Gaziantep Fevzipaşa'da başlamış ve ilköğrenimini burada dört yılda tamamlamıştı. Çünkü henüz okula başlamadan okuma yazmayı öğrendiği için sınıf atlatmışlar ve ikinci sınıfa geçirmişlerdi. İlkokulu başarıyla tamamlamıştı ama o dönemde Fevzipaşa'da ortaokul yoktu. Bu yüzden ancak trenle gidip dönebileceği İslâhiye'deki ortaokula kaydolmuştu. Okula her gün trenle gidip dönmek hiç kolay değildi. Bu durum, 1951'de babasının emekli oluşuna kadar sürmüştü.

Babası emekli olunca Adana'ya taşınmışlardı. Burada Tepebağ Ortaokulu'nu bitirdikten sonra liseye başlamıştı. Genç Afşar Timuçin okumayı çok istiyordu. Babasına, üniversiteye gitmek istediğini söylemiş, babası onun isteğini gerçekleştirmek için ailesini İstanbul'a taşımıştı. Çünkü babası için en önemli şey, ailesini bir arada tutmaktı. "Dördümüz bir arada olalım yeter" derdi sık sık. İçinden, "İyi ki dayım bu arsayı babama aldırılmış" diye geçirdi.

Afşar Timuçin, Soğuksu'ya geldiği güne ve evlerine ilişkin şunları anlatıyor: "Babam demiryollarında çalışıyordu, dürüst bir adamdı. Rüşvet yemeye zorlardı, 5 kuruş rüşvet yemedi. O yüzden erken emekli oldu. Adana'da arkada-

şının evine ayda 60 lira kira veriyordu. Dayım bize bu arsayı aldırmasa zaten yanmıştık. Adana'da üniversite yoktu o dönem. Mecburduk gelmeye. Soğuksu'ya Adana'dan kamyonla geldik. Tepenin üstünde gecekondu benzeri tek bir ev. O zamanlar, evin çevresinde sokak falan yok. Şimdiki Kanarya'da dört ya da beş ev var. Ev, göle ve sonradan Kanarya olacak yere tepeden bakıyor. Tek katlı evin üç odası vardı. Odalardan birisi benimdi, kızkardeşim oturma odasında yatardı; bir de annemle babamın odası vardı. Soğuksu'ya gelişimizden birkaç gün sonra 6 -7 Eylül olayları oldu. On altı yaşında olmalıyım. "

Soğuksu'dan İstanbul'a ulaşım Sirkeci-Halkalı treniyle sağlanıyordu. İlk taşındıkları dönemde kara tren denilen kömürlü trenler çalışıyordu bu hatta. Genç Afşar Timuçin gidip İstanbul Erkek Lisesi'ne kaydoldu. Daha sonra da babasına yardımcı olmak, okul masraflarını çıkarabilmek için iş aradı.

Okullar açıldıktan sonra yorucu bir dönem başladı. Hem okula gidiyor hem de çalışıyordu. Bu dönemde muhasebecilik, çığırtkanlık, tezgâhtarlık, çevirmenlik ve düzeltmenlik gibi işler yaptı. Afşar Timuçin o günlere ilişkin şunları anlatıyor: "Evde pek kalmıyordum. Okulda olmadığım zamanlar işteydim. Sabahın köründe evden çıkıp gece yarısına doğru dönüyordum. Yaz kış hep dışarıydım. Çalışmak zorundaydım yoksulluktan. Babamın emekli maaşına katkıda bulunmak zorundaydım. Annem ev kadını, babam çok yaşlı ve emekliydi. Anı saklayacak durumda değildim; susuz, elektriksiz evde yaşam koşulları çok ağırdı. Bizim o çevrede kimseyle yakınlığımız yoktu. Henüz ne komşu vardı ne de semt; oralar sonra sonra dolmaya başladı. Zaten bizim her yerde herkesle ilişkimiz mesafeli hatta biraz soğuk olmuştur."

Çocuk denecek yaşta, eğitimini sürdürürken bir yandan çalışmak zorunda kalması, çocukluğunu sere serpe, doya doya yaşamasına engel oldu. Belki de bu duyumsamayla yazdı "Yaşanmamış Çocukluğun Türküsü" şiirini.

*Bir de onlar inancı öreri gibi
Kendilerini gererler boşluğa ölüm gibi.
Bir günlük çocukluğa bin yılını verirdin*

*Artık çocuk değilsin büyüdün artık
Yolda yürürken kendine dikkat et
Yemek yerken sakın üstüne dökme
Kömür mü taşıdın kapkara tırnakların.
İyi bir işin olsun gösterişli bir çantan
Güzel bir ceket pantolon yaptır
Annenin elini öp dostlarına telefon et
Bir sözün bir sözünle çelişmesin
Sokakta türkü söyleme ayıptır.
İçinden gelmese de
Her zaman bir şeyler yapacaktım gibi dur
Şiir ve aşk üstüne konuşmayı bil
Donla denize girme çok içme rakıyı
Ne olursun o berbat kasketi değiştir.
Bir günlük çocukluğa bin yılını verirdin
Ama çocuk olmadın bir gün bile
(Büyük insan gibidir benim yavrum.)
Sen şimdi sessiz bir deniz kıyısında
Dönüşsüz büyümüşlüğünle durmadan
Panaşırlar balonlar kayıklar özlüyorsun.*

Soğuksu'dan Küçükçekmece'ye ve İstanbul'a ulaşım yalnız trenle sağlanıyordu. 1955 yerel seçimlerini kazanan Demokrat Parti, İstanbul'da banliyöde kara trenleri kaldırıp elektrikli trene geçilmesine karar verdi. Kırsaldan kente göçün artması nedeniyle İstanbul'un kenar semtlerinde gecekondulaşma başlamıştı. Gecekondularda yaşayanların İstanbul'daki işlerine gitmesi için daha hızlı olan elektrikli trene geçilecekti. Oldukça sıkıntılı olan bu geçiş dönemini Afşar Timuçin şöyle anlatıyor: "Kömürlü trenleri kaldırdılar ve elektrikli trenler geldi. Ama ilk yıl tam bir eziyetti. Sabah trene biniyoruz, birkaç durak gittikten sonra duruyor. İki saat elektriklerin gelmesini bekliyoruz. Elektrik gelince tren hareket ediyor, biraz gittikten sonra tekrar duruyordu. Benim sabah çok erken okula gitmem gerekiyordu. Okuldan çıkınca işe gittiğim için akşam geç saatte trene biniyordum. Böyle dura kalka kaç saatte eve gittiğimiz belli değildi. Uygulandığı ilk dönemde 1 yılımızı yedi. 1 yıl sonra oturdu. Soğuksu İstasyonu'nda inince duvar vardı, duvarın kenarından çıkılırdı. Arsa satan adamın gazinosu vardı."

Okuldan çıkıp işe giden, geç saatlerde eve dönen genç Afşar Timuçin, küçüklüğünden beri edebiyata ve yazmaya ilgi duyuyordu. Ancak, düzenli bir çalışma için koşulları uygun değildi. O nedenle uzun süren tren yolculuklarını okuyarak ve çevresini gözlemleyerek değerlendiriyor; vakit buldukça duyumsadıklarını, gözlemlediklerini yazıyordu. Yazdıklarının yayınlanmasını istiyordu. Sonunda 1956'da, henüz lise öğrencisiyken Heykel adlı öyküsü Vatan gazetesinde yayınlandı. Öyküsünün yayınlanması onu mutlu etmiş, yazma isteğini çoğaltmıştı.

İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirince, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ve Felsefe Bölümü'nde yüksek öğrenimine başladı. Demokrat Parti'nin son günleri, 27 Mayıs'ın öncesiydi. Böyle bir dönemde başladığı üniversite yaşamı ona yeni bir bakış açısı ve çevre sağlamıştı. 1959-1960 ders yılında, aynı bölümde okuyan Eray Canberk'le tanışmış, kendisi gibi edebiyata meraklı olan Eray Canberk'le ve anlaştığı birkaç arkadaşıyla okulda ve okul dışında zaman geçirmeye başlamıştı.

"Arkadaş çevremde Eray Canberk ve Ömür Candaş, biraz da Orhan Tercan vardı. Bize geldikleri olurdu. Şimdi neler konuştuğumuzu anımsayamıyorum. Siyaset falan belki. Daha çok değişik meyhanelerde buluşurduk," diye anlatıyor o günleri Afşar Timuçin.

Eray Canberk de o döneme ilişkin şunları anımsıyor: "Ben lise yıllarımda (1954-1958) Florya'dan sonrasını biliyordum ama oraları ya bir kez ya iki kez gezi baha-nesiyle görmüştüm. Afşar ile 1959-1960 ders yılında Fransız Filolojisi'nde arkadaş olduktan sonra daha çok gördüm. Oraların yaşantısını tanıdım, öğrendim. Zaman zaman tek başıma ya da bazı ortak arkadaşlarla (Ömür Candaş, "Kostik Erol" dediğimiz Erol Balkır ile) Afşar'a gitmişliğim var. Bir keresinde de Afşar kabakulak geçirirken Ömür ile onu ziyarete gitmiş ve bir gece yatısı onlarda konuk olmuştuk."

Üniversite yıllarında şiire ağırlık vermiş, yazdığı şiirler ve yazılar o dönemde ve sonraları Yelken, Dönem, Ataç, Papirüs, Yeni Edebiyat, Varlık, Soyut, Yeni Ufuklar'da yayınlanmaya başlamıştı. Düşünceleri nedeniyle Soğuksu'da sorun yaşamasa da İstanbul'da okulda ve çalışma yaşamında sorunlarla karşılaşılıyor-

du. O döneme ilişkin anımsadıkları açlık, ikiyüzlülükler, yalan, muhbirlikler, ayak oyunları, kıskançlıklar ve kıskançlıklardır.

Üniversite döneminde de hem okuyor hem de çalışıyordu. Yine de Soğuksu'da yaşamının tadını çıkarıyordu. "Yazları vakit buldukça göle girerdik" diye anlatıyor bu durumu.

Afşar Timuçin, Soğuksu'daki evlerinde 1965 yılının başlarına kadar kaldı; an-nesi babası ve ablasıyla yaşadı. 1964 yılının sonlarında, daha sonra eşi olacak kız arkadaşının Kanada'ya gitmesi onu etkilemişti. Belki de bu dönemde yazdı "Akşam Serüvenleri" şiirini:

*Bir seferden döneriz seninle bazı akşamlar
Gün bulutları açık mora boyadıktan az sonra
Bile bile karanlığın bizi kalın örtülerle örteceğini
Son ışıklara dalarız koşa koşa gene de*

*Sürgünümün izini sürerim her yerde seve seve
Alacakaranlıkta hem özlemin hem öksüzün olmak için
Kapanmaya hazırım kat kat kendi üstüme
Yağmurdan güneşten poyrazdan uzun yollardan*

*Biz şimdi gurbetimize çıkıyoruz vakit tamam
Çanlarla türkülerle davullarla ayrılmak uzak bize
Yüzüme vuran sıcaklığıyla çocuk dudaklarıyla
Sen giderken ellerimde ellerinden ayrılmanın öfkesi
Varlığında yeniden kurulur eksiksiz bir sıra
Seni her düşünmemde benzersiz bir yurt özlemi
Bana düşen gelişini aralıksız beklemek
Beklerken bakışında eriyip gitmek yavaşça
Beklerken sonsuz bir ormanı yürümek saçlarında
Benim tutkum ölümüm serüvenim bu işte*

Afşar Timuçin, beklemek yerine sevdiğinin ardından gitmeyi seçti. Bu seçimi-ne ve o döneme ilişkin şunları anlatıyor: "1965'in başlarında Kanada'ya gittim. Eşimle Türkiye'den tanışıyorduk, o Kanada'ya önce gitmişti, 3 ay sonra da ben gittim. Orada vizesiz gittiğim için tahsile devam etmek zorunda bıraktılar. 2

■ ■ ■
yıl okudum, dil yeterli değildi. Fransızca öğrendim ve geliştirdim. Oradan mezun oldum. Eşimle orada evlendik.”

Böylece Afşar Timuçin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi ve Felsefe bölümlerinde başladığı yüksek öğrenimini 1967’de Kanada’nın Québec eyaletinde Montreal Üniversitesi Felsefe Fakültesi’nde tamamladı. Montreal’de evlendi ve bir oğlu oldu. 1967’de ülkeye döndükten sonra hemen iş bulamadıkları için zor zamanlar geçirdiler.

Afşar Timuçin anlatıyor: “1967 sonbaharında Kanada’dan döndük. Gidecek başka yer olmadığı için Soğuksu’daki eve gittik. Ama evin durumu çok kötüydü. Eşim öyle bir yerde yaşamaya alışık değildi. Annem babam hastaydı. Kız kardeşim evlendiği için yalnız kalmışlardı. Annemle babamı oradan kurtarmak gerekiyordu. Ayrıca Soğuksu bozulmuştu o dönem; bazı gazinolar randevu evi gibi çalışıyordu. İki üç ay kadar orada yaşadık

sonra, borca girip Ataköy’deki evi aldık. Kayın biraderim de yardım etti. Annemi ve babamı yanımıza alıp hep birlikte orada yaşamaya başladık. Son dönemde onlarla birlikte olduğuma çok memnunum. İkisi de benim kollarımda öldü; babamı 1970’te, annemi ondan birkaç yıl sonra kaybettim.

Kanada’dan döner dönmez eşimle iş aradık, ama bulamadık. Bunun üzerine Erzurum Atatürk Üniversitesi’ne gittik. Önce iyi karşıladılar, ardından kün-yem gidip solcu olduğum anlaşılınca iş değişti. Kadro vermeyip Fransızca okutmanlığına koydular. Başkaları 3500 TL aylık alırken bana 250 TL ödediler. Üstelik orada beni öldürmeye kalktılar. İki üç yıl öyle çalıştık.”

Afşar Timuçin bu dönemde mi yazdı Yusufçuk şiirini, kim bilir... Ama o dönemde yaşadıklarına, duygu ve düşüncelerine nasıl da tanıklık ediyor...

■ ■ ■
Yaşam güçtür
Hele benim gibi biri için yusufçuk
Acılarda bir ölüp bir dirilen
Sevinçlerde hep yalnız
Biri için yaşam güçtür yusufçuk

Suçlu duydum kendimi
Benden uzak bir şeyleri özlerken
Bir düşün neydi bana ayrılan
Yalnızca dar çizilmiş yollarda
Sağına soluna bakmadan yürümek

Ben ki taşardım hep
Çılgın seller gibi kendi dışıma
Güç dönemeçleri döndüm soluk soluğa
Aşksa aşk sevgiyse sevgi
Ömür boyu kınandım

Hep korku hep tedirginlik
Önümde hep kurallar
Yazık başkaları gibi olamadım
Çok hırpalandım dağıldım yusufçuk
Yusufçuk yusufçuk yusufçuk

Afşar Timuçin, 1968-1970 yılları arasında Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde Fransızca okutmanlığı yaptı. Bu arada, 1968’de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nde doktora başlamıştı. Prof. Macit Gökberk yönetiminde başladığı “Descartes’çı Bilgi Kuramının Temellendirilişi” konulu doktora çalışmasını 1970’de tamamladı ve pekiyi dereceyle dışarıdan felsefe doktoru olmaya hak kazandı. Aynı yıl, “Ayrılıkta Söylenmiş Bir Aşk Türküsü” şiiriyle “1970 TRT Başarı Ödülü” aldı.

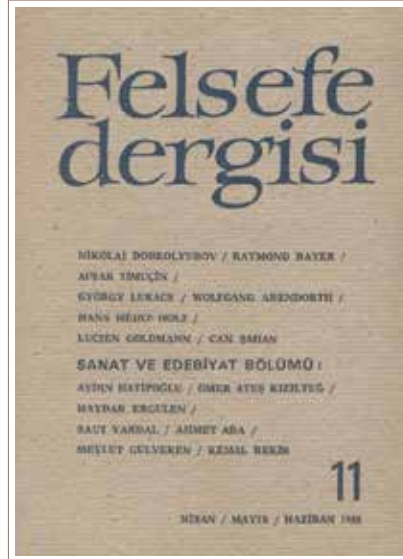
Afşar Timuçin anlatıyor: “Doktora bitince Erzurum Üniversitesi’ndeki işimden istifa ettim. Yine işsiz kalmıştım. İstanbul’a geldik. İş aradığım dönemde birkaç yıldır yayın yapmakta olan Meydan Larousse’a gittim. Adnan Benk üniversiteden eski hocamdı. ‘Gel çalış’ dedi ve böylece Meydan Larousse’un çeviri bölümünde çalışmaya başladım. Biz çeviri bölümü olarak en üst kattaydık, telif

■ ■ ■
bölümü alt katımızdaydı. Yoğun çalıştığımız için öteki bölümlerle pek ilişkimiz yoktu. Ben 3. ciltten başladım ve sonuna kadar çalıştım. Atılana kadar ki herkes iş bitince bir gün atılacağını biliyordu.”

Afşar Timuçin, 1971-1972 yılları arasında Meydan Larousse’un Fransızca bölümünde redaktör olarak çalıştı. Yine aynı dönemde ve izleyen yıllarda farklı yayınevlerinde çevirmenlik yaptı. Larousse’tan ayrıldıktan sonra, 1972’de Tuncer Tuğcu ile birlikte hazırladıkları Felsefe dergisini çıkarmaya başladı. İlk sayısı Ekim 1972’de çıkan derginin yayın işleri ile de uğraştı. Dergide felsefe yazılarına ve çevirilere ağırlık verdi.

1972 yılı onun için yoğun çalışmalarla geçti. Yağmur İnceden Yağar adlı romanı 1972’de Cumhuriyet gazetesinde tefrika edildi. O döneme ilişkin Afşar Timuçin şunları anlatıyor: “Larousse bitince beni konservatüvara ahlak dersi vermeye çağırdılar. ‘Ahlak dersi olmayacak, insanların beynini yıkayacak’ diye yazı yazdım. Yine de çağırdılar. Orada felsefe, ahlak ve psikoloji dersleri verdim. Ama adımız komüniste çıkmıştı bir kere... Ardımdan künyemiz gelince, kadrom çıkmadı. Ücretli olarak çalıştım orada. 1 yıl kadar sonra ayrılp 1975’te Eray’la Kavram Yayınları’nı kurduk. Biraz kitap yayınladık ama yürümedi, kişiliklerimiz uymadı, anlaşılmadık. Ecevit’in yönetimindeki CHP iktidara gelince, öğrenciler Kültür Müdürlüğü’ne gidip hocalığım için başvurmuşlar. Sabahattin Batur çağırdı beni; ‘Gel bir iki ders al’ dedi. Çok ısrar etti; ‘Kültür Müstehzarı haber bekliyor’ dedi. Gittim çalıştım.”

■ ■ ■
Afşar Timuçin, 1977 yılında Felsefe dergisinin sahipliğini ve yayın yönetmenliğini üstlendi. 1978’de İstanbul Devlet Konservatuarı’ndaki görevine kadrolu olarak atandı. Burada estetik dersleri verdiği dönemde, estetik kavramı üzerine kitaplar yazdı, yayımladı. Nâzım Hikmet’in Şiiri’yle 1979 TDK Eleştiri Ödülü’nü aldı. Nâzım Hikmet’in yaşamı yerine şiirlerini merkeze alıp çözümleyerek yaptığı araştırması özgün bir çalışmaydı.

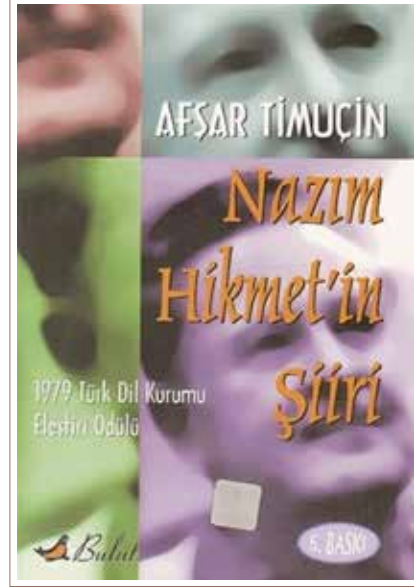
O döneme kadar yazdığı, şiirlerinin yayınlandığı dergilerin yan sıra 1980’den sonra yayına başlayan Yazko Edebiyat dergisinde de şiirleri yayımlandı.

1981 yılında Descartes Felsefesine Giriş adlı çalışmasıyla doçentliğini aldı; 1992 yılında ise profesör oldu. 2001’de bir süre Kocaeli Üniversitesi Felsefe Bölüm Başkanlığı görevini üstlendi. 2006 yılında Kocaeli Üniversitesi’nde çalıştığı dönemde emekliye ayrıldı.

Afşar Timuçin, edebiyata adım attığı ilk yıllardan başlayarak toplumcu gerçekçi bir görüşü benimsedi; bununla birlikte şiir geleneğimizin, halk edebiyatımızın zenginliklerinden yararlanmayı da önemsiyordu. “Tahir ile Zühre”, “Leyla ile Mecnun”, “Ferhat ile Şirin”, “Arzu ile Kamber”, “Güllü ile Hamza” isimli halk öykülerini destan biçiminde yeniden yazarak 1969’da Destanlar adıyla kitaplaştırdı.

Şiirinin özünde insan, yaşam sevgisi, aşk, barış, yaşamın sorgulanması temaları öne çıkmaktadır. “Bir Akşamda Çocukların Türküsü” barış özlemini ifade eden bir şiiridir:

Baba nisan yağmurları bir panayı türküsüdür
Birazdan güneş açınca verecekler oyuncaklarımızı
Baba savaş olmasın savaş çıkarsa
Kirlenirler göklerimizi yırtarlar uçurtmalarımızı
Baba savaş patlarsa en çok bize kızacaklar
Ağabeylerimiz kıracak çelimsiz bacaklarımızı

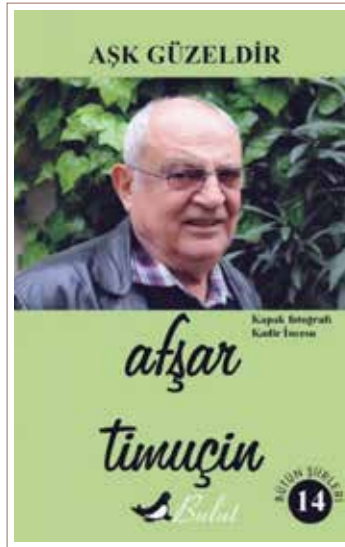

■ ■ ■
Bilyalarımızı ezecek tanklar düşlerimizi dövecek toplar
Çamurlara bulayacaklar nisan yağmurlarımızı
Güneşlerimizi ve aylarımızı söndürecekler
Kendi çocuklarına götürecekler belki de portakallarımızı
Baba onlar da çocuktur onlar da kuşdili bilir
Kuş dalı gözünden anlar dal kuşu tüyünden tanır
Rüzgârlardan rüzgârlara yıkım gelmez hiçbir zaman
O çocuklar o portakalları ölür de yemez

Bu dizelerin şairi olan Afşar Timuçin'le yolumuz ilk kez 6-8 Mayıs 1994 tarihleri arasında PEN Türkiye Merkezi'nin düzenlediği "2. Akdenizli Ozanlar Buluşması"nda kesişti. Şükran Kurdakul'un başkanlığı döneminde Bergama'da gerçekleşen buluşmaya 17 Akdeniz ülkesinden gelen şairlerin yanı sıra Türkiyeli şairler de katılmıştı. Buluşmanın konusu barıştı... Verimli geçen konferans ve şiir okumalarının yanı sıra PEN Türkiye 2. başkanı Cengiz Bektaş'ın rehberliğinde geziler de yapmıştık. Otobüs yolculuklarında Aydın Hatipoğlu, Eray Canberk ve Afşar Timuçin'in birlikte söylediği sanat müziği şarkılarını hayranlıkla dinlemiştik ve ben değer verdiğim usta şairlerin bu yönünü de tanıdığım için çok mutlu olmuştum. Afşar Timuçin'le daha sonra TYS, PEN etkinliklerinde ve çalışmalarında da kesişti adımlarımız.

Afşar Timuçin'in şiir, roman vd. edebiyat türlerinde verdiği yapıtların yanı sıra, felsefe incelemeleri ve dünya şiirinden, edebiyatından çevirileri kültürel yaşamımıza kattığı zenginliklerdir. Önceki yıllarda aldığı ödüllerin yanı sıra 1997'de Truva Şiir Ödülü'nü, 2004'de Homeros Emek Ödülü'nü aldı. 7. İzmir Türkçeye Emek Ödülü, dil dalında Afşar Timuçin'e verildi. 2015'de PEN Şiir Ödülü'nü aldı.

Afşar Timuçin'in yaşamını, çalışmalarını konu alan kitaplar da yayımlandı. Bunlardan biri Mersin Üniversitesi'ndeki Prof. Dr. Çetin Veysel ve Prof. Dr. Zehragül Aşkın'ın hazırladığı Afşar Timuçin'e Armağan adlı kitaptır. Şubat 2010'da yayımlanan kitap 33 felsefecinin yazdıklarından oluşmaktadır.

■ ■ ■
Şair Osman Bozkurt, Afşar Timuçin'in yaşamı, felsefeci, şair yazar kimliğine ilişkin bir kitap yazdı. Bir Portre Afşar Timuçin adlı kitap 2014'te yayımlandı. Fotoğraf 6. Afşar Timuçin, Kadir İncesu foto

Afşar Timuçin, Soğuksu'daki evlerine ilişkin şunları anlatıyor: "Orada arsa spekülasyonları yaptılar. 'Yanlış yere ev yapmışsınız' dediler. 'Sizin arsanız burası' deyip başka bir yeri gösterdiler. Annemle babam ölünce arsayı kız kardeşime bıraktım. Kardeşim kendi yararına arsa devrini yaptırdıktan sonra oraya 3-4 katlı apartman yaptı. Ben mal sevmiyorum, miras sevmiyorum, insan ilişkilerini bozar. Türkiye'ye döndüğümde birileri

Afşar Timuçin, Fotoğraf: Kadir İncesu

beni zengin etmek istediler; danışmanlıklar teklif edip, 'Biz söylemeyelim, kaç para istiyorsan sen söyle' dediler. Hiçbirine yüz vermedim, tekliflerini kabul etmedim. Eşimle birlikte çalışarak iki çocuğumuzu büyüttük, yetiştirdik. Eşim Yüksel'i 2000 yılında kaybettim."

Afşar Timuçin Ataköy'de yaşamaktadır. Yaşadığı yere ve bir dönem komşusu olan Hasan İzzettin Dinamo'ya ilişkin şunları anlatıyor: "Ataköy 3. kısımda yaşıyorum. Dinamo bizim az ötemizde otururdu. Rahmetli eşim hekimdi. Sultanahmet Dispanseri'nde çalışıyordu. Dinamo hastaydı; eşi ve kız kardeşi onu doktora götürmemi rica etmişlerdi benden. Onu alıp eşimin çalıştığı Sultanahmet Dispanseri'ne götürdüm. Bir süre sonra yolda karşılaştığımızda bana, 'Sizi kim koruyor böyle?' dedi, 'Polis misin?' der gibi. Bu beni çok kırdı ve üzdü. Oysa eşi ve kardeşinin ricasıyla gitmiştim evlerine; 10 dakika oturduktan sonra onu doktora götürmüştüm."

Afşar Timuçin TÜYAP'ta, Fotoğraf: Kadir İncesu, 2016

Baba tarafından Azeri, anne tarafından Gürcü asıllı olan Afşar Timuçin 1939 yılında Manisa'nın Akhisar ilçesinde doğdu. Demiryollarında çalışan babasının işi nedeniyle ülkemizin çeşitli kentlerine çıktığı yolculuklardan sonra, 1955'te yolu Küçükçekmece Soğuksu'ya da düştü. Bir umudu emekle, özveriyle orada büyüttü; geleceğini kurmak, şiire varmak için oradan yola çıktı. Şiirler, öyküler, romanlar yazdı; felsefe kitapları eşlik etti yazınsal çalışmalarına... Soğuksu'dan ayrıldıktan sonra yaşamını ve çalışmalarını Ataköy'deki evinde sürdüren Afşar Timuçin'in yaşamı ve insanları sorgulayan şiirleriyle sonlandırılacak bu bölümü.

Nasıl Oldu

Çok zaman geçmiş aradan,
Nasıl kaçırmışız güzel yazları
Bazı akşamlar hiç olmamış
Nereye gidiyoruz demeden
Yokuş aşağı salmışız atları
Öylesine akıp gitmiş sular
Rüzgârlar esmiş duymamışız
Gündelik şeyler gibi yaşamışız aşkları
Sonra kendimizi sakınmak için
Yükselttikçe yükseltmişiz duvarları
Sevinçleri ertelemişiz en kötüsü
Sevgileri anlatmaya dilimiz varmamış
Sonsuz bir yarına inanmışız belki de
Elmayı dalından koparmaya üşenmişiz
Nasıl boşa harcamışız zamanları

Bir Serüven Tanımı

Hiç bir zaman yenilmedi geceye
Sevincim de inancım da
doğru diye bildiğim güzellikler
Hiç bir gün kendinden uzak bir şeye değişmedi
Hiç bir gün yolda koymadı beni
Güvencim ve direncim...
Düşerim sandılar dönüp baktılar
Gülerek geçip gittim
Evet, ben tek başımaydım
Onlar çok yalnızdılar

Zümrütyuva'dan Basıncöy'e

■ ■ ■ BEŞİNCİ BÖLÜM

Menekşe Koyu'nun yakınında, Küçükçekmece Gölü'nü Marmara Denizi'ne bağlayan yaklaşık iki kilometre uzunluğunda bir dere vardır. Üzerindeki tarihi köprüyle, çevresindeki ağaçlarla çok güzel bir yerdir. Bu derenin yakınındaki yerleşim yerine doğal güzelliklerinden esinlenilerek Zümrütyuva denmiştir. 1959'da Cağaloğlu'ndaki gazete, dergi vb. yayın organlarında çalışan gazeteci, yazar, karikatürist ve basın yayın çalışanları bir araya gelerek kendilerine bir yuva yapmak için mekân olarak Zümrütyuva'yı seçtiler. Basıncöy S.S. Gazeteci Evleri Yapı Kooperatifi tarafından inşaata başlanınca Zümrütyuva, Basıncöy adını aldı. Bakırcöy'ün en batısındaki Basıncöy, Küçükçekmece ile sınır komşusudur ve Menekşe ile yan yanadır.

O dönemde adı Yeşilköy Havalimanı olan Atatürk Havalimanı'nın yakınında olduğu için binalar fazla yüksek yapılmadı. Emlak Kredi Bankası sosyal güvenlik kredileriyle yapılan ve dört katlı bloklardan oluşan binaların ilk bölümü 1964'te tamamlanarak yerleşime açıldı. Ancak, pek çok kooperatif üyesi binalar tamamlanır tamamlanmaz 1963'de dairelerine taşındılar. Altyapısı tamamlanmadığı için taşındıkları ilk dönemde oldukça güçlük çekmelerine karşın taşınanların sayısı hiç de az değildi.

Başkanlığını Oktay Söl'ün yaptığı Basıncık S.S. Gazeteci Evleri Yapı Kooperatifi'nin kurucuları ve Basıncık'e ilk yerleşenlerin arasında pek çok tanınmış gazetecinin, ünlü yazarların, hatta Nezih Demirkent, Kemal Ilıcak gibi gazete sahiplerinin, Oğuz Akkan gibi yayınevi sahiplerinin yanı sıra muhabir, çizer, karikatürist, grafiker, matbaa işçileri, foto muhabirleri de bulunuyordu.

Abdullah Turhan (Gazeteci, Ressam), Abidin Behpur Tapaner (Gazeteci, Foto Muhabiri), Adli Moran (Edebiyatçı, Yazar), Alaattin Kutlu (Gazeteci), Alaettin Berk (Gazeteci, Savaş Muhabiri), Ali Başarel (Gazeteci), Altan Erbulak (Gazeteci, tiyatrocu), Aydın Dörter (Gazeteci), Ayhan Erer (Gazeteci, Ressam), Azize Bergin (Gazeteci, Yazar, Çevirmen), Bülent Hikmet Şeren (Gazeteci, Yazar, Karikatürist, Ressam), Cafer Zorlu (Gazeteci, Karikatürist), Celalettin Çetin (Gazeteci, Yazar), Çetin Altan (Gazeteci, Yazar), Doğan Katırcıoğlu (Gazeteci, Yazar), Doğan Koloğlu (Gazeteci, Yazı İşleri Müdürü, Spor Yazarı), Ekrem Talu (Radyo Maç Spikeri, Yazar), Esen Yalçın (Gazeteci, Yazı İşleri Müdürü, Haber Müdürü), Faruk Geç (Gazeteci, Ressam), Hakkı Devrim (Gazeteci, Yazar), Halit Çapın (Gazeteci), Hikmet Andaç (Gazeteci), Kazım Üzen (Gazeteci), Kemal Kınacı (Gen. Yay. Müd.), Kemal Ilıcak (Gazete Sahibi), Kenan Şengül (Gazeteci), Leyla Soykut (Gazeteci, Yazar), İbrahim Örs (Gazeteci, Yazar), İlhan Demirel (Gazeteci, Yazar), İrfan Derman (Gazeteci, Yazar), İslam Çupı (Gazeteci, Yazar), İsmet Gümüşdere (Gazeteci, Spor Foto muhabiri), Mahmut Küçük (Gazeteci, Basın Fotoğrafçısı), Mehmet Ali Birand (Gazeteci), Mehmet Biber (Gazeteci, Basın Fotoğrafçısı), Metin Soysal (Gazeteci), Mim Uykusuz (Gazeteci), Mustafa Eremektar (Mistik) (Gazeteci, Karikatürist), Nahit Özgüner (Gazeteciler Sitesi Eski Yöneticisi, Emekli Polis Memuru), Nail Güreli (Gazeteci, Cemiyet Başkanı), Namık Koçak (Gazeteci), Necati Bilgiç (Gazeteci, Spor Yazarı), Necdet Günkut (Gazete Halkla İlişkiler Müdürü), Necla Berkant (Gazeteci), Necla Seyhun (Gazeteci, Moda Yazarı, Modacı), Necmi Tanyolaç (Gazeteci, Spor Yazarı, Yönetici), Nezih Alkış (Gazeteci, Spor Yazarı, Yönetici), Nurettin Veral (Gazeteci, Basın Fotoğrafçısı, Yönetici), Oğuz Akkan (Yayıncı), Oktay Söl (Gazeteci), Orhan Kemal (Yazar), Orhan Koloğlu (Gazeteci, Yazar, Dışişleri Ataşesi), Orhan Tahsin Özmez (Gazeteci, Yazı İşleri Müdürü), Orhan Talay (Gazeteci, Yazar), Orhan Şıpka, Osman Filiz (Gazeteci), Osman Özcan (Gazeteci, Yazar), Rahmi Berksoy (Gazeteci), Saadetdin Çulcu (Gazeteci, Yazar), Sabahattin Giz (Gazeteci, Basın Fotoğrafçısı), Sacit Dinç (Gazeteci), Saim Nahit Bilge (Gazeteci, Senarist, Oyun Yazarı),

Samet Koçyiğit (Yazı İşleri Müdürü, Yayıncı), Selahattin Güler (Gazeteci, İstihbarat Yazı İşleri Müdürü), Sezgin Burak (Gazeteci, Ressam, Karikatürist), Şemsi Kuseyri (Gazeteci, Ankara Temsilcisi), Tahir Kutsi Makal (Gazeteci, Gen. Yay. Müd., Yazar), Tonguç Yaşar (Karikatürist), Turgut Bıçakcıoğlu (Gazeteci), Yalçın Çetin (Gazeteci, karikatürist), Yalçın Toker (Gazeteci), Yaşar Kemal (Yazar), Yüksel Bayar (Gazeteci), Ziya Nebioğlu (Gazeteci), Zeki Beyner (Gazeteci, Karikatürist).

Kuruluşundan beri orada yaşayan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Vakıf Başkanı Selami Turgut Genç, Basıncık'e ilişkin şunları anlatıyor: "Basıncık, Bakırköy'e bağlıdır. Manzarası doyulmazdı. Bir tarafında Florya Atatürk Ormanı var, bir tarafı denize bakıyor. Binaların ilk bölümünün yapımı tamamlanınca kura çekildi, kimin nerede oturacağı belirlendi. Hemen ardından gazeteciler evlerine taşınarak oturmaya başladılar. Ama çok zorluklar vardı; ara yollarda asfalt yoktu, yollar çamur içindeydi. Yapımcı şirket Timno İnşaat binaları teslim etti. Ancak iskân alınmadığı için tapular dağıtılmamıştı. İskân belgesi ve tapular olmadığı için elektrik idaresiyle sorun çıktı. Bu durum iki yıl sürdü. Elektrik, iskân alındıktan sonra bağlandı.

İlk taşınanların arasında yazar Yaşar Kemal, Gece Postası'nda yayın müdürü olarak çalışan Doğan Katırcıoğlu da vardı. Benim dairemde annemle babam oturuyordu, ben daha sonra 1966'da taşındım. Annemle babamın yanına geldik. Basıncık'ün Menekşe Koyu'na yakın bölümünde Basın Plajı vardı. Basın Plajı, Atatürk Köşkü'ne gelmeden deniz kıyısında güzel bir plaj. Demiryolu köprüsünün altından geçip denize girerdik, güzel kumluk bir yerdi. Çocuklar, hanımlar hep oradaydılar, akşam çay saatleri yapılırdı. 1980'de 12 Eylül darbesinden sonra kapatıldı. Yeşilköy Çiroz Plajı vardı, ama çok yosunluydu, arkadaşlar istemedi. Yakın dönemde belediye yapmış, Nis'ten daha güzel.

Bir bölümüne daha sonra havacılar evler yaparak orada yaşamaya başladılar. 6-7 yıl önce müteahhide verilecekti. Olmadı. Binalar çok sağlam yapılmıştı. Bir iş için büyük firmaya vermişlerdi. Müteahhit bakmış çok iş var, çok sağlam yapmışlar. Beton dökmüşler, demirler sağlam; bu binaları kıramıyorlardı. O zaman kooperatif yönetiminde olan Alaattin Berk, Kore muhabiri Fehim bunalmışlardı, bana geldiler, yardımcı olmam için."

Tan gazetesi kupürü, Selami Turgut Genç'in yazısı

Cağaloğlu'ndaki Tan gazetesinde polis adliye muhabirliği yapan, bir dönem Tercüman gazetesinde çalışan Selami Turgut Genç, Basıncıköy'deki günlük yaşamlarına, komşularına ilişkin şunları anlatıyor: "Daha sonra Basıncıköy-Emi-nönü arasında çalışan otobüs seferleri başladı. Otobüs, basın odası gibiydi. Gazeteciler sabah o otobüse biner, sohbet ederek Cağaloğlu'na kadar giderdi. Durak Sultanahmet'teydi, daha sonra vilayetin önüne bir durak yapıldı. Otobüs gazetecileri oradan alır getirirdi. Otobüs seferleri 15 yıl öncesine kadar sürdü, 1996'dan sonra otobüsü kaldırdılar. O eski gazeteci ortamı içinde gidişler anlamını kaybetti. Gazeteler Cağaloğlu'ndan ayrılıp başka yerlere taşındılar. Gazeteciler de ekonomik açıdan biraz rahatlayınca otomobil sahibi oldular. Otobüse fazla binen olmayınca seferler kaldırıldı.

Basıncıköy Karakolu vardı, mobil sisteme geçince kaldırıldı. Postanemiz vardı ve her işimizi orada yapıyorduk. Onu da kapattılar. İlk döneminden beri orada oturuyorum. Birtakım işlerin yapılmasında arkadaşlara yardımcı oluyorum. İpraş'la konuşup yolları katranlı asfalt yaptırdım. Gazetecilik nedeniyle çevrem de geniş olduğu için elimden geldiğince yardımcı oluyorum.

Basıncıköy'de ilkokul önce uyduruk, tek katlı bir yapıydı; yağmurda akıyor, çocuklar okuyamıyordu. Sonra ben ön ayak oldum ve Aybars Ak Eğitim Okulu yapıldı. Okulun yapımı bir iş insanının başışıyla gerçekleşti. Okul, iş insanının trafik kazası geçirerek yaşamını kaybeden oğlunun adına Basıncıköy'ün Cennet Mahallesi'ne bakan yerde yapıldı. Ben Milli Eğitim Müdürü Ömer Balıbey'i buraya davet ettim. Geldi, eski binayı gösterip durumu anlattım. Vali Erol Çakın, 'Hayır işi yapmak isteyen valiliğe başvurur, okul yaptırmak istiyorsa bize başvuracak' dedi. Ama ben Milli Eğitim Müdürü'yle görüşünce, Ömer Balıbey iş insanını buraya çevirdi. 2001'de okulun yapılmasına ön ayak oldum. Basıncıköy'e ilk yerleşenlerin çocuklarının çoğu eski salaş okulda okudular, sonra bu bina yapılıncaya buraya taşındılar. Şimdi ortaokul binası...

Yaşar Kemal, Thilda ölünceye kadar burada yaşadı; Küçükçekmece Gölü'ne, denize bakardı. Her sabah erkenden kalkıp yürüyüşe çıkardı. Basıncıköy'ün kenarından -o zamanlar evler yoktu, bir avuç toprak- yürür, Florya'ya iner, Yeşilköy'e giderdi. Tanıdıkları vardır çay bahçesinde, çayını içer, sonra da yürüyerek evine dönerdi. Onun evi duruyor. Orhan Kemal, Hakkı Devrim Basıncıköy'de yaşadılar; daha sonra çocukları sattı.

Basıncıköy 10 bloktan oluşuyor ve 92 kat maliki var, başından itibaren burada oturan gazeteci yazarlar da var, ayrılıp başka mekânlara giden, bulunduğu meskeni satanlar da... Üç dönem önce belediye meclisinden karar çıkarıldı. Yollar asfaltlandı, yemyeşil ağaçlar dikildi; çam ağaçları, bülbüller var. Binalar dört katlı ve fazla yüksek değil. Basıncıköy, İstanbul'un en gözde yerlerinden biri oldu."

1965 seçimleri sonucunda Basıncıköy, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir milletvekili gönderdi. Bu kişi, Basıncıköy'ün kurucularından ve ilk yerleşimcilerinden olan gazeteci Çetin Altan'dan başkası değildi.

Basıncıköy yerleşime açılınca Çetin Altan da ailesiyle birlikte oraya taşınmıştı. "27 Mayıs'tan sonra kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin kontenjanından girdiği 1965 seçimlerinde milletvekili seçilerek 1965-1969 arasında 13. Dönem İstanbul Milletvekili olarak mecliste görev yaptı. Mecliste bulunmak için Ankara'da olması gerektiği için ya da başka illere yaptığı yolculuklar nedeniyle Basıncıköy'de geçirdiği zamanlar sınırlıydı.

Çetin Altan
22 Haziran 1927- 22 Ekim, 2015

Kuruluşundan beri orada yaşayan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Vakıf Başkanı Selami Turgut Genç, Basınköy’de komşusu olan Çetin Altan hakkında şunları anlatıyor: “Çetin Altan, benim evimin yanındaki blokta oturdu. İlk eşi Kerime hanımla o evde yaşadı. Çocukları çocukluk gençlik yıllarını Basınköy’de geçirdiler; kızı Zeynep, oğulları Ahmet ve Mehmet. Evinde büyük bir kütüphane vardır ve kitaplarla doludur; bugün de kütüphane özelliği taşır. Orada çok fazla kalmazdı. Gelir, fazla kalmaz giderdi. Onunla aynı gazetede yazıyorduk. Tan’da ben ‘Temelden Gerçeklere’ yazardım. Muhabir ruhu taşıdığım için haberi ayrıntılarıyla yazar, arkasını da takip ederdim. Murat Sertoğlu pehlivan tefrikaları yazardı. Tan’ın magazin haberleri niteliğindeki hafta sonu ilavesinde Çetin Altan’ın ‘Ankara’dan Şakalar’ başlıklı köşesi vardı.”

Çetin Altan’ın Basınköy günleri sınırlı olsa da bu kitabı hazırlarken yaptığım araştırmalarda ve dinlediğim tanıklıklarda adına pek çok yerde rastladım. Yaşar Kemal, 5.3.1965 tarihinde Basınköy’den komşusu Çetin Altan ile röportaj yapmaya gider. Yön dergisi için yaptığı röportajı Bir Bulut Kaynıyor adlı kitabına almış. Yaşar Kemal yazısına şu sözlerle girer: “Çağına layık olmak diye bir şey var. Yediğin ekmeğe, içtiğin suya, okuduğun kitaba, girdiğin düşünceye, konuştuğun kişiye, içinde yaşadığın halka, insanlara layık olmak diye bir şey var. Sonra hak etmek diye de bir şey var. Yediğin ekmeği hak etmek, aldığın ünü ak etmek, sevdiğini, sevilmediğini hak etmek diye de bir şey var. Yazarlık namuslu iştir. Hele bizimki gibi doğu toplumlarında yazarlık çok namuslu, çok güzel, çok kahırlı, çok zor bir iştir. Bizde yazarlığı hak edebilmek öylesine belalı bir iştir ki, bu işin içinden alınının akıyla çıkmış kişi o kadar çok değildir.”

Çetin Altan’ın eşi ve çocukları

Sonra yazarlık ve gazetecilik konusunda kapsamlı bir değerlendirme yapar: “Namuslu, her şeye rağmen ölümü ve açlığı göze almış, direnen, sonuna kadar da direnecek yazarlarımız var. Gerçekleri de ne pahasına olursa olsun Türk milletine ulaştıracak insanlarımız, yazarlarımız. Türk milleti hiçbir çağda bu kadar mutlu olmadı, çünkü hiçbir çağda onun yazarları bu kadar kesin belayı göze almadı. Açlığı, sürünmeyi, hakareti böylesine göze almadı. İkbali, şöhreti, parayı böylesine tepmeyi göze almadı. Nadir Nadiler, İlhan Selçuklar, Çetin Altanlar, Turhan Selçuklar, Orhan Kemaller, Sabahattin Eyuboğlular, Melih Cevdetler... Daha da sayabilirim. Cevat Fehmiler... Bu isimlerden bir teki bile düşünce tarihimizi şerefleendirmeğe yeter. Düşünce kavgası tarihimizi.”

Yaşar Kemal, bu değerlendirmeyi yaptıktan sonra, “Çetin’in evine, onunla konuşmağa giderken Çetin’le yapacağım konuşmaya böyle başlamayı kuruyordum” der ve sorularını yöneltir. Sorulardan biri de kültür yozlaşması üzerinedir. Çetin Altan ona şu yanıtı verir: “İlk iş memleketin aydınları, çıkarıcıların oyunlarını olduğu gibi halka anlatmalıdırlar. Anlatma yolunu bulmalıdırlar. Doğruları söylemek her zaman zor olmuştur ama mutlaka bir yolu bulunmuştur. Doğrular ortaya çıktıkça, doğrular halka ulaştıkça tedbirlerin ve metotların ne olacağı daha iyi anlaşılacaktır. Şimdiki büyük mücadele ortadaki doğruları halka duyurmak isteyenlerle istemeyenler arasında cereyan etmektedir. Bütün vatanını sevenler, aydınlara, öğretmenlere, gençlere, bütünüyle Türkiye’nin zinde güçleri, tek kelimayle kendilerini memleketlerine adanmışlar, ne pahasına olursa olsun memleket menfaatlerinin aleyhine kişisel çıkarlarını güçlendirmemeğe, kurmamağa çalışanlarla kendilerini satmamışlar birleşerek gizlenmek istenen gerçekleri kitlelere mutlaka duyurmak için her fedakârlığı göze aldıkça Türkiye’nin kurtulma hızı kimsenin tahmin edemeyeceği bir hızla gelişecektir.”

Yaşar Kemal bir soru daha sorar Çetin Altan’a: “Ben diyorum ki, ne kadar hızla gelişirse gelişsin, ölüm de toprağımıza ve kültürümüze o kadar hızla yaklaşıyor. Ben diyorum ki, kurtuluş gününde elimizde bir şey kalacak mı?”

“Türkiye’nin kaynakları çok zengindir. Öyle olmasaydı yabancı sermaye başımıza böylesine çullanır mıydı? Hem de Abdülhamit devrinden bu yana. O gün-

den bu yana memleketin en güzel çocukları emperyalistlerin kurşunlarıyla can verirler miydi, binlerce, binlerce... Türkiye er geç kurtulacak, mutlu olacaktır halkımız. Bütün çabamız ve imanımız bunadır.”

Çetin Altan'ın yanıtı Yaşar Kemal'in içini umutla doldurur ve yazısını şöyle sonlandırır: “Dünyada en değerli bir şey varsa o da umut olmalıdır. Umutsuz dünyanın Allah bin belasını versin! Çetin'e hak vermemek elde değil. Onlar toprağımızı öldürmeden, kültürümüzü yozlaştırmadan Türkiye'nin canını dışine takmış iyi insanları Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi halkıyla birleşerek her zorluğu alt edecektir. Bakın Kurtuluş Savaşı'ndaki gibi Anadolu'da gene mantar gibi küçücük gazeteler çıkmağa başladı. Halk işi eline aldı alacak.

Çetin'i böyle görmemiştim. Böyle umutlu, böyle öfkeli, böyle bilinçli. İnanmış adamın güzelliği gibi güzellik yoktur bu dünyada. Sözlerimi gene Çetin'in sözleriyle bitirmek istiyorum. Başa koyduğum sözlerle. Dileğim bütün iyi insanların, bütün yürekli, ışık gibi insanların böyle başlayıp böyle bitmeleridir. Her zaman, her zaman. Kıyamete kadar böyle. 'Ve yaşarsam da muvaffak olacağım, yaşamazsam da...' diyebilme mutluluğuna erişmeleridir.”

Çetin Altan, milletvekilliği döneminde Akşam gazetesindeki köşe yazılarını yazmayı sürdürdü. Bu yazıların yargılandığı 7 ayrı dosya nedeniyle dokunulmazlığının kaldırılması istendi. 21 Temmuz 1967'de TBMM'de meclis kararıyla dokunulmazlığı kaldırıldı ve gözaltına alınmak istendi. CHP Genel Başkanı olan İsmet İnönü, “Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkının bulunduğu” gerekçesiyle gözaltına alınmasını engelledi. Dokunulmazlığı kaldırılan ilk milletvekili olan Çetin Altan hakkındaki karar Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

Çetin Altan milletvekilliği sona erdikten sonra Basıncıköy'deki evine daha sık gelmeye başladı. Bu dönemde, karşıdaki blokta bir daireye taşınan yazar arkadaşı Orhan Kemal'le görüşmeye başladılar. Ancak Orhan Kemal'in sağlığı bozuktu, sık sık kriz geçiriyordu. Şubat 1969'da Orhan Kemal bir kriz daha geçirince, Çetin Altan arkadaşını arabasıyla götürüp Cerrahpaşa Hastanesi'ne

yatırdı. Hastaneden çıktıktan sonra da Orhan Kemal'le sık sık görüştüler, birlikte içip sohbet etmeyi sürdürdüler. Orhan Kemal 1970 başındaki buluşmalarından birini günlüğüne not düştü.

Karşılıklı bloklarda oturan Çetin Altan ve Orhan Kemal'in çocukları da birbirleriyle arkadaşlıklar. Kemali Öğütçü o günlere ilişkin şunları anlatıyor: “Biz taşındığımızda Çetin Altan, Yaşar Kemal Basıncıköy'de oturuyordu. Karşı blokta 1. katta oturan komşumuz Çetin Altan sık sık gelirdi. Ahmet ve Mehmet Altan kardeşler çocukluk arkadaşlarımdı; Mehmet Altan sabahtan akşama kadar kitap okurdu, ikisi de çok okurlardı.”

1927 yılında İstanbul'da doğan Çetin Altan'ın yazmaya ilgisi Galatasaray Lisesi'nde okurken başladı. 1943-1944 yıllarında Çınaraltı, Varlık, İstanbul ve Kaynak dergilerinde şiirleri ve düz yazıları yayımlanan Çetin Altan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okudu. İlk kitabı 1946'da yayınlanan Üçüncü Mevki adlı şiir kitabıydı. 1949 yılında evlendi; büyük oğlu Ahmet 1950'de, küçük oğlu Mehmet 1953'te doğdu. Kızı Zeynep'in doğumuyla üç çocuk sahibi oldu.

1960'lı yıllarda oyun yazmaya başlayan Çetin Altan oyunlarının yanı sıra roman ve öyküler yazmaya başladı. Özellikle milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra roman ve öykülerinin üzerinde yoğunlaştı. 1972'de yayınlanan Büyük Gözaltı adlı romanı, 1973 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı.

Çetin Altan yazar, gazeteci, köşe yazarı, oyun yazarı ve siyasetçi olarak çok yönlü bir kişiliğe sahipti. Roman, öykü ve oyunlarının yanı sıra anı ve gezi kitapları da yayınlandı. Yaşar Kemal'in yıllar önceki röportajında tanımladığı gibi umutlu bir insandı; yazılarında, sohbetlerinde sık sık "Enseyi karartmanın" sözünü söylüyordu.

Yaşam öyküsü konusunda aşağıdaki alıntılar, ne kadar çalışkan ve üretken bir yazar, gazeteci olduğunu ortaya koymaktadır: "1959 yılında Abdi İpekçi'nin telifi üzerine Peyami Safa'nın yerine Milliyet gazetesinde yazmaya başlaması, yazarlık hayatında önemli bir dönemeçtir." "Taş' başlığı altındaki taşlama yazıları gazetenin tirajını 75 binden 215 bine yükseltti. Edebiyatçı köşe yazarı kuşağının son temsilcisi olan Altan, aynı dönemde bir tiyatro yazarı olarak da ünlendi. Daha sonra Devrim, Akşam, Hürriyet, Güneş, Sabah, Milliyet gazetelerinde köşe yazıları yazdı. Dünyanın en çok köşe yazısı yazmış yazarlarından." "

"Romanlarının hepsi Fransızcaya çevrilmiş; Büyük Gözaltı İsveççe, Yunanca, Bulgarca ve İspanyolca; Bir Avuç Gökyüzü ise İspanyolca ve Rumence dillerinde yayımlanmıştır. Büyük Gözaltı Fransız liselerinde seçmeli ders kitabı olarak okutuldu. Altan, köşe yazılarını topladığı kitaplardan biri olan Bir Yumak İnsan ile 1978'de Türk Dil Kurumu Ödülü'nü aldı.

1980'li yıllarda görüşleri sosyalist çizgiden uzaklaşıp liberal bir çizgiye kayan Çetin Altan 1980'de Milliyet gazetesinde köşe yazılarına tekrar başladı. 1982'de bu gazeteden ayrılarak Güneş'te yazmaya başladı, aynı yıl Paris'te küçük bir apartman dairesi kiraladı. Siyasete dayanmadan sadece kalemiyle kazandığı paraıyla Paris'te yaşamak arzusunda idi. 1986'da Hürriyet'e geçti fakat sütununun kendisinden habersiz olarak değiştirilmek istenmesi üzerine gazeteden ayrıldı 1993'te Sabah gazetesinde yazmaya başladı.

Elli yıllık yazı yaşamında yazılarından ötürü pek çok kez mahkemeye verilen Altan hakkında ağır cezada 300'den fazla dava açıldı. 1972 yılında gözaltı süresi 24 saat olmasına karşın 15 gün gözaltında tutuldu. Üç kez tutuklandı, iki kez mahkûm oldu ve iki yıl cezaevinde yattı. Son olarak hakkında 159. maddeye dayanılarak açılan davada tek celsede beraat etti."

Çetin Altan'ın eşi Kerime Hanım 1991'de yaşamını yitirdi. 1996'da Solmaz Kamuran ile evlendi. Solmaz Kamuran, Çetin Altan'ın yaşam öyküsünü anlatan İpek Böceği Cinayeti adlı kitabı yazdı; kitap 1998 yılında yayınlandı. Çetin Altan yazmayı son günlerine kadar sürdürdü. Milliyet gazetesinde köşe yazılarını yazmaya devam ederken 22 Ekim 2015'te yaşamını yitirdi.

Çetin Altan oğulları Ahmet Altan, Mehmet Altan ve kızı Zeynep Altan ile

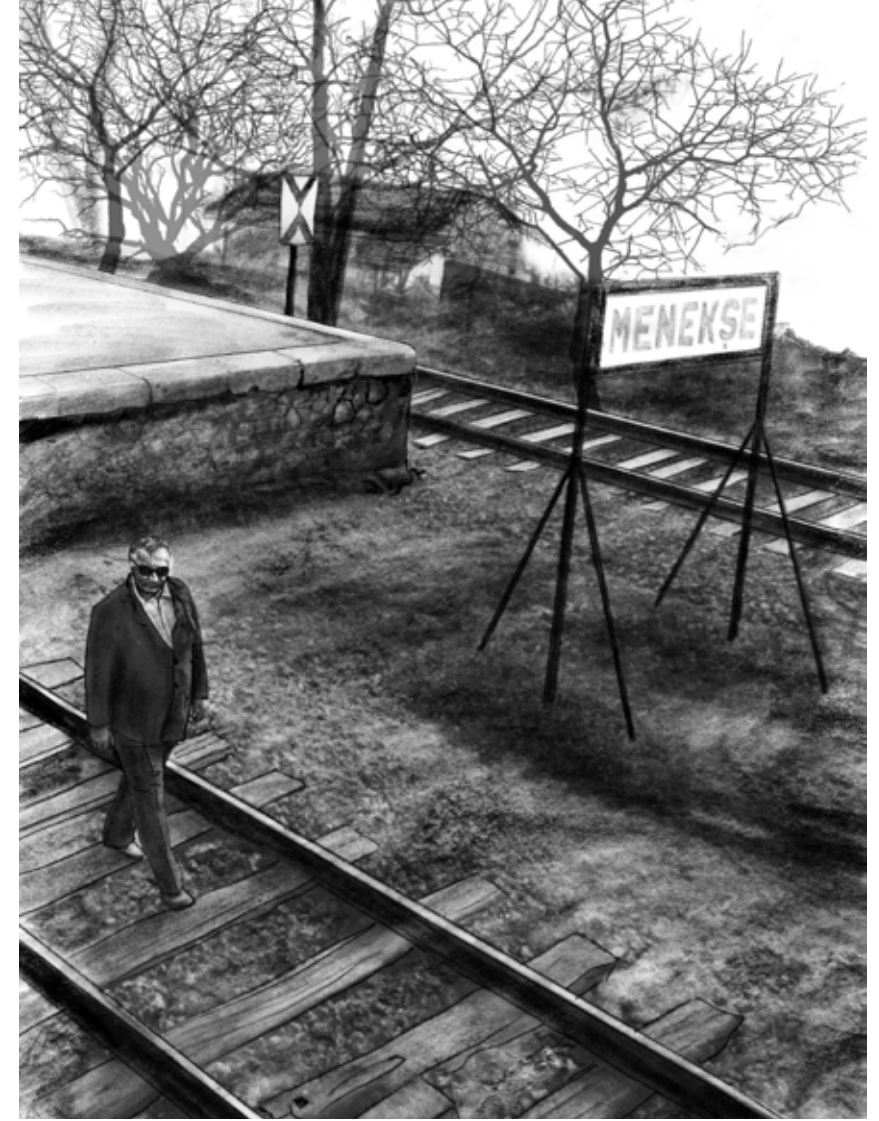
Selami Turgut Genç'in anlatımına göre, Çetin Altan'ın Basınköy'deki evinin kapısı kapanmamıştır ve evindeki büyük kütüphane bugün de kütüphane özelliği taşımaktadır. Gazeteci yazar Ahmet Altan, akademisyen Mehmet Altan ve kızı Zeynep Altan Bakan bu evde çocukluklarını ve ilk gençliklerini geçirmiş, kendi yaşamlarını kurmak için bu evden yola çıkmışlardır.

■ ■ ■

Yaşadığı Coğrafyaya Sevdalı Edebiyat Ustası

Yaşar Kemal

(6 Ekim 1923- 28 Şubat 2015)

■ ■ ■

ALTINCI BÖLÜM

Belki de hiçbir yazar Yaşar Kemal kadar yaşadığı coğrafyayı benimseyip bağlanmamış, yaşadığı yerin insanlarını bu kadar sevgiyle ve içtenlikle anlatmamıştır. Bunu bütün yapıtlarında görmek olanaklıdır. İşte Ağrı Dağı Efsanesi, işte Bir Bulut Kaynıyor, işte Bu Diyar Baştan Başa. İşte Çukurova’da yaşarken tanıyıp yazdığı coğrafya ve insanlar, işte Küçükçekmece’nin kıyıcığındaki Menekşe ve burada yaşayan insanlar... Yaşar Kemal, Çukurova’daki pamuk ırgatlarını, tarım emekçilerini nasıl anlattıysa, Küçükçekmece ve çevresindeki balıkçıları da öyle bir sevgi ve sahiplenmeyle anlatmıştır. Çukurova’daki kurt, kuş, börtü böcek, taş toprak, ağaç çiçek nasıl dile geldiyse kaleminin ucunda, öyle yazılmıştır Küçükçekmece Gölü’nün kıyısındaki güzellikler, Menekşe Koyu’ndan Marmara’ya açılan denizdeki balıklar, Florya’nın kuşları...

Yaşar Kemal’in Menekşe ve Küçükçekmece ile bağlantısı, 1959’da Menekşe’nin bitişiğindeki Zümrütyuva’da ev yapmak üzere bir araya gelen gazetecilerin yapı kooperatifi kurmasıyla başladı. Binaların ilk bölümünün yapımı tamamlandı. Bloklara yaşamda olmayan gazetecilerin ve yazarların adları verildi. Yapılar yükselirken kurallar çekilmiş, Yaşar Kemal’e Cemal Nadir bloktaki 4. katta bir daire çıkmıştı. İnşaat henüz tamamlanmamıştı, ancak Yaşar Kemal 1963’te dairesine taşındı. Bir süre orada yaşadktan sonra Ahmet Rasim blok 1. kattaki bir daireye geçip orada yaşamaya başladılar.

Taşındıkları dönemde Basıncık inşaat alanıydı; yolları yapılmadığı için çoğunlukla çamur içindeydi, iskân alınmadığı için elektrik ve su bağlanmamıştı. Orada yaşamak çok güçtü. O yıl Yer Demir Gök Bakır adlı romanı yayınlanan Yaşar Kemal, bu olumsuz koşullarda yeni romanlarının üstünde çalışmaya başladı. Yaşar Kemal’in henüz tamamlanmamış bir eve taşınıp orada yaşamaya başlamasının nedenini Tahir Şilkan’ın yazısından öğreniyoruz: “Yaşar Kemal’in Cumhuriyet gazetesi yılları 1963 yılına kadar sürer. Yurt dışındayken politik nedenlerle Cumhuriyet gazetesinden kovulduğunu öğrenir. İşsiz kalınca pek çok gazeteye çalışmak için başvurursa da, hiç kimse işe almayacaktır. Cumhuriyet’te çalışırken büyük rakamlar teklif edenler, işsiz kalınca yüzüne bile bakmaz olurlar.

Bu yıllarda dört romanı yayımlanmış, İnce Memed yabancı dillere çevrilmiş tanınmış bir yazardır. Gazeteden onun dışında, Nadir Nadi, Cevat Fehmi Başkut ile birlikte on sekiz gazeteci kovulmuştur. Yaşar Kemal o tarihten sonra, bir daha çalışma yaşamı içinde olmadığını, romanlarının geliri ve Thilda’nın kazancı ile geçindiklerini yazar.”

Yaşar Kemal de oraya gidişini ve ilk yıllardaki yaşama koşullarını Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor (Alain Bosquet ile Görüşmeler) kitabında şöyle anlatıyor: “1952’de karım Thilda ile evlenmişim. Karım İngilizceyi ve Fransızca’yı iyi biliyordu. Bir de İspanyolcası vardı. Romanlarımın gelirinin yetmediği zamanlar da karım çalışıyor, kıt kanaat geçiniyorduk. Bir de bakmak zorunda olduğumuz bir çocuğumuz vardı. Türkiye’de ve dışarıda da gittikçe tanınıyordum. Bu da biraz para getiriyordu. 1963’ten 1965’e kadar ışıksız, susuz, yolsuz bir evde yaşamak zorunda kaldık. Bu ev bir gazeteciler kooperatif eviydi. Belediye elektrik ve su vermiyordu. Yollar da yapılmamıştı o zamanlar. Bu koşullar içinde harıl harıl çalışıyor, romanlarımı yazıyordum.”

Bakırköy’ün en batısındaki Basıncık, Küçükçekmece ile sınır komşusudur; yolun üst tarafındaki Cennet Mahallesi’yle ve deniz tarafındaki Menekşe’yle yan yanadır. Yaşar Kemal, Basıncık’teki evine taşındığı ilk günlerden başlayarak çevresini tanımak için dolaşmaya başladı; bu dolaşmalar sırasında Basıncık’ün hemen yanı başındaki Menekşe’yi keşfetmekte gecikmedi. Menekşe Koyu’nun karşısındaki yamaçlara kurulmuş olan semti görür görmez sevdi ve benimsedi. Bunu, orada yaşadığı dönemde, o coğrafyadan etkilenecek, insanlarla iç içe yaşayarak, kendi deyimiyle “arkadaşlarıyla” konuşmalarından süzüp yazdığı bütün yapıtlarında görebiliriz. O dönemde yazdığı yapıtların hemen hepsinde adı geçer Menekşe’nin, Menekşe Koyu’nun; kılıç balıklarının peşinde gezen balıkçıları anlatırken, küçücük gecekondu evlerinde yaşamaya çalışan insanlardan söz ederken... Denizler Kurudu kitabındaki “Şimdi Hangi Balıkçı ile Karşılaştık Boynu Bükük” adlı öykünün girişinden okuyoruz:

“Bir yol Küçükçekmece’den gelir, bir yol Florya’dan. İşte bu kavşakta Menekşe vardır. Küçükçekmece’yi Marmara Denizi’ne bağlayan derenin ağzına kurul-

■ ■ ■

muştur Menekşe. Öyle önemli bir yer değildir. Şanı şöhreti yoktur. Tarihi de yoktur. Ya da bilinmez. Şimdi, şu anda yaşayanlar kurmuşlardır Menekşe'yi. Van'dan, Köstence'den, diyarı Rum'dan, Karadeniz'den, Dobruca'dan, Anadolu'dan ve biltekml Rumeli'nden gelenler kurmuşlardır Menekşe'yi. Ve burada bir tren istasyonu vardır. Görkemli çimento bütün ağırlığıyla yan yatmıştır Menekşe denizine doğru. Ha yıkıldı ha yıkılacak. Ama yıllardır yıkılmıyor. Bir gün göreceğiz ki bu istasyon iyice yan yatmış devrilmiş ama yıkılmıyor. Yan yatmış istasyon, gene eskisi gibi işliyor. Bizim devletin, hükümetlerimizin mucizatlarından sual olunmaz. Bu böyledir. Belki de bir gün bizim Menekşe'deki istasyon yapısı turistik, yeryüzünün bilmem kaçınıcı harikasından birisi olur. İşte o zaman, devrilmiş istasyon yapısı sayesinde Menekşe dünyaca ünlenir. Biz de kurtuluruz şu son yıllarda başımıza gelmiş cümle belalardan."

Yaşar Kemal Menekşe'de, Fotoğraf: Ara Güler

Menekşe, hemen hemen bütün yapıtlarında başkarakterdir. Pek çok öykü ya da röportajında yer yer Menekşe güzellemesi vardır. Menekşe'yi anlatırken kullandığı "biz" sözcüğü, onun gelip yerleştiği bu coğrafyayı ve insanları nasıl benimsediğini belirgin olarak ortaya koymaktadır.

■ ■ ■

Gecekonduları anlatırken kullandığı sevecen dilden bunu anlamak olanaklıdır. "Şimdi Hangi Balıkçı ile Karşılaştık Boynu Bükük" adlı öyküden okuyoruz: "Menekşe yamaçları, eskiden bataklık olan dere kıyıları şimdi tepeden tırnağa gecekonduyla sıvalıdır. Küçücük, na bu kadar, bu kadar. Küçücük evler. Kontraplaktan, tahtalardan, briketten, ne bulmuşlarsa, Allah ne veriyse onunla yapmışlardır evlerini, vaptmışlar, başlarını sokuvermişlerdir. (...) Şu Menekşe yamaçlarındaki, şu dere kıyısındaki her bir ev, hani üfürsen yıkılıverecekmiş gibi duran her bir ev kahramandır. Her bir kontraplak evin başından türlü maceralar geçmiştir ve her bir evin macerası dillere destandır. Gerçekten, iyi bir yazar olup, şair olup, destancı olup Menekşe'nin yüreğine girmeli ve bu her kahraman evin macerasını söylemeli, yazmalı, insanoğluna, gelecek kuşaklara bu yiğit evlerin macerasını ulaştırmalı. Ve insan soyunun yığıtlığını, dayanma gücünü, var olma çabasını anlatmalı. Ve Menekşe'nin insanları o günlerden bu günlere nasıl gelmişler öğrenmeli. Bana gelince, ben Menekşe'yle, Menekşe'nin insanlarıyla onların biraz hergelece, biraz çocukça çıkarcı dostluklarıyla iftihar ederim. Onların dostluğuyla öğündüğüm kadar hiç kimsenin dostluğuyla, hiçbir şeyle öğrenmemişimdir. Ben yüreğimin derinliğine gömdüğüm acıları, sevinçleri, dostlukları öyle kolay kolay, hemen yazanlardan değilim. Menekşe'yi de daha uzun yıllar yazmak istemezdim, yani bu kadarcık olsun bile dokunmak istemez, yüreğimin köşesinde Menekşe'mi kendime, öyle sıcak, dostça saklamak isterdim."

Bu öykü de pek çok öyküsünde olduğu gibi belirgin olarak Menekşe ve Menekşelilere güzellemedir. Gecekonduları kişileştirmiş, içinde yaşayan insanlardan dolayı onlara olan sevgisini ifade ederek yüceltmıştır. Menekşe'deki gecekonduları yapan insanların emeğine, yaşama tutunma çabalarına duyduğu saygı da belirgin olarak kendisini göstermektedir.

"Bu gecekondu kahramandır, hem de dünyanın en kahraman, tarihin gördüğü en kahraman kalelerdir. En kötüsü, en kurnazı, en rüşvetçisi bile beş kere yapıp beş kere yıkılmıştır. Her gecekonuda bir apartıman emeği vardır, bir apartıman emeği. Camı bir yerden, biriketi, tahtası, tavanı, kiremiti, çivisi bir yerden alınmıştır, alın teri göz nuruyla gıdım gıdım toplanmıştır. Yıkılmış yıkılmış, inatla yapılmıştır."

Menekşe'yi ve Menekşelileri anlatırken gerçekçidir de. Kusurlarını, içlerinde kötülerin de var olduğunu ifade eder. Ancak yine de onlara kıyamaz, aşağıdaki son cümlelerde yazdığı gibi:

"Menekşenin bütün kusurları bana vız gelir. Menekşede kötüler yok mu? Kıskançlar, kıskançlıktan birbirinin gözlerini oyanlar, tefeciler, en yakın arkadaşına kazık atanlar yok mu? Adam öldürmüşler, hapiste yatıp çıkmışlar, insanlığın yüzünü kızartıcı davranışlarda bulunmuşlar yok mu? Var, hem de ne kadar! Ama gene de Menekşe iyidir, hastır, dosttur. Kötülüklerinin yanında iyilikleri çoktur. İyilerini örnek gösteririm dünyaya."

Yaşar Kemal, Basıncöy'de yaşadığı halde, yürüyüş ya da yazma zamanlarının dışındaki zamanının çoğunu Basıncöy'den çok Menekşe'de, koydaki balıkçı kahvelerinde geçirdi. Orada yaşayan, ekmeklerinin peşinde koşan bütün balıkçıları tanıyordu; balıkçılar dostuydu, arkadaşındı. Balıkçılar ona adıyla sesleniyorlar, onu kendilerinden biliyorlardı. Onların sevinçleri sevinci, kaygıları da kaygısıydı. Kötü havada denize açılan balıkçı dostunun gecikmesinden duyduğu kay-

gıyı gizlemiyor, öteki balıkçılar da onu avutmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. O nedenle, yazdıkları yalnızca uzaktan ya da dışarıdan gözlemler sonucunda çıkmamıştır ortaya; öyküsünü, yaşamını anlattığı insanlarla iç içe yaşayarak, onlarla sevinip onlarla kaygılanarak, sözlerine sohbetlerine ortak olarak anlattı Menekşelilerin öykülerini.

Yaşar Kemal, Bir Bulut Kaynıyor kitabındaki "Bir Gecekonduyu Yık- tılar!" röportaj öyküsünde, Menekşe'de derme çatma gecekondu- lar da yaşayanların sorunlarını nasıl

içten ve derinden benimsediğini belirgin olarak ortaya koymaktadır.1966'da yazdığı öyküde, onların yaşadıkları küçücük gecekonduların yıkılmasına üzülür, yıkanlara öfkelenir; yaşanan bu haksızlıklara tepki göstermeyenlerin de sorumlu olduklarını anımsatır... Yaşanılanların sınıfsal nedenlerini de duyumsatır ve sorumluları uyarır. Kitaptan okuyoruz:

"Dün, Küçükçekmece'de Menekşe'de bir gecekonduyu yıktılar. Kırk yaşında üç çocuklu Giresunlu Hasan Aksoyun gecekonduğunu yıktılar. Hasan Aksoy on iki yıl önce Cihangirde inşaat işçisi iken orada bir eczanede çalışan Fikriye'yle tanışıp evlenmiş. İkisi de gurbetçi. Fikriye Aksoy şöyle anlattı: 'Anamı sekiz yaşından beri görmedim. Bir anam var. Yaşadığını buraya gelen komşulardan duyuyorum. Sekiz yaşında beni evlatlık verdiler. İstanbul'a geldim. O yıl bu yıldır ne anamı gördüm ne de köyümü. Benim köyüm de Hasan oldu, evim de. Benim köyüm de Menekşe oldu, evim de.'

Evlendikten bir yıl sonra işte bu gecekondu yerine, Menekşe sırtlarına gelmişler. Paraları olmadığı için kendilerine bir çadır uydurmuşlar. Tam beş yıl, karda kıyamette, sıcakta tozda, susuz ışıksız mağara hayatı yaşar gibi tam beş yıl çadırda yaşamışlar. 1958'de de komşuların yardımlarıyla bu gecekonduyu, kırıp sararak yapmışlar.

Burası bir gecekondu şehridir. Önde deniz, arkada kaygan Basıncöy. Bizim evler. Yanda anlı şanlı Florya. Zengin, milyoner villaları. Mutlu azınlığa dayanmış sırtını fıkara Menekşe gecekonduları. Florya bu yoksulluktan iğreniyor. Yanındaki gecekondulardan utanıyor. Utanıyor gibi gözüküyor. Her şey utanır. Bütün gayri insani davranışlardan herkes utanır da Florya utanmaz. Florya namussuzdur. Florya orospudur. Florya utanmazdır. Florya vatansızdır. Florya merhametsizdir, vicdansızdır, taş yüreklidir. Florya utanmaz. Florya taş yürekliliğinden yıktırır bu evleri. Florya kendine yakıştıramadığından yıktırır bu evleri.

Menekşe sırtları kaysa da güzel yer. Diyorlar ki zenginler gelip bu yamaca tapu uydurmuşlar. Hatta maslup Hasan Polatkan ya da akrabaları buradan ucuza arsalar kapatmışlar.

Bu gecekonduların hemen hepsi üç beş kere yıkılmış yapılmıştır. Gecekonducular toprağa inatla yapışmışlar, ayrılmıyorlar. Bin kere yıksalar, bin kere yapacaklar. Başka başlarını sokacak bir delikleri yok. Çaresiz insanla başa çıkılmaz. Çaresiz insan, dünyanın en güçlü insanıdır. Dünya dünyaya geçse gecekonducuları Menekşe'den ayıramazsınız. Gayret boşuna.

Dün sabah sırtta dolaşıyordum. Güzel, belalı, insanın içini sevinçle dolduran bir güneş vardı. Deniz alabildiğine uzanıyor az ilerde. Dünya yemyeşil ve ağaçlar çiçeğe durmuş. Yamaçta küçücük, fıkara gecekondular evleri. Güneşte bahar tayları gibi oynayan cıvı cıvı gecekondular çocukları.

İlerde yamacın başında bir kalabalık gördüm. İnsanlar telaşlıydılar. 'Nedir bu telaşınız?' dedim. 'Gecekoncumuzu yıkmağa geliyorlar' dediler. 'Sebep?' dedim. 'Sebebi kolay' dediler. 'Sebebi var.' 'CHP iktidarı ele alır, onlar AP'lilerin gecekondularını yıktırırılar. AP iktidarı ele alır, onlar da CHP'ye oy vermişlerin gecekondularını yıktırırılar. İkisi arasında oyuncağa döndü gecekondular.' 'Siz de CHP'den, siz de AP'den yana olmayın.' 'Ya nereden olalım?' dediler. 'Kendinizden yana olun' diyecektim, utandım.

Az sonra iki cip dolusu adam geldi. İçinde dört tane belediye zabıta memuru, bir polis komiseri, bir mühendis. Yakası arı rozetli. Dikkat edin, yakası arı rozetli. Yakası arı rozetli. Teknik Üniversite bitirimli bir mühendis de vardı, İki de işçi vardı. Gecekonduyu yıkacak işçiler. Ellerinde kocaman kazmalar vardı. İşçiler önce çocukları çıkardılar evden. Küçücük el kadar çocuklar. Temiz, pak. Sonra bir minder çıkardılar, eski ve tertemiz. Bu gecekondunun her şeyi eski, her şeyi tertemiz. Sonra iki yorgan. Sonra iki kapacak. Bir su küpü. Bir sacayağı, bir kırık iskemle. İşte o kadar. Gecekondunun bütün zenginliği o kadar. Ama tertemiz. İki de yeni doğmuş, yumuk yumuk kedi yavrusu atılar gecekondudan dışarı. Çocuklarla birlikte dışarda bir köşeye sığınıp kaldılar yavrular. Bu gece kedi yavruları insan yavrularıyla birlikte ayazlayacaklar. Çocuklar hasta.

Üç çocuğun ortancası daha yeni ameliyat olmuş. Sürünür gibi bir hali var. Birisi bebekcik... Yerinden olmuş. Şaşkın, kocaman gözlerle olan bitene bakıyor. Hiçbir şeyin, başına gelen felaketin hiç farkında değil. Şu yıkmak için boşalttıkları küçücük ev, bu küçücük çocuğun oyuncağına benziyor. Çocuk öylesine küçük ki, elinden oyuncak evini almış yıkacaklar da oralı bile değil.

Bir de baktım, mahallenin bütün kadınları gecekondunun dört bir yanına halka olmuşlar ağlıyorlar. Genç yaşlı bütün kadınlar ağlıyor. Duyan geliyor, gelen ağlıyor. Çocuklar, kadınlar, genç kızlar ağlaşıyorlar. Kim bilir, burada şu oyuncak evler için bu fıkara gecekondular kadınları ne kadar gözyaşı döktüler? Kim bilir, kim bilir? Ağlayan kadınlar içinden, yıkılan gecekondunun sahibi kadını seçmek zor. Sordum gösterdiler. (...)

Eli kazmalı işçi gecekondunun üstüne çıktı. Ev neredeyse çökecek. İşçi gecekondudan daha büyük. Elindeki kazma da daha büyük. Sonra edemedi indi. Koca kazmalı işçi gecekondunun üstünde çok duramadı indi. Aşağıdan yıkmağa başladı. Bir kazma vurdu, hoop, bütün gecekondular dağılıverdi. Duvarlar kontrplaktanmış, incecik. Bütün duvarlar kontrplaktan, taş değil, tahta değil, çimento değil, tuğla değil kontrplaktan.

Gecekondular dağılıp yere serilirken kadınlar, çocuklar bastılar ağıdı. Gecekondular sahibi kadından ölüm çığlığı gibi bir çığlık yükseldi. Florya'nın üstünde söndü. Ben istemesem de bu gecekondular yıkıcılarını birer cellada benzetiyordum. İnsan celladı kötü bir şeydir. Ürpertici bir yaratıktır. Gecekondular cellatlarından daha çok ürperdim. Daha, daha çok.

Akşama doğru yağmur başladı. Çocuklar ve kediler yağmur altında kaldılar. Hışım gibi bir yağmur yağıyor. Gecekondular mahallesi çamur içinde karanlık içinde. Hasan işten geldi. Hiçbir şey söyleyemedi uzun zaman. Dili tutuldu. Bir süre sonra, 'Evimi yıkanlar, eviniz yıkılsın' dedi.

Benim bir tuhafıma gidiyor, Hasanın o hüznü, o küçücük çocuk oyuncağı eve, o kocaman kazmalarla, kocaman resmi giyitli, yakası Arı rozetli koskocaman adamların yıktığı eve, evim demesi tuhafıma gidiyor. Bu kocaman adam Hasan bu küçücük eve nasıl oluyor da evim diyor.

Karanlığa yağmur yağıyordu. Hasan, iki üç kontrplağı yan yana getirip çocuklarına yağmurdan bir sığınak yaptı. Şöyle kontrplakları çadır gibi çatarak. Az sonra o kocaman resmi elbiseli adamlar kocaman kazmalarıyla gelip gene yıktılar. Çocuklar gene yağmur altında kaldı. Kocaman dev adamlar gittiler. Cellatlar gittiler. Hasan gene çattı kontrplakları. Yağmur indiriyor. Her yer çamur içinde. Çocuklar çamura belendiler. Hasan suya girip çıkmış gibi. Karanlık. Cellatlar gene geldiler, az sonra, çocukların üstündeki sığınak kontrplağı aldılar, şuraya atıverdiler. Çocuklar yağmur altında gene kaldı. Ben oradan ayrılıncaya kadar bu üç kere oldu.

Bu, dün İstanbul'da mutlu azınlığın Florya'sında, bu cennet örneği yerin az ilerisinde oldu. Ve efendiler şahane villalarında, kuş tüyü yataklarında, kuş sütü eksik sofralarında yemeklerini yiyip, viskilerini içip rahatça uyudular. Güzel düşler gördüler. Hasan Aksoy da üç çocuğuyla, hatta karısıyla bu gece sabaha kadar delice yağın yağmur altında titreşti durdu.

Bu yüzyılımızın yüz karası, bu utanç verici bir zulümdür. Buna kapitalist sınıfın köpeklerinden başka, insan olan hiç kimsenin yüreği dayanamaz."

Yaşar Kemal Menekşe'yi, Menekşe'deki gecekonduarda yaşayanların yoksulluğunu anlatırken, anlatımında bir acıma duygusu görülmez; daha çok sevgi, saygı, sahiplenme ve onların bu koşullarda yaşamasına neden olan sisteme duyduğu öfke vardır. Yoksulları sever ve onların yaşama tutunma çabasına saygı duyar. Yoksulluk onun ve ailesinin yabancı olduğu bir durum değildir. Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor (Alain Bosquet ile Görüşmeler) kitabından okuyoruz:

"Yoksulluk korkunç bir şeydi. Ben de çok yoksulluk çekmiştim. İstersem çekmeyebilirdim. Çok para kazanabilir, zengin bile olabilirdim. Ama söz benim için kutsalı. Sözün gücüne inanıyordum. İnsanoğlunun yoksulluğu alçakça bir şeydi. Buna karşı koymayan, sömürüyü yutan yazar değil, insan bile olamazdı bana göre. Bu benim yaşamımdan daha değerliydi. Bu iki kutsal kavram için her şeyimi verebilirdim. Her zaman biraz ekmek, bir başımı sokacak oda, orada yazabilmek... O kadar."

Yaşar Kemal eşi Thilda Gökçeli ile, Fotoğraf: Ara Güler

Yaşar Kemal, Cumhuriyet'ten atıldıktan sonra ekonomik açıdan sıkıntıya düşmüştü. O nedenle, Basınköy'deki ev tamamlanmadığı halde taşınmıştı. Eşi Thilda da onunla sıkıntıyı ve yoksulluğu paylaştı. Her ikisi de yoğun biçimde çalışıyorlardı. Yaşar Kemal bazıları önceden kurgulanmış olan, bazılarıysa "yaşadığı" Küçükçekmece ve çevresinden, oradaki yaşanmışlıklardan esinlenerek yazdığı romanlarına, öykülerine ve öteki çalışmalarına yoğunlaştı. O süreçteki güçlüklerle ve sıkıntılara karşın yoğun çalışmasını, yazma tutkusunu ve özgürlüğüne düşkünlüğünü Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor (Alain Bosquet ile Görüşmeler) kitabından okuyoruz:

"Cumhuriyet'te çalıştığım on iki yıl süresinde 4 roman yazabilmişim. Cumhuriyet'ten atıldıktan sonra on yıl içinde 10'dan fazla roman yazdım. Hiç engel tanımadan çizdiğim yol üstünde ilerliyordum. Tesadüfler bana yardım etti, diyebilirim ama her şeyi bilinçle, çizgimden hiç sapmayarak, bilerek yaptım. Önemli göreve gelince, ben, o sıralar yazılarımın yayımlanacağını bile bilemiyordum. O zaman hikâyelerimi çok ünlü bir dergiye göndermiş, derginin sahibi olan yazardan çok övücü mektuplar almıştım. Yazar, hikâyelerimin çok sert ol-

duğunu, bugünlerde böylesi hikâyelerin yayımlanamayacağını söylüyordu. Bir tek satırım çıkmasa da, benim işim yazmaktı ve işimi ömrümün sonuna kadar sürdürecektim. Öyle de yaptım. Gazeteci olarak tanınıyordum. Röportaja yeni soluklar getirmiştım. İsteseydim, çok ünlü ve zengin bir gazeteci olarak ömrümü tamamlayabilirdim. En sıkıştığımız günlerde bile kendimizi iyi bir yaşamla değiştirmek ne Thilda'nın aklından, ne de benim aklımdan geçti. Çocukluğumdan bu yana hep kendimi başına buyruk ve özgür saydım. Ne pahasına olursa olsun hiçbir engeli tanımadım. Özgürlük, boyun eğmeme benim içimdeydi."

Öykü ya da romanlarının yayımlanıp yayımlanmayacağını bilmeden yazmak; görüp duyumsadıklarını anlatmak, yaşadığı coğrafyada olup bitenlere duyarsız kalmayıp insanların yaşadıklarını anlatmak, yaşanılana tanıklık etmek isteğinden ve sorumluluğundan kaynaklanmaktadır. Yaşar Kemal'in büyüklüğü de buradan gelmektedir. Bakırköy'e bağlı Basınköy'de yaşamasına karşın, Florya'daki villalara değil de Küçükçekmece'nin mahalleleri olan Menekşe'ye, Cennet Mahallesi'ne çevirdi yönünü hep. Menekşe Koyu'ndaki balıkçı kahvelerinde tanıştığı balıkçıları, deniz emekçilerini, ekmeğini alının teriyle kazanan iyi insanları anlattı. Sevdı, benimsedi; dostu, arkadaşı bildi ve onların öykülerini anlattı.

Yazdığı pek çok yapıtı gibi Deniz Kurudu kitabı da Menekşe ve Menekşeliler güzellemesidir. Menekşe'nin insanları ve özellikle balıkçılar o dönemde yazdığı pek çok kitabının odak noktasında yer aldı. Kitaptaki "Menekşe'nin Balıkçıları" başlıklı öyküsü de bunlardan biridir. Ayrıca bu öykü Menekşe'nin yanı sıra Küçükçekmece Gölü ve çevresinde yaşayan kuşlara da bir güzellemedir. Kitaptan okuyoruz:

"Kim gelirse gelsin Menekşeye, Menekşe üstüne düş kurmadan edemez. Kıyıya dökülmüş tekneleri, gecekonduları, yıkıntıları, bozuk, çimento beton artığı kıyıları, Çekmece deresi... Çekmece deresi eski Bizans'ın Myrmex deresidir. Bizans gününden bu yana şanlıdır, şöhretlidir. Marmara'yı göle bağlar. Gölde ördekler, turna balıkları, yosunlar... Göl kıyısının iri turuncu kelekleri olur. Eskiden uzun boyunlu ak toy avlanırdı Çekmece gölü kıyılarında. Belki Bizans'ta da toy avlanırdı buralarda. Toylar uzun boyunlu, iri, uzun kanatlı ak kuşlardır. Turna gibi salınarak yürürler, kuşkucu, güvensiz, yanına yaklaştırmaz kuşlar-

dır. Bugünlerde daha toy geliyor mu Küçükçekmece kıyılarına, bilemiyorum. Uzun bir süredir göremedim. Toy görmek uğurdur, diyorlar, kimi kuşların bir kutsal yönü vardır, toylar da o kutsal kuşlardandır. Öyle söylerler.

Menekşeye geldim geleli, herkes gibi ben de olmadık düşler kurarım Menekşe üstüne, Menekşe balıkçıları üstüne. Menekşeden bir ada yaparım kendime, bir dünya kurarım. Kimin böyle bir yeri olsa, kim böyle bir yerde yaşasa mümkünü yok düşler, dünyalar kurmadan edemez. Benim Menekşenin insanları, yani balıkçıları ermiş insanlardır. Tansıklar yaratamazlar biliyorum, denizi, gökyüzünü her sabah doğayla birlikte yeniden canları istediği renge boyarlar. Orhan Veli gökyüzünü canının istediği renge boyamayı, Menekşe balıkçılarından öğrenmiştir. Orhan, Menekşeyi bilir miydi, bilmesin ne çıkar, o denizi boyamayı, lapinaların haresini onlardan öğrenmiştir. Görmemiştir, bilmemiştir ama öğrenmiştir. Orhan bir tansık adamdır, deniz adamıdır."

Yaşar Kemal, Basınköy'e 1963'te taşındı; benim 1963'te Edirne'ye gitmek için yola çıktığımda görüp hayran olduğum o taş köprünün üzerinden kim bilir kaç kez gelip geçti çevreyi dolaşırken... Doğaya, insana, doğadaki canlılara, canlılara karşı nasıl sevgi doluydu; insan eliyle, sanatçı eliyle yapılan güzelliklere, kültürel değerlere de öylesine hayrandı ve bu hayranlık yazdıklarında belirgin olarak kendisini göstermektedir. Küçükçekmece'de yaşamamasına karşın Küçükçekmece'yi, gölü, dereyi; gecekondu mahallelerini, "Na bu kadarcık" diye severek esirgeyerek anlattığı gecekonduları, hatta Menekşe'deki eski istasyonu bile çok sevdi.

"Koca Sinan'ın eseri olan" taş köprüye, çevresinde yüzlerce kuş türü barındıran Küçükçekmece Gölü'nün "aydınlık pınar suyu" diye nitelediği duru sularına, gölü Marmara Denizi'ne bağlayan derenin berrak sularına hayran oldu; onlara hayranlığını anlattı yazdığı öykü ya da romanlarında. Bununla birlikte insanların çıkarıcı, düşüncesiz ve duyarsız davranışları nedeniyle gölün, derenin sularının, günden güne kirlenmesine, plansız yapılaşmaya duyduğu üzüntüyü ve kızgınlığı da ifade etti. Ki bunlardan en kötüsü, bu güzelliklerin ortasına yapıpıp çevreye kötü kokular yayan, derenin, gölün suyunu kirleten mezbahaydı. Menekşe'nin Balıkçıları öyküsünden okuyoruz:

"Bizans'ın ünlü Çekmece Deresi'nin üstünde, gölle derenin kavuştuğu yerde Koca Sinan'ın özene bezene yaptığı bir köprü vardır. Yüzyıllardan bu yana kendi güzelliğini, hem de vakarını, onurunu berbat apartmanlara, balçığa, çamura, aşağısındaki o iğrenç, iğrenç kokular saçan mezbahaya karşı savunur. Çekmece Gölü'nün deresinin üstüne, kıyılarına ne ki çirkinse, ne ki pisse, berbatsa o yapılmıştır. Oysa eskiden, Bizans çağını, Osmanlı çağını demiyorum, daha yenilerde, buraya, bu çirkin, bu ufunet saçan, bu iğrenç mezbaha yapılmadan önce Çekmece deresi aydınlık bir pınar suyu gibiydi. Çekmece Gölü de bir aydınlık pınar suyu gibiydi. Dibine Kuran düşse okunur. İşte öyle. Bu pis, mikrop yuvası, bu kokudan yanından geçilmeyen mezbahayı buraya diktikten sonra her şey böyle oldu işte. Çevirip de gözünü o güzelim göle zor bakarsın. O aydınlık Çekmece deresi bir çamur, bir bataklık, bir koku... O Altın Boynuz dedikleri Haliçten daha beter. Haliçten hiçbir yer beter olamaz. Olamaz. İşte bir şehir böyle öldürülür. İşte doğanın canına böyle okunur. Bu mezbahayı iyi ki Sinan Köprüsü'nün dibine kurmamışlar. Sinan Köprüsü'nden belki şimdi geçemezdik; o sası, pis mezbaha kokusu, o kan kokusu, kokmuş kan, bağırsak, işkembe, ham deri kokusu ciğerimizi sökerdi. Şimdi de söküyor ya... Bana öyle geliyor ki, belki de haksızlık ediyorum köprüye, belki mezbaha köprü'nün bitişiğine yapılsaydı, bu güzelim köprü onun da hakkından gelirdi. Bağırsağı, sasımış kanı, kokmuş deriyi kokutmazdı, arıtır güzelleştirirdi. Koca Sinan da bir tansık adamdır, Sinan'ın Köprüsü mezbahayı da güzelleştirmenin bir yolunu bulurdu. Bulurdu da altından akan şu dereyi niçin kurtarmadı, yan verip gerildiği şu gölü niçin kurtaramadı? Bana kalırsa kurtardı da, kurtarıp ötesine bile geçti. Bir düşünün bakalım eğer bu köprü burada olmamış olsaydı, bu Çekmece Gölü, deresi böyle olur muydu? Gene de azıcık güzelliği var. Burayı Sinan kurtardı köprüsüyle, bile bile belki de...

Düşlemek gerek gelecek Çekmece'yi, oraya Sinanlar getirmek, köprüler kurdurmak, Sinan'a plajlar yaptırmak gerek. Ağaçlar dikmek, parklar yaptırmak, dereyi yeniden pırıl pırıl eylemek... Yeşilbaşlı ördekleri, toyları, kazları, kuğuları yeniden çağırmak gerek."

Menekşe'deki balıkçılardan iyi, dürüst, çalışkan insanlar olarak söz etti hep kitaplarında; deniz emekçileri onun dostudur, arkadaşındır. Bu iyi insanların

en büyük üzüntüleri, usulsüz balık avı nedeniyle denizin, balıkların zarar görmesidir. Deniz Kurudu'daki "Şimdi Hangi Balıkçı ile Karşılaştık Boynu Bükük" adlı öyküden okuyoruz:

"Kazım kırk yıldır kayıklarda yatar. Ev yüzü görmemiştir. Kazım Ağa isteseydi buraya dizi dizi gecekondu kurardı. Gecekondularına kira da alırdı. İsteseydi gecekonduyu elli kere yıkarlar, o gene gecekondu kurardı. O kırk yıl kayığında uyudu. İşte şimdi de derenin kıyısında, karaya çekilmiş, renk renk, çiçek gibi kayıkların arasında tekneden gecekondu, gündüz kondu, her neyse... O başını belaya sokmamış, yüz suyu dökmemiş, rüşvet vermemiş, o çöp senin bu çöp benim bir çivi, bir tahta kırığı, bir kapı eskisi, bir biriket yarısı toplamamıştır.

(...)

Sonra usul usul gecekondu yapılmaya başladı buraya. İlk gecekondu belki bir bostan kulübesiydi. Onu yıkmadılar sanırım. Sonrakini de yıkmadılar. Bostan sahibi balıkçı İsmail Ağa'nındı. İsmail Ağa saf temiz bir adamdı. Çok para kazandı, parasını elinden aldılar. Bostancılıktan değil de balıktan para kazandı, balıktan. İnsan balıktan zengin olmaz ama rahat yaşar. Eli hiç bir zaman kuru kalmaz. Masası rakısız kalmaz. Yanına yöresine yardım edebilir balıkçı her zaman.

"Denizi kuruttular denizi. Aaaaah, denizi... Gözleri kör olasılar. Elleri kuruyasıcalar. Haneleri harap olasılar. Denizi kuruttular denizi..."

"Menekşe yamaçları, derenin kıyıları doldu. Daha o zamanlar bu plajlar yeni yapılıyordu. Bu Haylayf Plajı icat olunmamıştı."

"Denizi kuruttular denizi. Aaah, denizi..."

Yaşar Kemal, onları konuşturur, anlattıklarını öyküler. Menekşe'nin, Küçükçekmece'nin geçmiş dönemlerdeki durumunu, insanların kardeşlik içinde yaşamlarını balıkçılar ona anlatırlar; o, onların dilinden bize anlatır. Yapıtlarında mekân ve kişilerde paralellikler görülür. Deniz Küstü'deki balıkçı Hristo, bu kitapta da balıkçıların reisi olarak karşımıza çıkar. Balıkçıların arasındaki dostluk kardeşlik, din dil ırk gözetmeden var olan kardeşlik olgusu öykü ve romanlarında sıkça yer alır. Şimdi Hangi Balıkçıyla Karşılaştık Boynu Bükük öyküsünden okuyoruz:

■ ■ ■

"Küçükçekmece o zamanlar birkaç evlikti, kayıklardan balıklar atardık evlere. Bostancılara balık verirdik. Hiçbir şey karşılığı değil, öyle, dostluk... Bostancılar bize kocaman karpuzlar verirlerdi. Hiçbir şey karşılığı değil, dostluk. Ne alırsak, ne verirsek bedavaydı. Ermeni balıkçılar, Rum balıkçılar kardeş gibiydik. Ermeni, Rum yemekleriyle denizin ortasında kayıkları halka yaparak, rakı şişelerini patlatırdık. Ve şişe, halka olmuş kayıklarda elden ele, elden ele dolaşırdı. Ve gören, ve gelen halkaya girerdi. Şişeler biter, şişeler biter, şişeler açılırdı."

Balıkçılar dostudur arkadaşdır, birlikte denize, balığa çıkarlar, kendisi de kürek çeker. Balıkçılar balık azlığından, denizin bereketini kaçıranlardan yakınırlar. Tirolle, lambayla balık avlanmasının zararından söz ederler. Yaşar Kemal

ve Menekşeli balıkçılar, birbirlerine adlarıyla seslenecek denli yakınırlar. Deniz Kurudu'dan okuyoruz:

"Tatar Ali ağ örüyordu. İlyâ ustayla. İkisi de, hele Tatar Ali can dostumdur. İçtiğimiz su ayrı gitmez. Öylesine dostumdur. Bunu, en iyi dostumun Tatar Ali olduğunu Menekşe'de herkes bilir. Buraya geldiğim günden bu yana en çok kanım Tatar Ali'ye kaynadı. İçersem, onun olmadığı masada

Yaşar Kemal Menekşe Koyu'nda kürek çekerken

işmek hoşuma gitmez. Akıllı, çalışkan adamdır. Cin gibi zekidir. Denizin altını üstünü bilir. Başından, Allah başa vermesin, bir insanı bir dokunuşta yerle bir edecek işler geçmiştir. Kim olsa bunca fırtınanın önünde eğilir yıkılır giderdi. Tatar Ali dayandı. Tatar Ali'yi iyi bilirim. Dayanacak da. Onunla çok denize, çok balığa çıktım. Belki on yıldır.

* * *

Bir de Tatar Ali'nin keyfi başka bir yüzden kırıldıkça kırılıyor. Olgun, gün görmüş Tatar, bağırıyor, çağırıyor. Beni ne zaman görse, 'Yaşar' diyor, 'işte sen tanıksın; biz eskiden denize çıkınca böyle mi, bu kadar mı balık alırdık? Ağlarımız kırmızı barbunyalarla sıvanmaz mıydı? Denizi kuruttular denizi...'"

■ ■ ■

Yaşar Kemal'in Küçükçekmece ve çevresinden etkilenecek yazdığı öykü ve romanları yaşama bire bir tanıklık eden; insanları iyi kötü, olumlu olumsuz, güçlü zayıf yönleriyle anlatan yapıtlardır. Yapıtlarının özgünlüğünde usta bir yazar olmasının yanı sıra, iyi bir röportaj yazarı olmasının ve gazeteciliğinin de payı vardır. Her şeyi görüp sezer, ayrıntılar gözünden kaçmaz; insanları konuşturmasını bilir, kendisi de onlarla konuşur, düşüncelerini söyler, duygularını dile getirir. Öykülerinin, romanlarının özgünlüğü, içtenlik ve sahiciliği onları benzersiz kılar...

Yaşar Kemal, Basınköy'deki evine taşındığı süreçte ve onu izleyen yıllarda daha önceden kurgulayıp yazdığı kitapları arka arkaya yayınlanarak okurla buluştu. 1963'te Yer Demir Gök Bakır, 1967'de destansı romanı Üç Anadolu Efsanesi, 1968'de Ölmez Otu, 1969'da İnce Memed (II. Cilt) yayımlandı.

Yaşar Kemal, yazma konusundaki alışkanlıklarını burada da sürdürdü. Yazacağı romanları düşünmek, kurgulamak, düşünceleriyle baş başa kalmak için uzun yürüyüşlere çıkıyor; Florya ormanında, Yeşilköy sahilinde, Menekşe Koyu'nda dolaşıyordu.

Dünya Kitap dergisi için kendisiyle röportaj yapan Faruk Şüyun'a, günlük yaşamına, çalışma yöntemine ilişkin şunları anlattı: "Sabah kalkınca bahçeye giderim; orada domatesler var, incir ağacı var. Büyük çam ağaçlarının arasında dolaşırım. Kahvaltımı yaparım, daha sonra yine ya ormana yürür dolaşırım ki bu sırada bir roman düşünürüm veya trene binerek Yeşilyurt'a giderim. Yeşilyurt'tan Çiroz Plajı'na kadar yürür, sonra geri dönerim. Bu da benim için yazdığım herhangi bir romanı düşünmek demektir. Yazmıyorsam eğer, kafamda doğmuş olan herhangi bir romanı düşünürüm. Ondan sonra eve döner

Faruk Şüyun'un sorularını yanıtlarken

öğle yemeğini yerim. Sonra ya uyurum ya da okurum. Yazı yazmam ya öğleden öncedir ya da 1 saat süren yürümemden sonra. Genelde öğleden sonra yazarım, bir bölüm bitinceye kadar... Tek başına yürürüm. Yanıma kimseyi almam, düşünmeme engel olur. Ne yapayım yürümeyi o zaman, bir işime yaramaz. Bazen hiç tanımadığım insanlar yanıma gelir, birlikte yürümek isterler. Kimseyi almam yanıma, bir şey konuşacaksan konuşalım, ben yürümek istiyorum, derim. Bu nedenle bazıları öfkeyle gider yalan söylüyormuşum gibi, onu atlatmak istiyormuşum gibi, konuşmak istemiyormuşum gibi bozulurlar. Çalışmadığım zamanlar eskiden kafayı çekiyordum, şimdi o da kalmadı. Kitap okuyorum, çarşıya iniyorum, arkadaşlarımla konuşuyorum.”

Yaşar Kemal’in en yakın arkadaşı eşi, yaşam yoldaşı Thilda’ydı; ona yeni çalışmalarından söz eder, edebiyat, siyaset, felsefe konuşturlardı. O kitaplarını yazarken Thilda onun yapıtlarını yabancı dillere çeviriyordu. Bazen de birlikte yürüyüşe çıkarlardı. Oğulları Raşit Gökçeli, Basıncıköy’de sürekli yaşamadı. İlk taşındıkları 1963 ile 1967 yılları arasında zaman zaman orada bulundu.

Yaşar Kemal’in çalışan, emek veren, haksızlıklara uğrayan zayıf, yoksul insanların içinde olması, onların yanında yer alması kuşkusuz rastlantı değildir. Küçük yaşta ayrımına vardığı emek sömürüsüne, haksızlıklara, eşitsizliklere karşı bir dünya görüşü edindi; ilk gençlik çağından başlayarak sosyalist eylem ve etkinliklerin içinde yer aldı. Toplumsal çelişiklere, ülkemizde yaşananlara yazar ve gazeteci olarak tanıklık ederken bir yandan da dünya görüşü doğrultusunda özgürlük ve demokrasi mücadelesinin içinde bulundu.

Seçimini emekten, emekçiden, yoksul halktan yana yapan bütün aydın, sanatçı ve devrimciler gibi o da bu seçiminin bedelini ödedi. “Komünizm propagandası” yaptığı suçlamasıyla 1950’de tutuklanıp hapsedildi. Bir yıl kaldığı Kozan Cezaevi’nden 1951’de çıktı. 1950’li yılların baskısını üzerinde duydu. 27 Mayıs’tan sonra yapılan 1961 Anayasası’nın getirdiği görece demokratik ortamda işçilerin, emekçilerin, sosyalistlerin örgütlenme olanakları doğdu. 1962’de, o dönemde kurulan Türkiye İşçi Partisi’ne üye oldu. Tıp’te büyük bir coşku ve disiplinle sekiz yıl çalışmalara katıldı. Parti yöneticisi ve sözcüsü olarak görev-

ler üstlendi. Yazar Tahir Şilkan anlatıyor: “1960’lı yıllar Yaşar Kemal’in siyasi mücadele içinde olduğu yıllardır. Sendikacıların kurduğu ve 1965 seçimlerinde Parlamento’da 15 milletvekili ile temsil edilen Türkiye İşçi Partisi’nin Merkez Yönetim Kurulu Üyesi ve Parti Sözcüsü’dür. Radyoda parti adına konuşma yapan Yaşar Kemal, parti propaganda çalışmalarına aktif biçimde katılır.”

1967 yılında Fethi Naci ve Doğan Özgüden ile Ant dergisini çıkarmaya başladılar. Mehmet Altan, Ant dergisi hakkında şunları yazdı: “Ant dergisi 1967 yılında Fethi Naci, Yaşar Kemal ve Doğan Özgüden tarafından kuruldu. O yıllar TİP’in yükselişe geçtiği, kamuoyunda ve mecliste etkinlik kazandığı yıllardı. Tüm dünyada sosyalizmin ivme kazandığı ve Türk siyasî tarihi açısından çok renkli gelişmelerin gerçekleştiği bu yıllarda çıkan Ant, belirli bir siyasal partinin veya eğilimin sözcüsü olmaktan kaçınmış, varlığını hâkim örgütsel yapının dışında, nispeten özerk bir çizgi içinde bulmaya çalışmıştı. Ant dergisi böyle bir dönemde TİP’ten bağımsız haftalık bir sosyalist bir dergiye duyulan ihtiyacı karşılamak amacıyla kurulmuştu.”

Alpay Kabacalı ile mahkemede, 1966

Yaşar Kemal, 1967 ve 1970 yılları arasında haftalık, sonrasında 1971 yılına kadar aylık olarak yayınlanan Ant dergisinin sürekli yazarlarından biri oldu. Doğan Özgüden tarafından kurulan Ant Yayınları’na 1968 yılından sonra eşi Thilda Gökçeli ile birlikte katkıda bulundu. İnce Memed, Ölmezotu, Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Üç Anadolu Efsanesi adlı kitapları Ant Yayınları tarafından yayınlandı. Eşi de çeviriler yaptı. Bu çalışmalar, Yaşar Kemal’in, 1969’da görüş ayrılığı nedeniyle Ant’tan ayrılmasına kadar sürdü.

Yaşar Kemal yine bu dönemde, 8 yıl etkin olarak çalıştığı Türkiye İşçi Partisi’nden, partinin işçi, emekçi niteliğini yitirdiği ve bürokratların egemen olduğu gerekçesiyle ayrıldı.

Alpay Kabacalı ile *Ant* dergisi yargılaması

■ ■ ■
12 Mart 1970'te ordu darbe yaparak yönetime el koydu. "12 Mart Darbesi"nden sonra Yaşar Kemal de *Ant* dergisindeki yazıları nedeniyle, Doğan Özgüden ve yazı işleri müdürü Alpay Kabacalı ile birlikte defalarca yargılandı. *Ant*'ta yayınlanan yazıları nedeniyle hakkında açılan 10 davada 43,5 yıl hapsi istendi.

"12 Mart Darbesi"nden sonra sosyalistler, devrimci gençler ve sendikacılar, seçimini halktan yana yapmış aydınlar ve sanatçılar büyük bir baskıyla karşı

karşıya kaldılar. 1971 yılının bir gece yarısı Yaşar Kemal'in Basıncıköy'deki evinin kapısı çalındı ve eşi Thilda Gökçeli gözaltına alındı. Vedat Günyol'un *Uzak Yakın Anılar* kitabından okuyoruz: "Evet, bir sabah, tatlı (belki de acı) uykumdan uyandırılıp, postal takırtıları, silah şakırtıları arasında, evimden alınıp Emniyet'e (ama ne emniyet) götürüldüm, suçumun ne olduğunu, ne olabileceğini bilmeden, bilemeden. (...) Sansaryan Han önünde duran cipten inerken bilinmez bir serüvene sürüklendiğimi anlar gibi oldum. Dört ya da beş görevlinin sıkışık düzen denetimi altında merdivenleri çıktık. Üst katın çifte ayılı kapısından içeri soktular beni. Sağdaki ilk odaya girdim. Bir masada, kara yağız bir adam oturuyordu. Neyin nesi olduğumu sordu, yarı uykulu hâliyle.

'Geç otur' dedi, bir yer göstererek. (...) Dakikalar geçiyordu. Oturduğum yerde düşünüp duruyordum, niçin buradayım diye. Birden bir ses doldurdu öndeki koridoru. Tanıdık bir sestir bu. Sonra başka tanıdık kadın sesleri çınladı, yankılandı sağda solda. Kalın erkek sesi, Yaşar Kemal'in sesiydi. Yüzde yüz. Kadın sesleriye Magdi'nin, Thilda'nın, Azra Erhat'ın sesiydi.

Birden, uyandım. Yalnız değildim burada. Dostlarla, tanışlarla birlikte getirilmiş buralara demek. Ferahlamış, kendime gelmişim. Koridorda yankılar yapan Yaşar Kemal'in gür sesi döne dolaşa geldi, bulunduğum odanın önünde

■ ■ ■
bir bomba gibi patlayıverdi, 'Uyy, Vedat kardeş!' ünlemiyle. Tedirginliğim, ürküntülerim, ne var, ne oluyor, ne olacağım soruları uçup gidiverdi o an. Yalnız olmamanın bir güvenliği vardır ya, işte o girdi içime bir zırh, bir kalkan gibi. Nerden alır, nerden bulur şu Yaşar Kemal, o kendine güveni girilmez kapılardan girme, yanaşılmaz insanlara yanaşma, en asık suratları, tılsımlı bir değnekle yumuşatma yeteneğini, gücünü?

Girdi odaya, Yaşar Kemal o iri gövdesiyle, içime güvenlikler salarak. Kara yağız komiserle yanaştı. 'Bırak da konuşayım şu adamlar' dedi beni göstererek. 'Olmaz' dedi komiser, bütün yumuşaklığına, kendini koyverdi koyverecek insancılığına karşın. Ama bir çırpıda, ağız kalabalığına getirerek açıkladı Yaşar Kemal, neyin ne olduğunu: Benden bir iki saat önce getirilmişlerdi buralara Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Magdi Rufer ve Thilda Gökçeli. Yaşar da beraberlerinde gelmiş, 'onların yanında kalacağım' diye direterek. Kalmıştı da nitekim.

Aradan bir saat geçti geçmedi, alıp götürdüler beni, o on günü aşkın süreyle iskemle üstünde, geceli gündüzlü kaldığım odaya, Ekipler Amirliği odasına.

(...)

Beni kimse yadırgamıyor, ben de kimseyi yadırgamıyordum. Böyle geçecekti günler sorguya çekilinceye kadar. Karşıdaki odada Azra, Seçkin, daha ötelerde Sabahattin, Magdi ve Thilda vardı. Birbirimizi görmüyorduk. Göremiyorduk.

(...)

Günlük yemeğimiz, peynir, domates, ayrandı. Aynı katta, hücrelerde sevdiğim saydığım öğrencilerim vardı. Onlar, bunu bile bulamıyorlardı. Bir gün, öğle üzeri, beyaz giysiler içinde, elinde tepsi, tepsinin üstünde üç kap yemekle bir garson girdi içeriye. Adımı söyledi. Bendim o. Tepsiyi masanın üstüne koydu ve gitti. Yemekler bana gelmişti. Yemem gerekiyordu. Görevli polislerin bakışları altında, yedim o nefis yemekleri. Akşam, yine aynı garson sökün etti, üstü nefis yemeklerle dolu tepsiyle. Sordum. Yaşar Kemal'den geliyordu. Konya Lezzet Lokantası'ndan.

Güzel, hoş, ama nasıl yiyebilirdim ben o nefis yemekleri? Bitişliğimde, canım gibi sevdiğim öğrencilerim, peynir ekmek bile bulamazken. Garsona, 'Getirme artık, istemiyorum' dedim. Artık getirmedi.

Yaşar Kemal, görevlilere karşı bir tepki olarak yapmıştı bunu. Yaşar Kemal: ‘Siz birtakım saygın kimseleri tutuklarsınız, iyi güzel ama ben onlara Türkiye’nin en pahalı lokantasından yemek gönderirim’ demek istiyor ve bu yoldan, görevlileri hizaya getirmeye çalışıyordu. Ne var ki, benim canım ciğerim kimseler, aynı çatı altında, ekmek peynir yüzü bile göremiyorlardı.

Neyse, tutukluluğumuzun on birinci gününde Azra, Sabahattin, Magdi ve Thilda ile bizi aynı odaya koydular. Görüşülüp tartışılmış, bizim bir arada olmamızda bir sakınca kalmamıştı.”

Türkiye’nin en değerli bilim insanları, saygın çevirmenleri, dürüst aydınları on bir günlük gözaltı süresinden sonra sorgulanarak tutuklandılar ve Selimiye Kışlası’na, oradan da Maltepe Cezaevi’ne gönderildiler. 4 aylık bir hapislik sürecinden sonra tahliye edildiler.

“12 Mart Darbesi” ülkemize acı ve baskılarla geldi, demokrasi yok sayıldı, haklar özgürlükler ayaklar altına alındı. Deniz Gezmiş ve arkadaşları idam edildi. Onları kurtarmak için eylem yapan arkadaşları öldürüldü. Karanlıktı, çok karanlık.

Yaşar Kemal, bu karanlık günlerden örgütlü mücadeleyle çıkılacağına bilincindeydi. Sosyalist dünya görüşüne bağlandığından beri örgütlü insan olmanın gerekliliğini biliyordu. Hak ve özgürlüklerin ayaklar altına alındığı bu dönemde Türkiye’deki yazarları birleştirme amacıyla bir yazar örgütü arayışına gidildi. Kuruluş sürecinde 70 şair ve yazar yer aldı. “Sermaye-emek çelişkisinde sermayeye karşı disiplinli bir güç oluşturma ve emeğin örgütlenmesi gereksiniminden” doğan Türkiye Yazarlar Sendikası 4 Şubat 1974’te kuruldu. Kurucu yönetim kurulunda Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adalet Ağaoğlu, Orhan Murat Arıburnu, Adnan Özyalçiner, Turgut Uyar, Tomris Uyar, Leyla Erbil, Nihat Behramoğlu ve Ali Özgentürk’ün yer aldığı Türkiye Yazarlar Sendikası’nın Genel Kurul’unda Yaşar Kemal TYS’nin ilk genel başkanı seçildi. Yaşar Kemal 1974-1975 yılları arasında bu görevi sürdürdü. Seçimini işçiden, emekçi halktan yana yapmış olan yazarların sendikası da olanaksızlıklarla doğdu. Sendika adresi olarak, DİSK Tekstil Sendikası’nın Çağaloğlu’ndaki genel merkezin-

de, tuvaletin yanında bulunan 4-5 metrekairelik küçük bir oda gösterildi. TYS, ekonomik olanaksızlıkların yanı sıra sürekli baskılarla karşılaştı.

1970’li yılların karanlık ortamında Yaşar Kemal bir yandan demokrasi için elden geldiğince mücadele ederken bir yandan da en iyi yaptığı işi sürdürerek birbirinden güzel romanlar, öyküler ve kitaplar yazdı. Yazdığı kitaplar halka bağlılığının yanı sıra halkın ürettiği kültür ürünlerine, sözlü edebiyata ne kadar değer verdiğinin de göstergesidir. Halk kültürünün büyük ırmağından beslenmiş ve halktan aldıklarını usta diliyle yoğurup güzelleştirerek yine halka vermiştir. 1970’li yılların ilk yarısında destansı romanları art arda yayınlandı.

1970’de Ağrıdağı Efsanesi, 1971’de Binboğalar Efsanesi, 1972’de Çakırcalı Efe yayımlandı. Gazeteci kimliği nedeniyle özgün röportajlar yapıyordu; yaptığı röportajlar yazarlık yeteneğiyle özgün öykülere, romanlara dönüşüyordu. Bu Diyar Baştan Başa adlı dörtlemesinde yer alan öyküler bu niteliktedir. 1971’de Bu Diyar Baştan Başa kitabı yayımlandı; onu 1974’te yayımlanan, Küçükçekmece’nin güzelliklerinden esinlenerek, Menekşe’deki balıkçılarla konuşarak yazdığı öykülerden oluşan Bir Bulut Kaynıyor kitabı izledi.

11.9.1972-20.9.1972 tarihleri arasında yazdığı Denizler Kurudu, bir yandan Küçükçekmece, Menekşe ve oradaki balıkçılara güzelleme gibidir; bir yandan yitip giden güzelliklere, Marmara’da usulsüz avcılık nedeniyle yok olan balık türlerine, denize ve işine tutkun balıkçıların giderek azalmasına bir ağıttır. Bunu şiirsel bölüm adlarında bile görmek olanaklıdır.

Yaşar Kemal, yabancı dillere çevrilen yapıtları nedeniyle dünyaca tanınmış bir yazar, başarılı bir gazetecidir ama bu durum balıkçılarla onu birbirlerinden uzaklaştırmaz. Yaşar Kemal onlardan, içlerinden biridir. Bunu, yapıtlarında sıkça rastladığımız şu tür anlatımlardan da anlıyoruz: “Geçen bahardı. Menekşe’de Remzi’nin kahvesinin önünde oturuyor; deniz, güneş, sandallar, martılar, çıplak çocuklar, balıkçılar, hepimiz güneşleniyorduk. Ben Hasan’la Florya yönünden, ormandan gelmiş kahvemi içiyordum.”, “Ben, Tatar Ali, bir de Nuri, Hasan Ağa kahvede oturuyoruz.”, “Ateş üstünde ben Remzinin kahvesinde denizden gelen her kayığa koşarak Hasan Ağayı bekledim.”

Yaşar Kemal esnafla bir arada

Yaşar Kemal, 1973'te Bir Bulut Kaynıyor kitabını yazdı. Kitabındaki şu cümleler, onun Menekşe'yi, Küçükçekmece'yi nasıl derinlemesine yaşadığını ortaya koymaktadır: "Geceleri dolaşırım, dolaşır düşünürüm. (...) Yaa, ben geceleri dolaşır düşünürüm. Gecede ağaç, su, bulut, renk, ses, çiçek, gök, her şey başkadır. (...) Ben her gece aynı yeri gezmem. Bir gece Menekşe'de deniz kıyısındaysam, bir gece Cennet Mahallesi'nin ardındayım. Bir gece Çekmece Gölü'nde, bir gece Yeşilköyde, bir gece Florya Ormanı'nda, parkındayım."

Yaşar Kemal 1970'li yıllarda da Küçükçekmece'de, çevresindeki semtlerdeki insanlarla iç içe yaşadıklarından süzülen yapıtlarını yazarken, bir yandan da geçmiş dönemde yazdığı kitaplar yayımlandı: Akçasazın Ağaları / Demirciler Çarşısı Cinayeti (1974), Akçasazın Ağaları / Yusufçuk Yusuf (1975), Bütün Hikâyeler (1975), Yılanı Öldürseler (1976), Al Gözüm Seyreyle Salih (1976),

Baldaki Tuz (1959-1974 dönemindeki gazete yazıları-1974), Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (1977). Yine bu dönemde, Sabahatin Eyüboğlu ile ortak çalıştıkları halk edebiyatından seçmeler kitabı Gökyüzü Mavi Kaldı ile eşi Thilda Kemal ile ortak çevirileri Ayışığı Kuyumcuları (1977) yayımlandı.

1978'de Yaşar Kemal ve eşi Thilda büyük bir sevinç yaşadılar. 1973'te evlenen oğulları Raşit Gökçeli'nin 1978'de doğan oğlu Ali yaşamlarına neşe ve mutluluk kattı. Yaşar Kemal, bebekliğinden başlayarak torunu Ali'yle birlikte zaman geçirmeye başladı.

Torunu Ali Gökçeli, Yaşar Kemal ve Thilda Gökçeli

Evde birlikte zaman geçiriyorlar, yürüyüşe çıkıyorlardı. Ali büyüdükçe paylaşımları arttı. Onunla Basıncık'da yürüyüşe çıkıyor, birlikte uçurtma uçuruyorlardı.

Torunu Ali ile evde

Yaşar Kemal çocukları oldum olası sever ve önemserdi. Bunu Adnan Özyalçiner'in şu anlatısından da anlamak olanaklı: "Yaz aylarında hafta sonları ailece Basıncık plajına giderdik, cumartesi pazar günleri... Yaşar Kemal de gelirdi. Hemen yanımıza gelip bizimle konuşurdu. Çocuklar küçüktü. Onları omuzlarına alır gezdirirdi plajda. Bir defa Sennur'u evine yemeğe davet etmiş, o da gitmişti."

Çocukları çok seven ve önemseyen Yaşar Kemal'in yaşamına bir süre sonra yaşadığı bölgenin çocukları da girdi. Yaşar Kemal, kendi anlatımlarında da belirttiği gibi günlük yürüyüşleri sırasında Florya'ya, Florya Ormanı'na da gidiyordu. Sessiz, sakin ormanın içinde yürürken roman konularını, kurgusunu düşünüyordu. Geceleri de çıkıyordu yürüyüşe. Günün farklı saatlerinde çıktığı yürüyüşlerinden birinde karşılaştı o çocuklarla... Kimdi onlar? Allah'ın Askerleri kitabındaki "Geceye Yağmur Çiselerken" adlı röportaj öyküsünden okuyoruz:

Torunu Ali ile uçurtma uçuruyor

"Gecenin saat üçüydü, Florya'da, denizin karşısındaki düzlükte yürüyordum; azgın bir lodos esiyordu denizden, tuzlu, sert, iyot kokan. Selviler topluluğuna döndüm, karartı gittikçe koyulaşıyordu. Ambarlı yöresinde tek tük ışıklar ipiliyordu. Uçaklar iniyordu Yeşilköy'e. Uzaktan, denizin üstünden, ışıklarını takıyorlar, havaalanının üstünü bir dolanıp, alana bir ışık seliyle iniyorlardı, boğuk, uzak, koygun uğultularla. Geceyi, lodosu uzun ışıklar deliyordu, uzak bir uğultuyla göğün ötesinden gelen. Denizden patpatlarıyla motorlar, tüm ışıklarını yakmış kocaman, donatılmış yolcu gemileri geçiyordu. Deniz bazı bazı, kimi yerleri ışıklanan düz, serilmiş, sonsuz bir tuhaf karanlıktı, deniz değil de başka biçim bir karanlıktı, düzlüğe serilmiş, somutlamış.

Çalılar bacaklarımı dalıyordu, böğürtlenler, taflanlar... Gecede çalılardan uzun otlardan kelekler savruluyorlardı bir tuhaf kuşlar gibi. Elektrik direklerinin dibinden fırt fırt yarasalar yani kayışkanatlar geçiyorlardı, burnumun dibinden. Küçük koyağa düşünce yel birden kesiliverdi, karanlık denizin sesi kesildi lodosun sesiyle birlikte. Motor patpatları durdu, donanmış ışık içindeki kocaman yolcu gemilerinin ışıkları gözükmez oldu. Ilık bir hava yaladı yüzümü, bedenimi, kokular geldi, bir hoş yanık, çiçek, çayır kokularına karışmış. Ötede çukurun kıyıcığındaki ağacın altındaki otların içinde ışıklar gördüm, sigara ateşine benziyordu. Ateş böcekleri de olabilirdi. Işıklar inceden bir yanıyor bir sönüyorlardı.

Koyağa, geceye, yağmur mu değil mi, bir şeyler çiselemeğe başladı. Gece de koyulaştı, deniz yitmiş olacak bu anda. Bir uçak gümbürtüyle indi Yeşilköye. Arka arkaya sıralanmış yedi sekiz köpek önümden geçti, sessiz. Ağaca yaklaşınca fısıltılar duymağa başladım, ipileyen ışıklar da sigara ateşleriydi.

'Merhaba,' dedim. Öteden, yedi sekiz gölge ayağa kalktı birden; gecede, karanlıkta sallandılar. Ses vermediler. Bir daha 'Merhaba' dedim. Gene ses, bir şey yok. Baktım orada öyle kıpırdamadan duruyorlar.

Birkaç adım sonra yanlarındaydım.

'Merhaba arkadaşlar.'

İyice belli olmuşlardı. Karanlıkta çocuk oldukları belliydi.

'Ne yapıyorsunuz bu gece yarısı burada?'

'Hiç.'

Başka bir ses, öfkeli, kaba, korkmuş, meydan okumağa çalışan, kaçmağa hazırlanmış, ikircikli:

'Sana ne!'

'Hiiiç, sigara ışıklarını gördüm de, dolaşıyordum da...'

Bir tanesi iyice yanıma yaklaştı, kısa boyluydu. Uzandı, iyice bana baktı.

'Ben bu abiyi tanıyorum' dedi.

'Nereden tanıyorsun?' diye sordum.

'Buradan' dedi. 'Her gece burada dolaşırsın da...'

'Dolaşırım' dedim. 'Ama senin ne işin var her gece burada?'

Çocuk güldü, ya da gece, bana gülüyormuş gibi geldi.

'Benim evim burası, bu ağacın altı; her gece ben burada yatarım, sen de her gece buradan, önümden geçersin. Bastonun da var. Bir gece sabaha kadar arkandan geldim, arkana bile dönüp bakmadın.'

'Neden arkamdan geldin?'

'Ne olacak, çukurda uyku tutmadı; bir sen varsın uyanık, yürüyorsun, canım konuşmak istedi.'

'Neden gelmedin öyleyse?'

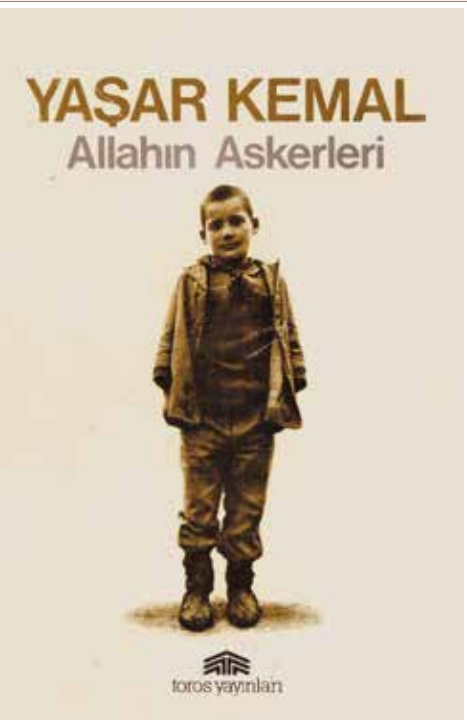
(...)

Hepsi hapisane görmüştü aşağı yukarı. Hepsi hırsızlık yapmıştı. Hepsi esrar içmişti. İkisi yankesiciydi. Kendi deyimlerince içlerinde bir tane 'saf', 'çaylak' yoktu. Hepsi kurnazdı. Birkaçı 'babacık' işine girmiş, başarı sağlamıştı. Bir tanesi Pire Memet'i bile tanımıştı. Ötekini Pire Memet yetiştirmişti. Pire Memet olmasaymış bu kurnazlık yollarına düşmeyecekmiş.

Her şeyi, yaptıkları bütün hırsızlıkları, yankesicilikleri, bütün kirli işleri, esrar kaçakçılıklarını, sigara satıcılıklarını, kumarbazlıklarını, zamparalıklarını, her şeyi akan bir sel gibi, bana açık açık anlatıyorlardı. Hayallerini, yalanlarını; kendi kendilerini kandırışlarını bana açık açık anlattılar.

Onlar anlattıkça ben şaşkına dönüyordum. Neye uğramıştım, başım dönüyordu. Yattıkları yerleri, ağaç kovuklarını, mağaraları, vapur bacalarının altlarını, surları, kamping evlerini, vagonları, köprü altlarını, yıkık evleri, yangın yerlerini, yarı yıkık evleri, ormanı, her bir şeyi, yeri söylüyorlardı.

Çocuklar burada Menekşe, Florya, Yeşilköy, Şenlikköy yörelerinde bir hafta kadar kaldılar. Her gece ortalıktan el ayak çekilince onlarla buluştuk bir parkta, ormanda, plajda, bir ağaç dibinde. Konuştuk, dertleştik. Bir keresinde de kafayı çektik. Hepsisi usta birer kafa çekiciydi. Bir tanesi bana esrar teklif etti. Bir yerlerden bir cımcık bulmuştu. Ben esrarı çekmeyince o da vazgeçti.

Bu gecelerde bana bütün yaşamlarını anlattılar. Yaşamlarını, maceralarını anlatmak hoşlarına gidiyordu, besbelli... Coşmadan, bir düze, olağan olağan anlatıyorlardı.

Bana birden güvenmişlerdi. Güvenmişler miydi? Bana her bir şeylerini, en gizli yerlerine kadar anlatmamışlar mıydı; artık çocuklar üstüne ahkâm kesebilirdim.

(...)

Bir şeyler var, Ali'de bir şeyler var derim sana. Ben ne yapayım, o kadar çocuk var ki konuşulacak, her birisinin macerası dillere destan, hangisini, nasıl yazayım?"

Çocukların acısı, yoksunluklar içindeki yaşamları ona da dert oldu. Çocukların yoksulluklarının

nedenlerini de anlattı öykülerinde. Kimi kundura tamircisinin oğludur, kimi işçi ya da balıkçı çocuğu... Allah'ın Askerleri'nden okuyoruz:

Çocuklarla Sirkeci'de, Harem'de, trenlerde, vapurlarda, Kumkapı'da, Yenikapı'da, Beyoğlu'nda, sebze halinde, Yeni Camii önünde tanıştım, buluştum, arkadaşlık ettim. Çocuk Bürosu'nda da gördüm onları, orada da konuştum, dost, arkadaş oldum onlarla. Tanıdığım çocuklar arkadaşlarını tanıştırdılar bana. Onlar da arkadaşlarını. Yaşamlarını anlatmak istemeyenlere, saklayanlara arkadaşlarının yaşamlarını anlattırdım. Arkadaşlarının yaşamlarında kendi yaşamlarını anlatıyorlardı açık açık."

Çocuklar Yaşar Kemal'e yaşamlarını anlatmışlardı açık açık, çünkü ona güvenmişlerdi; çünkü o, onları yargılamıyor, konuşarak tanımaya anlamaya çalışıyordu. Çocuklarla konuşurken onlara eşit, yetişkin muamelesi yapıp onları ciddiye aldı; anlattıklarını dinleyerek anlamaya çalıştı, onlarla sigara içerek dertlerini dinledi. "Arkadaş" dedi pek çoğu ona. Bazen de onlarla çocuk oldu, onların yaşattığı gibi davrandı, onlarla kuş yakaladı, onlara uçurtma yaptı. Yaşar Kemal'in konuştuğu, öykülerini anlattığı çocukların, kişilerin adları gerçikti ve kendisi de öykünün içindeydi. Onlarla heyecanlanıp sevindi; onların yaşadıklarını duyumsadı ve öyküledi. Allah'ın Askerleri kitabındaki "Geceye Yağmur Çiselerken" adlı öyküsünden okuyoruz:

"Bana gelince, üç ay, üç aydan da daha çok bu çocukların yaşamlarına karıştım. Onlarla dost oldum. Bana çok güvendiler. İsteseydim onlarla birlikte arpacılığa, söğüşçülüğe, tufacılığa çıkabilirdim. Bu yaştan sonra artık bana yakışmaz, değil mi? Bunu çocuklara söyledim; kimi güldü, kimi ciddiye aldı, kimi de anlayışlı davrandı. Onlara karışamayacağımın üzüntüsündeydim. Dehşet, canlı, hareketli bir yaşamları vardı. Başkaldırmışlardı. Belki onlar insanlığın içindeki başkaldırmaydılar. Sevinçlerini yitirmiyorlardı.

Yaşar Kemal göl kıyısında

İstanbul şehri an be an değişiyordu. İnsanları da değişiyordu İstanbul şehrinin. Anadolu'nun çok yoksul yörelerinden İstanbul'a. İstanbul'un çok yoksul semtlerinden Sirkeci'ye çocuklar akıyorlardı yüzlerce, binlerce... Yankesici, tufacı oluyorlardı. Söğüşçü, düpedüz hırsız, kaçakçı oluyorlardı... Canlarını dişlerine takmışlar, bir lokma ekmeğin ardında koşuyorlardı; bileniyorlardı yaşama karşın."

Tanıdığı çocuklar arasında acı başlayan yaşamını güzele çeviren, emeğiyle kendisini var eden bir çocuk olan Muhterem Yoğuntaş'ı "Örsün Üstündeki Kırmızı Demir" öyküsünde anlattı:

"İkinci gün bir baktım Muhterem Sabri'nin kaygını siliyor, üçüncü gün Osman'ın ağlarını onarıyor, dördüncü gün baktım ki Muhterem, İbrahim'in çırağı, durmadan tekneleri kalafatlıyor, boyuyor, boyaları yakıyor, macunluyor. Başka gün Ali'yle oturmuş, eski bir ağcı gibi ağ örüyor. Başka bir gün Pehlivan'ın tayfası, tekneye oturmuş çift çift palamut sayıyor. Bir başka gün... Kim isterse, kim nereye çağırırsa, kim ne iş buyurursa Muhterem soluk soluğa, bir anı bile yitirmeden oraya koşuyordu. Para versinler vermesinler Muhterem hiç aldırımıyordu. Yaptığı bir iş için de bir kişiden para istediği görülmemiş değildi. Bütün bu kıyılar, bu yüzden de Muhterem'i tepe tepe kullanıyordu. Öylesine ki, Muhterem, teknil köyün bir tek kölesi oldu çıktı. Nerdeyse kıyının kadınları çocuklarının bezlerini bile Muhterem'e yıkatacaklar. Belli değil, belki de yıkatıyordurlar. Muhterem, hep güler yüzlü, hep bir çabuklukta, hep o güzel yüzü ter içinde koşuşturuyordu, durmadan."

Öyküde Muhterem'in davranışlarının nedenine, Menekşe hakkındaki düşüncelerine de yer vermiş Yaşar Kemal. Diyor ki Muhterem:

"Burası benim son durağım. Burada tutunmalıyım. O yüzden de herkesin işini görmeliyim. Ne verirlirse elime yapmalıyım. Burada kök tutacağım abi. Kusura kalma ya, ben burada kalıp kök tutmak mecburluğundayım. Yuvarlanan taş yosun tutmaz. Ben çok yuvarlandım. İşte burasını buldum. Burasının insanı da iyi ha. Ben ne insanlar gördüm, ne insanlar, ah ne insanlar... Anlatsam inanamazsın; burasının insanlarını zalim, insafsız buluyorsun sen, ya sen benim gördüklerimi bir görsen, işte o zaman fiydırırısın ki fiydırırısın. Burası nurun

nimeti ki abi, aman ha, bozulmasın abi. Bu balıkçılar iyi be. Çalıştırıyorlar ama söğmüyorlar. Bana öğüt vereceksen hiç verme.

(...)

Geldiğinden bu yana bir teknede yatıyor Muhterem Yoğuntaş. Teknede tertemiz, gıcır gıcır, sabun kokulu bir yatağı var. Yastığı işlemeli. Fatma Teyze hediye etmiş bunları ona. Her hafta da Fatma Teyze onun çamaşırlarını sakız gibi yıkıyormuş. Muhterem Yoğuntaş buna çok seviniyor."

Yaşar Kemal, usta bir röportaj yazarıdır. Menekşe'de balıkçılarla konuştuğu gibi, Florya'da ve İstanbul'un farklı semtlerindeki sokaklarda, istasyonlarda, sur diplelerinde, Çocuk Bürosu'nda gördüğü çocuklarla da konuştu. Onlara sorular yöneltti, yaşam öykülerini öğrendi, ancak ortaya çıkan metinler sıradan röportaj yazıları değildi. Yeni bir biçim belirleyerek röportaj sırasındaki konuşmalarını, olayları öyküleştirecek anlattı. Betimlemelerin, soruların, karşılıklı konuşmaların yer aldığı metinler uzun öykülerdi. Anlatılanların sahiciliği, çocukların ve Yaşar Kemal'in içtenliği, kullanılan sözcüklerin özgünlüğü sonucunda birbirinden güzel, içe dokunan uzun öyküler çıktı ortaya. Bunlar, Yaşar Kemal'in usta yazarlığının yanı sıra insan yanını da ortaya koyan öykülerdir. Çocukların duygularına kendi duygularını, kendi sözcüklerini de kattı. Zaman zaman onların söylem ve sözcüklerini de kendi ifadelerinde kullandı. Yaşar Kemal çocuklarla konuşmalarını Çocuklar İnsandır adlı bir diziye dönüştürdü. Dizinin ilk kitabı olan Allah'ın Askerleri 1978'de yayımlandı.

Yaşar Kemal yürüyüş sırasında

Yaşar Kemal, yaşamının en uzun dönemini Basınköy'deki evinde geçirdi. Basınköy onun için Florya, Küçükçekmece, Menekşe, Cennet Mahallesi demektir. Orada bulunduğu dönemde, Küçükçekmece ve çevresinde tam anlamıyla yaşadı; o coğrafyayı taşıyla toprağıyla, kuşuyla balığıyla, gölüyle, köprüsüyle, ağacıyla, insanıyla sevdi; orada yaşayan insanlarla dost, arkadaş oldu. Bütün gözlemlerini, düşüncelerini, duygularını ve yaşamışlıklarını eserlerine yansıttı.

Küçükçekmece Gölü'nde yaşayan kuşlar da konuk oldu sayfalarına, Florya düzlüğündeki sürüler halinde gelen kuşlar da... Florya düzlüğünde kuş yakalayıp azat buzat yapmak isteyenlere satan çocuklar, ekmek parası peşinde koşan çocuklar da... Çocuklarla arkadaş oldu, onlarla üzüldü, onlarla sevindi... "Kuşlar da Gitti" öyküsünden okuyoruz: "Bir sabah baktım ki Florya düzlüğüne bir sürü ağ kurulmuş, ormanın yanına, demiryoluna inen küçücük yamaca, dikenliğe, incir ağaçlarının altına, bademlerin dibindeki derin çukura, kavaklığın kıyısına... Çocuklar, delikanlılar, yaşlılar, çok düzgün giyinmişler, çok hırpaniler, tombalacılar, üçkâğıtçılar, terzi, demirci, tamirci çıraqları, beceriksiz balıkçılar, hepsi hepsi ağlarını sermişler, petaniyelerini bağlamışlar, içi tuzak kuşlarla dolu kafeslerini ağların yöresine dizmişler, gözleri göklerde cüz çökmüşler, her birisinin ağzında kuş sesine benzer ısıklar... Üstlerinden bir kuş kümesi geçmeye görsün, düzlüğü kuş sesleriyle dolduran ısıklar...

(...)

Düzlükte, bir kuş yakalama yarışdır başını almış gidiyordu. Her yıl ekim ayı gelince, hem de karayel, hem de poyraz, soğuk, ince, ustura ağzı gibi esmeğe başlayınca, hem de lodos Florya denizini köpürtüp kudurtunca yağmurların, yellerin önünde sürüklenen küçücük küçücük kuş kümelerinin gökte zikzaklar çizerek, çavarak dikenlerin üstüne yağdıkları görülünce... Kuşların yağmurlarda, sert yellerde dikenlere konmalarıyla kalkmaları bir olur. Ormanın üstüne, denize, Çekmece Gölü'ne çavarak, ağaçların tepelerini yalayarak, göğün mavisine serpilmiş alacalı lekeler gibi uçarak gözden yiterler. Ilık, güneşli günlerde, binlerce vıcırdaşarak dikenlere sıvanıp, yazın sarı çiçek açmış, tüm düzlüğü safran sarısına boyamış, kurumuş dikenlerin tohumlarını dehşet bir oburlukla, sevinçle biribiri üstüne yığılışarak yerler. Florya düzlüğü Florya düzlüğü olduğundan beri, ta Bizans'tan, Osmanlı'dan bu yana bu küçücük kuşlar, nereden gelip nereye gidiyorlarsa, ekimden ta aralık sonuna kadar mekân tutarlar. Ve o günlerden bu günlere kadar da İstanbul şehrinin insanları bu kuşları türlü tuzaklarla yakalarlar. Yakalayıp Hristiyan ise kiliselerin, Yahudi ise sinagogların, Müslüman ise camilerin önünde azat buzat, beni cennet kapısında gözet satarlar. İstanbul şehrinin göğünü çok ucuza cennet karşılığı alınıp bırakılmış kuşlar doldurur. Özellikle kuşları alıp bırakmağa çocuklar meraklıdır. Haaa, bir de çok yaşlılar... Çok eskiden, İstanbul'a yeni geldiğim günlerde olacak, Taksim

alanında bir çok yaşlı, paltosunun yakası kürklü bir adamla altı yedi yaşlarında bir çocuğu, ayakları yalın on birinde gösteren bir çocuktan sapsarı, gözleri telaş içinde kuşları alıp gökyüzüne atarlarken görmüştüm. Kafesteki kuşlardan birini bir yaşlı adam alıp göğe fırlatıyor, bir çocuk alıp fırlatıyordu. Göğe her kuş atılışında üç kişiden sonsuz bir sevinç çılgılığı kopuyordu.

(...)

O Cennet mahallesinde oturan çocuğu ben daha yeni tanıdım. Burada onu herkes de tanıyor. O kara kuru, uzun boylu, avurdu avurduna geçmiş çocuğu var ya burada, Florya'da, 'kuşçu' olsun olmasın tanımayan yoktur. Kuş yakalamada birincidir. Yıllardır onun eline su dökecek bir kuşçu daha çıkmadı. Her gün yakaladığı kuş sayısı yüz elliden aşağı düşmez. Düşerse eğer şanına yakışmaz, ayıp olur: Bir de kuşların en değerlilerini, en güzel ötenlerini, en parlak renk-lilerini o yakalar. Azat buzatlık kuşlar da düşer onun ağlarına ama bunlar çok azdır. Onun ağlarına düşen azat buzatlıklar bile ötekilerin kuşlarından daha iri, daha güzeldir. Bu kara kuru çocuğun adı Sait'tir. Nam salmış Basıncık'de, Menekşe'de, Çekmece'de.

(...)

Orhan adlı çocuğa anlattırır Sait'i.

"Babası?"

"Çok fakir onlar abi. Yiyecek ekmekleri bile yok. Ama kuş mevsimi zengin eder onları Sait. Sait bu kadar kuş yakalamasa onlar hepten aç kalırlar. Hiç gelirleri yok ki. Görme be abi evlerini, yüreğin paralanır. Said'in babası var ya, işte babası Said'in kundura tamircisiydi. Şimdi Heybeli'de yatıyor, ciğeri bozulmuş. Yani ağır hasta olmuş, yani şimdi çalışmıyor. Altı tane de kardeşi var Said'in, Sait de terzide çalışır."

"Bunu bilmiyordum işte."

"Para alır terziden. Kuşlardan kazandığı parayı da ekleyince evini gül gibi geçindirir Sait. Sait, kuş zamanları ustasından izin alıp gelir, kuşlar ortadan çekilinceye kadar kuş yakalar, sonra da terzi dükkanına döner.

(...)

Kuşu tutan getirip büyük kafese koyuyordu. Ben bir tane yakalamış gelmişim kafesin yanına, bir türlü içeriye atamıyorum. Kuş avucumda duruyordu sessiz, yumuşak, çırpınmadan, bir şey yapmadan... Yalnız bir saçma kadar kara gözleri

korku içinde, fır dönerek... İçimden, 'Bu kuşu satın alsam' diye geçirirken... 'Bu kadar iyi arkadaşşıma Said'e nasıl para teklif ederdim, ayıp olmaz mı?' derken Sait ağları topladı ve yanıma geldi. Ötekiler de geldiler.

Kuş elimdeydi. Bir türlü kafese koyamıyordum. Bir ara çocuklar bir yerde toplaşıverdiler, sonra hemen bana gelip, 'Elindeki kuş senin olsun' dediler. Çok sevindim, kuşum elimde bir iki adım attım, sonra nedense birden durdum, havaya baktım, çocuklar beni izliyorlardı. 'Sağ olun, çocuklar' dedim, 'çok sevindim.' Sonra elimi havaya uzattım, kuş avucumdaydı, Ertuğrul'u anımsadım; içimden ne geçti ne geçmedi, bir ara durdum, çocuklar bekliyorlardı, havadaki elimi açıverdim, kuş havalandı, birden çocukların çığlığını duydum, kuş zikzak yaparak uçuyor, çocuklar ellerini çırparak, bir hoş bir sevinç kasırgasında dönüyorlar, el çırpıyorlardı. Kuş havada sağa sola bir iki kere çavıp kırdıktan sonra ormanın üstüne vurdu, gözden yitti gitti.

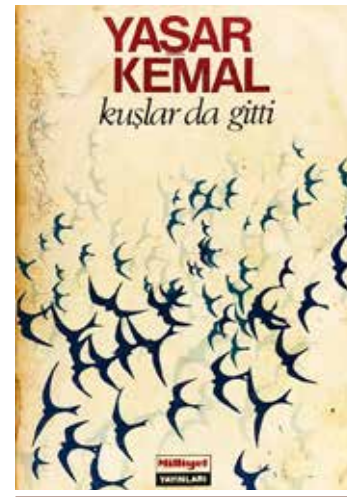
Çocuklar, kuş gözden yitince bir an donup kaldılar. Oldukları yerde öyle kıpırdamadan durdular, sonra birden hepsinin her yerden kafeslere saldırdığını gördüm. Gülerek oynayarak, sonsuz bir hızla elleri işleyerek, kafeslerden birer ikişer alıp alıp havaya fırlatıyorlardı. Kafeslerde bir tek kuş kalmayınca kadar elleri işledi. Gökyüzü kuşlar sürüsündeydi. Benek benek, serpilmiş, çavarak zikzak yaparak, sersem, delirmiş, yol arayan, dönüp duran, sonra birden gökyüzüne ok gibi fırlayan, oraya, ormana uçan... Bir kuş hercümerci, çırpınması... Kuşlar bittikten sonra üçü de oraya, kafeslerin yanına çöküverdiler. Kollarını dizlerine dolayıp oturdular.

Hiçbir şey söylemeden onlardan uzaklaştım. (...) İyi ki Sait kuşları uçurdu, sere serpe avuçlarından göğe doğru kuşlar fışkırdı. Ne iyi. Sait bir daha belki bu şehirde böyle bir renk cümbüşünü, dünyasını, cıvıltısını, ışığını bir daha bu şehirde hiç göremeyecek.

Sait iyi etti, ne iyi etti."

Yaşar Kemal, kuşların gidişinin nedenini de anlatır; acıyarak, kızgınlıkla:

Ova ağzına kadar çiçek açardı. Belki yavrular diken tohumu değil de incecik çiçek tohumlarını severlerdi. İstanbul yeni kurulduğunda burası, şu ormanın yeri, Yeşilköy'ün, Şenlikköy'ün, Bakırköy'ün yeri, Florya'nın koyağı belki de böyle, sonsuz, uçsuz bucaksız dikenlikti, o uçsuz bucaksız ovada doğmuş milyonlarca kuş bir ışık, renk yağmuru gibi dikenliğe yağardı. Belki de bir dikenli yamaçta, belki de ormanda doğmuştu bu kuşlar... Belki de...

Roma'nın, Bizans'ın, Osmanlı'nın çocukları türlü tuzaklarla, ökselerle bu kuşları yakalarlardı. Ve o günden bu yana kafeslerde, kilise, cami, havra önünde kuşlar, kocaman kafeslerde çırpınarak kurtarılmayı beklerlerdi. Bu insanlığın, kuşluğun bir geleneği olmuştu.

Günler yıllar geçtikçe dikenlik küçüldü, Şenlikköy, Yeşilköy, Ambarlı, Cennet Mahallesi, Telsizler, Menekşe, Florya, Basınköy kuruldu. Florya'nın o güzelim menekşe dolu koyağına çirkinin çirkinini beton apartmanlar yığdılar. İşte kuşlara bu küçücük yer kaldı, denizle orman, Menekşe'yle Basınköy

arası... Ve kuşlar her yıl gelip bu küçücük dikenliğe sığınıyorlar. Geçen yıl bu dikenliğin sahibi de burasını parselledi, metrekaresini üç yüz beş yüz liradan okuttu yeni zenginlere. 'Altına hücum' gibi arsaya hücum başladı İstanbul'da..."

Yaşar Kemal, Florya düzlüğünde tanıdığı, Menekşe'den, Cennet Mahallesi'nden gelen çocuklarla birlikte coşkulanarak, sevinip üzülen yazdığı uzun öyküsüne, Menekşeli balıkçı Mahmut'un "Kuşlar da Gitti" sözünü ad olarak verdi ve kitap 1978 yılında yayınlandı.

Aynı yıl, Yaşar Kemal'in Deniz Küstü adlı romanı da okurlarıyla buluştu; Deniz Küstü 1978'de yayımlandı, ancak kim bilir kaç yıldır çalışıyordu romanın üstünde. Romanı belki de, Bir Bulut Kaynıyor kitabındaki "Deniz Kurudu" ve öteki balıkçı röportaj-öykülerini yazarken düşündü, tasarladı; belki de sabahın üçünde dördünde kısmeti için Menekşe Koyu'ndan denize açılan teknelerin ardından bakarken ya da kahvede oturup kahvesini içerken. Deniz Küstü'den okuyoruz:

“Kahvenin kabaca yontulmuş kapısı sert bir tekmeyle ardına kadar açıldı, içe-riye, elinde bir toplu tabanca tutan Zeynel’den önce, tozla toprakla birlikte, dışarda denizi kudurtan lodos girdi. Zeynel önce kapıda bir an ikirciklendi, sonra ağır, temkinli, eşikte durup yolu kesti, tabancasını İhsan’a doğru çevirdi, üst üste ateş etmeye başladı. Kahvedekiler bir an öylece dondular kaldılar.

İhsan, ‘Yandım anam’ diye keskin bağırdı. İkinci ‘Yandım’ sesi çok usul çıktı, duyulur duyulmaz sandalyeden yere sağılıverdi, boynundan oluk gibi kan fışkırdı, sonra da hemen kesildi.”

Küçükçekmece’nin Menekşe Koyu’ndaki balıkçı kahvesinde bir cinayetle başlayan roman, ağırlıklı olarak Küçükçekmece’nin farklı yerlerinde, daha çok da Menekşe’de geçmektedir. Öldürülen genelev fedaisi İhsan Ambarlı’da, cinayeti işleyen Zeynel ve romandaki başkarakterlerden biri olan Selim balıkçı da Menekşe’de yaşamaktadır.

“İhsan’ın cenazesi ertesi gün kaldırıldı. Cennet Mahallesi’nin yeni camisine bütün Menekşe halkı gelmişti; yaşlılar çocuklar bile. Herkes İhsan’ın yakışıklılığını, gözü pekliliğini, babayiğitliğini, cömertliğini konuşuyordu. Onun öteki yanından, Gelibolulu Meliha’nın fedailiğinden kimse en küçük bir söz açmıyordu. Zeynel onu niçin öldürmüştü? Onu herkes biliyordu ya, ondan da, sebepten de kimse söz etmiyordu. Zeynelden de söz açan olmadı.”

Mekân olarak İstanbul’un farklı semtlerinde geçen romanda ağırlıklı olarak Menekşe, Menekşe’deki balıkçı kahvesi, Selim balıkçının denize açıldığı Menekşe Koyu vardır. Roman kişileri de ağırlıklı olarak Menekşelilerden oluşmaktadır. Roman kişilerinden biri de zamanının çoğunu Menekşe’de geçiren yazarın kendisidir.

“Böyle işler olunca Menekşe’ye haftalar, belki de aylarca uğrayamam. Canım çekmez mi orasını, arkadaşlarımı, Nuri Reis’i, Kazım Ağa’yı, İlya’yı, Leon Usta’yı, Tatar Ali’yi, ama yine gidemem Menekşe’ye, gidemem kahveye, bir suç işlemişim gibi bakamam kimsenin yüzüne. ‘Oysaki bu dünya böyle, bu insanlar

böyle. Benim elimden ne gelir ki’ diyemiyorum, içim götürmüyor, bir yerlerimden bir kire, iyi olmayan, dostça olmayan bir şeye bulaşmış gibi oluyorum. İçim kararıyor, içimin karanlığını delemiyor, uzun bir süre içimi arındıramıyorum.

Onların Selim balıkçıya yaptıkları, nasıl bakarlar böylesi bir adamın yüzüne oturup onunla nasıl çay içerler, tavla oynarlar, eğer Selim balıkçı ağzını açar da onlara bir sözcük konuşursa, nasıl konuşurlar onunla, bir türlü, bir türlü anlayamıyorum.”

Yazar anlatıcı, aynı zamanda roman kişisi olarak da farklı bölümlerde sık sık karşımıza çıkar Yaşar Kemal. Onlarla kahvede otururken, olaylara tanıklık ederken ya da Menekşeliler arasında değer verdiği anlatımından belli olan Selim balıkçı ile balık avı için denize açılırken... Deniz Küstü’den okuyoruz:

“‘Sen denizi seversin, yarın benimle gelsene... Belki senin talihin yaver gider de onu görürüz.’

‘Görürüz’ dedim, sevindim. İnsan nasıl sevinmez ki; Selim balıkçı belki ilk oaktan bir kişiyi teknesine çağırıyordu. Belki benden önce onun teknesine binebilme onuruna kavuşmuş birkaç kişi bulunabilir, ama onun yüreğinden gelerek teknesine çağırıldığı, çağırarak onurlandığı ilk kişi iki elimi keserim ki bendim.

‘Gelirim, gelirim, buluruz onu, görürüz onu’ diye coştum. O da benim telaşımdan dolayı kıvançlandı.

Küreklere asılıp uzaklaştı, Cumhurbaşkanlığı köşkünün önünde kürekleri bıraktı. Teknesi durgun denizde usuldan sallanıyordu. Selim balıkçı ördüğü ağıın üstüne yumulmuştu.

‘Yarın sabah tam üçte, burada...’

‘Burada’ dedim.

(...)

‘Kısmet, arayacağız’ diye içini çekti. ‘Bir bilsak, ah bir daha gözüm onu görse.’

'Bugün içim diyor ki...' 'Benim de' dedi. Dumanın içine vurduk. Topağaç nişanına gelince motoru durdurduk. Burası Ambarlı'yla Çekmece arasıydı, eski Menekşe dal-yanının bir buçuk mil açığına düşüyordu. Deniz bu sabah burada, her nedense mos-mordu. Morluk bir pembeliğe, bir açık maviye, bir koyu kırmızının moruna dönüşüyordu. Ağır, derin bir yol, bir kırmızı moru buradan açıklara kadar uzayıp gidiyordu. 'Buraya tekir ağı atacağız.' 'Atalım' dedim. 'Dönüşte seninle toplayacağız.' 'Olur' dedim.

Bu dünyada her şeyin, herkesin, denizdeki balığın, gökteki kuşun, yerdeki karıncanın, hele hele insanın, hele hele insanın hakkını vereceksin.'

'Hele hele insanın' dedim.

'Biliyorum, biliyorum, seni çok biliyorum' diye ağız dolusu güldü. 'Hapse düş-tüğünü de duydum. Hele hele' diye sesini yükseltti elindeki ağın son ucunu, şamandırasını da denize bırakırken, 'Hele hele insanın hakkını' dedi. 'İnsanın hakkı er geç, ama erinde geçinde boğazına çakılır kalır yiyenin. Bak, balık ko-misyoncusu Laz Mazhar Bey, teknil balıkçıların alın terini yiyen, yirmi yedi yaşında bu dünyadan göçtü gitti. Hele hele insanın.'"

Yaşar Kemal'in romanda gerçek kimliğiyle, yazar, gazeteci olarak yer aldığı, Se-lim balıkçıyla denize açıldıkları bölümdeki konuşmalarından anlaşılmaktadır:

"İnanmazlar ya derken gözlerini dimdik bana dikti, baktı baktı, gözleri soru doluydu, ikircik içindeydi de, anladım.

'Söyle' dedim, 'sor.'

'Sen' dedi, 'kitaplar yazarsın, değil mi?'

'Yazarım' dedim.

'Gördüm' diye sevindi. 'Hani üstünde at olanlarını... Birisi turuncu at, birisi de mor at... Üstüne de elinde silah bir adam binmiş. Atlar savrularak doludizgin koşuyorlardı.'

'Benim işte onlar' dedim. 'Ben yazdım.'

Utangaç utangaç güldü:

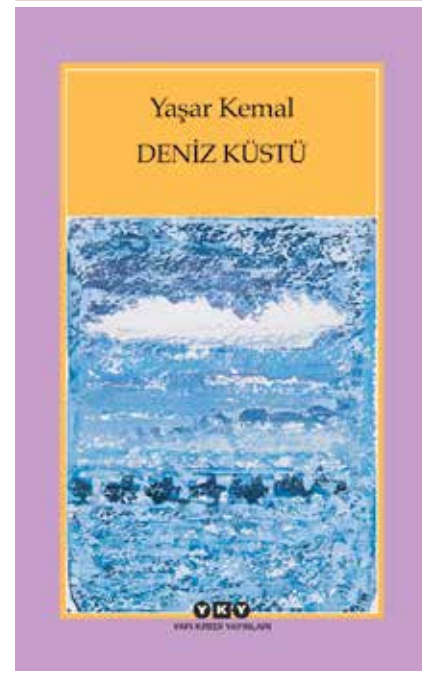
'Bu kadar çok sözü nasıl buldun ki?'

'Dünyada çok şey var.'"

Yaşar Kemal, Deniz Küstü romanında, denizin küsmesinin nedenlerini sorgularken yunusları yağ için sürüler hâlinde kurşunlayarak öldüren Laz Dursun'dan söz eder. Öte yandan, Menekşe'nin, balıkçıların paylaşımcı, güzel günlerini özlemle anar.

Balıkçı Reisi Laz Dursun niçin böyle bir adamdır? Kim bu kötülüğü aşıladı on-lara, niçin bu balıkçılar şu Marmara'nın teknil yunuslarını kırdılar, kırdılar da kendi elleriyle kendi rızklarını kestiler? Yunuslar sürü sürü, atlayarak, denizin yüzünde oynasarak, gülerek, insanlara, kuşlara yoldaş olarak gezerlerken Mar-mara'da balıkçıların kismetleri balıkları da derinlerden alır kıyılara sürerlerdi; balıkçılar da bol bolamadı balık yakalarlar, İstanbulun fakir fıkarcası palamu-tun tanesini on kuruşa yerdi, şimdiki gibi çiftini yüz liraya değil. O zamanlar balıkçılar denizden dönerken akşamüstleri Menekşe'nin kumluğuna görkemli ateşler yakılır, öbek öbek közler kumun üstünde birer yıldız harmanı olurlardı

düzlükte, Florya'nın, Yeşilköy'ün, Kalitarya'nın, Kü-çükçekmece'nin fakir fıkarcaları ekmeklerini kapıp kı-yıya dökülürlerdi. Ve denizden gelen balıkçılar kıyıya kumluğun üstüne derya kuzuları fırlatırlarsa, o gün-kü tuttukları balığın azlığına, çokluğuna göre beş, on, yirmi balık havada uçarak gelir kumluğa düşerdi. Delikanlılar, genç kızlar balık ayıklar, denizde yıkar, tuzlar, köze serer pişirir, ekmeklerin içini yarıp ba-lığı koyar, önce çocuklara, sonra yaşlılara verirlerdi. O zamanlar bu kıyılarda aç, benzi soluk insan yoktu. O zamanın balıkları da yağlı lezzetliydi. Marmara'ya bir şeyler oldu, yunuslar kırfacana uğratılınca deniz-den bet bereket çekildi, yakalanan bir iki balığın da tadı, lezzeti kalmadı. İşte şuralar, şu kıyılar közlerde yanan, pişen balık kokularıyla mis gibi kokardı. Balık kokusu deniz kokusuna karışır, sevinçten, iştah-tan insanı deli ederdi. Ve çocuklar, gözleri tattan süzüle-

rek ılık bahar akşamlarında balık yağları ağızlarından, parmaklarından sızarak balıkları yer, doyarlardı. Menekşe o zamanlar bir sevinç türküsüydü. Bu kıyılar halkı yiyip doyduktan sonradır ki balıkçılar balıklarını İstanbula Balık pazarına götürür satarlar, bir kucak parayla dönerlerdi. Yunuslardan sonra...”

Yaşar Kemal’in Selim balıkçıya değer vermesi boşuna değildir; bunu da romanın akışından ve anlatımından anlamak olanaklıdır. Deniz Küstü’den okuyoruz: “Herkes yılmış çekilmiş, Selim balıkçı yılmıyor, balıkçı balıkçı dolaşıyor, etmeyin eylemeyin, diye yalvarıyor, günlerce saatlerce onlarla konuşuyor, denizin kuruyacağını onlara anlatmaya çalışıyordu.

‘Etmeyin eylemeyin, deniz balıkla dolu. Öldürmeyin yunusları, dinamit atmayın, kurşunlamayın onları, ne olursunuz. Yunus insan gibidir, insandır; bir yunus öldürmek bir insan öldürmekten de daha günahlıdır. Yunus Peygamber’imizi bu balık kırk gün kırk gece karnında taşımış da kılına halel getirmemiş. Ol sebepten adı yunus oluptur ki kutsal balıktır ki kimse onu avlamasın, öldürmesin...’

Selim balıkçı her zaman sözlerini, ‘Deniz size küsecek, deniz bize küsecek, bu yaptığımız kötülükten sonra deniz bize bir balık bile vermeyecek. Deniz bize küsecek’ diye bağlıyordu.”

Romanın girişinde genelev fedaisi İhsan’ı öldürdüğünü okuduğumuz Zeynel, romanın öteki ana karakteridir. Küçük yaşta gelip Menekşe’ye sığınmıştır.

“Buraya, Menekşe’ye on, on bir yaşlarında gelmişti Zeynel. Gelip buraya dokuz yıl önce yerleşmiş hemşerilerine sığınmıştı. Orada, uzak Karadeniz’de, belki de Rize dağlarında, nerede olduğunu ne hemşerileri, ne de Zeynel hiç kimseye nedense, bir kere olsun söylemediler, bir gece düşmanları Zeynel’in anasını, babasını, kardeşlerini, amcalarını, amcalarının karılarını, çocuklarını kurşundan geçirmişlerdi. Zeynel’in altı yaşındaki küçük kardeşini bile öldürmüşlerdi. Çocuk yatağın içinde doğrulmuş, sırtını duvara dayayıp gözlerini kocaman kocaman açmış, iki elinin parmaklarını ağzına sokup ısırılmış, donmuş gözlerle öylece, tepeden tırnağa kana batmış öylece bakıp kalmıştı.

Zeynel’in hiçbir zaman çocuğun bu hâli gözlerinin önünden gitmedi. Zeynel’e nasıl olmuşsa bir tek kurşun bile değmemişti. Kim bilir, düşmanlar geldiğinde belki Zeynel samanlıktaydı, belki uyurgezerdi Zeynel, çay ya da fındık bahçesine çıkmıştı, belki de su döküyordu çınarın altında, kurşun seslerini duyunca ağaca tırmanmıştı. Sabahleyin, komşuları onu yatakta, kanlı ölülerin arasında tortop olmuş kollarıyla dizlerini iyicene sarmış tir tir titrer buldular. Zeynel korkudan gözlerini günlerce ne gece ne de gündüz bir kere olsun açmadı. Kasatı kesilmiş bir türlü de çözilemiyordu, öyle tortop olmuştu. Ne yemek yiyor, ne su içiyordu. Ağzına bir damla bir şey atabilmek için çenesini açmaya en güçlü adamlar güçlerini denediler, kenetlenmiş dişleri bir türlü birbirinden ayıramadılar. Günler sonra çözülen çocuk, önüne koydukları yemeği gözleri korku içinde fıldır fıldır, yöresine bir yırtıcı, yabanıl hayvan gibi korkuyla, kaçmaya her an hazır bir ürküntüyle, tetikte bakarak, her an durup bir ölüm bekleyerek yiyip, suyunu içti. Onu evine alan uzak akrabalarının evinde ancak böyle bir ay kalabildi. O da gündüzleri yitip imi timi dümdüz olup, ancak geceleri ortaya çıkarak, bir kedi gibi usulca kayarak, yöreyi koklayarak... Zeynel her şeyden, kuştan, karıncadan, en küçük bir çitirtiden korkuyordu. Bir dal sallansa, bir yaprak kırırdasa ürküyor başını alıp gidiyordu. Bir gün onu ta Trabzon önünde bir teknenin ambarında, su içinde köşeye büzülmüş, iki kaburganın arasına yapışmış buldular gemiciler, sordular sual ettiler, ne olduğunu, kim olduğunu öğrenmek istediler, onun ağzından bir tek sözcük alamadılar. Trabzon’da onu kıyıya çıkarmak istediler, geminin direğine yapıştı da o kadar tayfa onu oradan ölümüne koparamadılar, vazgeçtiler. Sonunda yanına bir kocaman somunla bir kocaman kâse çorba koydular. Tekne Trabzon’dan demir alıp açılincaya kadar Zeynel ne direği bıraktı, ne de tüten nane•kokulu tarhana çorbasına bir kere olsun dönüp baktı. Sonunda kaptan, ‘Al kaşığı da zıkkımlan’ dedi. ‘Bak limandan ne kadar uzaktayız, senin için de bir daha oraya dönecek değilim.’

Bir yabanıl hayvan önsezisiyle Zeynel kaptandan kötülük gelmeyeceğini anladı, usulca çorbaya yanaşıp yavaş yavaş, terbiyeli, ağzını şapırdatmadan, yalnız arada bir içine kapanmış, yabanıl hayvan korkusuyla yöresine bir göz atarak çabuk çabuk çorbayı içti. Böylece İstanbul’a gelinceye kadar çocuk her limanda direğe sarılarak, dokunurlarsa, inanılmaz bir umutsuzlukla çığlıklar ata-

rak İstanbul'a, Menekşe'ye geldi, köydeki, ya da kasabadaki eski komşuları Laz Refik'in evine sığındı. Eve girdi, bir daha altı ay dışarı çıkmadı. Çıktığında da birisi ona bir şey söyleyecek, azıcık bakacak olsa soluğu evde alıyordu. On altı, on yedi yaşlarında, karıncayı incitmekten korkan çocuk, birden Menekşe'nin alıkıran başkeseni kesildi. Nerde kavga, nerde kötülük, nerde hırsızlık Zeynel orada... Birkaç yıl içinde Zeynel Menekşe'nin, Florya'nın, Çekmece'nin, Yeşilköy'ün, yani Bakırköy'den bu yanın baş belası oldu."

Menekşe'deki kahvede İhsan'ı öldürdükten sonra Zeynel kaçtı. Kaçış sürecinde İstanbul'un farklı semtlerinde saklandı. Roman kişileri arasında, polislerden kaçış sürecinde karşılaştığı çocuklar, İstanbul sokaklarında çokça görülen, yazarın farklı bir duyarlılıkla yaklaştığı kimsesiz çocuklar da vardır. Deniz Küstü, yer ve kişi özellikleriyle İstanbul'un ta kendisidir; İstanbul'un ve Menekşe'nin mekân özelliklerinin yanı sıra roman karakteri olarak yansıtıldığı bir yapıttır. Deniz Küstü'de Menekşe'deki bir gecekonduya yaşayan Hasan İzzettin Dinamo da Hasan Bey adıyla geçer; onu buralara kadar izleyen polisler de...

"Benim' dedi Selim balıkçı yüzlerine bakmayarak.

'Karakola gidip ifade vereceksin yarın.'

'Olur' dedi Selim balıkçı. Durmuş Yalınkat bana döndü.

'Seni de, seni de istiyor komiser. Sen de ifade vereceksin.'

'Olur' dedim.

Arkamızdan Hasan Bey girdi kahveye, yele gibi kabarmış ak saçlarıyla. Polisler ona hiç bakamıyorlardı; Nasıl baksınlar, yarın öbürsü gün gözlerini oyarak öldürecekleri kişilerin başında o geliyordu. Bu gecekonduarda yirmi yıldır oturan Hasan Bey can düşmanlarıydı. Kursta ilk öğrendikleri adlardan birisi onun adıydı, belki birincisi. Onu burada, Menekşe'de görünce çok şaşırmışlar, gözlerine inanmamışlardı. En çok şaşırdıkları da Menekşe balıkçılarının hepsinin Hasan

Bey'in yakın arkadaşları oluşuydu. Balıkçılar onunla çekinmeden, korkmadan nasıl da konuşuyorlardı! Böyle arkadaş, kardeş gibi, aralarından su sızdırmadan.

Yalınkat polis elleri titreyerek, heyecanla Hasan Bey'le selamlaşan bütün balıkçıların adını cebinden çıkardığı deftere yazmaya başladı. Bunu Mustafa Çelikdağ gördü;

'Ne yapıyorsun Durmuş?' diye sordu.

'Bunların adlarını komiserime vereceğim.'

'O bunları öldürmez ' dedi Mustafa Çelikdağ. 'Bunca yıl bu adam burada nasıl yaşamış şimdi anlaşılıyor. Yaz hepsini, bir bir yaz. Bizim komiseri de başa yaz.' 'Ben' dedi Durmuş Yalınkat, 'bunların, bu adamla konuşanların listesini Başbuğ'a vereceğim ki... Üç milyonu kesme zamanı gelince, bunları da, bu adamla konuşanları da unutmasınlar. Bunların hepsi balıkçı değil mi, balıkçılar fakir değiller mi, bu adam da bunların hepsini bunca yıl zehirlememiş mi?'

Mustafa Çelikdağ sustu, konuşmadı. 'Varsın Yalınkat bir iyice yazsın adlarını bu pis fıkraların' dedi içinden. 'Adam olsalardı zaten balıkçı olmazlardı. Varsın öldürsünler bunları da, vatan temizlensin, onlar da bu adamla konuşmasınlar.'"

Deniz Küstü üzerine araştırmacı yazar Tahir Şilkan şunları yazdı: "Yaşar Kemal, 1978 yılında yayımlanan Deniz Küstü'de İstanbul'un mekân olduğu bir hikâye anlatır. Balıkçılar, yok edilen İstanbul doğası, aşk, cinayet, sömürülen emekçiler vardır, Deniz Küstü'de. Yaşar Kemal yalın bir dille, yaşayan, canlı karakterler yaratarak, denizin, çevrenin kirletilmesini, İstanbul Boğazı başta olmak üzere tarihi semtlerdeki çarpık yapılaşma olgusunu etkili biçimde gözler önüne serer.

İstanbul Menekşe'de geçen Deniz Küstü'de, insanın insanı sömürmediği, çocukların çalıştırılmadığı, çocukların ve kadınların dövülmediği, zulmün, kötülüğün olmadığı, herkesin, herkesin derdine, sevincine ortak olduğu bir ada düşünüyü anlatır, Yaşar Kemal. Gençlerin kızlı erkekli denize açılıp balık tuttuğu, sevdiğiyle denizin ortasında güneşe karışarak seviştiği, kimsenin onlara

■ ■ ■
bakmadığı, adada dikilen zeytin ağaçlarından herkesin canının istediği kadar zeytin yediği, zeytin ağaçlarının kimsenin olmadığı, kimsenin kimseye düşman olmadığı, herkesin emeğinin karşılığını aldığı bir ada düşüdü.

Menekşe düş ülkemiz, Menekşe gerçeğimiz, Menekşe'deki adamız gerçek yaşamımız diyebilelim mi?' diye sorar. Deniz Küstü, '12 Eylül Darbesi'nden sonra oluşturulan 'Danışma Meclisi'nde 'Komünizm propagandası' yaptığı gerekçeyle ihbara konu olmuştur. 1978 yılında Milliyet gazetesinde tefrika edilen Deniz Küstü romanı, Abidin Dino tarafından çizilen desenlerle süslenmişti. 1985 yılında İngilizceye çevrilen Deniz Küstü 2016 yılında müzikli olarak sahneye uyarlanmış ve Süreyya Operası'nda sahnelenmişti."

12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbe, ülkenin her yanına olduğu gibi Basıncöy'e ve Menekşe'ye de baskılar ve acılar getirdi. Basıncöy'deki Yaşar Kemal de öteki gazeteciler ve yazarlar da demokrasinin ortadan kaldırılışını, haklar ve özgürlüklerin ayaklar altına alınışını yakından gördüler yaşadılar; Menekşe'deki Hasan İzzettin Dinamo ve Yusuf Ahıskalı da...

Yaşar Kemal, Alpay Kabacalı ile çalışırken

Yaşar Kemal, bu süreçte de günlük yürüyüşlerini, insanlarla konuşmalarını sürdürmekten, yaşama insana dair düşüncelerini ve duyumsadıklarını yazmaktan vazgeçmedi. Bu dönemde yapıtları da art arda yayınlanmayı sürdürdü. Öte yandan Alpay Kabacalı onun yazılarını ve konuşmalarını derledi ve Ağacın Çürüğü: Yazılar, Konuşmalar adlı kitap 1980'de yayımlandı.

1980'li yılların başında kurulan Toros Yayınları, kitaplarının yayınlanması konusunda yeni bir olanak olarak ortaya çıktı. O zamana kadar romanları, öyküleri ve öteki kitapları farklı yayın evlerinde ya-

■ ■ ■
yınlanıyordu. O dönemde oğlu Raşit Gökçeli, Oğuz Akkan'ın ve Erdal Öz'ün ortak olduğu Arkadaş Kitaplar'ın 3. ortağı olarak yayıncılık yaşamına girmişti. Raşit Gökçeli anlatıyor:

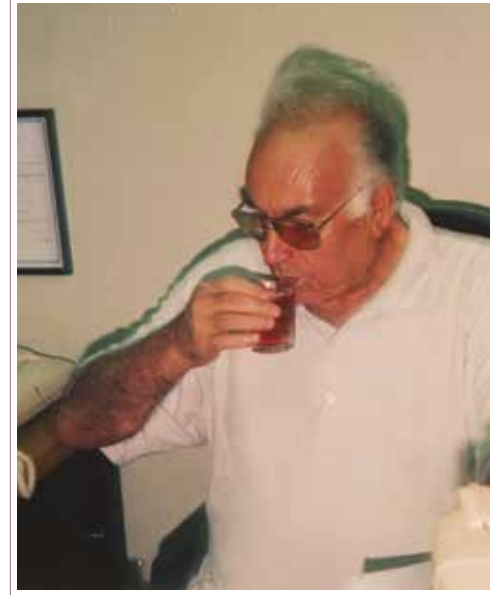
"Bir yıl kadar Arkadaş Kitaplar'ın 3 ortağıydım. Oğuz Akkan ve Erdal Öz arasında anlaşmazlık çıkınca ayrıldım. Biz de Alpay Kabacalı ile birlikte Toros Yayınları'nı kurduk. Orada çalışmaya başladım."

1982'de kurulan Toros Yayınları yayıncılık süresince Yaşar Kemal'in bütün kitaplarını ilk basım ya da tekrar baskı olarak yayınladı; 17 Ekim 1982'de Deniz Küstü, Yılanı Öldürseler, Üç Anadolu Efsanesi ve Sabahattin Eyüboğlu ile ortak kitabı olan Gökyüzü Mavi Kaldı kitapları yayımlandı. İlk basım eserleri olarak yayınlanan kitapları şunlardır: Yağmurcuk Kuşu (1980), Deniz Küstü (1982), Höyükteki Nar Ağacı (1983), İnce Memet III (1984), Kale Kapısı / Kimsecik II (1985), İnce Memet IV (1987).

Yaşar Kemal'in Yayımlanmamış 10 Ağıt adlı kitabı 1985'te Anadolu Sanat tarafından basıldı.

1990'lı yılların ortalarına doğru Toros Yayınları, yayıncılık yaşamını sonlandırdı. Raşit Gökçeli anlatıyor: "Toros Yayınları'nı 1995'in sonunda bitirdik. Toros Yayınları'nın faydası, babamın kitaplarının toplanmış olması oldu. Yayınevi kapanınca Adam Yayınları'na geçti. Ancak olmadı. Daha sonra bütün kitaplarıyla Yapı Kredi Yayınları'na geçti."

Yaşar Kemal'in romanları ve öyküleri 1966 yılından sonra tiyatroya uyarlanarak sahnelenmeye, sinemaya uyarlanarak filmleri çekilmeye başlandı. 1966'da Ankara Deneme Sahnesi tarafından Yer Demir Gök Bakır, Uzundere adıyla; Te-

Yaşar Kemal Toros Yayınları'nda

neke, 1965'te Gülriz Sururi Engin Cezzar Topluluğu tarafından; Ağrı'dağı Efsanesi 1974'te İstanbul Şehir Tiyatroları; 1975'te Bebek, İsveç Göteborg Ulusal Tiyatrosu; 1983'te Filler Sultanı ve Kırmızı Sakallı Topal Karınca, Filler Sultanı

Yaşar Kemal, eşi Thilda, Raşit Gökçeli, Fransız dramaturg Gerard Gelas, 1983 ya da 1984

adıyla İsveç Göteborg Ulusal Tiyatrosu; 1983'te Yılanı Öldürseler, Théâtre de la Cité Internationale (Paris); 1984'te Binboğalar Efsanesi, Théâtre du Chêne noir (Avignon) tarafından sahnelendi.

Sinemaya uyarlanan eserleri şunlardır: 1966'da Ölüm Tarlası, Atif Yılmaz; 1968'de Urfa İstanbul, Nuri Ergün; 1975'te Ağrı Dağı Efsanesi, Memduh Ün; 1976'da Bebek, Güneş Karabuda (İsveç

televizyonu için); 1982'de Yılanı Öldürseler, Türkan Şoray; 1984'te İnce Memed, Peter Ustinov (Filmin Türkiye'de çekilmesine izin verilmeyince Yugoslavya'da çekilip tamamlanmıştır. 1984'ün sonlarında videokaseti Türkiye'ye gelmiştir); Yer Demir Gök Bakır, Zülfü Livaneli (Filmin senaryosu da yayımlanmıştır. Cannes Film Festivali'nde "Belirli Bir Bakış" bölümünde Türkiye'yi temsil etmiştir).

Yaşar Kemal, 1980'li yılların baskı ortamında edebiyatçı olarak çalışmalarını nasıl sürdürüyorsa, bir sosyalist aydın olarak düşüncelerini açıklamayı, demokrasi mücadelesinde yer almayı da sürdürdü. Düşüncelerinden hiç vazgeçmedi. 1987'de kendisiyle yapılan bir söyleşi sırasında, Türkiye'de bir Marksist partinin olması gerektiğini söyledi. Düşündüğü sosyalizm modeli konusunda da şunları belirtti: "Her ülke sosyalist modelini kendisi kurar. Sovyetlerin 70 yıldır yaşama geçmiş modelini kabul edemeyiz. Yüzde yüz bağımsızlıktır sosyalizm. Kişi bağımsızlığı, ülke bağımsızlığı, politik bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık, özellikle de kültürel bağımsızlık... Sosyalizmin başka bir anlamı yok benim için. Bu çağa gelinceye kadar kültürler birbirlerini beslemişlerdir, yok etmemişlerdir. Oysa çağımızda, kültürler kültürleri yok etmek için bilinçli olarak kullanılmışlardır emperyalistler tarafından. Benim için dünya bin çiçekli bir kültür bahçesidir; bir çiçeğin bile yok olmasını, dünya için büyük bir kayıp sayarım."

Raşit Gökçeli, Ömer Madra, Yaşar Kemal, Enis Batur, 80'ler

Yaşar Kemal, örgütlenmenin, yazar örgütlenmesinin önemine her dönemde inandı ve bunun için mücadele etti. 12 Mart döneminde Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna ön ayak olmuştu. 12 Eylül faşizmi, TYS'ye dava açmış, çalışmalarını durdurmuştu. Yaşar Kemal 12 Eylül döneminde kapatılan bir başka yazar, gazeteci örgütünün kurulması için yine öncülük yaptı. Bu, 1950'de Halide Edip Adıvar'ın öncülüğünde kurulan Türk PEN Kulübü idi. Askeri darbeyle kapatılan PEN Türkiye Merkezi Yaşar Kemal'in girişimleriyle 1989'da yeniden açıldı ve Yaşar Kemal bu dönemde PEN Türkiye Merkezi'nin başkanlığını yaptı.

1990'lı yıllara gelindiğinde, 12 Eylül askeri darbesiyle gelen baskılar azalmamış, tersine artmıştı. 1991'de Yaşar Kemal'in Kanın Sesi / Kimsecik III adlı kitabı Toros Yayınları tarafından yayımlandı.

Kedisi Blondie ile, fotoğrafı eşi Thilda çekmiş. Dünya Kitap kapağında

Aynı yıl Türkiye'de ve yurt dışında sahneleyen ya da filme çekilen yapıtlarına bir çalışma daha eklendi. Ağır Akan Su adlı öyküsü, 1991'de Menekşe Koyu adıyla, İsveçli yazar yönetmen Barbro Karabuda tarafından sinemaya uyarlandı. Görüntü yönetmenliğini Güneş Karabuda'nın yaptığı film, Menekşe'nin dünyada tanınmasına yol açtı. Menekşe Koyu'ndaki film çekim sürecinde, yolu Küçükçekmece'ye düşen yazarların, sanatçıların arasına Barbro ve Güneş Karabuda da katıldı. Barbro Karabuda ayrıca, Bir Yazarın Portresi adıyla Yaşar Kemal belgeselini de çekti.

Torunu Ali Gökçeli ile Basınköy'de evinin balkonunda

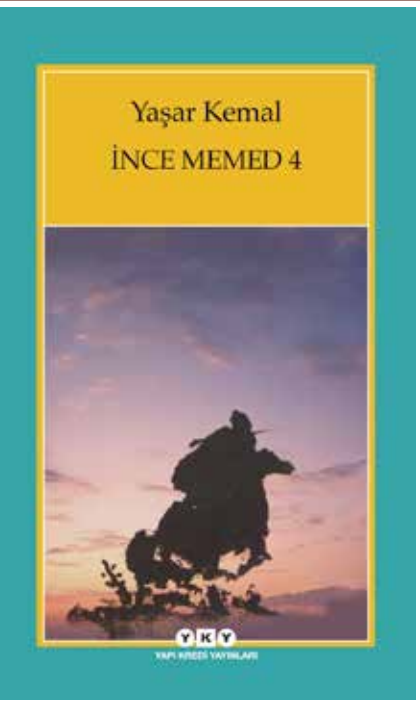
Yaşar Kemal yazmayı sürdürüyordu, ancak 1990'lı yıllar, iyiden güzelden haklıdan doğrudan yana olan bütün insanlar gibi Yaşar Kemal için de demokrasi arayışı, acılar ve demokrasi mücadelesiyle geçti. Gözaltında kayıplar, Kürtler üzerindeki baskı ve 12 Eylül döneminde yoğunlaşan savaş hâli sürüyordu. Ancak 1989 seçimlerinde, bazı belediyelerde demokrat, ileri düşünceli kişiler işbaşına gelmişlerdi. Bunlardan biri de Adana Seyhan Belediyesi'ydi. Seyhan Belediyesi işbaşına geldikten sonra kültür şenlikleri düzenlemeye başlamıştı. Seyhan Belediyesi 4. Kültür Şenliği kapsamında Çukurova Üniversitesi'nin işbirliğiyle "Çağ-

daş Epope ve Yaşar Kemal Sempozyumu" düzenlendi. Kültür şenliği ve sempozyum, Türkiye Yazarlar Sendikası, Seyhan Belediyesi, Kültür Bakanlığı ve Çukurova Üniversitesi'nin işbirliğiyle gerçekleşti. TYS'nin genel başkanı Oktay Akbal, 2. başkanı Demirtaş Ceyhun'du. O dönemde bir yıl süresince Aziz Nesin'in başkanı olduğu Yayın Yarkurulu'nda etkin çalıştığım için yeni yönetim kurulunda görev almam önerilmiş ve 1993'ün ilk aylarında yapılan seçimle, TYS yönetim kuruluna seçilmiştim. 1993 Mayıs ayında Adana'da gerçekleşen Seyhan 4. Kültür Şenliği'ne TYS yönetim kurulunun bütün üyeleri eksiksiz olarak katıldık.

Yaşar Kemal ile yolum bu etkinlikler sırasında kesişti. Seyhan Belediyesi'nin görkemli açılış etkinlikleri sırasında, bir etkinlikten ötekine giderken otobüste koltuklarımız yan yanaydı... Çok alçakgönüllüydü; onur

konuştu olduğu hâlde gidip otobüsün en önüne oturmazdı. Etkinlikler sırasında 8 Mayıs 1993'te Yaşar Kemal'in doğduğu köye, Hemite'ye gittik; Yaşar Kemal onuruna yapılan İnce Memet Anıtı'nın açılışı yapıldı.

Onun adına sevinç ve kıvanç duydum. Aynı duyguyu Çukurova Üniversitesi tarafından 9 Mayıs 1993 günü gerçekleştirilen "Çağdaş Epope ve Yaşar Kemal Sempozyumu" süresince de yaşadım. Sempozyumda Yaşar Kemal'in destan, efsane vb. yapıtlarının yanı sıra romanları üzerine de pek çok bildiri sunuldu. Bunlar-

dan özellikle ikisi benim için çok heyecan vericiydi. Prof. Dr. Cengiz Güleç'in Yaşar Kemal'in yapıtlarının tarihsel toplumsal arka planını anlatan sunumunu ve Prof. Dr. Özcan Köknel'in Yaşar Kemal'in yapıtlarındaki kişilerin psikolojik durumlarını ortaya koyan sunumunu heyecanla dinledim. Farklı bilim dallarından bilim insanlarının kendi alanları üzerinden edebiyat yapıtlarına bakmaları ilk kez karşılaştığım bir durumdu. Yaşar Kemal, sempozyum süresince konuşmaları dikkatle dinledi. Beni en çok onurlandıran karşılaşma ve paylaşım ise etkinlikler kapsamında düzenlenen imza gününde oldu. 9 Mayıs 1993'te İstasyon Meydanı'ndaki imza etkinliğinde Yaşar Kemal, Demirtaş Ceyhun ve Reha İsvan'la benim imza masalarımız yan yanaydı. Hiç fazla bir şey beklemiyordum, onların yanında olmak yeter diye düşünüyordum; ama o döneme kadar iki şiir kitabı yayınlanmış olan beni de okurlarım yalnız bırakmadılar.

O yıl Yaşar Kemal'le yollarımız bir kez daha kesişti, ancak acı bir olay nedeniyle. Sivas'ta gerçekleştirilen Pir Sultan Abdal etkinlikleri sırasında irticacı faşistler örgütlü olarak, kente gelen aydın, yazar ve sanatçılara saldırmışlardı. Konukların kaldığı Madımak Oteli ateşe verilmiş ve 33 aydın yazar ve sanatçının yanı sıra 2 otel çalışanı ve saldırganlardan 2 kişi yaşamını yitirmişti. Aziz Nesin linç edilmeye çalışılmıştı. Asım Bezirci, Metin Altıok, Behçet Aysan, Nesimi Çimen, Muhlis Akarsu, Hasret Gültekin, Uğur Kaynar ve kültür sanatla ilgilenen genç insanlardı bu acı olayda yitirdiklerimiz. İçimiz acı doluydu; bir yandan sevdiğimiz bunca değerli insanı yitirmenin acısı, bir yandan ülkemizin alnına çalınan kara lekenin utancı...

Asım Bezirci'nin cenazesini almak üzere TYS adına Sivas'a ben gittim. Dönüşte eşi, törenin TYS önünde yapılmasını istediğini belirttikten sonra, onu uğurlama konuşmasını benim yapmamı istediklerini söyledi. Zordu. Asım Bezirci ile baba kız gibiydik, onu yitirmenin acısı içimdeydi. Şükran Kurdakul, konuşmayı benim yapacağımı öğrenince, "Konuşma için yazılı hazırlan" dedi. Aynı öneriyi mezarı başında konuşacak olan Öner Yağcı'ya da yaptı. Deneyimliydi, sözleri benim için çok değerliydi. Teşekkür ettim. O gece geç saatlere kadar konuşmamı hazırlayıp yazdım acı içinde. Ertesi gün TYS önündeki törene katılmak için Kabataş'a yüz bine yakın insan gelmişti. TYS Merkezi'nin önündeki tören başlamadan hemen önce Demirtaş Ceyhun

yanıma gelip, "Yaşar Kemal geldi, TYS'nin ilk genel başkanı. Sen ondan sonra konuşacaksın" dedi. "Elbette" dedim heyecanla. Onun gelip olanlara tepkisini, düşüncelerini paylaşması çok değerliydi ve onunla aynı kürsüde konuşacak olmak bile bir onurdu benim için... Yaşar Kemal'in kısa ama öz konuşmasını heyecanla dinledim. Sonra da çıkıp kendi konuşmamı yaptım. O günkü tutumu, konuşması, Yaşar Kemal'in örgütlülüğe verdiği önemi ve değeri bana bir kez daha duyumsattı.

Yaşar Kemal, Fotoğraf: Kadir İncesu, 2004

Yaşar Kemal, giderek daha çok dünya diline çevrilen kitapları, yapıtlarının ülkemizde ve yurtdışında tiyatroya ve sinemaya uyarlanması nedeniyle ülkemizin yanı sıra yurt dışında da tanınan bir yazardı. Yurt içinden yurt dışından pek çok prestijli ödüle değer bulunmuştu; Nobel'e aday gösterilmişti. Onun bu başarıları rastlantısal değildir. Yukarda yapıtlarından verdiğimiz örneklerde olduğu gibi, bağlandığı dünya görüşü nedeniyle halkla iç içe yaşıyor, halktan öğreniyor, özümseyip yeniden ürettiği yapıtlarını halka sunuyordu. Öte yandan o edebiyatçı kimliğinin yanı sıra aydın ve sosyalist kimliğini de hep korudu. Düşüncelerine uygun olarak yaşadı ve düşüncelerini açıkladı. Türkiye'de de yurt dışında da. "Benim için dünya bin çiçekli bir kültür bahçesidir; bir çiçeğin bile yok olmasını, dünya için büyük bir kayıp sayarım" diyen Yaşar Kemal, yıllardır Kürtlere yönelik baskı politikası uygulayan devleti eleştirmekten geri durmadı. Bunun bedelini

Yaşar Kemal, DGM'de savunma yaparken

göze alarak. Ocak 1995'te Alman Der Spiegel dergisinde yayınlanan "Yalanlar Seferi" başlıklı makalesinde bu düşüncelerini dile getirmişti. Bunun üzerine, Terörle Mücadele Yasası'na göre bölücülük propagandası yapmakla suçlanarak hakkında hemen bir dava açıldı. Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmak üzere açılan dava yurt içinde ve yurt dışında tepkiyle karşılandı.

Yaşar Kemal ile yolumuz bu dava nedeniyle bir kez daha kesişti. 23 Ocak 1995 günü yapılan ilk duruşmada ona destek vermek için DGM avlusunda bekleyen yazarlardan biri de bendim. Sonra, ona destek olmak için yargılanan metnin altına imza attığımız için biz de yargılandık. Adalet Ağaoğlu ve ben aynı salonda çıktık duruşmaya... Yaşar Kemal 2 Aralık 1995'de beraat etti.

Yaşar Kemal yargılanırken, "Düşünceye Özgürlük" yargılaması için DGM önünde bekleyen yazarlar

DGM'deki davası sürerken Yaşar Kemal'in yurt dışında "The dark cloud over Turkey" (Türkiye Üzerinde Kara Bulutlar) başlıklı bir yazısı daha yayınlandı. Bu yazısı nedeniyle de 7 Mart 1996'da TCK'nın 312. maddesinden yargılandı ve bir yıl sekiz ay hapis cezasıyla para cezasına çarptırıldı, ancak cezası ertelendi. Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye adlı kitapta yer alan yazının halkı kin ve düşmanlığa teşvik ettiği suçlamasıyla kitap toplatıldı, yayıncıya para cezası verildi. Yaşar Kemal ve yayıncısı ayrı ayrı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdular. Sonuçta AİHM, yazarın lehine karar verdi.

Yaşar Kemal, bir yandan demokrasi, haklar ve özgürlükler için mücadele ederken bir yandan da kitaplarının üzerinde çalışarak kalıcı yapıtlar üretti. Zulmün Artsın ve Ustadır Arı adlı kitapları bu dönemde (1995) yayımlandı.

Ülkemizde olup bitenler, Kürtlerin üzerindeki baskılar, yaşadığımız coğrafyada geçmişte ve günümüzde yaşananlar Yaşar Kemal'in duyarlılığını hep etkiledi. Kendisini acı çeken halktan ayrı düşünemiyordu. Aşağıdaki sözleri, bu düşüncelerini belirgin biçimde ortaya koymaktadır: "Halka kim zulmediyorsa, etmişse, halkı kim eziyor, ezmişse, onu kim sömürmüş, sömürüyorsa, feodalite mi, burjuvazi mi... Halkın mutluluğunun önüne kim geçiyorsa ben sanatımla ve bütün hayatımla onun karşısındayım. (...) Ben etle kemik nasıl birbirinden ayrılmazsa, sanatımın halktan ayrılmamasını isterim. Bu çağda halktan kopmuş bir sanata inanmıyorum."

Yaşar Kemal, bu nedenledir ki, Basınköy'de yaşayıp yazdığı bu dönemde yaşadığımız coğrafyada geçmişte ve günümüzde yaşanan savaşların, zorunlu göçlerin, mübadelelerin yarattığı acılara ve baskılara tanıklık amacıyla gözlerini Menekşe'den daha geniş bir coğrafyaya çevirdi. Bir Ada Hikâyesi dörtlemesini yazmaya başladı. Tarihi roman niteliğindeki dizinin ilk kitabı olan Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana adıyla 1997 yılında yayımlandı. Aynı yıl Alpay Kabacalı'nın hazırladığı Sarı Defterdekiler çıktı.

Yaşar Kemal, 2001 yılında 50 yıllık eşi Thilda'yı kaybetti. Thilda, 1948'de İngiliz NAFEN ajansında çevirmenlik yaparken tanıştığı Yaşar Kemal'den çok etkilenmişti. Birbirlerini sevmişler, 1950'li yılların başında evlenmişlerdi. Yaşar Kemal, yazdığı yaşam öyküsünde, onun yaşamını nasıl özveriyle paylaştığını

şu sözlerle anlatmıştı: "Thilda da her zaman bana uydu, beni destekledi. Benim yoksulluğuma katlandı. Oysa onun yaşamı benimki gibi değildi, olmayabilirdi de. Babası bir banka müdürü, dedesi Osmanlı sarayının baş doktoru, Türk tıp tarihinde ünlü olan bir paşaydı. Benim inandıklarım inandığı için, o da hiçbir şeye aldırmadan, benim yaşamıma katıldı."

Yaşar Kemal'in yazdığı gibi, asıl adı Mathilda olan Thilda, farklı bir kültürden ve toplumsal konumdan geliyordu. Padişah Abdülhamit'in başhekimi Yahudi asıllı Jak Mandil Paşa'nın torunuydu; babası Osmanlı Bankası'nın Genel Müdürü'ydü. Türkçenin yanı sıra İngilizce, Fransızca ve İspanyolca'yı anadili gibi bilen Thilda'nın, Yaşar Kemal'in dünya edebiyatında tanınmasına büyük bir katkısı oldu. Thilda ilk tanıştıkları dönemden başlayarak başta İnce Memed olmak üzere Yaşar Kemal'in on yedi eserini yabancı dillere çevirdi. Kültürlü, zeki, zarif ve çalışkan bir kadın olan Thilda'nın Yaşar Kemal'in yaşamında önemli bir yeri vardı; sözcüğün tam anlamıyla bir yaşam yoldaşıydı. Yaşar Kemal onu uğurlarken, eşiyle ilişkisinin derinliğini şu sözlerle anlattı: "Thilda benim arkadaşım, dostumdu. Kardeşim, kardeşten de öte bir şeyimdi. Edebiyat konuşurduk, siyaset, felsefe... Biz 50 yılı böyle geçirdik; konuşarak..."

Yaşar Kemal ve eşi Thilda Gökçeli

Yaşar Kemal, eşini yitirdikten sonra, büyük acısını, roman çalışmalarına yoğunlaşarak dindirmeye çalıştı. İlk kitabı 1997'de yayımlanan Bir Ada Hikâyesi dizisinin 2. kitabı olan Karıncanın Su İçtiği ile 3. kitabı olan Tanyeri Horozları

■ ■ ■

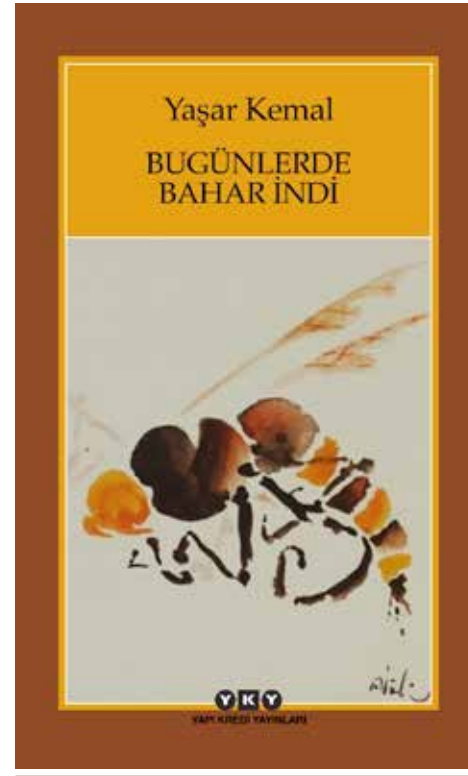
2002 yılında yayımlandı. Yaşar Kemal, aynı yıl yaşamını Profesör Ayşe Semiha Baban ile birleştirdi. Evlenince, Thilda'yla birlikte yaşamlarının en uzun dönemini geçirdikleri evden ve Basınköy'den ayrıldı.

2003'te TYS genel sekreteri olduğum dönemde, Türk-Kore Dostluk Derneği'yle ortaklaşa "Türkiye-Kore Yazarlar Buluşması" düzenlemiştik. Buluşma kapsamında İstanbul'a gelen Koreli bir yayınevinin Yaşar Kemal'le ve benimle görüşmesi sırasında yolumuz bir kez daha kesişti. Onun görüşmesi bitmiş, ben içeri

Yaşar Kemal, Fotoğraf: Kadir İncesu, 2006

girmiştim. Beni görünce gitmek üzere ayağa kalktı. Konuklarla birlikte onu ve eşini selamladıktan sonra, "Hatırladınız mı beni?" diye sordum. "Hatırlamaz olur muyum? Genel sekreterimizsiniz" dedi. 1993'te Adana'daki ilk karşılaşmamızdan onun alçakgönüllü kişiliğine tanıktım; ama dünyaca ünlü büyük yazarın böylesine çevresiyle, insanlarla, örgütüyle ilgili olması ona olan saygımı ve hayranlığımı bir kat daha arttırmıştı.

■ ■ ■

22 Eylül 2007 akşamı Yaşar Kemal büyük bir mutluluk yaşadı. 1955'de yazdığı ve daha önce Türkiye'de sahnelenen Teneke adlı romanından uyarlanan opera, Milano'daki ünlü La Scala Tiyatrosu'nda gösterime girdi. Fabbio Vacchi'nin operaya uyarladığı Teneke'nin La Scala'daki dünya prömiyerine Yaşar Kemal de katıldı. Yaşar Kemal operayı, eşi Ayşe Semiha Baban Gökçeli ve ünlü soprano Leyla Gencer ile birlikte kraliyet locasından izledi. Perdenin kapanışı sırasında oyuncularla birlikte sahneye çıktığında izleyicilerden büyük alkış aldı.

2009'da, toplumcu gerçekçi bakış açısıyla yazdığı gazetelerde ve dergilerde yayınlanmış olan yazı ve konuşmalarından derlenen Binbir Çiçekli Bahçe adlı kitabı yayınlandı. 2010'da Bugünlerde Bahar İndi adlı ilk şiir kitabı yayınlanarak okurlarıyla buluştu. Kitapta, edebiyatla

ilişkisinin başladığı 40'lı yıllarda, sonrasında ve sonuncusu 1973'te yazılan şiirleri yer almaktadır. 2011 yılında, Röportaj Yazarlığında 60 Yıl adlı kitabı yayımlandı. Bu dönemde Bir Ada Hikâyesi dizisinin 4. ve son kitabı olan Çıplak Deniz Çıplak Ada'nın yazımını tamamladı ve 4. kitap 2012'de yayımlandı. Yaşar Kemal'in bu dizisi okura şu cümlelerle tanıtıldı: "Bir Ada Hikâyesi dörtlüsü savaşlardan, kırimlardan, sürgünlerden arta kalan insanların, Yunanistan'a gönderilen Rumların boşalttığı bir adada yeni bir yaşam kurma çabalarını konu alır. Umut romanın başkahramanıdır. Dörtleme hem bir Yaşar Kemal klasiğidir hem de diliyle, yarattığı kişilerle, yarattığı doğayla Yaşar Kemal'in romancılığında önemli bir yeniliği işaret eder. Yaşar Kemal, mitos yaratıcısıdır. Ağıtların diliyle, kendi özgün dilini (hiçbir yazara benzemez ve asla taklit edilemez) harmanlamış, çeviride bile yitmeyen anlatısını kurmuştur. Bu dörtlüyse, tarihle destanların kaynaşmasıdır. Yaşar Kemal tarihi roman yazmaz bu dörtlüde, bir tarih var eder."

2013'te, daha önce Allah'ın Askerleri adıyla yayımlanmış olan röportaj-öykülerinden oluşan Çocuklar İnsandır ve Tek Kanatlı Bir Kuş adlı romanı yayımlandı. 2014'te Raşit Gökçeli'nin bir torunu dünyaya geldi; Yaşar Kemal torunu Ali Gökçeli'nin Deniz adlı oğlunun sevincini de yaşadı.

Yaşar Kemal, Fotoğraf: Kadir İncesu, 2014

Bu kitabı yazma sürecinde, onun yapıtlarını yeniden okurken, Yaşar Kemal'in büyük yazar oluşunun yanı sıra insan yanını daha iyi tanıma olanağı buldum. Kendisi bundan hiç söz etmese de, Yaşar Kemal'in Basınköy'de, Menekşe'de, Çağaloğlu'nda kimin bir sıkıntısı varsa yanında olduğunu öğrendim. Orhan Kemal'in mahkemesinde yanında oluşu, Orhan Kemal'in cenazesini almak için Bulgaristan'a gitmesi için oğlu Kemal'iye yardımcı olmasının yanı sıra onu Kapıkule'de karşılaması; düşünceleri ve siyasi kimliği nedeniyle iş bulmakta zorlanan Enver Gökçe'ye Larousse'ta çalışma olanağını sağlaması, Menekşe'deki evi kiralamasına yardımcı olması; büyük acılardan,

sıkıntılardan sonra kentin kıyısındaki Menekşe'ye sığınıp orada bir gecekondu da yaşamaya başlayan Hasan İzzettin Dinamo'yu sık sık ziyaret etmesi ve daha bizim bilmediğimiz kim bilir kime, kim bilir nasıl dayanışma göstermesi ve bunu sessiz sedasız yapması ona olan hayranlığımı bir kat daha arttırdı.

Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli olan Yaşar Kemal 1926'da –bazı kaynaklara göre 1923– ailesinin uzun bir göç sonunda yerleştiği Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Hemite Köyü'nde doğdu. Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor kitabında göçün öyküsünü şöyle anlatmıştır:

"Babam, anam Doğu Anadolu'dan, 1915'te Rus ordusu Van'ı işgal edince, oradan bir buçuk yılda Çukurova'ya gelerek bu köye yerleşmişler. Köyde bizimkilerden başka Kürtçe konuşan hiç kimse yoktu. Ben kendimi bildiğimde Kürtçe sadece bizim evin içinde konuşuluyordu. Ben doğduğumda babam çok yaşlı, belki elli yaşın üstündeydi, anam da çok gençti. On yedi yaşında. Evde babamın bir kardeşi, onun karısı, bir de akrabaları bir genç kız vardı. Amcamın karısının bir elini Van'da bir top gülle parçası almış götürmüştü. Aile bir bey ailesiydi. Ailenin mensup olduğu Luvan aşiretinin son beyi Gulihan Bey babamın amcasıydı."

Üç buçuk yaşındayken kurban kesimi sırasında halasının eşinin elinden kayan bıçak gözüne saplanınca sağ gözü kör olan Yaşar Kemal'in kötü olaylar peşini bırakmadı. Bir yıl sonra, dört buçuk yaşındayken babası camide namaz kılar-ken onun öldürülüşüne tanık oldu. O günü şu sözlerle anlattı:

"Ben babamın camide, o namaz kılar-ken yanındaydım, hançerlendiği akşamdan sonra, sabaha kadar 'Yüreğim yanıyor' diye ağladım. Ardından da kekeme oldum ve on iki yaşıma kadar zor konuştum. Yalnız türkü söylerken kekemeliğim geçiyordu. Hiç kekelemiyordum. Kitap okurken de, okuryazar olduktan sonra, hiç kekelemedim. On iki yaşımdan sonra kekemeliğim geçti."

Doğduğu köyde okul yoktu. Dokuz yaşında gittiği Burhanlı köyündeki okulda 3 ayda okuma yazmayı öğrendi. Ortaokul 2. sınıftayken sınavla girdiği Türk Maarif Cemiyeti'nde yatılı olarak okurken devamsızlık nedeniyle hakkını kaybetti ve okuldan ayrılmak zorunda kaldı.

"Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgat-başılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu; 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı Ağıtlar'ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında

kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950’de Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951’de salıverildikten sonra İstanbul’a gitti.”

Daha önce Kemal Sadık Göğçeli imzasını kullanan yazar, 1951’den 1963’e kadar çalıştığı Cumhuriyet gazetesinde Yaşar Kemal adını kullanmaya başladı.

“Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal’in yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir. Yaşar Kemal, Türkiye’de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra yurt dışında aralarında Uluslararası Cino del Duca Ödülü, Légion d’Honneur Nişanı Commandeur Payesi, Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres Nişanı, Premi Internacional Catalunya, Fransa Cumhuriyeti tarafından Légion d’Honneur Grand Officier Rütbesi, Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü’nün de bulunduğu yirmiye aşkın ödül, ikisi yurt dışında beşi Türkiye’de olmak üzere yedi fahri doktorluk payesi aldı.”

28 Şubat 2015’te yaşamını yitiren Yaşar Kemal’in yaşamı boyunca çalışarak yazdığı 26 roman, 11 deneme, 9 röportaj, 2 öykü, 1 şiir kitabı ülkemiz ve dünya edebiyatı için büyük bir zenginliktir.

Bahardı; bir kuş kalktı Çukurova’dan göç zamanı. Varıp durdu bir kentin kapısında... Nice yıllardan, nice yollardan sonra yurt bildi İstanbul’u; sonra gidip bir gölün bir denizle buluştuğu Küçükçekmece’deki Menekşe’ye sevdalandı. Yaşar Kemal, görür görmez sevdiği, ilk taşındığı dönemde geçmişten kalan güzelliklerine tanıklık ettiği, geçmiş güzelliklerini Menekşeli balıkçılardan dinlediği Menekşe’nin eski günlerine duyduğu özlemi şu cümleyle ifade etti: “Menekşe o zamanlar bir sevinç türküsüydü.”

Ne var ki Yaşar Kemal geçmişte yaşayan bir insan değildir; geçmişin güzelliklerini anımsayıp bugünü yaşayarak gelecek güzel günleri kurmak için emek vermek gerektiğinin bilincindedir. Menekşe’nin Balıkçıları öyküsünde ne ya-

pacağımızı, nasıl yapacağımızı bize şu cümlelerle anlattı: “Düşlemek gerek gelecek Çekmeceyi, oraya Sinanlar getirmek, köprüler kurdurmak, Sinana plajlar yaptırmak gerek. Ağaçlar dikmek, parklar yaptırmak, dereyi yeniden pırıl pırıl eylemek... Yeşilbaşlı ördekleri, toyları, kazları, kuğuları yeniden çağırmak gerek...”

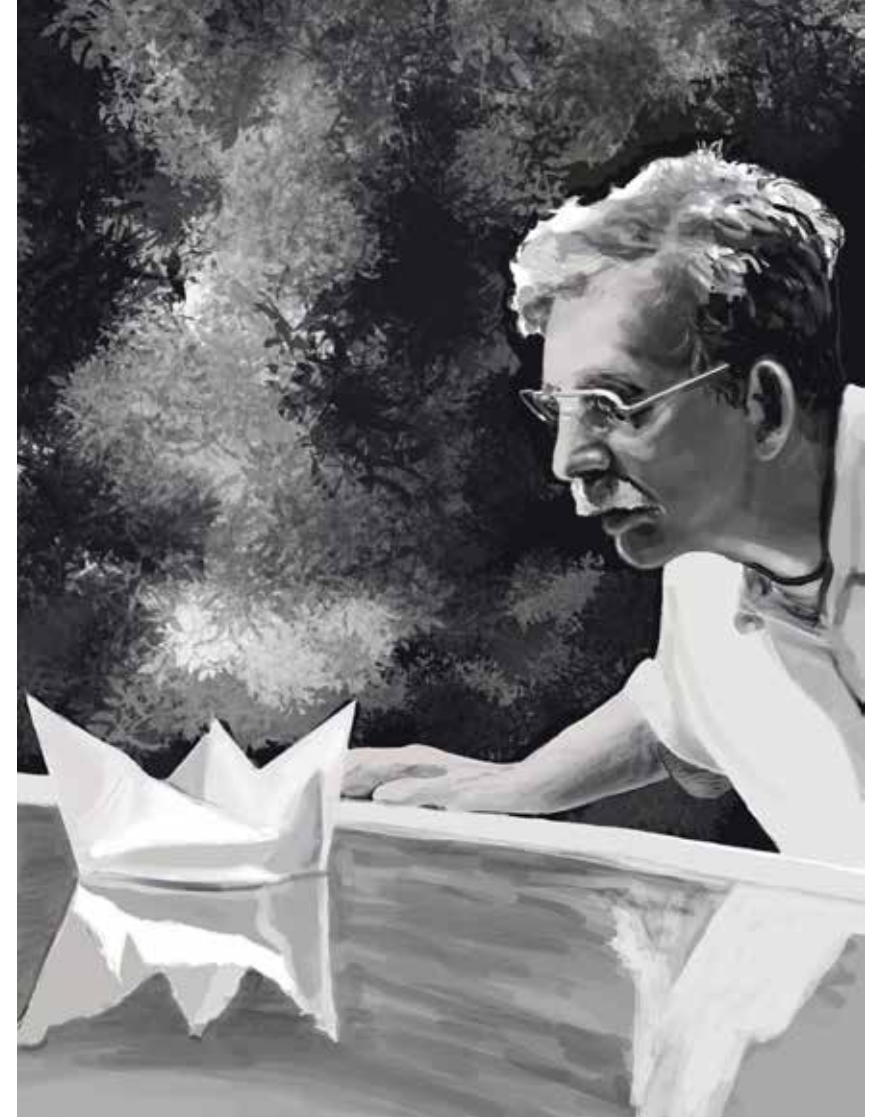
Bu içten ve güzel çağrıya, dileklere katılmamak elde mi?

■ ■ ■

İçindeki Çocuğu Yaşatan Bir Mizah Ustası

“Mistik”

(28 Mart 1930-29 Mart 2000)

■ ■ ■

YEDİNCİ BÖLÜM

Güzel bir sonbahar günüydü. İş çıkışı Sirkeci'den bindiği trenden Menekşe istasyonunda indi. Hızlı hızlı yürüyerek Menekşe'deki Basın Plajı'na gitti. Plajın girişindeki bilet kabininde sürekli olarak olta takımı bulunurdu. Olta takımını alıp kıyıya ilerledi. Sinirleri gevşesin diye bir doktor dostunun tavsiyesine uyarak balık tutmaya başlamıştı. Ama onun balık tutması, bir kenarda sessizce oltanın ucundan tutup oturmak değildi. İnsan ilişkilerini son derece sıcak yaşayan birisi olduğu için o sırada plajda büyük küçük kim varsa herkesle sohbet eder, bir yandan da olta atardı.

O dönemde yeni bir işyeri kurduğu için genelde takım elbiseyle dolaşıyordu. Bu durum, takım elbiseli bir adamın elinde kamış olta plaj kenarında balık tutması ilginç bir görüntü oluşturuyordu.

O gün de oltayı denize atıp beklemeye başladı. Beklerken, yeni yazacağı resimli romanın kahramanını düşünmeye başlamıştı. Birden oltadaki hareketi duymuştu. Balığı almak için hareketlendi. Ancak düşüncelerine öyle dalmıştı ki, oltaya gelen balığı kamışın ucundan almak için, oltayı yukarı kaldırıp balığı eliyle yakalamak yerine, kamışın ucundaki balığa doğru bir adım attı. Atmosferiyle da kendini denizde, suyun içinde buldu. Onu gören çevresindekiler kahkahalarla gülmeye başladılar. Hiç bozmadı. Deniz, plajın kıyısında sığ olduğu için, kendiliğinden oluşan ve kahramanı olduğu karikatürünü bir süre devam ettirmeye karar verdi. Ciddi bir yüzle suyun içinde ayağa kalkıp balık tutmaya devam etti. Ama üşütüp hasta olmamak için gösterisini kısa kesti ve sırlıklam olmuş takım elbisesiyle oradan ayrıldı. Basıncık'deki evine doğru giderken, suyun içinde takım elbisesiyle balık tutan görüntüsünü düşünüp gülümsedi. Bir sonbahar akşamı, dalgınlıkla yaşadığı sakarlığı eğlenceye dönüştürerek kendisini de çevresindekileri de eğlendiren kişi, karikatürist ve çizgi roman yazarı "Mısıktık"tan (Mustafa Eremektar) başkası değildi.

1963'te yerleşime açılan Basıncık'ın kurucuları ve ilk sakinleri arasında Mustafa Eremektar'ın (Mısıktık) da adı geçmektedir. O da tıpkı Yaşar Kemal gibi, Basıncık yerleşime açılır açılmaz evine taşındı. Taşındıkları dönemde henüz bir yaşında olduğu için, taşınmalarına ilişkin bilgileri daha sonra edinmiş olan

oğlu Uygur Eremektar anlatıyor: "Basıncık'e gelmeden önce Kocamustafapaşa'da yaşıyormuşuz. Emlak Bankası kredisiyle yapılan evler taşınılabilir hâle gelince hangi dairenin kimin olacağına dair kura çekilmiş. Yer belli olunca hızla taşınmışız. Basıncık'deki ev, o dönem herkesin edindiği gibi Emlak Bankası aracılığıyla inşaatı tamamlanan kooperatif üzerinden edinildi. Yanlış bilmiyorsa Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin ön ayak olduğu bir kooperatifti bu. Maslak Gazeteciler Sitesi'nde olduğu gibi Türkiye Gazeteciler Cemiyeti de etkin

Mısıktık, eşi Lütüye ve oğlu Uygur ile Florya'da, 1963

miydi, bilmiyorum. Haber duyulunca annem babamı teşvik etmiş, evin alınmasına asıl vesile olan kişi annem anladığım kadarıyla. Buraya taşındığımız ilk günlerde müthiş bir korku yaşamışlar. Ben henüz bir yaşındaymışım. Basıncık'deki ilk anıları, henüz bir yaşında iken, ortadan kaybolduğum için müthiş bir paniğe kapılıp yaptıkları aramanın sonunda beni üçüncü kattan boşluğa bakarken bulmaları olmuş. Sadece korkularını değil, onca merdiveni o kısacık zaman aralığında nasıl çıkmış olabileceğimi hiç çözemediklerini anlatırlardı hep."

Mısıktık ve ailesinin Basıncık'de yaşamaya başladığı ilk yıllar, altyapı

eksiklikleri nedeniyle bazı sorunlar barındırıyordu. En büyük sorunlardan biri Basıncık'ın kente, orada yaşayanların büyük çoğunluğunun çalıştığı Çağaloğlu'na uzaklığıydı. Uygur Eremektar anlatıyor: "Basıncık o dönem 'Aaa! Edirne'de mi oturuyorsun?' diye dalga geçilen bir uzaklıktaydı. Bölgeyi şehre bağlayan iki yol vardı. Londra Asfaltı ile Sahilyolu. Bir de Sirkeci-Halkalı tren hattı Menekşe üzerinden kullanılabiliyordu. Belediye daha ilk zamanlarda 'Çağaloğlu-Basıncık' hattını oluşturmuştu. Basıncık'de oturan neredeyse herkes Çağaloğlu'na yani

Babîâlî'ye gidip gelirdi. Babam araba alıncaya kadar, bazen otobüsü bazen de treni kullandı. Bir süre sonra da "Taksim-Basıncöy" hattı oluşturuldu.

Mıstık ve oğlu Uygur, Basıncöy'den Basıncöy-Cağaloğlu otobüsüne binerken, 1965

Annem ile babamın yolları genelde sadece akşamları kesişirdi. Annem doktor olduğu için erken saatte yollara koyulur, akşam saatleri eve dönerdi. Babamın saatleri ise daha çok öğle çıkışları ve gece gelişlerine uygundu. Annemin düzeni emekli olana kadar değişmedi ama babamın düzeni o dönem yaptığı işe göre hep değişti. 1970'li yıllarda Milliyet Çocuk Dergisi'nde 'Uzay Çocukları'nı çizdiği yıllarda haftanın 6 günü evde nefes almadan çalışır, derginin yayın tarihiyle doğru orantılı olarak da haftada bir gün çizdiklerini teslim etmeye Karacan Yayınları'na giderdi. Güneş gazetesi 'Ekonomi' sayfasında günlük karikatürler çizdiği dönemde ise annem gibi o da sabah erken işe gider, akşam 19:00 gibi eve dönerdi."

"Mıstık"ın çalışma alışkanlığı hakkında oğlu Uygur Eremektar şunları anlatıyor: "Babam sürekli çalışırdı aslında. Bu, pek çok kişi için garip gelebilir ama galiba zaten sadece sanatçıların yaşadığı ve anladığı bir durum bu. Çizerlik, anladığım kadarıyla 'çizebilmekten' ibaret bir iş değil. Daha önemlisi 'gözlemlemekten' oluşan bir iş. O nedenle babam sabah gözünü açtığı andan, akşam

uyuduğu ana kadar hep çalışırdı. Kâğıt kalemsiz dolaşmayı pek sevmezdi. Gördüğü bir şeyin hemen durup eskizini çizer, sonra ilk vakit bulduğunda canlandırır. Sonra aynı konuyu değişik değişik çizerdi. Ama mesela aralarında 5 yıl bile olabilirdi.

Televizyonun sonradan hayatımıza girdiği, internetin olmadığı bir dünyada muhteşem fotoğrafları olan astroloji kitapları alırdı. Önemli bulduğu ansiklopedileri takip ederdi. Türkçe'ye hâkim olabilmek için Türk Dil Kurumu'nu

(TDK) ve sözlükleri takip ederdi. Bunların tamamı aslında onun için işti ve bu anlamda sürekli çalışırdı. 'Uzay Çocukları'nı yaptığı yıllarda, sistematik çalışması gerektiği için belli bir düzen de geliştirmişti. Hem yazarken hem de çizerken klasik müzik dinlerdi. Tarihe geçmiş kompozitörlerin eserlerinin büyük bölümü bizde vardı. Çok sesli müziğin kendi evreninin renklerini arttırdığını söylerdi. Haftada dört sayfa yayınlanan maceraların senaryolarını öykünün yayını başlamadan yazar, önce sinopsislerini bitirir, ardından taslak çizimlerini yapardı. Ve her hafta dört renkli sayfa teslim ederdi. Teslim tarihinin son iki günü sabahlara kadar, gözleri kan çanağına dönene kadar çalışırdı. Çizgi romanın her karesine özen gösterirdi."

İşine gösterdiği özen, verdiği emek karşılıksız kalmadı. Eserleri yurt dışında da yayımlanan Mustafa Eremektar, 1973'te Bulgaristan'ın Gabrovo kentinde yapılan uluslararası karikatür yarışmasında özel ödül kazandı. Basıncöy'de oturduğu dö-

nemin değişik zaman dilimlerinde Nebioğlu Yayınevi, Çağdaş Yayıncılık, Karacan Yayınları, Kırmızıfare gibi pek çok yayınevi; Yeni İstanbul, Cumhuriyet ve Güneş gazeteleri ile Milliyet Çocuk Dergisi, Kumbara dergilerinde çalıştı. Ayrıca pek çok çizgi film yaptı. İstanbul Reklam ile çalıştı. Çizgi film konusunda ilerlemek için yatırım yapıp Mıstık Prodüksiyon adında bir şirket kurdu. Ama bütçe olarak sadece reklam filmi yapılabilir hâle gelince şirketi kapatıp çizgi film yapmayı da bıraktı.

Basıncıköy sakinlerinin otoyolun üst tarafındaki Cennet Mahallesi'yle ve Küçükçekmece'yle de ilişkileri vardı. Ancak, Cennet Mahallesi eskiden müstakil evlerden oluşan küçük bir mahalleydi. O yüzden gereksinimlerini karşılamak için daha çok Küçükçekmece'ye gidiyorlardı. Uygur Eremektar anlatıyor: "Bazı gereksinimleri karşılamak ya da işleri görmek için, sözgelimi okul fotoğrafı çektirmek için Küçükçekmece'ye gidilirdi. Hem de yürüyerek. Tren yolunun kenarına yapılmış tek araçlık asfalttan yürürdük. Küçükçekmece aynı zamanda sinema demektir. Yaz aylarında açık hava sinemasına gitmek sıra dışı keyiflerdendi. Basıncıköy'e en yakın benzin istasyonu, Küçükçekmece'nin içinde bir ailenin işlettiği küçük gazyağı istasyonuydu. Hem Küçükçekmece-Aksaray hat minibüsleri hem Basıncıköylülerin büyük bölümü orayı tercih ederdi. Çünkü o dönemler benzinin tortusunun dibine çökmesinin çok önemli olduğu söylenirdi. Ciğerci ile yan yana olan bu istasyon, benzin depolarına yeni konduğunda, 'Benzini yarın versem daha iyi olur' diye uyarırdı.

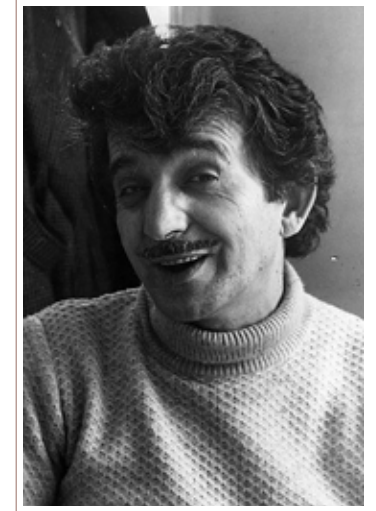
Küçükçekmece'nin yine en keyifli yerlerinden biri, ailecek yemeğe çıkmak için pırıl pırıl beyaz örtüleriyle Beyti'ye gitmekti. Orada yenen etin tadı günlerce damakta kalırdı.

Ben okula Basıncıköy'de gittim. Basıncıköy'de insanların oturmaya başladığı ilk yıllarda okul olarak evlerden biri kullanılmış. Birkaç yıl boyunca. Süreyi çok iyi bilmiyorum. O birkaç yıl içinde de Rotaryenlerin desteğiyle bir okul binası (bugünkü okulun bir bölümü) yapılmış. Bu yüzden okulun ilk adı Basıncıköy Rotary İlkokulu'ydu. 1967'de eğitime açılan okul çok ilgimi çekmişti. 5 yaşındayken, arkadaşlarımdan eksik kalmayayım diye 'fasulyeden' gittiğim birinci sınıfta,

üst kat komşumuzun kızı ile ben çok başarılı bulununca, okul yönetimi devam etmemizi önermiş, yeniden birinci sınıfı okursak okula karşı soğuma yaşayacağımızı belirterek. İlkokulu Basıncıköy'de bitirdikten sonra girdiğim kolej sınavlarında başarılı oldum ve Saint-Michel Lisesi'ni tercih edip 7 yıl boyunca hafta sonları ve tatillerde Basıncıköy'de, öğretim zamanı ise annem ile Bomonti'de yaşadığım dönem başladı. Bu süreçte babam Basıncıköy'ü (o zamanlar bu kavram yoktu tabii ama) ev-ofise çevirdi. Bomonti'ye daha seyrek geldi. Lise sonrası üniversite için ben Fransa'ya gidince, okul için kiralanan Bomonti'deki ev bırakıldı, bütün hayat yeniden Basıncıköy'e aktarıldı."

Mustafa Eremektar, oğlu Uygur'ın da anlattığı gibi sevecen, dost canlısı, içindeki çocuğu hep yaşatan, çocukla çocuk olabilen, neşeli, şakacı bir insandı. Tek çocuğu olan Uygur'la arkadaş gibiydi.

Oğlu Uygur Eremektar anlatıyor: "Basıncıköy'de yaşadığımız yıllarda babamla Beyoğlu'nda yaşadığım anıyı paylaşmak istiyorum. Sanırım 1973 yılıydı. Basıncıköy Rotary İlkokulu'nu bitirdikten sonra girdiğim kolej sınavlarında High School ile Saint Michel Lisesi'ne gitme şansım oldu. Fransızca çok hoşuma gidiyordu, o nedenle tercihim Saint Michel'den yana kullandım. Okula rahat gidip gelebileyim diye de Bomonti'de bir ev kiralandı.

Yazları babamla birlikte 'işe gitmek' benim için hep büyük keyif olmuştu. 11 yaşında, henüz Hazırlık sınıfını bitirmişken, yine bir iş meselesi nedeniyle babamla Beyoğlu'na gitmiştik. Ağa Camisi'nin önünden geçerken, birbirlerine 'Ooo üstadım' diyerek sarıldıkları kişiyi babam, 'Oğlum seni Fazıl Hüsnü Dağlarca ile tanıştırayım' diye tanıttı. Fazıl Hüsnü Dağlarca da bana ilgi gösterip, 'Çok memnun oldum evladım. Hangi okula gidiyorsun?' diye sordu. Ben de 'Saint Michel (Sen Mişel) efendim' diye cevap verdim. İşte o an, Beyoğlu'nun

ortasında babamın suratımda patlayan tokadıyla neye uğradığımı şaşırdım. Bana tek bir fiske dahi vurmamış babamdan tokat yemiştım. Dehşet içinde bakarken Fazıl Hüsnü Dağlarca ‘Ne yaptın Mıstık?’ diye babama döndü. Babam da bana ‘Terbiyesiz, utanmıyor musun okulunla senli benli konuşmaya, Siz Mişel diyeceksin’ dedi. O zaman babamın aslında espri yaptığını anladım ve rahatlardım. Ama o espri uğruna da tokadı yemiş oldum. Güldük tabii. Ama o günü unutamamın bir nedeni daha var. Çünkü Fazıl Hüsnü Dağlaca, ‘Bak, sana bir cümle söyleyeceğim. Bunu hep hatırlamanı istiyorum. Yapar mısın?’ dedi. Her 11 yaşındaki çocuk gibi ben de ezbere cevap verip ‘Yaparım’ dedim. O da ‘Türkçem benim ses bayrağım’ dedikten sonra söylediğini tekrarlamamı istedi. O gün aklıma kazıdığım bu cümleyi hayatım boyunca bayrak edip taşıdım.”

Basıncöy’de yaşayanların birçoğu birbirlerini çalıştıkları gazetelerden, dergilerden tanıyorlardı. Basıncöy’e yerleşince kısa sürede aileler ve çocuklar da arkadaş oldular. Semt sakinlerinin birbirleriyle yakın ve candan bir ilişkisi vardı. Uygur Eremektar, büyüyüp sokağa çıktığı dönemden başlayarak Basıncöy ve Menekşe’de çok güzel bir çocukluk geçirdiğini anlatıyor: “Basıncöy biz çocuklar için bir yığın kapısı olan devasa bir ev gibiydi. Mesela susayan bir çocuk herhangi bir kapıyı çalıp su isteyebilirdi. Bu hiç yadırganmaz, hatta üstüne ‘Aç mısın?’ diye de sorulurdu. Kendi çocuğunu arayan, sokağa çıkıp önüne gelen ilk çocuğa, ‘Şunu gördün mü?’ diye sorduğunda genelde, ‘Şu dönemde’ (dönemeç adını verdiğimiz, binaların ortasında otopark olarak yapılan yerler) ya da ‘Şunlara gitti’ diye yanıt alırdı. Yine genelde herkesin, kimin nerede olduğu konusunda hep bir fikri olurdu. O nedenle o dönem Basıncöy’de bulunan herkes arkadaştı. Sokağa çıkıldığı sırada kim denk gelirse onunla oynanır, gelen oyuna katılır ya da başka bir oyun fikri ortaya attığında hemen doğal süreç işler, oylama yapılır, oyuna devam edilir ya da öneri oyun hayata geçirilirdi. ‘Kukalı’, ‘Dekman’, yaş büyüdükçe ‘Uzun Eşek’ en yaygın oyunlardı. Bisikletle gezmek temel faaliyetti. Ama bir de, sınırları zorlayıp uçurumdan bisikletle inme denemesi yapanlar vardı.

Menekşe Plajı, daha doğrusu Menekşe’deki Basıncöy Plajı ise çocukluğumuzun ve gençliğimizin geçtiği adrestir. Yazın neredeyse her gün denize gidilirdi.

Dönüşte bitmek bilmeyen Menekşe yokuşunu çıkmak zorunluluğuna rağmen. Giderek arabalar herkesin hayatına girmeye başladığında da, zaten plaja arabayla gidip gelinmeye başlandı. Babamın plajla ilgili en akılda kalan anısı balık tutarken suya düşmesi ve bunu bir süre sürdürmesidir.

Annemin doktor olması nedeniyle gece gündüz sıkıntısı olan kapımızı çalar fikir alırdı söz gelimi. Özellikle de o yılların koşullarında. Televizyonun evlere ilk girmeye başladığı dönemlerde, malum ‘telesafirlik’ eklendi ilişkilere.

Babamın Basıncöy için ifade ettiği kavram da biraz farklıdır. Çünkü o sadece kendi yazar-çizer dostlarıyla değil, çocuklarıyla da arkadaştı. Söz gelimi lise yıllarımda şöyle bir durum yaşandı. Yanılmıyorsam lise son sınıftaydım. O zamanlar Yeşilköy’de makul bazı diskotekler vardı. Bizim yaşımızdakileri kabul ederlerdi. Hani şu yaz aylarında herkesin gidebildiği tür diskoteklerden. Bir akşam kapı çaldı. Ben odamda ders çalışıyordum. Daha doğrusu üniversite sınavlarına hazırlanıyordum. Kapıyı çalanlar arkadaşlarımdı. Diskoteğe gideceklerdi ve beni değil babamı çağırmaya gelmişlerdi. ‘Mıstıııık, hadi diskoya!’ diye babamı ‘kafaladılar’ ve birlikte diskoya gittiler; ben de evde ders çalışmaya devam ettim. Tabii işin şöyle bir püf noktası vardı. Aileler yanlarında bir büyük olması halinde izin verebileceklerini söylemişler, onlar da gelip bizimle en arkadaş olan kişiyi, babamı seçmişlerdi. Bu arada babama ‘Mıstık’ diye hitap eden çok arkadaşım vardı. Babamın bizlerle kurduğu diyalogun özü arkadaşlıktı çünkü. Elbette aralarında yine de ‘Mıstık Abi’ ya da ‘Mıstık Amca’ demeyi bırakmayanların da sayısı az değildi. Ama onlar da kimi zaman kendi aileleriyle nasıl konuşacaklarını bilemedikleri konuları gelip babamla konuşurlardı. Bu konuşmalar hep kendi aralarında kaldı.”

Basıncöy’de yerleşim başladığı dönemde, yaşayanların gereksinimlerinin karşılanması için bir bakkal açılmış, bakkal daha sonra markete dönüşmüştü. İnsanlar temel gereksinimlerini buradan sağlıyorlardı. Ama market yalnızca alışveriş yapılan yer değildi; insanların birbirleriyle görüştüğü, ayaküstü sohbetler yaptığı bir yerdi. Uygur Eremektar anlatıyor: “Basıncöy’de bir semt kahvesi yoktu. Genelde Basıncöy’ün önce bakkalı sonra marketine dönüşmüş

olan temel alışveriş adresi Mikail'de karşılaşılır ve ayaküstü uzun sohbetler yapılırdı. (Mikail Okyay, sonra da bir süre oğlu Suat çok uzun yıllar Basıncöy'de herkesin evine gider gibi gittiği marketi işlettiler.) Babam da ne zaman bir şeyler almaya Mikail Amca'ya gitse, en erken yarım saatte dönerdi. Üstelik bütün sitede oraya en yakın ev bizim evimizdi. Hem de en çok 50 adımda gidebilecek kadar yakın. Bizim gençliğimizde de market aktif rol oynamıştır. (Market aslında Basıncöy'ün ortasında çok amaçlı kullanılabilmesi için planlanmış bir yapının parçasıydı. Yapı, ayrıca PTT, bir dönem Tanzim Satış, şu sıralarda Eczane ve tabii altında da kazan dairesinden oluşuyordu. Hâlâ da öyle). Mikail Amca'nın marketinin önünde, Basıncöy'ü ısıtan merkezi sistem borularının geçtiği tünellere açılan kapaklardan biri vardı. Beton bir çıkıntı olarak yapılmış kare şeklindeki kapak, üzerinde oturup, etrafında toplanarak sohbetler yapılan bir yer halindeydi. Hatta bazılarımız adını 'Taş' koymuştu ve 'Taş'ta buluşuruz' ya da 'Taş'a gelecek misin?' gibi cümleler kurulurdu.

Basıncöy yaşamımızda değişmeyenler arasında, tadı çıka çıka yapılan kahvaltılar, sokakta sonu gelmeyen uzun sohbetler, yıllarca birbirinin evine giderek sürdürülen sıkı komşuluklar vardı. Basıncöy'de oturan herkes birbiriyle sürekli iletişim halindeydi. Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Çetin Altan, Mim Uykusuz, Yalçın Çetin, Tonguç Yaşar gibi tanınmış yazar ve çizerlerin yanı sıra pek çok tanınmış gazeteci de Basıncöy'de oturuyordu. Değişik dönemlerde değişik alışkanlıklar geliştirdi. Ama sık gidilen adresler arasında hep Çiçek Pasajı olurdu. Taksim-Basıncöy otobüsünün en işlevsel tarafı da Beyoğlu müdahimlerini eve getiren hat olmasıydı."

Basıncöy'deki çocukların ve gençlerin arkadaşı olan "Mıstık", hayvanları da çok seviyordu. Uygur Eremektar anlatıyor: "Basıncöy'deki yılların her gününde yer alan vazgeçilmezler ise hayvanlar. Özellikle kedi ve köpekler tabii... Ama 'Mıstık'ın kedileri' Basıncöy için bir 'kavram'dır. Karikatürü sadece çizmeyip bir anlamda yaşadığı için, kedilerle yaptığı 'sıradan' bir konuşmayı Cumhuriyet gazetesinde çalıştığım dönemde Kültür-Sanat sayfasında foto-haber dahi yapmıştık. Çünkü giriş katındaki evin bahçesine çıktığında bütün kediler etrafında toplanırdı ve o, 'Oyunuzu bana veriiiiinn! Sizi kim besliyooooooooorrr, kim doyuruyooooooooorrr? Oyunuzu bana veriiiiinn!' diye kedilere hitap ederdi."

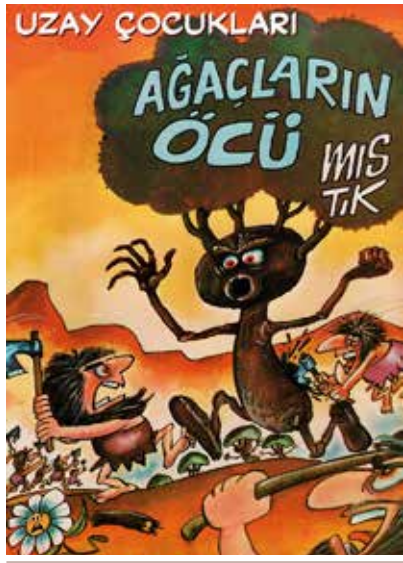
Mıstık ve Basıncöy'ün kedileri

"Mıstık" hayvanların yanı sıra bitkileri ve ağaçları da seviyor ve önemsiyordu. Ağustos 1981'de yayınlanan Uzak Çocukları dizisinin "Ağaçların Öcü" öyküsünde, ağaçların gezegenimiz için önemini işlemişti. Aynı kitabın okurlarına seslendiği bölümde yazdıkları onun bütün canlılara duyduğu sevgiyi, saygıyı, sevecen yüreğinin inceliklerini nasıl da güzel yansıtıyor: "Yediğim yemişlerin çekirdeklerini yıkayıp yanımda taşıyorum, uygun bir yer bulunca da dikiyorum. İşin tadına varmayanlar için, delice ya da aptalca bir davranış sayılabilir bu. Diktiğim ağacın ille de benim olması şart

değil. Ülkenin toprağına dikiyorum, hepimizin ağacı oluyor. Erik, vişne, kiraz, birkaç tane de şeftali fidanım oldu bu yıl."

Şeftali fidanlarından biri de Basıncöy'deki evinin önündedir. "Balkonumun önünde bir tane var. Onunla tanıştığım gün, çatlamış bir çekirdekti. Çekirdeğin içinden birkaç yaprak fışkırmıştı. Öyle güzel bir görünümde ki bu. Yeni doğmuş bir bebeğe bakar gibi gözlerim dolu dolu baktım çekirdeğe. Sonra onu incitmeden toprağı yatırdım. Yeşil yaprakları dışarıda bırakarak dikkatle örttüm kenarlarını. Oğlum minicik bir bebekken de battaniyesini böyle dikkatle örtüyordum. Sonra su verdim çekirdeğe. Zamanla incecik bir fidan uzanmaya başladı güneşe doğru. Oğlum ilkokula gidiyordu o sıralar. Bir yıl sonra şeftali ilk yemişini verdi. Hani eli ekmek tutan delikanlıların eve ilk getirdiği armağan vardır ya. İşte oydu şeftalimizin ilk yemişleri. Yıllar geçtikçe büyüdü, serpildi. Şimdi pencerenin önünde bol yemişli olgun bir şeftali ağacı var. Oğlum da onunla büyüdü. Şimdi üniversiteye gidiyor."

"Mıstık"ın Taş Devri, Uzak Çocukları, Bizim Ali gibi farklı çağlarda geçen yazıp resimlediği çizgi romanları klasikleşmiş yetkin yapıtlardır. Bu yapıtlarında günlük yaşamın çelişkilerini yansıtırken emek, barış, yardımlaşma, bilim sev-

gisi vb. pek çok kavramı ustalıkla işlemiştir. Bunda, içindeki çocuğu hep yaşatan kişiliğinin önemli bir etkisi vardır. İnsanları sever ama en çok çocuklardır sevip önemsedikleri; üstelik yalnız kendi çocuğu değildir sevip esirgemek istediği. Öte yandan oğlunun anlatımlarından da anlaşıldığı gibi çocuğuna karşı sevecen, anlayışlı bir babadır. Oğlu Uygur Eremektar anlatıyor: "Lise son sınıftayım. İstanbul bugünkü kadar kalabalık değil. Hele ki Basınköy ve çevresi. Araç yoğunluğu da bu kadar değil. O dönem

her gencin merakı otomobildi. Babamın da 'sonunda' alıp alabildiği bir Murat 124'ü olmuştu. Yürüyen aksamına son derece dikkat edilir, yağmur yağdığı zaman ama alttan giren suya çözüm üretilemezdi. Bütün arabanın kaporta boyadan geçmesi gerektiği için. Henüz o yıllarda rahmetli olmuş karikatürist Yalçın Çetin'in de bizimkiyle aynı renklere sahip bir Murat 124'ü vardı. Aralarındaki tek fark, bizim arabanın içinde, vitesin hemen ilerisinde, dönemin modası gereği fren yapınca içeride de yanan kırmızı lamba olmasıydı. Vefatından sonra arabayı satmaya kıyamamışlar, bir süre ailesine destek veren bir ağabeyimiz, Hüseyin Ağabey tarafından bakımları yapılmış ve kullanılmıştı.

Henüz 17 yaşında olduğum için ehliyetim yoktu. Ancak gözden uzak yollarda hep araba kullanırdım. O dönemler öyle dönemlerdi. Ancak araba kullanabilmem için bir yerden bir yere gitmemiz ve yanımda babamın ya da annemin olması gerekirdi. Atatürk Ormanı'nın kıyısındaki yollar ve Florya'da trafiğe karışana kadar olan bölümlerde hep ben kullanırdım.

Gençlik işte, kanımız fıkır fıkır kaynıyor. Basınköy'den bir grup arkadaşım, Florya'ya ve sonra da giderek Yeşilköy'e 'sortiler' yapmaya başladık. Tabii babamın arabasını babamdan habersiz alarak.

Tezgâhı şöyle kurmuştum: Akşamları genelde Uygur Çocukları'nı resimlediği için zaten pek bir yere çıkamazdı. Ben de arabanın sadece kontak anahtarını çaktırmadan çantasından alırdım. O zamanlar kilitleri açan anahtar ile arabanın çalıştırılmasını sağlayan anahtar farklı olurdu. Böylece anahtarlık babamın el çantasında kalmış olacağından, kaba bir bakış sırasında anahtar çantada görünecekti.

Sadece kontak anahtarını almamın nedeni de, sol arka camın bozuk olması ve elle üzerine biraz abanınca aşağı indirilebilmesiydi. Böylece kapıları açma sorununu aşmış oluyordu. Ama bizim dönemeçten çıkana kadar motor sesi duyulmasın diye de önlemler alıyorduk. Etrafta birilerinin olup olmadığını kontrol edip, arabayı iterek Mikail Amca'nın önüne kadar itiyor, orada çalıştırıp kaçıyorduk.

Yarım saat kadar hevesimizi aldıktan sonra, Yaşar Kemal'in oturduğu blogun önüne kadar geliyorduk, 3 arkadaşım çevreyi gözlemek için önden yürüyerek gidip ortalık sakinse bana ısıklık çağırırlardı. Ben de hızla arabayı yerine park edip kilitleyip çıkıyordum. Ne var ki, yaz aylarında eğitim parasına destek olmak için Mim Uykusuz'un oğlu Tekin Ağabey tam Mikail Amca'nın karşısına denk gelen yerde karpuz sergisi açardı. Bütün Basınköy de, mahallenin en ağır başlı ve sevilen sirmalarından olan Tekin Ağabey'den başka yerden karpuz almazdı. Tabii babam da.

Bir gece, arkadaşlarımdan aldığım ısıklı sinyal üzerine gaza basıp mahalleye girerken, tam da önünden geçmek zorunda olduğum Tekin Ağabey'in karpuz sergisinde babamı gördüm. Araba farı görüp dona kalan tavşanlar gibi direksiyonda dona kaldım. Ama araba bir yandan ilerliyordu tabii. Durup geri geri kaçmak istesem de bir türlü bu fikri eyleme dönüştüremiyordum.

Tam karpuz sergisinin yanından geçerken babamla göz göze geldik ve durdum tabii. 'Aa, Uygur, ne işin var Yalçın'ın arabasında?' diye sordu. 'Yok baba, bu araba bizimki' dedim. Bana öyle güveniyordu ki, bizim arabamızı alıp gittiğim aklının köşesinden dahi geçmiyordu. 'Bak şu Hüseyin'e, sana arabayı vermiş' dedi. Ben tekrar 'Baba, bu Yalçın Amca'nın arabası değil, bizim araba' deyince gözü, frene basınca arabanın içinde yanan kırmızı lambaya gitti. İşte o zaman durumu anladım. Hemen sağ kapıyı açıp arabaya bindi ve 'Çabuk park et, annen fark etmesin' dedi."

70'li yılların sonlarında alabildiğine tırmandırılan terör, günde 25-30 kişinin öldürülmesi gibi korkunç boyutlara ulaşmıştı. İnsanların işe giderken bindikleri otobüsler, kahvehaneler taranıyor, insanlar iş yerlerinin çıkışlarında,

Çocuklar için çizdiği karikatürlerden biri

kapıları kırılarak evlerinde, hatta yataklarında bile öldürülüyorlardı. Ülkede farklı düşüncelerden örgüt ve kişilerin yanı sıra devletin de yarattığı baskı ve şiddet ortamı Türkiye'nin önde gelen yazarlarının, gazetecilerin ve karikatüristlerin yaşadığı Basıncıköy'de de duyumsanıyordu. Tırmandırılan teröre, devlet eliyle uygulanan şiddet ve baskıya karşı tepkilerini yazarak, çizerek ifade eden muhalif gazetecilerin, yazarların bulunduğu Basıncıköy'de

de kuşkulu, güvensiz bir ortam egemendi. Sıra dışı, alışılmamış herhangi bir olay ya da kişi insanları huzursuz ediyordu. Bu süreçte Mısıtık ve oğlu da sıkıntılı, anlaşılmasız bir olay yaşadılar. Uygur Eremektar anlatıyor: "Basıncıköy'de yaşadığımız çarpıcı bir olay, 80 öncesine dayanıyor. 1979'da, henüz aynı zamanda Bomonti'de yaşadığımız dönemde, annem çalıştığı hastaneye daha kolay gidebilmek için orada kalmışken, ben de babamla Basıncıköy'deydim. İlkbaharın yaza döndüğü günlerdi büyük olasılık, çünkü hava sıcaktı.

O yıllarda, Basıncıköy'deki pek çok aydının başına geldiği üzere, biz de sık sık telefonla aranır ve tehdit edilirdik. Bir de yine o günlerde peydah olmuş gri renkli, çatısı tenteli bir DSİ cipi gündem olmuştu. Willys marka bu cip zaman zaman Basıncıköy'ün çeşitli noktalarında park edilmiş olarak görülüyordu. Ne var ki, kimse ne zaman geldiğini ya da ne zaman gittiğini görmüyordu. Giderrek, o dönemler çok moda olan 'dinleme' olayından şüphelenildi.

İşte bu cipin bir orada bir burada görüldüğü günlerden birinde, daha yeni yatağa uzanmışken, hiç alışık olmadığım üzere babam yanıma sessizce gelip, 'Uy-

gar, ses çıkarmadan yataktan çık, ışık da yakma' dedi. 'N'ooluyo' falan derken evin ön cephesindeki camlara gidip, kendini göstermeden dışarıyı gözetledi. Ben afallamış şekilde onu izlerken, bir de arka cephedeki camlara gitti. Yerden yarım kat yüksek sayılabilecek giriş katındaki evimizin bahçeye açılan bir de balkonu vardı. Bana, 'Üstünü giyin, balkondan çıkmamız gerekebilir' dedi. 'Ya baba ne oluyor?' deyince, 'Evin etrafında birileri dolaşıyor. Camdan baktım, o cipi bizim burada gördüm. Dikkatli olalım, evden çıkmamız gerekebilir' derken, bizim kapıdan kurcalama sesleri geldi. 17 yaşımıydım ve saçımdan başlayıp ayaklarıma doğru vücudumdaki bütün kanın çekildiğini hissettim. Babam girişe doğru gidip kapıyı dinlemeye niyetlenince, sanki elimden bir şey gelirmiş gibi, mutfaka gidip ekmek bıçağını alarak aradaki koridora konuşlandım. Hâlbuki o ekmek bıçağıyla ekmek bile zor kesiliyordu.

Kapıdan tekrar yanlış anahtar sokulup tekrar çıkarılmış gibi sesler gelince, iyice dehşete kapıldım. Kapının dışında biri vardı ve alenen kapıyı kurcalıyordu. O sırada babam beni tutup balkon kapısına ittirdi ve 'Balkonun merdivenlerini kullanmayalım, duvarın üzerinden atlayıp Ayhan Erer'lere gidelim' dedi. Öyle de yaptık, balkondan atlayıp komşu binadaki Ayhan Erer'lere gittik. Zaten hep çok geç yattıkları için uyandırmış olmadık. Oradan bir süre bizim evi gözledik. Bir hareket göremedik. Sonra bizim binadaki en üst kattaki komşumuz Verda Teyze'yi (Gürel) aradık. O da apartman boşluğuna çıkıp 'Mısıtık!, Mısıtık!' diye güya bize seslendi. Yaklaşık bir saat sonra, cipin olduğu yeri görecektir şekilde sokağa çıktık. Baktık yok. Cesaretlenip eve döndük. Kapıda zorlama izi yoktu. İçeri giren de olmamıştı. Birkaç saat daha oturup uyuya kaldık.

Yaşadığımız neydi, en ufak bir fikrimiz olmadı. Belki bir hırsızlık girişimiydi atlattığımız, belki de başka bir şey. Ancak sonrasında o DSİ cipi de Basıncıköy'de bir daha görülmedi."

"Mısıtık"la yolumuz 1982 yılında Çağaloğlu'ndaki Güneş gazetesinde kesişti. 1970'li yılların sonunda iyice tırmandırılan terör ve öldürümler sonunda, 12 Eylül 1980'de Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren'in öncülüğünde faşist bir darbe yapılarak ülke yönetimine el konulmuştu. Huzur ve güveni sağlamak

■ ■ ■

adına emekçi halka, işçi, öğrenci, öğretmen, sanatçı, bilim insanı ve diğer aydın-demokrat kesime yüklenilmişti. Demokrasiyi korumak ve kollamak adına parlamento feshedilmiş, parti yöneticileri tutuklanmış; siyasi partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, demokratik kitle örgütleri kapatılarak mallarına el konulmuştu. Polis, üniversitelere girmiş, geniş çaplı tutuklamalar, gözaltına almalar, sistemli işkenceler, gözaltında ölümler, gece yarısı ev basmalar, aramalar taramalar, kitap yasaklama ve yakmalar, gazete kapatmalar başlamıştı.

Darbeden önce, 1980'in ilk aylarında öğretmenlikten istifa ederek Konuk Yayınları'nda çalışmaya başlamıştım. 12 Eylül'den bir hafta sonra girdiğim Grolier Bilgi-lik'teki çalışmam 1 yıl sürdü. 1981'de Erdal Öz'ün önerisiyle Görsel Yayınlar'da çalışmaya başladım. 1982 sonbaharında, yazar Memet Türkkân'ın aracılığıyla Güneş gazetesinden çalışma önerisi aldım. Memet Türkkân ve "Mıstık" bir çocuk dergisi için kolları sıvamışlar, Güneş Çocuk adındaki dergi projesini yönetime kabul ettirmişlerdi. Yayın kurulunda benim de olmamı istiyorlardı. Kabul ettim ve Güneş gazetesinin Çağaloğlu'ndaki binasının yolunu tuttum. Dergiye ayrılan oda, gazete binasının karşısındaki çıkmaz sokakta spor servisinin ve idari bölümün bulunduğu giriş kattaydı. Odaya girince pencerenin kenarındaki masada çalışmakta olan Mıstık'ı gördüm. İlk kez orada tanıştık onunla.

Mıstık günün gazetesini okurken

Onun hemen karşısındaki masa bana ayrılmıştı. Dergiye girecek görsel malzemeden "Mıstık", yazınsal malzemeden de ben sorumluydum. Odada ayrıca illüstratör Metin Ateş'in, sayfa düzeni ve teknik uygulamayı gerçekleştiren Ülkü Erdoğan'ın masaları vardı. "Mıstık"ın çizer ve teknik eleman çevresi çok genişti. Çizgi bantların ve resimli romanların yazılarını yazmak için çağırdığı İbrahim Tapa da bizimle çalışmaya başladı. İllüstratör Nural Birden'i de o süreçte tanıdım. Ayrıca o dönemde öğrenci olan "Mıstık"ın oğlu Uygur, haftada birkaç gün gelip bizimle çalışıyordu.

■ ■ ■

Hızla çalışmalara başlayıp derginin 4 sayısını hazırladık. Her hafta yayınlanacak süreli bir yayın için olabildiğince yedekli çalışmamız gerekiyordu. Usta kalemiyle çocuklara her sayı bir anıtın öyküsünü yazması için Adnan Özyalçın'le anlaştım, birlikte geldikleri Sennur Sezer yeni yazdığı "Pencereden Bakan Çocuk" şiirini getirdi. Metin Ateş ve Nural Birden gelen şiir ve öyküleri resimlediler. İçimize sinen güzel bir dergi oluyordu. Heyecanla yayınlanacağı tarihi bekliyorduk. Ancak, bu çalışma Güneş'in son dönemine rastlamıştı. Babilî'de hızla yükselip heyecan yaratan, alana ekonomik olarak da hareket getiren Güneş gazetesi, ilk hızını yitirmişti. Birkaç ay sonra Banker Kastelli'nin paralarla birlikte kaçmasından sonra ekonomideki çöküş, gazeteyi de olumsuz etkiledi. Dergi bir türlü yayınlanamadı. Maaşlar geç ödenmeye başladı ya da ödenemedi. Gazetenin kadrolu çalışanı olan "Mıstık", ekonomi servisindeki masasına geri döndü. Memet Türkkân zaten dışarıdan çalışıyordu. Ben de bir süre daha bekleyip birikmiş alacaklarımı ödendikten sonra, Görsel Yayınların sahibi Ragıp Yazır'ın, ayrılırken bana söylediği, "İstedığınız zaman buraya dönebilirsiniz" sözüne uyarak 1983'ün yaz aylarında tekrar Görsel Yayınlar'a döndüm. 5 ayrı dergiyi kapsayan çocuk dergileri sorumlusu olarak yoğun bir çalışma içine girince "Mıstık"la görüşemez olduk.

Güneş gazetesindeki o süreçten en büyük kazanımım "Mıstık"ı tanımak oldu. Birlikte çalıştığımız sürece "Mıstık"ın güler yüzlü, sevecen, alçak gönüllü kişiliğinin yanı sıra çizimlerine de hayran oldum. Ana binadaki öğlen yemeklerine birlikte giderdik. İşini çok önemsiyor ve titiz çalışıyordu. "Mıstık"ın ailesinin benim doğduğum Sütçüler'den geldiğini ve onunla hemşehri olduğumuzu daha sonra öğrendim. Bir gün işini bitirdikten sonra, kara kalem bir portremini çizip bana armağan etmesi de beni çok sevindirmişti.

Birlikte çalışıp üretmek güzeldi. Esprilerle, şakalarla eğleneliydi. Ancak işi sözü olunca çok ciddiydi. Dergi için yaptığımız sohbetlerde ondan çok şey öğrenmiştim. Çocukları nasıl sevip önemsediyine; güçlüklerle, yokluk ve yoksullukla geçen çocukluğuna karşın içindeki çocuğu nasıl yaşattığına yakından tanık oldum.

İstanbul'da sütçülük yapan Sütçüler kökenli emekçi bir ailenin çocuğu olarak 1930'da dünyaya gelen Mustafa Eremektar, 1947 yılında dönemin ünlü dergi-

Mıstık imzalı Gulsüm Cengiz (Akyüz) portresi

lerinden Doğan Kardeş'te çizirliğe başlamıştı. "Mıstık" adıyla ünlenen Mustafa Eremektar, Akbaba, Tef, Gırgır, Dolmuş, Yavrutürk ve Milliyet Çocuk gibi dergilerin yanı sıra Cumhuriyet, Akşam, Yeni Sabah, Vatan ve Son Posta gibi gazetelerde çizer olarak çalışmıştı. 1958'de Gazeteciler Cemiyeti Altın Kalem Ödülü'nü kazandı. Kendi yarattığı karakterlerle yazıp çizdiği Doğan Kardeş'te yayınlanan "Taş Devri", Milliyet Çocuk dergisinde yayınlanan "Uzay Çocukları" ve "Bizim Ali" çizgi romanları en bilinen çalışmalarıdır. 1981'de "Uzay Çocukları"nın bazı serüvenlerini kitaplaştırmıştı. Çocuklar için çizdiği karikatürleri Kırk Yılda Bir (1988) adlı albümde topladı.

Uygar Eremektar anlatıyor: "Kendi imzasıyla yayınlanmış tek karikatür kitabı Kırk Yılda Bir de

Basıncöy'deyken basıldı. Sadece onun karikatürlerinden oluşan bir de 'Nasreddin Hoca'nın Torunları' dizisinden çıkmış, Karikatürcüler Derneği tarafından yayına hazırlanmış bir kitap var. Babam yurt dışına hiç çıkmadı. Türkiye'de ise, pek çok festival, kongre ve benzeri etkinliklerle çok yer gezdi. Tutkulu olduğu bir başka yer de Marmaris'ti. Öyle ki, orada da bir kooperatife girerek bir ev sahibi olduk."

"Babam ve annem Maslak Gazeteciler Sitesi'ne taşındıkları 1995 yılına kadar 32 yıl Basıncöy'de yaşadılar. 1995 yılında, Maslak Gazeteciler Sitesi oturulabi-

lir hâle gelince, yeni ev diye babam ve annem oraya taşındıklarında bile aslında kalbi Basıncöy'deydi. Basıncöy onun için bir tutkuydu. Onlar gidince, Basıncöy'deki eve de ben taşındım. Böylece oğlum da benim büyüdüğüm sokaklarda ve mahallede büyümüş oldu. Ben oradan taşındıktan sonra da oğlum oturmaya başladı. Yani aile olarak hala aynı dairede yaşamımız sürüyor."

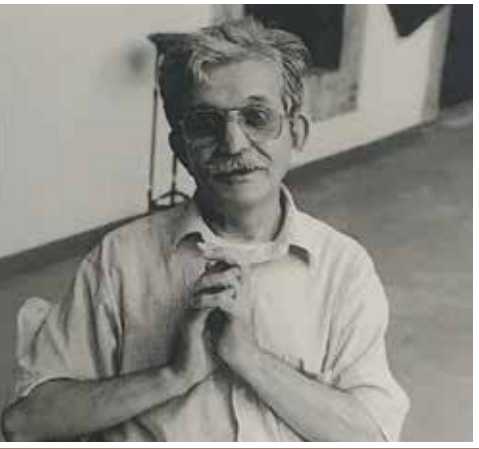
Mustafa Eremektar, 2000 yılının 29 Mart'ında, hayatını kaybetti. Ölümü-

nün birinci yılında Nişantaşı'ndaki bir çocuk parkına adı verilen Mıstık, sanatının 40. yılında yaşam öyküsünü şöyle anlatmış: "İlk yapıtım yayınlandığı günden bu yana, aradan tam kırk yıl geçmiş. Nasıl da akıp gidiveriyor zaman; insan farkına varmadan, gelecek geçmiş oluveriyor. Şimdi geçmiş olan geleceklerde, biriken karikatürlerime bakıp 'Haydi bunlarla bir kitap yapıvereyim' dediğim ve işe girdiğim zamanlar da az değil hani. Ne yazık ki, genellikle ekonomik engeller yüzünden, bir türlü gerçekleştiremedi bu düşüm. Kismet sanat yaşamımın kırkinci yılınaymış. 40 Yılda Bir karikatür albümü adını tam da bundan aldı. Evet. Tam kırk yıldan beri karikatür çizerek yaşıyorum.

28 Mart 1930'da İstanbul'da doğmuşum. Kendimi bildim bileli kâğıt, kalem ve boyaya dayanılmaz bir tutkum vardı. Bu tutkum şimdi de sürüyor. Ben de her çocuk gibi, oyuncakları severdim. Ama en sevdiğim oyuncaklar, kâğıtlar ve boyalardı. Tüm öğrencilik yaşamımda en iyi resim yapan çocuklar arasındaydım. İlk karikatürlerimi beşinci sınıfta, okulun duvar gazetesine çizdim. Duvarlara ya da öğretmen yokken kara tahtaya resimler çizmek gibi bir huyum yoktu. Sınıfın en iyi resim yapan öğrencisiydim. Dergi ve gazetelerdeki resimlere, karikatürlere uzun uzun hayranlıkla bakardım. Ne ki, hiçbirini taklit etmedim, onlardan kopya çekmedim.

Mıstık torunuyla

Mıstık, Fotoğraf: Çerkes Karadağ

İçgüdüsel bir yaklaşımla, örnek olarak doğayı seçmiştim. İnsanları, kuşları, yolda gördüğüm otomobilleri, atları, kısaca çevremde ne varsa onları düşünerek çizer, boyardım. Konu komşu toplandığımız kış geceleri, anlatılan masalları dinlerken, önüme kâğıt kalem alır, anlattıklarını resimlerdim.

Sayın Kazım Taşkent'in Doğan Kardeş dergisini yayınlaması yetenekli çocuklara olanaklar sağladı. Büyük ustamız Cemal Nadir Güler'in ölümü tüm sanatseverler gibi beni de çok üzmüştü. Bir portresini yapıp Doğan Kardeş dergisine götürdüm.

Sayın Vedat Nedim Tör ve şair Şükrü Enis Regü yakın ilgi gösterdiler. Yapıtımı yayınladılar. İşte ilk basılı işim Cemal Nadir Güler ustamızın portresidir. Daha sonra Doğan Kardeş'te resim ve karikatürlerim sürekli olarak çıktı.

Yalnız bir çocuktum ve yaşamak için çalışmak zorundaydım. Birbiri ile ilgisiz işlerde çalıştım. Gazete satıcılığı, kasap çırağı, seyyar satıcılık, işkembeci dükkânında bulaşıkçılık, kunduracı çırağı, terzi ütücülüğü, çorap işçiliği, bayrakçılık, kâtiplik... Anlayacağız boş vaktim hemen hiç yoktu. Ama gene de çizip boyamayı aralıksız sürdürdüm.

Sanki bir anda yitip gidivermiş gibi gelen upuzun kırk yılda, birçok gazete, çeşitli dergi ve çocuk yayınında çalışarak kitaplar yazdım, resimledim. Karikatürler, çizgi-romanlar çizdim, çeşitli tipler ürettim. Bunların içinde en çok 'Uzay Çocukları'nı, 'Taş Devri' kişilerini ve 'Bizim Ali'yi severim.

Reklamcılık alanında da çalışmalarım oldu. 1950 yılında Mengü Ertel ve Berç Çalıkman'la San Organizasyon adlı firmayı kurduk. İlaç kutusundan afişe değin çeşitli işler yaptık.

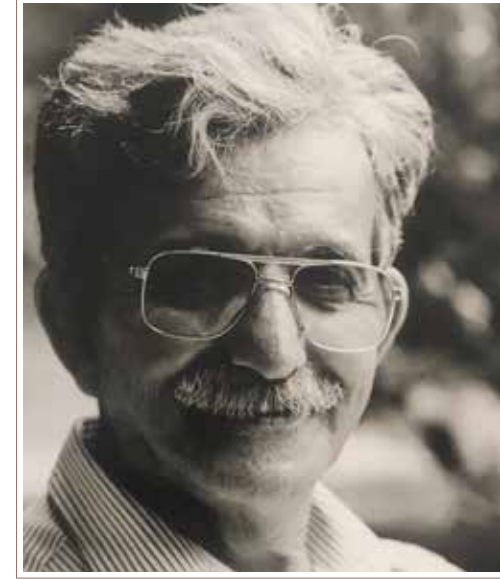
1962 yılında çizgi-film yapmaya başladım. Uzun yıllar sinema reklamlarında renkli 'canlı resim' filmlerim oynadı. Ama televizyon yaygınlaşıp, sinema sarsıntı geçi-

rince bu iş bitti. Televizyonda ise zaman kısıtlı, görüntü ise renksiz olduğundan, işin yalnızca parasal çekiciliği kaldı. Bu da bir sanatçı için yeterli değildir. Bu yüzden 'canlı resim' filmler yapmaktan caydım. Ama 'Uzay Çocukları'nı sinemaya aktarmak en büyük düşümdür. Bir ömür bunlara sığmaz elbet. Elimde pek çok karikatür var. Gelecekler geçmiş olmadan onları da kitaplarda toplamayı umuyorum."

"Karikatürist Mıstık bu satırları kaleme aldıktan yıllar sonra renkli televizyon dönemine de tanık oldu, yıllarca renkli televizyon izledi tabii, ancak 'Uzay Çocukları'nı sinemaya uyarlama düşünü hayata geçiremedi. Düşünü oğlu Uygar'a ve torunları Çağın ile Çağla'ya miras bıraktı. Karikatürleri ile 'Uzay Çocukları'nı ise bütün çocuklara armağan etti."

Kendisine "örnek olarak doğayı" seçen "Mıstık", yaşamının 32 yılını Basıncöy'de geçirdi. Ağırıklı olarak Basıncöy ve çevresindeki kediler, o dönemde Marmara Denizi'nde bol bulunan kılıç balığı, yunuslar, yengeçler ve deniz kirliliği ço-

çuklar için çizdiği karikatürlerinin konusunu oluşturdu. Basıncöy ve hemen yanı başındaki Menekşe'nin doğal güzelliklerinin yanı sıra Küçükçekmece'de görüp gözlemledikleri de etkiledi onu. Denizi izledi, uzun yaz geceleri gökyüzündeki parlak yıldızlara bakıp düşler kurdu. Belki böyle akşamlardan birinde düştü aklına Basıncöy'de yazıp çizdiği Uzay Çocukları... Gökkuşağına salıncak kuran çocuk karikatürü belki de bir yağmur sonrası gökkuşağını ve sahildeki çocukları izlerken düştü aklına... Bizim Ali, belki Basıncöy'de arkadaşı olan çocuklardan biriydi, belki de Menekşeli balıkçıların sahilde top koşturan çocuklarından biriydi; belki de içinde hep yaşattığı çocuk...

Mıstık, Fotoğraf: Çerkes Karadağ

Çocuklar için çizdiği karikatürlerden biri

■ ■ ■
Nâzım Hikmet'le Ortak Kitap Yayımlayan Şair

İlhami Bekir

(1906-1984)

Çizim: Abidin Dino

1960'lı yılların ikinci yarısıydı. Yusuf Ahıskalı, Menekşe'deki evinde, ilkokula giden kızı Esi Ahıskalı'yla birlikte yaşıyordu. Kızı üç yaşındayken, eşi evden ayrılmış, o günden sonra kızını tek başına büyötmeye başlamıştı. Yaşamının merkezine koyduğu kızını, her yere yanında taşıyordu. Okul çağına gelince de onu Cağaloğlu'ndaki matbaasına yakın olduğu için Mahmut Paşa İlkokulu'na kaydettirmişti. Sabahları okula ve matbaaya birlikte gidiyorlar, akşamları birlikte dönüyorlardı.

Bir gün okul dönüşü, küçük kız okulda öğrendikleri şarkıyı söylemeye başladı:

*Kestane gürgen palamut,
Altı yaprak üstü bulut,
Gel sen burda derdi unut,
Orman ne güzel, ne güzel.*

*Dallar kol kola görünür,
Yaprak yaprağa sürünür,
Kışın karlara bürünür,
Orman ne güzel, ne güzel.*

Esi, neşeyle şarkı söylerken, kiracıları olan babasının arkadaşı yanına geldi. Küçük kızın söylediği şarkıyı duyunca çok mutlu olmuştu. Yüzü gülüyordu. Neşeli bir sesle "Bak" dedi, "bunu ben yazdım."

Küçük kız da onun kadar mutlu olmuştu. Babasının arkadaşının şair olduğunu biliyordu; zaten babasının arkadaşlarının çoğu şair ve yazardı. Ama okulda öğrendiği, arkadaşlarıyla birlikte söylediği şarkının şiirini onun yazdığını bilmiyordu. Sevindi. İlgiyle, onun gösterdiği sayfaya baktı. Şiirin aslı oldukça uzundu, bazı dizeleri de biraz değişikti.

*Kestane, gürgen, palamut,
Altı yaprak, üstü bulut.
Gel burada sen, derdi unut.
Orman ne iyi, ne iyi,
Aman ne iyi, ne iyi!*

*Dallar kol kola görünür,
Yaprak yaprağa sürünür,
Kışın karlara bürünür,
Orman ne güzel, ne güzel,
Aman ne güzel, ne güzel!*

*Ormanda kuşlar, böcekler,
Yavru ceylanlar emekler,
Açar yedi renk çiçekler,
Orman ne büyük, ne büyük,
Aman ne büyük, ne büyük!*

*Çamın, yaprağı dökülmez,
Gürgenin kolu bükülmez,
Ağaç dibinden sökülmez.
Orman ne canlı, ne canlı,
Aman ne canlı, ne canlı!*

*İzin vermeyiz kırmana,
Dayanamayız vurmana,
Baltayı sokma ormana,
Orman ne mutlu, ne mutlu,
Aman ne mutlu, ne mutlu!*

*Git, git sona varamazsın,
Kuşak olsan saramazsın,
Dalını koparamazsın,
Orman ne sonsuz, ne sonsuz,
Aman ne sonsuz, ne sonsuz!*

Esi, kitabı eline alıp kapağına baktı. Kapakta Çocuk Şiirleri yazıyordu. Şiirin şairi ise, Yusuf Ahıskalı'nın Menekşe'deki evinin bahçesine kurduğu edebiyat sofrasının o dönemdeki değişmez konuklarından biri olan İlhami Bekir Tez'den başkası değildi. İlhami Bekir Tez'in Menekşe'ye tam olarak hangi tarihte gelip oradan ne zaman ayrıldığını bilemesek de Esi Ahıskalı'nın anılarına dayanarak onun 1965'ten sonra, 1970'e kadar olan dönemde birkaç yıl orada yaşadığını düşünüyoruz.

Esi Ahıskalı anlatıyor: "İlhami Bekir Tez, benim ilkokula gittiğim dönemde gelip kaldı. Babamın kiraya verdiği bölümlerden birinde yaşadı. Babamın ondan kira aldığını sanmıyorum. Cana yakın bir insandı. Kızdığı zaman "ulan beyefendi" diye bağırırdı. Birbirleriyle konuşurken böyle bir hitap şekli vardı. Biri kibar, biri kaba iki sözcüğün yan yana söylendiği bu hitap şekli bana çok değişik gelirdi."

İlhami Bekir Tez, küçük kızın elinde tuttuğu kitaba bakıp derin düşüncelere daldı; yaşamda ve şiirde attığı ilk adımları anımsadı. Galip Naşit Arı'yla birlikte hazırlayıp 1927'de yayınlanan Hayat Bilgisine Göre Çocuk Şiirleri onun ilk kitabıydı.

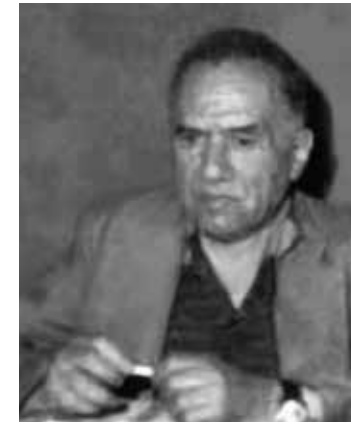
Sonra içini çekip mavi göğe, beyaz bulutlara, masmavi uzanıp giden Marmara'ya baktı. Uzak, çok uzak, bambaşka bir denizin kıyısında başlayan yaşamı onu buralara getirmişti. Tıpkı o deniz gibi o günler de ne kadar uzakta kalmıştı. Bu süreci anlattığı "Masal" adlı şiiri düştü aklına...

*Bir varmış bir yokmuş masal bu
Bu bir garibin çocukluğu*

*Suda köpük gibi bembeyaz
Anam söz bilir çalarmış saz
Babam ne Beymiş ne Beyzade
Doğmuşum unvandan azade
Doğmuşum buradan çok uzakta
Güneşe en yakın toprakta
Sallanmışım tahta beşikte
Uyutulmuşum serinlikte
Hasır üstünde yürümüşüm
Gökte ay gibi büyümüşüm
Bir sabah vakti bir kuş gelmiş
Beni kanatlarına almış
Aşalım demiş bulutları
Daha daha daha yukarı
Yıldızlara uçalım demiş
Gak demişim bir olgun yemiş
Ve guk demişim bir damla su
Aşmışız dağları bulutu
Eflatun'un Gök Cenneti'nde
Yaşamışım serazat zinde
Sonra kuş altın kanatlı kuş
Kanatları düşmüş uyumuş
Yanan bir bulut gibi yere
Düşmüş karışmışım sizlere
Sevmek istemişim toprağı
Şu kel tarlayı kambur dağı
Akan suyu kaçan ceylanı
Hepsinin üstünde insanı
İnsan ki demişim pek ola*

*Allah gibi sonsuz tek ola
İnsan ki ben bir parçasıyım
Yüreği beyni kalçasıyım
Ve anlamışım ki hal başka
Hakikat başka hayal başka
Gökte duyduğum başka masal
Ne meyve verdi silktiğim dal
Ne süt verdi sağdığım inek
Ne bal var ortada ne petek
Ve işte böyle bir sırada
Şarkılar söyledim arada*

*Göge elmalar atıyorum
Düşen yıldızlar tutuyorum
Eskiler alıyorum
Yeniler satıyorum...*

Ülkemiz şiirinin önemli adlarından, 1940 toplumcu gerçekçi kuşağının temsilcilerinden biri olan İlhami Bekir Tez'in sıkıntılarla ve yoksunluklarla geçen yaşamına ilişkin bilgileri, ömrünün son on yedi yılının yakın tanığı, huzurevinde yaşadığı son dönem dışında neredeyse her gün kendisiyle beraber olan şair Eray Canberk anlatıyor: "Benim İlhami Bekir'i, daha doğrusu İlhami Bekir'in şiirini tanımam 1960'lı yılların başlarına ta-

rihlenir. Şöyle de diyebilirim; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencisi olduğum yıllarda tanıdım İlhami Bekir'i.

O yıllarda Sahaflar Çarsısı'na sık sık uğrardım. Bir gün, yere açılmış yaymacı tezgâhlarından birinde küçük bir kitap dikkatimi çekti. Pembe karton kapaklı bu incecik kitabın üstünde şunlar yazılıydı: En üstte 'FİYATI: 15 KURUŞ'; ortada iç içe geçmiş iki çember ve çemberlerin ortasında da '24 SAAT' ve bir tarih '1929'; en altta da "İLHAMİ BEKİR'...

■ ■ ■

Şiir yazmaya, şair olmaya hevesli biri olarak 'İlhami Bekir' adını şöyle böyle biliyordum. Ama bir tereddüt geçirdiğimi ve kitabı hemen almadığımı hatırlıyorum. Çarşıdan sonraki geçişlerimden birinde, aynı yerde, aynı tezgâhta, aynı kitaptan birkaç tanesi duruyordu. Sonunda kitabı aldım. İyi ki de almışım. Çünkü bu kitap ileride kurulacak bir dostluğun ilk yapı taşı olacaktı. (...)

Söz konusu kitabı aldığımda İlhami Bekir'in yaşayıp yaşamadığından haberim yoktu. Dahası, hayatta olmadığını düşünüyordum. Oysa Hüseyin Karakan'ın 1958'de yayımladığı Şiirimizin Cumhuriyeti adlı seçkisinde İlhami Bekir de vardı ve hayatta gözüküyordu! Seçkide 'Senin Gözlerinle Görelim' başlıklı şiiri yer alıyordu. Bu kısa şiirin İlhami Bekir'in dünyasını bire bir yansıttığını çok sonraları, kendisini tanıdık-tan sonra anlayacaktım.

Ben İlhami Bekir'i Cağaloğlu'nda May Yayınları'nda çalıştığım sırada, 1967 yılında tanıdım. Yayınevine uğrayan 'eski solcu'lardan bir şair. May edebiyat dergisinde yayımlanması için bir şiirini bırakıyor, pek fazla oyalanmadan çıkıp gidiyordu. Ama bu kısa beraberliklerle başladı dostluğumuz."

May Yayınlarının kurucusu Mehmet Ali Yalçın, Türkiye Komünist Partisi yöneticilerinden Halil Yalçinkaya'nın oğludur; Hasan İzzettin Dinamo ise eniştesidir. Mehmet Ali Yalçın, uzun yıllar gazetecilik yaptıktan sonra, "27 Mayıs 1960"ın ardından oluşan demokratik ortamda farklı bir yayıncılık yapmak amacıyla kurduğu May Yayınlarının kapısını, o güne dek kitapları kendi adıyla yayınlanmayan

■ ■ ■

Hasan İzzettin Dinamo'nun yanı sıra, kitapları yasaklı, adı unutturulmuş eski tüfeklere açmıştı. Yayınevine gelip gidenler arasında İlhami Bekir de vardı. Eray Canberk, o dönemde yüz yüze tanıştığı İlhami Bekir Tez'e ilişkin şunları anlatıyor: "Yayınevinin May adlı dergisinde şiirlerini yayımlıyorduk. Yayımlanan şiirleri için telif ücreti alması gerektiğini çok nazık ama kesin bir dille bana söyleyişini bugün gibi hatırlıyorum: 'Telif ücretini lütfen bir zarf içinde veriniz. Ücretin miktarı önemli değil, yeter ki verilsin!' Yayınevi sahibi Mehmet Ali Yalçın (1924-1980) zaten 'eski tüfek'lere arkı çıktığından İlhami Bekir'in telif isteğini de yerine getirmişti."

İlhami Bekir Tez'in Küçükçekmece Menekşe'ye gelip gidişleri, orada bir süre yaşaması bu döneme rastlamaktadır.

Çünkü May Yayınları'nda kitapları yayınlanan Hasan İzzettin Dinamo kadim dostudur ve Dinamo o dönemde Menekşe'de satın aldığı bir gecekonduda yaşamaktadır. Dinamo'nun Menekşe'deki gecekonduyu almasına aracılık eden, kendisi de Menekşe'de yaşayan şair, yazar ve matbaacı Yusuf Ahıskalı ile de o günlerde mi tanıştı yoksa daha önce mi? Sanırım daha önceden tanışıyor. Çünkü Resimli Ay ya da Ahıskalı'nın çıkardığı SES dergisi döneminden Nâzım Hikmet, Abidin Dino ve daha pek çok ortak dostları olması bu olasılığı güçlendiriyor. Öte yandan büyük bir olasılıkla, Yusuf Ahıskalı'nın Cağaloğlu'ndaki matbaasına gidip gelen, oradaki sohbetlere katılan yazar şair arkadaşlarından biriydi. Bu konuya ilişkin yazılı bir bilgi yok elimizde, ama hangi yoldan olursa olsun, İlhami Bekir Tez'in Menekşe'ye yolunun düştüğünü, orada bir süre yaşadığını biliyoruz.

İlhami Bekir Tez (sağda) Menekşe'de Hasan İzzettin Dinamo ile birlikte

Esi Ahıskalı, İlhami Bekir Tez'in 2 yılı aşkın bir süre evlerinde kaldığını anıyor. Onun oradan, ne zaman ve hangi nedenlerle ayrıldığına ilişkin kesin bir bilgi yok elimizde. Ancak Eray Canberk'in anlatımından 1970'lerin başında artık orada yaşamadığını anlıyoruz. Araya kopukluklar girdiği için görüşemediği şairle 1970'lerin başında, Kadıköy'deki otellerde yaşamaya başladığı dönemde tekrar karşılaşp yakın dost oldular. Eray Canberk bu karşılaşmayı şöyle anlatıyor: "Kadıköy'deki küçük meyhanelerden birinde şairimizle tanıştık. Benim de oturduğum Kadıköy yakasındaki bir otelde yaşıyormuş artık. Böylece dostluğumuz tazelandı. Müdavimi olduğu kahvede ya da yine müdavimi olduğu meyhanede buluşuyorduk. Bu dönemde şairimizin bir çevresi oluştu. Cemal Süreya, Refik Durbaş, Süreyya Berfe, Aydın Hatipoğlu, Tevfik Akdağ, Ali Özgentürk, Osman Serhat, Tevfik Akdağ, Ercüment Uçar, Osman Saffet Arolat ve daha birçok şair, yazar, gazeteci şairimizi yalnız bırakmıyorlardı masasında.

İşte bu yıllarda hayat serüveninin ayrıntılarını da öğrendim. Nâzım Hikmet'le arkadaşlığını, Sertellerin çıkardığı Resimli Ay dergisi yıllarını, solculuğunu, kitaplarının talihsiz serüvenlerini, evlenip ayrıldığını, iki kızının olduğunu, 1950'lerin ortalarından beri otel odalarında ya da bekâr odalarında sürdürdüğü 'derbeder' denilebilecek hayatını kendi ağzından dinledim...

Cumhuriyet ülküsüne bağlı bir öğretmen olmasına karşılık Nâzım Hikmet'le tanışıklığı, solcu olarak bilinmesi yüzünden resmi makamların gözü hep üzerinde. Böylece, yaşadığı tedirginliği içkiye sığınarak dindirmeye çalışıyor. Hayata karşı savruk, öfkeli, inatçı ve onurlu ve elbette huzursuz... Bu yüzden evliliği de yürümüyor. Eşinden ayrıldıktan sonra tümüyle aile hayatı bitiyor.

Bundan sonra, Demokrat Parti döneminin aydınları bunaltan havası şairimiz için büsbütün çekilmez oluyor. Öğretmenliğini noktaldıktan sonra büsbütün 'derbeder' bir yaşantıya gömülüyor. Yine de şiirini yazmaktan, kendine göre çikış yolları aramaktan geri kalmıyor.

Bu arada, ayrıldığı eşinden hep saygıyla söz etmesini, eşine karşı kırıcı bir tek söz kullanmamasını ve kızlarına karşı duyduğu sevgiyi sık sık dile getirmesini şairimizin dikkate değer bir özelliği olarak hep hatırlarım."

Bu kitabı hazırlarken telefonla görüştüğüm kızı Fatoş Tez, şehir tiyatrolarından emekli bir oyuncu. Babasının yalnız yaşamayı seçmesi konusunda o da şunları söylüyor: "Kendisini yanımıza almak, elimizden geldiğince yardımcı olmak istedik. Ama ne kadar ısrar ettiysek de kabul ettiremedik."

Eray Canberk, onun o dönemdeki çalışmaları konusunda da şunları anlatıyor: "İlhami Bekir bu dönemde, emekli öğretmen aylığına bir katkı sağlamak düşüncesiyle SEK (Seçilmiş El Kitapları) adıyla cep kitabı boyutunda kitapçıklar yayımlamaya başladı (1976-1980, 28 kitapçık). 'Her ay bir kitap' ilkesiyle yayımlamayı düşündüğü ama çeşitli nedenler yüzünden düzenli bir biçimde yayımlayamadığı bu kitapçıklar aslında bir edebiyat dergisiydi. SEK'te eski ve yeni şiirlerini, yazılarını, anılarını yayımlıyor, bazı yazılarda da takma ad kullanıyordu. Bunların yanı sıra Kadıköy'de yaşayan birçok şair ve yazarın da ürünlerine yer veriyordu. Kitapçıkları biz çevresindekiler dostlarımıza, tanıdıklarımıza satarak İlhami Bekir'e yardımcı olmaya çalışıyorduk. İlhami Bekir hayatını konu alan "Unuttum" başlıklı ve yakın arkadaşı Hasan İzzetin Dinamo'ya adadığı uzun bir şiirinin bazı bölümlerini de SEK'te yayımlıyordu. 1970'li yılların sonuydu; bu şiiri kitaplaştırmak istedi. O dönemde de bir yayınevinde şiir kitabı yayımlatmak kolay iş değildi. Kitabı kendi parasıyla yayımlatması da olanaksızdı."

İlhami Bekir Tez, *Unuttum* kitabından şiir okurken

1975 yılında, Eray Canberk, üniversite yıllarından arkadaşı olan şair, yazar Afşar Timuçin'le birlikte Kavram Yayınları'nı kurmuştu. Ancak on beş kadar kitap yayımladıktan sonra çeşitli nedenlerle Kavram'ı kapatmışlardı. Eray Canberk tek başına Alaz Yayınları'nı kurup yürütmeye başlamıştı. İlhami Bekir Tez'in *Unuttum* adlı kitabını Alaz'ın şiir dizisinde yayınlayan Eray Canberk, kitabın ilginç serüvenine ilişkin şunları anlatıyor:

"İş başa düştü ve bütün ticari olumsuzlukları göze alarak kitabı Alaz Yayınları'nda yayımlayacağıma İlhami Bekir'e söz verdim. 1979 yılının başları olmalı. Kendi kendine mi düşündü yoksa çevresindeki dostlarından biri mi önerdi hatırlayamıyorum; İlhami Bekir Unuttum'u resimlemesi için eski dostu Abidin Dino'ya göndermeye karar verdi. 'Abidin'e bir mektup yazarım, benim çok eski arkadaşımıdır, beni kırmaz, şiiri resimler' diyordu. Doğrusu ya benim bu işe aklım ermiyordu. Aradan bunca yıl geçtikten sonra Dino'nun İlhami Bekir'i hatırlayacağından bile kuşkuluydum. Ayrıca, 'Dino gurbet elde onca dağdağalı bir yaşam sürerken İlhami Bekir'in şiirini resimleyecek durumda mıdır acaba?' diye de düşünüyordum. İlhami Bekir'i bu sevdadan vazgeçirmeye çalışarak, Dino'yu bir emrivaki karşısında zor durumda bırakmanın hoş olmayacağını söylüyordum. Fakat İlhami Bekir 'Nuh diyor peygamber' demiyordu.

Adını ve bazı resimlerini bilmekten başka benim Dino ile bir tanışıklığım yoktu. Dino'nun Fransa'daki adresini nasıl öğrenecektik? Eğer yanlış hatırlamıyorsam, İlhami Bekir'in yakın dostlarından Ali Özgentürk ve Süreyya Berfe (ki İlhami Bekir'i bir süre evinde konuk etmiştir) bu sırada devreye girdiler. Dino'nun adresi bulundu ve şairimiz eski dostu Dino'ya bir mektup yazdı, Unuttum'u da ekleyip mektubu Paris'e gönderdik. İlhami Bekir gelecek cevabı sabırsızlıkla bekleyedursun ben olumlu bir sonuç alacağımızdan hâlâ umutsuzdum. Oldukça uzun bir bekleyişten sonra şairimiz müjdeli haberle yayınevine geldi: Dino çok içten ve duygulu bir mektupla birlikte 14 tane illüstrasyon göndermişti. Bunlardan biri şairin portresiydi ve herhâlde Dino'nun eski günlerden belleğinde kalan bir İlhami Bekir'di. Dino'nun gösterdiği yakınlık, arkadaşlık anlayışı ve özveri davranışı karşısında şairimiz çok onurlandı ve sevindi. Bana da hem şaşırmak, hem sevinmek ve hem de mahcup olmak düştü... 1979 yılının eylülünde, beş formaya tamamlayabilmek için sonuna İlhami Bekir'in eski ve yeni birkaç şiirini de ekleyerek Unuttum'u yayımladık. Resimlenmiş bir kitabın birinci hamur kâğıda basılması iyi olacaktı ama söz konusu kâğıt pahalıydı ve bizim parasal olarak olanağımız yoktu. Ayrıca o yıllarda üçüncü hamur kâğıt sıkıntısı da söz konusuydu. İçimiz el vermese de kitabı bulabildiğimiz üçüncü hamur kâğıda bastık. Eski usul klişe tekniğiyle basılan illüstrasyonlar bu yüzden iyi sonuç vermedi. Yine de kitapta Dino'nun emeğinin de bulunması herkesi memnun etmişti."

Birkaç yıl sonra, İlhami Bekir Tez'in Abidin Dino'nun resimleriyle basılan Unuttum adlı kitabı, Ali Özgentürk'ün At filminde sinema izleyicisinin karşısına çıktı.

İlhami Bekir Tez, Menekşe'den ayrıldıktan sonra değişik yerlerde yaşadı. Bunlardan biri de Kadıköy'deki Elif Otel'dir. İlk kez 1955'te kaldığı otele tekrar dönüp gelmişti.

Cihat Burak'ın İlhami Bekir deseni

Elif Otel yıkılınca da Marmara Otel'i'ne geçti. Eray Canberk'in anlatısında, o dönemde İlhami Bekir'le dost olan ve onunla ilgilenenlerin arasında adını verdiklerinden biri de, daha sonra onunla ilgili bir kitap yazacak olan Refik Durbaş'tır. Bilge Durbaş anlatıyor: "İlhami Bekir Tez Kadıköy'deki otelde kalırken Refik'le birlikte gider otelden çıkarırdık, Todor'i'ye götürürdük. Birlikte yer, içer sohbet ederdik. Ali Özgentürk daha çok ilgileniyordu onunla."

At filminin senaryo yazarı olan Işıl Özgentürk, Ali Özgentürk'ün At filmini çektiği dönemde (1980) İlhami Bekir Tez'in Kadıköy'deki oteline gidip görüştüklerini anımsıyor. Bazı kaynaklarda, filmdeki vapurda kitap satma sahnesinin onun gerçek yaşamından alındığı belirtilse de Işıl Özgentürk bunun bir kurgu olduğunu söylüyor.

İlhami Bekir Tez, Ali Özgentürk'ün 1981 yapımı At filminin girişinde yolculara kitap satmaya çalışan bir şair rolünde yer almıştır. Vapur Haydarpaşa'dan kalkınca, şiirinden kısa bir bölüm okuduktan sonra, "İlhami Bekir'in şiirleri... He-diyesi ucuz, çok ucuz" diyerek mahcup bir edayla kitaplarını satmaya çalışan bir şair rolünde şu dörtlülüğü okurken görüntülenmiştir:

*"Babamın öldüğü yaşa geldim,
Hazırlanın beni uğurlamaya,
Bakın ne kadar cesur duruyorum,
Değmez üzülmeye, değmez ağlamaya..."*

Refik Durbaş'ın da kısa bir sahneyle yer aldığı At filmindeki görüntüsü, İlhami Bekir'in kurgusal da olsa hüznünlü yaşamının bir özeti gibidir. Onun yaşamına ilişkin Eray Canberk şunları anlatıyor: "İlhami Bekir 1906 yılında, o zamanlar henüz Osmanlı Devleti sınırları içinde bulunan Libya'nın Trablusgarp kentinde dünyaya geldi. Babası Trablus'un köklü ailelerinden biri olan Twebilerden. Annesi, İstanbul'dan Trablusgarp'a sürgün gelmiş bir Osmanlı ailesindendi. İlhami Bekir küçük yaşta yitiriyor. Annesinin ailesi tekrar İstanbul'a dönerken çocuğu da yanlarına alıyorlar. 13-14 kişilik bir aile olarak İstanbul'un Fener semtinde oturmaya başlıyorlar. Ailenin subay olan bireyleri o

dönemin çeşitli savaşlarında şehit düşüyorlar. Evin erkeksiz kalması, savaşın getirdiği yoksulluk ve çeşitli yaygın hastalıklar hayatlarını zorlaştırıyor. Araya giren başka ölümlerle 13-14 kişilik aileden geriye İlhami Bekir'le yengesinin kız kardeşi kalıyor. Bu arada İlhami Bekir önce Darüleytam denen yetimler yurduna veriliyor. Daha sonra da Dârülmuallimin denen öğretmen okuluna gidiyor. Son sınıftayken öğrenci grevine katılıyor, okuldan ayrılıyor ve yeterliliği olduğu için ilkokul öğretmenliğine başlıyor. Öğrenci affı çıkınca tekrar okula dönüyor, okulu bitiriyor ve tekrar öğretmenlik hayatı başlıyor."

İlhami Bekir Tez, 1922-23 yıllarında girdiği İstanbul İlk Öğretmen Okulu'nu 1926 yılında bitirdi. Sabahattin Ali'nin de eğitim gördüğü bu okulda, çok değerli öğretmenleri olmuştu. Mezun olunca önce Akçakoca'ya (Düzce), daha sonra da Çanakkale'nin Ezine ilçesine öğretmen olarak atanmıştı. Genç yaşta evlenmiş, evliliğinden iki kızı dünyaya gelmişti. Emekli olduğu 1954 yılına kadar pek çok yerde ilkokul öğretmeni olarak çalışmıştı. Öğretmenlik yaptığı dönemde şiir ve roman çalışmalarını sürdürmüş, gazete ve dergilerde düzeltmen olarak çalışmıştı. Bunlardan biri 1945'te çalıştığı Tan gazetesiydi.

İlhami Bekir Tez, şiire çocuk denecek yaşta ilgi duymuş, 9 yaşındayken ilk şiirlerini yazmaya başlamıştı. İlk gençlik döneminde Mehmet Emin Yurdakul ve Ahmet Haşim'in etkisinde kalmış, ancak bu uzun sürmemişti. İlk şiiri 1924'te Milli Mecmua'da yayınlanan İlhami Bekir Tez, daha sonra Tevfik Fikret ve Nâzım Hikmet şiirlerinden etkilenmiş ve 1927'den sonra serbest koşukla şiirler yazmaya başlamıştı. Milli Mecmua'nın yanı sıra Varlık, Meşale, Resimli Ay, Yeni Adam, Servet-i Fünun, Yeni Türk dergilerinde yayınlanan şiirlerinde kendi imzasının yanı sıra "Vecdi Ahmet" ve "Herhangi Biri" imzalarını da kullanmıştı.

Nâzım Hikmet'le tanışmak yaşamında büyük bir dönüşüme neden oldu. Şiirinin biçim ve içeriğinin yanı sıra dünya görüşü olarak da dönüşüm yaşadı. Sosyalist dünya görüşünü benimsedi. İşçilerin, emekçilerin yaşamlarına tanıklık eden, onlara ses olan, özgürlük istemlerini dile getiren şiirler yazmaya başladı. Nâzım Hikmet'le aynı dergilerde şiirleri çıkmış, onun dostları arasında yer almıştı. Bu dostluk iki şairi ortak bir kitapta buluşturmuştu. İki şair, Çocukla-

ra Mavi Kitap adıyla ortak bir kitap hazırlamışlardı. Şiir, öykü ve masallardan oluşan bu kitap, onun yaşamındaki en büyük sevinçlerden biriydi. Çocuklara Mavi Kitap hakkında Hikmet Altınkaynak şunları yazdı: "Hikâyeler Koleksiyonu'nun 1 numaralı yayını, Mavi Kitap Neşriyatı olarak Kanunuevvel (Aralık) 1931'de yayımlanmış. Künye bilgisine göre de 'Mavi Kitap neşriyatı İlhami Bekir Bey tarafından idare edilmekte'ymiş. (...) İlhami Bekir Tez, kitabın adını içeriğine uygun olarak koymuş. Yer alan şiir, öykü ve masallar çocuklara, eğitime yönelik ürünler. Belki de bu nedenle yazarlar ya takma ad kullanmışlar ya da adlarının ilk harfiyle yer almışlar. Örneğin İlhami Bekir'in 'B.', Nâzım Hikmet'in 'N.' imzalı masalları var. Nâzım Hikmet'in 'Minik ile Minnacık' başlıklı masalı, sanki onun ünlü 'Mavi Gözlü Dev' adlı şiirinde geçen dizeleri anımsatıyor. Şöyle başlıyor masal: 'İki çocuk vardı. Biri erkek biri kızdı. İkisi de çok sevimli çocuklardı. İkisi de öyle sevimli çocuklardı ki, birine Minik, birine Minnacık derlerdi. Erkeğin ismi Minik'ti kızın ismi Minnacık' (s. 29)."

İlhami Bekir Tez ve Nâzım Hikmet dostluğuna ilişkin bir bilgiye de Refik Durbaş'ın kitabında rastlıyoruz; Nâzım'ın babasının öldüğü gün, İlhami Bekir Tez'in Nâzım'la birlikte eve gittiğini ve arkadaşının yanında olduğunu öğreniyoruz.

Eray Canberk, tanıdığı, son kitabının yayıncısı da olduğu İlhami Bekir Tez'in kitapları konusunda da şunları anlatıyor: "Kitaplarının talihsiz serüvenine gelince... Sevgili şair arkadaşım Refik Durbaş'ın 1997'de

yayımladığı Mektup Var İlhami Bekir'den adlı kitabında İlhami Bekir 'Birkaç Anı' başlıklı yazısında kitaplarının serüvenini anlatır. Bu kitaplar 24 Saat (1929), Birinci Forma A (1930), Mustafa Kemal (1933), Olduğu Gibi (1935), Yeni Can Yeni Işık (1935), Yeni Ses, Son Buhran, Taşlı Tarladaki Ev, Hürriyete Kasesesi (1945), Birinci Seans, En Güzel Şarkı (1960), Küba (1962), Herhangi Bir Roman Kitabı (1965) adlarını taşır. Daha sonrası 70 Yaşın Melankolisi (1975) ve benim yayımladığım Unuttum (1979) adlı kitaplardır. (...) İlhami Bekir'in 'Unuttum' başlıklı uzun şiirinin kendi eliyle yazdığı özgün metni saklamıştım. Sivas kıyımında yitirdiğimiz şair Uğur Kaynar, yönetmekte olduğu Elyazısı Yayıncılık'ta bu metni özgün biçimiyle kitap olarak yayımlamıştı. 1991'de çıkan bu kitapta da Abidin Dino'nun desenleri yer almaktadır. Dikkat ederseniz şairimizin bazı kitaplarında yayın tarihi yoktur. Çünkü bu kitapların bazıları daha basım evindeyken engellenmiş ve yayımlanamamış, bazıları da yayımlandıktan sonra sakıncalı bulunup yok edilmiştir. Taşlı Tarladaki Ev ise önce Yeni Adam dergisinde tefrika edilmiş, 1944'te sansüre uğrayarak yayımlanabilmiştir. Kapağı ve içindeki resimler Fuat İzer tarafından çizilen bu roman daha sonra, 1984'te de Yayınevi tarafından yeniden basılmıştı."

İlhami Bekir Tez'in yazdığı onca kitaba, çalışmasına karşın yokluklar, yoksunluklar ve sıkıntılar yakasını bırakmamıştı. Çok şey istemiyordu oysa; tıpkı "Kara Bir Dam Altı" şiirinde ifade ettiği gibi.

Kara bir dam altı,
 çok şey istemiyorum,
 ta kenar mahallelerde
 kara bir dam altı...
 Görmesin zararı yok
 göğü caddeyi denizleri
 Bir ev ki her karışında parmak izleri,
 bir ev ki
 kapısı kalın tokmakla çalınır.
 Masamda isli bir lamba yansın,
 masamda, açık kapalı kitaplarım toz lansın.
 Siz bana odaların birinde
 eski bir şilte serin
 buna baş konur diye
 patiska kılıflı bir yastık verin.
 Hele sonra,
 Hele sonra,
 Benimki şöyle uzansın yanımda.
 Ben onun nefeslerini duyayım canımda.
 24 saat, 360 gün, 50 sene.
 Ama benimki olsun o
 benimki olsun o
 benimki.
 Başka şey istemem...

Kara bir dam altından ve bir can yoldaşından başka bir şey istemediğini ifade eden İlhami Bekir Tez'in yaşamı sıkıntılarla ve yoksunluklarla geçti. Dönemin politik baskıları ve seçtiği dünya görüşü nedeniyle, ülkemiz şiirinin önemli adlarından, 1940 toplumcu gerçekçi kuşağının temsilcilerinden biri olan İlhami Bekir Tez'in yazdıkları yok sayıldı, görmezden gelindi. Yapılan bazı değerlendirmelerde, "ilk kitabına yenik düşen şair" ya da "serbest şiirlerinin hep Nâzım Hikmet'in gölgesinde kaldığı" öne sürülse de kendi biçimini bulmuş, özgün bir şiir kurup yazmıştır İlhami Bekir Tez. Bu olguya Refik Durbaş şu sözlerle dikkat çekmiştir: "Bireysel duygulardan, tek insandan yola çıkması, kadın erkek ilişkilerine ve aşka ağırlık vermesi, zaman zaman gizemciliğe yaklaşan hoşgörüsü ve anlatımcılığa, betimlemeye ağırlık veren deyiş biçimi, İlhami Bekir'i Nâzım Hikmet'ten ayıran en önemli özellikleridir."

Refik Durbaş, 1940 kuşağının bu çileli şairini önemseyip değer verdi ve onunla ilgili bir çalışma yaptı. İlhami Bekir Tez'in anlatılarından da yola çıkarak yazdığı, yaşamını ve yapıtlarını ele alan Mektup Var İlhami Bekir'den adlı kitap 1997'de yayımlandı.

Bazıları Ermeniceye ve Arapçaya da çevrilen şiirleri konusunda şu değerlendirmeyi yaptı Refik Durbaş: "Cemal Süreya, 'Afrika arslanı' der onun için. İlhami Bekir Tez, ken-

dininki ile Tevfik Fikret'in oğlu Haluk'un nasibi arasında benzerlik kuran bu şair, Berberi kökenli, sonradan 'Türk' ve bu topraklarda hep yetimdir. Toplumcu-gerçekçi ilk şair kuşağındandır. Nâzım Hikmet'in akranı, ölümüne kadar da yakın dostudur. İlk şiirlerini yayımladığı 1924'ten yetmişlerin sonuna kadar yazmaya devam eder. Türkçede serbest nazımı kullanan ilk şair olarak bilinir, müstezattan dönmedir yaptığı. Nâzım Hikmet ise, Mayakovski'den esinlenir. Bu yakın dostluk, onun içtimai konulu şiirlerine zorunlu ve gönüllü bir etki olarak da yansır. Şiirleri, proleter ve yeni Türkçenin kazandığı muharebelerden biri olarak övülürken, Halit Ziya Uşaklıgil'e göre de ıstırapın çocuğudur, biçarelerin, sefillerin, aşksız ve ışıksızların matemini haykıran bir şairdir. Ama yazma etkinliği elli yıldan fazla bir zamana yayılan İlhami Bekir Tez'in yapıtlarının akıbeti hazindir; kitapçılar yok etmiş, sansürde ve yangında telef olmuştur. Kimi kitabı ise bizzat kendisi tarafından sakıncalı görüldüğü için, basıldıktan sonra aylarca yemek masasında örtü olarak kullanılmıştır. Kimisini ise sadece birkaç yüz kişi okumuştur ve bir nüshası bile yoktur."

İlhamı Bekir Tez'in sıkıntılarla ve yoksunluklarla geçen yaşamı, içerik olarak yapıtlarına yansımalarının yanı sıra fiziksel olarak da onların korunmasına olanak tanımadı. Düzenli bir yaşamı olmadığı için, Refik Durbaş'ın ifade ettiği gibi yapıtlarından bazılarının "bir nüshası bile yoktur". Ancak bazı şiirlerinin ve yazılarının asılları, yaşamının son 17 yılında onun yanında durup yardımcı olan Eray Canberk tarafından korunmuştur. Eray Canberk anlatıyor: "İlhami Bekir otellerde oldukça zor koşullarda yaşıyordu. Biraz da kendinden kaynaklanan derbeder bir hayatı vardı. Bütün bunlar şairimizi düşündürmüş olmalı ki bir gün elinde naylon bir torba ile yayınevine geldi. Torbadan bir dosya çıkardı, dosyada Dino'nun resimleri vardı. 'Benim hâlimi biliyorsun' dedi. 'Ben bu resimleri saklayıp koruyamayacağım. Sizlere ikişer tane armağan etmek istiyorum. Siz hem bunları değerlendirirsiniz, hem de benden size bir hatıra olur... Unuttum'un yayımlanmasına çok emeğin geçti. Bu yüzden sana öncelik tanıyorum. Bu resimlerden ikisini seç...' "

Böylece Dino'nun illüstrasyonları arasından ikisini seçip aldım. Çerçeveletip evin duvarına astım. Hâlâ ilk asıldıkları yerde duruyorlar. Diğerlerini de, eğer aklımda yanlış kalmadıysa Ali Özgentürk'e, Süreyya Berfe'ye, 2006'da yitirdiğimiz ressam arkadaşımız Tekin Artemel'e ve Aydın Hatipoğlu'na armağan etti. Başka kimlere armağan ettiğini bilemiyorum.

SEK'i çıkarırken yardımcı olduğum ve düzeltileri çoğunlukla ben yaptığım için İlhami Bekir dergiye girecek şiirlerin ve yazıların asıllarını bana veriyordu. Kendi ürünlerini çoğunlukla defter kâğıtlarına ya da saman kâğıtlara el yazısıyla yazarak getiriyor, gerektiğinde bunları daktiloya çekiyordum. Bu yüzden birçok şiiri ve yazısının asılları bende kaldı. Bu arada Dino'dan gelen mektubu da bana vermiş olabileceğini düşündüm ama ne yazık ki bütün aramalarım rağmen söz konusu mektubu bulamadım."

Eray Canberk onun şiirleri konusunda da şu saptamaları yapmıştır: "İlhami Bekir'in ilk şiirlerini yayımladığı yıllarda şiirimizde hece vezni egemendi. İlk kitabı 24 Saat'te şairin bu etkinin dışında kaldığı ve serbest vezni kullandığı görülür. Böylece, Nâzım Hikmet ve Ercüment Behzat'ın yanı sıra serbest vezni başarıyla kullanan bir şair olarak dikkati çeker. Mustafa Kemal adlı destanında Mustafa

Kemal'in hayatı, Kurtuluş Savaşı ve özellikle de bağımsızlık ilkesi üstünde durur. 'Bağımsızlık' geniş ve dar anlamıyla İlhami Bekir'in şiirinde bir ana damar olarak hep vardır. Ulus için de kişi için de 'bağımsızlık' ister şairimiz. Bu tutkusu, hayat serüveninde de 'başına buyrukluk' olarak kendini belli eder.

Toplumsalcıdır İlhami Bekir. Öte yandan aşka da, güzelliklere de duyarlıdır. Deyim yerindeyse 'kocamamış bir gönül' sahibidir.

Sevecen ve duygusal, sevdalı ve tutkuludur ama yaşadıklarının tedirginliği birden reddedici, bağışlamayan biri yapar şairimizi ve bu da doğal olarak şiirine yansır.

Eski şiirimizi iyi bilen bir şair olarak ahengin ve sesin hakkını vermiş, ahengin büyüsünü serbest vezinde yaşatmıştır. Bu açıdan şiirleri 'sesli okuma'ya yakı-
kın, daha doğrusu örnek şiirlerdir."

İlhami Bekir Tez, son şiir kitabı Unuttum için yazdığı önsözde şunları ifade etmiştir:

"Unutmadıklarımı Yazdım

Eğer gerçek güçlü bir sanatçı olsaydım, bu eserde kafamın ve yüreğimin bütün düşünce ve duygularını, sevaplarım ve günahlarım sergilemekte sakınca bulmazdım. O kadar büyük olamadım. Size unutmadıklarımı anlatamam. Eğer cesaretle anlatabilseydim, kim bilir, belki nice söylenmemiş insansal gerçekleri ortaya koyardım. Oysaki böylece, bir hayli makaslanmış, kopuk kopuk bir film sergiliyorum. Bende ne o cesaret, ne de şairlik yeteneği var artık. Tükendi.

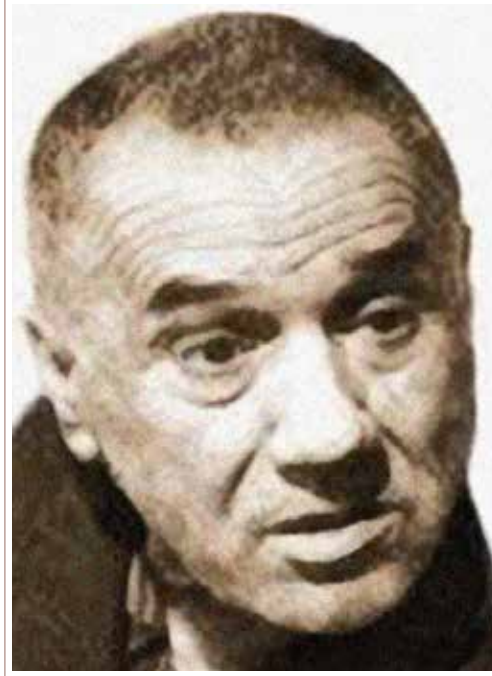
Bazı dostlar bu yapıtı bazı özden dizeleriyle sıcak ve sevimli buluyorlar. Ama ben, yüzlerce sayfa tutabilecek olan bu üç beş sayfalık ömür hikâyesini pek yeterli bulamıyorum. Abidin Dino resimlerim dedi, Tekin Artemel'le Necati Tosuner de yayımla dediler, sağ olsunlar.

Hoş görün, yaş yetmiş; bu yaşta bu bile bir şey.

Son söz olarak, bu kitabın yayımlanması için beni yüreklendiren şair kardeşim Eray Canberk'e, yıllarca sanat ve inanç yolculuğu yaptığım büyük sanatçı Abidin Dino'ya saygı ve sevgiler..."

İlhamı Bekir Tez, 29 Mart 1984 tarihinde yaşamını yitirinceye kadar İstanbul Bağcılar Huzurevi'nde yaşadı; son günlerini orada geçirdi. Onu son döneminde tanıyan Tunca Arslan, 13 Haziran 2016'da Aydınlık'ta yayınlanan İlhami Bekir Tez'i Tanımak başlıklı yazısında bu süreci şöyle anlatıyor:

"İlhami Bekir Tez'in adını ilk kez, Hukuk Fakültesi'nin amfilerinden birinde, o günlerdeki şiir zevkimi biraz olsun inceltmek isteyen, 'Nâzım'dan başka şairler de tanısan iyi olur' diyen bir arkadaşımın duymuş, 1940 Kuşağı'nın bu çok çekmiş temsilcisinin dizelerinden çok etkilenmişim. Sonra 'merak dönemi' başladı... Kimdi, başka kitapları var mıydı, yaşıyor muydu, neredeydi İlhami Bekir Tez...

Epeyce bir zaman sonra izini Bağcılar Huzurevi'nde buldum. 1984'ün çok soğuk ve karlı bir Mart gününde gidip tanıştım. Ziyaretimden çok mutlu oldu. Yatağının yanındaki dolabın üstündeki valizi gösterdi; 'Yazdığım her şey orada, başka da bir şeyim yok' dedi. 10-15 gün sonra ikinci gidişimde yatağı boştu. 1905 Trablus doğumlu İlhami Bekir Tez, 29 Mart 1984'te bu dünyadan ayrılmıştı.

Ali Özgentürk gibi, Refik Durbaş'ın ve Eray Canberk'in de Tez'i tanıyıp sevdiklerini öğrendim, hakkında yazdıklarını okudum yıllar sonra. Durbaş'ın 1997'de yayımlanan Mektup Var İlhami Bekir'den adlı kitabı, çok değerli bir çalışmadır örneğin. Kitaptaki söyleşisinde şöyle der usta şair: 'Materyalistim ben. Fakat her şair gibi inanmak ihtiyacını duyuyorum. Yani ölümden sonra bir hayatın olması gerektiğini düşünüyorum (...) Ölüm düşüncesi bana acı vermiyor. Hakareten korkarım ben. Bütün isteğim öldükten sonra aleyhime bir şey söylemesinler. Ne söyleyeceklerse şimdi yaşarken söylesinler ki ben cevabını verebileyim.'"

İlhami Bekir Tez'in Menekşe'den tam olarak ne zaman ayrıldığına ilişkin kesin bir bilgi yok. Esi Ahıskalı onun Menekşe'de 2 yılı aşkın bir süre yaşadığını anımsıyor. Oradan ayrıldıktan sonra yoksunluk ve yoksulluk içinde geçen sıkıntılı bir yaşamı olduğu biliniyor. Onu yakından tanıyan, sevip sayan şair Eray Canberk, kızlarının ona yardımcı olmak istediklerini, ama onun kabul etmediğini ifade ederek yaşadıklarının kendi seçimi olduğunu söylüyor. Bunun nedeni belki de onun kişiliğinde ve şiirlerinde saklı. En iyisi onun şiiriyle bitirmek bu bölümü...

Unuttum

Haydi Allahaısmarladık!
Siz gelemezsiniz benimle beraber,
Güneşlerin battığı yere gideceğim.
Bitişlerin yeniden başladığı yer.

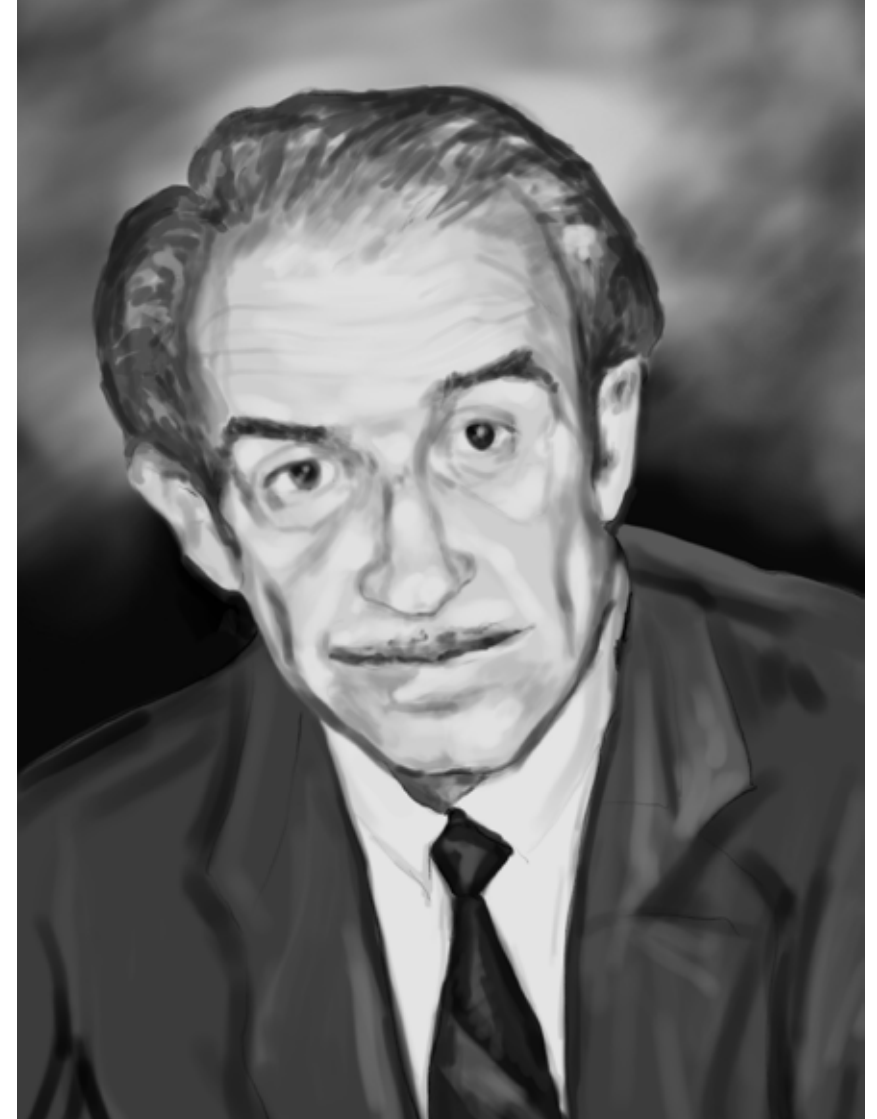
Ne aldım ona doğadan aldım,
Neyim varsa doğaya vereceğim,
Kuşlar, böcekler, arılar, dalgalar,
Selamlar olsun! Aranıza geleceğim!
Tutku dinmez, susuzluğu insanın,
Hangi çeşme olursa açıp içiniz,
Değmez düşünmeye öğretilenleri,
Sevişiniz, sevişiniz, sevişiniz!
İstemem toprağa gömüldüğümü,
Yakın beni ve savurun külümü,
Baharda badem ağaçlarının üstüne,
Ben yine döneceğim yeryüzüne!

■ ■ ■

Basıncöy'deki Baba Evi

Orhan Kemal

(15 Eylül 1914-2 Haziran 1970)

■ ■ ■

DOKUZUNCU BÖLÜM

■ ■ ■

1967 yılının ortalarıydı. Orhan Kemal, bir yaz günü, her zamanki gibi sabah beşte uyanı. Çalışmak için kalkmaya hazırlanırken ansızın bir ses duydu. Dikkatle dinleyince kulaklarına inanamadı. Sabahın sessizliğinde kulağına çalınan; ne zamandır duymadığı, duymayı unuttuğu bir bülbül sesiydi. Bir süre gözlerini kapatıp bülbülün şarkısını dinledi. Bülbülün sesi onu alıp Adana'ya, çocukluğuna götürdü. 1914 sonbaharında doğduğu Ceyhan'daki narenciye bahçelerinin kokusu geldi burnuna; portakal ve turunc ağaçlarında sabaha şarkı söyleyen bülbüllerin sesini anımsadı. Babası Abdülkadir Kemali Bey'in babaevinde, annesi Azime Hanım'ın sevgisiyle sarıp sarmalandığı, doğayla iç içe güzel bir çocukluk geçirmişti. Ta ki, Kurtuluş Savaşı'na katılmış, zaferden sonra kurulan Cumhuriyet hükümetlerinde milletvekili ve bakanlık yapmış olan babası Abdülkadir Kemali Bey'in iktidarla ters düştükten sonra ailesiyle birlikte Suriye'ye kaçışına kadar... Mehmet Raşit, orta öğrenimini yarım bırakmak zorunda kalmıştı. Aile gittiği yerde pek çok sorunun yanı sıra ekonomik sıkıntıyla da yüz yüze kalmıştı. Suriye'de ve sonradan gittikleri Lübnan'da bulaşıklılıktan matbaa işçiliğine kadar pek çok işte çalışmıştı. 17 yaşındaydı; geleceğe yönelik düşleri vardı. Yoksulluğun yanı sıra babasıyla da anlaşamıyordu. Bir yıl sonra, kendi isteği dışında gittiği ülkede kalmak istememiş ve babaevinden ayrılarak yaşam yolunda tek başına yürümek üzere Adana'ya geri dönmüştü. Sonrası tam bir yaşam mücadelesiydi; çırçır fabrikalarında işçilik, dokumacılık, ambar memurluğu, kâtiplik ekmeğini kazanmak için yaptığı işlerden bazılarıydı. Zorlu bir süreçti, ama bu yaşanmışlıklar ona pek çok şey kazandırmıştı. O dönemde tanıdığı bilinçli bir işçi olan İsmail Usta aracılığıyla sınıfların ortadan kaldırıldığı, kimsenin kimseyi sömürmediği bir dünya görüşüyle ve edebiyatla tanışmıştı. Yaşadığı olaylar, tanıdığı insanlar yazma uğraşının temelini oluşturmuştu. Babaevi, Avare Yıllar ve Cemi adlı romanlarından oluşan Küçük Adamın Romanı üçlemesi üzerinde düşünmeye başlamıştı. Yazdıkları yaşamından izler taşıyordu. Milli Mensucat çırçır fabrikasında işçi olarak çalışan eşi Nuriye ile de o süreçte tanışmış, birbirlerini sevip evlenmişlerdi. Henüz bir yıllık evliyken, kızı Yıldız'ın doğumundan yirmi gün sonra askere alınmış, askerliğini yapmak üzere Niğde'ye gitmişti. Askerliğini yaptığı sırada, Nâzım Hikmet'in ve Maksim Gorki'nin kitaplarını okuduğu için komünizm propagandası yapmakla suçlanıp 5 yıl hapse mahkûm edilmişti. Edebiyata, askerlik döneminde şiirle başlamış, şiirleri birkaç dergide yayınlan-

■ ■ ■

mıştı. Kayseri ve Adana cezaevlerinden sonra 1940'ta gittiği Bursa Cezaevi'nde Nâzım Hikmet'le tanışmıştı. Onunla tanışmak, yaşamını ve yazarlık uğraşını bütünüyle değiştirmiş, önünde yeni ufuklar açılmıştı. Bu dönemde, şiirleri Yusuf Ahıskalı'nın kurup yönettiği SES ve Yeni Ses dergilerinde de yayınlanmıştı; ancak, bir öyküsünü okuyup çok beğenen Nâzım Hikmet'in önerisiyle öykü ve romana yönelmişti.

Orhan Kemal ve Nâzım Hikmet
Bursa Cezaevi'nde

1943'te cezaevinden çıkıp Adana'ya dönünce geçici işlerde çalışarak ailesini geçindirme uğraşına girmişti. 1944'te oğlu Nâzım ve 1949'da oğlu Kemali doğunca ailesi giderek genişlemişti. Ailesini geçindirmek için kâtiplik yapıyordu. Ama 1950'nin politik ortamında, çalıştığı işyerlerinden çıkarılınca Adana'da çalışıp ailesini geçindirmesi olanaksız hâle gelmişti. Öte yandan İstanbul'a gidip yazdıklarını yayınlatarak geçimini kalemle kazanmayı düşünmeye başlamıştı.

1950'de ailesiyle birlikte İstanbul'a taşınmış, üç ay kadar Bursa Cezaevi'nden arkadaşı İzzet'in Kasımpaşa'daki evinde konuk olduktan sonra Haliç Fener'de iki odalı bir ev kiralamıştı. Zor zamanlardı. İlk gençlik yıllarından beri peşini bırakmayan yoksulluk burada da yakasına yapışmıştı. Yalnız kalemle, yazdığı öykülerin ve romanların geliriyle yaşamını kazanmak, ailesini geçindirmek çok zordu. Öykülerini satmak için Babiâli'ye

yürüyerek gidip dönerdi. Üstelik o dönemde, romanlarını, öykülerini yazacak bir yazı makinesi bile yoktu.

Bu konuda çektiği sıkıntıları yakın arkadaşı Fikret Otyam'a yazdığı mektupta dile getirmişti.

"1953-54 kışı, vakit gece. Dışarıda sulu sepken kar, kendini Haliç-Fener'inin ahşap evleriyle ıssız sokaklarına kaldırıp kaldırıp vuruyor. Tükürseniz donacak bir soğuk hâkim dünyaya. Karımla, çocuklarım her zamanki örtülerinin üzerine evde ne kadar battaniye hatta kilim varsa almış, birbirlerine sokularak çoktan uykuya geçmişler, bense uyanığım. Yalnız o gece değil, günler, haftalardan beri uyku tutmuyor. Ufacık ufacak, iç içe iki odada oturuyoruz. Yıllık kira kırk lira... Evet, sadece kırk lira, ama aybaşlarında düzenli bir şekilde ödeyemiyorum. İki aylık birikmiş, üçüncü aydan da almışız. Buna, evin kaynaması gereken tenceresini, ekmeğini ekleyin. Çocukların ayakkabılarıyla kışlık giysilerini ekleyin. Nerede? Evin reisiyim ama cepte dolmuş, otobüs, tramvay parası yok. Soba, odun, kömür hak getire. 'Ne halt edeceğim? Bu işlerin üstesinden nasıl geleceğim? Çoluğu çocuğu bu kışta dondurmadan nasıl çıkaracağım, bahara, yaza?' diye kara kara düşünüyorum. Adana'dan İstanbul'a gelişime bin pişmanım, ama kalsam ne olacaktı?..

...Mangal, soba yok o sırada evimde ya, ne keder? Eski gaz ocağına yarım kilo mu, bir kilo mu ne gazyağı doldurtmuşum. Geçiyorum iç odaya, iç oda büsbütün soğuk, buzdolabı âdeti. Yakıyorum ocağıma avuçlarıma hohlayarak başlıyorum. Neye? Günlerdir kafamda dönüp dolaşan '72. Koşuş' hikâyesine. Yazı makinem filan yok. Ama eski harflerim var. Hızlı yazıyorum bu harflerle. Kendimi işe kaptırdığımı hatırlıyorum. Bir de kendime geliyorum ki, sabah olmuş. Hikâye de bitmiş, attığım taş istediği kuşu vurmuştur. Kara, fırtınaya, soğuğa karşılık ayaklı bir türkü, bir aşk türküsü gibi pırıl pırılım. Bir neşe çılgılığı hâlinde çocuklarımin yanına dönüyor, keyiften dört köşe, sabah kahvaltısı yerine hikâyemi büyük bir coşkunlukla okuyorum onlara! Sonra yeniden oturup yeni harflerle temize çekiyorum. Bu iş de öğleye doğru bitiyor. Öğleden sonra magazinlerden birine koşuyorum. İçim içime sığmamaktadır. Hemen kapacaklar, hiç olmazsa küçük bir avansla eve döneceğim. Et, ekmek, bir şişe Marmara şarabı, kömür alıp, o gece felekten bir gün çalacağım. Çalacağım ya, ilk hayal kırıklığı: 'Eserinizi okuyalım. Kabilse bize yarın uğrayın.'

Eyvah, eyvahlar olsun. Hık mık... Başka çareleri yoktur ki onların da. Kendilerine verilen bir eseri okumadan basmamakta haklılar elbette. Ne yapalım? Yarını beklemekten başka çare yok. Bekliyorum. Ertesi gün küçük avanstan o kadar eminim ki, su bardağında biletiğim paslı jiletimle şıpın-ışi bir tıraş, koşuyorum. Eserlerimi teslim ettiğim dergi sahibi yerine odacı çıkıyor karşıma: 'Sanat müşavirimiz müstehcen buldu. Müsveddelerinizi buyurun...'

Elimde müsveddem, dolaşan ayaklarımla magazin idarehanesinden çıkıyorum. Kar dinmiş, güneş soğuğu kırmış, dünya pırıl pırıl olmuş, bana ne? Bu pırıl pırıl, bu şıkır şıkır dünyadan o kadar uzağım ki alamadığım avanstan çok, yaptığım işin anlaşılamaması...

Orhan Kemal ailesiyle birlikte Cibali'deki evlerinin çatısında

Ne karım, ne de çocuklarımda tek laf... Kendimi sedire kalıp gibi bırakıyorum. Serde erkeklik olmasa ağlayacağım. Hem de katıla katıla..."

Bu mektubu yazdıktan bir süre sonra oturdukları ev satılınca Unkapanı Cibali Fırın Sokak'taki 20 numaralı eve taşınmışlardı. 1957'de oğlu Işık'ın doğumuyla altı kişi olan aile, 1954 yılından 1966 yılına kadar bu evde yaşamıştı.

Yoksulluk bu evde de peşlerini bırakmamıştı. Eşi, pazartesi günleri kurulan semt pazarına akşamları çıkardı, yiyecek gereksinimlerini biraz daha ucuza karşılayabilmek için. Ayrıca kızı Yıldız'la birlikte dikiş dikerek aile bütçesine katkıda bulunmaya çalışıyordu.

Orhan Kemal, düşüncelerinden sıyrılıp yanında uyuyan eşine baktı. 1939'da askerliği sırasında 5 yıla mahkûm edilince eşine yazdığı mektupta, genç olduğunu, yaşamlarının bundan sonra da sıkıntılı geçeceğini, isterse kendisinden ayrılabilceğini belirttiğinde onun verdiği yanıt anımsadı. Nuriye Ögütçü, "Razıyım ne gelmişse başımıza ve ne gelecekse" diye yanıtlamıştı beş yıla hüküm giyen eşini.

Eşi Nuriye, siyasi düşünceleri nedeniyle yaşadığı hapis vb. baskıların yanı sıra yoksullukla, güç koşullarla geçen yaşamını paylaşmış, çocuklarını büyütmek için her türlü özveriye göstermiş, her zaman kendisine destek olmuştur. Yıllarca kiralık evlerde, kirayı nasıl ödeyecekleri kaygısıyla yaşamışlardır. Ama işte şimdi, kira ödemek zorunda kalmayacakları bir evleri olmuştur. Kentten biraz uzaktı, varsın olsun. Havası temizdi, çam ağaçları vardı ve İstanbul'a geldiğinden bu yana neredeyse ilk kez bülbül sesi duymuştu. Orhan Kemal, en çok eşi ve çocukları için seviniyordu... Burasının eşi ve çocukları için güvenilir bir yuva, babaevi olacağını düşünerek geniş bir soluk aldı. Sonra buraya taşınmalarına neden olan olayları anımsadı.

27 Mayıs'tan sonra oluşan görece demokratik ortamda toplumcu yazarlar biraz soluk alma olanağı bulmuşlardı. Yapıtlarını yayınlama ve okura ulaştırma konusunda önlerinde yeni yollar açılmıştı. Toplumcu kitapları yayınlayan yeni yayınevleri açılmış, Marksist klasikler çevirilerek dilimize kazandırılmaya başlamıştı. Bu gelişme, ekonomik olarak da olanaklarının genişlemesini sağlamıştı. Öte yandan, sanatın öteki dallarında da özgür üretme koşulları ortaya çıkmıştı. Ankara'da Asaf Çiyiltepe öncülüğünde kurulan Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) bunların başında geliyordu. 6 Aralık 1963'te kurulan AST devrimci, ilerici bir tiyatro olarak yola çıkmış, bu hedef doğrultusunda oyunlar sahnelemeye başlamıştı.

Orhan Kemal'in romanlarından bazıları Rusçaya çevrilerek Sovyetler Birliği'nde yayımlanmış, ancak henüz telif haklarını alamamıştı. 1963'te Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak geç de olsa (1964) Sovyetler Birliği'nde yayımlanan kitaplarının telif haklarını aldı. Aldığı 9700 lira borçlarını ödemesine ve biraz rahatlamasına yardımcı olmuştu. Aynı yılın eylül ayında Devlet Kuşu romanından uyarlanan "İspinozlar"ın provaları başladı. Öyle heyecanlıydı ki hemen her gün Tepebaşı Dram Tiyatrosu'na gidip provaları izliyordu. Sonunda, 5 yıl bekledikten sonra oyun Ekim ayında sahnelenmeye başladı. Sevincini, yazdığı mektupta Fikret Otyam'la da paylaşmıştı:

"İspinozlar'ı görmemi çok isterdim. O kadar güzel oynuyorlar ki! Basın yeni yeni ilgileniyor, güzel yazılar çıkmadı değil. Ama ne olursa olsun, oyun ken-

di reklamını kendisi yaptı. Dün gece Fatih tiyatrosunda ilk temsil başlamıştı. Biletlerin birkaç günlüğü birden tamamen satılmış. Salon dopdoluydu. İnsan, tuzu olan bir şeyin beğenilmesine çok seviniyor. Yaşasın halk! Valla halk, fakir fukara yani, çok daha iyi anlıyor. TİP bir çiçek göndermişti. Nasıl sevindim, tasavvur edemezsin."

"İspinozlar" Tepebaşı'ndan sonra bir süre de Fatih'te gösterilmiş, büyük ilgi görmüştü. Ama kısa süre sonra hiçbir neden gösterilmeden gösterimden kaldırılmıştı. Orhan Kemal üzülmüştü, ama şaşırılmamıştı; siyasi düşünceleri nedeniyle engellenmesi yeni değildi ki... Nisan 1965'te söylediği şu sözler, yaşamının, yaşam ve edebiyat felsefesinin özeti gibidir: "Yüzyıllar boyunca hiçbir gerçek doğrucu yazar, varlık içinde rahat bir hayat sürmemiştir. Ben de onlar gibiyim. Bu bana kıvanç, gurur veriyor."

Orhan Kemal, mahkeme kapısında arkadaşlarıyla beklerken, Yaşar Kemal'le sohbet ediyor.

Bir süre sonra yaşadığı olay, bir kez daha bu düşüncesini doğruladı. 7 Mart 1966'da bir ihbar üzerine, Türkiye İşçi Partisi Fatih ilçe başkanı Mehmet Şahin ve parti üyesi Mustafa Kutlu ile birlikte tutuklanmış, komünizm propagandası yaptıkları suçlamasıyla hapsedilmişlerdi.

Bu süreci en küçük oğlu Işık Öğütçü şöyle anlatıyor: "1966 yılıydı; ilkokul ikiye gidiyordum. Sabaha karşı eve birileri geldi, ev arandı, belki o sırada annem söylemiştir onların kim olduğunu, sonunda babam onlarla birlikte gitti. Bir iki gün sonra gazete-

lerde Orhan Kemal'in tutuklanma haberleri yayımlanmaya başladı. O zaman babamın bizden uzak kalacağını idrak ettim ve çok üzüldüm. Hatta o yıllarda babamdan çok istediğim bir şey vardı. Bisiklet almasını istiyordum; adamcağızın da başının etini çok yemiş olmalıyım ki, Fikret Otyam hapishaneye bir mektup yazıp şöyle demiş: 'Herkes çabuk çıkmanı istiyor, özellikle de Işık

bisikletten falan çoktan vazgeçti, babam çabuk gelsin, yeter diyor.’ Benim bu hâlim babamın o kadar içine işlemiş ki, hapisten yazdığı bir mektupta ‘Çıkınca bisikletini mutlaka alacağım’ diyordu.”

Orhan Kemal’i cezaevi sürecinde dostları, yazar arkadaşları yalnız bırakmadılar. 7 Nisan’da Türk Edebiyatçılar Birliği, onunla dayanışmada bulunmak amacıyla bir etkinlik düzenlemişti. Orhan Kemal’in 30. sanat yılı nedeniyle düzenlenen etkinlikte Yaşar Kemal, Melih Cevdet Anday ve James Baldwin yaptıkları konuşmalarda onun yazarlığının yanı sıra hapsedilmesine duydukları tepkiyi de ifade etmişlerdi. Orhan Kemal, 35 gün Sultanahmet cezaevinde yattıktan sonra, 13 Nisan 1966’da tahliye edilmişti.

Çıkar çıkmaz tekrar çalışmaya başladı. Gösterimden kaldırılmasına karşın, “İspinozlar”ın gördüğü ilgi, Orhan Kemal’in Murtaza’yı ve 72. Koğuş’u oyunlaştırmasında itici güç olmuştu. Aynı yılın haziran ayında oyunlarının üzerinde çalışırken, Unkapanı’ndan Fatih’e taşınmak zorunda kalmışlardı. Barınma gereksinmesi büyük bir sorundu ancak o dönemde kalıcı bir çözüm üretmek-

ten çok uzaktı. Bununla birlikte 1960’lı yılların ikinci yarısından sonra, yapıtları daha fazla tanınmaya, kitapları art arda okurlarıyla buluşmaya başlamıştı. Artık yapıtlarından para kazanabiliyordu. Asıl gelişme Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından oyunlarının, tiyatroya aktarılan öykü ve romanlarının sahnelenmesi sonucunda gerçekleşmişti. Bir dönem kömür ve yiyecek gereksinimini karşılamak için avans almak umuduyla dergi kapılarını çaldığı ve düş kırıklığı yaşadığı 72. Koğuş yüzünü güldürmüştü.

AST, repertuarında ülkemiz yazarlarının yapıtlarına yer verirken Orhan Kemal’in pek çok öyküsünü ve oyunlarını da göz önüne almıştı. 72. Koğuş, 1967 yılının ocak ayında, Asaf Çiğiltepe’nin yönettiği Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından sahnelenmeye başlamış, izleyicilerin büyük ilgisini çekmişti. Oyunun başarısı ve izleyicilerin büyük ilgisi Orhan Kemal’i çok mutlu etmiş, çalışma isteğini artırmıştı. 1967 yılı ocak ayında, üzerinde çalıştığı Arkadaş Islıkları romanını tamamlayarak Cumhuriyet’e vermiş, Şubat ayında Müfettişler Müfettişi kitabının ikinci cildini yazmaya başlamış, Haziran ayında Eskici ve Oğulları adlı oyunu yazmayı bitirmişti.

72. Koğuş’un izleyici tarafından ilgi görerek yaygın biçimde sahnelenmesi, ona ekonomik olarak da yeni olanaklar sağlamıştı. Tam o günlerde, gazeteci Halit Çapın’ın Basınköy’deki dairesinin satıldığını öğrenmiş, eşiyle konuşarak bu olanığı değerlendirmeye karar vermişlerdi. Böylece, oyunlarından ve romanlarından gelen parayla, biraz da borçlanarak Halit Çapın’ın Basınköy’deki Ebüzziya Tevfik Blok’taki 6 numaralı dairesini satın almışlardı. Bu gelişme bütün aileyi sevindirmişti. Sonunda ev kirasından kurtuldukları için mutluydular. 1967’nin haziran ayında bir yıl oturdukları evden ayrılarak kendi dairelerine taşınmışlar ve çabucak yerleşmişlerdi.

Orhan Kemal, yerinden kalkıp pencereden dışarı baktı. Ortalık yeni ağarıyordu. Sessizce yandaki küçük odaya giderek masasının başına geçti... İki oda bir salondan oluşan dairenin küçük odası onun çalışma odası olarak düzenlenmişti. Orhan Kemal daktilosunu önüne çekip yazmaya başladı. Sonunda bir daktilosu olmuştu ve yazılarını artık onunla yazıyordu.

Orhan Kemal’in daktilosu

Orhan Kemal hem evin borcunu ödemek hem de ailesini geçindirmek için var gücüyle çalışıyordu. Sabahları çok erken kalkıp çalışma alışkanlığını burada da sürdürdü. Bir süre sonra, aile buradaki yaşamına alıştı. Taşındıkları günlerde, Vefa Lisesi’nde okuyan oğulları Kemal’in bitirme sınavları sürüyordu. Sınavlarına buradan gidip gelmiş, o yıl girdiği sınav sonucunda Hukuk Fakültesi’ni kazanmıştı.

Orhan Kemal, yazdıklarını yayıncılara götürmek ya da arkadaşlarıyla buluşmak için bazı günler Cağaloğlu'na gidiyordu. Cağaloğlu'na gitmek için, gazetecilerin "Basın Odası" dedikleri Basıncık-Eminönü otobüsünü kullanıyordu. Otobüs Basıncık'den Vilayet'in önüne kadar giderdi.

Kemali Öğütçü anlatıyor: "Arkadaşları Muzaffer Buyrukçu ve Talat Kılıç'la Meseret'te ya da İkbal kahvesinde buluşurlardı. Konuşurlar, espriler yaparlar, gülerlerdi. İkisi Toprak Mahsulleri Ofisi'nde çalışıyorlardı; buluşmaları onların öğlen saatlerine denk geliyordu. Onlar işlerine dönünce Orhan Kemal oturup çalışıyor, sonra da yayınevlerine gidiyordu. Sirkeci'deki Adana Kebap lokantası da gittiği yerlerden biriydi."

Orhan Kemal, Basıncık'e taşındığında pek çok hazır komşu buldu; gazetecilerin, karikatüristlerin yanı sıra Basıncık'de yaşayan yazar arkadaşları da vardı. Kemali Öğütçü anlatıyor: "Biz taşındığımızda Çetin Altan, Yaşar Kemal Basıncık'de oturuyordu. Mim Uykusuz vardı; Püf Noktası'nı yazan Leyla Soykut alt katımızda otururdu. Çıktığımızda konuşurdu, karşı blokta oturan komşumuz Çetin Altan sık sık gelirdi. Ahmet ve Mehmet Altan kardeşler çocukluk arkadaşlarımdı; Mehmet Altan sabahtan akşama kadar kitap okurdu, ikisi de çok okurlardı. Ben futbol oynuyordum, babamın bana düşkün olmasının sebebi buydu. O da oynardı, futbol oynamak kızlarla gezip dolaşmak ilgisini çeken konulardı. Futbolcu olabilirdim, ancak babamın ölümünden sonra 'Topa çıktığımızda sakatlanırsak ne olur?' diye düşünerek vazgeçtim."

Işık Öğütçü de o günlere ilişkin şunları anımsıyor: "1967'de Basıncık'e taşınmıştık. Babam ağabeyimin maç saatlerinde çıkar, onu seyrederdi. Bugün ben bir yazarın ya da sanatçının maç seyrettiğine tanık olmuyorum. Belki de günümüzde eğlenme ve dinlenme araçları çok çeşitlendiği için insanlar evlerine daha çok kapanıyordur. Babam futbolu zaten çok severdi. Evde spor dergilerimiz vardı. Babam dinlenmek için o dergileri okurdu. 'Benim işim değil, ben gidip seyretnemem,' diye düşündüğünü, araya mesafe koyduğunu hiç hatırlamıyorum."

Eşi Nuriye Öğütçü pazar alışverişi için yıllarca yaşadığı Unkapanı'ndaki pazartesi pazarına gitme alışkanlığını sürdürse de zamanla alışveriş için Cennet Mahallesi'ne ve Küçükçekmece'ye gitmeye başladılar. Kemali Öğütçü anlatıyor: "Cennet Mahallesi'nden alışveriş yapardık. Orda kasaplar vardı zamanında, Küçükçekmece'ye kasaba gider dönerdik. Annem pazar alışverişini Unkapanı'ndaki pazartesi pazarından yapardı. Basıncık'den inince Menekşe'ye giderdik."

Basıncık, doğal güzellikleri olan Küçükçekmece ve Menekşe'ye çok yakındı. Basıncık'ün içindeki çam ağaçları, Marmara Denizi'ne açılan Menekşe Koyu ve Florya Ormanı doğaya yakın bir yaşam olanağı sunuyordu. Aile, Unkapanı'ndayken deniz için yılda bir kez Büyükada'ya giderdi, ama burada deniz çok yakındı. Çocuklar kısa süre içinde Menekşe Koyu'ndaki plajı keşfetmekte gecikmediler. Orhan Kemal denize çok düşkün değildi. Çocukların sıkça vakit geçirdiği Menekşe plajına birkaç kez gitti yalnızca.

Işık Öğütçü anlatıyor: "Bir yaz, yine benim ısrarımla, bizim Basıncık'ün Menekşe'deki plajına gittik. Saat beş veya altı sularıydı. Babamı hep giyimli kuşamlı görmüştüm; ilk kez orada çıplak gördüm. Böyle zayıf, cılız, bembeyaz bir vücut... Babamın kırılğanlığına dair ilk anım. Hiç görmesem belki daha iyi olurdu. Kumlarda oturdu. Denize girip girmediğini hatırlamıyorum. Sonra kalktık, eve döndük."

Orhan Kemal, kira ödemek zorunda kalmamasının yanı sıra çocuklara daha güzel yaşama olanağı sunan evinin bulunduğu Basıncık'e taşındığı için mutluydu. Fakat taşındıktan kısa süre sonra Asaf Çiğiltepe'nin bir trafik kazasında öldüğünü duyunca son derece üzüldü ve sarsıldı. Temmuz sonlarına doğru Ankara'ya gitmek istedi, ancak sağlığı buna izin vermedi. Arkadaşı Fikret Otayam'a şunları yazdı mektubunda:

"Oraya gelmek isteğim, şimdi de bir kalp rahatsızlığı yüzünden bir türlü gerçekleştiremedi. Hani şu 'angine de poitrine' dedikleri şeyin başlangıcı ya da o neviden bir başkası. Dün gece saat ikiden itibaren uyuyamadım. Tuhaf bir tıkanıklık, damarlarda çekilme. Göğsümde acı bir ağırlık..."

Yılların yorgunluğu, üzüntü ve sıkıntıları kalbini yormuş, onu güçsüz bırakmıştı. Taşındıkları yılın Ağustos başında eşiyle denize giderken yeni bir kriz geçirdi. Ancak bunu umursamadı ve günlük yaşamını olduğu gibi sürdürdü. Denizden dönünce otobüse binip Cağaloğlu'na gitti. Ancak orada bir kriz daha geçirdi. Arkadaşlarının götürdüğü doktor hemen hastaneye yatması gerektiğini söylediye de ancak iki gün sonra Cerrahpaşa Hastanesi'ne yattı, "angine de poitrine" tanısı kondu ve burada tedavi gördü.

24 Ağustos'ta hastaneden çıktığında dokuz kilo zayıflamıştı. Doktor, en az on beş gün evde dinlenmesini, yazı dahi yazmamasını öğütlemişti. Ama Orhan Kemal, koşulları gereği bu öğüde uyamadı. Nurer Uğurlu, Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi kitabında Orhan Kemal'in bu konudaki şu sözlerine yer vermiştir:

"Düştüm yine İstanbul sokaklarına ağır aksak... Cebimde, başta Trinitrine, çeşitli ilaçlar... Hiç acele etmeden, sağı solu kollayarak yürüyorum. Sinirlenmemem, aslında bakarsan daha birkaç ay evde, tam bir dinlenme hâlinde sırtüstü yatmam gerek... Hele yazı makinemin başına geçebilmem için aylara ihtiyacım var. Var ama nerde?.. Şu ara ne piyango çarptı, ne de Toto'dan yüklüce bir şeyler kazandım. Sağlık kurallarına titizlikle uymak, mutluların harcı. Hele yatmanız uzun sürsün de görün... Değil hatır gönül, işlemez hâle gelirsiniz. Onun için hastalıktan sonra nekahetimi kısa kesip, yollara düşmek, kapılar çalmak, merdivenler inip, merdivenler çıkmak zorundayım."

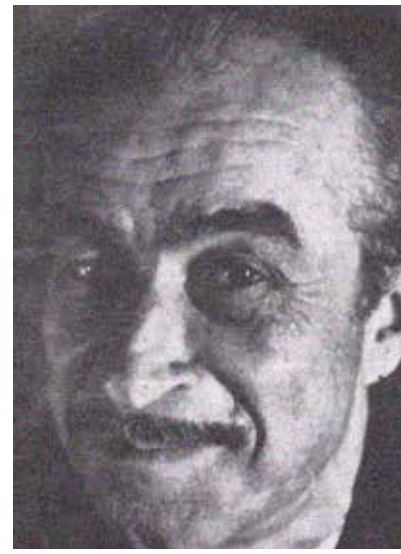
1967 yılının Eylül ayında, küçük oğlu Işık Basıncıköy Rotary İlkokulu'nun 4. sınıfına kaydoldu. Okul binası yeni yapılmıştı. Yeni okulun ilk öğrencileri oldular.

Orhan Kemal'in kitapları satılmaya, oyunları oynamaya başlamıştı; bu durum onu ekonomik olarak biraz rahatlatmıştı. Ancak tam da o dönemde yakasına yapışan hastalıklar mutluluklarını gölgeledi. Yılların sıkıntıları yorgunlukları, çok çalışmak ve daha pek çok nedenle hastalıklar art arda kapısını çalmaya başladı. Yine de çalışmalarını yoğun olarak sürdürüyordu. Ocak 1968'de, daha önce İspinozlar adıyla sahnelenen "Yalova Kaymakamı" adlı oyunu Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda sahnelenmeye başladı. Oyunun ilk gösteriminde Orhan Kemal,

Boyacı Bayram rolünde sahneye çıktı. Oyun büyük ilgi gördü. Orhan Kemal buna çok sevinmişti. Ancak şubat ayında hastalanarak Vakıf Gureba Hastanesi'ne yattı ve orada kist dermoit ameliyatı oldu. Hastaneden çıktıktan bir süre sonra, tekrar hastalanarak Aşağı Gureba Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'na yattı. Tedavi görüp taburcu olduğunda oldukça zayıflamıştı. Bu süreci, arkadaşı Fikret Otyam'a yazdığı mektupta şöyle anlattı:

"Ben son günlerde müthiş denmeye seza ameliyatlar geçirdim. Adına 'kist dermoit' diyorlar. Narkozla bayıltıldılar. Uyandığım zaman her şey bitmiş. Senin anlayacağın, belkemiğimden birkaç hasta kemikler çıkarmışlar, kuyruk sokumumun altındaki kıl torbacığını almışlar, kuyruk sokumumdan cerahatli bir kısmı kesmişler. On beş gün hastanede yattım. (...) Şimdi iyiceyim. (...) Her gün Aşağı Gureba Hastanesi'ne gidip pansuman yaptırıyorum."

Bu dönemde, Sovyet Yazarlar Birliği'nden bir davetiye aldı. 1968 Haziran'ında Maksim Gorki'nin 100. doğum günü için düzenlenecek törene davet edildiler. Ancak Orhan Kemal, pasaport verilmediği için törene gidemedi. Üstelik yeni bir ameliyat daha olması gerekiyordu. Ağustos ortalarında yeniden hastaneye yattı. Fikret Otyam'a yazdığı mektupta durumunu şöyle anlattı:

"Gene hastanedeyim. Bugün dokuzuncu gün. Beşinci mi, altıncı mı bir ameliyat daha... Gene de tam geçmiş değil, ama geçmeye yüz tuttu. Bu haftadan sonra taburcu olacağımı sanıyorum."

Hastaneden çıkınca, daha önce başladığı "Kardeş Payı" oyununun üzerinde çalışarak eylül sonunda bitirdi. Tedavi olmak için yurtdışına gitmek istedi, ancak pasaport alamadığı için bunu gerçekleştirilemedi.

Orhan Kemal, hastalıklarına karşın sabahları erkenden kalkıp kitaplarını yazmayı sürdürüyordu; bu çalışmalarının sonucunda 1968'de Önce Ekmek, Arkadaş Işıkları,

Sokaklardan Bir Kız adlı kitapları yayımlandı. Kitaplarının arka arkaya yayımlanması, okurlardan ve sahnelenen oyunlarının izleyicilerden ilgi görmesi onu mutlu ediyordu. Buna bir sevinç daha eklendi. Ankara Sanat Tiyatrosu'nda 372 kez temsil edilen 72. Koşuş dolayısıyla Orhan Kemal yılın en başarılı oyun yazarı seçilmişti. Ancak sağlık sorunları sürüyordu. Ocak 1969'da kontrol için gittiği doktorlar, diğer hastalıklarının yanı sıra taşıkardi ve anfizem tanısı koydular. Durumu iyi

değildi, bir kriz daha geçirince Çetin Altan Şubat ayında onu arabasıyla götürüp Cerrahpaşa Hastanesi'ne yatırdı.

17 Şubat'a kadar hastanede kaldı, kalpte ve ciğerlerde bir şey bulunmadığı, dinlenmesi, çok çalışmaması gerektiği söylendi. Oysa çalışmamak ya da çok çalışmamak Orhan Kemal'in elinde değildi. Sabahları erkenden kalkıp çalışmak onun için bir yaşam biçimiydi. Ahmet Köklügiller'in

Varlık dergisinin Mart 1968 sayısında yayımlanan "Nasıl Yazıyorlar?" başlıklı yazısındaki kendi anlatımından okuyoruz: "Çoğunluk geceleri, sabaha karşı saat dörtte kalkar, kahvemi kendi elimle pişirir, makinemin başına geçerim. Üç, dört, beş; bazen hızımı alamam altı saat durmamacasına çalıştığım olur."

Çalışma alışkanlığına ilişkin oğlu Kemali Öğütçü şunları anlatıyor: "Müthiş bir gözlem kabiliyeti var... Çalışan insanları, yerleşim yerlerini gözleyerek öyküyü önce kafasında kuruyor, daha sonra yerleştirdiğini yazıya döküyordu. Babam yazılarını daktiloyla yazardı. Basıncı'de de sabah erken kalkıp çalışır, öğleden sonra dinlenirdi; öğle uykularını severdi. Bazı günler otobüsle Çağaloğlu'na gidiyor, işini bitirince öğlenleri eve dönüyordu. Biraz dinlendikten sonra tekrar gidiyordu."

Küçük çocukların olduğu bir evde öyküye, yazmaya yoğunlaşmak çok kolay olmasa gerek. Eşi Nuriye Öğütçü çocukları, babaları çalışırken rahatsız etmemeleri konusunda uyarıya da çocuk dünyası yasak sınır tanımıyordu. Orhan Kemal, zaman zaman zorluklar yaşasa da bunu güzellikle aşmasını biliyordu.

Orhan Kemal oğlu Işık ve eşi Nuriye Öğütçü ile Cerrahpaşa Hastanesinde, 1969

En küçük oğlu Işık Öğütçü anlatıyor: "Ben 1957 doğumluyum. Babam benim doğumumu başka hiçbir kardeşime nasip olmayan bir biçimde günüyle, ayıyla, saatiyle kayda geçirmiş. Babamla bizim beraber olma süremiz on üç yıl. Babamın edebi kişiliği, bu çocuk baba ilişkisinde elbette gündemde değildi. Babam çalışma odasına gider, bir şeyler yazardı. Çocuk aklımla nereden bileyim, kocaman bir yazarla yaşadığımı? Ben, en küçük çocuk, Fikret Otyam'ın deyişiyle 'tekne kazıntısı' olduğum için biraz torpilliydim. Babam çalışırken odasının kapısını kapalı tutardı. Tabii, annem, babamı rahatsız etmeyeyim diye odaya girmemi engellemeye çalışırdı. Dört beş yaşlarında bir çocuk istediği kadar yasaklansın, sınır tanımaz. Ben gene de girerdim babamın odasına, çalışmasını bölerdim. Babam çocukları çok iyi anlar, nasıl kendine bağlayabileceğini bilir. Bazen çalışma odasındaki yatağın üzerine bir gofret koymuş olur; 'Bak oğlum, kuş getirdi bunu' derdi. Benim o heyecanım, mutluluğum, gofreti yerken yüzümün aldığı biçim onu da çok etkilerdi sanırım. Sonradan okuduğumda birçok öyküsünde, romanında bunun yansımalarını gördüm. Yalnız bunun da değil, okuduğumuz çizgi romanlardan etkilenip sokaklarda koşup oynamamızın, haykırışlarımızın... Ne zaman babamın çocuk kahramanlarını okusam o kahramanlarda hep kendimi görüyorum. Babam bayramları hep birlikte geçirmemize önem verirdi. 'Şu kitabımı bir tefrika etsem de, avans alsak bayramı paralı geçirsek' dediğini çok hatırlarım. Paralı geçen kimi bayramların sabahlarında bize de harçlık verirdi."

Orhan Kemal, çocuklarını sevip önemsiyor, onların gereksinimlerini karşılamak için var gücüyle çalışıyordu. Işık'a bisiklet alacağına söz vermiş ama o dönemde tutuklandığı, daha sonra hastalıklarla uğraştığı için bir türlü yerine getirememişti. Sonunda, aradan birkaç yıl geçse de sözünü tuttu. Işık Öğütçü anlatıyor: "Nihayet 1969 yılında o bisikleti aldı, üstelik ben de babamı o bisiklete bindirdim. Koca adam oğlunu kırmadı, o iki tekerlekli bisiklete bindi. Onun bisikletin üstünde şöyle bir gidip gelişi benim gözümde hâlâ çok canlıdır."

O günlere ilişkin, Sirkeci'ye bisikleti almak için birlikte gittikleri Kemali Öğütçü de şunları anımsıyor: "Işık 12 yaşındaydı. Babamla bisiklet almaya gittik.

Sirkeci'den aldık. Sirkeci-Halkalı trenine bindik. Bisikleti trenle getirdik. Menekeş istasyonunda indik. Oradan Basıncöy'deki evimize getirdik. Ben de yıllarca kullandım o bisikleti. Onunla İstanbul'a bile gidip geldim. Basıncöy'den Fatih'e bisikletle gittiğimi Işık bilir."

Bu yaşanmışlıklar ve tanıklıklar, Orhan Kemal'in, çocuklarını nasıl sevip önemseddiğini, bazen onlarla akran gibi davrandığını ortaya koymaktadır. Onların duygularını önemsiyor, düşlerini gerçekleştirmeleri için yol gösteriyor, yardımcı oluyordu.

Orhan Kemal, bir akşam masasının üzerinde daktiloyle yazılmış bir metin buldu. Merakla alıp okudu.

"Ev Hâli (Hikâye)

Kemali Kemal

-Bıktım artık, yeter. Düşün yakamdan be! Nedir bu çektiğim, mecbur muyum?

İçki içtiği zamanlar böyle olurdu. Önüne gelene bağırır çağırır, kıyameti koparırdı.

-Hiç rahat yüzü görmeyecek miyim ben. Akşama kadar dolaş, beş para etmeyen birtakım heriflerin ağız kokusunu çek. Sonuç, hiç. Birtakım hesaplar çıkarırlar önüne, kendilerini acındıracak hale sokup, karşı tarafı kafeslemekle meşgul olurlar. Ama işleri düştüğünde arkada kuyruk sallarlardı.

Eski, çok eski gençliği aklına gelirdi böyle zamanlarda. Her türlü mes'uliyetten uzak, arkadaşlarıyla sabahlara dek, o meythane senin, bu meythane benim dolaşırlar, nara atarlar, bu ara kendilerine ters bakan birini gördüler mi hemen çullanırlardı üzerine. Aynı hışımla mahalleye girerler bir nara da burada attıktan sonra tekrar buluşmak üzere eve girerlerdi. Narasını duyan anası çabucak davranır, sokak kapısını açardı. Ayakta duracak hali kalmayan oğlunu binbir güçlükle odasına çıkarır, soyar, yatağına yatırır.

Günün birinde karşısına çıkan kız onun hayatını değiştirecek, o serseri hayat-tan onu uzaklaştıracaktı. Değil arkadaşlarını görmek, iki kadeh rakıya hasret kalmıştı. Bir de çocuğu olmuştu, arkadan bir daha. Daha çok çalışması icap ediyordu. Bütün kapılar yüzüne kapanıyordu. Hayatın ne denli zor olduğunu anlıyordu. Oturdıkları eve de ev denmezdi hani. Ahır bozması bir yerdi. Çokluk kirasını dahi veremediği günler olmuştu.

Karısının sesi ile kendine geldi.

-Bugün elektrik parası geldi, dedi. Bende yoktu, komşudan aldım.

Tam da sırasıydı hani. Hepte parasız olduğu zamanlar böyle üst üste gelir, müşkül durumda kalırdı.

-Bir bu eksikti. Elde avuçta bir şey yok, gelen gidiyor. Ne kazanıyorsun, aldığın para seni idare ediyor mu diyen yok. Herifler alacaklarına aslan kesiliyorlar.

Bu hayattan bıkmıştı. İntihar etmeyi düşünmüyor değildi, fakat bunu bir alçaklık olarak görüyordu. İntihar etmeye ettin, arkada kalanlar ne olacak. Aç, sefil, perişan. Bunu düşünmüyor mu aklı darmadağın oluyordu.

Karısına döndü:

-Bu iş böyle yürümez. Koca evin masrafları tek kişiye yüklenmez, insafsızlık bu doğrusu. Şuraya bak! Kazık kadar erkek evlat yetiştir, yedir içir sana faydası ne, hiç. Yarın öbür gün hayatını kazanırda evlendi mi seni düşünmez bile.

Karısı böyle zamanlarda sesini hiç çıkarmaz, bir köşede sessizce ağlardı. Kocasına hak vermiyor değildi. Fakat ne yapsındı. Bu yaştan sonra nerede çalışabilirdi. Zaten sıhhati de müsait değildi.

Oğluy'sa babasının bu konuşma tarzına şaşıp kalmıştı. Demek ki bu aileye yük oluyordu. Madem öyle gider çalışırdı. Düşünmeye başladı. Ertesi gün evden çıkıyor,

dolaşmaya başlıyor. Hiç iş yok, ümidini yitireceği anda gözüne bir lokanta çarpıyor, vitrinde 'Çırac Aranıyor' yazısı. İçinde bir umut parlıyor. Lokantaya giriyor, anlaşıyorlar. Hemen işe başlıyor. Hafta sonunda parasını alıp eve geliyor, al, diyor babasına. Bundan böyle senin yardımcın olacağım, seni büyük bir yükten kurtaracağım.

Birden kendine geldi. Tamam, neden olmasın, madem beni istemiyorlar, istemediğim yerde ne diye kalayım.

Babası bağırmaya devam ediyordu:

-Babam bize baktı mı sanki!

Babası aklına geldi. İri boylu posluydu. Eve geldiği zaman çıt çıkmazdı. Herkes korkusundan bir kenara çekilir, beklemeye başlardı. Çokluk kardeşi babasına kendini şikayet ederdi. O zaman canı çıkıncıya kadar, sırtında oklava kırılınca ya kadar dayak verdi. İnsafsız adam acımadan da vururdu hani, ama kendisi bir fiske bile vurmamıştı bunlara, fakat ileriye düşündükçe..

Çok sevdiği küçük oğlunun sesi geldi kulağına. Yatağından kalkmış uykulu gözlerle bakıyordu. Çok seviyordu bunu, kendine kardeşini hatırlatıyordu çokluk. Fakat bunun da ileride el kızına yarayacağını aklına getirince neşesi kaçtı; Yerinden kalktı, odasının kapısını sertçe kapattı.

Yalnız kalınca:

-Anne, dedi. Bu iş böyle yürümez. Her zaman böyle. Madem ona yük oluyorum, yarından tezi yok okulu bırakıyorum. Çalışacağım!

Anne oğlunun bu hareketi karşısında şaşırıp kalmıştı.

-Amma da yaptın ha oğlum, babanı bilmez misin. İçtiği zaman hep böyle olur, ne dediğini bilmez.

Oğlu iyice sinirlenmişti:

-Yük olduğum yerde kalmak istemem anne. Bunu böyle bilin. Yalnız içki içtiğinde değil, sırası geldi mi her yerde bunu ortaya atar. Yeter artık. Benim de bir izzeti nefsim var.

Anne de şaşırmış kalmıştı. Babayı mı idare etsin, çocukları mı. Neydi çektiği böyle senelerdir.Taş olsa çatlardı hani. Ne de olsa babasıydı. Bağırır çağırırdı hakkıydı. Zaten o lafi içkili anında söylemişti. Adamda senelerdir sağa sola koşmaktan sinir mi kalmıştı.

Oğlunun bu türlü hareket tarzına sinirlenmişti.

-Ne hâliniz varsa görün. Canınız cehenneme! Sizler için kendimi üzecek değilim.

Rüyasında kötü kötü rüyalar görmeye başladı. Oğlu hakikaten evi terk edip gitmiş. Annesinin yalvarmasını falan boş vermiş. Çalıştığı yerde sigara, içkiye alıştırılmışlar, onu serseri yapmışlar. Kötü kötü insanlarla düşüp kalkmaya başlamış. Adam öldürmek, hırsızlık yapmaya başlamış. Derken polislerle silahlı bir çatışma sonucu bir kurşunla yere. Aniden yattığı yerden fırladı. Hemen oğlunun yanına gitti, uyuduğunu görünce yanağından öptü. Üstünü örttükten sonra, yatağına döndü. Ya sahiden yarın çeker giderse ne yapardı sonra. Buna mani olmalıydı, icap ederse kendi çalışır, onu çalıştırmazdı.

Uyandığında ortalık aydınlanmıştı. Henüz herkes uyuyordu. Hırkasını sırtına aldı, sessizce mutfağa geçti. Ocağın üzerine çaydanlığı oturttu. Bir sigara yaktı. Hem içiyor hem de bu işe bir hal çaresi arıyordu. Kocasıyla konuşsa iyi olacaktı.

Kocasının odasına geldi. Uyanmıştı. Akşamki halinden eser kalmamıştı. Akşam bağırıp çağıran o değildi sanki.

Oğlunun yapmak istediği şeyi söyleyince, babası ciddileşti. Demek o haliyle kalplerini kırmıştı. Kendisi hayattayken oğlunun çalışmasına göz yumamazdı, böyle bir şeyi düşünemiyordu bile. 'Uyanınca bana gönder.'

Biraz sonra yanındaydı.

-Bana bak, sana tek bir sözüm var. Okula devam edeceksin ve bitireceksin. Senden başka bir şey istemiyorum. Anladın mı bu okul bitmeli.

Çocuk cevap verecek kelime bulamamıştı. Hayalleri bir anda yok oldu. 'Peki baba' diyebilirdi sadece. Kahvaltı yapmak üzere sofaya geçti.

11.2.969"

Kemali Öğütçü o güne ilişkin şunları anlatıyor: "Yazdığım öyküyle babamı sorguladım o da beni sorguladı. Öğlenleri geliyordu, dinlenip gidiyordu. Ben bir öykü yazdım, çektiğimiz sıkıntıları anlattım, masasının üstüne bırakıp çıktım. Akşam döndüğümde odasından beni çağırdığını duydum. 'Kemali!' diye seslendi. Korktum. 'Eyvah yandık!' dedim kendi kendime; çekinerek içeri girdim. Yüzüme baktı. 'Bu ben miyim?' dedi. 'Hayır' dedim. 'Ben biliyorum kim olduğun'u dedikten sonra ekledi: 'Üzerinde düzeltmeler yaptım.'

Babam bir öğretmen gibi düzeltti öyküyü. Sonra alıp götürdü. 'Ev Hali' adlı öykümü Hüsamettin Bozok'un Yeditepe dergisinde yayımlattı. Sonra bana bir şey söyledi, 'Yazar olmak istiyorsan, sakın benim oğlum olduğun'u söyleme' dedi. Ne kadar haklı olduğunu kısa süre içinde gördüm. Ben bunun acısını Varlık dergisine gittiğimde çektim. Yazdığım bir öyküyü Varlık Yayınevi'ne götürdüm. Yaşar Nabi alıp okuduktan sonra bana, 'Orhan Kemal olsa başka yazardı' dedi. 'Ben Orhan Kemal değilim. Olduysa yayınlayın, olmadıysa çöpe atalım' dedim. Bir daha da yazmadım. Bir kişinin nasıl engel olduğuna dair örnektir bu. Yazmayı sürdüremeyişimin bir sebebi de şu: Eczacıyım; tam yazarken bir hasta geldi, çalışma yarım kaldı, 3-4 öykü yayınlattım, ama sonra sürdüremedim. Bir işte yoğunlaşmak gerekiyor, kendini vereceksiniz, seveceksiniz. Hangisini seveceksiniz? İki sevgi aynı anda olmuyor, eczacılığı da seviyorum."

Orhan Kemal, yazar kimliğinin çocuklarının önünü kesmesini, onları olumsuz etkilemesini istemiyordu. Öte yandan kendi yazdığı kitapları okumaları konusunda da onları zorlamadı.

Işık Öğütçü anlatıyor: "Ben on üç yaşına kadar babamın yazdığı tek satırı bile okumamıştım. Kendisi de bana 'Al şu kitabımı oku oğlum' dememiştir. Bir gün yine Basıncıköy'de babam ve ağabeyimle otururken –orta bire gidiyordum o sıralar– ağabeyim, 'Yavaş yavaş kitap okumaya başlasan iyi olur' dedi. Babam konuşmaya katıldı ve kendi kitaplarını değil, İki Çocuğun Devriâlemi'ni okumamı önerdi. On iki ciltlik bir kitaptır. Çünkü gençliğinde o da okumuş ve çok etkilenmiş; kendi yazdıklarında da İki Çocuğun Devriâlemi'ne göndermeler vardır. Babamın ölümünden sonra orta sona gelene kadar otobiyografik romanlarından başlayarak bütün kitaplarını okuyup bitirdim."

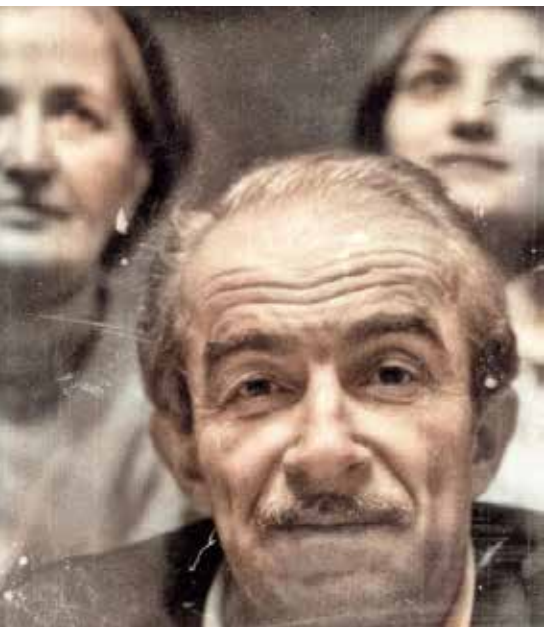
Orhan Kemal oğulları Kemali ve Işık ile Basıncıköy'deki evlerinde

1960'lı yılların sonuna doğru, Orhan Kemal'in kitapları art arda yayınlanmış, okur kitlesi oldukça artmıştı. Tiyatro ve edebiyat dünyasında çalışmalarına değer veriliyordu. Nisan 1969'da Eskici ve Oğulları Ankara Sanat Tiyatrosu'nda Eskici Dükkan'ı adıyla sahnelenmeye başladı. Mayıs ayında bir sevinç daha yaşadı. Önce Ekmek adlı öyküsü 1969 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanmıştı.

Orhan Kemal, bir yandan gezip görmek bir yandan da tedavi olmak için yurtdışına gitmeyi çok istiyordu. Ancak kendisine pasaport verilmediği için bu isteğini gerçekleştirilememişti. Onun pasaport alabilmesi için arkadaşı Fikret Otyam sürekli uğraşıp duruyordu. Bu uğraşmaların sonucunda Orhan Kemal, 23 Temmuz 1969'da pasaportunu aldı. Alır almaz, eşiyle birlikte, Sovyet Yazarlar Birliği tarafından davet edildiği Sovyetler Birliği'ne, Moskova'ya gitti. Orada geçirdiği kanama nedeniyle hastaneye yatırıldı. Kendisine büyük ilgi gösterildi; hekimler beş altı ay kalıp iyice tedavi olmasını, dinlenmesini önerdiler. Ancak Orhan Kemal, on gün sonra henüz tedavisi bitmeden hastaneden çıktı. Çocuklarını merak ediyordu. Okullar açılacağı için, çocukların kendilerine gereksinimi vardı. Ayrıca o dönemde evleri henüz kaloriferli değildi, kış için odun kömür almaları gerekiyordu.

Orhan Kemal, eylül ortasında Türkiye'ye döndükten sonra üst üste birkaç sevinç yaşadı. Önce Ekmek kitabı bu kez Türk Dil Kurumu 1969 Hikâye Ödülü'nü almıştı. Oyunlarını izleyicilerle buluşturan Ankara Sanat Tiyatrosu 22-29 Ekim 1969 günleri arasında "Orhan Kemal'e Saygı Haftası" düzenlemişti. AST'ta yapılacak törene katılmak üzere hep birlikte Ankara'ya gittiler. Kemali Öğütçü o güne ilişkin şunları anımsıyor: "Hep birlikteydik. 72 Koşuş sahneleniyordu. Oyunun sonunda babamı sahneye çağırdılar. Sorular soruldu. Birden fenalaştığını fark edip sahneye fırladım. 'İndirin babamı!' dedim; indirdiler. Biraz sonra kendine geldi. Tiyatrodan otele gidene kadar 15 dakikalık yolu 1 saatte aldı."

Orhan Kemal, sağlığının bozuk olmasına karşın, yoğun çalışmayı sürdürüyordu. 1969'un son günlerinde Cumhuriyet'te Üçkâğıtçı romanı tefrika edilmeye başladı. Üçkâğıtçı ve Kötü Yol 1969'da kitap olarak yayınlandı.

Orhan Kemal, eşi Nuriye ve gelini Saliha Öğütçü'yle

1970'in Ocak ortasından başlayarak ne zamandır ara verdiği günlüğüne yazmaya başladı...

"15.01.1970, Perşembe

Mahmut Kıratlı'ya mektup yazdım. Saliha Batman'dan uçakla gelecek! Ara Güler'den fotoğraflarımı alacağım."

"16.01.1970, Cuma

Dr. Sadi Belger'le buluşacağım. Boğaz'a yemeğe gideceğiz. Erken uyandım. Saat sabahın 6.30'u. Dün Saliha Batman'dan geldi."

Orhan Kemal'in büyük oğlu Nazım, Petrol

Yüksek Mühendisi olarak Batman'da görevliydi. Türkiye Petrolleri Arama Ofisi'nde çalışıyordu. Eşi Saliha'nın gelişi bütün aileyi sevindirmişti.

"17.01.1970, Cumartesi

Murtaza romanımın ikinci cildine bugün başladım. Sabah. Gece beş saat uyuyabildim. 10.50 otobüsü ile İstanbul'a ineceğim. Gece Hilmi Yavuz ve F. Hüsnü Dağlarca ile içtik. Konuştuk..."

"18.01.1970, Pazar

Yıldız, Selim ve torunlar geceyi bizde geçirdiler. Şimdi sabah beş'te uyandım. Kahvemi pişirip içtim. Kendimi çok sağlıklı buluyorum. Gittikçe artan bir güç... Murtaza'nın ikinci cildine başlama çabaları içindeyim. Öte yandan Bir Başka İnsan cildini ele aldım. Onu da bitirmem gerek. Bu, Vukuat Var ve Hanımın Çiftliği'nin devamı. Bir de 93 Harbi'nden sonra bir ailenin öyküsü romanını yazacağım."

Orhan Kemal, hemen karşısındaki blokta oturan Çetin Altan'la sık sık görüşüyor, birlikte içip sohbet ediyorlardı. Bu buluşmalardan birini de günlüğüne not düştü:

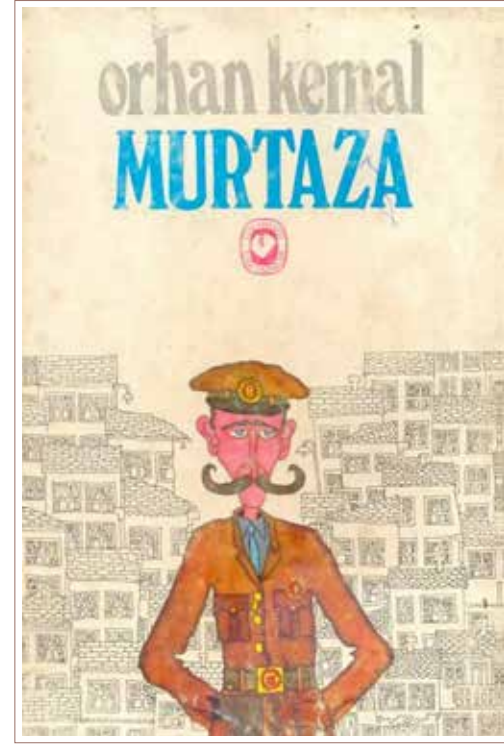
"21.01.1970, Çarşamba

Çetin Altan'la bir duble rakı içmiştim. Şimdi evdeyim. Bir duble de evde içiyorum. Murtaza II'ye başladım. Çok iyi başladı. Bu tempo ile giderse, 1. ciltten daha güçlü olabilir.

Pikapta sevdiğim şarkılar: 'Mon Amour'!"

"22.01.1970, Perşembe

Hava kapalı yağışlı. Nâzım'a Lingafon lisan dergilerini göndereceğiz. Ben her hâlde bugün de çıkmayacağım evden."

"23.01.1970, Cuma

İstanbul'a indim. Hava kapalı ama yağışlı değildi. Zaman zaman soğuk. Bütün gün işlerin peşinde koştum. Murtaza romanımın 2. cildi üzerinde düşündüm. Ne grip, ne de hatta nezle. İliadin diye bir sprey kullanıyorum, çok iyi geliyor."

Taşındıkları dönemde Basıncıköy'deki daireler kaloriferli değildi. Ancak durumları daha iyi olduğu için gaz sobasıyla ısınyorlardı.

"24.01.1970, Cumartesi

Sabah, dörde on var. Gaz sobamı yaktım. Kahveni pişirip Murtaza'ya çalışacağım."

"17.02.1970, Salı

Nihayet ilk

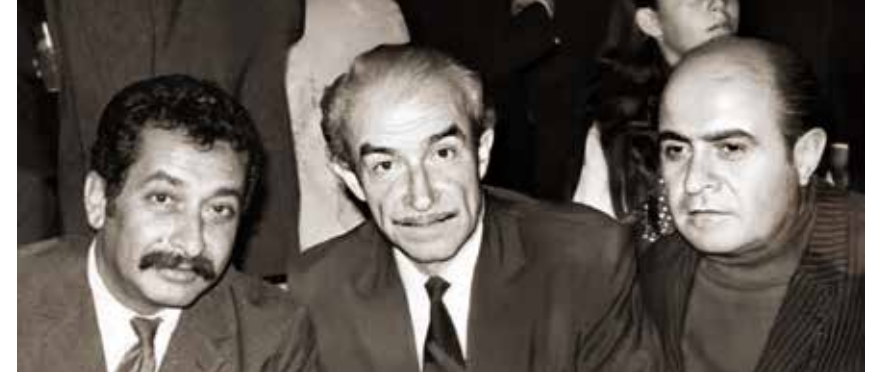
.....Kar!

Kurban Bayramının ilk günü."

1970 yılının ilk aylarında tamamen olmasa da sağlığı biraz düzelmışti, kendisini toplamıştı ve daha iyi duyumsuyordu. Fikret Otyam'a yazdığı mektupta bundan da söz etti:

"Kilo aldım. O işler bildiğin gibi değil. Bütün bunları bir gün uzun uzun konuşuruz. Hani galiba beni Moskova'dan sonra görmemiştin. Hiç öyle değilim. Hemen hemen eski günlerdeki gibiyim. Nuriye ile 5 Mayıs'ta uçakla Bulgaristan'a hareket edeceğiz. Hemen hemen takarrür etmiş gibi. Gibisi bile fazla. Tabii havaalanından geri çevrilmezsek. Sanmam. Yani 5 Mayıs sabahı saat 9.30 uçağı ile. Bir ay. Ondan sonra Romanya üç haftalık bir izin verdi. Aşağı yukarı Bulgaristan ve Romanya'da beraberiz demektir. Şayet Bulgaristan'a benim hareket tarihini tutursan çok iyi olur. Gerçekten konuşacak çok şeyler, çok gırgırlar birikti. (...) Ben o kadar iyiyim ki, bunca iyilikten korkuyorum desem inan. Yalnız, şu kist dermoid. O da iyi. Hafif, çok hafif bir akıntı var, o kadar. Buysa normalmiş. Zamanla bünye

kuvvetlendikçe geçermiş ama Moskova'da yarım kalan tedaviyi tamamlatacağım her ihtimale karşı. Ameliyatlık bir şey olmasa gerek. Erbabı böyle söylüyor."

Orhan Kemal, Fikret Otyam ve Ahmed Arif

Orhan Kemal, iyi olduğunu düşünürken, 1970 Nisan ayının sonlarına doğru geçirdiği krizle yine sarsıldı. Bu durumu da arkadaşı Fikret Otyam'a yazdı:

"Gece bir uyandım, kalbim ökseye tek ayağından yakalanmış bir serçe kuşu gibi çırpınıyor... Korkunç... Sağlama dedim, gidiyorum. Gidiyorum ya, hiç olmazsa birkaç satır bir şeyler yazayım... Denedim, hayır... Dünya pis pis dönüyor... Yattım. Sabaha kadar sürdü. Uyumuşum. Uyandım. Hâlim aynı. Kemali baktı, gördü, telaşlandı. 'Al bir kâğıt, tak makineye' dedim. Taktı. Çok zorlukla dikte ettim. Vasiyetimi yazdı ağır ağır. Ama bak, gene paçayı kurtardım."

5 Mayıs sabahı, Orhan Kemal, eşi Nuriye Öğütçü ile birlikte Yeşilköy'den kalkan uçakla Sofya'ya gitti. O gün günlüğüne oğlu Işık Öğütçü şu notu yazdı:

"05.05.1970, Salı

Babamla annem bugün uçakla Bulgaristan'a hareket ettiler. Işık Öğütçü..."

O güne ilişkin Kemali Öğütçü şunları anlatıyor: "Bulgaristan'a gidecekleri günün sabahında kardeşim Işık uyuyordu. Kaldıracaktı, ben 'Bırakın uyandırmayın' dedim. Çok pişmanım. 8 yaş büyüğüm ondan. Bana çok düşküdü. Işık, baba hasretiyle büyüdü."

Yıllardır Orhan Kemal'in kafasında bir roman tasarımı vardı; büyük roman-cının romanını yazmak istiyordu. Babaannesi Bulgaristan'dan, Plovdiv'den gelmişti. Bulgaristan'a biraz da bu yüzden gitmek istemişti. Onlar hakkında araştırma yapacak, belge toplayacaktı. Orhan Kemal ve eşi, Sofya'daki Bulgaria Otel'i'nin dördüncü katındaki odalarına yerleştiler. Biraz dinlendikten sonra Orhan Kemal Bulgaristan'da gezmeye başladı. Bir yandan da tedavi oluyordu. Babaannesinin soyunun bulunduğu yerleri dolaşarak notlar aldı. "93'ten Bu Yana" adıyla ailesinin hikâyelerini yazmak istiyordu. Fakat istediği gibi dolaşamadı, hastalığı onu engelliyordu.

Kemali Öğütçü anlatıyor: "Babamın babaannesi Bulgaristan'dan, Plovdiv'den gelmişti. Bulgaristan'a onları araştırmak için gitmişti. 'Uçak yolculuğu sırasında kaç sefer renkten renge girdi' diyor annem. Yolculuk onu yordu, gittiği yerlerde de yoruldu."

Bir yandan yorgunluk, bir yandan ilerleyen hastalık nedeniyle bir gün kriz geçirerek Sofya Devlet Hastanesi'ne yattı. Bir süre sonra durumu daha da kötüleşti. Doktorlar durumunu ve ölümünü şöyle açıkladılar: "Anevrizm boşluğundan bir parça pıhtılaşmış kan kopmuş ve beyin atardamarlarını tıkamış. Bu tıkanmadan sonra büyük dimağın sol yarım dairesinde meydana gelen değişiklikler 2 Haziran saat 21.15'te ölümüne yol açmış."

Oğlu Kemali Öğütçü anlatıyor: "Bir yıl önce Hukuk Fakültesi'ni kazanmıştım. Sonra tekrar sınava girdim. 1970'de Eczacılık Fakültesi'ni kazanıp orada okumaya başladım. Mayıs ayının son günleriydi. 'Baban ağır hasta' diyerek beni okuldan eve çağırdılar, Basıncıköy'e gittim. Derhal babamın yanına, Bulgaristan'a gitmem gerekiyordu. Ama kolay değildi. Döviz bulmamız gerekiyordu. Yaşar Kemal, Merkez Bankası'na telefon açtı benim için. 'Askerliğinizi yapmadığınız için çıkışınıza izin yok' yanıtını aldım. Yurt dışına çıkışıma askerlik engel olmasın diye, bu kez askerlik şubesinden özel izin almamız gerekti. Bunun için de Yaşar Kemal yardımcı oldu. Telefon etmek için postaneye birlikte gittik, Yaşar Kemal Adana'ya Askerlik Şubesi'ne telefon etti. Karşıdakiler olumsuz konuştu sanırım. O zaman Yaşar Kemal, 'Yahu' dedi, 'çocuğun babası öldü.' Ben babamın öldüğünü o zaman öğrendim."

Yaşar Kemal'in yardımıyla çok kısa sürede pasaport çıkartıldı. Cenazeyi almak için Necati Cumalı ve Oğuz Akkan ile birlikte Sofya'ya arabayla gittiler.

O günlere ilişkin Işık Öğütçü de şunları anlatıyor: "5 Mayıs 1970'te babam Bulgaristan'a giderken babamla hiç vedalaşamadım. Ben o sıralar okulda öğlenci olduğum için beni uyandırmamışlar. Sabah annemle bir taksi çağırmışlar, binip gitmişler. Ölüm haberini aldığımız günü hatırlıyorum. 2 Haziran'dı. Ben babamın bana aldığı bisikletle dolaşıyordum. Basıncıköy'de bir postane şubesi vardı. Bulgaristan'dan Basıncıköy'ün PTT'sine ulaşmışlar. Memur beni bisikletle dolaşırken görünce 'Git ablanı çağır' dedi. Gittim çağırdım; ablama söylemişler babamın vefat ettiğini. Ablam ağlamaklı dışarı çıktı. Eve kadar gittik, sonra karşı komşumuza gittiğimi hatırlıyorum. O sırada radyolar da vefat haberini vermeye başlamışlar, komşunun biri çıktı, 'Başınız sağ olsun' dedi. İlk orada ağladım."

Orhan Kemal'in yaşamını kaybettiği, 4 Haziran 1970 günü Bulgar basını tarafından dünyaya duyuruldu. 5 Haziran günü Bulgar Yazarlar Birliği tarafından Orhan Kemal için tören düzenlendi. Eşi Nuriye Öğütçü, şair yazar arkadaşı

Orhan Kemal'in cenazesini taşıyan araç önünde bekleyen oğulları Nazım ve Kemali Öğütçü

Necati Cumalı ve yayıncı Oğuz Akkan'ın katıldığı törende, Orhan Kemal'in yazarlığı, değeri, önemi üzerine konuşmalar yapıldı. Ertesi gün, özel araba ile yola çıkarıldı. Kapıkule sınır kapısında ailesinin yanı sıra aralarında Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Ercümen Behzad, Orhan Arıburnu, Kemal Sülker, İhsan Hasırcı, Nurer Uğurlu ve Talat Kılıç'ın bulunduğu yazar arkadaşları, dostları ve okurları tarafından karşılandı. İstanbul'a doğru yola çıkıldı. Konvoy Babaeski'ye geldiğinde, yolda bekleyen bir grup işçi

arabaları durdurup hazırladıkları pankartı Orhan Kemal'i taşıyan minibüsün önüne astılar. Pankartta "BİZ İŞÇİLER, HATIRAN ÖNÜNDE SAYGIYLA EĞİLİYORUZ!" yazıyordu.

Işık Ögütçü anlatıyor: “Sonra cenazesini almaya Kapıkule’ye gittik. Zincirlikuyu’da iki kürek toprak attırdılar bana, zaman zaman da hâlâ giderim mezarına. Bazen müzeyi şöyle bir dolaşıyorum, bakıyorum, içimde hâlâ vedalaşmamış olmanın acısı. Keşke uyandırsalardı beni, keşke vedalaşmış olsaydık, gitmeden bir sarılsaydım ona. Bir insanı gördüğümüzde onu son görüşümüz olduğunu bilseydik belki de yaşam katlanılmaz olurdu... Bazen düşünüyorum, keşke biraz büyüyüp bilinçlendiğim dönemlerde babam yanımda olsaydı. Dünya görüşümde bana yeni ufuklar açardı. Ondan çok şey öğrenirdim. Babamın kendi babasından da edindiği çok bilgi var. Babamın babası ilk mecliste Kastamonu milletvekili olarak görev yapmış, Atatürk’le aynı mecliste bulunmuştu. Hiç kimsenin bilmediği, kayıtlarda olmayan bir bilgi yumağını babam kendi babasından devralmıştı. Keşke yanımda olsaydı, onun yaşında olup da yaşayanlar var. Ama düşünüyorum da onca sıkıntı, üzüntü, yokluk onu uzun yaşatmazdı zaten. Yokluğunu elbette hissediyoruz, ama bize bıraktığı büyük bir miras var, çünkü Orhan Kemal bizim ailemizin babası ama Türkiye’nin de çok büyük bir sanatçısı ve dünyanın önemli yazarlarından birisi.”

Orhan Kemal’in ülkemiz edebiyatındaki yeri ve önemi yadsınamaz bir gerçektir. Dünya dillerine çevrilen yapıtlarına gösterilen ilgi, evrenselliğini de ortaya koymaktadır. Onun yapıtlarının büyüklüğü müthiş gözlem gücüyle görüp duyumsayarak anlattıklarının sahiciliğinden ve anlatım ustalığından kaynaklanmaktadır.

Asım Bezirci, Orhan Kemal adlı kitabında Orhan Kemal’in gözlem gücü üzerine şu saptamayı yapmıştır: “Halit Ziya Uşaklıgil, ‘Bana iki ad söyleyin, size bir hikâye vereyim’ dermiş. Burada sanatına inanan bir yazarın zengin hayal gücü ve büyük güveni var. Orhan Kemal de böylesine rahat hikâye yazabilirdi. Yalnız iki ad söylemek yerine, ona iki insan göstermeliydiniz. Hikâyeciliğinin ilk özelliği bu: Kısa bakışlarla en derine inebilen büyük bir gözlem gücü; başkalarına hem bakmayı, hem bulup görmeyi bilişi.”

Oğlu Kemali Ögütçü’nün babasıyla yaşadığı bir olay, Asım Bezirci’nin bu saptamasını doğrulayacak niteliktedir. Orhan Kemal’in gözlem gücü, öykü kurma yeteneği ve disiplinli çalışma alışkanlığı konusunda Kemali Ögütçü şunları anlatıyor: “Dolaşırken, arkadaşlarıyla konuşurken düşünüyor, küçük notlar alıyordu.

Biz hep babamla dolaşırdık, bir hikâyeyi kafasında nasıl canlandığına yakından tanıdım. Bir gün ‘Taksim’e gidelim’ dedi. Orada Degüstasyon vardır; girdik oturduk bir şeyler yiyoruz. Bir süre sonra kapı açıldı, yaşlı bir adam titrek adımlarla gelip bir masaya oturdu. Babam bir süre adama dalgın gözlerle baktı, sonra gözlerinde yaşlar belirdi. ‘Baba ne oldu?’ dedim. ‘Bak, bu adama ya kızı ya gelini bakıyordur, durumu bana çok dokundu’ dedi. Sonra ekledi: ‘Bu adamı evden atıyorlar, eve giremiyor, o yüzden lokantaya geldi.’ Basıncöy’de örneği vardı, onu da görmüş olabilir; ama adama bakıp kafasında o anda hikâyeyi canlandırdı.”

Işık Ögütçü de onun gözlem gücü konusunda şunları anlatıyor: “Babamı en çok 2000 yılından sonra tanımaya başladım. Kitaplarını yeni basımlarına hazırladığım için bir kitabını üç dört kere okudum, çocukluğumun bakışıyla bulduklarımın çok daha farklı şeyler buldum ve allak bullak oldum. Birçok kahramanının ruh çözümlerinde kendisinden izler olduğunu gördüm. Ne müthiş bir gözlemciymiş! Çukurova Üniversitesi’nin Bahar Şenliği’ne katıldığım da babamın çok sözünü ettiği Milli Mensucat Fabrikası’nı ziyaret ettim. Babamın fabrikayla ilgili yazdığı her şeyi bir belgesel izler gibi orada gördüm. Kömür taşımaya yarayan rayları, koza kabuklarını... Bekçiye, ‘Babamın kitaplarında bu fabrikanın erkek tuvalet kapılarının yarı belden kesik olduğunu yazar, böyle bir şey var mı?’ diye sordum. ‘Geçtiniz’ dedi, ‘o bölümdaki erkek tuvaletlerinin kapıları yarı belden kesiktir.’ Babam bunları 1950’lerde yazmış, ben elli dört yıl sonra gidiyorum ve okuduklarımdan bildiğim ne varsa orada görebiliyorum; kelimelerin cümlelerin gerçek hayatla nasıl kaynaştığını görebiliyorum. Bence bu çok ilginç bir yetenek. Murtaza’nın ikinci cildinin nüshalarını yazarken bize evde okurdu. O zaman anladım, yazmıyordu aslında onu yaşıyordu, oynuyordu, kendisi Murtaza oluyordu. Daktilonun başında yazarken de transa geçtiğine inanıyorum, Murtaza kişiliğiyle oturup yazıyordu.”

Orhan Kemal’in anlattığı kişinin yaşadıklarını içtenlikle duyumsayıp yaşaması yazdıklarını sahici kılan bir özellik. Bu özelliğini, Ahmet Köklügiller’in “Nasıl Yazıyorlar?” başlığıyla hazırlayıp, 15.3.1968’de Varlık’ta yayınlanan yazısında yer alan bölümdeki kendi anlatımından okuyoruz: “Bereketli Topraklar Üzerinde’nin ilk yazılışında Adana’dıydım. Kafamda bu. Öz ve biçimini tespit etmişim de romanı yaşıyorum. Köse Hasan’ın ölüm sahnesine takılmışım. O sırada tam Seyhan kıyısındayım. Ken-

di kendime mırıldanarak, Hasan'ın hemşehrisine vasiyetini en iyi biçimde vermek için nasıl dedirtmeliyim diye, bir, beş, on, tekrarlar yapıyorum. Birden istediğim klişe düştü kafama: 'Kardaşlar, beraber tuz epmek yidik. Ola ki benim size hakkım geçmiştir. Benim iflahım kesik...' falan der ya? Oralara gelince bir an Köse Hasan oldum sanki. Elimde kızım için aldığım saç tokası. Hemşehrilerime bunu kızıma götür-

melerini vasiyet ediyorum. Öyle dokundu ki, başladım ağlama-ya. Çevremde insanlar. Görmelerinden de çekiniyorum. Açtım adımlarımı ama hemen kâğıda kaleme sarılıp o pasajı notladım."

Asım Bezirci, Orhan Kemal adlı kitabında Orhan Kemal'in öykü-cülüğü, öykü kişileri üzerine de şunları yazmıştır:

"O yıllarda Panait Istrati ile Maksim Gorki'nin yapıtlarının faz-laca yayımlandığını biliyoruz. Orhan Kemal'in öykülerinde bu yazarların, kendi yaşayışlarını anlatan öykülerinin ve onların yaşamına benzeyen yaşamındaki gözlemlerin, izlemlerin etkisi olmuştur. 'Telefon' dışındaki ilk öyküleri ile küçük romanla-rında hep kendi yaşamına dayanan olayları buluyoruz. Bu ana

çizgi, ölümüne kadar yazdıklarının hepsinde görülmektedir. Bu, bir bakıma, sü-rekli olarak 'ekmek ardında koşan küçük adam'ın öyküsüdür. Öyküler, bu 'küçük adam'ın yaşamını ya da bu yaşam ile ilgili çevreyi ve kişileri yansıtır. 'Küçük adam', 'toplum basamaklarındaki yerlerinden kopmuş veya yerini bulamamış, kendini boşlukta ve sıkıntıda duyan dayanaksız', ekmek için büyük kentlere göçmüş, te-dirginlik içine düşmüş insanı yansıtır. Orhan Kemal, önceleri, Çukurova'ya inen tarım ve fabrika işçilerine, bunların kentlerin kıyı mahallelerindeki yaşamlarına eğilmiştir; daha sonraki yıllarda ise bir Babil Kulesi niteliği ile İstanbul'daki yaşam ve olaylar onun öykülerinin konusu olmuştur."

Asım Bezirci, bu değerlendirmelerden sonra şu soruyu soruyor:

"Vitrin önlerinde duraklayan, küçük işportalarda nöbet bekleyen, arsa futbolla-ryla oyalanan, fabrika - atölye - han odalarında ter döken çocuk dünyasını kim görebildi onun kadar?"

Asım Bezirci'nin sorusunun yanıtı bellidir. Bu konuyu "Orhan Kemal'in Dün-yasında Çocuklar" başlıklı bir çalışmamda ben de değerlendirmiştim: "Orhan Kemal'in yapıtlarında toplumun her kesiminden insanı görmek olanaklı. Ancak daha çok emekçilerin yaşamını yansıtmıştır yazar yapıtlarında. Özellikle işçi-leri ve işçi, emekçi yaşamını yazan yazarın yapıtlarında emekçilerin, çocuğun-dan yaşlısına özel bir yeri vardır.

Orhan Kemal, emekçilerin yaşamını, onlardan biri olarak yakından gözlemle-miş ve yapıtlarında yansıtmıştır. Emekçilerin yaşadığı mahalleler, evler, so-kaklar, hatta sokak köpekleri... Emekçi ailelerinin yaşadığı güçlükler. İş bulma uğruna yapılan göçler. Emekçi çocukları. Okulsuz, giysisiz, beslenmesiz kalan emekçi çocukları. Yaşıtlarının sahip olduğu oyuncak, defter kitap giysi vb. araç gerece ya da olanaklara sahip olamayan emekçi çocukları. Bir de; ana baba yok-luğu ya da ekonomik koşullar nedeniyle okul sıralarından ayrılıp iş yerlerinde ya da sokakta çalışmak zorunda kalan, kendileri emekçi çocuklar."

Orhan Kemal'in "50 Kuruş" öyküsündeki küçük çocuk da bunlardan biridir.

"İster lapa lapa kar, ister şarıl şarıl yağmur yağsın, isterse de bütün gecenin ayazından karlar dona kesmiş olsun, sabahın beş buçuğunda karanlıkları ür-perten sesiyle sokağa girerdi: 'Gazete, havadiis!'

Sabahın dördünde yazı makinemin başına geçtiğim için, bu ses, bu kara, yağ-mura, ayaza kafa tutan bu canlı, bu pırıl pırıl ses beni yazı makinemin başında bulurdu. Gazete paralarını akşamdan masamın kıyısına koyduğum için, beklet-mez, koşardım sokak kapısına. Gazetelerimi önceden hazırlamış olurdu. Uza-tır, paraları alır, saymaya filan lüzum görmeden cebine atar, donmuş burnu buhar kazanı gibi tüterek uzaklaşırken, canlı, yaşam dolu sesiyle sokağı gene neşelendirirdi: 'Gazete, havadiis!'"

Orhan Kemal bu öyküyü Unkapanı'ndaki evde yaşarlarken yazmıştı. Yoksul-ların, işçilerin, emekçilerin, işçi emekçi çocuklarının yaşamlarını büyük bir duyarlıkla gerçekçi biçimde yapıtlarına yansıttı. Bunda kendisinin ve ailesi-

nin aynı koşullarda yaşamasının büyük bir payı vardı kuşkusuz. Bütün yaşamı, güçlük ve sıkıntılarla geçmiştir. Yazdığı insanlar sahibidir. Yazdıklarıyla yaşamı örtüşen bir yazardır. Onun çalışkanlığının ve üretkenliğinin yanı sıra bu da önemli bir özelliğidir. Öte yandan yaşadığı güçlükleri ve sıkıntıları ailesi de onunla paylaşmıştır. Kemali Öğütçü anlatıyor: “Orhan Kemal büyük yokluk çekti, bu kadar yoklukla nasıl evi idare ediyordu diye sorulabilir. Annemle ablam terzilik yaptılar. Ablam kız sanat okuluna gitmişti, annemin elinden dikiş geliyordu. Yıldız ablam en büyüğümüzdü, Nâzım,1945 ben 1949 doğumluyum. Unkapanı’nda yaşarken annemin elle çalışan dikiş makinesi vardı. Komşulara gerektiği zaman dikiş dikerdi. Yemek yapıldı 2-3 gün aynı yemek yenirdi. Unkapanı’yla Vefa Lisesi birbirine yakın değildir. Bir simit alacak param yoktu. Öğlen yemeği için eve giderdim, tekrar dönerdim. Şikâyet etmiyorduk, yaşıantımız olmuştu. Ben beyaz peyniri çok severdim. 250 gram alınırdı 6 kişiye düşerdi, ben büyük büyük lokmalar alınca, annem ‘Fazla yeme, karnında kurt olur’ derdi. 11 yaşındaydı abim, henüz sünnet olmamıştı. Abimle ben Unkapanı’nda bir kuruluşun sinema bahçesinde yaptığı toplu sünnet sırasında sünnet olduk. Götürecek karyolamız yoktu, komşudan ödünç aldık. Kemal Tahir’in yeğeni geldi, bize kol saati hediye etti. Saatleri bir gün taktık. Sinema bahçesindeki karyolada yatarken uyumuştum. Ertesi gün uyandığımda saat yoktu. Babam almış saatleri, borçları ödemek için satmış. (...) Biz Basıncöy’e gelince, kitapları satılmaya başlamıştı. Oyun paraları vardı, daha iyiydi durumu. Biz harçlıklarımızı anneme saklardık, ekstra harcamamız olmamıştır; bir pantolon alırdım, tam bir sene o pantolonu giyerdik.”

Orhan Kemal, yaşamını yitirdikten birkaç yıl sonra oğlu Kemali’yle yolu bu kez Cennet Mahallesi’nde kesişti. Kemali Öğütçü anlatıyor: “Biz Basıncöy’de halk oyunları oynayan gençlerdik. Bir rejisör geldi; ‘Babanın oyununu sahneleyelim’ dedi. Adı Hasan’dı. Ben AST’a gidip spot vb. malzeme aldım. 72. Koğuş’u sahneledik. Cennet Mahallesi’ndeki bir sinema salonunda, Küçükçekmece’de sinemada oynadık. Gençlik tiyatrosu olarak yaptık, ama çok profesyonel oldu. Sahnede kuru fasulye bile yedik. Çok başarılı olmuştu. 1972-1973 olabilir. 1976’da eczaneyi açtım. Oyunu sahnelediğimizde Günaydın’ın ilavesi Gün gazetesinin arka sayfasında manşet olarak yer aldı. ‘Babası Yazdı, Oğlu Oynadı’ diye haber çıkmıştı.”

Orhan Kemal, yazdıklarıyla yaşadıkları örtüşen bir yazardır. Seçimini halktan yana yapan bütün aydın sanatçılar gibi, seçiminin bedelini fazlasıyla ödemiştir. Hapislik, işsizlik, yoksulluk, yoksunluk... Onunla birlikte ailesi de çekmiştir bütün bu sıkıntıları. Ancak, yine de o yaşamının sonuna dek doğru bildiği yoldan dönmemiş, insanlık için yazmaktan vazgeçmemiştir. Roman, öykü ve oyunlarıyla yalnızca yaşanılana tanıklık etmekle yetinmemiş; başka bir dünyanın, yaşamın kurulabileceğini de göstermiştir yapıtlarında. Bunu şu sözlerle açıklamıştır: “Ben hikâye, roman, tiyatro oyunlarımla bozuk düzenimizin nedenlerini insanlarımıza göstermek, onları uyarmak, gösterip uyarmakla da kalmayıp bu bozuk düzeni düzeltmeye çaba göstermelerini, bu çabayı elbirliğiyle göstermemiz gerekliliğini yanıtlarım; yanıtlamaya çalışırım.

Kemali, babasının oyunu “72. Koğuş”ta oynuyor

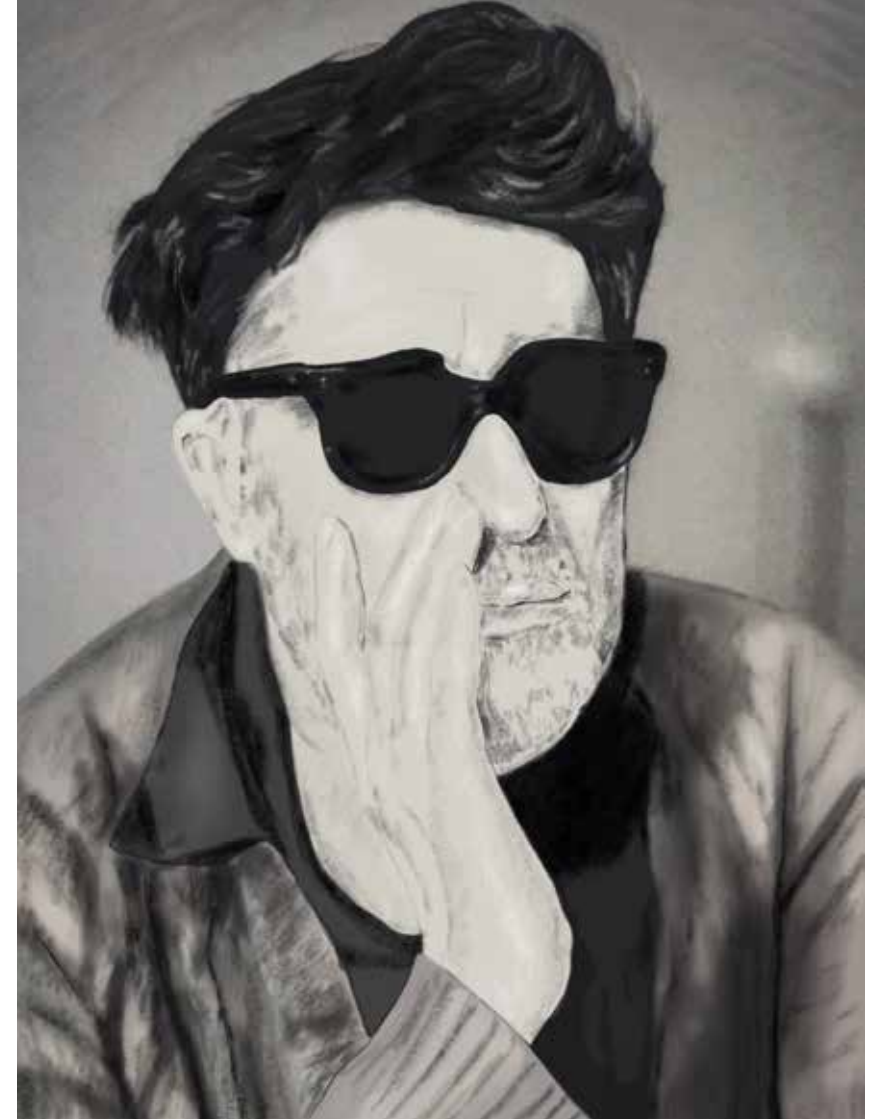
Orhan Kemal, yaşamının son yıllarını, Basıncöy’deki Ebüzziya Tevfik Blok, 6 numaralı dairede geçirdi. Yoğun çalışmalarının yanı sıra hastalıklarla boğuşarak geçirdi burada yaşadığı yılları. Yine de yaşadığı semtin güzelliklerinin ayrımına varabildi. Kuşlara ev sahipliği yapan Küçükçekmece Gölü, Menekşe Koyu, Menekşe’nin yanı başındaki Basıncöy’ün doğal güzellikleri; çam ağaçları, bül-bül sesleri ona doğduğu Ceyhan’ı anımsattı. Kendisi gibi düşünen, aynı dünya görüşünü paylaştığı yazar, sanatçı arkadaşlarıyla, dostlarıyla bir arada olmanın verdiği mutluluk da eklendi bu güzelliklere. Basıncöy’de yaşadığı süreçte, kitaplarına, oyunlarına gösterilen ilgi nedeniyle yazar olmanın sevinç ve erincini de duyumsadı; çocuklarına bir babaevi kurabilmenin mutluluğunu da...

■ ■ ■

Menekşe'de Bir Solukluk Mutluluk

Enver Gökçe

(1920-19 Kasım 1981)

■ ■ ■

ONUNCU BÖLÜM

Küçükçekmece'nin Menekşe semti, farklı dönemlerde bazı edebiyatçılarımıza kucak açmış, onların yaşama mekânı olmasının yanı sıra edebiyatımızda da yerini almıştır. Menekşe'nin adına en çok, 1963'te Basıncıköy'e taşınan Yaşar Kemal'in yapıtlarında rastlıyoruz. Yaşar Kemal, Basıncıköy'e komşu olan Menekşe'yi ve Menekşelileri çok sevmiş, her yönüyle benimsemiştir. Menekşe yerleşim yeri olarak da orada yaşayan insanlar olarak da Yaşar Kemal'in pek çok yapıtında bir güzelleme biçiminde yer almıştır. Yaşar Kemal, Denizler Kurudu kitabındaki "Şimdi Hangi Balıkçı ile Karşılaşsak Boynu Bükük" adlı öyküde Marmara'daki balık bolluğunu, Menekşeli balıkçıların dostluğunu ve eli açıklığını bir balıkçının ağzından anlatır:

"Kahveci Turan. Daha yeni evlendi. Vanın Tatvan kazasından ağabeyi Remzi gelmiş, burayı mekân tutmuşlar. Hâlleri vakitleri iyi. Turan evlenirken ben gezideydim. Ona mutluluklar dileyemedim. Mutluluklar dilerim!

-Ben çocuktum o zaman. Ağabeyim de çok genç. Meydandaki ateşe, tuzunu, bir avuç tuzunu alan gelirdi. (...) Sofraköy'den, Şenlikköy'den, Küçükçekmece'den, yakın köylerden, ta İstanbul'dan köprü altından açlar, yoksullar balık yemeğe gelirlerdi Menekşe'ye. Balık almağa, hastalara sayrılara balık yedirmek için balık almağa, bir kuruş vermeden, eğri bir yüzle karşılaşmadan, en doğal bir olaymış gibi balık almak, balık almağa gelirlerdi Menekşe'ye. Karınlarını doyurur, kızarmış közde yanan yağlara bulanmış ellerle, parmaklarını yalayarak, doymuş, ince çubuklara dizdikleri taze, mis gibi kokan balıklarını sallayarak, mutlu evlerine dönerlerdi. Evleri olmayanlara yerler vardı. Gecekondu, kayıklar, tekne içleri, çadırlar vardı. Şu koca şehrin uğultusunda boğulmuşlar, aç kalmışlar, çaresizler, dost bulamamışlar, sıkılmışlar, yıkılıp insanlıktan çıkmışlar Menekşe'ye koşarlar, insanlıklarına kavuşurlar, doyarlar, itibar görürler, yatacak yer bulurlar. Açık göz sofrasında kızarmış balıkları yeni gelenlere büyük cömertliklerle ikram ederlerdi."

Menekşe... İnsancıl, dost; eli, sofrası herkese açık Menekşe... Böyle bildi Yaşar Kemal Menekşe'yi, böyle anlattı öykülerinde. Sonra, ne zaman bir dostunun yardımı gereksinimi olsa Menekşe geldi aklına çare olarak... 1940 kuşağının önemli şairlerinden Enver Gökçe de bunlardan biriydi.

Enver Gökçe, kaleminin yanı sıra bütün yaşamını bilinçle bağlandığı halkının kurtuluş mücadelesine adanmıştı. Yaşamı boyunca düşünceleriyle yaşamını ve sanatını birleştirerek düşündüğü gibi yaşadı, yaşadığı gibi düşündü ve yazdı. "Memleketimin Şarkıları" şiirinin girişindeki dizelerde kimden yana olduğunu, nereden geldiğini bütün açıklığıyla belirtmiştir:

"Ben, bizden olan bütün insanların dostu;
Adı, haritalarda bile bulunmayan
Bir köyündenim Anadolu'nun."

1940'lı yıllar, 2 Dünya Savaşı nedeniyle bütün dünyanın ateşten, acılardan geçtiği bir dönemdir. Savaşın getirdiği acılar, yokluk ve yoksulluklar, baskılar; savaşa girmemesine karşı Türkiye'de de duyumsanmaktadır. Tam da bu dönemde şiire çıkan Enver Gökçe'nin şiirlerinde; bu acıların ve baskıların izlerini görmek olanaklıdır. Şiirlerinde savaş nedeniyle insanlığın uğradığı yıkımları ve halkın çektiği sıkıntıları dile getiren dizeler yazdı:

Güzel şeylere hasrettir memleketim,
Güzel şeylere hasret bu dünya.
Yıllardır, kanda ve ateşte mısralarım
Yanan şehirlerim,
Ağır tankların tekerlekleri arasında.

Savaşın getirdiği yoksunluklar, sömürüye dayalı sistemden kaynaklanan baskı ve acılar, Enver Gökçe'nin doğup büyüdüğü coğrafyada daha fazla duyumsanır. Çünkü "adı haritalarda bile bulunmayan" köylerin bulunduğu; içinde "Külli Topraksız ve Horlanmış" insanların yaşadığı bu coğrafya, acıların derin yaşandığı bir coğrafyadır:

Ve
 Kürtler
 Aleviler
 Çingeneler
 Yaşar
 Toprak
 Damlar
 Ve
 Çadırlarda
 Dünyadan
 Habersiz
 Gaz
 Lambasının
 Işığında
 Bakarlar
 Birbirinin
 Gözlerinin
 İçine
 İşkili
 Gülererek
 Ve
 Korka
 Korka
 Külli
 Topraksız
 Külli
 Arkasız
 Ve
 Horlanmış

Enver Gökçe'nin şiirlerinde, sonsuz bir ülke ve insan sevgisi kendisini duyumsatır. İçinden çıktığı, bağını hiç koparmadığı halkına ve ülkesine sevgisini şiirlerinde dile getirir:

Senin emekçin olaydım
 şen olası türküsü
 dost kokusu, dost selamı Türkiye

Enver Gökçe'nin 1920 yılında Erzincan'ın Kemaliye (EğİN) ilçesine bağlı, Çit Köyü'nde başlayan yaşam yolculuğu güçlüklerle karşı mücadeleyle geçti. Eğİtİmini ailesiyle birlikte göç ettikleri Ankara'da tamamladı. Ankara'daki Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji bölümündeki öğrencilik yıllarında devrimci düşünceyle ve yıllarca aynı yolda yürüyeceği arkadaşlarıyla tanıştı. Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Niyazi Berkes ve karısı Mediha Berkes üniversiteden hocalarıydı. Edebiyat ve halk kültürü çok ilgisini çekiyordu. Halkevi'nin çıkardığı Ülkü dergisinde düzeltmen olarak çalışmaya başladı. Bu dönemde Ankara'ya gelen Yaşar Kemal'le tanıştı.

Yaşar Kemal, Enver Gökçe Belgeseli'nde (*) o günlere ilişkin şunları anlatıyor: "Ben 1943'te Ankara'ya geldim. Ahmet Kutsi Tecer'i tanıyordum. Bir de Arif Dino beni, Bedreddin Tuncel'e göndermişti. Bedreddin Tuncel Ülkü dergisini çıkarıyordu. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde profesördü. Arif Dino ile nereden tanıştıklarını bilmiyorum. Beni ona göndermişti. Ahmet Kutsi Tecer de derginin başındaki sorumlulardan biriydi. Ben dergide müsahhah olarak çalışmaya başladım. Müsahhahlerden biri de Enver Gökçe idi. Ülkü'de tanıştık. Kim olduğunu sormuştum, 'Enver Gökçe'yim' demişti. Şüphe ile bakıyorum.

Bir gün Ülkü'den Ulus'a kadar yürüdük. Uzunca konuştuk. Solcu olduğunu söylemişti. Beni tanıyordu. Benim Ağıtlar kitabım o zaman yeni çıkmıştı. Oradan tanıyordu. Hemen ahbap olduk. Benim yatacak yerim filan da yok. Kırşehirli Hanı'na gittik. Asım Akşar var. Enver Gökçe orda kalıyor. Arif Damar kalıyor. Ahmed Arif'i orda gördük. Ama Kırşehirli Hanı'nda kalmıyor o. Her gün gidip geliyor ama. İşte böyle on beş yirmi kadar genç kalıyordu. Bende nevrasteni var, nefes almakta zorlanıyorum. Tansiyonum 8'e 5, düşük yani. Duvarları tutarak yürüyorum, tashih de yapıyorum. Sonra şiirlerim çıkmaya başladı. Ağıtlar Enver'in eline geçmiş Pertev Bey'den. Enver Ağıtlar için çok güzel bir yazı yazdı. Dokunuyor tabii. Folkloru en iyi bilenlerden biri. Bir gün mezuniyet tezini getirdi bana; 'EğİN Türküleri' bir araya gelmemiştir Enver Gökçe'ye kadar. Kendisinin kitaplardan, dergilerden derlediği iyi, bir kitap olacak kadar bir şeydi 'EğİN Türküleri'. Çok da iyi bir araştırması vardı başında. Uzun bir araştırması vardı ve o tezle mezun oldu, Pertev Naili Boratav'a verip mezun oldu Enver.

Sonra orda arkadaşlığımız başladı. Onun bir iki şiiri çıkmaya başladı. Benim bir iki şiirim çıktı. (...) Kırşehirli Hanı'nda başladı bizim maceramız. Enver'le dostluğumuz uzun sürdü. Her yazdığı şiiri okurdu bana. Ben de şiirlerimi okurdum. Askere gittim sonra. Döndüm. Burada (İstanbul) havagazı memuru oldum. Onlar Ankara'da kaldı bizim Hilmi ile filan."

Enver Gökçe, toplumcu bir şair olmasının yanı sıra, bilinçli bir sosyalist, tutarlı bir devrimci, demokrat, yurtsever ve barışseverdir. Bir eylem insanıdır. 1946'da Ankara'da kurulan Türkiye Gençler Derneği'nin kurucu üyeleri arasında yer alır. Ne var ki halktan, ezilenden yana olmanın bedeli ağırdır. Dernek çalışmalarını ve bu nedenle yaşadığı sıkıntıları kendi kaleminden okuyoruz.

"Hatırladığıma göre, o zaman dernek, içlerinde ben de olmak üzere, sekiz on üyesi, bir İstanbul-Ankara arasında yürüyüş tertip etmişti. Bu Ankara-İstanbul yolculuğu beş altı gün sürdü ve tamamlandı.

Derneğin birçok yapıcı işe yönelmesi, Ankara çevresinde bulunan ırkçı Turancıları rahatsız etmeye başladı. Dernek fakülte ve Ankara çevresinde yaygınlaşmaya başlamıştı. Bu nedenle ırkçı Turancılar derneğin gidişine karşı birtakım eylemlere giriştiler. Gösteri yapmaya başladılar.

Derneğin yıkılması etrafında tehditler çoğaldı. Biz o zaman safça, yirmi otuz kişi, bir odacık yerde toplandık ve elimizde sopalarla gelenleri bekledik. Turancılığın etkinliği çoktu o zamanlar. Turancılar saldırdı. Dernek yıkıldı birkaç saat içinde. Kitaplar yırtıldı. Sokaklara atıldı. Dernek üyelerinden yakaladıkları birkaç kişiyi dövdüler. Fakat dernek faaliyetine devam etti. Dernek etrafında birtakım provokasyonlar aldı yürüdü..."

Ali Ekber Ataş'ın yaşamöyküsel satır başları ile Enver Gökçe yazısından okuyoruz: "Sonunda dernek üyelerinden Melahat Kürşal, Nuran Ertan, Mehmet Kemal, Şevki Akşit ve kendisi, tutuklanır. Gerekçe de, komünizm propagandası yaptıkları içindir. Ankara Cezaevi'ne tıklılırlar (kendi demesidir tıklılmak). Sorgulama üç ay sürer. Hiç kimse tutuklanmaz ve beraat ederler. Boşu boşuna üç ay yatmış olurlar böylece. Hapiste kaldığı bu üç aylık dönemde, birkaç şiir yazar. 'Görüşmeci' adlı şiir bu dönemin ürünüdür. Görüşmeye arkadaşları, kendi ailesinden kız kardeşi gelir. Bu şiiri daha sonra 'Görüş Günü' adıyla yayımlar.

Görüş Günü

Bugün görüş günümüz
Dost Kardeş bir arada
Telden tele
Mendil salla el salla
Merhaba!
İzin olsun hapishane içinde
Seni
Senden sormalara doyamam
Yarım döner
Cigaramın ateşi
Gitme dayanmam"

1951 yılında "Türkiye Komünist Partisi Tevkifatı" sırasında tutuklanıp hapsedilir, ağır işkencelerden geçirilir. Tutukluluk, hapislik ve sürgünlerle geçen bu sürenin sonunda sağlığı bozulur, hapiste yazdığı ünlü destanı Yusuf ile Balaban'ın yanı sıra birçok çalışması kaybolur. Politik düşünceleri nedeniyle iş bulmakta güçlük çeker.

Ali Ekber Ataş'ın, "Yaşam Öyküsel Satır Başları ile Enver Gökçe" yazısından okuyoruz: "Üniversiteden mezun olur. İş aramaktadır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Tahsin Banguoğlu onun üniversiteden hocasıdır. İş için başvurur. Yanıt, beklemesi yönündedir. Sonunda işten umudunu keser, ekmek parası için değişik işlerde çalışarak geçirir zamanlarını. Bu arada İstanbul'da Yurtlar Müdürlüğü'ne de başvurur. Talebi uygun bulunup, yönetim memurluğunda işe

■ ■ ■

alınır. Göreve 1950 yılının, ekim ayında başlar. İlk görev yeri Çarşıkapı Öğrenci Yurdu'dur. Buradaki çalışmaları beğenilmiş olacak ki, birçok yurtların kuruluşunda görev alır. Çarşıkapı'dan sonra Yıldız Teknik yurduna gönderilir. Kısa bir süreliğine Denizcilik Yurdu'na, sonra da Kadırga Öğrenci Yurdu'na atanır. Bu dönem, Enver Gökçe'nin yaşamının en düzenli ve en önemli dönemidir, ama 1951 yılı ekim ayı 'Büyük Tevkifat'ın başladığı dönemdir de aynı zamanda.

Gazete haberlerinde, Sevim Tarı adında bir kadının, Paris'e giderken yakalandığı yazar. Daha sonra bu haber dayanak gösterilerek tutuklamalar (tevkifat) başlatılır. Enver Gökçe de birkaç öğrenciyle birlikte eylülde tutuklanır. Kadırga Öğrenci Yurdu'nda görevlidir bu sıra. Önceden yurt binasında kaldığı odanın, didik didik arandığına tanık olur. Bu olaydan bir hafta sonra da kendisi alınır. Dönemin devrimci ve demokrat düşünceli gençleri teker teker tutuklanıp İstanbul 1. Şube'ye getirilirler. Büyük Tevkifat için bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Asıl büyük darbe, 'TKP Tevkifatı' olarak da bildiğimiz, 1951'in 'Büyük Gözaltı' olayı başlar. Bu gözaltında alışılmışın dışında, birçok yıldırma yöntemleri uygulanır. Tabutluklar, falakalar ve her türlü insanlık dışı işlemlerden geri durulmaz. Sonuçta yüz altmış sekiz insan askeri mahkemede yargılanır. Hepsi de cezalandırılır. O güne ilişkin şöyle diyor Enver Gökçe: 'Ben savunmamı kendim yaptım. Hatırladığıma göre o zaman çok iyi bir savunma hazırlamıştım. Yapılan isnatları reddettim. Bazı arkadaşlarımla olan temaslarımın kanuni olduğunu gizli bir örgüt tarafından yönetilmediğimi iddia ettim. Fakat kaale alınmadı.

Ben savunmamın özünde Marksizmi istediğimi beyan etmiştim. Mahkeme bildiğini okudu. Sonuçta yedi seneye mahkûm edildim. Ayrıca bu cezanın üçte bir bölümlük kısmı kadar da sürgün cezam vardı. Böylece mahkeme sonuçlandı ve herkesi ceza evlerine dağıttılar...

(...)

İllerin cezaevleri statüsüne göre bütün Türkiye hapishanelerine dağıtılırlar. Son parti Adana Cezaevi'ne gönderilir. Enver Gökçe ile birlikte, Zeki Başımar, Mihri Belli, Şevki Akşit Adana'ya kadar parmaklarından ve ellerinden kelepçeli olarak

■ ■ ■

götürülüp siyasi koğuşa yerleştirilirler. Yedi yıl Adana'da tutuklu kalırlar. Adana Cezaevi'nden sürgüne gönderilirler. Çorum'un Sungurlu kasabasına sürgünü çıkar. Her gün Sungurlu'nun bir karakolunda, eskilerin demesiyle "ispat-ı vücut" ederler ve kendilerini gösterip imza atarlar. Kalacak ne yerleri ne de işleri vardır. Deyim yerindeyse işleri Allah'a kalmıştır. Sürgün böyle sürüp gider.

Neden sonra oradan başka bir yere, 'iş bulabilirim' umuduyla, Sungurlu mahkemesine başvurarak Ankara'ya naklini ister E. Gökçe. Böylece sürgünün geri kalan bölümünü de Ankara'da geçirecektir. (...) Yusuf İle Balaban Destanı, içeride, dışarıda birçok arkadaşının eline geçmiş, okunmuştur. Destanı Ahmed Arif de okumuştur. Hapishanede günlük çalışmaları arasında Fransızca önemli bir yer tutar. Orhan Suda ranza arkadaşısıdır. Dil konusunda kendisinden çok yararlandığını anlatır. Aynı dönemde edebiyatla uğraşan Hilmi Akın, Arif Ünal (Ahmed Arif) ve ayrıca saz çalışmalarına devam eden Ruhi Su ve devlet tiyatrosundan Ulvi Uraz (o dönemde vefat etmiş) ve Kemal Bekir gibi ünlü sanat adamları da hapishanededir. Şükran Kurdakul da tutuklananlar arasında ve buradadır."

Enver Gökçe, bilinçle bağlandığı dünya görüşü ve halk sevgisi nedeniyle yaşamı boyunca yokluk, yoksulluk ve acı çekti. İş bulamadığı günlerde yaptığı derleme ve çevirileri takma adlarla yayınladı. Özellikle 1950'li yıllar Demokrat Parti iktidarı döneminde, aydınlara, ilericilere, sosyalistlere yöneltilen baskı ve kovuşturmalardan payına düşeni fazlasıyla aldı. 50'li yılların sonuna doğru, "27 Mayıs" öncesinde İstanbul'a geldi. Bundan sonrasını Enver Gökçe'nin kaleminden okuyalım:

Enver Gökçe, Fotoğraf: İbrahim Demirel

"Süleyman Ege ile İstanbul sokaklarını, Beyazıt'ı karış karış her gün gezer dolayırdık. Adnan Menderes'e karşı yürütülen miting ve gösterileri izlerdik. İşte tam bu sırada yani 28-29 Nisan'da Beyazıt'ta birtakım gösteriler yapıldı. Aynı gün de Turan Emeksiz'in öldüğü yahut da ertesi gün Beyazıt Meydanı hınca hınç doluydu. 'Turan Emeksiz' adlı şiirim bu devrede yazılmıştır.

■ ■ ■

Bir yürüyüş eylediler sabahtan
İlgıt ılgıt kan gidiyor loy loy!
Dayan dizlerim dayan!
Ağla gözlerim ağla!
Namlu puşt olmuş, at ayağı puşt
Yine düşman elindeydi vatan
(...)

Vay anam vay!
Bu belalı başınan
Kime ne diyem
Nerelere gidem
Ya derdime derman,
Ya katlime ferman

28
Nisandı
Yavri
Hey!
Ham
Meyvayı
Kopardılar
Dalından.

27 Mayıs'ın öncesinde Demokrat Parti iktidarının aydınlar, yazarlar, sosyalistler üzerindeki baskısı giderek yoğunlaşmıştı. Hasan İzzettin Dinamo'nun ve Yaşar Kemal'in yazılarında, yapıtlarında değindikleri gibi bir toplu kıyım hazırlığından söz ediliyordu. Buna bağlı olarak yapılan listedeki bazı yazarlar da sürgüne gönderildiler. Enver Gökçe de bunlardan biriydi. Enver Gökçe'nin kaleminden okuyoruz:

"Bu gösteriler her gün devam ediyordu. Bizler de birkaç işçi arkadaşla habire Beyazıt Meydanı'nın etrafında dolanıp duruyorduk. Bir gün evimden alınarak götürüldüm. Olaylardan korkan eski yöneticiler ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı bir liste yapmış. Bu listede adımız vardı. Tutuklandık. Bizim kendi isteğimiz bir yere ama sıkıyönetim dışında herhangi bir bölgeye gitmemiz teklifi yapıldı. Ben o zaman, kendi memleketim diye, bildiğim ülke diye ve bunca uzun

■ ■ ■

süren hapislik ve sürgünden sonra biraz nefes alırım diye Erzincan'ı seçmiştim. Zaten Ankara, İstanbul ve İzmir dışında bir yer seçmemiz gerekiyordu. Böylece Erzincan'a gitmeye karar verdim. Uzun bir yolculuktan sonra Erzincan'a geldim. Birkaç günüm şurada burada gözaltında tutularak geçti. Yollarda bir değişiklik olmadığı için, köyüme çok zahmetli gelebildim..."

Enver Gökçe
Fotoğraf: İbrahim Demirel

Enver Gökçe, 27 Mayıs'tan kısa süre önce Çit Köyü'ne gelmişti. Geldikten sonra haberi radyodan öğrendi. Demokrat Parti iktidarının baskılarından bunalan pek çok aydın gibi o da Menderes iktidarının son bulmasına sevinmişti.

Kendi deyimiyle "özgürlüklerimize kavuşmuştuk" der yaşam öyküsü anlatımında. Sonrası yaşamı sürdürme mücadelesidir. Enver Gökçe'nin kaleminden okuyoruz:

"27 Mayıs Devrimi' başladı. Köyün radyosundan devrimin yapıldığı okundu. Menderes'in de yakalandığı... Bundan sonradır ki, şuraya buraya sürülen arkadaşlar da özgürlüklerimize kavuşmuştuk. Böylece ikinci sürgün de bitince hayat kavgasının içinde kaldık. Eskiden beri tanıdığım Fethi

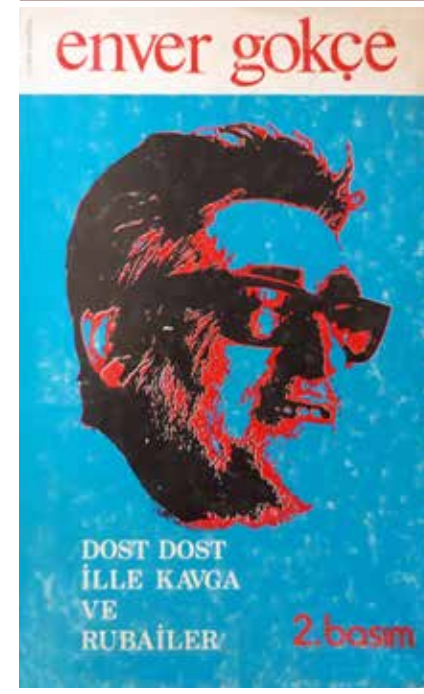
Giray bir günlük gazete çıkarmaya başlayınca ben de iş için müracaat ettim. O zamanlar için küçük bir parayla gazetenin düzeltmenlik görevine başladım. Bu gazete küçük trajlı bir reklam gazetesi idi. Bir ara İsmail Gençtürk isimli genç bir delikanlı da bize yardımcı olarak yanıma verildi. İsmail Gençtürk her hâliyle bir memleket çocuğu olduğu belliydi. Biz onunla altı ay kadar beraber çalıştık. Nihayet gazete 1963 yılına doğru kapandı. Bu arada bozulan sağlığımın tedavisi için kaplıcalara gittim. Haymana, Kızılcahamam ilçelerindeki kaplıcalardan şifa aradım. Gazete kapanınca yeniden işsiz kaldık. Pablo Neruda çevirilerini sürdürüyordum. Neruda bilindiği gibi dünyanın en büyük şairlerinden birisidir. Şiirle uğraşmam dolayısıyla Neruda'ya eğilimim gün geçtikçe artıyordu. Neruda çarpıcı ve büyük bir ozandır. Dünyayı ve insanları seven birisi. Başından da büyük olaylar geçmiştir. Gizli yaşadığı, sürgünde kaldığı yıllar olmuştur. Büyüklüğü biraz da buradan gelmektedir. Benim ona ilgim de bu bazı yakınlıklarımızdandır."

Enver Gökçe, bir yandan şiirlerini yazıyor, bir yandan da kendisine yakın bulunduğu ünlü ozan Pablo Neruda'nın şiirlerini çeviriyordu. 1960'lı yılların ortasında İstanbul'a gelip dergilerde gazetelerde çalışmaya, bazı yayınevlerine dışarıdan çeviriler yapmaya başladı. Çeviri yaptığı yayınevlerinden biri de May Yayınları'dır. 1968-1969 yıllarında May yayınlarında çalışan şair Eray Canberk anlatıyor: "May Yayınları'nda ilk çalıştığım dönemdi (1968-1969). Gesinoviç'ten çevrilmiş olan Puğaçef Ayaklanması'nı yayına hazırlıyordum. Enver Gökçe adlı çevirmeni tanıımıyordum

ve kendisi hakkında yeterli bilgim de yoktu. Yayınevi sahibi Mehmet Ali Yalçın ile yayınevinin idarecisi/muhasebecisi ve ağabey dediğim Nahit Teoman Ergin arasında geçen konuşmalardan öğrenebildiğim kadarıyla Enver Gökçe 'eski tüfek'lerden biriydi ve aslında şairdi, uzun bir süre hapislik ve sürgünlük yaşamıştı. Uzun yıllarını geçirdiği hapishanede Fransızcasını geliştirmiş, geçinebilmek için çeviriler yapıyordu... Bir gün uzunca boylu, dikkati çekecek kadar gür saçlı, gözünde koyu renk camlı gözlük olan biri geldi yayınevine. Yürürken zorluk çeker gibiydi. Kimseyi rahatsız etmemek ister gibi sessizce gidip Ergin'in masasının önündeki iskemleye ilişti. Teoman ağabey 'Hoş geldin Enver ağabey' diye yakınlık gösterince gelenin Enver Gökçe olduğunu tahmin ettim. Daha çok Teoman ağabey konuşuyor konuk ise arada bir ve duyulur duyulmaz bir sesle kısaca bir şeyler söylüyordu. Bu tek taraflı sohbet biraz ilerleyince Teoman ağabey beni göstererek, 'Senin çeviriyi yayına hazırlayan bu arkadaş da şair, bizimle çalışıyor' gibisinden bir sözle beni tanıttınca, Enver Gökçe hafifçe bana döndü ve 'Kolay gelsin delikanlı' deyip beni çalışmamdan alıkoymamak istercesine yine sessizliğe büründü, çekingen hâlini sürdürdü. Dikkat ettim, daha sonra kendisine çay söylemek isteyen Teoman ağabeyin önerisini de kabul etmedi ve kalktı; benim çalıştığım masanın önünden geçerken de 'Kolay gelsin delikanlı' deyip yine geldiği gibi sessizce çıkıp gitti. O gittikten sonra Teoman ağabeyin Enver

Gökçe konusunda bana daha geniş, daha ayrıntılı bilgi verdiğini anımsıyorum. Böylece Gökçe'nin kim olduğunu öğrenmiş oldum. Bir bakıma 'yitik kuşak', daha doğrusu 'unutturulan kuşak' denebilecek şairler kuşağı içinde yer alan ve henüz şiiri konusunda bir şey bilmediğim Gökçe'nin şiirini merak etmeye başladım doğallıkla. Bu merakımı, 1973'te Dost Dost İlle Kavga adlı şiir kitabı çıkınca ancak giderebildiğimi de anımsıyorum.

Bu arada Gökçe, çevirisinin yayımlanışı süresince yayınevine arada sırada uğradı. İlk gelip gidişindeki gibi sessizce gelip giderek kitabın çıkmasını bekledi ve her geliş gidişinde bana 'Kolay gelsin delikanlı' demeyi de hiç unutmadı. Kitap çıktıktan sonra, kendisini unutturmak istercesine ortada görünmez oldu ama ben Enver Gökçe'yi hiç unutmadım, hep izleyicisi ve okuru oldum. Bu arada şunu da eklemeliyim: Pablo Neruda ülkemizde henüz tanınmıyorken Enver Gökçe'nin bu şairden yaptığı çeviriler 1960'lı yılların başlarında kitap olarak ya-

yımlanmıştı. Ne yazık ki bu kitabı da çok sonraları fark ederek, daha doğrusu Neruda'nın Nobel'i almasından sonra edinmiştim. Gökçe'ye ilgimin ayrıca özel bir nedeni de var; bu da nereli olduğunu sonradan öğrenmemden kaynaklandı. Enver Gökçe, Eğin'in Çit köyünde doğmuş; yani Eğinli. Benim anne tarafım da Eğinlidir. Çocukluğumda Eğin ile ilgili türküleri, hikâyeleri çok dinlemişimdir. Bunların da etkisiyle Gökçe'ye ayrıca bir yakınlık duymuşumdur. Eğinlilerin sakinlik, gurbetçilik gibi özelliklerini bildiğim kadar insanların kara kaşlı, kara gözlü olduklarını, özellikle kara saçlarının gür olduğunu da bilirim. Gökçe'nin ağarsa da gürlüğüünü yitirmeyen saçları yaşlılık dönemindeki fotoğraflarında bunun örneksi bir kanıtı gibidir."

Enver Gökçe
Fotoğraf: İbrahim Demirel

■ ■ ■
Enver Gökçe'nin Çağaloğlu'nda çalışırken karşılaştığı eski dostu Yaşar Kemal, o dönemde iyice genişleyen çevresinden yararlanarak ona düzenli bir iş bulmaya çalışıyordu. 1960'lı yılların sonunda, Babıâli'deki bir gelişme yeni bir iş olanağı yarattı. Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Limited Şirketi'nin yayına hazırladığı Meydan Larousse: "Büyük Lügat" ve "Ansiklopedi" Babıâli'ye büyük bir hareket getirmişti. 1969-1973 yılları arasında 12 cilt hâlinde yayımlanan ansiklopedinin yayıncıları Safa Kılıçlıoğlu, Nezihe Araz ve Hakkı Devrim'di.

"Çağaloğlu Sultanmektebi Sokağı'nda yayına başlayan ansiklopedinin genel yayın müdürü Hakkı Devrim'di. Telif servisinin başında Nezihe Araz, tercüme servisinin başında Adnan Benk, lügat servisinin başında Ali Karamanlıoğlu vardı. Danışma kurulunda Münir Aktepe, Şükrü Baban, Besim Darkot, Nihat Erim, Burhan Felek, Macit Gökberk, Mehmet Kaplan, Sabri Esat Siyavuşgil, Faruk Timurtaş vardı. 200'e yakın madde yazarı bulunuyordu."

Adnan Özyalçın anlatıyor: "Ansiklopedinin ilk çalışanları sağcı yazarlardan oluşuyordu. Sabah geç geliyorlar, kahvelerini içerken sohbet ediyorlar, gazetelerini okuyorlar. Cuma namazına gidiyorlar, derken işler bir türlü ilerlemiyordu. Aradan uzun süre geçip de somut bir ilerleme olmayınca, Adnan Benk demiş ki, 'Çağırın komünistleri!' Ondan sonra, Hakkı Devrim, Nezihe Araz nerde solcu varsa onları topladılar. Selahattin Hilav baş çevirmenleriydi. Hilmi Yavuz ve daha birçok kişi çalıştı Larousse'ta."

Yaşar Kemal'in Enver Gökçe'ye Larousse'ta iş bulması o döneme rastladı... Yaşar Kemal anlatıyor: "İstanbul'a geldi daha sonra Enver. Meydan Larousse'ta arkadaşlarım vardı. Oraya götürdüm. Çok iyi gitti orası. Sonra niye ayrıldı, onu bilmiyorum."

■ ■ ■
Bu iş, Fransızca bilgisi nedeniyle çeviri bölümünde çalışmaya başlayan Enver Gökçe'ye rahat bir soluk aldırılmıştı. Ancak Enver Gökçe'nin barınacak bir yere de gereksinimi vardı. Yaşar Kemal, düşünceleri nedeniyle zor zamanlar geçiren arkadaşına, Meydan Larousse'da nasıl iş bulduysa, barınacak yer bulma konusunda da yardımcı oldu. Çok sevdiği, sahiplendiği Menekşe'nin, sürgünlerden hapislerden sıkıntılardan bunalan Enver Gökçe'ye de kucak açacağını düşünüyordu.

Enver Gökçe'yi alıp getirdi Menekşe'ye; yazar dostlarından Yusuf Ahıskalı'nın Menekşe istasyonunun karşısındaki tek katlı evine... Yusuf Ahıskalı'nın 1947'de İngilizce ders karşılığı bir subaydan aldığı bahçe içindeki gecekondü zamanla değişmiş ve genişlemişti; ayrı girişli üç bölümü vardı. Bölümlerden birinde Yusuf Ahıskalı o dönemde 10-11 yaşlarındaki kızı Esi ile birlikte yaşıyordu. Enver Gökçe, odalardan birini kiralayarak orada yaşamaya başladı.

Yaşar Kemal anlatıyor: "Bizim İhsan var, İhsan dedi ki 'Enver seni arıyor'. Gittim buldum Enver'i, Çağaloğlu'nda bir kahvede. 'Enver ne yapıyorsun, nerde kalıyorsun?' dedim. Sonra Yusuf Ahıskalı vardı bizim, matbaası olan. Hasan İzzettin Dinamo'nun Trabzon'dan arkadaşı. Onun bir odası vardı. Arkadaşlarla orayı tuttuk. Tam bilmiyorum, ama sanırım bir, bir buçuk yıl kadar kaldı. Orada çeviriler yaptı. Masal kitapları hazırladı. Durumu iyiydi."

Yolu Küçükçekmece'ye düşen yazarlardan biri olan Enver Gökçe'nin Menekşe'de Yusuf Ahıskalı'nın evinde kiracı olarak yaşadığını ilk kez, bu kitaba çalışırken Esi Ahıskalı'dan öğrendim. Enver Gökçe'nin Menekşe'de yaşadığı dönemden, aynı belgeselde Ankara'daki öğrencilik yıllarından, Türkiye Gençler Derneği'nden ve 51'deki "TKP tevkifatı" döneminden tanıdığı ve Yaşar Kemal'in adını andığı İhsan Hasırcı da söz ediyor.

"Arkadaşlığımız hiç bozulmadı. Birbirimize hiç kırılmadık. Ta ki, onun ölümü-

Enver Gökçe
Fotoğraf: İbrahim Demirel

ne kadar hiç kesilmeden sürdü. Benim Yerebatan'daki iş yerimde bir masası, oturacak yeri, çayı, kahvesi vardı. Çocuk hikâyeleri tercüme ediyordu. Geçimini öyle sağladı, bir süre. Sonra otelden ayrıldı, bir süre de Menekşe'de, matbaacı Yusuf Ahıskalı denen birisinin tek katlı gecekondu tipi bir evinde oturdu. Hatta gaz sobasını ben kuruverdim. Ayarını yaptım. Çünkü sobada arıza vardı biraz. O kışı orda geçirdiğini biliyorum. Hatta baharda da biz ona oturmaya gittik hanımla. Helva falan yaptık. Orda rahat etti bir sene kadar."

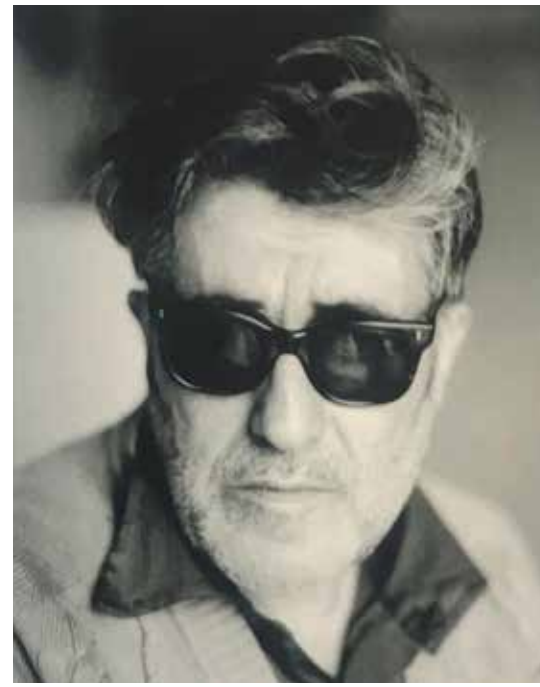
Enver Gökçe'nin yakın dostlarından olan İhsan Atar da o döneme ilişkin şunları anlatıyor: "Bir ara, 12 Mart'ta Enver'in Ankara'dan ayrılması zorunluluğu çıktı. Eğin'e gitti. Orda fazla kalamadı. Döndü. İstanbul'a gitti. İstanbul'da Şevki Akşit, İhsan Hasırcı, bunlar Enver'e sahip çıktılar. Hasan İzzettin Dinamo'nun Menekşe'de yanında kaldı. Beraber kaldılar. Enver, rahatsızlık veririm diye, ailesinin dışında kimsede pek kalmazdı. Daha sonra ordan da ayrıldı. Ama bir, bir buçuk sene kadar, Menekşe'de bir gecekondu kaldı..." İhsan Atar, belgeseldeki konuşmasında 12 Mart olarak belirtse de Enver Gökçe'nin İstanbul'a gidip Larousse'ta çalışması 1969 sonlarıyla 1970 başlarında bir zamana rastlamaktadır. Çünkü ansiklopedi o dönemde yayınlanmaya başlamış; Larousse'a 1970 ortalarında girip aynı bölümde yayın sona erinceye kadar çalışan Afşar Timuçin, Enver Gökçe ile karşılaşmadıklarını belirtmiştir.

O döneme ilişkin yaşanmışlıkları Enver Gökçe'nin kaleminden okuyoruz: "İstanbul'a gittim. Daha önceleri de gitmiş olmama rağmen, İstanbul'u pek tanı mıyordum. Yerleştim. Hatta Menekşe'den bir ev de tuttum. Birçok çalışmam olacaktı. Çevirileri de hızlandırmıştım. Ant dergisiyle de bir ara ilişkim oldu. Bir spor dergisinde de düzeltmen olarak çalışıyordum. Bu dönemde en önemli iş diyebileceğim çalışmam, Meydan Larousse'taki çalışmamdır. Bu işi bana Yaşar Kemal bulmuştu. Yaşar Kemal eski bir dosttu. Çevresi de şimdi genişti. Bu iş beni çok rahatlattı."

Enver Gökçe, yaşamının belki de en güzel ve huzurlu günlerini Larousse'ta çalışıp Menekşe'deki evinde yaşarken geçirdi. Menekşe, sessiz sakin bir semti. Yusuf Ahıskalı'nın Menekşe Koyu'na ve Marmara Denizi'ne bakan yamaçtaki

evinin bahçesinde çiçekler, meyve ağaçları vardı. Menekşe'de yaşayan Hasan İzzettin Dinamo ile görüşüp konuşuyorlardı. Dinamo, Basınköy'deki yazarlar, şairler sık sık Yusuf Ahıskalı'nın evine geliyorlardı. Şairlerin, yazarların çevrelediği sofralar kuruluyor, saatlerce sohbet ediliyordu.

Enver Gökçe, Yusuf Ahıskalı'nın bahçesindeki içkili sohbetlere fazla katılmadı; katıldığı zamanlarda da bir kıyıda sessizce oturup onları izledi. Çünkü, "Ben gençliğimde de kesin olarak içki taraftarı değildim. Bu yüzden o zamanki ünlü Ankara meyhanelerinden hiçbirine gitmedim, gitmezdim. Ve arkadaşlarımı da bu yerlere gitmekten men ettim" sözleriyle ifade ettiği gibi, içki içmeyi sevmiyordu.

Enver Gökçe
Fotoğraf: Çerkes Karadağ

O dönemde henüz 10-11 yaşlarında olan Esi Ahıskalı, onu kendi halinde, içine kapanık, sessiz, mazlum, hüznü bir insan olarak anımsıyor. Asım Bezirci'nin, Türkiye Yazıları, Kasım 1977'de yayımlanan ve Temele Gül Dikenler kitabına aldığı yazısındaki şu sözleri de küçük bir çocuğun gerçekçi gözlemini doğrular niteliktedir:

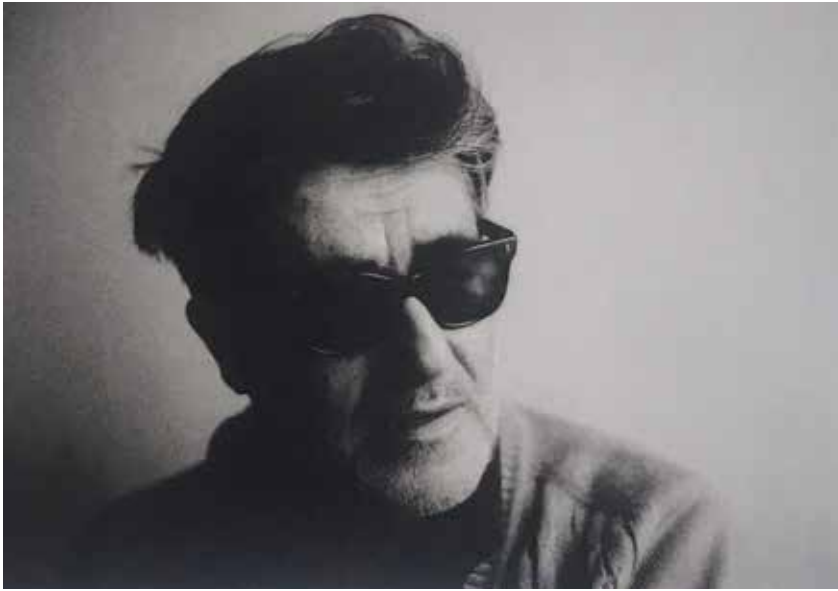
"Göğüs gerdığı bunca üzüğüye, baskıya, yoksunluğa, hastalığa karşın bir kez olsun yakınmamış, insancılığından ödün vermemiştir. Kimseyi kişisel sorunlarıyla tedirgin etmemiştir. Sessiz ve gösterişsiz yaşamayı, konuşmaktan çok dinlemeyi yeğ tutmuştur."

Enver Gökçe, Larousse'ta çalıştığı dönemde, her sabah erkenden kalkıp Menekşe istasyonundan bindiği trenden Sirkeci'de inip Cağaloğlu'ndaki işine gitti. Akşamları da işten çıkıp yine aynı yolla Menekşe'ye, evine döndü... Tren yolculukları sırasında, kendisi gibi aynı trenle Cağaloğlu'na gidip gelen Yusuf Ahıskalı, Hasan İzzettin Dinamo ya da öteki yazarlarla da karşılaşmış olmalı... Bu dönem-

■ ■ ■
de Cağaloğlu'nda da pek çok şair ve yazarla karşılaşmış tanıştı. Bu kişilerden biri olan Ataol Behramoğlu anlatıyor: "70'li yılların başı olmalı. Yaşar Kemal'le birlikte yürürken Cağaloğlu'nda Enver Gökçe ile karşılaştık. Yüz yüze tanışmıyordum; o gün tanıştık. Sonra yurt dışına gittim ben. Fazla görüşemedik."

Enver Gökçe'nin iş ve barınma sorununu çözümleyip yaşamını düzene soktuğu dönem ne yazık ki fazla uzun sürmedi. Bu dönemi ve daha sonraki süreci Enver Gökçe'nin kaleminden okuyoruz:

"Bu iş kısa sürdü. Sakıncalılığımızdan dolayı dergiyle ilişkimiz kesildi. Bu kararı o zaman bana derginin önemli bir yönetmeni olan Günay Akarsu isimli arkadaş tebliğ etti. İstanbul'da çocuk yayınları yapan bir yayınevi vardı. Bu yayınevinin "Dünya Masal ve Efsaneleri" adlı bir dizisi vardı. Çin, Hint, Eski Mısır gibi dünya uluslarının masal efsane koleksiyonlarını çevirdim. Yedi sekiz kitap tutuyordu. Basılmak üzere hazırlıklar yapılmıştı. Ekonomik sıkıntılar baş gösterince, kendi köyüme yerleşmem gerekiyordu. İstanbul'a veda ederek kendi köyüme yerleştim. Kitapların basılıp basılmadığı konusunda bilgi alamıyorum. Bir kazık daha atılıyor bize..."

Enver Gökçe, Fotoğraf: Çerkes Karadağ

■ ■ ■
Larousse'taki işine son verilince Enver Gökçe bir süre masal çevirileri yaparak geçimini sağlamaya çalıştı. Ancak, kendi deyimiyle "ekonomik sıkıntılar baş gösterince" Menekşe'deki evinden de, İstanbul'dan da ayrılmak zorunda kaldı.

Yaşar Kemal anlatıyor: "Ben her zaman İstanbul'da değildim. İstanbul'a döndüğümde, Cağaloğlu Kâzım İsmail Gürkan Caddesi'nde altı kahve, üstü otel vardı. Orda kalıyordu. Arkadaşlar gerçekten yardım ettiler. Bir tek kişi değil, benim üstüme atıyorlar. Hiçbirimizin tek başına birine bakma imkânı yoktu. Ben bir tek kişiye yardım edebildim, durumu da çok kötüydü, Orhan Kemal'e. İşte biraz para kazanan bendim. Şevki mesela hiç para kazanamıyordu. Karısı kazanıyordu. Ona rağmen Şevki yardım ediyordu. Başka arkadaşların hepsi yardım ettiler doğrusu burada olduğu sürece."

İlk şiirleri 1943 yılında yayınlanan Enver Gökçe, şiirin yanı sıra çeviri, derleme, biyografi vb. pek çok yapıta imza atmıştır. Yapıtlarında güncelden kalıcılığa, yerelden evrensele ulaşmayı başarmış bir şairdir. Bunda, sosyalist dünya görüşünün, toplumcu gerçekçi bakış açısının ona kazandırdığı yaşama geniş bir pencereden bakma olanağı ve halk edebiyatı ve dil araştırmalarının ona kazandırdığı dil zenginliğinin büyük bir etkisi vardır.

Edebiyat ve sanat konusundaki görüşlerini kendi kaleminden okuyoruz:

"Ben sınıf edebiyatı yapıyorum. Türk halkının hayatın her dönemde aktif olan, güzel olan, büyük olan bu halkın sanatını yapmaya çalışıyorum. Bence sanat her şeyden önce bu sınıfın yaşam kavgasındaki gücünü kudretini ortaya koymasındadır. 1940 yılına geline zamanlarda Türkiye'de çeşitli sanat görüşleri var olmuştur. Bilhassa endüalist sanat biçimine karşı ve toplumcu yanı olan cereyanlar

bu devrede etkili olmuştur. Gayet tabi olarak bu toplumcu yanı kuvvetli olan akımın içindeydim. Ve içinde olacağım. Hani eski bir söz vardır: İnsan nasıl yaşarsa öyle düşünür. Bu çok doğrudur. Yani düşüncesini, yani bilincini onun sosyal hayatı, sosyal pratiği belirler. İnsana kendi çevresinde olan ilişkiler gene diyalektik bir bakışla açıklanabilir. Sanat ise daha karmaşık bir olaylar zinciridir. İyi, başarılı bir eseri meydana getirebilmek için önce sosyal bir içerik, sonra da estetik bir kılıf zorunludur. Sosyal içeriği ve estetik yönü kuvvetli eserler ancak başarılı olur. Ben büyük sanatçılarda bu içeriğin ve estetik yanın kuvvetli olduğunu görmüşümdür. Örneğin, Nâzım'da ve Neru-da'da bu sosyal ve estetik yönler bir bütün hâlinde ortaya konmuştur. Güzel ve kuvvetli olmak buradan gelmektedir.

Bir sanatçının doğru, devrimci bir yönde bir şeyler verebilmesi için, pratik ve teori arasındaki işbirliği daima göz önünde tutması gerekir. Dünyayı ve olayları ancak diyalektik metodun ışığında kavrayıp yorumlayabiliriz.

Sanatla bilinçle duyarlık arasında tam bir uyum olmalıdır. Ne salt bilinç ne salt duyarlık tek başına yeterli değildir. Bir sanat eserinden, devrimci sanattan söz ettiğimizde, devrimci bir görüş açısında hareket ediyoruz. Yani dünyamızı insanca yaşanacak bir hâle getirmek için şiiri ve sanatı sosyopolitik bir mücadelenin tanımlayıcı araçları olarak görüyoruz.

Baştan bakıldığında asıl mesele, insanın görüşlerinde kararlı olmasını meydana getirmiştir. Sadece namuslu olmak da yetmez. Sonuna kadar hem namuslu hem de sapına kadar bilinçli olmak şarttır. Gerçek sanatçı, pazarlıkların, küçük hesapların insanı değildir ve olamaz da.

Şimdi benim yapmak istediğim bir iş var. '951 Tevkifatı'nı yazmak. Eğer sağlığım el verirse, ömrüm vefa ederse, '951 Tevkifatı'nın destanını yazacağım. Bunun için kafamda bazı tasarımlarım vardır. Eğer bu işi başarabilirsem çok mutlu olurum.

İyi bir sanatçı olmak için önce, kendini halkını sevmesi daha doğrusu bu halkın içinden bu halkın en devrimci sınıfına bağlılık göstermesi içtenlikle bunu yapmak şarttır.

Hayatı tüm yönleriyle seveceksiniz.

İyilik kötülükleriyle, pisliğiyle, fakat seveceksiniz.

Suyunu, dağını, toprağını, çevreyi de kendisi kadar her şeyini seveceksiniz. Bunu sevdiğiniz bir sürede, bunları yapıtlarınıza geçirebildiğiniz ölçüde büyük ve yol gösterici olacaksınız.

Ben, Türk halkının içinden çıkmış, halkımızın özelliklerini yapıtlarımda yansıtmaya çalışan genç sanatçı arkadaşlarımı şimdiden kutlarım..."

Yukarıda ifade ettiği görüşlerinin doğrultusunda şiirler yazdı. "Memleketimin Şarkıları" bunlardan biridir.

Memleketimin Şarkıları

*Ben, bizden olan bütün insanların dostu;
Adı, haritalarda bile bulunmayan,
Bir köyündenim Anadolu'nun.
Güzel şeylere hasrettir memleketim,
Güzel şeylere hasret bu dünya.
Yıllardır, kanda ve ateşte mısralarım
Yanan şehirlerin,
Ağır tankların tekerlekleri arasında.
Biliyorum,
Yaylım ateşlere girilmiştir gönlümüzce
Pasifik kıyılarından Volga'ya kadar.
Benim arzumanım kaldı
Hürriyet boylarında tank oynatanlarda.
Bütün kıtalarda
Tulu arzda, İslam içinde, küffar içinde
Mülhit, mümin ve vatanseverim.*

*Fakir, cefacı topraklarım içinde
Mendil tutanım, diz vuranım, baş çekenim
Zeybekte, halayda, tamzarada...
Ben küçük Yusuf'um Çit köyünde
Çapak çapak ela gözlerim;
Kıl keçim kısır, annemin memesi yara.
Benim saçlarım belik belik,
Bıyıklarım burma burma
Gözlerim kara kıyma renginde, ama*

Erzincan oynamış ağlamışım
 Irgatlık etmişim el kapısında.
 Dolu vurmuş bahçelerimi,
 Çekirge inmiş tarlalarım.
 Ben bir yolcuğum hemşeri
 Manisa bağlarından geçtim
 Aydın incir tarlalarından.
 Çiğlikler getirdim
 Üzümleriyle beraber çürür gibi düşen
 İnsanlarımdan.
 Sıcak tuzsuz gevreklerinizi yemişim
 Alaca karanlıkta... Bucalı işçilerim.
 Unutur muyum seni
 Derdini, ekmeğini bölüştüğüm
 Türküleriyle bizi ağlatan memleketlim.
 Karadeniz'in Rumelikarı tütün
 Bende türküler oldu ağlamaklı,
 Bende türküler oldu dizim dizim.
 Doldurdum sineme, ciğerlerime,
 Doldurdum derdi mihneti
 Pamuk tozunu, kömür tozunu;
 Memleketimin şarkıları kadar acı çektim.
 Ben Ahmet Çavuş'um
 "Attığım kurşunlar gitmezdi boşuna
 "Şimdi kuzgunlar iner taze leşime".
 "İki kere kesemden everdiğim"
 Dost dediğim kıydı bana.
 Ben Kürtoğluyum derim ki "Yiğitlik kadim"
 Ben Nazif'im "Urfa'ya karşı vurdular beni"
 Ağlasın Urfa.
 Ben şairim
 Halkların emrinde, kolunda, safında.
 Satırlarım vardır kahraman,
 Satırlarım vardır cılız, cesur ve sıtmal.
 Ahdim var:
 Terli atlet fanilalı göğüslerden
 Püfür püfür geçeceğim.
 Bir de aşıkım, kanlı bıçaklı
 Yar için serden geçeceğim.
 İnan ki ciğerparem, inan ki sevgilim
 Bu hususta:
 "Üçten, beşten, senden geride kalan değilim.

Enver Gökçe, bilinçle bağlandığı dünya görüşü ve halk sevgisi nedeniyle yaşamı boyunca yokluk, yoksulluk ve acı çekti. Dönemindeki pek çok şair yazar gibi iş bulamadığı günlerde yaptığı derleme ve çevirileri takma adlarla yayınladı. Baskılar, haksızlıklar, işsizlik, şiirlerinin kaybolmasından duyduğu üzüntüler ve hastalıklar nedeniyle köyüne geri dönüp orada yaşamaya başladı. Kış aylarını köyünde yazları da Ankara ve İstanbul'da geçiriyordu. Son döneminde, tedavi için geldiği Ankara'daki Seyranbağları Huzurevi'nde 19 Kasım 1981'de yaşamını yitirdi.

Enver Gökçe, kendi yaşadığı onca acıya karşın, halkın yaşadığı acılara karşı duyarlı olmuş; onların acılı, yoksul yaşamlarına tanıklık etmiş, sömürüye öfke duymuş, bu koşulların değişmesi için mücadelenin gerekliliğini dizelerle dışa vurmuş, direncini, umudunu yitirmemiş bir şairdir. Orada daha uzun kalsaydı doğasına, orada yaşayanlara, deniz emekçisi balıkçılara da dizeler düşüreceğine inandığını Küçükçekmece; insancıl, dost, eli sofrası herkese açık Menekşe; acılardan, işkencelerden, sürgünlerden ve hapislerden yorulan Enver Gökçe'ye de kucak açtı; kısa süreliğine de olsa ona bir solukluk özgürlük, bir yudum mutluluk sundu.

(*) "Enver Gökçe'nin İzinde" belgesel görüntü çekimler: Hakan Barış İldan-Ali Naki Gündoğdu. Yayına Hazırlayan: Ali Ekber Ataş

■ ■ ■

Dersliği Olmayan Okulun şair Öğretmeni

Eray Canberk

(14 Kasım 1940-)

■ ■ ■ ON BİRİNCİ BÖLÜM

Trenden inip istasyondan çıkmakta olan kalabalığa karıştı. İlk kez geldiği bu yere yabancıydı. Gideceği yere nasıl ulaşacağını bilmiyordu. İstasyondaki görevliye Tepeüstü minibüslerinin nereden kalktığını sordu. Adamın tarifi üzerine durağa gidip minibüse binerken şoföre gideceği yeri söyledi, kendisini orada indirsın diye. Minibüsten indikten sonra çevresine bakındı. Okula benzer bir yapı göremedi. Yol kenarındaki bir bakkal dükkânına girip gideceği yeri sordu. Bakkal dışarı çıkıp eliyle yolu göstererek uzun uzun tarif etti. Dükkândan çıkıp bakkalın tarifine göre yürümeye başlayan kişi, Safraköy Sultanmurat Mahallesi'ndeki bir okula öğretmen olarak atanan şair Eray Canberk'ti... Eray Canberk o güne ilişkin şunları anlatıyor: "Safraköy/Sefaköy'ün adını biliyordum da nerede olduğunu bilmiyordum. Nasıl gidileceğini sora sora öğrendim. En kestirme yol olarak o sırada oturduğumuz Bakırköy/Yenimahalle'den banliyö trenine biniyor, Soğuksu istasyonunda mı yoksa ya da Küçükçekmece'de mi iniyordum, hatırlayamadım. Buradan kalkan Tepeüstü minibüsüyle okula gidiyordum. Tepeüstü'nden de okula kadar on-on beş dakika yürümem gerekiyordu."

Genç öğretmen, bozuk yolda yürürken ansızın aklına arkadaşları Afşar Timuçin'in bir dönem yaşadığı Soğuksu'ya ilişkin anıları geldi. Eray Canberk anlatıyor: "Lise yıllarımda (1954-1958) Florya'dan sonrasını biliyordum ama oraları ya bir kez ya iki kez gezi bahanesiyle görmüştüm. Oraları, Afşar ile 1959-1960 ders yılında Fransız Filolojisi'nde arkadaş olduktan sonra daha çok gördüm. Oraların yaşantısını tanıdım, öğrendim. Zaman zaman tek başıma ya da bazı ortak arkadaşlarla (Ömür Candaş, "Kostik Erol" dediğimiz Erol Balkır ile) Afşar'a gitmişliğim var. Bir keresinde de Afşar kabakulak geçirirken Ömür ile onu ziyarette gitmiş ve bir gece yatısı onlarda konuk olmuştuk."

Eray Canberk, çevresindeki gecekondu binalarına baktı. Bu kez bir konuk değil, çocuklarla bilgi ve birikimlerini paylaşmak üzere, bir öğretmen olarak buradaydı. Sonra, İstanbul'daki gecekondulaşmanın ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenleri üzerine düşünmeye başladı. Eray Canberk anlatıyor: "1946 genel

seçimlerinde Demokrat Parti'nin siyaset sahnesine girmesiyle birlikte 'demokrasi' kavramının yanı sıra Türkiye ile ABD dostluk ilişkisi gündeme geldi. 'Demokrasi' kavramı ve DP'nin sloganı 'Yeter! Söz Milletindir' şu şekilde yorumlandı: Demokrasi var, herkes ya da halk her istediğini yapabilir!

Gecekondulaşma da daha çok bu seçimlerden sonra yaygınlaştı. İstanbul'un özellikle Rumeli yakasında, Sirkeci-Halkalı banliyö tren hattı üzerindeki bazı yerlerde bu yüzden yeni istasyonlar oluşturmak gerekti.

Gecekondu mahalleleri önce Kazlıçeşme ve Zeytinburnu, daha sonra da özellikle Florya ile Küçükçekmece arasında ve Menekşe, Soğuksu, Kanarya istasyonları çevresinde oluştu. Daha doğrusu bu son üç istasyon o yörede gecekondulaşma olduğu için ortaya çıktı denebilir. Elektrikli banliyö hattı da 1950'li yılların ortalarında DP iktidarınca hizmete sokuldu. Böylece çevredeki/şehir dışındaki semtlerde/mahallelerde yaşayanların sur içindeki şehir merkezine çok daha hızlı ya da daha kısa sürede ulaşmaları sağlandı. Demokrat Parti gibi popülist partiler gerçekleştirdikleri her zaman bir taşla iki kuş vururlar. Elektrikli banliyö treni de öyle oldu. İktidar böylece hem önemli ve kalıcı bir iş yapmış ve hem de kendisine oy verecek kalabalıklara hizmet götürmüştü. Aynı zihniyet günümüzde de geçerli ve sürüyor. Burada 'gecekondulaşmanın' toplumbilimsel ve iktisadi gerekçeleri üzerinde durulup çözümlemeler ve değerlendirmeler yapılabilir elbette. Uzun sözün kısası, gecekondulaşma 1950'lerde başlayan kırsal alanlardan büyük şehirlere göçün sonucu 1960'ların başlarında gözle görülür ya da yaşanır bir sorun oldu."

Eray Canberk, gecekondulaşmanın ekonomik ve toplumsal nedenlerini düşünürken bir yandan da bu olguya ilişkin yazdığı şiirleri anımsadı. 1950'li yıllarda başlayıp 1960'larda süren köyden kente, hatta uzak ülkelere göçün insanların üzerindeki etkisini anlatmış, Ayrılık Türküleri II şiirinde de göçmen işçilere ses olmuştu:

*doğduğum yerden kopup
doğduğum yere vardım
her şeyimi unutup
yarama tütün sardım*

(...)
turna değil yardan haber getiren
heves değil beni sizden ayıran
(...)
hemşeriyiz belki de/ özlemimiz de aynı
gelmişiz yaban elde
alın teri kolay mı
beyaz mendil sıla gibi koynumda
işsizliğin zalim ipi boynumda

Fotoğraf: Kadir İncesu

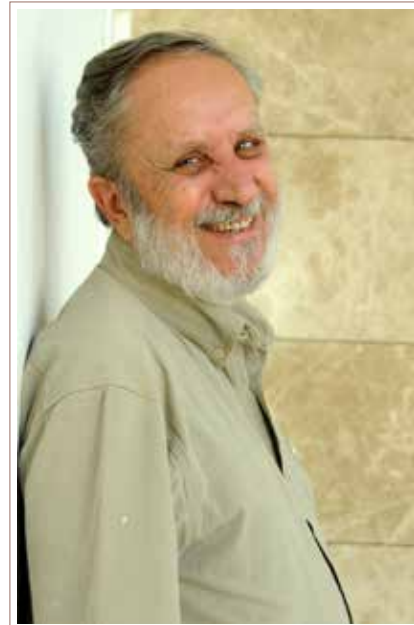
Eray Canberk, öğretmenlik yaptığı ilk yılları anımsadı: "Askerliğimi Konya/ Kulu/ Beşkardeş köyünde yedek subay öğretmen olarak yaptım. Burası Ankara-Konya karayolunun hemen ortalarında ve 5 km kadar içeride (doğusunda), Tuz Gölü'ne yakın ve genelde Haymana diye bilinen bir yöreydi. Burada Kürt köyleri çoğunlukta idi ve benim köy de bir Kürt köyüydü. 1964-65/1965-66 ders yıllarında çalıştığım köy okulu iki derslikliydi. İlk üç sınıf bir derslikte, 4. ve 5. sınıf öteki derslikte ders yapıyorduk. İkinci ders yılında asil öğretmen olan ve başöğretmenlik de yapan arkadaş askere gittiği için köyde tek başıma kaldım ve uzun bir süre başöğretmen vekilliği de yaptım. Bu süre içinde okula iki tane vekil öğretmen geldi. Birinci ve ikinci yıl gelen müfettişler hakkımda olumlu rapor vermişler. Özellikle ikinci yıl gelen müfettiş okul yönetimi, öğrencilerle

ve köylülerle ilişkilerim, vekil öğretmenlerle ilişkilerim ve öğretmenliğim konusunda oldukça olumlu bir rapor vermiş. Raporun sonuna da 'Öğretmenliği sürdürmesi tavsiye olunur' diye şerh düşmüş."

27 Mayıs 1960'tan sonra, Türkiye'de görece de olsa bir özgürlük ortamı egemendi. Eray Canberk'in şair kimliğinin olduğu 1960'lı yıllarda Nâzım Hikmet'in şiirlerinin, dünya yazarlarının ve sosyalist yazarların kuramsal ya da yazınsal nitelikli yapıtların çevirilerek yayınlandığı bu dönemde; emekçiler sendikal ve siyasal yaşama, barış mücadelesine giderek daha çok katılmaya başlamışlardı. Öte yandan öğretmenlik sürecinde, öğrencisi olan çocuklarla ilişkisi umut veriyordu ona. Bu durum, Eray Canberk'in şiirine de yansdı. Bu süreçte, haksızlıklar ve sömürü karşısında incindiğini duyumsatmasının yanı sıra, birlikte mücadelenin, tekilden çoğula büyüyen kalabalıkların gücünü, bu güçten beslenen umudunu dışa vuran şiirler yazdı:

umudum kırık değil güzel günler üzre
sana anlattıklarımı bir bir herkese anlatmak geçiyor içimden
söz gelişi yüreği kuş gibi çırpınan çocuklarıma
elbette umudum kırık değil güzel günler üzre

Askerden döndükten sonra, o dönemin en büyük yayınevlerinden biri olan May Yayınları'nda çalışmaya başlamıştı. Eray Canberk, öğretmenliğe dönüşünü şöyle anlattı: "Askerlik dönüşü 1968-69 yılında May Yayınları'nda çalıştım. Daha önce Yüksek Öğretmen Okulu'nda parasız yatılı öğrenci olarak okumuştum. May'da çalışmaya başladığım günlerdeydi, fakülteyi bitirip mecburi hizmet yapmadığım için Milli Eğitim Bakanlığı'na borçlu olduğum bildirildi. O zaman, ilkokul öğretmenliğine dönerek mecburi hizmetimi ve borcumu ödemek istedim. Ne yazık ki işler benim sandığım gibi sonuçlanmadı ama ben yine de ilkokul öğretmenliğine döndüm. Bu konuda ikinci müfettişin verdiği olumlu rapor öğretmenliğe dönüşümü kolaylaştırdı."

Fotoğraf: Kadir İncesu

Eray Canberk'in eşi Fatma Canberk, Bakırköy Lisesi'nde çalıştığı için ataması eş durumundan ötürü İstanbul iline yapılmış, Safraköy'deki bir okulda görevlendirilmişti. O dönemde yaşadıkları Yenimahalle'den Safraköy'e giderken merak içindeydi. Okulu, öğretmenler ve öğrenciler nasıldı?

Eray Canberk kısa süre sonra sorularının yanıtını aldı. Tepeüstü'nde minibüsten inip uzun süre yürüdükten sonra Sultanmurat Mahallesi'ne ulaştı. Ancak büyük bir düş kırıklığına uğradı. Okul yoktu, dersler büyük metal barakalarda yapılıyordu. Onun okutacağı sınıf için baraka bile yoktu. Sonunda, ders verilebilmesi için mahalle içindeki boş bir dükkân kiralanarak sınıf haline getirildi. Eray Canberk anlatıyor: "Sefaköy'ün birçok mahallesi vardı, benim atandığım yer Sultanmurat Mahallesi'ydi. Mahallede henüz okul binası olmadığı için dersler Amerikan (ordusu) barakalarında yapılıyordu. Benim okuttuğum sınıf için baraka kurulamadığından mahalle içinde kiralanmış boş bir dükkânda ders yapardık! Böylece 1969-1970 ders yılında Safraköy'de çalışmaya başladım. İlkokul müdürümüz genç bir öğretmendi ve benim genel anlamda edebiyatla ilişkim olduğunu öğrenince ilgi gösterdi. Özellikle o dönemdeki 'ilerici' siyaset konusunda sık sık görüş alışverişi yapardık. Dahası müfettiş geldiğinde benden söz etmiş. Müfettiş benim düşüncelerimi öğrenmek istemiş. Teftiş dışında üçümüzün müdür odasında ve aynı dünya görüşü çerçevesinde uzun uzun söyleştikimizi hatırlıyorum. Genç öğretmenlerin çoğunluğu 'ilerici' idi. Siyasal konularla ilgilenmeyen, bu konulara uzak duranlar da vardı."

Eray Canberk kısa sürede barakalardan ibaret okula, 'dükkân' dersliğe, öğrencilere ve öğretmen arkadaşlarına uyum sağladı. Günümüzde adı Sefaköy olan yerleşimin, yerleşim öyküsü ve adı üzerine pek çok söylem vardır. Bir söylentiye göre, burada yerleşim oldukça eskiye dayanıyordu. Avrupa seferine çıkan Osmanlı ordusu bu yörede yemek molası verdiği için 'Sofraköy' adı verilmişti. (Yaşar Kemal'in öykülerinde de adı Sofraköy olarak geçmektedir.) Bir başka söylentiye göre de 19. yüzyılın sonlarında Balkan göçmenleri tarafından kurulmuştu. Burayı Bulgaristan'ın Deliorman bölgesinden gelen Karaömeroğlu İbrahim Safra diye biri kurduğu için adına Safraköy denmişti. Daha sonra da Sefaköy denmeye başlamıştı.

Eray Canberk, Safraköy'deki öğretmenlik günlerine ilişkin şunları anlatıyor: "Sultanmurat Mahallesi'nde Makedonya'dan, Kosova'dan gelen göçmenler çoğunlukta idi. Teneffüsleri, hemen hemen hiç trafik olmayan sokakta ya da hemen yanı başımızdaki çayırda bozma bir arsada yapardık. Bu sırada hâl-i pürmelâlimize vahvahlanan mahalle halkı da elinden geldiğince bana yardımcı olmaya çalışırdı. Bu sayede o mahallede pek çok ahab edindiğimi de söylemeliyim. Yine bu arada, Arnavutların ünlü 'pırasa böreği' ile tanıştığımı da söylemeliyim! Öğretmen arkadaşlarımla kısa sürede kaynaşıp arkadaş olduk. Bazılarıyla ailece görüşmeye başladık. Öğretmenlerden Sabiha ve Metin çifti bunların başında geliyordu;

onlarla daha sonra da görüşmeyi sürdürdük. (O okuldan tanıdığım bir öğretmen arkadaşla 2014'te Bursa/Nilüfer Belediyesi'nin düzenlediği bir etkinlikte karşılaştık. Etkinliklerde adımları görmüş ve neredeyse 44 yıl sonra beni görmeye gelmişti!)"

Eray Canberk, Safraköy'deki dükkândan bozma sınıfında öğrencileriyle ders yaparken, bir yandan da ülkenin içinde bulunduğu gelişmeleri yakından izliyordu. Kendisi gibi genç ve heyecanlı öğretmen arkadaşlarıyla ülke gündemine ilişkin konuşup tartışıyorlardı.

1969 yılının sonlarına doğru Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), eğitimdeki eşitsizlik ve sorunlara, öğretmenlerin üzerindeki baskılara karşı boykot kararı aldı. TÖS başkanı eğitimci yazar Fakir Baykurt'tu. Boykot kararı, 10 Aralık 1969'da Fakir Baykurt'un başkanlığında toplanan yönetim organlarında alınmış, daha sonra İlkokul Öğretmenleri Sendikası (İLKSEN) ile birlikte tüm il ve ilçelerde birlikte örgütlenmişti. TÖS Genel Merkezi 10 Aralık 1969'da yayımladığı "Bütün Öğretmenler Boykota!" başlıklı bir bildiriyle kararı duyurdu.

Eray Canberk bir söyleşide

“Türkiye eğitiminin ve öğretmenlerinin içinde bulunduğu bunalım dayanılmaz dereceye gelmiştir. Yabancı etkiler altında, sırtı halka dönük, eşitlikten uzak, tüketici, kalitesiz eğitim, yıllardır çocuklarımızı, halkımızı ve öğretmenlerimizi biktirmiştir. Bugüne kadar yapılan her uyarıyı ve düzeltici her uygulamayı, türlü çeşitli iftira ve bühtanlarla boğan iç ve dış çıkarcılar, bu bakımsız ve perişan devlet eğitimini halkın çocuklarına bırakıp, kendi öz çocukları için özel okullar açmışlar ve açtırmışlardır. Yöneticilerimiz, kendi çocuklarını çoğunlukla dış ülkelerde okutmakta, oradan diploma aldırılmaktadır.”

Büyük Öğretmen Boykotu, 15-18 Aralık 1969 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Derslere girmeyerek eğitime ara verme olarak gerçekleşen boykota katılım çok yüksek oldu. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan 120 bin öğretmenenden 109 bini katıldı. Safraköy'de dersliği olmayan bir okulda öğretmenlik yapan Eray Canberk eğitimin durumunu yakından biliyordu. O günlere ilişkin şunları anlatıyor: “Bu arada her şeyi göze alarak ‘1969 TÖS Boykotu’na katıldım. Ceza aldım mı, almadım mı hatırlamıyorum...”

1960'lı yılların sonuna gelindiğinde yaşamın her alanında, haklar ve özgürlükler için verilen mücadele iyice yükselmişti. DİSK'in öncülüğünde gerçekleştirilen “15-16 Haziran İşçi Yürüyüşü” iktidarı ürkütmüştü. Fransa'da başlayan devrimci üniversite gençliğinin antiemperyalist eylemleri hızla yayılıyordu. Eray Canberk'in bu dönemde yazdığı şiirlerde, Türkiye'de 68 olaylarının önderlerinden olan Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla simgelenen devrimci üniversite gençliği bir umut imgesi olarak çıkıyor karşımıza:

*yılgın adamlar değil dal gibi çocuklardır
gelecek savaşımlara bağladığı umutlar
bir güneşe uzanır gizlice ağır ağır
her biri bir başka çiçek açan kuytuluklar*

Ne var ki, 12 Mart 1971'de yapılan askerî darbe, umutları köreltmekte gecikmedi. Devrimci sendikacılar, öğretmenler, üniversite gençliği üzerinde büyük bir baskı oluşturuldu. Hapis, işkence ve kıyımların yanı sıra Deniz Gezmiş, Yusuf

Aslan ve Hüseyin İnanc idam edildi. Eray Canberk bu dönemde yazdığı birçok şiirde, Deniz Gezmiş'ten Sinan Cemgil'e devrimci 68 kuşağının kırımına, gençlerin hayatlarına kıyılmasına duyduğu acıyı dile getirdi:

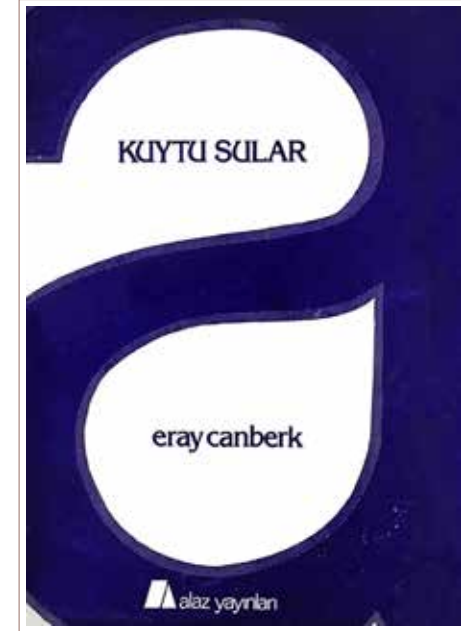
*dağlar ses vermedi silah sesine
ve şehirler kapatmış kapılarını
evlerin içinde bir kin büyüyor
inceden inceye ve günden güne
bir haber sal sağ mısın umutlu mu?
yiğidim can kardeşim delikanlım
geçtin mi kırları aştin mi suyu?
güvercinim balacam gönül yoldaşım.*

(...)

*genç bir kadın tutuyor şimdi yasını
ki zamansız ak düşmüş saçlarına
resminse sarardı duvarlarda
ve örselendi kenarları*

Eray Canberk, Safraköy'deki öğretmenliği sürerken bir yandan da yeni şiirler yazıyor, yazdıklarını dergilere gönderiyordu. O günlere ilişkin şunları anlatıyor: “Okulda çalışmaya başladığımda, okul müdürüyle ve öğretmenlerle yaptığımız sohbetler nedeniyle edebiyatla ilişkim olduğu biliniyordu ama şiir yazdığımdan pek söz etmemiştim. May'dan ayrılacağım sıralarda 1969'da ilk şiir kitabım Kuytu Sular yayımlanmıştı. Sanırım bundan hiç söz etmemiştim. Bir gün, ilk derse girmek üzere toplanırken uzaktan gelmekte olan Sabiha ve Metin öğretmen-

leri gördüm. Metin gülümseyerek doğrudan bana yöneldi ve şiir okur gibi el kol hareketleri yaparak yüksek sesle benim bir şiirimi okumaya başladı. Şaşırp kaldım. ‘Sen bu şiiri nereden biliyorsun?’ diye sorunca, Trabzon'da çıkan Kıyı dergisinden öğrendiğini söyledi. Daha sonra iş anlaşıldı: Sabiha ve Metin öğretmenlerin daha önce Trabzon'da çalıştıklarını biliyordum. Oradan bir arkadaşları Kıyı dergisini göndermiş. Kıyı'nın o sayısında da Raif Özben'in Kuytu Sular'ı tanıtan bir yazısı çıkmış! Böylece şairliğimiz de ortaya çıkmış oldu!

Raif Özben ile 1968-69 ders yılında eşim Fatma, Kars Alpaslan Lisesi'nde çalıştığı sırada tanışmıştık. Fatma, 'Raif Özben diye Trabzonlu ve mesleğe yeni başlamış bir Türkçe-Edebiyat öğretmeni var. Soyadımdan ötürü seninle bir akrabalığım olup olmadığını sordu. Eşim olduğunu öğrenince çok sevindi ve seninle tanışmak istedi' demişti. Böylece Raif ile tanıştık. Çok okuyan bir gençti. Sonradan şiirleri ve yazıları dergilerde çıkmaya başladı. Bu arada arkadaşları Türkçe-Edebiyat öğretmeni Zerger Mahir Barenseli ile tanıştırdı. Mahir Karslıydı ve şiir yazıyordu. Ayrıca halkbilim çalışmaları da yapıyordu. 1968-69'da Kars'ta Göze diye bir edebiyat dergisi çıkardılar. O dergilerde şiirlerimi yazılarımı yayımladılar. Mahir ne yazık ki çok genç yaşında bir trafik kazasında öldü. Raif ise şimdi İzmir'de, emekli bir öğretmen ve yazmayı sürdürüyor."

Küçükçekmece'nin uzak bir yerleşim yeri olan Sultanmurat Mahallesi'ndeki öğretmenlik döneminde Eray Canberk'in bölgeyle ilişkisi çalıştığı okul ve çevresiyle sınırlı kaldı. Her sabah Yenimahalle istasyonunda bindiği Sirkeci-Halkalı treninden Soğuksu istasyonunda iniyor, minibüsle ve daha sonra da yürüyerek Sultanmurat Mahallesi'ne gidiyordu. Eray Canberk anlatıyor: "Safraköy'de çalıştığım sürede, Küçükçekmece ve Menekşe ile pek ilişkim olmadı. Yalnız bahar aylarında okulla birlikte çevrede kır gezisi yaptığımızı anımsıyorum. Bir kere de benim önerim üzerine (çünkü Aksaray'da olduğumuz sırada yazın Florya'daki Havuzbaşı denen yere kır gezisi yaptığımız için bildiğim bir yerdi) Florya'ya bütün okulla bir gezi yapmıştık.

Eray Canberk eşi Fatma Canberk ile

Dinamo'dan başka oralarda kimlerin oturduğunu bilmiyordum. Öğrencilik döneminde tanıştığımız Afşar Timuçin de Soğuksu'dan ayrılarak Ataköy'de oturmaya başlamıştı."

Eray Canberk'in Safraköy/Sefaköy'deki öğretmenliği bir yıl sürdü. Eşi Fatma Canberk, Maltepe Lisesi'ne atanınca o da Anadolu yakasındaki bir okula naklini istedi. Böylece Sefaköy'den ayrıldı. Eray Canberk anlatıyor: "Sahrayıcedid'in kuzeyinde kalan ve yeni oluşmakta olan gecekondu mahallesindeki (Sakarya Mahallesi) adı var ama binası yok bir ilkokula atandım! 1970-71 ders yılında Sakarya Mahallesi denen bir gecekondu mahallesinde çalıştım. 1971-75 yılları arasında da Kartal-Cevizli'deki ilkokulda öğretmenlik yaptım. Burada, Tekel Sigara Fabrikası'ndan ötürü fabrika işçileri çoğunluktaydı ve burada 1970'li yılların gergin günlerinde, sağ-sol çatışmaları içinde yaşadım."

Eray Canberk, Sefaköy'den ayrılmıştı ama oradaki öğretmenliği döneminde tanıştığı öğretmen arkadaşlarıyla dostluğu sürüyordu. Eray Canberk anlatıyor: "Sefaköy'deki okulda tanıştığımız Sabiha-Metin çifti daha sonra bizim yakaya (Anadolu yakası) atandılar. O süreçte daha sık görüştük. Sabiha-Metin çiftinin çocukları yoktu. Oğlumuz Mehmet dünyaya gelince kendi çocukları doğmuş gibi pek sevindiler. Metin, 'Adını kulağına ben okuyacağım' diye tutturduydum. Bilirsin; 'Çocuğun adı kulağına ezanla okunur' diye bir gelenek vardır. Sonunda da dediğini yaptırdı!.. Ne yazık ki eşi Sabiha bir trafik kazasına kurban gitti. Metin bir süre sonra yeniden evlendi ve Almanya'ya gitti. Bir daha da görüşemedik..."

Eray Canberk, öğretmenliğe döndüğü için May Yayınlarından ayrılmıştı ama yayıneviyle ilişkisi sürüyordu. Eray Canberk anlatıyor: "Sefaköy'de çalıştığım yıllarda da daha sonraki öğretmenlik yıllarımda da özellikle May ve Habora ile de, Cağaloğlu ile de ilişkim sürmüştür. Ben May Yayınları'nda önce 1968-69, daha sonra da 1980-81 yıllarında çalıştım. İlk çalıştığım dönemde Hasan İzzettin Dinamo, Enver Gökçe, Selahattin Hilav, Sermet Çağan, Atilla Tokatlı, İlhami Bekir (Tez) gibi edebiyatçılarla tanıştım. May Yayınları'nın sahibi Mehmet Ali Yalçın'dı. Ben o sırada Cağaloğlu'nda iş arıyordum. Yine Filoloji'den arkadaşım ve May Yayınları'nda çalışmakta olan Babür Kuzucu aracılığıyla May Yayınları'nda çalışmaya başladım. Babür işten ayrılacağı için yerine beni önerdi. Böylece işe başladım. Hem düzeltmen hem editör hem de yeni çıkmakta olan May edebiyat dergisinin hazırlayıcısı olarak çalıştım... Bu arada birçok dalda (şiir, roman...) ve-rilecek olan May Edebiyat Ödülleri'nin seçici kurul yazmanlığı da bana düştü.

Bu yüzden, daha önce tanıdığım tanımadığım birçok edebiyatçıyla birlikteliğim oldu. Hasan Âli Ediz, Rauf Mutluay (bu arada Pertevniyal Lisesi'nden sevgili edebiyat öğretmenim Aysel Mutluay'ın eşi olduğunu da öğrenmiş oldum), Behçet Necatigil (daha önceden tanışıyorduk), Tahir Alangu, Burhan Arpad...

Mehmet Ali Yalçın, eski tüfeklerden Halil Yalçınkaya'nın oğluydu. Hasan İzzettin de Mehmet Ali Yalçın'ın ablasıyla evliydi. Yayınevinin hem muhasebecisi ve hem de her şeyinden sorumlusu 'Teoman ağabey' dediğim Teoman Nahit Ergin de yine eski tüfeklerden ve Yalçın'ın babasının yakın arkadaşıydı! Bu arada ilginç bir rastlantı ortaya çıktı. Şöyle ki: Ben Mehmet Ali Yalçın'la tanıştığımda yüzü bana hiç yabancı gelmemişti. Aksaray'daki ilkokulda benden küçük sınıfta okuyan kardeşimin sınıfından bir kızın 'velisi' olduğunu hatırladım. Zaman zaman okulda gördüğümüz ve önceleri 'belki müfettiştir' dediğimiz bu 'kara yağız ve yakışıklı' genç adamı merak ederdik. Daha sonra 'Gazeteciymiş' denildiğini duyduk. Kardeşimin sınıf arkadaşı kız da meğer Hasan İzzettin'in kızıymış. Baba 'müseccel komünist' olduğundan kayın birader Mehmet Ali Yalçın'a düşmüş velilik. (Burada yeri geldiği için anlatmak istiyorum: May'da kısa süre içinde Mehmet Ali beyle içli dışlı olduk. Bunda benim kendisini eskiden tanımış ve hatırlamış olmam kadar iyi yürekli, insancıl ve 'şövalye ruhlı' bir adam olmasının etkisi vardır. Bazı kereler, DP döneminde iktidara yakın bir gazetede [galiba Son Havadis'ti] çalışmış olması gündeme gelirdi. Bu durumu şöyle açıklardı: 'Aileme bakmak ve ablama [dolayısıyla Dinamo'ya] yardımcı olmak zorundaydım. Ayrıca babamın yakın arkadaşlarının çoğu da zor durumdaydılar. Onlara yardımcı olmayı da borç bildim...' Gerçekten de öyle biriydi. Babiâli'de kimseye kolay kolay telif ücreti verilmediği bir dönemde eli kalem tutan eski tüfekleri gözettiğinin yakın tanıyım.)

May'da çalıştığım iki dönemde tanıştıklarım: Yusuf Ahıskalı, Süleyman Şahin Tar, 'Şimendifer' lakaplı Mehmet Anter (Anten Yayınları diye küçük bir yayınevi vardı), Sabri Soran, Seyfi 'Baba' (Donanma Davasında Nâzım Hikmet ile birlikte yargılanmış), Zihni Anadol, 'Uzun' ya da 'Tıbbiyeli' lakaplı Muzaffer Özkolçak, Muzaffer Arabul, 'Bahriyeli' lakaplı Muhittin ve şimdi adları aklıma gelmeyen birçok 'eski tüfek'... Yakınlarda yitirdiğimiz Erol Toy'la da o dönemde tanışmıştım."

Eray Canberk, bağlandıkları dünya görüşü ve edebiyat anlayışı nedeniyle yaşamaları boyunca acı çeken, baskı ve zulüm gören toplumcu şair ve yazarlarımızı sevgi ve saygıyla anıyor; bu durum, dünya görüşü yakınlığının yanı sıra emeğe saygısından kaynaklanıyor... Eray Canberk anlatıyor: "Yılmaz Gruda'nın 1940 Yılı Kovgun Şairler'i İçin Ağıt adını taşıyan şiir dosyasından söz etmek istiyorum. 'Şiir dosyası' diyorum çünkü seçici kurul üyesi olduğum ödüllerden biri için gönderilmiş (sanırım 2019'da) şiir dosyalarından biri. Elden çıkarmadığım bir dosya olarak saklamışım. İnternette araştırdım dosya kitaplaşmış gözüküyor... Dosyadaki şairlerin adları şunlar: Hasan İzzettin Dinamo, Rifat Ilgaz, Cahit Saffet Irgat, M. Niyazi Akıncıoğlu, A. Kadir, Suat Taşer, Mehmet Kemal, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Ahmet Arif, Attila İlhan, Arif Damar, Şükran Kurdakul. Bunların arasında Hasan İzzettin, Ömer Faruk, A. Kadir, Rifat Ilgaz, Mehmet Kemal, Attila İlhan, Arif Damar ve (hele) Şükran Kurdakul çok yakından tanıdığım, deyim yerindeyse arkadaş ya da ahabp olduğum ağabeylerdi. Bu arada 1940 Kuşağı toplumcu gerçekçileri arasında Suphi Taşhan, Yusuf Ahıskalı ve özellikle Hasan Basri Alp unutulmamalı. Süleyman Şahin Tar dünya görüşü olarak toplumcu gerçekçi ama 1940'lardaki şiirleri daha çok Dağlarca etkisinde gibi gelir bana."

1940 toplumcu gerçekçi kuşağını saygı, sevgi ve değerlilikle anan Eray Canberk, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Çocukluğunun geçtiği Aksaray'ı şöyle anlatıyor: "Attila Akar'ın 1998'te çıkan Bir Kuşağın Son Temsilcileri: 'Eski Tüfek' Sosyalistler kitabında kitapta tanıdık tanımadık pek çok kişi anlatılıyor. Yaşar Nezihe Bükülmez de Aksaray'ın Oruçgazi Mahallesi'nde yaşamış uzun yıllar. Bir Aksaraylı olarak o mahalleyi çok iyi tanırım ve bilirim. Bu mahalle İstanbul Suriçi'nin mahallelerinden birisiydi. Benim çocukluğumda hakuran kafesli evlerde oturan dar gelirlilerin, daha Türkçesi yoksulların mahallesiydi."

İlkokula Aksaray'da bir okulda gitti, orta öğrenimini ve yüksek öğrenimini de İstanbul'da gördü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde ve Çapa'daki İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda okudu. Şiire öğrencilik döneminde başladı. İlk şiirlerini Garip akımından etkilenerek yazdı, daha sonra toplumcu gerçekçi şiirler yazmaya başladı. İlk şiiri Ocak 1963'te Yel-

ken dergisinde yayınlandı. Nur Bulum'un kendisiyle yaptığı söyleşide, şiire başlangıç serüvenini şu sözlerle dile getirdi: "Sanıyorum ben de herkes gibi şiire, aşırı duygulanmaların yarattığı ruh durumunu en kolay yansıtan 'araç' yaklaşımla başladım. Üzüntüler, sevinçler, aşk... Sonra işin içine toplumsal olaylar girdi. Unutmayın ki biz tek parti dönemini, Demokrat Parti'nin yükseliş ve düşüş dönemini, 27 Mayıs'tan sonraki toplumsal ve siyasal açılım dönemini ve sonrasını yaşamış kuşağız. 1945-1965 arasında büyüdü, biçimlendik!"

Şiir, öykü, deneme, eleştiri, günlük, inceleme ve çevirilerini 1963'ten itibaren; Yelken, Varlık, Yeditepe, Şiir Sanatı, Yeni Gerçek, Soyut, May, Broy, Yansıma, Adam Sanat, Yaşasın Edebiyat, Ludingirra, Sanat Olayı, Milliyet Sanat, Hürriyet Gösteri, Yeni Edebiyat, Felsefe, Cumhuriyet Kitap ve Dünya Kitap gibi süreli yayınlarda yayımladı. Şiir ve yazılarında Mehmet Eray, Mehmet Tuncay, Akay Tekhan, Işık Horasanlı, Gülsüm Talay, Aydın Ergü, Güngör Songür imzalarını da kullandı. Milliyet Çocuk, Bando, Kırmızı Balon gibi çocuk dergilerinde çalıştı.

Eray Canberk ile Fransız Filolojisi'nde okurken tanıştığı sınıf arkadaşı Afşar Timuçin 1975 yılında Kavram Yayınları'nı kurdular. Bir süre birlikte çalıştılar, kitaplar yayınladılar. Daha sonra Kavram Yayınları'nı kapattılar. Eray Canberk Alaz Yayınları'nı kurarak yayıncılığı 1979'a kadar sürdürdü. Yayınladığı ilk kitaplardan biri İlhami Bekir Tez'in "Unuttum" adlı şiir kitabıydı; kitap Abidin Dino'nun desenleriyle birlikte basılmıştı. (Kitabın basılış öyküsüne, bu kitabın İlhami Bekir Tez bölümünde yer verilmiştir.)

Birçok ansiklopedi ve sözlükte konu yazarı ve çevirmen olarak çalışan Eray Canberk ile yolumuz ilk kez "Bilgilik" adlı ansiklopedik yayınlar yapan Grolier Yayıncılık'ta kesişti. Grolier'e 12 Eylül 1980 darbesinden 1 hafta sonra, öğretmenlikten ayrıldığım dönemde iş ararken, gazete ilan aracılığıyla girmiş ve redaktör olarak çalışmaya başlamıştım. Dışarıdan çeviri yapan Eray Canberk'le yayınevine işlerini getirdiği zaman tanıştım. Necdet Altınay'ın yönettiği yayınevinde; nişanlısı Bilge'nin yanına gelen ve daha önceden tanıdığım Refik Durbaş, çeviri ve redaksiyonda çalışan Hale Doğru ve ara sıra yayınevine uğrayan Necati Doğru tanışıp görüştüğüm öteki dostlardı.

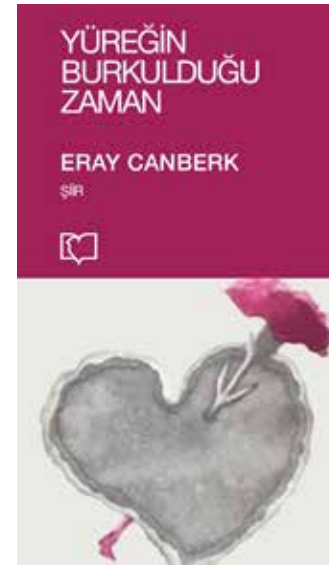
1980'li yılların alacakaranlığında başlayan dostluğumuz ortak etkinliklerle ve ortak çalışmalarla hep sürdü. Dergilerde yayınlananların dışında Eray Canberk şiirlerini, 1983'te Yazko Yayınları'nda yayınlanan Yüreğin Burkulduğu Zaman adlı kitabından topluca okuma olanağı buldum.

Eray Canberk'le daha sonra yolumuz 6-8 Mayıs 1994 tarihleri arasında PEN Türkiye Merkezi'nin düzenlediği "2. Akdenizli Ozanlar Buluşması"nda yeniden kesişti. Şükran Kurdakul'un başkanlığı döneminde Bergama'da gerçekleşen buluşmaya 17 Akdeniz ülkesinden gelen şairlerin yanı sıra Türkiyeli şairler de katılmıştı. Buluşmanın konusu barıştı... Verimli geçen konferans ve şiir okumalarının yanı sıra PEN Türkiye 2. başkanı Cengiz Bektaş'ın rehberliğinde geziler de yapmıştık. Otobüs yolculuklarında Aydın Hatipoğlu, Eray Canberk ve Afşar Timuçin'in birlikte söylediği sanat müziği şarkılarını hayranlıkla dinlemiştik ve

ben değer verdiğim usta şairlerin bu yönünü de tanıdığım için çok mutlu olmuştum. Eray Canberk'le daha sonra TYS, PEN etkinliklerinde ve daha pek çok çalışmada kesişti adımlarımız.

TRT 2 televizyonunda hazırlayıp sunduğum "Ateşi Çalmak" programının madenciler ve dokuma işçileri için yazılan şiirlerden oluşan iki bölümü izleyince, program sonunda beni telefonla arayıp kutladı; birlikte "Emek Şiirleri" seçkisi hazırlamamızı önerdi. Ustadan gelen öneriyi sevinçle kabul ettim ve Selam Yaratana / Emek Şiirleri Seçkisi 1-2000, Ellerimiz Gün Işığı / Emek Şiirleri Seçkisi 2-2001 böyle ortaya çıktı. (Daha sonra iki cilt birleştirilerek Selam Yaratana adıyla tek ciltte yayımlandı.) Bizim Mahallenin Çöpçüsü (Kapısının önünü süpüren temizlik işçisine ve onun kimliğinde emeğe bir güzelleme gibidir. Çocuklar emeğe saygı duyarak büyüsün diye bir çocuk kitabı olarak yayınlanmıştır).

2010 İstanbul Kültür Başkenti etkinlikleri doğrultusunda Heyamola Yayınları ve İstanbul 2010 Ajansının ortak projesi olan İstanbul'um; 40 Semt 40 Yazar 40 Kitap dizisinin danışmanlığını Eray Canberk, editörlüğünü ben üstlenmiştim. Morpa Kültür Yayınlarında editör olarak çalıştığım süreçte, Eray Canberk'in yazıp yayınladığımız Ahmet Rasim biyografisi de aynı çatı altında yaptığımız başka bir çalışmadır.

2011'de 50 yıllık şiir serüvenini ortaya koyan Kent Kırğını yayımlandı. Eray Canberk, yaşamdan ince bir duyarlılıkla ve bilinçle damıttığı şiirlerinin toplu olarak yer aldığı Kent Kırğını'yla 2012 Necatigil Şiir Ödülü'nü ve 2013 PEN Türkiye Şiir Ödülü'nü aldı.

Şiir yolunda attığı ilk adımlardan günümüze, biçim ve içerik olarak seçimini yapmış bir şairdir Eray Canberk; seçimi halktan, yaşamdan, insandan yanadır. Buna uygun olarak arı, duru ve yerinde kullanılmış sözcüklerle, bağırıp çağırmadan devrimci bir şiir

dünyası kurmuştur. Daha ilk şiir kitabıyla şair kimliğini belirginleştirmiştir; hem içerikte hem de biçimde ne istediğini bilen, kimden yana olduğunu ortaya koyan olgunlaşmış şiirlerle çıkar okurun karşısına. Şiirlerinin bir yanı niha-vent bir İstanbul şarkısı, bir yanı yanık bir Anadolu ezgisi, bir yanı dirençli bir devrim marşıdır. İnsanların örgütlü mücadeleyle daha güzel bir dünya kuraca-

Eray Canberk konuşma yaparken

ğına inancını yitirmeyen Eray Canberk'le yolumuz 8 Haziran 2013'teki Taksim Gezi Parkı direnişi sırasında da kesişti. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ve PEN Türkiye'nin, direnişçileri desteklemek amacıyla düzenledikleri ortaklaşa basın açıklama-

sında... Gençlerin kurduğu Gezi Kütüphanesi'nin önünde toplanan bir avuç şair yazdık. Gelenlerin arasında Eray Canberk de vardı. TYS adına Mustafa Köz ortak açıklamayı okudu, PEN Türkiye adına Halil İbrahim Özcan konuştu.

Daha sonra Eray Canberk, Feyza Hepçilingirler, Leyla Şahin ve Sezai Sarioğlu konuşma yapmışlar; ben ve Aba Müslim Çelik şiirler okumuştuk.

28-31 Mayıs 2015 tarihlerinde Tepebaşı Belediyesi 5. Uluslararası Eskişehir Şiir Buluşması'nın Onur Konuğu olan Eray Canberk ile Eskişehir'de de buluştuk. Ortak kitap çalışmalarımızın yanı sıra, yaşamı savunma mücadelesinde, edebiyat toplantılarında, şiir etkinliklerinde yan yana durup sözü, şiiri paylaşmak hep sevinç ve onur verdi bana.

1960'lı yıllarda yedek subaylığı sırasında köyde başlayan öğretmenliği nedeniyle yolu İstanbul Küçükçekmece'deki Safraköy'e düşen Eray Canberk, bu dönemde kentin gecekondu yüzünü ve çocukların dünyasını daha yakından tanıdı. Yıllar içinde, kentteki yıkımın, değişimin çocukların dünyasına etkisi şiirlerine de yansdı. "Çocuklar ve Büyükler", "Kentlerde Yaşayan Çocuklar da Oyun Oynamak İster", "Apartmanlarda Yaşayan Çocukların Gözlemleri" şiirlerinde çocuklara ses oldu: "Kentler daralıyor yollar daralıyor/ Bahçeler daralıyor, daralıyor kaldırımlar bile/ Daralıyor masallara sığmayan evrenimiz/ Yüreğlerimiz daralıyor gün geçtikçe/ Oynayacak yer bırakın bize."

"Herkesten bir şey öğrenilir çocuklardan bile" diyen Eray Canberk'in yazdığı şiirler kimliğinin aynası gibidir. İncelikli, sevecen, alçakgönüllü, duyarlı, hoşgörülü ama dirençli ve kararlı: "Seni kim örseliyor/ Kendinden başka/ Yürü yollarda yorgun/ Avut ama avunma/ Yaşa tarifelerde/ Etiket fiyat ve zam/ Gü-lümse katlan hoş gör/ Yüreğin burkulduğu zaman."

İstanbul Anadolu yakasındaki Feneryolu'nda bulunan evinde eşiyle birlikte yaşamını ve çalışmalarını sürdüren Eray Canberk, Safraköy'de barakalardan oluşan okulda, derslik olmadığı için öğrencileriyle bir dükkânda ders yapması gerektiğinde uyum sağlayıp katlandı, ama olumsuz koşulları hiçbir zaman kabullenmedi. İnsanların örgütlü mücadeleyle daha güzel bir dünya kuracağına inancını yitirmedi. Yaşamı boyunca emekten, emekçiden, insandan ve yaşamdan yana oldu. Çocuklar için, insanlar için hep iyiyi ve güzeli istedi. Bundandır ki, şiirlerinde yaşamın ve mücadelenin sürekliliğini duyumsatarak umut ve direnci dile getirdi. "Sen yine bildiğince uç serçe/ Yele karşı uçman gerekse bile."

■ ■ ■
Mardin'den Menekşe İstasyonu'na
Yaşam Savunmasının Tanığı

Ömer Açık

(1980-)

■ ■ ■ ON İKİNCİ BÖLÜM

“Benim için Küçükçekmece İstanbul maceramın başladığı yerdir” diyen Ömer Açıık, genç kuşak yazarlarımızdan. 1980 yılında Adana’da doğan Ömer Açıık ilk ve orta öğrenimini Adana’da gördü. Ankara’da Hacettepe Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği bölümünü bitirdi. Adana’nın bir köyünde ve Mardin’de öğretmenlik yaptıktan sonra İstanbul Küçükçekmece’ye atandı. Ömer Açıık anlatıyor: “Mardinden İstanbul’a 2006 yılında öğretmenlik yapmak için geldim, doğrudan

Küçükçekmece’ye. İstanbul’da gözümü Küçükçekmece’de açtım diyebilirim. Küçükçekmece’de 2006-2013 yılları arasında yaşadım. Bu süre içinde Mehmet Âkif Mahallesi’nde ve sonra da Avcılar-Gümüşpa-la’nın Küçükçekmece Gölü’ne çok yakın bir sokağında yaşadım. Mehmet Âkif Mahallesi’n-

de ve Gültepe Mahallesi’ndeki iki ayrı okulda dokuz yıl öğretmenlik yaptım. Anılarım da doğal olarak daha çok öğretmenlik ve öğrencilerimle geçirdiğim zaman üzerine. Günlük yaşamın bir bölümünü okul dolduruyordu tabii. Geri kalanı da İstanbul’u ve insanlarını tanımaya çalışarak geçiyordu. Küçükçekmece, hemen hemen tüm mahallelerini gezdiğim; on yıllar içinde Anadolu’nun dört köşesinden sökün edip İstanbul’un genelinde olduğu gibi Küçükçekmece’nin bütün mahallelerini kendine yurt edinmiş memleket insanlarını tanıma, ahbap olma fırsatı bulduğum yerdir. Küçükçekmece bu yönüyle kusursuz bir memleket manzarası sunar bence. Doğu’dan, Karadeniz’den, Trakya’dan her çeşit insan yaşar burada.”

Çocuklarla çocuk olmayı, çarşı pazar dolaşmayı ve yolculuklara çıkmayı seven Ömer Açıık, Küçükçekmece’yi dolaşırken Menekşe’ye de düşer yolu. İlk romanı Menekşe İstasyonu’nun yazılış sürecini şöyle anlatıyor: “Öğretmenlik yaşamım boyunca bende birikenleri paylaşma ihtiyacıyla, çocuk edebiyatı üzerine karamalar yaptığım 2013-2014 yıllarının ürünlerinden biri Menekşe İstasyonu. İstanbul’u boydan boya geçen tren hattının çevresinde konumlanan emekçi

insanların yaşamları, panoramik ve tarihsel bir çocuk anlatısına pek elverişli gelmişti bana. İstanbul’un ilk mahallelerinin kuruluşundan başlayarak bugünün beton ormanlarına varan süreci öykülemek üzere masanın başına geçip Menekşe İstasyonu’nu yazarak kalktığımı hatırlıyorum.”

Ömer Açıık en çok Küçükçekmece Gölü’nden etkilenmiştir. Bu etkilenme, Menekşe İstasyonu romanının girişindeki anlatımda belirgin olarak kendini göstermektedir. Romandan okuyoruz:

“Menekşe Mahallesi hepsi hepsi yirmi evden oluşan küçümen bir mahalledir. Hatta mahallecik. Bir yanı Küçükçekmece Gölü’ne, öbür yanı tren istasyonuna bakar. Küçükçekmece Gölü uzaktan mor görünür. Yaklaştıkça kızarır bozarır. Biraz daha yanaşınca hafiften sararır, az biraz yeşerir. Ancak kıyısına indiğinizde mavileşir. Böyle oyunbaz bir sudur. Denemesi bedava. Tren istasyonu ise uzaktan görünmez. Yakından bile güçbelâ seçilebilir. Bu mikroskobik istasyon daha çok içinden görünür. Göz açıp kapayana kadar geçilir. Başlar ve biter. Belki de dünyanın en küçük tren istasyonudur. Varla yok arası bir şey. Menekşe Tren İstasyonu’nu sadece Menekşe Mahallesi’nde yaşayanlar önemser. Çoğu yolcu için, olmasa da olur bir duraktır.

■ ■ ■

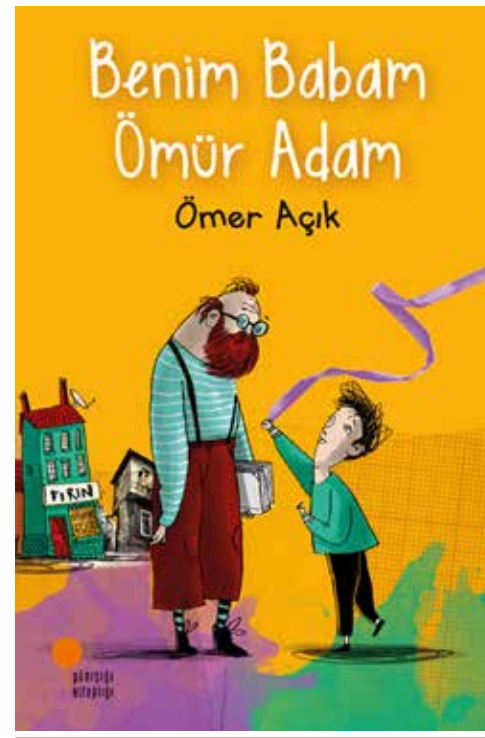
Küçükçekmece Gölü, tıpkı insanlar gibi mevsimine göre giyinir. Yazları gölün üstü oynak bir aydınlık içindedir. Ufak dalgacıklar kıyıda duran insanlara çapkın çapkın göz kırpar. Göl, gökyüzünün beyaza çalan maviliğinden alır rengini. Kışınsa, külrengi bulutlar yüzünden suyun yüzü kararır.

Bahar başlangıcında gülmesiyle ünlüdür Küçükçekmece Gölü. Onu ancak yeterince yaklaşırsanız duyabilirsiniz. Çevrede birileri, sizi göstererek kıs kıs gülüyor sanırsınız ilkin. Oysa karnını tuta tuta kıkırdayan göldür. Çünkü ilkbahar gelmiştir yeniden. Vara yoğa gülmek için önemli bir neden. İnanmak istemezsiniz, ama birkaç adım daha yaklaşıncı gölün gerçekten derin derin güldüğünden şüpheniz kalmaz. Bir taş alıp atarsanız, gülme sesi iyice belirginleşir. Soluk alıp vermeye benzer 'yipyipyip' diye uzayan bir ses... Şanslıysanız, gölün yüz çizgilerini bile görebilirsiniz. Az sonra yavaştan siz de katılırsınız zaten. Ağız dolusu gülen birinin yanında durmadınız mı hiç? Onun gülüşü nasıl buluşursa, gölünki de öyle. Bir bakmışsınız dudaklarınız yüzünüze yayılmış, gözleriniz enikonu kısılmış, baharın başlangıcına gülüyorsunuz. Denemesi bedava.

Göl, insanlarla bunca içli dışlyken, tren istasyonu belli belirsizliğiyle ünlüdür. Var mıdır yok mudur? Dedik ya, varla yok arası. Biraz vardır, çokça yoktur. Bu istasyon öyle miniktir ki, çoğu tren onun yanında büyük kalır. Bazı trenler bir ucundan öbür ucuna kadar sığmaz istasyona. Tren, Menekşe İstasyonu'nu ardında bırakır bırakmaz yolcular onu unutup verir. Hatta kimi zaman makinistlerin bile aklından çıkar da, istasyonda durmayı unuturlar. Bütün tren istasyonlarının içinde en umursanmazı odur. Bir tren istasyonu için ne kötü, ne üzücü bir kader.

Yine de istasyonların en mutsuzu Menekşe İstasyonu değildir. Çünkü yanı başında Menekşe Mahallesi vardır. Bu şirin istasyon ile Küçükçekmece Gölü, mahalle halkının her şeyidir, desek yeridir."

Ömer Açıık, görür görmez etkilendiği Küçükçekmece Gölü'ne ilişkin duygu ve düşüncelerini şöyle anlatıyor: "Menekşe plajı, benim İstanbul'a öğretmenlik yapmak üzere geldiğim yıllarda artık çoktan anılarda kalmış bir yerdi. Ben

■ ■ ■

daha çok bu anıları dinledim; hem Menekşe İstasyonu'nu yazmadan hem de yazdıktan sonra... Küçükçekmece Gölü'ysen hala canlı diyebilirim. Gölün çevresine kurulu mahallelerin hemen hepsinden göle yaklaşma fırsatım oldu. Bir önceki evim de ucundan göl sularının görüldüğü bir sokaktaydı. Küçükçekmece Gölü pek çok su gibi bana büyüğü gelir. Günün farklı zamanlarında uzun uzun bakıldıkça sırlarını fısıldar gibi hissederim."

2015 yılında yayınlanan ve Menekşe'de yaşayanların kentle iletişimini sağlayan istasyonun kaldırılmasına karşı birlik olup direnen mahalle halkının mücadelesini anlatan Menekşe İstasyonu, Ömer Açıık'ın Menekşe'den, Küçükçekmece Gölü'nden ya da mahallelerinden etkilenerek yazdığı tek kitap değildir.

Kentsel dönüşümün sonuçları ve etkileri üzerine düşündürüp dayanışmayı yücelten Menekşe İstasyonu'nu, yine Küçükçekmece'de yaşarken ve oradan etkilenerek yazdığı öteki kitapları izliyor.

Ömer Açıık anlatıyor: "Menekşe İstasyonu'ndan sonra çıkan, aynı yıllarda yazılmış ve yayımlanmış olan Benim Babam Ömür Adam adlı kitabım, Küçükçekmece'nin Gültepe Mahallesi'nde geçer ve Küçükçekmece rüzgârıyla doludur. Yine gölün yakınlarında yaşadığım dönemde yazdığım ve 2018'de yayımlanan Taşkafa adlı romanım da Küçükçekmece'yi anlatır. Bu kez gölün çevresindeki antik kalıntılar başrolü oynar."

Ömer Açıık 2013 yılında, sokaklarında pek çok yürüyüş yaptığı, kahvelerinde çay üstüne çay içtiği Küçükçekmece'den Beylikdüzü'ne taşınır. Eşi ve kızıyla orada yaşamaktadır. Ancak, "İstanbul macerasının" başladığı Küçükçekmece, anılarında ve yapıtlarında yerini almıştır.

■ ■ ■
Yapıtlarında Küçükçekmece'nin ya da
Küçükçekmecelilerin Adı Geçen

Şairler ve Yazarlar

Kendileri Küçükçekmece'de, mahallelerinde ya da hemen bitişiğindeki Basınköy'de yaşamasalar da bazı şair ve yazarlar yapıtlarında Küçükçekmece'nin ya da burada yaşayan kişilerin adı geçmiştir. Tarık Dursun K. bu yazarlarımızdan biridir.

Tarık Dursun K., 1983'te yayımlanan ve 1984'te Orhan Kemal Roman Armağanı alan Kurşun Ata Ata Biter romanında, kahramanı Gazel'in ağzından bir düş ülkesi, bir ütopya olarak söz eder Küçükçekmece'den. Göl ve deniz manzaralı bir evinin olmasını isteyen Gazel'in düşü, bir gün Küçükçekmece'ye gidip böyle bir evde yaşamaktır.

"Kaloriferli sıcak bir ev... Bir yanından deniz, bir yanından göl görünen bir ev..."

'Dünyada öyle bir yer yok...'

'Varmış... Düş değil, İstanbul Küçükçekmece'de hem göle hem de denize bakan ev varmış...'

(...)

'Kafana koydun, gideceksin ille?'

'Gideceğim! Bankadaki paramla doğru varacağım Küçükçekmece'ye. Paramla değil mi? Bulacağım simsarın birini, 'Hem göle, hem denize bakan bir ev sat bana' diyeceğim.'

Tarık Dursun K.

Suyu Üzer'in başına boca etti.

'Ulan sıcak bu! Ilıt biraz!'

Gazel, suyun soğuşunu sığağına kattı, ıltıttı.

'Hem deniz, hem göl diye bir şey olmaz' dedi Üzer. 'Seninkisi düş!'

'Sen ne bileceksin?' dedi Gazel. 'Bu Allah'ın belası çölden hiç çıkmadın ki. Deniz nedir görmedin ki. Göl neye derler, diye sorsalar, şaşırıp kalırsın.'

'Dünyada öyle yer yok.'

'Var. İstanbul'da var.'

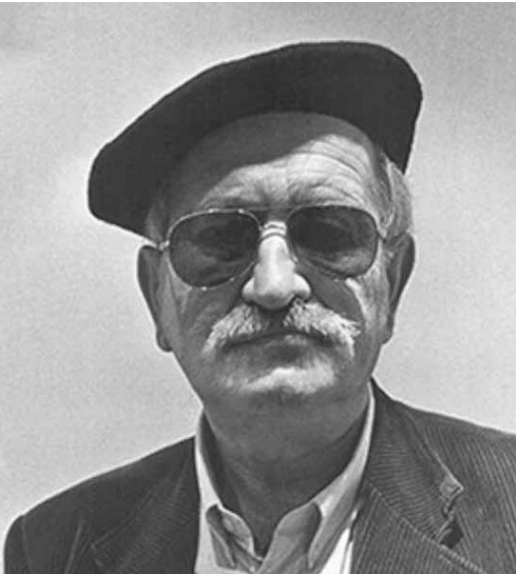
'Kim söyledi? Uydurmuş.'

'Çok eskiden, Kasım Ağa'ya konuk gelmiş bir beyefendi söyledi. O anlattı. Kasım Ağa, o zamanlar gençtim, çiçeği burnunda bir tazeydim, konuşunu memnun edeyim diye o günün parasıyla yüz lira vermişti bana. 'Herifin aklını başından alır, bütün marifetlerini gösterirsen, sabah sana bir yüzlük daha Gazel' dediydi. Herifi çileden çıkarttım. Memnun ettim. 'Gördüm ama senin gibisini hiç görmedim' dedi. İnanmazsın.'

Herifin aklını başından alır, bütün marifetlerini gösterirsen, sabah sana bir yüzlük daha Gazel' dediydi. Herifi çileden çıkarttım. Memnun ettim. 'Gördüm ama senin gibisini hiç görmedim' dedi. İnanmazsın.'

'Bilirim, bilirim' dedi Üzer."

Ece Ayhan'ın en bilinen şiirlerinden birinde sözü geçen "Çanakkaleli Melahat" da Küçükçekmece'de yaşayan bir kadındır. Ece Ayhan, bu bölgede genelev işleten ve "Çanakkaleli Melahat" olarak tanınan bu kadın için "Melahat Geçilmez" adlı şiiri yazmıştır. Ece Ayhan'ın babası ve annesi Geliboludur. Ece Ayhan, "Çanakkaleli Melahat" adıyla bilinen Emine Özbil'i, kendilerine yakın köyden olması nedeniyle çocukluğundan tanımaktadır. 9 yaşına kadar yakından tanıdığı, onun hakkında anlatılanları dinlediği Çanakkaleli Melahat'ın onda iz bıraktığı anlaşılmaktadır. Ece Ayhan bu şiiri, Çanakkaleli Melahat'ın Küçükçekmece'de 8 Kasım 1970'de sabah saat 04.30'da arabasına binerken yanında çalışan Yılmaz Şenar (Tombalacı Ceylan) isimli kişi tarafından öldürüldükten sonra yazdı. Ece Ayhan "Melahat Geçilmez" şiirinde, cenazeye polis bandosunun da katıldığını belirterek sistemin ikiyüzlülüğüne vurgu yapar.

Ece Ayhan

9 yaşına kadar yakından tanıdığı, onun hakkında anlatılanları dinlediği Çanakkaleli Melahat'ın onda iz bıraktığı anlaşılmaktadır. Ece Ayhan bu şiiri, Çanakkaleli Melahat'ın Küçükçekmece'de 8 Kasım 1970'de sabah saat 04.30'da arabasına binerken yanında çalışan Yılmaz Şenar (Tombalacı Ceylan) isimli kişi tarafından öldürüldükten sonra yazdı. Ece Ayhan "Melahat Geçilmez" şiirinde, cenazeye polis bandosunun da katıldığını belirterek sistemin ikiyüzlülüğüne vurgu yapar.

Melâhat Geçilmez

1.....Gazetelerde ak kara bir resmi otuz yıllık. Arkasında mülki taksimatlı bir harita.

Komiserin odasında ağırlanmış.

2.....Ve imparatoriçeliğinde bir vesikalık. Tombalacı Ceylan renkli çekmiş. Delikleri balmumuyla örterler.

3.....Gönderilen çelenklerde "Geçilmez" yazılmıştı soyağacı. Küçük harflerle de "fuhşun anısına".

4..... Çanakkaleli Melâhat'ın törenine polis bandosu da katılmıştır.

Yaşar Kemal'in Deniz Küstü romanında aynı kadının adı Gelibolulu Meliha olarak geçmektedir. Roman, Menekşe'deki balıkçı kahvesinde, Gelibolulu Meliha'nın koruması İhsan'ın, Menekşeli Zeynel tarafından öldürülmesiyle başlar. Deniz Küstü'den okuyoruz.

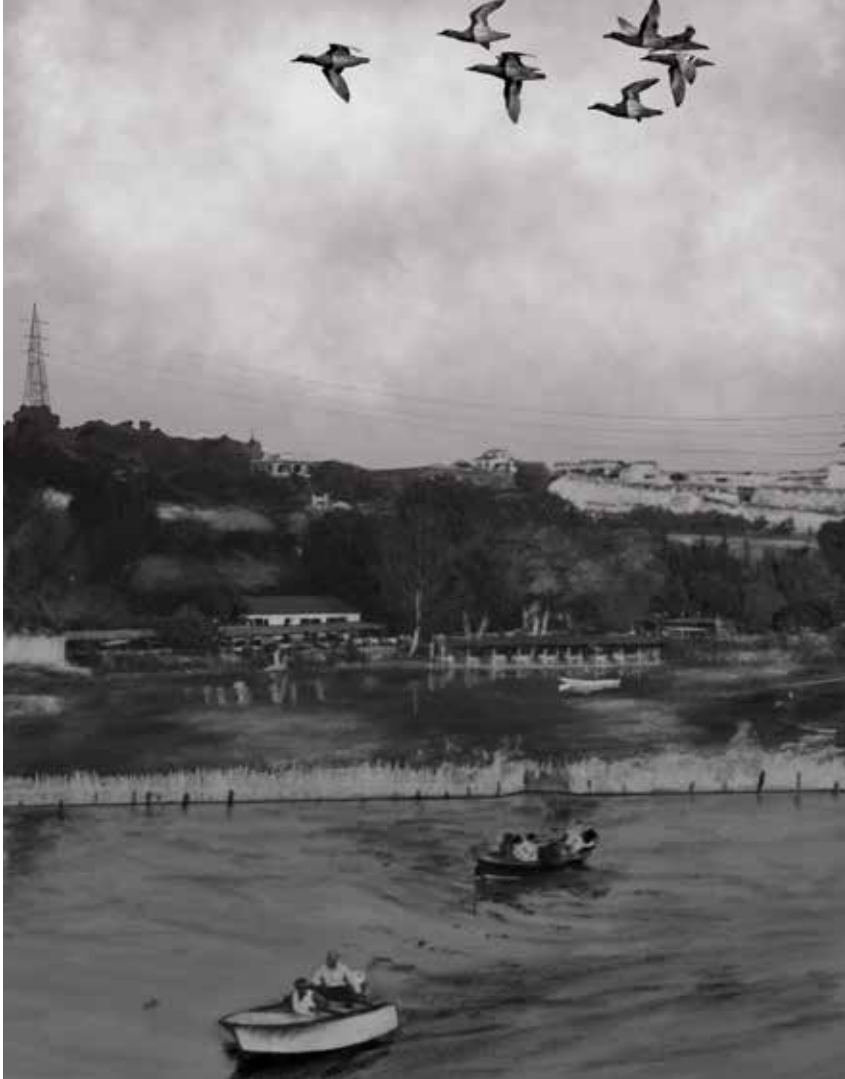
"İhsan'ın cenazesi ertesi gün kaldırıldı. Cennet Mahallesi'nin yeni camisine bütün Menekşe halkı gelmişti, yaşlılar çocuklar bile. Herkes İhsan'ın yakışıklılığını, gözük pekliliğini, babayiğitliğini, cömertliğini konuşuyordu. Onun öteki yanından, Gelibolulu Meliha'nın fedailiğinden kimse en küçük bir söz açmıyordu. Zeynel onu niçin öldürmüştü, onu herkes biliyordu ya, ondan da, sebepten de kimse söz etmiyordu. Zeynel'den de söz açan olmadı."

Şair Hilal Karahan da yaptığı araştırma sonucunda Çanakkaleli Melahat konusunda şunları yazdı: "Tam tarihleri kesin olmasa da, Melâhat yaklaşık olarak 1930'lu yıllardan, vurulduğu 1970 yılına kadar mesleğini icra eder. Öyle bir dönemdir ki herkese dokunulur, ama Melâhat'a dokunulmaz! Komiserin odasında ağırlanır... Evinde çalışan kızlardan birine âşık olan Tombalacı Ceylan isimli delikanlıyı azarlayınca, o delikanlı tarafından iki el ateş edilerek öldürülür. Hatta cenazesi polis bandosuyla kaldırılmıştır! Cenazeye gönderilen çelenklere, 'Çanakkale Geçilmez!'i çağırırsın diye 'Melâhat Geçilmez' yazılmıştır..."

Çanakkaleli Melahat'ın adı Ece Ayhan'ın daha sonra yazdığı Çanakkaleli Melahat'a İki El Mektup ya da Özel Bir Fuhuş Tarihi adlı kitabında da çıkar karışımıza. "İki el mektup" sözcük dizisi, ona atılan iki kurşunu simgelemektedir.

Sonsöz Yerine

Kuşlar Gibi Geçtiler
Küçükçekmece'nin Üstünden

Küçükçekmece'nin içinde, semtlerinde ve mahallelerinde, özellikle Menekşe'de ve hemen yanına kurulan Basıncıköy'de, ülkemiz edebiyatının önde gelen şair ve yazarları farklı sürelerde de olsa yaşadılar ve yazdılar. Kimi yaşama ve edebiyata ilk adımlarını burada attı, kimi ustalık döneminde en yetkin yapıtlarını verdi...

Kimi, bazı kuş türlerinin yaptığı gibi yaşam/yerleşim alanı olarak seçti Küçükçekmece'yi, Menekşe'yi ya da diğer mahallelerini; yaşamının büyük bölümünü burada geçirdi; burayı benimseyerek yaşayıp yazdı. Kimi hayatının bir döneminde yaşam alanı olarak seçti; belirli bir süre konakladıktan sonra geçip gitti. Kimi yükseklerden uçan göçmen kuşlar gibi uzaktan görüp sevdi Küçükçekmece'yi ve çevresini. Küçükçekmece, Küçükçekmece Gölü, Halkalı, Menekşe, Soğuksu, Sofraköy/Safraköy/Sefaköy, Şenlikköy ve Cennet Mahallesi'nin adı geçti yapıtlarında...

Küçükçekmece ve çevresinde farklı dönemlerde ya da aynı zaman diliminde yaşayan, çeşitli nedenlerle burada bulunan ya da yapıtlarında Küçükçekmece'nin adını anan şair ve yazarların her biri ülkemiz edebiyatının yüz akıdır. Çevirilen kitapları nedeniyle dünyaca tanınan edebiyat ustalarımızın yazdıkları yapıtların, edebiyat birikimimiz içinde önemli bir yeri vardır.

Bu çalışma sürecinde ilgimi çeken bir olgu hemen hemen hepsinin doğrudan ya da dolaylı olarak birbiriyle ilgili, ilişkili olduğudur; tıpkı büyük bir ailenin üyeleri gibi... Edebiyatçı kimliklerinin yanı sıra, onları birleştiren asıl ortak nokta, sömürünün son bulduğu, savaşların olmadığı bir ülke ve dünya kurma düşüydü. Çektikleri onca sıkıntıya karşın yaşamlarını ve yapıtlarını bu düşün gerçekleşmesine adadılar.

Ortak yanlarından biri de yaşamlarının belirli dönemlerinde Küçükçekmece'nin değişik semtlerinde ya da hemen yanındaki Basıncıköy'de yaşamış olmalarıdır. Kimi Çukurova'dan, kimi Adana'dan, kimi Erzincan'dan, kimi Mardin'den, kimi İstanbul'un bir semtinden çıkıp geldiler Küçükçekmece'ye, Menekşe'ye, Basıncıköy'e... Burada yaşayıp yazdılar, eserler verdiler; sonra uzak iklimlere, başka yerleşimlere ya da sonsuzluğa kanat açtılar. Kuşlar gibi geçtiler Küçükçekmece'nin üstünden... Ancak yazdıkları şiirlerde, romanlarda, öykülerde ve yaşam öykülerinde duyumsanan kanat izleri sonsuza dek bizimle...

...

...

Yararlanılan Kaynaklar

Küçükçekmece

<https://kucukcekmece.istanbul/icerikler/kucukcekmece/tarihi/709>
<http://www.kucukcekmece.gov.tr/tarihce>
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kucukcekmece-koprusu>
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bathonea>
<https://www.sozcu.com.tr/Hayat/Seyahat/2-Mart-2020>
https://www.sozcu.com.tr/hayatim/seyahat/istanbulun-antik-kenti-bathonea/?_szc_galeri=1
<https://arkeofili.com/tag/bathonea/>
 “İstanbul’da Bathonea Antik Kenti Çalışmaları Sürüyor”, Arkeofili, 20 Nisan 2015.
 Küçükçekmece: Kuşların Evi, Süreyya İsfendiyaroğlu, Küçükçekmece Belediyesi, Ekim 2020.

Mehmet Âkif Ersoy

<https://mehmetakifarastirmalari.com>
https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Âkif_Ersoy
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ersoy-mehmet-akif>
 M. Ertuğrul Düzdağ, “Eğitim, Eğitim”, Aylık Eğitim Dergisi, Mehmet Âkif Ersoy Özel Sayısı, Yıl: 7, Sayı 73, Mart 2006, Ankara.
https://tr.wikipedia.org/wiki/İstanbul_Halkalı_Yüksek_Ziraat_Okulu
 “120 Yıllık Eğitim Çınarı Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi”, Yay. Haz. Hasan Soydan, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara: 2011.

Yusuf Ahıskalı

“Yusuf Ahıskalı’nın Hayatı, Sanatı ve Eserleri”, Gökhan Demir, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum: 2011.
 Ali Mustafa, “Ses’li Yıllardan Bir İnsan: Yusuf Ahıskalı”, Kıyı Edebiyat Dergisi, Sayı: 129, Aralık 1996, s. 14-20.
 Anadolu, Zihni, Kırmızı Gül ve Kasket, Belge Yayınları, İstanbul: 1989.
 Anadolu, Zihni, Aydınlığa Omuz Verenler, Yön Yayınları, İstanbul: 1991.
 Sosyalizmin Uzun Yürüyüşçüsü Zihni Anadolu, Evrensel Basım Yayın, Haziran 1999.
 Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri 2: Cumhuriyet Dönemi, Haz. Murat Yüksel, Yunus Dergisi Yayınları.
 Bırsel, Salah, Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, Karacan Yayınları, İstanbul: 1981.
 Dinamo, Hasan İzzettin, Musanın Gecekondu, May Yayınları, İstanbul: 1976.
 Acaroğlu, Türker, “Yusuf Ahıskalı’nın Ardından”, Yazko Sanat, 8 Temmuz 1983.
 Gençay, Güngör, “Yaşamın Terkisinde Bir Ömür Yusuf Ahıskalı”, Yaba Edebiyat Dergisi, Sayı: 17, Temmuz-Ağustos 2002, s. 26-29.
 Kemal, Mehmed, “Ahıskalı’nın Ses Dergisi”, Cumhuriyet, (13 Kasım 1983).
 Yazıcı, Yüksel, “Zaman Fotoğrafları ve Yusuf Ahıskalı”, Gerçek Sanat Dergisi.
 Miraç, Yaşar, O Güzel İnsanlar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2019.
 Yazko Edebiyat, Sayı 35, Eylül 1983.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusuf-ahiskali>

Hasan İzzettin Dinamo

Musa’nın Gecekondu, Hasan İzzettin Dinamo, Tekin Yayınevi, İstanbul.
 Gecekondundan Şiirler, Hasan İzzettin Dinamo, Tekin Yayınevi, İstanbul.
 6-7 Eylül Kasırgası, Hasan İzzettin Dinamo, Tekin Yayınevi, İstanbul.
 TKP Aydınlar ve Anılar, Hasan İzzettin Dinamo, Yalçın Yayınları, İstanbul: 1989.
 Kavga Şiirleri, Hasan İzzettin Dinamo, May Yayınları, Mayıs 1977.
 Özgürlük Türküsü, Hasan İzzettin Dinamo, May Yayınları.
 Temele Gül Dikenler, Asım Bezirci, Çınar Yayınları, İstanbul, 1993.
 Hasan İzzettin Dinamo’yla Tanışma, Mehmet Başaran,
 Edebiyat Nöbeti, Sayı 29, “Hasan İzzettin Dinamo Dosyası”, 2020.
 Hasan İzzettin Dinamo, Vikipedi; https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_İzzettin_Dinamo

Afşar Timuçin

https://tr.wikipedia.org/wiki/Afşar_Timuçin
<https://www.antoloji.com/afsar-timucin/>

Basinköy

<http://emlakansiklopedisi.com/wiki/basinkoy-bakirkoy-istanbul>
https://tr.wikipedia.org/wiki/Çetin_Altan

Yaşar Kemal

Bosquet, Alain, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Yapı Kredi Yayınları- 2004
 Bir Bulut Kaynıyor, Yaşar Kemal, Cem Yayınevi, 1974.
 Bu Diyar Baştan Başa, Cem Yayınevi, 1971.
 Yaşar Kemal’in Gerçek Yaşamında Bir Gün, Faruk Şüyun, Dünya Kitap, 1 Kasım 1991- Mart 2015.
 Kuşlar da Gitti, Milliyet, 1978.
 Deniz Küstü, Yaşar Kemal, Yapı Kredi Yayınları, 2004.
 Allahın Askerleri, Yaşar Kemal, Milliyet, 1978.
 Çocuklar İnsandır, Yaşar Kemal, Yapı Kredi Yayınları, 2013.
 Denizler Kurudu, Yaşar Kemal, Toros Yayınları, 1985.
 Mehmet Altan; <http://www.platform24.org/yazarlar/4244/kemalist-yon--sosyalist-ant-dergileri>
 Uzak Yakın Anılar 1, Vedat Günyol, Belge Yayınları, 1990.
 Kabacalı, Alpaz, Bir Destan Rüzgârı Fotoğraflarla Yaşar Kemal, İstanbul: Sel Yayıncılık.
<https://turkiyeyazarlarsendikasi.org/tys-tarihcesi/>
<http://www.pen.org.tr/tarihce/>
 Kışlalı, Ahmet Taner , “Demokrasi, Roman, Dil, Eğitim, Sanat, Politika Üzerine”, Haftaya Bakış (22-28 Mart 1987)

Yine Düşünce Özgürlüğü Yine Türkiye, Ortak Kitap, Can Yayınları, 1995.

Düşünceye Özgürlük, Hazırlayan Şanar Yurdatapan, İstanbul, 2003.

<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/yaşar-kemal-biyografisi>

Yaşar Kemal'e Bir Ara'lık Bakış – Ara Güler'in Objektifinden Yıllar İçinde Yaşar Kemal, Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Tahir Şilkan; tiraj.com.tr/haber; 5.03.2021.

Tahir Şilkan, “Deniz Küstü”; tiraj.com.tr/haber; 07.03.2021.

“Yaşar Kemal'in Sivas Konuşması”; <https://www.youtube.com/watch?v=nAF3YS73jAk>

Mustafa Eremektar (Mistik)

<https://www.mistiknet.com>

<https://www.uzaycocuklari.com>

Uzay Çocukları - Ağaçların Öcü, Mistik, Çizgili Yayınlar, Ağustos 1981.

Uzay Çocukları - Taş Devri, Mistik, Çizgili Yayınlar, Ekim 1981.

Uzay Çocukları - Çılgın Bilgin, Mistik, Çizgili Yayınlar, Temmuz 1981.

Uzay Çocukları - Çocuk Yılı, Mistik, Çizgili Yayınlar, Eylül 1981.

İlhami Bekir Tez

https://tr.wikipedia.org/wiki/İlhami_Bekir_Tez

Refik Durbaş, Mektup Var İlhami Bekir'den / Hayatı, Şiiri, Anılarıyla İlhami Bekir, PİYA, 1997.

Eray Canberk, İlhami Bekir, BESAM'ın (Bilim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği) “Unutulan Yazarlarımız” Sempozyumu 2, 18 Mart 2010.

Eray Canberk, Abidin Dino'nun Eski Bir Dostuna Armağanı.

Eray Canberk, Ölümünün 30. Yılında İlhami Bekir.

Hikmet Altınkaynak, “Nâzım Hikmet'ten Çocuklara Mavi Kitap”, Cumhuriyet, 8.8.2019.

“İlhami Bekir Tez'i Tanımak”, Tunca Arslan, Aydınlık, 13 Haziran 2016.

<https://www.antoloji.com/ilhami-bekir-tez/>

İlhami Bekir Tez, Ali Özgentürk'ün At filminde şiir okurken: <https://www.youtube.com/watch?v=IcojGWBZa8U>

Orhan Kemal

Orhan Kemal - Hayatı, Sanat Anlayışı, Hikâyeleri, Romanları, Oyunları, Röportajları, Anıları, Asım Bezirci, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul: 1994.

Yazmak Doludizgin, Günlük/Şiir, Orhan Kemal, Hazırlayan Işık Öğütçü, Tekin Yayınevi, 2002.

<http://www.orhankemal.org>

Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplar, Fikret Otyam, İş Bankası Yayınları, 2015.

Nurer Uğurlu, Orhan Kemal'in İkbâl Kahvesi, Cem Yayınları, 1972.

Ahmet Köklügiller, “Nasıl Yazıyorlar?”, Varlık, 15.3.1968.

Gülsüm Cengiz, Orhan Kemal'in Dünyasında Çocuklar.

Enver Gökçe

Kavganın ve Direncin Şairi Enver Gökçe ve Şiirleri Üzerine, Gülsüm Cengiz.

Dost Dost İle Kavga ve Rübailer, Enver Gökçe, Yücel Yayınları, 2. Basım: 1975.

Bütün Şiirleri (Kendi Diliyle Özyaşamı), Enver Gökçe, Evrensel Basım Yayın, 2001.

Bir Bulut Kaynıyor, Yaşar Kemal, Cem Yayınları, 1974.

“Enver'in İzinde”, Görüntü Çekimler: Hakan Barış İldan, Ali Naki Gündoğdu, Yayına Hazırlayan Ali Ekber Ataş.

“Yaşam Öyküsel Satır Başları ile Enver Gökçe”, Ali Ekber Ataş, Cumhuriyet Kitap, Sayı: 878, 14 Aralık 2006.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Meydan_Larousse

Temele Gül Dikenler, Asım Bezirci, Çınar Yayınları, İstanbul, 1993.

Eray Canberk

Kent Kırğını - Toplu Şiirler (1960-2010), Eray Canberk, Yapı Kredi Yayınları, 2011.

Bulum, Nur (1992), “Söyleşi: Otuz Yılın Birikimi İki Kitap”, Hürriyet Gösteri, s. 145.

Kuytu Suların Aynasında Bir Ozan, Gülsüm Cengiz, Evrensel Kültür Dergisi.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Eray_Canberk

<https://egitimsen.org.tr/15-aralik-1969da-gerceklestirilen-buyuk-ogretmen-boykotu>

Kurşun Ata Ata Biter, Tarık Dursun K., Bilgi Yayınevi, 1996.

“Çanakaleli Melahat'a İki El Mektup ya da Özel Bir Fuhuş Tarihi”, Ece Ayhan, Korsan Yayınları, 1994.

Fahriye Abladan Çanakaleli Melahat'a: Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi, Deniz Durukan, Everest Yayınları, 2012.

Ömer Açık

<https://gunisigikitaligi.com/kisiler/omer-acik/>

Bir Edebiyat Durağı

Küçükçekmece

Küçükçekmece'nin semtlerinde ve mahallelerinde, özellikle de Menekşe'de ve hemen yanı başındaki Basıncık'da, edebiyatımızın önde gelen şair ve yazarları yaşadılar ve yazdılar. Kimi yaşama ve edebiyata ilk adımlarını burada attı, kimi ustalık döneminde en yetkin yapıtlarını verdi... Küçükçekmece, bir edebiyat durağı oldu bu isimler için. Bu edebiyat durağına yolu düşen şair ve yazarlar arasında kimler yok ki...

İstiklal Marşı'nın şairi Mehmet Âkif Ersoy, Yusuf Ahıskalı, Hasan İzzettin Dinamo, Afşar Timuçin, İlhami Bekir Tez, Enver Gökçe, Eray Canberk ve yeni kuşaktan Ömer Açık Küçükçekmece'de yaşayıp yazdılar. 1963'te yerleşime açılan Basıncık'da yaşamalarına karşın Küçükçekmece ve semtlerini yapıtlarında yaşatan Yaşar Kemal'in yanı sıra, Çetin Altan, yazar ve karikatürist Mustafa Eremektar (MİSTİK) ve Orhan Kemal de bu edebiyat durağına yolu düşen yazarlardır.

Kendileri Küçükçekmece'de yaşamasalar da bazı şair yazarlar da yapıtlarında Küçükçekmece'ye ya da burada yaşayan insanlara değinmişlerdir. Tarık Dursun K.'nın Kurşun Ata Ata Biter romanında, bir düş olarak adı geçer Küçükçekmece'nin. Ece Ayhan, bu bölgede genelev işleten ve "Çanakaleli Melahat" olarak anılan kadın için "Melahat Geçilmez" adlı bir şiir yazdı.

Bu kitap, Küçükçekmece ve çevresinde ya da yakınında yaşamış edebiyat insanlarını topluca değerlendiren ilk çalışmadır. Edebiyat tarihimiz açısından işlevsellik taşımaktadır. Yazarların yaşamına ilişkin bazı bilgilerin ve fotoğrafların ilk kez bu kitapta yer alması da kitaba özgünlük katmaktadır.

KÜÇÜKÇEKMECE
BELEDİYESİ